

De apparaatstaakstelling voor kerndepartementen treft Buitenlandse Zaken (BZ) bijzonder hard.

- Het nieuwe kabinet kort de kerndepartementen elk met 22% op hun apparaatsuitgaven, in totaal met 972,9 miljoen Euro.
- Op basis van de onderliggende tabellen bij het Hoofdlijnenakkoord komt hiervan een vijfde (20,2%) bij BZ terecht (196,6 miljoen).
- Dit komt bovenop de forse, structurele bezuinigingen op ontwikkelingssamenwerking en het beleidsdeel van de BZ-begroting.

Oorzaak

- Deze onbalans in de bezuinigingen op de apparaatsuitgaven is het gevolg van de inrichting van de begroting van Buitenlandse Zaken: BZ heeft, in tegenstelling tot de andere departementen, geen uitvoeringsorganisaties. Bij BZ is het gehele ministerie, inclusief de uitvoering van beleid door de ambassades, consulaten-generaal en permanente vertegenwoordigingen in het buitenland (“het postennetwerk”), gekwalificeerd als kerndepartement en valt dus het geheel - inclusief alle posten - onder de grondslag van de taakstelling.
- Twee-derde van de apparaatsuitgaven van BZ betreft het postennetwerk, zoals uiteengezet in de toelichting op de BZ-begroting 2024. Zie de figuur hieronder.

Dit heeft grote gevolgen voor het optreden van het Rijk in het buitenland.

- De taakstelling kan alleen worden uitgevoerd met vergaande ingrepen in de structuur van BZ. Er zullen enkele tientallen posten moeten worden gesloten (22% van 157 posten = 34 posten) en/of posten zullen aanzienlijk moeten worden ingekrompen.
- Nederland heeft veel buitenland. En heeft daar de laatste jaren steeds meer belangen te dienen, met onder andere een grote oorlog in Europa, uitdagingen op het gebied van migratie, China als bedreiging voor onze economische veiligheid, economische systeemtransities in Europa en steeds actiever ingrijpen van overheden wereldwijd in het economisch verkeer. Het nieuwe kabinet formuleert in dat licht een ambitieuze internationale agenda op het gebied van onder andere veiligheid, asiel en migratie, het tegengaan van ondermijning, Europees landbouwbeleid en Europese financiën. Het wordt onmogelijk deze en andere belangen van Nederland en Nederlandse bedrijven adequaat te behartigen als de BZ-organisatie als geheel zo fors wordt geraakt. Ook de consulaire hulpverlening aan Nederlanders zal in het nauw komen bij zo'n forse krimp van het postennetwerk.
- Het postennetwerk werkt voor de gehele Rijksoverheid. Ongeveer een-derde van de uitgezonden medewerkers op de posten is attaché van een ander departement dan BZ. Behoudens AZ hebben alle departementen medewerkers op ambassades en permanente vertegenwoordigingen. Sluiting en inkringing van ambassades en permanente vertegenwoordigingen betekent minder mogelijkheden voor deze attaches en hun werk op het gebied van bijvoorbeeld de Nederlandse landbouw, defensie, het aantrekken van investeringen en het tegengaan van georganiseerde misdaad.

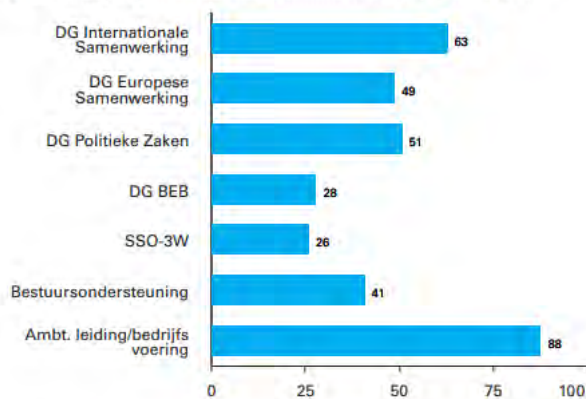
De gevolgen beperken.

- Om de effecten van de taakstelling op apparaat voor BZ meer in balans te brengen met de effecten van de taakstelling op andere ministeries, ligt het voor de hand de grondslag van de taakstelling voor BZ te definiëren als ‘apparaatskosten kerndepartement’, waarmee de taakstelling uitkomt op 33% van 196,6 miljoen = 64,9 miljoen Euro, in de middenmoot van de ministeries.

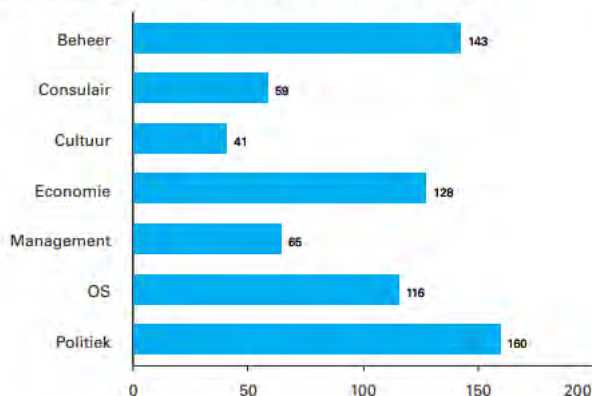
C. Verdeling apparaatsuitgaven naar beleid

De minister van Financiën heeft de Kamer, in het kader van 'verantwoord begroten', toegezegd de apparaatsuitgaven indicatief te verdelen over de beleidsartikelen. Omdat de apparaatsuitgaven niet specifiek toe te rekenen zijn aan beleidsartikelen, kiest Buitenlandse Zaken ervoor een splitsing te maken naar uitgaven op het kerndepartement en op de posten. Daarbij geldt ook dat voor sommige onderdelen (zoals met name ICT-uitgaven) de exacte verdeling niet te geven is. Het ministerie (postennet en kerndepartement) werkt als één geheel. Van de totale apparaatskosten van EUR 1057 miljoen in 2024 kan circa EUR 345 miljoen (circa 33%) worden toegerekend aan het kerndepartement. Bij de verdeling van de kosten hieronder is het aantal fte's per directoraat generaal als uitgangspunt genomen. Het restant (EUR 711 miljoen, circa 67%) zijn uitgaven die toegerekend worden aan het postennetwerk. Verder is op basis van een inventarisatie van de thematische invulling van de personele inzet in het postennetwerk een schatting gegeven van de kosten op een aantal terreinen. Deze terreinen zijn: economische diplomatie, cultuur, politiek, ontwikkelingssamenwerking, management, consulaire en beheer, waarbij de categorieën beheer en management uiteindelijk ingezet worden voor de vijf overige thema's. In onderstaande overzichten is de verdeling schematisch opgenomen.

Figuur 3 Verdeling apparaatskosten kernministerie EUR 345 miljoen

Figuur 4 Verdeling apparaatskosten posten EUR 711 miljoen

Ministerie van Binnenlandse Zaken en
Koninkrijksrelaties

Hoofdlijnenakkoord 2024-2028
PVV VVD NSC BBB

“HOOP, LEF EN TROTS”

Analyse ter bespreking in Bestuursraad

Inhoud analyse

1. Algemene analyse vanuit perspectief BZK
2. Financieel beeld
3. Juridische analyse
4. Mediabeeld

Ministerie van Binnenlandse Zaken en
Koninkrijksrelaties

1. Algemene analyse vanuit perspectief BZK

Hoofdlijnenakkoord in het kort

- Vorm
 - **26 pagina's (de helft van akkoord 2021)**
 - Grote verschillen in mate van gedetailleerdheid
 - Hoofdlijnenakkoord moet worden uitgewerkt in regeerprogramma door beëdigd kabinet
 - Voor sommige onderwerpen wordt meegegeven hoe uitwerking moet plaatsvinden: organiseren top (wonen), opstellen agenda of sluiten akkoord
- Inhoudelijke focus
 - **Veel aandacht voor de verwachte thema's** migratie, bestaanszekerheid, goed bestuur, veiligheid en landbouw
 - Lastenverlichting (vooral voor werkenden, o.a. door extra belastingschijf) en grote bezuinigingen op o.a. OS, subsidies en apparaatsuitgaven
 - Geen (nieuwe) nationale koppen op Europese regelgeving en in sommige gevallen aanpassen verdragen
- Op het terrein van BZK
 - Uitgebreid maatregelenpakket + investeringen voor Wonen en Goed Bestuur
 - Structurele aandacht voor de regio
 - Beperkt aandacht voor digitalisering en KR
- Uitvoerbaarheid en haalbaarheid vormen aandachtspunt
 - Risico dat ambities en uitvoeringskracht (verder) uit elkaar lopen
 - Arbeidsmarktkrapte kan haalbaarheid onder druk zetten (bijv. stelselherziening kinderopvang, onderhoud infrastructuur)
 - Uitvoeringskracht medeoverheden staat onder druk
- Financiële kaders
 - Prudent begrotingsbeleid, grotendeels in lijn met aanbevelingen Studiegroep Begrotingsruimte
 - Er wordt gestuurd op EMU-saldo van max 2,8%

Volkshuisvesting

- Aanpak wooncrisis
- Grotendeels continuering van lopend beleid: o.a. versterken rijksregie en deregulering
- 100.000 woningen per jaar erbij bouwen
- 1 miljard per jaar voor het ontwikkelen van nieuwe woningbouwlocaties + 0,5 miljard per jaar voor infra t.b.v. woningbouw en mobiliteit
- Z.s.m. organiseren van Woontop t.b.v. het maken van afdwingbare afspraken
- Verduurzaming gebouwde omgeving:
 - Helpen van mensen en kleine ondernemers bij het verduurzamen van hun woningen en bedrijfspanden
 - Geen verplichte labelsprongen voor koopwoningen en geen verplichte installatie van warmtepomp
- Belasting op ongebouwde grond met een woonfunctie (kan consequenties hebben voor grondpositie BZK)
- Instellen van verbod op het geven van voorrang bij de toewijzing van sociale huurwoningen aan statushouders, als onderdeel van tijdelijke Asielcrisiswet

Ruimtelijke ordening

- Coördinerend minister die regie voert op RO en woningbouw
- In nieuw te bestemmen gebieden gaat woningbouw, in geval van concurrentie om grond, boven windmolens
- Beschermen van hoogwaardige landbouwgrond (kan consequenties hebben voor grondpositie BZK)
- Herijking van de Natura2000-gebieden, gericht op een hoofdstructuur van robuuste natuurgebieden (geen 'snippernatuur').
- Afwegingskader voor de vestiging van nieuwe bedrijven, i.r.t. de benodigde arbeidsmigranten, ruimte en energie
- Bouw van 4 kerncentrales

Democratische rechtsstaat

- Gericht op Goed Bestuur, grotendeels in lijn met verkiezingsprogramma NSC
- Aantal maatregelen die ingrijpend (kunnen) zijn en/of een grondwetswijziging vereisen:
 - Constitutioneel Hof
 - Herziening kiesstelsel ter versterking van regionale band
 - Verzelfstandigen afdeling Bestuursrechtspraak van de RvS
- Recht op vergissen
- Minister van BZK krijgt opdracht om als coördinerend bewindspersoon, in samenwerking met andere ministeries, de hardheden in beleid aan te pakken en hierover publiekelijk te rapporteren
- Investering van olopend structureel 200 miljoen voor Goed Bestuur

Openbaar bestuur

- De paragraaf over Goed Bestuur richt vooral op Haagse instituties, weinig aandacht voor het decentraal bestuur
- Uit het akkoord spreekt een tendens van meer rijksregie. Wel staat er dat medeoverheden nauwer worden betrokken bij beleidsvorming.
- Overheveling van specifieke uitkeringen naar GF met een korting van 10%: structurele bezuiniging van 638 miljoen (BUIG is uitgezonderd)
- Uitvoering van de hervormingsagenda jeugd

Overheidsorganisatie

- Gericht op Goed Bestuur, grotendeels in lijn met verkiezingsprogramma NSC
- Inzet op een compacte, dienende, transparante, integere en deskundige overheid
- Hervorming van werving voor en roulatie bij de ABD, gericht op vakmanschap, kennis, uitvoering en burgerperspectief
- Nadruk op betere dienstverlening en bereikbaarheid
- Terugdraaien groei apparaat rijksoverheid:
 - Terug naar omvang van 2018 = taakstelling van 22%, moet structureel 1 miljard opleveren
 - Te beginnen met terugbrengen uitgaven aan externe huur tot de Roemernorm (10%) en terugbrengen werkzaamheden van communicatie tot niveau van 2018
 - Uitvoeringsorganisaties en veiligheidsdiensten (NCTV, AIVD en MIVD) zijn uitgezonderd
 - Taakstelling wordt gekoppeld aan het verminderen van regels en administratieve lasten voor de samenleving en de uitvoering
 - DGDOO heeft beleidsverantwoordelijkheid voor het gehele Rijk
- Vanaf 1 januari 2026 een nullijn voor rijksambtenaren (en politieke ambtsdragers) voor de periode van één jaar. Levert structureel 600 miljoen op.

Regio en leefbaarheid

- regiodeals worden in uitgebouwd tot strategische **investeringsagenda's** met afspraken over wonen, bereikbaarheid, onderwijs en economie
- Elke regio telt en NPLV worden voortgezet
- De bereikbaarheid van het landelijk gebied wordt verbeterd. Aanleg van de Lelylijn wordt voortgezet.
- Behouden streekziekenhuizen

Digitalisering

- Aandacht voor digitalisering is beperkt. De passages die raken aan digitalisering zijn weinig concreet:
 - Grotere beschikbaarheid van hulp bij digitaal contact. Handhaven van bestaande niet-digitale communicatie van de overheid met burgers
 - Wetenschappelijke standaard voor het gebruik van modellen en algoritmes
 - Gebruik van AI door de overheid aan voorwaarden binden zodat veiligheid, privacy en rechtsbescherming geborgd zijn
 - Weerbaar maken van overheid en maatschappij tegen **desinformatie en 'deepfakes'**
 - Versterken van kennis van digitalisering bij de overheid
- Geen aandacht voor governance van digitalisering
- Ambities zijn niet allemaal financieel gedekt

Koninkrijksrelaties

- Geen maatregelen of doelen op het gebied van KR
- **Eén passage over KR: "Nederland beschouwt het Caribisch deel van het Koninkrijk als waardevol"**
- Met de afschaffing van het Nationaal Groeifonds is er onduidelijkheid ontstaan over de middelen uit het fonds die bestemd waren voor KR

Nationale veiligheid

- Veel aandacht voor nationale veiligheid
- Bevoegdheden diensten worden uitgebreid:
 - De bevoegdheden van de diensten in verband met de digitale ontwikkelingen worden in de wetgeving aangepast; de WIV wordt zo snel mogelijk geactualiseerd.
 - bevoegdheden en middelen van de veiligheidsdiensten worden uitgebreid voor het tegengaan van economische spionage
- Er komt onderzoek naar een veiligheidsorganisatie met taken en bevoegdheden als het DGSI in Frankrijk.
- Oplopen structureel 300 miljoen euro per jaar voor meer slagkracht bij de politie, justitie en veiligheidsdiensten.

Ministerie van Binnenlandse Zaken en
Koninkrijksrelaties

2. Financieel Beeld

Begrotingsregels

- SBR adviseerde ca. € 17 mld. te bezuinigen:
 - Structurele intensiveringen en lastenverlichting: ca. € 14,7 mld.
 - Structurele bezuinigingen en lastenverzwaring: ca. € 19,3 mld.
 - ➔ **Structurele ombuiging van ca. € 4,7 mld.**
 - Investeringsagenda:
 - Investerings: ca. € 23 mld.
 - Dekking: ca. € 29,6 mld.
 - ➔ **Incidentele ombuiging van ca. € 6,6 mld.**

- Merendeel begrotingsregels zoals beschreven in de 17^e SBR worden gevolgd, uitzonderingen:
 - Meerjarig EMU-saldo van maximaal 2,8% BBP (advies SBR is 2% BBP), schuld onder 60%.
 - Bij niet realiseren van afgesproken ombuigingen aan de uitgavenkant, zal dekking gevonden worden in het (deels) niet indexeren van budgetten (niet uitkeren van LPO).
 - Bij dreigende overschrijding van de 3%-norm in het daaropvolgende jaar zullen er additionele maatregelen genomen worden, waarbij als eerste naar uitgavenvermindering wordt gekeken.

- Trendmatig begrotingsbeleid, scheiding inkomsten en uitgaven, vooraf vastgesteld inkomsten- en uitgavenkader en één hoofdbesluitvormingsmoment in het voorjaar.

- Beleid en budgettaire effecten daarvan worden bij het eerst volgende ramingsmoment doorgerekend door het CPB.

Verwerking van hoofdlijnenakkoord:

- Ombuigingen worden verwerkt in de ontwerpbegroting 2025.
- De middelen voor intensiveringen worden gereserveerd op de Aanvullende Post en dienen volgens regulier proces (bestedingsplan) te worden opgevraagd.

Intensiveringen en ombuigingen BZK

Intensiveringen:

- Woningbouw: € 5 mld. (2025 – 2029)
- Verhoging huurtoeslag: € 500 mln. struc.
- Investeren in goed bestuur en rechtsstaat: € 200 mln. struc.
- Meer slagkracht o.a. bij AIVD, MIVD en politie: € 300 mln. struc.

Overige intensiveringen van invloed op BZK:

- Infra woningbouw: € 2,5 mld. (2025 – 2029)

Rijksbrede ombuigingen:

- Terugdraaien groei apparaat rijksoverheid: € 1 mld. struc.
- Nullijn rijksambtenaren voor 1 jaar vanaf 2026: € 600 mln. struc.
- 10% budgetkorting op specifieke uitkeringen GF/PF: € 638 mln. struc.
- Generieke taakstelling subsidies Rijksbreed: € 1 mld. struc.
- Nationaal Groeifonds: € 6,8 mld.

Wat valt op?

- 5 mld. voor woningbouw zal voornamelijk worden uitgegeven via **SPUK's**, hoe verhoudt zich dit tot budgetkorting op **SPUK's**?
- De grondslag voor apparaatstaakstelling is niet volledig bekend.
- De grondslag voor taakstelling subsidies is (nog) onbekend.
- Onduidelijkheid over uit- en invoering van maatregelen.

Financiële tabellen

Bedragen in € x mln.

	2025	2026	2027	2028	2029	Struc.
Tabel 1: BZK-specifieke intensiveringen						
Verhoging Huurtoeslag	500	500	500	500	500	500
Investeren in goed bestuur en de rechtsstaat	100	150	200	200	200	200
Woningbouw	1.000	1.000	1.000	1.000	1.000	0
Tabel 2: Rijksbrede intensiveringen die van invloed zijn op BZK						
Meer slagkracht o.a. bij AIVD, MIVD en politie:	200	250	300	300	300	300
Infra woningbouw:	500	500	500	500	500	0
Tabel 3: Rijksbrede ombuigingen die van invloed zijn op BZK						
<i>Zeker van invloed</i>						
Terugdraaien groei apparaat rijksoverheid	-239	-463	-684	-904	-904	-1.000
Overheveling specifieke uitkeringen naar Gemeente- en Provinciefonds met 10% korting	0	-638	-638	-638	-638	-638
Nullijn rijksambtenaren voor 1 jaar incl. ambtsdragers	0	-600	-600	-600	-600	-600
Generieke taakstelling subsidies rijksbreed	-275	-550	-800	-1.000	-1.000	-1.000
Nationaal Groeifonds	-180	-730	-1.200	-980	-2.375	t/m 2034
<i>Mogelijk van invloed</i>						
Prijrisicobuffer 10% subsidies duurzame energie	0	-1.000	-1.000	-1.000	-1.000	-1.000
Klimaatfonds	-300	-300	-300	-300		0
Transitiefonds		-1.307	-2.983	-3.250	-3.482	t/m 2035
Mogelijke noodremafpraak wanneer inzet lagere EU-afdrachten niet lukt				PM	PM	PM

Ministerie van Binnenlandse Zaken en
Koninkrijksrelaties

3. Juridische analyse

Juridische en rechtsstatelijke aandachtspunten en risico's

Wonen en RO

- Coördinerend bewindspersoon: formele doorzettingsmacht, waarbij vakministers op hun eigen portefeuille worden overruled door een coördinerend minister, is niet mogelijk binnen de huidige artikelen 42 en 44 Grondwet.
- Versnellen van procedures: Verdere uitbreiding van deze beperkingen kan afbreuk doen aan belang van rechtsbescherming en toegang tot de rechter

Goed Bestuur

- Constitutioneel Hof: aandachtspunt is politisering van benoemingen en de verhouding van het hof tot andere (hogere) rechtsprekende instanties, in het bijzonder de Hoge Raad.
- Verzelfstandiging afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State: majeure en principiële stelselwijziging met grote uitvoeringsvraagstukken
- Voor andere maatregelen worden de juridische gevolgen pas duidelijk als ze verder zijn uitgewerkt

Interbestuurlijke verhoudingen

- Verschillende maatregelen grijpen in op gemeentelijke autonomie:
 - Maximeren van stijging OZB
 - Afdwingbare afspraken over woningbouw
 - Afspraken met gemeenten over het besteden van de opbrengsten van gemeentelijke belastingen aan bereikbaarheid van de wijk en het bouwen van betaalbare huur- en koopwoningen

Grondrechten

- Een flink aantal maatregelen op het gebied van asiel en migratie, onderwijs (o.a. toezicht op informeel onderwijs) en veiligheid (o.a. gebruik DNA-databanken en ANPR-camera's) **betekent een inperking van grondrechten en vereisen (wijziging) van wetgeving die toetsing behoeft aan constitutionele maatstaven zoals een legitiem doel, onderbouwing van noodzaak, subsidiariteit en proportionaliteit.** Dit betekent een enorme inzet van juridische capaciteit (zowel in wetgevende zin als in adviserende/toetsende zin).

Zie bijlage voor een uitgebreide juridische analyse

Ministerie van Binnenlandse Zaken en
Koninkrijksrelaties

4. Mediabeeld

Reacties op het hoofdlijnenakkoord

Algemeen

- Veel aandacht voor moeizame totstandkoming akkoord
- Focus van media ligt op asielpakket (strengste ooit). Andere maatregelen die vaak genoemd worden, zijn de halvering van het eigen risico in de zorg, het verhogen van de maximumsnelheid naar 130 km per uur en de bezuinigingen op de publieke omroep.

Reacties Politiek

- SGP en JA21 reageren (gematigd) positief
- De andere oppositiepartijen zijn uitgesproken negatief.

Reacties stakeholders BZK

- Stakeholders op het woondossier reageren over het algemeen positief op de maatregelen waarmee het nieuwe kabinet de wooncrisis wil aanpakken. De Woonbond reageert negatief vanwege onvoldoende maatregelen gericht op betaalbaarheid voor huurders.
- De VNG vindt dat het betrekken van gemeenten bij de nadere uitwerking van het hoofdlijnenakkoord nodig is om er zeker van te zijn dat het beleid uit te voeren is en ook inwoners verder helpt. Ook wordt gemeld dat er nog een **financiële hobbel te nemen is: "De taken van gemeenten en de middelen die ze krijgen zijn nog onvoldoende in balans om de ambities waar te maken"**.

Zie bijlage voor een uitgebreider mediabeeld

Ministerie van Binnenlandse Zaken en
Koninkrijksrelaties

Hoe verder?

- 22 mei: debat over verslag van de informateur en benoeming formateur
- **Advies: op overstijgende thema's (i.i.g. goed bestuur) samenwerking tussen DG's voortzetten**
- Uitwerking regeerprogramma:
 - Binnen BZK
 - Interdepartementaal

Analyse hoofdlijnenakkoord per maatregel

Inhoud

1.	Bestaanszekerheid en koopkracht	7
1.1	Knelpuntenaanpak voor specifieke groepen onder het bestaansminimum	7
1.2	Schuldhelpverlening	9
2.	Grip op asiel en migratie	12
2.1	Eigen bijdrage opvang Oekraïne.....	12
2.2	Huisvestiging arbeidsmigranten	14
2.3	Migratie i.r.t. woningbouwopgave	18
2.4	Onderwijs	19
2.5	Asielketen	21
2.6	Informeel onderwijs	24
2.7	Economische veiligheid in onderwijs/wetenschap	26
3.	Wonen en volkshuisvestiging, infrastructuur, openbaar vervoer en luchtvaart; elke regio telt	29
3.1	Aanpak woningcrisis	29
3.1.1	Woningbouwcorporaties in (lage) middenhuur	29
3.1.2	Beter benutten van de woningvoorraad	31
3.1.3	Regie op ruimtelijke ordening	33
3.1.4	Versnellen processen en procedures	37
3.1.5	Coöperatief wonen.....	38
3.1.6	Doelstelling woningbouw.....	39
3.1.7	Woontop.....	40
3.2	Betaalbaar	41

3.2.1. 30%-regel sociale huur	41
3.2.3 Betaalbare huur	42
3.2.4 (Ver)huren aantrekkelijker maken	45
3.2.5. Bindende afspraken met woningbouwcorporaties	47
3.3 Koopwoningen.....	49
3.3.1 Ouderen.....	49
3.3.2 Sociale koop.....	51
3.4 Aandachtsgroepen wonen	53
3.5 Huisvesting statushouders	55
3.6 Lastenverlichting huurder	57
3.7 Studentenhuisvesting	59
3.8 Personele bezetting Wonen	61
3.9 Financiële middelen woningbouw	62
3.10 Grond en bouwlocaties	64
3.11 Belasting op ongebouwde grond met een woonfunctie.....	66
3.12 Planbatenheffing	69
3.13 OZB	72
3.14 Verstedelijking.....	74
3.15 Versnellen processen en procedures	77
3.16 Grootschalige woningbouwlocaties	78
3.17 Huurtoeslag	80
4. Een goede toekomst voor land- en tuinbouw en visserij, voor voedselzekerheid, voor natuur	82
4.1 Landbouw, natuur en visserij	82

4.2 Stikstof.....	85
5. Energietransitie, leveringszekerheid en klimaatadaptie.....	87
5.1 Bouwen en energie.....	87
5.2 Energietransitie, leveringszekerheid en klimaatadaptie.....	92
6 Toegankelijke publieke voorzieningen; zorg en onderwijs.....	95
6.1 Zorg op de beste plek.....	95
6.2 Preventie centraal.....	97
6.3 Jeugdzorg.....	99
7 Goed bestuur en een sterke rechtsstaat.....	102
7.1 Goed bestuur (algemeen).....	102
7.2 Grondwetsherzieningsvoorstellen constitutionele toetsing door rechters/tot invoering van een grondwettelijk hof.....	104
7.3 Menselijke maat.....	107
7.4 Constitutionele advisering/toetsing voorgenomen beleid en wetgeving.....	110
7.5 Kiesstelsel.....	113
7.6 Kiesraad.....	115
7.7 Referendum.....	117
7.8 Politieke partijen en Tweede Kamerleden.....	120
7.9 Burgerschap.....	122
7.10 Versterken burgerperspectieven.....	126
7.11 Decentraal bestuur.....	128
7.12 Aanstellingswijze burgemeester.....	130
7.13 Integriteit en GRECO.....	132
7.14 Desinformatie publieke debat.....	134

7.15 Digitale desinformatie	136
7.16 Dienstverlening.....	138
7.17 Regiodeals	141
7.18 Regio en Leefbaarheid (Elke Regio Telt / Regio's aan de Grens, en kort Agenda Stad)	143
7.19 Ambtenaren en Rijksorganisatie	146
7.20 Verminderen taakstelling rijksambtenaren (gevolgen BZK).....	151
7.21 Overheidsarchieven.....	153
7.22 Vergroten (digitale) kennis.....	155
7.23 Evaluatie Wet Open Overheid.....	157
7.24 Bereikbaarheid overheidsorganisaties	159
7.25 Algoritmes en AI binnen de overheid.....	162
7.26 Algemene bestuursdienst.....	164
7.27 Versterking Tweede Kamer	166
7.28 Koninkrijksrelaties	168
8 Nationale veiligheid.....	171
8.1 Wiv – Herziening Wiv 2017	171
8.2 Bewaken en beveiligen.....	175
8.3 Intrekken Nederlandschap.....	177
8.4 Slim verbod ongewenste buitenlandse financiering.....	179
8.5 Economische veiligheid	181
8.6 Aanpak digitale dreigingen	183
8.7 Meer slagkracht voor politie, justitie en veiligheidsdiensten	185
8.8 Weerbaar bestuur en Zicht op Ondernijning	187

8.9 Aanpak corruptie	190
8.10 Maatschappelijke weerbaarheid	193
8.11 Omgaan met maatschappelijk ongenoegen/onrust en Omgaan met anti-institutionele tendensen	195
8.12 Demonstratierecht	199
9 Internationale veiligheid	202
9.1 Internationale veiligheid	202
10 Solide overheidsfinanciën, economie en vestigingsklimaat.....	205
11 Budgettaire bijlage	206
11.1 Overheveling specifieke uitkeringen naar Gemeente- en Provinciefonds met 10% budgetkorting.....	206

1. Bestaanszekerheid en koopkracht

1.1 Knelpuntenaanpak voor specifieke groepen onder het bestaansminimum

Thema	Knelpuntenaanpak voor specifieke groepen onder het bestaansminimum
Organisatieonderdeel	BFR/B&A
Opstellers	■■■■■■■■■■ <i>Bescherming persoonlijke levenssfeer</i>
Telefoonnummer	■■■■■■■■■■ <i>(geldt voor alle soortgelijke kolommen)</i>

Maatregel/doel <i>Letterlijke passage uit het akkoord</i>	Een knelpuntenaanpak voor specifieke groepen onder het bestaansminimum, onder wie werkende armen.
Consequenties van maatregel/doel <i>Geef aan of maatregel/doel strijdig of niet strijdig is met de lopende beleidslijn en met de ambtelijke BZK-inzet voor het nieuwe kabinet (zoals geformuleerd in two-pager, fiches en hoofdfiches)</i>	<ul style="list-style-type: none"> • Maatregel is niet strijdig met lopende beleidslijnen. • BZK inzet is meedenken bij deze maatregelen of taken, ambities, middelen en uitvoerbaarheid voor gemeenten goed zijn vormgegeven. Hoe werken de verschillende maatregelen uit en hebben die gevolgen voor het gemeentelijke armoedebeleid. • BZK zit conform RA in op tijdig betrekken van de medeoverheden bij uitwerking van deze maatregel

<p>Aandachtspunten voor uitwerking in regeerprogramma</p> <p><i>Wat zijn de inhoudelijke vragen en aandachtspunten voor de uitwerking?</i></p> <p>Welke kansen en risico's zijn er t.a.v. de uitwerking?</p> <p><i>Wat zijn de procesmatige aandachtspunten (bijv. met wie moet worden afgestemd)?</i></p>	<ul style="list-style-type: none"> • De maatregel maakt onderdeel uit van een breder pakket voor groepen in de knel (koopkracht herstel, bevroren afbouw dubbele heffingskorting in de bijstand, hoger kindgebonden budget en verhogen huurtoeslag). • Gemeentelijk armoede beleid en regelingen op rijksniveau moeten gezamenlijk bijdragen aan het verbeteren van de bestaanszekerheid. • Gemeenten zijn de overheidslaag waar maatwerk in knelpunten het beste vormgegeven kan worden. • Met het verkorten van de WW naar 18 maanden en het terugdraaien van de verhoging van het wettelijk minimum loon (beide ook RA-maatregelen) wordt de doelgroep voor de knelpunten aanpak mogelijk vergoot. Alsmede mogelijk ook de doelgroep voor het gemeentelijke armoede beleid.
<p>Aandachtspunten /constituerend beraad</p> <p><i>Zijn er punten waarvoor aandacht is vereist bij constituerend beraad?</i></p> <p><i>Bijv. zaken die niet genoemd worden, maar wel geregeld moeten worden (middelen, bevoegdheden).</i></p>	<ul style="list-style-type: none"> • Onderdeel van een eventueel te sluiten bestuursakkoord Rijk medeoverheden?
<p>Financiële consequenties</p> <p><i>Worden er middelen beschikbaar gesteld, zo ja hoeveel? Worden er bezuinigingen of hervormingen met financiële gevolgen voorgesteld en hoe zien deze eruit? Worden er maatregelen voorgesteld zonder dat daar dekking tegenover staat?</i></p> <p><i>Indien mogelijk graag de financiële reeks hieronder invullen (in miljoenen),</i></p>	<ul style="list-style-type: none"> • Er worden financiële middelen beschikbaar gesteld. Op dit moment is niet duidelijk of en welke rol hier voor gemeenten bij is belegd.

<p><i>meerdere reeksen zijn mogelijk.</i></p> <p>NB: deze kolom moet worden afgestemd met FEZ/Control.</p>	
--	--

1.2 Schuldhulpverlening

Thema	<i>Schuldhulpverlening</i>
Organisatieonderdeel	<i>BFR/B&A</i>
Opstellers	████████████████████
Telefoonnummer	████████████████████

<p>Maatregel/doel</p> <p><i>Letterlijke passage uit het akkoord</i></p>	<p>De verbetering van (gemeentelijke) schuldhulpverlening wordt doorgezet, met focus op aanpak van de problematiek bij de bron.</p>
<p>Consequenties van maatregel/doel</p> <p><i>Geef aan of maatregel/doel strijdig of niet strijdig is met de lopende beleidslijn en met de ambtelijke BZK-inzet voor het nieuwe kabinet (zoals geformuleerd in two-pager, fiches en hoofdfiches)</i></p>	<ul style="list-style-type: none"> • Maatregel is niet strijdig met lopende beleidslijnen. • BZK inzet is meedenken bij deze maatregelen of taken, ambities, middelen en uitvoerbaarheid voor gemeenten goed zijn vormgegeven. Hoe werken de verschillende maatregelen uit en hebben die gevolgen voor het gemeentelijke armoedebeleid. • BZK zet conform RA in op tijdig betrekken van de medeoverheden bij uitwerking van deze maatregel.

<p>Aandachtspunten voor uitwerking in regeerprogramma</p> <p><i>Wat zijn de inhoudelijke vragen en aandachtspunten voor de uitwerking?</i></p> <p>Welke kansen en risico's zijn er t.a.v. de uitwerking?</p> <p><i>Wat zijn de procesmatige aandachtspunten (bijv. met wie moet worden afgestemd)?</i></p>	<ul style="list-style-type: none"> • De maatregel maakt onderdeel uit van een breder pakket voor groepen in de knel (koopkracht herstel, bevroren afbouw dubbele heffingskorting in de bijstand, hoger kindgebonden budget en verhogen huurtoeslag). • Gemeentelijk armoede beleid en regelingen op rijksniveau moeten gezamenlijk bijdragen aan het verbeteren van de bestaanszekerheid. • Gemeenten zijn op dit moment verantwoordelijk voor de schuldhulpverlening. In de maatregel in het RA staat gemeentelijk nu tussen haken. • Met het verkorten van de WW naar 18 maanden en het terugdraaien van de verhoging van het wettelijk minimum loon (beide ook RA-maatregelen) wordt de doelgroep voor de knelpunten aanpak mogelijk vergoot. Alsmede mogelijk ook de doelgroep voor het gemeentelijke armoede beleid.
<p>Aandachtspunten /constituerend beraad</p> <p><i>Zijn er punten waarvoor aandacht is vereist bij constituerend beraad?</i></p> <p><i>Bijv. zaken die niet genoemd worden, maar wel geregeld moeten worden (middelen, bevoegdheden).</i></p>	<ul style="list-style-type: none"> • Onderdeel van een eventueel te sluiten bestuursakkoord Rijk medeoverheden?
<p>Financiële consequenties</p> <p><i>Worden er middelen beschikbaar gesteld, zo ja hoeveel? Worden er bezuinigingen of hervormingen met financiële gevolgen voorgesteld en hoe zien deze eruit? Worden er maatregelen voorgesteld zonder dat daar dekking tegenover staat?</i></p> <p><i>Indien mogelijk graag de financiële reeks hieronder invullen (in miljoenen),</i></p>	<ul style="list-style-type: none"> • Er worden geen financiële middelen beschikbaar gesteld. Op dit moment is niet duidelijk of en welke rol hier voor gemeenten bij is belegd.

<p><i>meerdere reeksen zijn mogelijk.</i></p> <p>NB: deze kolom moet worden afgestemd met FEZ/Control.</p>	
--	--

2. Grip op asiel en migratie

2.1 Eigen bijdrage opvang Oekraïne

Thema	Eigen bijdrage opvang Oekraïne
Organisatieonderdeel	Wonen, huisvesting aandachtsgroepen
Opstellers	██████████
Telefoonnummer	██████████

Maatregel/doel <i>Letterlijke passage uit het akkoord</i>	De eigen bijdrage aan opvang door ontheemden uit Oekraïne wordt verhoogd.
Consequenties van maatregel/doel <i>Geef aan of maatregel/doel strijdig of niet strijdig is met de lopende beleidslijn en met de ambtelijke BZK-inzet voor het nieuwe kabinet (zoals geformuleerd in two-pager, fiches en hoofdfiches)</i>	<ul style="list-style-type: none"> • JenV werkt aan een regeling voor invoering van een eigen bijdrage aan de opvang voor (werkende) ontheemden en gezinsleden die in de gemeentelijke opvang zitten. Het gaat om een verplichte bijdrage voor Gas, Water en Energie en catering (indien aanwezig). • In relatie tot wonen: door enkel een bijdrage te innen voor GWE en voedsel in natura en niet voor het onderdak zelf, wordt het risico vermeden dat de bijdrage als huur wordt aangemerkt en hierdoor huurrechten worden opgebouwd. • Als er wel een bijdrage wordt gevraagd voor opvang, is er een risico dat mensen huurrechten opbouwen (zie hieronder).
Aandachtspunten voor uitwerking in regeerprogramma <i>Wat zijn de inhoudelijke vragen en aandachtspunten voor de uitwerking?</i> Welke kansen en risico's zijn er t.a.v. de uitwerking? <i>Wat zijn de procesmatige aandachtspunten (bijv. met wie moet worden afgestemd)?</i>	Risico's: <ul style="list-style-type: none"> • Het ontstaan van huurrechten brengt het risico mee dat een gemeente een stuk flexibiliteit kwijtraakt in hoe een locatie kan worden ingezet. De bevoegdheid van de gemeente om ontheemden over te plaatsen naar een andere locatie wordt bemoeilijkt omdat men recht kan hebben opgebouwd om langer op deze locatie te verblijven. Het later inzetten van de locatie voor andere doeleinden/doelgroepen mogelijk ook. • Tegelijkertijd ontstaat het risico dat ontheemden in de problemen komen als het inkomen wegvalt, aangezien ze geen aanspraak hebben op de Participatiewet onder de RTB, en uiteindelijk terug bij de opvang belandt. In dat geval ontstaat extra druk op de gemeente vanwege de

	<p>verwachte ontstane problematiek (denk aan een huurschuld). Oekraïense ontheemden kunnen wel Huurtoeslag aanvragen indien ze aan de voorwaarden voldoen.</p> <p>Kansen:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Oekraïense ontheemden gaan betalen voor de opvang hierdoor nemen de kosten af voor opvang. <p>Afstemming met VNG, Aedes, JenV, SZW</p>
<p>Aandachtspunten constituerend beraad</p> <p><i>Zijn er punten waarvoor aandacht is vereist bij constituerend beraad?</i></p> <p><i>Bijv. zaken die niet genoemd worden, maar wel geregeld moeten worden (middelen, bevoegdheden).</i></p>	Nvt
<p>Financiële consequenties</p> <p><i>Worden er middelen beschikbaar gesteld, zo ja hoeveel? Worden er bezuinigingen of hervormingen met financiële gevolgen voorgesteld en hoe zien deze eruit?</i></p> <p><i>Worden er maatregelen voorgesteld zonder dat daar dekking tegenover staat?</i></p> <p><i>Indien mogelijk graag de financiële reeks hieronder invullen (in miljoenen), meerdere reeksen zijn mogelijk.</i></p> <p>NB: deze kolom moet worden afgestemd met FEZ/Control.</p>	Nvt

	<p>bedrijfspannen, optopping en/of splitsing van woningen, 'familie-wonen', woningdelen, gedogen dat recreatiewoningen permanent bewoond mogen worden).</p> <ul style="list-style-type: none"> o Kennismigratie is van belang maar de omvang moet in verhouding staan tot wat gemeenten vwb wonen kunnen dragen
<p>Consequenties van maatregel/doel</p> <p><i>Geef aan of maatregel/doel strijdig of niet strijdig is met de lopende beleidslijn en met de ambtelijke BZK-inzet voor het nieuwe kabinet (zoals geformuleerd in two-pager, fiches en hoofdfiches)</i></p>	<ul style="list-style-type: none"> - Er komt een afwegingskader voor de vestiging van nieuwe bedrijven, in relatie tot de benodigde arbeidsmigranten, ruimte en energie. Lijkt de effectrapportage te zijn waar VNG nu in opdracht van BZK aan werkt, al maken ruimte en energie daar nu geen deel van uit. Is momenteel een bestuurlijk instrument. Daarmee grotendeels in lijn met huidige inzet, met vermoedelijk een verdergaande juridische verankering van het instrument. De consequenties van uitkomsten van de effectrapportage laten meewegen bij vergunningverlening is nog een flinke zoektocht. Er zal vermoedelijk gekeken worden naar de Omgevingswet, dat lijkt echter niet voor dit gebruikt te kunnen worden. Zal samenwerking met EZK op nodig zijn. - Om arbeidsmigratie tegen lage lonen en onder slechte arbeidsomstandigheden te beperken worden maatregelen getroffen: <ul style="list-style-type: none"> o De aanbevelingen van het Aanjaagteam bescherming arbeidsmigranten ('rapport Roemer') worden uitgevoerd. Is voortzetting van beleid. Aanbevelingen zijn op terrein van huisvesting bijna allemaal al uitgevoerd. Maatregelen kennen een nadruk op kwaliteit van huisvesting en kwantiteit. Openstaande zaken: Effectrapportage, doelgroepencontract (huurovereenkomst specifiek voor arbeidsmigranten, voor de duur dat men arbeidsmigrant is) en kwaliteitsslag keurmerken voor huisvesting AKF en SNF. o Werkgevers van arbeidsmigranten (niet Nederlandse ingezetenen) worden verantwoordelijk voor overlast en kosten van arbeidsmigranten zonder reguliere huisvesting (shortstay en midstay). Zij moeten daarvoor afspraken maken met gemeenten waarin hun werknemers short- en midstay worden gehuisvest. Nieuw beleid. Komt waarschijnlijk voort uit toename van dakloosheid onder arbeidsmigranten, wegens kwetsbare positie en beëindiging huurovereenkomst bij verlies van werk (in geval van huurovereenkomsten aard van korte duur). Huisvesting short-stay en mid-stay geldt het overgrote deel van de arbeidsmigranten. Kabinet wil werkgevers hier een steviger rol in geven. Dit vraagt uitbreiding van taken van NL Arbeidsinspectie of andere op te richten organisatie. Optie is om hen te laten controleren cq handhaven, daar waar bedrijven of uitzendbureaus mensen onterecht op straat zetten. Werkgevers zouden bijdragen aan opvangkosten of terugkeer van arbeidsmigrant naar land van herkomst (door bijv organisatie als Barka – vertegenwoordiging van arbeidsmigranten-, nu deels gefinancierd door SZW). • Bevordert wordt dat medeoverheden meer ruimte laten voor huisvesting op het eigen terrein van de werkgever. Nu geen actief beleid, maar ook niet per definitie strijdig met huidige BZK-inzet. Dit is aan gemeenten zelf, kan uiteraard wel gestimuleerd worden. De arbeidssectoren waarin veel arbeidsmigranten werken, zoals de logistiek, vleesindustrie en land- en tuinbouw zouden structureel voor huisvesting moeten zorgdragen. Het kan daarbij deels gaan om flexwoningen met een tijdelijk karakter en om (zelfstandig en onzelfstandige) woonruimte met wettelijk minimale eisen, hetgeen voor tijdelijk gebruik (seizoensarbeid) voldoende is. Dit zou ondergebracht kunnen worden bij een "woningcorporatie" specifiek voor huisvesten van arbeidsmigranten, die wordt gefinancierd door de genoemde arbeidssectoren. Hiermee wordt deze verantwoordelijk en is er geen verdringing meer op de reguliere woningmarkt (veelal goedkope starterswoningen). <ul style="list-style-type: none"> o De bestaande woningvoorraad wordt beter benut door herbestemming van bestaande gebouwen te verruimen en waar wenselijk juridisch te verankeren (herbestemming kantoor[1] en bedrijfspannen, optopping en/of splitsing van woningen, 'familie-wonen', woningdelen, gedogen dat recreatiewoningen

	<p>permanent bewoond mogen worden). Er worden ook veel arbeidsmigranten in recreatiewoningen gehuisvest, kan prikkel wegnemen om kwaliteit daar te verbeteren. Bovendien worden gezinswoningen in wijken nu juist opgesplitst en wordt daar regelmatig overlast door burens van ervaren. Beter benutten vergt wel uitwerking van handhaven op leefbaarheid en kwaliteit.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Inperken Kennismigratie irt draagvlak op wonen vergt nadere verkenning van aantallen, woonbehoefte en spreidingspatroon
<p>Aandachtspunten voor uitwerking in regeerprogramma</p> <p><i>Wat zijn de inhoudelijke vragen en aandachtspunten voor de uitwerking?</i></p> <p>Welke kansen en risico's zijn er t.a.v. de uitwerking?</p> <p><i>Wat zijn de procesmatige aandachtspunten (bijv. met wie moet worden afgestemd)?</i></p>	<p>Kansen:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Aandacht voor omvangrijke woonopgave agv arbeidsmigratie en voortzetting door omarming Roemer- rapport Hierbij ligt nu de nadruk vooral op inperken overlast en minder zorg om 'arbeidsmigranten tweederangs burgers' - Rol/ verantwoordelijkheid werkgevers groter maken (lijkt wel vooral om rol achteraf te gaan, bij voorkomen dakloosheid) - Stimuleren huisvesting door werkgevers - Vraagt ook meer inzet op handhaving kwaliteit huisvesting - Inperken kennismigrantenregeling kan op termijn zorgen voor minder druk op de lokale woningmarkt, m.n. de particuliere verhuur. <p>Risico's:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Arbeidsmigranten worden niet binnen het rijtje aandachtsgroepen genoemd, alleen in context van migratie genoemd, nauwelijks onder wonen. - Geen middelen voor extra handhaving - Effectrapportage lijkt lastig juridisch te verankeren - Kwaliteitscriteria in de gaten houden zoals bij gedogen bewoning recreatieparken - Er worden geen expliciete keuzes gemaakt op economische sectoren in Nederland waarvoor veel arbeidsmigranten nodig zijn, nog concrete oplossingsrichtingen gegeven voor de omvangrijke woonbehoefte horende bij de arbeidsmigratie.

<p>Aandachtspunten constituerend beraad</p> <p><i>Zijn er punten waarvoor aandacht is vereist bij constituerend beraad?</i></p> <p><i>Bijv. zaken die niet genoemd worden, maar wel geregeld moeten worden (middelen, bevoegdheden).</i></p>	
<p>Financiële consequenties</p> <p><i>Worden er middelen beschikbaar gesteld, zo ja hoeveel? Worden er bezuinigingen of hervormingen met financiële gevolgen voorgesteld en hoe zien deze eruit? Worden er maatregelen voorgesteld zonder dat daar dekking tegenover staat?</i></p>	

2.3 Migratie i.r.t. woningbouwopgave

Thema	Migratie i.r.t. woningbouw
Organisatieonderdeel	Woningbouw
Opstellers	██████████
Telefoonnummer	██████████

Maatregel/doel	“Beperking migratie/ instroom irt woningbouw opgave”
Consequenties van maatregel/doel	<ul style="list-style-type: none"> • Immigratiebeperking leidt tot minder huishoudensgroei en daarmee tot een lagere bouwopgave. De 2% woningtekort zou dan eerder bereikt kunnen worden.
Aandachtspunten voor uitwerking in regeerprogramma	<ul style="list-style-type: none"> • Minder immigratie nu leidt tot minder emigratie later. Dit komt omdat veel immigranten na verloop van tijd ook weer vertrekken. Dit dempt het effect van migratiebeperking. • Hiernaast is het de vraag hoe snel migratiebeperkende maatregelen effectief kunnen worden. • Ook kunnen de maatregelen ertoe leiden dat migranten die nu in Nederland zijn er voor kiezen om langer te blijven dan ze tot nu toe voornemens waren (gedragseffecten). • Het is daarom erg riskant immigratiebeperkende maatregelen als een snelle oplossing voor het woningtekort te presenteren. • Bij een veronderstelde daling per 2025 van 15% van de aantallen asielmigranten, arbeidsmigranten en studiemigranten, en zonder de genoemde gedragseffecten, zou de bouwbehoefte in de periode tot en met 2033 ongeveer 76.000 woningen lager kunnen zijn. Bij een daling van 25% ongeveer 127.000 woningen. • Minder gezinshereniging leidt niet tot een lagere bouwopgave want men trekt in bij het gezinshoofd. De kwalitatieve opgave verandert natuurlijk wel (kleinere woning nodig).
Aandachtspunten constituerend beraad	<ul style="list-style-type: none"> • De bouwopgave is en blijft voorlopig zeer massief. De verwachte effecten van de beperking migratie op de woningbouw opgave zijn beperkt. • Tevens is de verwachting dat de effecten pas later optreden, waardoor de effecten op de woningbouw opgave verder in de toekomst komen te liggen.

Financiële consequenties	<ul style="list-style-type: none"> • Er kan dus niet bezuinigd worden op het afgesproken pakket, zowel niet qua budget als niet qua maatregelen. Immigratiebeperking gaat mogelijk op middellange termijn enig soelaas bieden maar niet al in de komende regeerperiode.
---------------------------------	--

2.4 Onderwijs

Thema	<i>Onderwijs</i>
Organisatieonderdeel	DGOBDR/BFR/B&A
Opstellers	██████████
Telefoonnummer	

<p>Maatregel/doel</p> <p><i>Letterlijke passage uit het akkoord</i></p>	<p>Kennis- en studiemigratie is van belang voor de Nederlandse economie, maar de omvang moet in verhouding staan tot wat gemeenten, onderwijs, zorg en wonen kunnen dragen. Waaronder: Beperking van studiemigratie in het hoger onderwijs in de bachelorfase, met uitzondering van studies waar arbeidsmarkttekorten zijn, rekening houdend met lokale omstandigheden (hoe groter de problemen, hoe meer beperkingen).</p> <p>Voorschoolse opvang en voegschoolse educatie kan belangrijk zijn. Aanvullend wordt bevorderd dat onderwijsaanbod, in stad en platteland, binnen een redelijke reistijd bereikbaar is. Daartoe moeten binnen de onderwijsbegroting middelen worden herschikt.</p>
<p>Consequenties van maatregel/doel</p> <p><i>Geef aan of maatregel/doel strijdig of niet strijdig is met de lopende beleidslijn en met de ambtelijke BZK-inzet voor het nieuwe kabinet (zoals geformuleerd in two-pager, fiches en hoofdfiches)</i></p>	<p>Beperking van de studiemigratie wordt reeds opgepakt in het wetsvoorstel Internationalisering in Balans ligt inmiddels bij de Tweede Kamer. Dit wetsvoorstel kent grenseffecten. Denk hierbij bijvoorbeeld aan taal: 'Om in een dergelijke regio doelmatig onderwijs te verzorgen zal rekening gehouden moeten worden met de meerdere talen die in de regio worden gesproken en kan anderstalig onderwijsaanbod dus doelmatig zijn'. OCW heeft de grenseffectentoets goed opgepakt voor dit wetsvoorstel ook voor de lagere- wet en regelgeving is dit een aandachtspunt.</p> <p>Gemeenten zijn verantwoordelijk voor- en voegschoolse educatie en onderwijshuisvesting. Indien ook het voor- en voegschoolse aanbod binnen een redelijke reistijd bereikbaar dient te zijn dienen hier mogelijk aanvullende eisen gesteld te worden.</p>

<p>Aandachtspunten voor uitwerking in regeerprogramma</p> <p><i>Wat zijn de inhoudelijke vragen en aandachtspunten voor de uitwerking?</i></p> <p>Welke kansen en risico's zijn er t.a.v. de uitwerking?</p> <p><i>Wat zijn de procesmatige aandachtspunten (bijv. met wie moet worden afgestemd)?</i></p>	<p>Grenseffecten dienen blijvend onder de aandacht te worden gebracht bij de beperking van studiemigratie.</p> <p>Omvang en verdeling van financiële middelen voor- en vroegschoolse educatie en onderwijshuisvesting; en dus de middelen die beschikbaar worden gesteld voor gemeenten en de verdeling van deze middelen.</p>
<p>Aandachtspunten constituerend beraad</p> <p><i>Zijn er punten waarvoor aandacht is vereist bij constituerend beraad?</i></p> <p><i>Bijv. zaken die niet genoemd worden, maar wel geregeld moeten worden (middelen, bevoegdheden).</i></p>	
<p>Financiële consequenties</p> <p><i>Worden er middelen beschikbaar gesteld, zo ja hoeveel? Worden er bezuinigingen of hervormingen met financiële gevolgen voorgesteld en hoe zien deze eruit? Worden er maatregelen voorgesteld zonder dat daar dekking tegenover staat?</i></p> <p><i>Indien mogelijk graag de financiële reeks hieronder invullen (in miljoenen),</i></p>	<p>Er worden geen financiële middelen beschikbaar gesteld. Het is de vraag of dit gelet op de beleidsambitie reëel is.</p>

<p><i>meerdere reeksen zijn mogelijk.</i></p> <p>NB: deze kolom moet worden afgestemd met FEZ/Control.</p>	
--	--

2.5 Asielketen

Thema	Asielketen
Organisatieonderdeel	AIVD
Opstellers	
Telefoonnummer	

<p>Maatregel/doel</p> <p><i>Letterlijke passage uit het akkoord</i></p>	<p>Pagina 4:</p> <p>In deze Asielcrisiswet worden waar mogelijk eerste stappen voor structurele maatregelen al getroffen, zoals versterking van grenscontroles en -bewaking, waaronder aanscherping van [...] van de Schengengrenscore. De nationale asielketen wordt verstrekt door deze onder eenduidige regie van de eerstverantwoordelijke bewindspersoon te brengen.</p> <p>Verscherping toelatingsprocedure (aanpassing bewijslastverdeling, geen beloning voor opzettelijk identiteit niet aantonen, aanpassing en handhaving criteria veilig land en handhaving Dublin-verordening, uitlezen mobiele telefoons, beperking rechtsbijstand).</p>
---	---

<p>Consequenties van maatregel/doel</p> <p><i>Geef aan of maatregel/doel strijdig of niet strijdig is met de lopende beleidslijn en met de ambtelijke BZK-inzet voor het nieuwe kabinet (zoals geformuleerd in two-pager, fiches en hoofdfiches)</i></p>	<ul style="list-style-type: none"> • Hervorming van asiel- en migratiestelsel is in de huidige portefeuillevverdeling belegd bij het ministerie van Justitie & Veiligheid, maar wijzigingen in het stelsel kunnen van invloed zijn op de inlichtingen- en veiligheidsdiensten. • De maatregel/doel zoals omschreven in het hoofdlijnenakkoord is in lijn met de bevinding uit een expertsessie die wordt vermeld in de bijlage van de Kamerbrief van 5 juni 2023 'Evaluaties inzake het onderkennen van signalen van mogelijke betrokkenheid bij terrorisme in de asiel- en nareisprocedure'. Hierbij wordt nadrukkelijk benoemd dat 'op gegevensdragers (zoals telefoons) van asielzoeker wel een quick scan wordt uitgevoerd (met het oog op vaststellen op identiteit, nationaliteit en status), maar deze worden in eerste aanleg niet in alle gevallen uitgelezen. In de Kamerbrief is geen opvolging gegeven aan deze bevinding uit de expertsessie. • Daarnaast wordt vermeld dat de 'mogelijkheden en (juridische) voorwaarden worden onderzocht om persoonsgegevens uit de asielprocedure door de politie in het kader van hun CTER-taak, te vergelijken met informatie die beschikbaar is bij het informatieknooppunt CTER van de politie. Deze vergelijking kan waardevol zijn bij het identificeren van signalen van mogelijke betrokkenheid bij terrorisme die nog niet eerder bekend waren'. Deze bevinding komt aan de orde in de Kamerbrief.
<p>Aandachtspunten voor uitwerking in regeerprogramma</p> <p><i>Wat zijn de inhoudelijke vragen en aandachtspunten voor de uitwerking?</i></p> <p><i>Welke kansen en risico's zijn er t.a.v. de uitwerking?</i></p> <p><i>Wat zijn de procesmatige aandachtspunten (bijv. met wie moet worden afgestemd)?</i></p>	<ul style="list-style-type: none"> • De Algemene Inlichtingen- en Veiligheidsdienst kan een melding van de IND ontvangen met een verzoek tot het doen van naslag ten aanzien van wie het vermoeden bestaat dat zij mogelijk een gevaar voor de nationale veiligheid vormen. Voorwaarde is dat de partij die om naslag verzoekt (in dit geval de IND) zelf alle mogelijkheden voor onderzoek heeft uitgepunt en dat andere mogelijkheden om de gegevens te verkrijgen, ontbreken of tekortschieten (Nota van Toelichting bij de Regeling naslag Wiv 2017) • De AIVD kan betrokken worden in de kleine vreemdelingenketen. Zoals ook is benoemd in de Kamerbrief van 5 juni 2023 'Evaluaties inzake het onderkennen van signalen van mogelijke betrokkenheid bij terrorisme in de asiel- en nareisprocedure' en in de Nota van Toelichting bij de Regeling naslag Wiv 2017 is de AIVD afhankelijk van andere partners, zoals de IND, COA en DT&V. Zo dient de partij die om naslag verzoekt alle mogelijkheden uit te putten. Daarom is door de minister Justitie en Veiligheid ook gemeld in bovengenoemde Kamerbrief dat de IND open bronnen onderzoek versterkt, omdat dit ten goede komt van de AIVD. • De organisaties in de asielprocedure – niet zijnde de inlichtingen- en veiligheidsdiensten – richten zich primair op het vaststellen van de identiteit van betrokkene, de beoordeling van zijn asielaanvraag en de opvang. Het is niet primair een opsporings- of detectie-instrument voor criminelen of terroristen. • De inlichtingen- en veiligheidsdiensten hebben geen rol in het uitlezen van gegevensdragers van alle asielzoekers zoals dat door de asielketen wordt gedaan in deze asielprocedure. Dit is ook niet mogelijk binnen de Wiv 2017, omdat er sprake moet zijn van een ernstig vermoeden dat een persoon een gevaar vormt voor de nationale veiligheid. .

	<ul style="list-style-type: none"> • De rol van de inlichtingen- en veiligheidsdiensten ziet op het doen van naslag naar aanleiding van signalen vanuit een partij, zoals de IND in deze kwestie, op basis van artikel 8, lid 2 sub f Wiv 2017. <p>Kamerbrief 5 juni 2023 'Evaluaties inzake het onderkennen van signalen van mogelijke betrokkenheid bij terrorisme in de asiel- en nareisprocedure'.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Organisaties in de asiel- en nareisprocedure kunnen, binnen de geldende kaders, de signalen die zij opvangen die kunnen wijzen op een mogelijke dreiging voor onder meer de nationale veiligheid, voorleggen aan de opsporings-, <u>inlichtingen- en veiligheidsdiensten</u>. Ook kunnen de <u>inlichtingen- en veiligheidsdiensten</u> waar mogelijk en opportuun informatie verstrekken over (mogelijke) dreigingen aan de organisaties verantwoordelijk voor de asielprocedure. Ondanks alle inzet die hierop gericht is, kan niet 100% worden uitgesloten dat personen met een terroristische achtergrond misbruik van de asielprocedures maken en via migratiestromen Europa binnenkomen.
<p>Aandachtspunten constituerend beraad</p> <p><i>Zijn er punten waarvoor aandacht is vereist bij constituerend beraad?</i></p> <p><i>Bijv. zaken die niet genoemd worden, maar wel geregeld moeten worden (middelen, bevoegdheden).</i></p>	
<p>Financiële consequenties</p> <p><i>Worden er middelen beschikbaar gesteld, zo ja hoeveel? Worden er bezuinigingen of hervormingen met financiële gevolgen voorgesteld en hoe zien deze eruit? Worden er maatregelen voorgesteld zonder dat daar dekking tegenover staat?</i></p>	

<p><i>Indien mogelijk graag de financiële reeks hieronder invullen (in miljoenen), meerdere reeksen zijn mogelijk.</i></p> <p>NB: deze kolom moet worden afgestemd met FEZ/Control.</p>	
---	--

2.6 Informeel onderwijs

Thema	(In)formeel onderwijs
Organisatieonderdeel	AIVD
Opstellers	
Telefoonnummer	

<p>Maatregel/doel</p> <p><i>Letterlijke passage uit het akkoord</i></p>	<p>Pagina 6: Aanpakken van buitenlandse ongewenste beïnvloeding, zoals bijvoorbeeld via weekendscholen.</p> <p>Pagina 16: Het grondrecht van de vrijheid van onderwijs moet worden beschermd. Er mag geen ruimte zijn voor het overdragen van antidemocratische en anti-rechtstatelijke opvattingen door leraren of in lesmateriaal. De Inspectie van het Onderwijs houdt daartoe in het funderend onderwijs en in het mbo-toezicht op de wettelijke burgerschapsopdracht. De burgerschapsopdracht wordt aangescherpt om radicalisering te voorkomen. Bestuurders worden sneller ontslagen als de burgersopdracht niet wordt uitgevoerd. Artikel 23 van de Grondwet blijft ongewijzigd, maar binnen de juridische kaders van artikel 23 worden de mogelijke stappen gezet om onwenselijke en excessieve elementen als antidemocratisch en anti-rechtstatelijk onderwijs verder in te perken. Het toezicht op informeel en formeel onderwijs wordt wettelijk geregeld zodat signalen van haat en geweld gevolgen krijgen.</p>
---	--

<p>Consequenties van maatregel/doel</p> <p><i>Geef aan of maatregel/doel strijdig of niet strijdig is met de lopende beleidslijn en met de ambtelijke BZK-inzet voor het nieuwe kabinet (zoals geformuleerd in two-pager, fiches en hoofdfiches)</i></p>	<ul style="list-style-type: none"> • (In)formeel onderwijs is in de huidige portefeuillevordering belegd bij het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap en het ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid, maar kan van invloed zijn op de inlichtingen- en veiligheidsdiensten. • Op dit moment werkt het ministerie van OCW aan het wetsvoorstel Toezicht informeel onderwijs, waarbij toezichthouders kunnen worden aangewezen om bevoegdheden uit te oefenen bij een redelijk vermoeden dat er sprake is van het aanzetten tot haat, geweld of discriminatie in het informeel onderwijs.
<p>Aandachtspunten voor uitwerking in regeerprogramma</p> <p><i>Wat zijn de inhoudelijke vragen en aandachtspunten voor de uitwerking?</i></p> <p>Welke kansen en risico's zijn er t.a.v. de uitwerking?</p> <p><i>Wat zijn de procesmatige aandachtspunten (bijv. met wie moet worden afgestemd)?</i></p>	<ul style="list-style-type: none"> • De inlichtingen- en veiligheidsdiensten worden in het wetsvoorstel Toezicht informeel onderwijs ook als instantie genoemd die gegevens kunnen overleggen aan de onderwijsinspectie op grond van artikel 8 Wiv 2017 jo. Artikel 62 Wiv 2017. Dit een mogelijkheid die reeds - ook zonder het wetsvoorstel Toezicht op informeel onderwijs - kan worden uitgevoerd. • Een aandachtspunt is dat er op dit moment veelal sprake is dat gedragingen die zich binnen de grenzen van de wet begeven. Dit stelt op dit moment grenzen voor instanties, waaronder de inlichtingen- en veiligheidsdiensten om ambtsberichten uit te kunnen brengen. • Wel wordt benoemd dat binnen de juridische kaders van artikel 23 mogelijke stappen worden gezet om onwenselijke en excessieve elementen als antidemocratisch en anti-rechtstatelijk onderwijs verder in te perken. Of dit mogelijkheden biedt voor inlichtingen- en veiligheidsdiensten om ambtsberichten uit te kunnen brengen, dient nader te worden bezien.
<p>Aandachtspunten constituerend beraad</p> <p><i>Zijn er punten waarvoor aandacht is vereist bij constituerend beraad?</i></p> <p><i>Bijv. zaken die niet genoemd worden, maar wel geregeld moeten worden (middelen, bevoegdheden).</i></p>	

<p>Financiële consequenties</p> <p><i>Worden er middelen beschikbaar gesteld, zo ja hoeveel? Worden er bezuinigingen of hervormingen met financiële gevolgen voorgesteld en hoe zien deze eruit? Worden er maatregelen voorgesteld zonder dat daar dekking tegenover staat?</i></p> <p><i>Indien mogelijk graag de financiële reeks hieronder invullen (in miljoenen), meerdere reeksen zijn mogelijk.</i></p> <p>NB: deze kolom moet worden afgestemd met FEZ/Control.</p>	
---	--

2.7 Economische veiligheid in onderwijs/wetenschap

Thema	Economische veiligheid in onderwijs/wetenschap
Organisatieonderdeel	AIVD
Opstellers	
Telefoonnummer	

<p>Maatregel/doel</p> <p><i>Letterlijke passage uit het akkoord</i></p>	<p>Pagina 6:</p> <p>Nederland mag niet naïef zijn over statelijke actoren die mensen hier naartoe sturen of hier aansturen voor spionage. Er worden maatregelen genomen om onze kennis te beschermen.</p>
---	---

<p>Consequenties van maatregel/doel</p> <p><i>Geef aan of maatregel/doel strijdig of niet strijdig is met de lopende beleidslijn en met de ambtelijke BZK-inzet voor het nieuwe kabinet (zoals geformuleerd in two-pager, fiches en hoofdfiches)</i></p>	<p>Deze maatregel is niet strijdig met de lopende beleidslijn en met de ambtelijke inzet voor het nieuwe kabinet. In het huidige kabinet is er al aandacht voor het vergroten van de weerbaarheid, bijvoorbeeld met de komst van het Loket Kennisveiligheid en het Ondernemersloket Economische Veiligheid. Daarnaast is wet Veiligheidstoets, Investerings, Fusies en Overnames (VIFO) vorig jaar in werking getreden en is er interdepartementaal ook aandacht voor ongewenste kennisoverdracht. De AIVD heeft in alle bovengenoemde initiatieven een (naslag)rol.</p>
<p>Aandachtspunten voor uitwerking in regeerprogramma</p> <p><i>Wat zijn de inhoudelijke vragen en aandachtspunten voor de uitwerking?</i></p> <p>Welke kansen en risico's zijn er t.a.v. de uitwerking?</p> <p><i>Wat zijn de procesmatige aandachtspunten (bijv. met wie moet worden afgestemd)?</i></p>	<p>Geen aandachtspunten. Bovenstaande maatregel/doel is in lijn met de werkzaamheden van de dienst en is een bevestiging van de boodschap de diensten al jaren verkondigen. Het is positief voor de AIVD/BZK dat hier aandacht voor is. Het is ook in lijn met de recent aangenomen wet om meer vormen van spionage strafbaar te stellen. De AIVD heeft hier, ter samen met andere departementen, een rol in gespeeld.</p> <p>Een van de risico's is dat er meer werk uit voortvloeit voor de AIVD. Door bijvoorbeeld meldingen, naslagverzoeken en (verzoeken) om bedrijven en de overheid proactief te informeren over de potentiële risico's .</p>
<p>Aandachtspunten constituerend beraad</p> <p><i>Zijn er punten waarvoor aandacht is vereist bij constituerend beraad?</i></p> <p><i>Bijv. zaken die niet genoemd worden, maar wel geregeld moeten worden (middelen, bevoegdheden).</i></p>	<p>Neen</p>

<p>Financiële consequenties</p> <p><i>Worden er middelen beschikbaar gesteld, zo ja hoeveel? Worden er bezuinigingen of hervormingen met financiële gevolgen voorgesteld en hoe zien deze eruit? Worden er maatregelen voorgesteld zonder dat daar dekking tegenover staat?</i></p> <p><i>Indien mogelijk graag de financiële reeks hieronder invullen (in miljoenen), meerdere reeksen zijn mogelijk.</i></p> <p>NB: deze kolom moet worden afgestemd met FEZ/Control.</p>	<p>In de interdepartementale Economische Veiligheid claim en de China claim verzoeken de diensten om middelen om de bewustzijn van de Nederlandse overheid, bedrijven en instituten te vergroten. Het vergroten van de bewustzijn is cruciaal om dit type dreiging tegen te gaan. Daarnaast heeft de AIVD ook geclaimd om de onderzoeken (o.a. naar spionage) uit te breiden.</p>
---	---

3. Wonen en volkshuisvesting, infrastructuur, openbaar vervoer en luchtvaart; elke regio telt

3.1 Aanpak woningcrisis

3.1.1 Woningbouwcorporaties in (lage) middenhuur

Thema	<i>Woningcorporaties</i>
Organisatieonderdeel	<i>Wonen</i>
Opstellers	██████████
Telefoonnummer	██████████

Maatregel/doel <i>Letterlijke passage uit het akkoord</i>	Er wordt bevorderd dat de woningbouwcorporaties ook in de (lage) middenhuur een grotere rol kunnen spelen, door in de EU in te zetten op wijziging van de relevante regels.
Consequenties van maatregel/doel <i>Geef aan of maatregel/doel strijdig of niet strijdig is met de lopende beleidslijn en met de ambtelijke BZK-inzet voor het nieuwe kabinet (zoals geformuleerd in two-pager, fiches en hoofdfiches)</i>	Dit betreft een voortzetting van onze huidige inspanningen om in overleg met de EC en andere lidstaten meer ruimte te creëren voor corporaties in het middensegment.
Aandachtspunten voor uitwerking in regeerprogramma <i>Wat zijn de inhoudelijke vragen en aandachtspunten voor de uitwerking?</i> <i>Welke kansen en risico's zijn er t.a.v. de uitwerking?</i> <i>Wat zijn de procesmatige aandachtspunten (bijv. met wie moet worden afgestemd)?</i>	Het creëren van deze ruimte binnen de EU kost tijd en de uitkomsten zijn uiteindelijk onzeker.

<p>Aandachtspunten constituerend beraad</p> <p><i>Zijn er punten waarvoor aandacht is vereist bij constituerend beraad?</i></p> <p><i>Bijv. zaken die niet genoemd worden, maar wel geregeld moeten worden (middelen, bevoegdheden).</i></p>	<p><i>Nee</i></p>
<p>Financiële consequenties</p> <p><i>Worden er middelen beschikbaar gesteld, zo ja hoeveel? Worden er bezuinigingen of hervormingen met financiële gevolgen voorgesteld en hoe zien deze eruit? Worden er maatregelen voorgesteld zonder dat daar dekking tegenover staat?</i></p>	<p>Geen directe middelen, maar mogelijk leidt de extra ruimte binnen de Europese regels ertoe dat de financiering van middenhuur ook via borging van het WSW kan lopen. Dit zou betekenen dat de achtervang BZK/FIN/VNG voor een groter bedrag garant zullen staan.</p> <p>Mogelijk zal i.v.m. een gelijk speelveld ook iets geregeld moeten worden voor private investeerders in middenhuur. Omdat borging voor hen minder voor de hand ligt, zijn hier mogelijk wel directe financiële middelen voor nodig.</p>

<p>Aandachtspunten voor uitwerking in regeerprogramma</p> <p><i>Wat zijn de inhoudelijke vragen en aandachtspunten voor de uitwerking?</i></p> <p>Welke kansen en risico's zijn er t.a.v. de uitwerking?</p> <p><i>Wat zijn de procesmatige aandachtspunten (bijv. met wie moet worden afgestemd)?</i></p>	<ul style="list-style-type: none"> • Woningdelen: voor het wegnemen van financiële belemmeringen (kostendelersnorm, korten AOW, toeslagen) is afstemming met andere departementen nodig. Dit raakt ook de passage over de ingewikkeldheid van toeslagen op p.2.
<p>Aandachtspunten constituerend beraad</p> <p><i>Zijn er punten waarvoor aandacht is vereist bij constituerend beraad?</i></p> <p><i>Bijv. zaken die niet genoemd worden, maar wel geregeld moeten worden (middelen, bevoegdheden).</i></p>	
<p>Financiële consequenties</p> <p><i>Worden er middelen beschikbaar gesteld, zo ja hoeveel? Worden er bezuinigingen of hervormingen met financiële gevolgen voorgesteld en hoe zien deze eruit? Worden er maatregelen voorgesteld zonder dat daar dekking tegenover staat?</i></p>	<ul style="list-style-type: none"> • Er zijn nu geen financiële middelen beschikbaar om m.n. optoppen, transformatie (op transformatiefaciliteit na) en woningdelen te stimuleren. • In het fiche beter benutten is eerder een inschatting gemaakt van de benodigde financiële middelen voor optoppen en transformatie (zie onderstaande tabel).

3.1.3. Regie op ruimtelijke ordening

Thema	<i>Regie op de ruimtelijke ordening</i>
Organisatieonderdeel	<i>DGRO (Nota Ruimte, NOVEX, Mooi NL, Omgevingswet, Ruimtelijke informatie)</i>
Opstellers	██
Telefoonnummer	██

<p>Maatregel/doel <i>Letterlijke passage uit het akkoord</i></p>	<p>“Er komt een coördinerend minister, die regie voert op de ruimtelijke ordening en op waar hoeveel woningen gebouwd moeten worden.” (p. 7)</p> <p>In het coalitieakkoord staan veel sectorale ambities met ruimtelijke consequenties, waaronder:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Er komt een afwegingskader voor vestiging nieuwe bedrijven in relatie tot benodigde arbeidsmigranten, ruimte en energie. (p. 5) 2. “Het zorgen dat er meer grond beschikbaar is (‘straatje erbij’, binnenstedelijk en buitenstedelijk); in nieuw te bestemmen gebieden gaat woningbouw, in geval van concurrentie om grond, boven windmolens. Er wordt toekomstbestendig gebouwd en rekening gehouden met water, bodem, landschap en stedenbouwkundige kwaliteit.” (p. 7) 3. Hoogwaardige landbouwgrond wordt beschermd (p. 9) 4. Bij spoorverbindingen wordt per regio gezien wat nodig is, waarbij niet alleen de focus ligt op grote steden. In de grensregio’s is een goede aansluiting van spoorverbindingen met het buurland essentieel. (p. 9) 5. Herijking van de Natura2000-gebieden, gericht op een hoofdstructuur van robuuste natuurgebieden (geen ‘snippernatuur’). (p. 10) 6. We werken gebiedsgericht aan instandhouding van Nederlandse natuur. We versterken onze directe leefomgeving en zorgen voor landbouwinclusieve natuur. (p. 12) 7. “... de bouw van twee kerncentrales wordt doorgezet. Daarnaast komen er twee extra kerncentrales, waarbij ook de mogelijkheden voor meerdere kleine centrales worden betrokken. Een goede ruimtelijke inpassing van de centrales is cruciaal, ook voor het draagvlak. (p. 14) 8. Rivieren zijn van groot belang voor Nederland, voor goederenvervoer per binnenvaart, maar ook voor de zoetwaterbeschikbaarheid, waterberging, natuur en recreatie. Het programma Ruimte voor de Rivier wordt geactualiseerd, rivieren blijven bevaarbaar en krijgen meer ruimte. (p. 14) 9. Grote opgaven als wonen, bestaanszekerheid en de energietransitie moeten in gezamenlijkheid worden opgepakt en uitgewerkt tot strategische investeringsagenda’s. (p. 19) 10. Er moet een visie komen op de ruimtelijk en economische structuur van Nederland. (p. 24). <p><u>Samenwerking medeoverheden:</u></p>
--	---

	<p>Op het gebied van samenwerking staat benoemd dat "Nederland is een gedecentraliseerde eenheidsstaat. De medeoverheden worden vroegtijdig betrokken bij voorbereiding van beleid en van wetgeving; de wetgever hakt uiteindelijk de knopen door. Grote opgaven zoals wonen, bestaanszekerheid en de energietransitie moeten in gezamenlijkheid worden opgepakt. Verder betekent goed bestuur ook het nakomen van afspraken en een stabiel en voorspelbaar overheidsbeleid, ook voor het vestigingsklimaat." (p.19)</p> <p><u>Omgevingswet:</u> Door het hele akkoord staan acties genoemd die de regelgeving in het domein van de fysieke leefomgeving raken uitgaan van het instrumentarium van de Omgevingswet dan wel het wijzigen of nader invullen hiervan.</p> <p><u>Geo-informatie:</u> In het coalitieakkoord wordt niet rechtstreeks naar de coördinerend minister voor geo-informatie verwezen. Dat neemt niet weg dat voor de aanpak van de hierboven genoemde onderwerpen betrouwbare en goed beveiligde informatie over de fysieke leefomgeving cruciaal is en een randvoorwaarde voor goed bestuur vormt. Dit wordt in meerdere passages in het akkoord benoemd:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. "Waar het gebruik van modellen onontkoombaar is, worden ze mede gebaseerd op meten en weten, en op basis van werkelijke waarnemingen in de praktijk." (p. 11) 2. "In het natuurbeleid wordt de daadwerkelijk gemeten staat van de natuur leidend." (p. 12) 3. "Er komt een wetenschappelijke standaard voor het gebruik van modellen en algoritmes." (p. 18) 4. "Gebruik van AI door de overheid biedt voordelen maar wordt ook aan voorwaarden verbonden. [...] de kennis van digitalisering [bij de overheid] moet worden versterkt" (p.18) 5. "De kennisinfrastructuur en de benutting daarvan in beleid en begrotingen wordt verbeterd." (p.18) 6. "De aanpak van digitale dreigingen door statelijke actoren en cybercriminelen wordt versterkt." (p. 21)
<p>Consequenties van maatregel/doel <i>Geef aan of maatregel/doel strijdig of niet strijdig is met de lopende beleidslijn en met de ambtelijke BZK-inzet voor het nieuwe kabinet (zoals geformuleerd in two-pager, fiches en hoofdfiches)</i></p>	<p><u>Coördinerend Minister:</u> Niet strijdig: coördinerend Minister bouwt voort op huidige situatie.</p> <p><u>Regie op de ruimte:</u> Niet strijdig: op hoofdlijnen zal kabinet duidelijk richting moeten geven op de ruimtelijke ordening in Nederland. De regierol van een minister staat benoemd, tegelijkertijd wordt benadrukt dat Nederland een gedecentraliseerde eenheid staat is. Dat vergt samenwerking tussen medeoverheden.</p> <p><u>Ruimtelijke kwaliteit:</u> Niet strijdig: het hoofdlijnenakkoord bevat op verschillende onderwerpen concrete aanknopingspunten en kansen voor versterking van ruimtelijke kwaliteit. Voorbeelden van onderwerpen die specifiek in het hoofdlijnenakkoord worden genoemd zijn: toekomstbestendig bouwen en rekening houden met water, bodem, landschap en stedenbouwkundige kwaliteit; gebiedsgericht werken aan de instandhouding van het cultuurlandschap; een goede ruimtelijke inpassing van kerncentrales; en een ruimtelijk economische en economische structuur voor Nederland.</p> <p><u>Investeren in structurele samenwerking met de regio.</u> Niet strijdig: Programma NOVEX, Elke regio Telt en Leefbaarheid en Veiligheid sturen en investeren hier in samenhang en samenloop op. Regiodeals worden onderdeel van de strategische investeringsagenda's.</p>

	<p><u>Implementatie van de Omgevingswet:</u> Niet strijdig. Het akkoord gaat uit van het gebruik van het instrumentarium en het vervolg geven aan de Omgevingswet en voorziet in wijzigingen op beleidsmatige punten die onder de Omgevingswet vallen.</p> <p><u>Doorontwikkeling van ruimtelijke informatie:</u> Niet strijdig. Het akkoord legt inhoudelijk andere accenten, maar de behoefte aan betrouwbare informatie als basis voor beter beleid, transparante besluiten en minder faalkosten in de uitvoering blijft onveranderd. Voor een goede samenwerking tussen Rijk en medeoverheden is een gedeelde informatiebasis onmisbaar. De lijn zoals uiteengezet in de aan de Kamer verstuurde meerjarenvisie Zicht op Nederland staat daarmee overeind.</p>
<p>Aandachtspunten voor uitwerking in regeerprogramma <i>Wat zijn de inhoudelijke vragen en aandachtspunten voor de uitwerking?</i> Welke kansen en risico's zijn er t.a.v. de uitwerking? <i>Wat zijn de procesmatige aandachtspunten (bijv. met wie moet worden afgestemd)?</i></p>	<p><u>Regie op de ruimte:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> gezien de vele ambities blijft verdeling van schaarse ruimte belangrijk aandachtspunt. Medeoverheden vragen in het programma NOVEX om duidelijke richting vanuit het Rijk op inhoud en op samenwerking, zodat ambities gebiedsgericht kunnen worden gerealiseerd. Rijk en regio voeren gezamenlijk regie zodat ambities gebiedsgericht, integraal en met ruimtelijke kwaliteit kunnen worden gerealiseerd. Dat vraagt om een duidelijk verhaal voor de ruimte, in de vorm van een nieuwe Nationale Omgevingsvisie (Nota Ruimte). <p><u>Omgevingswet:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> In het akkoord staan een heel aantal acties die de fysieke leefomgeving raken en daarmee een wijziging van de Omgevingswet (waaronder geluid, Schiphol, bevoegdheden medeoverheden) betekenen. Het overzien, inpassen en toetsen van wijziging van de Omgevingswet ligt bij de coördinerend minister Ruimtelijke Ordening en Wonen. Het akkoord noemt de Omgevingswet zelf niet, wel worden de instrumenten en maatschappelijke doelen benoemd. Ook dienstverlening – digitaal en niet-digitaal – aan inwoners wordt benoemd (P. **). De implementatie van de Omgevingswet, het Digitaal Stelsel Omgevingswet wordt uitgegaan. Gezien de discussies over de financiering van de implementatie, het DSO en het structureel vormgeven van de uitvoering van het beleid in de fysieke leefomgeving geborgd moet worden. De financiering hiervan is nu niet aangegeven. De huidige interbestuurlijke programmadirectie is (nog) niet ingericht als uitvoerende dienst. Het werk dat gedaan wordt, ook door de medeoverheden, betreft wel de uitvoering van wetgeving- en beleid. Specifiek wordt het DSO geraakt door het voorstel tot aanpassing en openstellen van Aerius en nationale databank Flora en Fauna. Beide dossiers bevatten veel ICT, financiële en uitvoeringspijn/risico's die het DSO raken. Daar moeten tussen BZK, LNV en IPO regie, uitvoerende en financiële afspraken worden gemaakt. <p><u>Doorontwikkeling ruimtelijke informatie:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> De prioriteitstelling in de doorontwikkeling zal op basis van de beleidsmatige wensen uit het akkoord bijgesteld moeten worden.

<p>Aandachtspunten constituerend beraad <i>Zijn er punten waarvoor aandacht is vereist bij constituerend beraad? Bijv. zaken die niet genoemd worden, maar wel geregeld moeten worden (middelen, bevoegdheden).</i></p>	<p><u>Coördinerend Minister:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • Behoeft aan duidelijkheid inzet en verantwoordelijkheden van een minister die regie voert op de ruimtelijke ordening, inclusief voorzeten onderraad voor de fysieke leefomgeving (RFL) en ambtelijk voorportaal (CFL); • Behoeft aan duidelijkheid over welke personele en financiële middelen de minister hiervoor meekrijgt om dit naast wijziging van beleid, en wetgeving ook te kunnen effectueren en uit te voeren.
<p>Financiële consequenties <i>Worden er middelen beschikbaar gesteld, zo ja hoeveel? Worden er bezuinigingen of hervormingen met financiële gevolgen voorgesteld en hoe zien deze eruit? Worden er maatregelen voorgesteld zonder dat daar dekking tegenover staat? Indien mogelijk graag de financiële reeks hieronder invullen (in miljoenen), meerdere reeksen zijn mogelijk.</i> NB: deze kolom moet worden afgestemd met FEZ/Control.</p>	<p>-</p> <p><u>Doorontwikkeling ruimtelijke informatie:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • Het akkoord stelt geen middelen ter versterking van het stelsel van ruimtelijke informatie ter beschikking. Er is ook geen sprake van bezuinigingen. Het ambitieniveau van de doorontwikkeling is afhankelijk van de mate waarin het lukt binnen de bestaande middelen afspraken met collega-departementen en medeoverheden over de financiering te maken. • Meer samenwerken op het gebied van ruimtelijke informatie biedt ook kansen om zaken slimmer te organiseren en daardoor te besparen.

3.1.4. Versnellen processen en procedures

Thema	Versnellen processen en procedures
Organisatieonderdeel	Woningbouw
Opstellers	██████████
Telefoonnummer	██████████

Maatregel/doel	“Het versnellen van procedures: beperken beroepsmogelijkheden (lijn wetsvoorstel Regie op de volkshuisvesting), aangevuld met wegwerken andere struikelblokken (beschikbaarheid locaties, grond en financiële en fiscale prikkels, beperken regels die bouwen in het buitengebied, bijvoorbeeld op het eigen erf, onnodig belemmeren, aanpak van knelpunten rond capaciteit en kennis). Naast klankbordgroepen voor omwonenden worden ook klankbordgroepen voor woningzoekenden ingesteld.”
Consequenties van maatregel/doel	<ul style="list-style-type: none"> De consequentie van bovenstaande is dat woningbouwrealisatie kan worden versneld. Op al de genoemde thema's wordt al actief inspanning geleverd, dus mogelijke extra versnelling is beperkt. Wel is het belangrijk om hier stevig op te blijven inzetten. Genoemde acties bouwen voort op huidig beleid, en moeten in samenhang worden gezien met het versnellen van procedures.
Aandachtspunten voor uitwerking in regeerprogramma	<ul style="list-style-type: none"> Genoemde acties is voortzetting van huidig beleid, op bijna alle thema's lopen al acties. Bij het wegnemen van 'struikelblokken' moet goed worden gelet op of dit wenselijk en haalbaar is: de meeste van deze 'belemmeringen' bestaan voor behoud van een goede leefomgeving. Ook komt een deel voort uit Europese wet- en regelgeving. Aandachtspunt voor oprekken van de regels in het buitengebied/bouwen op erven: voor een gezond en veilig leefklimaat gelden regels om de omgeving waar woningen zijn. Door woningen in buitengebied en erven te plaatsen kan dit gevolgen hebben op de bedrijfsvoering van (agrarische) bedrijven. Tenzij de regelgeving ten aanzien van het leefklimaat ook wordt aangepast.
Aandachtspunten constituerend beraad	<ul style="list-style-type: none"> Idem
Financiële consequenties	<ul style="list-style-type: none"> Op de meeste onderwerpen geen financiële consequenties in het bijzonder. Om processen en procedures te versnellen, is het versterken van capaciteit en kennis bij medeoverheden is een financiële impuls gewenst. Er is bij gemeenten en provincies veel behoefte aan structurele middelen voor extra capaciteit: bureau Brink becijferde voor BZK dat

het tekort aan gemeenteambtenaren voor de woningbouwopgave (tot 2030) zo'n 1.300 tot 2.200 fte per jaar is. Hiervoor is €90 mln per jaar. nodig op basis van 50% cofinanciering

3.1.5. Coöperatief wonen

Thema	<i>Wooncoöperaties</i>
Organisatieonderdeel	<i>Directie Wonen</i>
Opstellers	██████████
Telefoonnummer	██████████

Maatregel/doel <i>Letterlijke passage uit het akkoord</i>	<ul style="list-style-type: none"> Het wegnemen van juridische en financiële belemmeringen voor een nieuwe derde sector: coöperatief wonen.
Consequenties van maatregel/doel <i>Geef aan of maatregel/doel strijdig of niet strijdig is met de lopende beleidslijn en met de ambtelijke BZK-inzet voor het nieuwe kabinet (zoals geformuleerd in two-pager, fiches en hoofdfiches)</i>	<ul style="list-style-type: none"> De maatregel is in lijn met lopend beleid. We zijn reeds bezig met het uitwerken van een fonds om wooncoöperaties financieel te stimuleren en zijn in gesprek met gemeenten om andere knelpunten weg te nemen.
Aandachtspunten voor uitwerking in regeerprogramma	<ul style="list-style-type: none"> Geen
Aandachtspunten constituerend beraad <i>Zijn er punten waarvoor aandacht is vereist bij constituerend beraad?</i> <i>Bijv. zaken die niet genoemd worden, maar wel geregeld moeten worden (middelen, bevoegdheden).</i>	<ul style="list-style-type: none"> Nee

<p>Financiële consequenties</p> <p><i>Worden er middelen beschikbaar gesteld, zo ja hoeveel? Worden er bezuinigingen of hervormingen met financiële gevolgen voorgesteld en hoe zien deze eruit? Worden er maatregelen voorgesteld zonder dat daar dekking tegenover staat?</i></p>	<ul style="list-style-type: none"> • Er is reeds 40 miljoen beschikbaar, dat is voor nu voldoende.
---	---

3.1.6. Doelstelling woningbouw

Thema	<i>Bouwdoelstelling woningbouw</i>
Organisatieonderdeel	<i>Dir. WB</i>
Opstellers	██████████
Telefoonnummer	██████████

Maatregel/doel	"Als politiek doel is de afspraak om structureel 100.000 woningen per jaar erbij te bouwen, die geschikt zijn voor de demografische en ruimtelijke ontwikkelingen de komende jaren."
Consequenties van maatregel/doel	<ul style="list-style-type: none"> • Dit komt overeen met de inzet voor de formatie en in hoofdlijnen met het huidige programmawoning.
Aandachtspunten voor uitwerking in regeerprogramma	<ul style="list-style-type: none"> • <i>In het huidige programma zijn er expliciete doelen voor flex en transformatie opgenomen deze staan niet in het hoofdlijnenakkoord. We onderschrijven de insteek om geen harde doelen vast te stellen voor type woningen.</i> • <i>Er wordt niks genoemd over herstructurering en het Volkshuisvestingsfonds.</i>
Aandachtspunten constituerend beraad	<ul style="list-style-type: none"> • <i>NVT</i>
Financiële consequenties	<ul style="list-style-type: none"> • In de financiële tabel is 1 mld. voor woningbouw en 500 mln. voor infra 2025-2029 beschikbaar. Precieze invulling moet nog volgen. • Middelen lijken voldoende voor de woningbouwopgave. Wel is de vraag of er voldoende investeringsruimte is vanuit de corporaties

3.1.7 Woontop

Thema	Woontop
Organisatieonderdeel	DGVB Woningbouw
Opstellers	██████████
Telefoonnummer	██████████

Maatregel/doel	<p>“Er wordt zo snel mogelijk een Woontop georganiseerd, waarbij rijksoverheid, pensioenfondsen, woningcorporaties, sociale partners, gemeenten en provincies afdwingbare afspraken maken om woningbouw structureel te verhogen.”</p> <p>Woningbouw</p>
Consequenties van maatregel/doel	<ul style="list-style-type: none"> • <i>Er moet een nieuwe breed ondersteunend woonakkoord komen</i>
Aandachtspunten voor uitwerking in regeerprogramma	<ul style="list-style-type: none"> • <i>Marktpartijen worden niet benoemd</i> • <i>Wat is de deadline voor het realiseren van het akkoord</i> •
Aandachtspunten constituerend beraad	<ul style="list-style-type: none"> • <i>Hoe zorgen we dat iedereen mee tekent. Met het nationale actie agenda wonen hadden een soort gelijk vehicle en is het uiteindelijk niet door de medeoverheden mee ondertekend.</i> • <i>Gaan de corporaties mee tekenen als ze wel een grotere opgave krijgen maar geen extra middelen om te investeren</i>
Financiële consequenties	<ul style="list-style-type: none"> • NVT

3.2 Betaalbaar

3.2.1. 30%-regel sociale huur

Thema	Minimaal 30% sociaal bij nieuwbouw
Organisatieonderdeel	Woningbouw
Opstellers	██████████
Telefoonnummer	██████████

Maatregel/doel	<ul style="list-style-type: none"> Van nieuwbouw moet minimaal 30% gemiddeld – dus met gebiedsgerichte differentiatie – sociale huur zijn; het wetsvoorstel Versterking regie volkshuisvesting wordt aangepast om gemeenten hier meer lokale ruimte te geven. Twee derde van de nieuw te bouwen woningen moet betaalbaar zijn voor middeninkomens.
Consequenties van maatregel/doel	<ul style="list-style-type: none"> De genoemde programmering m.b.t. betaalbaarheid sluit aan bij het wetsvoorstel Regie en de onderliggende regelgeving. Een wetwijziging is niet nodig, maar kan volledig op besluit-niveau geregeld worden. Indien het nieuw kabinet de wet regie snel zou willen invoeren, zou een wijziging van het besluit de snelste route zijn om dit te realiseren. Het voorgenomen besluit voorziet al in beoogde gemeentelijke ruimte: de eis van twee derde betaalbare woningen geldt namelijk niet op projectniveau en ook niet op gemeentelijk niveau. Wel is deze maatregel een aanscherping van de huidige doelstellingen. Nu is dienen alleen gemeenten met minder dan 30% sociale huurwoningen hebben, bij nieuwbouw 30% sociaal te bouwen. Het hoofdlijnenakkoord legt deze verplichting op aan alle nieuwbouw. Ook vormt de maatregel een aanscherping van de prestatieafspraken met woningcorporaties. Met hen is afgesproken dat een derde van de opgave door woningcorporaties wordt gerealiseerd, bestaande uit sociale en middenhuurwoningen. De vraag is daarom of de 30% uit het hoofdlijnenakkoord volledig door corporaties gebouwd dient te worden.
Aandachtspunten voor uitwerking in regeerprogramma	<ul style="list-style-type: none"> Het akkoord bevat nog een aantal onduidelijkheden. Verduidelijking is dus gewenst of bedoeld is om twee derde betaalbaar te bouwen, 30% sociale huur en 37% voor middeninkomens. Ook is verduidelijking gewenst over de vraag wie deze 30% sociale huurwoningen moet bouwen: corporaties of ook de markt. In het wetsvoorstel regie zitten waarborgen dat sociale huurwoningen gebouwd door de markt aan dezelfde waarborgen moeten voldoen.

Aandachtspunten constituerend beraad	
Financiële consequenties	30% sociale huurwoningen is een aanscherping ten opzichte van de huidige programmering. Programma woningbouw, en nationale bouw en woonagenda voorzien namelijk in 1/3 corporatiewoningen sociaal en middenhuur. Indien de 30% alleen door corporaties moeten worden gebouwd, zijn extra middelen voor de corporaties nodig.

3.2.3 Betaalbare huur

Thema	3.1 Aanpak wooncrisis – Betaalbaarheid (pagina 8)
Organisatieonderdeel	Directie Wonen
Opstellers	██████████
Telefoonnummer	██████████

Maatregel/doel <i>Letterlijke passage uit het akkoord</i>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Het huurbeleid van sociale verhuurders zal de betaalbaarheid moeten blijven versterken en tegelijkertijd de noodzakelijke investeringen in nieuwbouw, verduurzaming en leefbare wijken mogelijk moeten maken. 2. De jaarlijkse sociale huurontwikkeling volgt tot 2026 de bestaande afspraak met de woningbouwcorporaties, te weten de CAO ontwikkeling -0,5%. Vanaf 2026 wordt de consumentenprijsindex (cpi) +0% gevolgd. Met een bestendige huurtoeslag blijft zo voor huurders met de laagste inkomens de bestaanszekerheid op peil.
Consequenties van maatregel/doel <i>Geef aan of maatregel/doel strijdig of niet strijdig is met de lopende beleidslijn en met de ambtelijke BZK-inzet voor het nieuwe kabinet (zoals geformuleerd in two-pager, fiches en hoofdfiches)</i>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Niet strijdig. In het lopende beleid, waaronder de Nationale prestatieafspraken 2022-2025 (NPA), is de voorbije periode een balans gezocht tussen betaalbaarheid, nieuwbouw, verduurzaming en leefbaarheid. Passage in het coalitieakkoord is hiermee in lijn. 2. Vult afspraken uit de NPA aan: <ul style="list-style-type: none"> • In de NPA is afgesproken dat de maximale huurverhoging voor elke individuele huurder in de jaren 2023-2025 gelijk is aan de cao-loonontwikkeling en daarmee ook aan de stijging van uitkeringen. Voorheen werden de toegestane huurverhogingspercentages afgeleid van de inflatie. In 2022 is bij het maken van de NPA met Aedes, Woonbond en VNG gekozen voor een

	<p>meerjarige koppeling met de loonontwikkeling. De in 2022 sterk oplopende inflatie maakte het noodzakelijk om tot een andere systematiek te komen.</p> <ul style="list-style-type: none"> • De tekst in het akkoord stelt de NPA tm 2025 te respecteren. Daarna moet volgens het akkoord terug worden gegaan naar een koppeling aan de inflatie/CPI. • Door in de bestaande systematiek de maximale huurverhoging voor individuele huurders gelijk te stellen aan de cao-loonontwikkeling is het uitgangspunt van de NPA dat de huurquote voor de huurder gemiddeld niet verslechtert. Door de totale huursomstijging van een woningcorporatie bovendien te beperken tot cao-loonontwikkeling minus 0,5 procentpunt, verbetert de gemiddelde huurquote voor huurders van een gereguleerde corporatiewoning. Met deze systematiek wordt ook geborgd dat in geval van een hoge inflatie de huren pas meer kunnen stijgen nadat ook de lonen meer zijn gestegen. De gemiddelde loonontwikkeling houdt op de lange termijn gelijke tred met de gemiddelde inflatie. In tijden van hoge inflatie blijft de loonontwikkeling in eerste instantie achter op de inflatie. Op den duur wordt de inflatie meegenomen in de loonontwikkeling. Een systematiek waarbij de loonontwikkeling wordt gevolgd beschermt huurders tegen hoge jaarlijkse huurverhogingen en tegen huren die harder stijgen dan hun inkomen waardoor hun huurquote verslechtert • Voor de periode na 2025 zouden op basis van de NPA nieuwe betaalbaarheidsafspraken gemaakt moeten worden. De formulering in het regeerakkoord geeft invulling aan in ieder geval een deel van die afspraken. Met Aedes en Woonbond zal in het kader van een bredere herijking van de NPA bezien moeten worden welke andere betaalbaarheidsafspraken nodig en mogelijk zijn naast deze in steek voor de jaarlijkse huurverhoging. • De overstap naar inflatievolgend huurbeleid vanaf 2026 is conform de default-optie die nu al in de financiële doorrekeningen van de NPA zit; het levert de corporaties in die zin niets op, maar kost ze ook niets. Voor de huurder resulteert de maatregelen in een beperkt negatief effect, dat wellicht wel gecompenseerd wordt door de intensivering in de huurtoeslag. • De maximaal toegestane huurverhoging voor gereguleerde woningen wordt jaarlijkse in een ministeriele regeling opgenomen; de maatregel is juridisch uitvoerbaar. • De maximale huurverhoging in het toekomstige middensegment wordt niet per ministeriele regeling vastgesteld maar middels de Wet betaalbare huur in de wet gekoppeld aan de CAO-loonontwikkeling (CAO plus 1%). De maximale huurverhoging in het huidige geliberaliseerde segment is tot 2029 wettelijk vastgelegd op de laagste van CPI of CAO plus 1%.
--	--

<p>Aandachtspunten voor uitwerking in regeerprogramma</p> <p><i>Wat zijn de inhoudelijke vragen en aandachtspunten voor de uitwerking?</i></p> <p>Welke kansen en risico's zijn er t.a.v. de uitwerking?</p> <p><i>Wat zijn de procesmatige aandachtspunten (bijv. met wie moet worden afgestemd)?</i></p>	<ul style="list-style-type: none"> • Door voor het reguleerde segment weer over te stappen naar inflatievolgend huurbeleid, ontstaat discrepantie in de huurverhogingsmethodiek tussen het sociale huursegment, en de middenhuur en vrije sector. Dit is verwarrend en moeilijk uitlegbaar. • Gegeven het feit dat de inflatie en de loonontwikkeling elkaar op langere termijn beperkt ontlopen, blijft het wenselijk om te verkennen of er ruimte is om toch voor alle segmenten in te zetten op een koppeling tussen de jaarlijkse huurverhogingen en de CAO-loonontwikkeling, o.b.v. de genoemde argumentatie. Voor een stabiele huurmarkt is het voor huurders en verhuurders tevens van belang dat de huurverhoging voorzienbaar en eenduidig is. Voorkomen moet worden dat de systematiek vaak wisselt, ter discussie staat of per segment verschilt. • Aangeraden wordt de jaarlijkse huurverhoging (samen met andere genoemde onderwerpen) voor de periode na 2026 opnieuw in Nationale prestatieafspraken met Aedes, VNG en de Woonbond vast te leggen.
<p>Aandachtspunten constituerend beraad</p> <p><i>Zijn er punten waarvoor aandacht is vereist bij constituerend beraad?</i></p> <p><i>Bijv. zaken die niet genoemd worden, maar wel geregeld moeten worden (middelen, bevoegdheden).</i></p>	<p>Geen</p>
<p>Financiële consequenties</p> <p><i>Worden er middelen beschikbaar gesteld, zo ja hoeveel? Worden er bezuinigingen of hervormingen met financiële gevolgen voorgesteld en hoe zien deze eruit? Worden er maatregelen voorgesteld zonder dat daar dekking tegenover staat?</i></p>	<p>N.v.t.</p>

3.2.4 (Ver)huren aantrekkelijker maken

Thema	<i>Volkshuisvesting en Bouwen</i>
Organisatieonderdeel	<i>Wonen</i>
Opstellers	██████████
Telefoonnummer	██████████

Maatregel/doel <i>Letterlijke passage uit het akkoord</i>	<ul style="list-style-type: none"> • Er worden maatregelen genomen om private huur, middenhuur en vrije huur aantrekkelijker te maken. Het bouwen van (private) huurwoningen wordt gestimuleerd door het verminderen van de regeldruk en waar mogelijk de belastingdruk. Hiervoor wordt de woonimpuls deels ingezet.
Consequenties van maatregel/doel <i>Geef aan of maatregel/doel strijdig of niet strijdig is met de lopende beleidslijn en met de ambtelijke BZK-inzet voor het nieuwe kabinet (zoals geformuleerd in two-pager, fiches en hoofdfiches)</i>	<ul style="list-style-type: none"> • Welke maatregelen worden genomen om aanbod van huurwoningen aantrekkelijker maken moet nader worden uitgewerkt. • De maatregel lijkt niet strijdig met de lopende beleidslijn: het verbeteren van het investeringsklimaat voor woningen. • Het hoofdlijnenakkoord zet in op verbetering van het investeringsklimaat door het verminderen van regeldruk en waar mogelijk belastingdruk. De wet betaalbare huur lijkt niet te worden ingetrokken. • In de budgettaire tabel zitten lastenverlichtingen die ook ten goede komen aan verhuurders (zie ook analyse lastenverlichting verhuurders). De tekst in het akkoord lijkt ruimte te bieden voor aanvullende lastenverlichtingen, maar reserveert hier geen geld voor.
Aandachtspunten voor uitwerking in regeerprogramma <i>Wat zijn de inhoudelijke vragen en aandachtspunten voor de uitwerking?</i> Welke kansen en risico's zijn er t.a.v. de uitwerking? <i>Wat zijn de procesmatige aandachtspunten (bijv. met wie moet worden afgestemd)?</i>	<ul style="list-style-type: none"> • Welke maatregelen worden genomen om aanbod van huurwoningen aantrekkelijker maken moet nader worden uitgewerkt. • Mogelijkheden liggen in: <ul style="list-style-type: none"> ◦ het verminderen van regels: zoals het schrappen van bovenwettelijke eisen met betrekking tot betaalbaarheid, kwaliteit en duurzaamheid, verminderen van regels voor bouwen in het buitengebied, en het inperken van beroepsprocedures. Daarnaast is mogelijk niet invoeren huurregister, afschaffen opkoopbescherming, tijdelijke huurcontracten, vereenvoudiging transformatie/splitsen. ◦ belastingdruk: pensioenfondsvrijstelling, aanpassen leegwaarderatio in box 3, verlagen overdrachtsbelasting, herinvoeren REIT-regime, verlagen BTW voor nieuwbouw, afschaffen VPB voor corporaties. • Aandachtspunt is dat verminderen van regels negatieve effecten op betaalbaarheid en kwaliteit kan hebben. • Daarnaast is een aandachtspunt dat voor lastenverlichting geen dekking is opgenomen. • Afstemming moet in ieder geval plaatsvinden met WN, WB, B&E, RO, FIN

<p>Aandachtspunten constituerend beraad</p> <p><i>Zijn er punten waarvoor aandacht is vereist bij constituerend beraad?</i></p> <p><i>Bijv. zaken die niet genoemd worden, maar wel geregeld moeten worden (middelen, bevoegdheden).</i></p>	<p>Geen bijzonderheden</p>
<p>Financiële consequenties</p> <p><i>Worden er middelen beschikbaar gesteld, zo ja hoeveel? Worden er bezuinigingen of hervormingen met financiële gevolgen voorgesteld en hoe zien deze eruit? Worden er maatregelen voorgesteld zonder dat daar dekking tegenover staat?</i></p>	<ul style="list-style-type: none"> • Er worden niet specifiek middelen beschikbaar gesteld. • In de budgettaire tabel zitten lastenverlichtingen die ook ten goede komen aan verhuurders. De tekst in het akkoord lijkt ruimte te bieden voor aanvullende lastenverlichtingen, maar reserveert hier geen geld voor. • Het akkoord noemt gedeeltelijke dekking uit de woonimpuls, maar lastenverlichting kan hier volgens de begrotingsregels niet uit worden gedekt. • Indien ervoor wordt gekozen de overdrachtsbelasting voor verhuurders te verlagen, kan dekking worden gevonden binnen de overdrachtsbelasting voor eigenaar-bewoners.

3.2.5. Bindende afspraken met woningbouwcorporaties

Thema	<i>Woningcorporaties</i>
Organisatieonderdeel	<i>Wonen</i>
Opstellers	██████████
Telefoonnummer	██████████

Maatregel/doel <i>Letterlijke passage uit het akkoord</i>	Er komen bindende afspraken met woningbouwcorporaties, ook over middenhuur
Consequenties van maatregel/doel <i>Geef aan of maatregel/doel strijdig of niet strijdig is met de lopende beleidslijn en met de ambtelijke BZK-inzet voor het nieuwe kabinet (zoals geformuleerd in two-pager, fiches en hoofdfiches)</i>	Het Rijk heeft reeds bindende afspraken met woningcorporaties via de Nationale Prestatie Afspraken. De NPA gaat om afspraken voor zowel sociale huur als middenhuur. Dit betreft dus in principe een voorzetting van het huidige beleid. Dit najaar wordt reeds een herijking van de NPA voorzien. Het voornemen uit het regeerakkoord betreft dus vooral een voortzetting van huidig beleid. Niettemin kunnen de afspraken en ambities (woningbouw, verduurzaming) zelf natuurlijk wel gaan wijzigen omdat het nieuwe kabinet andere accenten wil leggen of onvoldoende middelen beschikbaar stelt.
Aandachtspunten voor uitwerking in regeerprogramma <i>Wat zijn de inhoudelijke vragen en aandachtspunten voor de uitwerking?</i> <i>Welke kansen en risico's zijn er t.a.v. de uitwerking?</i> <i>Wat zijn de procesmatige aandachtspunten (bijv. met wie moet worden afgestemd)?</i>	-

<p>Aandachtspunten constituerend beraad</p> <p><i>Zijn er punten waarvoor aandacht is vereist bij constituerend beraad?</i></p> <p><i>Bijv. zaken die niet genoemd worden, maar wel geregeld moeten worden (middelen, bevoegdheden).</i></p>	-
<p>Financiële consequenties</p> <p><i>Worden er middelen beschikbaar gesteld, zo ja hoeveel? Worden er bezuinigingen of hervormingen met financiële gevolgen voorgesteld en hoe zien deze eruit? Worden er maatregelen voorgesteld zonder dat daar dekking tegenover staat?</i></p>	-

3.3 Koopwoningen

3.3.1 Ouderen

Thema	Wonen - ouderen
Organisatieonderdeel	Woon / huisvesting aandachtsgroepen
Opstellers	████████
Telefoonnummer	██████████

Maatregel/doel <i>Letterlijke passage uit het akkoord</i>	<ul style="list-style-type: none"> • Bij (lokale) programmering van koopwoningen rekening houden met voldoende woningen voor ouderen, om de doorstroom te bevorderen. • Er wordt geïnvesteerd in betere ouderenzorg voor bijvoorbeeld zorg-/verpleegplekken voor ouderen.
Consequenties van maatregel/doel <i>Geef aan of maatregel/doel strijdig of niet strijdig is met de lopende beleidslijn en met de ambtelijke BZK-inzet voor het nieuwe kabinet (zoals geformuleerd in two-pager, fiches en hoofdfiches)</i>	<ul style="list-style-type: none"> • Vooralnog zijn er geen aanwijzingen die doorzetting van het programma Wonen en Zorg voor ouderen dwarszitten. • Nadruk op koop voor ouderen: er is ook echt behoefte aan (sociale) huur voor ouderen en daar ligt ook de grootste uitdaging voor ontwikkelaars (slechte businesscase). • Er wordt gesproken over zorg- en verpleegplekken, en niet direct over verpleeghuizen. Dit lijkt ruimte te bieden om te blijven inzetten op extramurale zorggeschikte woningen.
Aandachtspunten voor uitwerking in regeerprogramma <i>Wat zijn de inhoudelijke vragen en aandachtspunten voor de uitwerking?</i> <i>Welke kansen en risico's zijn er t.a.v. de uitwerking?</i>	<ul style="list-style-type: none"> • Aandachtspunt is om bij de verdeling van de middelen voor woningbouw (1 miljard per jaar) de zorggeschikte, en geclusterde woonvormen goed te bedienen. Dit geldt ook voor de verdeling van de middelen op ouderenzorg (600 miljoen) • Uitwerking van de maatregelen op ouderenzorg, vraagt goede afstemming met wonen en woningbouw. Uitwerking aan de zorgkant kan invloed hebben op de woon- en bouwopgave (meer of minder extramuralisering)

<p><i>Wat zijn de procesmatige aandachtspunten (bijv. met wie moet worden afgestemd)?</i></p>	
<p>Aandachtspunten constituerend beraad</p> <p><i>Zijn er punten waarvoor aandacht is vereist bij constituerend beraad?</i></p> <p><i>Bijv. zaken die niet genoemd worden, maar wel geregeld moeten worden (middelen, bevoegdheden).</i></p>	<p><i>Niet aanvullend aan bovengenoemd.</i></p>
<p>Financiële consequenties</p> <p><i>Worden er middelen beschikbaar gesteld, zo ja hoeveel? Worden er bezuinigingen of hervormingen met financiële gevolgen voorgesteld en hoe zien deze eruit? Worden er maatregelen voorgesteld zonder dat daar dekking tegenover staat?</i></p>	<p>1 miljard per jaar voor woningbouw, afhankelijk van uitwerking van die middelen.</p> <p>600 miljoen per jaar per 2027 voor ouderenzorg, afhankelijk van uitwerking van die middelen.</p>

3.3.2 Sociale koop

Thema	<i>Sociale koop</i>
Organisatieonderdeel	<i>Wonen</i>
Opstellers	██████████
Telefoonnummer	██████████

Maatregel/doel <i>Letterlijke passage uit het akkoord</i>	Onderzocht wordt of en onder welke strikte voorwaarden het recht van huurders van sociale huurwoningen (niet zijnde scheefwoners) op koop van hun huurwoning kan worden vorm gegeven (sociale koop).
Consequenties van maatregel/doel <i>Geef aan of maatregel/doel strijdig of niet strijdig is met de lopende beleidslijn en met de ambtelijke BZK-inzet voor het nieuwe kabinet (zoals geformuleerd in two-pager, fiches en hoofdfiches)</i>	Deze ambitie is in lijn met een soortgelijke wens die al in het vorige regeerakkoord zat. Omdat een kooprecht voor sociale huurders onuitvoerbaar is (met name omdat het een onevenredige inbreuk op het eigendomsrecht is), is gekozen om deze ambitie met twee lichtere maatregelen in te vullen: <ul style="list-style-type: none"> - een handreiking voor verkoop voor corporaties om hen te stimuleren om te kijken of zij meer woningen aan huurders zouden kunnen en willen verkopen. - Een wijziging van de verkoopregels om corporaties te verplichten bij de verkoop van grondgebonden woningen de woning eerst aan te bieden aan de zittende huurder en alle andere huurders bij corporaties in dezelfde gemeenten. Deze wijziging treedt 1 juli 2024 in werking Een onderzoek zoals benoemd kan nogmaals gedaan worden, maar het lijkt nagenoeg zeker dat de uitkomst zal zijn dat dit niet kan.
Aandachtspunten voor uitwerking in regeerprogramma <i>Wat zijn de inhoudelijke vragen en aandachtspunten voor de uitwerking?</i> <i>Welke kansen en risico's zijn er t.a.v. de uitwerking?</i>	Het lijkt een onuitvoerbaar voornemen.

<p><i>Wat zijn de procesmatige aandachtspunten (bijv. met wie moet worden afgestemd)?</i></p>	
<p>Aandachtspunten constituerend beraad</p> <p><i>Zijn er punten waarvoor aandacht is vereist bij constituerend beraad?</i></p> <p><i>Bijv. zaken die niet genoemd worden, maar wel geregeld moeten worden (middelen, bevoegdheden).</i></p>	<p>Nvt.</p>
<p>Financiële consequenties</p> <p><i>Worden er middelen beschikbaar gesteld, zo ja hoeveel? Worden er bezuinigingen of hervormingen met financiële gevolgen voorgesteld en hoe zien deze eruit? Worden er maatregelen voorgesteld zonder dat daar dekking tegenover staat?</i></p> <p><i>Indien mogelijk graag de financiële reeks hieronder invullen (in miljoenen), meerdere reeksen zijn mogelijk.</i></p>	<p>Nvt.</p>

NB: deze kolom moet worden afgestemd met FEZ/Control.	
---	--

3.4 Aandachtsgroepen wonen

Thema	Wonen, huisvesting aandachtsgroepen algemeen
Organisatieonderdeel	Wonen, huisvesting aandachtsgroepen
Opstellers	██████████
Telefoonnummer	██████████

Maatregel/doel <i>Letterlijke passage uit het akkoord</i>	<ul style="list-style-type: none"> - Er komt een coördinerend minister, die regie voert op de ruimtelijke ordening en op waar hoeveel woningen gebouwd moeten worden. Daarbij wordt rekening gehouden met woningen voor aandachtsgroepen (jongeren, ouderen, kleinere huishoudens, dak- en thuislozen) - Overheveling specifieke uitkeringen naar het Gemeentefonds. Het aantal specifieke uitkeringen is sinds 2018 fors gestegen. Gemeenten en provincies geven aan dat specifieke uitkeringen hen beperkt in autonomie. Dit vanwege de strikte en gedetailleerde eisen die vanuit het Rijk worden gesteld aan de besteding van de gelden uit een specifieke uitkering. Daarnaast kennen deze uitkeringen zware administratieve- en controlelasten. Met deze maatregel worden specifieke uitkeringen overgeheveld naar het Gemeente- of Provinciefonds met een budgetkorting van 10 procent. De BUIG blijft hierbij buiten beschouwing.
Consequenties van maatregel/doel <i>Geef aan of maatregel/doel strijdig of niet strijdig is met de lopende beleidslijn en met de ambtelijke BZK-inzet voor het nieuwe kabinet (zoals geformuleerd in two-pager, fiches en hoofdfiches)</i>	<ul style="list-style-type: none"> - Er wordt rekening gehouden met woningen voor aandachtsgroepen (jongeren, ouderen, kleinere huishoudens, dak- en thuislozen). De aandachtsgroepen die hier worden benoemd zijn wel anders dan de aandachtsgroepen in het programma Een thuis voor iedereen. - In het programma Een thuis voor iedereen zijn de aandachtsgroepen: dak- en thuisloze jongeren en volwassenen; mensen met een sociale en/of medische urgentie; de uitstroom van mensen uit een intramurale voorziening; statushouders/vergunninghouders; studenten, arbeidsmigranten en woonwagenbewoners. - Korting op gemeenten zet druk op bereidheid om mee te werken aan uitvoering van diverse woonprogramma's, waaronder Een thuis voor iedereen.

	<ul style="list-style-type: none"> - Door middelen over te hevelen van specifieke uitvoering naar Gemeente- en provinciefonds staan diverse regelingen onder druk. De Regeling Huisvesting Aandachtsgroepen ging als SPUK naar gemeenten toe.
<p>Aandachtspunten voor uitwerking in regeerprogramma</p> <p><i>Wat zijn de inhoudelijke vragen en aandachtspunten voor de uitwerking?</i></p> <p>Welke kansen en risico's zijn er t.a.v. de uitwerking?</p> <p><i>Wat zijn de procesmatige aandachtspunten (bijv. met wie moet worden afgestemd)?</i></p>	<p>Risico's:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Bij een nauwere definitie van aandachtsgroepen kunnen groepen buiten de boot vallen die we nu juist proberen in zicht te houden bij gemeenten in het kader van het vormgeven van hun volkshuisvestingsprogramma's. - Wanneer het verstrekken van middelen via specifieke uitkeringen niet langer mogelijk is, is het gericht financieren van woning(bouw)vraagstukken voor aandachtsgroepen ingewikkelder. Gemeenten mogen middelen die ze ontvangen in de AU van het Gemeentefonds vrij besteden. <p>Kansen:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Aandachtsgroepen staan op het vizier van het nieuwe kabinet en de terminologie is breed. Hier liggen kansen om de aanpak zoals we deze de afgelopen jaren hebben opgebouwd verder voort te zetten. - Verkend kan worden of de middelen m.b.t. specifieke uitkeringen ook via een vereenvoudigde systematiek beschikbaar kunnen worden gesteld aan gemeenten, zoals via de realisatiebonus die is voorgesteld in het IBO Woningbouw en Grond. Deze bonus kan ook beschikbaar worden gesteld voor woningtypen voor aandachtsgroepen.
<p>Aandachtspunten constituerend beraad</p> <p><i>Zijn er punten waarvoor aandacht is vereist bij constituerend beraad?</i></p> <p><i>Bijv. zaken die niet genoemd worden, maar wel geregeld moeten worden (middelen, bevoegdheden).</i></p>	<p>Niet van toepassing</p>

<p>Financiële consequenties</p> <p><i>Worden er middelen beschikbaar gesteld, zo ja hoeveel? Worden er bezuinigingen of hervormingen met financiële gevolgen voorgesteld en hoe zien deze eruit? Worden er maatregelen voorgesteld zonder dat daar dekking tegenover staat?</i></p>	<p>1 miljard per jaar voor woningbouw, afhankelijk van uitwerking van die middelen.</p>
---	---

3.5 Huisvestiging statushouders

Thema	<i>Wonen – huisvesting vergunninghouders</i>
Organisatieonderdeel	<i>Wonen/Huisvesting aandachtsgroepen</i>
Opstellers	██████████
Telefoonnummer	██████████

<p>Maatregel/doel</p> <p><i>Letterlijke passage uit het akkoord</i></p>	<p>Van de Huisvestingswet af te wijken door een verbod in te stellen op het geven van voorrang bij de toewijzing van sociale huurwoningen aan statushouders op grond van het feit dat zij statushouders zijn.</p>
<p>Consequenties van maatregel/doel</p> <p><i>Geef aan of maatregel/doel strijdig of niet strijdig is met de lopende beleidslijn en met de ambtelijke BZK-inzet voor het nieuwe kabinet (zoals geformuleerd in two-pager, fiches en hoofdfiches)</i></p>	<ul style="list-style-type: none"> - Op dit moment staat er in de Huisvestingswet zelf geen voorrangsbepaling meer een vergunninghouders (gelijk aan statushouders). Gemeenten hebben wel de ruimte om dit in hun eigen huisvestingsverordening te regelen, en velen doen dat ook. Dit omdat ze vanuit de Huisvestingswet halfjaarlijks een taakstelling opgelegd krijgen voor het aantal te huisvesten vergunninghouders waar ze wettelijk aan gebonden zijn, met toezicht vanuit provincies. - Een verbod opnemen is juridisch mogelijk, dit zou dan in de Asielcrisiswet komen en daarmee voor de duur van maximaal 2 jaar. - Een eerder initiatiefwetsvoorstel van lid Kops (PVV) zag op eenzelfde voorstel en is zowel door de Raad van State als door het huidige kabinet zeer kritisch beoordeeld. Dit wetsvoorstel heeft het niet gehaald.

	<ul style="list-style-type: none"> - Met name de combinatie van dit verbod met instandhouding van de taakstelling huisvesting vergunninghouders in de Huisvestingswet maakt het voor gemeenten enorm ingewikkeld om aan deze opgave te kunnen voldoen middels sociale huurwoningen, tot nu toe de aangewezen modaliteit. - Consequentie hiervan is dat statushouders achteraan de rij aansluiten voor een sociale huurwoning en in die wachttijd in een asielzoekerscentrum blijven zitten. Dit legt een grote druk op de opvangcapaciteit en staat in de weg van succesvolle en snelle participatie en inburgering. - Omdat asielzoekerscentra hier niet op zijn toegerust, ontstaat er acuut een omvangrijke behoefte aan tussenvoorzieningen en flexibel woonaanbod (bijvoorbeeld doorstroomlocaties) – immers geen sociale huurwoningen - voor vergunninghouders.
<p>Aandachtspunten voor uitwerking in regeerprogramma</p> <p><i>Wat zijn de inhoudelijke vragen en aandachtspunten voor de uitwerking?</i></p> <p>Welke kansen en risico's zijn er t.a.v. de uitwerking?</p> <p><i>Wat zijn de procesmatige aandachtspunten (bijv. met wie moet worden afgestemd)?</i></p>	<p>Risico:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Bij instandhouding van de taakstelling in combinatie met een verbod op voorrang blijven statushouders naar verwachting nog veel langer in de asielopvang zitten, wat participatie en inburgering in de weg staat. - De maatschappelijke kosten/baten van deze maatregel lijken hiermee niet in balans. - Wanneer dit verbod ook betrekking heeft op evacuees uit het buitenland (zoals eerder uit Afghanistan en Soedan) die met voorrang worden gehuisvest, blijft ook deze groep langer in tijdelijke opvang zitten. - Wanneer de vergunninghouders niet meer in de tijdelijke opvang kunnen blijven en net als in omringende landen zelf in hun huisvesting moeten voorzien, is er reëel risico op toename van dakloosheid en leefbaarheidsproblematiek <p>Kans:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Door minder woningen met voorrang aan statushouders toe te wijzen, kunnen er meer woningen aan andere (urgent) woningzoekenden worden toegewezen. <p>Afstemming van dit punt dient te gebeuren met: VNG (evt G5, G40), IPO, Min J&V, SZW, OCW, FIN,</p>
<p>Aandachtspunten constituerend beraad</p> <p><i>Zijn er punten waarvoor aandacht is vereist bij constituerend beraad?</i></p> <p><i>Bijv. zaken die niet genoemd worden, maar wel geregeld moeten worden (middelen, bevoegdheden).</i></p>	<p>Niet van toepassing.</p>

Financiële consequenties <i>Worden er middelen beschikbaar gesteld, zo ja hoeveel? Worden er bezuinigingen of hervormingen met financiële gevolgen voorgesteld en hoe zien deze eruit? Worden er maatregelen voorgesteld zonder dat daar dekking tegenover staat?</i>	Niet van toepassing.
--	----------------------

3.6 Lastenverlichting huurder

Thema	<i>Volkshuisvesting en Bouwen</i>
Organisatieonderdeel	<i>Wonen</i>
Opstellers	██████████
Telefoonnummer	██████████

Maatregel/doel <i>Letterlijke passage uit het akkoord</i>	Budgettaire tabel: 16. Terugdraaien verhoging 31% naar 33% van box 2 17. Verlagen tarief box 3 20. Renteaftrekbeperking Vpb van 20% naar Europees gemiddelde 25% 57. Stelpost afbouwen fiscale regelingen en constructies
Consequenties van maatregel/doel <i>Geef aan of maatregel/doel strijdig of niet strijdig is met de lopende beleidslijn en met de ambtelijke BZK-inzet voor het nieuwe kabinet (zoals geformuleerd in two-pager, fiches en hoofdfiches)</i>	<ul style="list-style-type: none"> • De budgettaire tabel bevat verschillende lastenverlichtingen die deels ten goede komen aan verhuurders (zowel corporaties (box 2 en renteaftrekbeperking), grote private verhuurders (box 2 en renteaftrekbeperking) als kleine particulieren (afhankelijk van uitwerking, maar waarschijnlijk profiteren zij van verlaging tarief box 3)). • Deels worden lastenverzwaringen van het kabinet Rutte-IV teruggedraaid (16, 17, 20). • Aanvullend is een taakstelling op de aanpak van fiscale constructies ingeboekt. Een vergelijkbare taakstelling van het kabinet Rutte-IV werd grotendeels ingevuld door aanpak van constructies in de vastgoedsector.

<p>Aandachtspunten voor uitwerking in regeerprogramma</p> <p><i>Wat zijn de inhoudelijke vragen en aandachtspunten voor de uitwerking?</i></p> <p>Welke kansen en risico's zijn er t.a.v. de uitwerking?</p> <p><i>Wat zijn de procesmatige aandachtspunten (bijv. met wie moet worden afgestemd)?</i></p>	<ul style="list-style-type: none"> • Aandachtspunt is hoe de verlaging van het tarief box 3 en de taakstelling fiscale constructies wordt ingevuld. • Een vergelijkbare taakstelling fiscale constructies van het kabinet Rutte-IV werd grotendeels ingevuld door aanpak van constructies in de vastgoedsector. • FIN is voor deze maatregelen in the lead
<p>Aandachtspunten constituerend beraad</p> <p><i>Zijn er punten waarvoor aandacht is vereist bij constituerend beraad?</i></p> <p><i>Bijv. zaken die niet genoemd worden, maar wel geregeld moeten worden (middelen, bevoegdheden).</i></p>	<p>Geen bijzonderheden</p>
<p>Financiële consequenties</p> <p><i>Worden er middelen beschikbaar gesteld, zo ja hoeveel? Worden er bezuinigingen of hervormingen met financiële gevolgen voorgesteld en hoe zien deze eruit? Worden er maatregelen voorgesteld zonder dat daar dekking tegenover staat?</i></p> <p><i>Indien mogelijk graag de financiële reeks hieronder invullen (in miljoenen).</i></p>	<p>-</p>

<p>Aandachtspunten voor uitwerking in regeerprogramma</p> <p><i>Wat zijn de inhoudelijke vragen en aandachtspunten voor de uitwerking?</i></p> <p>Welke kansen en risico's zijn er t.a.v. de uitwerking?</p> <p><i>Wat zijn de procesmatige aandachtspunten (bijv. met wie moet worden afgestemd)?</i></p>	<ul style="list-style-type: none"> • De afgelopen 15 jaar is het aantal internationale studenten meer dan verdrievoudigd. Omdat studentenhuysvesting voor hen noodzakelijk is, dragen zij voor een belangrijk deel bij aan het huidige tekort aan studentenwoningen. Internationale studenten verdringen de student die op een wachtlijst staat. • Het huidige wetsvoorstel (Internationalisering in Balans) is gericht op de kwaliteit van het hoger onderwijs (omdat deze door de toename van internationale studenten onder druk staat). Het tekort aan (studenten-)huysvesting is geen doelstelling van de wet. Het doel moet bereikt worden door zelfregie van de universiteiten en hogescholen. • Het regeerakkoord <u>biedt een kans om studentenhuysvesting als doelstelling van de beperking van studiemigratie kan toe te voegen</u>. Daarnaast biedt de inzet om een bestuurlijk akkoord met universiteiten en hogescholen af te sluiten de kans om hier gemeenten aan toe te voegen. Hierdoor zal het woningaanbod een rol spelen bij de afspraken. Tevens worden de instellingen hierdoor meer verantwoordelijk voor studentenhuysvesting. • Een verdergaande optie is ander optie is om onderwijsinstellingen op eigen terrein te laten voorzien in huysvesting voor internationale studenten d.m.v. campuswoningen.
<p>Aandachtspunten constituerend beraad</p> <p><i>Zijn er punten waarvoor aandacht is vereist bij constituerend beraad?</i></p> <p><i>Bijv. zaken die niet genoemd worden, maar wel geregeld moeten worden (middelen, bevoegdheden).</i></p>	<p>Zie hierboven.</p> <p>Ingezet kan worden op om het bestuurlijk akkoord uit breiden met gemeenten (zie vetgedrukte worden hieronder).</p> <ul style="list-style-type: none"> • Budgettaire akkoord: <p>Verminderen internationale studenten (via bestuurlijk akkoord). Beperking van studiemigratie in het hoger onderwijs in de bachelorfase, met uitzondering van technische studies, rekening houdend met lokale omstandigheden (hoe groter de problemen, hoe meer beperkingen). De inzet is erop gericht hierover met universiteiten en hogescholen EN GEMEENTEN een bestuurlijk akkoord af te sluiten.</p>
<p>Financiële consequenties</p> <p><i>Worden er middelen beschikbaar gesteld, zo ja hoeveel? Worden er bezuinigingen of hervormingen met financiële gevolgen voorgesteld en hoe zien deze eruit? Worden er maatregelen voorgesteld zonder dat daar dekking tegenover staat?</i></p>	<p>Het betreft een bezuiniging. Deze wordt ingeboekt op de OCW begroting en heeft geen gevolgen voor de BZK begroting.</p>

3.8 Personele bezetting Wonen

Thema	Terugdraaien groep (kern-)departementen en inzet consultants
Organisatieonderdeel	Woningbouw
Opstellers	██████████
Telefoonnummer	██████████

Maatregel/doel	De groei van het aantal ambtenaren en de inzet van consultants bij (kern-)departementen van de afgelopen jaren wordt meer dan teruggedraaid, waarbij uitvoerende diensten worden ontzien. Deze taakstelling wordt gekoppeld aan het verminderen van regels en administratieve lasten voor de samenleving en de uitvoering.
Consequenties van maatregel/doel	<ul style="list-style-type: none"> • Dit kan gevolgen hebben voor de doorontwikkeling van de directie Woningbouw. De directie is 3 jaar geleden opgericht en zou dus volledig komen te vervallen als de groei van de afgelopen jaren wordt teruggedraaid. • Met het oog op de maatschappelijke opgave op de woningmarkt is een groei voorzien van 60 fte en splitsing van directie Woningbouw naar 2 directies. Deze doorontwikkeling zou dan komen te vervallen. • De uitzondering voor uitvoerende diensten zal ook betrekking hebben op RVO dat het expert team woningbouw.
Aandachtspunten voor uitwerking in regeerprogramma	<ul style="list-style-type: none"> • Er is aandacht nodig voor de toename van taken (bijvoorbeeld m.b.t. de aanwijzing van grootschalige woningbouwlocaties). • Er is een uitzondering gemaakt voor een aantal taken ivm de belangrijke opgave. Wellicht kan woningbouw hier ook aan toegevoegd worden.
Aandachtspunten constituerend beraad	Niet van toepassing
Financiële consequenties	<i>NNTB</i>

3.9 Financiële middelen woningbouw

Thema	<i>Financiële middelen woningbouw</i>
Organisatieonderdeel	<i>DGVB Woningbouw</i>
Opstellers	██████████
Telefoonnummer	██████████

Maatregel/doel	In de financiële tabel is € 1 mld. voor woningbouw en € 500 mln. voor infra 2025-2029 beschikbaar
Consequenties van maatregel/doel	<p>De € 1 mld.:</p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>Dit komt overeen met de inzet voor de formatie en in hoofdlijnen met het huidige programmawoning</i> • We kunnen hiermee het huidige beleid op hoofdlijnen voortzetten • Het volkshuisvestingsfonds is niet meegenomen. • Er zijn geen middelen gereserveerd voor investeringsruimte bij de corporaties <p>De € 500 mln. woningbouw Infra:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Hiermee kunnen aanvullende maatregelen voor de infra worden genomen en daarmee een extra stap op mobiliteit voor de woningbouw.
Aandachtspunten voor uitwerking in regeerprogramma	<ul style="list-style-type: none"> • <i>Welke specifieke maatregelen uit de € 1 mld. moeten worden gedekt zijn nog niet bekend. In ieder geval zal er een instrument moeten komen voor het afdekken van de publieke onrendabele top bij woningbouwprojecten, capaciteit (mede)overheden, aandachtsgroepen, ouderen en aanvullende belastingmaatregelen voor bouw middenhuur woningen.</i>

<p>Aandachtspunten constituerend beraad</p>	<p>€ 1 mld. woningbouw:</p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>De € 1 mld. komt overeen met de inzet voor de formatie en in hoofdlijnen met het huidige programmawoning</i> • <i>De uitgaven van de afgelopen drie jaar is gemiddeld € 1 mld. per jaar geweest inclusief het volkshuisvestingsfonds.</i> • <i>Naar de formatie hadden € 1,2 mld. waarvan € 1 mld. structureel exclusief het VHF gevraagd.</i> • <i>Het zijn geen structurele middelen waardoor er veel onzekerheid blijft voor medeoverheden en marktpartijen.</i> <p>500 mln. woningbouw infra:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Middelen komen bij I&W te staan. • Goede afspraken met I&W waar deze middelen aan besteed gaan worden.
<p>Financiële consequenties</p>	<ul style="list-style-type: none"> • In de financiële tabel is 1mld. voor woningbouw en 500 mln. voor infra 2025-2029 beschikbaar precies invulling moet nog volgen.

3.10 Grond en bouwlocaties

Thema	Grond en bouwlocaties
Organisatieonderdeel	RO en Woningbouw
Opstellers	██████████
Telefoonnummer	██████████

Maatregel/doel	<ul style="list-style-type: none"> • Het zorgen dat er meer grond beschikbaar is ('straatje erbij', binnenstedelijk en buitenstedelijk); in nieuw te bestemmen gebieden gaat woningbouw, in geval van concurrentie om grond, boven windmolens. Blz: 7 • Meer beschikbare en betaalbare bouwgrond, lagere kosten en meer autonomie voor medeoverheden door een belasting op ongebouwde grond met een woonfunctie. Blz: 7 • De mogelijkheden voor een gemaximeerde planbatenheffing of vergelijkbaar systeem bij woningbouw worden benut. Met gemeenten wordt afgesproken dat de opbrengsten hiervan volledig ten gunste komen voor bereikbaarheid van de wijk en het bouwen van betaalbare huur- en koopwoningen. Blz: 7 • Onze boeren, tuinders en vissers moeten gekoesterd worden, omdat ze belangrijk zijn voor onze voedselvoorziening en het Nederlandse cultuurlandschap, en onlosmakelijk onderdeel zijn van onze Nederlandse cultuur. Daarbij wordt hoogwaardige landbouwgrond beschermd. Er wordt niet gestuurd op gedwongen krimp van de veestapel, maar op instandhouding van belangrijke natuur. Blz: 9
Consequenties van maatregel/doel	<p><i>De genoemde doelen zijn grotendeels niet strijdig met de lopende beleidslijn zoals geschetst in de Kamerbrief Modernisering Grondbeleid (juni 2023). Het hoofdlijnen akkoord lijkt een steun in de rug voor de modernisering van het grondbeleid dat in 2023 ingang is gezet. De modernisering richt zich op 3 sporen met als doel om gebiedsontwikkeling te versnellen en goedkoper te maken.</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Het <i>eerste spoor</i> richt zich op versterken van de regie van overheden, zodat grond sneller en eerder beschikbaar komt, door de bestaande instrumenten zoals voorkeursrecht en onteigening te verbeteren. Het concept van 'een straatje erbij' past daarin. Echter, kan het toelaten van buitenstedelijk bouwen botsen met het gedachtegoed dat hoogwaardige landbouwgrond beschermd wordt. • Het <i>tweede spoor</i> zet in op het beter voorzien en dekken van kosten voor gebiedsontwikkeling met name woningbouw. Daartoe loopt een onderzoek voor beleidsalternatieven voor de inbrengwaarden om zo het kostenverhaal te verbeteren, ook het opstellen van een taxatierichtlijn zal daarbij helpen. • Het <i>derde spoor</i> zet in om nieuw instrumentarium zoals planbatenheffing (zie ook fiche van directie BFR) of vergelijkbaar systeem om de waardevermeerdering van grond meer ten gunste van publieke doelen te laten komen. Het ministerie van Financiën is opdrachtgever voor het rapport "Mogelijkheden voor invoering van een grondbelasting en een planbatenheffing ter bevordering van de woningbouw" van ESBL en COELO (2024) Dit rapport wordt voor het zomerreces aan de kamer aangeboden samen met het een Interdepartementaal Beleidsonderzoek IBO 'woningbouw & grond' (zie ook fiche van directie BFR) waarin belasting op ongebouwde grond met een woonfunctie een onderwerp is.

Aandachtspunten voor uitwerking in regeerprogramma	<p>Het zorgen dat er meer grond beschikbaar is ('straatje erbij', binnenstedelijk en buitenstedelijk); in nieuw te bestemmen gebieden gaat woningbouw, in geval van concurrentie om grond, boven windmolens. Blz: 7</p> <ul style="list-style-type: none"> • Concurrentie op grond is een risico in het kader van beschikbaarheid van grond voor woningbouw. Dit kan op gespannen voet komen te staan de bescherming van hoogwaardige landbouwgrond zoals op blz: 9 staat. • In een apart fiche opgesteld door de directie BFR wordt nader ingegaan op de risico's van de inzet opbrengsten uit gemeentelijke heffingen voor specifieke doelen, zoals 'bereikbaarheid van de wijk en het bouwen van betaalbare huur- en koopwoningen' uit de planbatenheffing. De directie BFR gaat in een apart fiche in op het onderwerp 'belasting op ongebouwde grond met woonfunctie', ook dit onderwerp komt terug in het Interdepartementale Onderzoek 'Woningbouw & Grond'.
Aandachtspunten constituerend beraad	<p>Begin april 2024 is een voortgangsrapportage Modernisering Grondbeleid' naar de kamer verstuurd betreffende de lopende onderzoeken en naar maatregelen. De resultaten daarvan komen dit (na)jaar beschikbaar, er bestaat een sterke samenhang tussen de verschillende onderzoeksresultaten, deze dienen daarom integraal gewogen te worden ten einde de gebiedsontwikkeling te versnellen en betaalbaar te maken.</p>
Financiële consequenties	<p>Geen financiële consequenties genoemd in de <i>Budgettaire bijlage hoofdlijnenakkoord.</i></p>

3.11 Belasting op ongebouwde grond met een woonfunctie

Thema	<i>Belasting op ongebouwde grond met een woonfunctie</i>
Organisatieonderdeel	<i>BBB</i>
Opstellers	██████████
Telefoonnummer	██████████

<p>Maatregel/doel</p> <p><i>Letterlijke passage uit het akkoord</i></p>	<p>Meer beschikbare en betaalbare bouwgrond, lagere kosten en meer autonomie voor medeoverheden door een belasting op ongebouwde grond met een woonfunctie.</p>
<p>Consequenties van maatregel/doel</p> <p><i>Geef aan of maatregel/doel strijdig of niet strijdig is met de lopende beleidslijn en met de ambtelijke BZK-inzet voor het nieuwe kabinet (zoals geformuleerd in two-pager, fiches en hoofdfiches)</i></p>	<p>Belasting op ongebouwde grond met een woonfunctie is een belasting op grond waarop volgens het Omgevingsplan woningen op gerealiseerd mogen worden, maar de bouw nog niet is aangevangen.</p> <p>Het invoeren van een grondbelasting zou een prikkel kunnen geven om ontwikkeling van woningbouw te versnellen. Het doel is om niet-ontwikkende eigenaren tot ontwikkeling te prikkelen.</p> <p>De belasting maakt het in bezit hebben van bouwgrond duurder dan in de huidige situatie. Door sneller te ontwikkelen hoeft de belasting minder lang te worden betaald. Dit kan werken als stimulans om de grond sneller te ontwikkelen.</p>
<p>Aandachtspunten voor uitwerking in regeerprogramma</p> <p><i>Wat zijn de inhoudelijke vragen en aandachtspunten voor de uitwerking?</i></p> <p><i>Welke kansen en risico's zijn er t.a.v. de uitwerking?</i></p>	<p>De belasting zal alleen tot bouwen bewegen in gevallen waar speculatieve redenen de doorslag geven om ontwikkeling uit te stellen. Soms is het uitstellen van de bouw rationeel logisch en/of zelfs maatschappelijk gewenst. Een omgevingsplanwijziging kan in werking treden, terwijl bijvoorbeeld een natuurvergunning uitblijft vanwege mitigatieperikelen rond stikstofeffecten. Een hoge belasting leidt dan wel tot voortdurend financieel nadeel voor de eigenaar, maar een reëel handelingsperspectief voor de eigenaar is er niet.</p> <p>Indien gekozen worden voor een aparte belasting van onbebouwde grond dient duidelijk juridisch gedefinieerd te worden wat wordt verstaan onder onbebouwde grond. Voorkomen moet worden dat een grondbelasting aanleiding vormt tot het op</p>

<p><i>Wat zijn de procesmatige aandachtspunten (bijv. met wie moet worden afgestemd)?</i></p>	<p>grote schaal aanvechten van de geheven belasting. Dit zou namelijk kunnen leiden tot een forse toename van de administratieve en juridische lasten. Beoordeeld moet dan ook worden of de maatregel (juridisch) uitvoerbaar is.</p> <p>Indien besloten worden tot invoering is er een wettelijke grondslag (Gemeentewet) benodigd.</p> <p>Het risico bestaat dat bij een te hoge heffing sprake is van inbreuk op het eigendomsrecht (artikel 1 EP EVRM). Om voldoende effect te hebben is een tarief nodig dat hoog is. Door de smalle grondslag zal een belasting op bouwgrond geen hoge opbrengsten opleveren. Dat is dan ook niet het doel van deze heffing. Het doel is een prikkel te geven om tot ontwikkeling over te gaan.</p> <p>Invoering van een belasting op bouwgrond kan leiden tot daling van de waarde van grond. Dit gevolg moet door de wetgever worden afgewogen tegen de effectiviteit van de heffing. Juridisch is er van inmenging in de eigendom al snel sprake, ook bij een gematigd tarief. Het gaat er vooral om of die inmenging proportioneel is. Als het doel van de belasting is een prikkel te geven om locaties te ontwikkelen, zal er een algemeen belang moeten zijn dat die (snelle) ontwikkeling noodzakelijk maakt. De belasting zou ook in die gevallen proportioneel moeten zijn in verhouding tot het doel.</p>
<p>Aandachtspunten constituerend beraad</p> <p><i>Zijn er punten waarvoor aandacht is vereist bij constituerend beraad?</i></p> <p><i>Bijv. zaken die niet genoemd worden, maar wel geregeld moeten worden (middelen, bevoegdheden).</i></p>	<p>Er is een spanning met de Omgevingswet. De Omgevingswet beoogt gemeenten te stimuleren om de bestemming van gronden minder restrictief en detaillistisch in regels vast te leggen dan voorheen noodzakelijk was onder de Wet ruimtelijke ordening. Een niet-fiscale uitwerking van de heffing ligt voor de hand. Volgens het rapport “Mogelijkheden voor invoering van een grondbelasting en een planbatenheffing ter bevordering van de woningbouw” van ESBL en COELO (2024) zou een fiscale regeling een te grote inbreuk vormen op de bestaande systematiek van kostenverhaal in de Omgevingswet. Daarom heeft de vormgeving als een publiekrechtelijke bijdrage (bestuursrechtelijke geldschuld) de voorkeur.</p>

<p>Financiële consequenties</p> <p><i>Worden er middelen beschikbaar gesteld, zo ja hoeveel? Worden er bezuinigingen of hervormingen met financiële gevolgen voorgesteld en hoe zien deze eruit? Worden er maatregelen voorgesteld zonder dat daar dekking tegenover staat?</i></p> <p><i>Indien mogelijk graag de financiële reeks hieronder invullen (in miljoenen), meerdere reeksen zijn mogelijk.</i></p> <p>NB: deze kolom moet worden afgestemd met FEZ/Control.</p>	<p>Geen financiële consequenties genoemd in de <i>Budgettaire bijlage hoofdlijnenakkoord</i>.</p>
---	---

3.12 Planbatenheffing

Thema	<i>Planbatenheffing</i>
Organisatieonderdeel	<i>BBB</i>
Opstellers	██████████ <i>afgestemd met: Ruimtelijk Beleid, FIN</i>
Telefoonnummer	██████████

Maatregel/doel <i>Letterlijke passage uit het akkoord</i>	De mogelijkheden voor een gemaximeerde planbatenheffing of vergelijkbaar systeem bij woningbouw worden benut. Met gemeenten wordt afgesproken dat de opbrengsten hiervan volledig ten gunste komen voor bereikbaarheid van de wijk en het bouwen van betaalbare huur- en koopwoningen.
Consequenties van maatregel/doel <i>Geef aan of maatregel/doel strijdig of niet strijdig is met de lopende beleidslijn en met de ambtelijke BZK-inzet voor het nieuwe kabinet (zoals geformuleerd in two-pager, fiches en hoofdfiches)</i>	<p>De vraag is: wat wordt hier bedoeld met planbatenheffing:</p> <ul style="list-style-type: none"> - algemene belasting; - bestemmingsheffing; of - eenmalige bijdrage (zie aandachtspunt onder constituerend beraad). <p>De vraag is tevens wat wordt bedoeld met maximeren: het niet 100% afnemen van het surplus, maar bijvoorbeeld 50 of 60%?¹</p> <p>Indien wordt bedoeld een algemene belasting of bestemmingsheffing dan moet de Gemeentewet worden gewijzigd.</p> <p>Als de planbatenheffing wordt vormgegeven als een algemene belasting, dan zijn de inkomsten vrij besteedbaar. Indien men de belasting wil maximeren dan dient dit in de Gemeentewet te worden opgenomen. Tevens moet dan worden bekeken of men deze belasting wil verevenen in het Gemeentefonds in het kader van de verevening van de belastingcapaciteit in het gemeentefonds.</p> <p>Indien de belastingopbrengsten volledig ten gunste dienen te komen van een specifiek doel (bereikbaarheid van de wijk en het bouwen van woningen), dan dient de planbatenheffing te worden vormgegeven als een bestemmingsheffing. Bij bestemmingsheffingen geldt dat deze maximaal kostendekkend mogen zijn: de gemeente</p>

¹ De grondslag voor een planbatenheffing is het surplus: de zogenaamde residuele waarde van de ruwe bouwgrond minus de oorspronkelijke gebruikswaarde

	<p>mag niet meer heffen dan de kosten die zij voor de betreffende taak of voorziening maakt. NB: Het kan lastig zijn om de verhaalbare kosten te bepalen.</p> <p>Indien een eenmalige bijdrage wordt bedoeld waar in het kader van het lopende onderzoek over wordt gesproken (zie aandachtspunt onder constituerend beraad) dan is het niet een daadwerkelijke lokale heffing zoals we die kennen in de Gemeentewet.</p>
<p>Aandachtspunten voor uitwerking in regeerprogramma</p> <p><i>Wat zijn de inhoudelijke vragen en aandachtspunten voor de uitwerking?</i></p> <p>Welke kansen en risico's zijn er t.a.v. de uitwerking?</p> <p><i>Wat zijn de procesmatige aandachtspunten (bijv. met wie moet worden afgestemd)?</i></p>	<p><i>p. 7 Hoofdlijnenakkoord: er wordt zo snel mogelijk een Woontop georganiseerd, waarbij rijksoverheid, pensioenfondsen, woningcorporaties, sociale partners, gemeenten en provincies afdwingbare afspraken maken om woningbouw structureel te verhogen.</i></p> <p>BZK: afdwingbare afspraken met decentrale overheden passen niet in het stelsel van de gedecentraliseerde eenheidsstaat. Binnen de grenzen van de wet is de gekozen volksvertegenwoordiging op lokaal niveau de baas. Afspraken met wethouders of koepels zijn voor deze volksvertegenwoordiging niet bindend.</p> <p><i>p. 8 Hoofdlijnenakkoord: de mogelijkheden voor een gemaximeerde planbatenheffing of vergelijkbaar systeem bij woningbouw worden benut. Met gemeenten wordt afgesproken dat de opbrengsten hiervan volledig ten gunste komen voor bereikbaarheid van de wijk en het bouwen van betaalbare huur- en koopwoningen.</i></p> <p>BZK: opbrengsten van gemeentelijke algemene belastingen komen ten goede aan de algemene middelen van de gemeente waarover de raad (wettelijk budgetrecht, gekoppeld aan het Grondwettelijk hoofdschap van de raad) vrij kan beschikken. Afspraken met bijvoorbeeld koepels of wethouders over de besteding van deze middelen kunnen de raad daarin niet beperken.</p> <p>Opbrengsten van bestemmingsheffing mogen maximaal kostendekkend zijn. Doel (bestemming) en hoogte van de heffing zijn vastgelegd door de raad. Afspraken met bijvoorbeeld koepels of wethouders over de besteding van deze middelen kunnen de raad daarin niet beperken.</p>

<p>Aandachtspunten constituerend beraad</p> <p><i>Zijn er punten waarvoor aandacht is vereist bij constituerend beraad?</i></p> <p><i>Bijv. zaken die niet genoemd worden, maar wel geregeld moeten worden (middelen, bevoegdheden).</i></p>	<p>Enmalige bijdrage of lokale belastingheffing? Een niet-fiscale uitwerking van de heffing ligt voor de hand. Volgens het rapport "Mogelijkheden voor invoering van een grondbelasting en een planbatenheffing ter bevordering van de woningbouw" van ESBL en COELO (2024) zou een fiscale regeling een te grote inbreuk vormen op de bestaande systematiek van kostenverhaal in de Omgevingswet. Daarom heeft de vormgeving als een publiekrechtelijke bijdrage (bestuursrechtelijke geldschuld) de voorkeur.</p> <p>Daarnaast loopt er momenteel een Interdepartementaal Beleidsonderzoek (IBO) onderzoek "woningbouw en grond". In dit onderzoek worden de concrete mogelijkheden voor een planbatenheffing om woningbouw te stimuleren nader verkend. De uitkomsten uit het rapport van ESBL en COELO worden hierin ook betrokken en wordt voor de zomer aangeboden aan de Tweede Kamer</p>
<p>Financiële consequenties</p> <p><i>Worden er middelen beschikbaar gesteld, zo ja hoeveel? Worden er bezuinigingen of hervormingen met financiële gevolgen voorgesteld en hoe zien deze eruit? Worden er maatregelen voorgesteld zonder dat daar dekking tegenover staat?</i></p> <p><i>Indien mogelijk graag de financiële reeks hieronder invullen (in miljoenen), meerdere reeksen zijn mogelijk.</i></p> <p>NB: deze kolom moet worden afgestemd met FEZ/Control.</p>	<p>Geen financiële consequenties genoemd in de <i>Budgettaire bijlage hoofdlijnenakkoord</i>.</p>

3.13 OZB

Thema	OZB
Organisatieonderdeel	BBB
Opstellers	██████████
Telefoonnummer	██████████

Maatregel/doel <i>Letterlijke passage uit het akkoord</i>	De stijging van de gemeentelijke woonlasten (OZB) wordt gemaximeerd via afspraken met gemeentes.
Consequenties van maatregel/doel <i>Geef aan of maatregel/doel strijdig of niet strijdig is met de lopende beleidslijn en met de ambtelijke BZK-inzet voor het nieuwe kabinet (zoals geformuleerd in two-pager, fiches en hoofdfiches)</i>	CZW: het bepalen van het heffingspercentage voor de OZB is een wettelijke bevoegdheid van de gemeenteraad. Afspraken met de VNG of anderszins kunnen hier geen afbreuk aan doen. De wet biedt geen grondslag een maximumtarief voor te schrijven bij lagere regelgeving. Wil men een maximum, vraagt dit om wijziging van de Gemeentewet. Dit zal gevolgen hebben voor de belastingcapaciteit en daarmee voor (de verdeling van) het gemeentefonds.
Aandachtspunten voor uitwerking in regeerprogramma <i>Wat zijn de inhoudelijke vragen en aandachtspunten voor de uitwerking?</i> Welke kansen en risico's zijn er t.a.v. de uitwerking? <i>Wat zijn de procesmatige aandachtspunten (bijv. met wie moet worden afgestemd)?</i>	De totale decentrale lasten bestaan uit de gemeentelijke woonlasten, de opcenten motorrijtuigenbelasting (provinciale heffing) en de waterschapsbelastingen. De gemeentelijke woonlasten bestaan uit OZB, afvalstoffenheffing en rioolheffing. De voorgestelde maatregel speelt wat betreft de gemeentelijke woonlasten enkel bij de algemene belasting OZB, daar de afvalstoffenheffing en rioolheffing bestemmingsheffingen zijn en maximaal kostendekkendheid mogen zijn. Wetsgeschiedenis: In 2006 is de gebruikersbelasting OZB voor van woningen afgeschaft. In deze wet was tevens een nieuwe maximering van de resterende tarieven van de OZB opgenomen. Deze maximering is echter weer afgeschaft met ingang van 2008. Met ingang van 2020 is een benchmark lokale woonlasten geïntroduceerd. Door de benchmark kan de ontwikkeling van de lokale woonlasten beter vergeleken worden en waardoor de gemeenteraadsleden over meer informatie beschikken om afgewogen beslissingen te nemen over de ontwikkeling van de lokale woonlasten (in relatie tot de lokale opgaven). CZW: de vorige keer dat de OZB werd beperkt, leidde dit tot veel rechtszaken. Slechts omdat het Handvest lokale autonomie geen "een ieder verbindende bepalingen" bevat, zijn gemeenten toen niet in het gelijk gesteld. Wel is

	<p>duidelijk dat een beperking van de belastingruimte van gemeenten strijdig is met de bedoeling en bepalingen van dit Handvest, en wanneer dit niet wordt gecompenseerd door vrij besteedbare rijksbijdragen ook met de gemeentelijke autonomie zoals verankerd in de Grondwet.</p>
<p>Aandachtspunten constituerend beraad</p> <p><i>Zijn er punten waarvoor aandacht is vereist bij constituerend beraad?</i></p> <p><i>Bijv. zaken die niet genoemd worden, maar wel geregeld moeten worden (middelen, bevoegdheden).</i></p>	<p>Wil men een maximum, vraagt dit om wijziging van de Gemeentewet. Dit zal gevolgen hebben voor de belastingcapaciteit en daarmee voor (de verdeling van) het gemeentefonds.</p>
<p>Financiële consequenties</p> <p><i>Worden er middelen beschikbaar gesteld, zo ja hoeveel? Worden er bezuinigingen of hervormingen met financiële gevolgen voorgesteld en hoe zien deze eruit? Worden er maatregelen voorgesteld zonder dat daar dekking tegenover staat?</i></p> <p><i>Indien mogelijk graag de financiële reeks hieronder invullen (in miljoenen), meerdere reeksen zijn mogelijk.</i></p>	<p>Geen financiële consequenties genoemd in de <i>Budgettaire bijlage hoofdlijnenakkoord</i>.</p>

NB: deze kolom moet worden afgestemd met FEZ/Control.	
---	--

3.14 Verstedelijking

Thema	<i>Wonen en volkshuisvesting, infrastructuur, openbaar vervoer en luchtvaart; elke regio telt</i>
Organisatieonderdeel	<i>DGRO - Verstedelijking</i>
Opstellers	██
Telefoonnummer	████████████████

Maatregel/doel <i>Letterlijke passage uit het akkoord</i>	<ol style="list-style-type: none"> 1. <i>"Het zorgen dat er meer grond beschikbaar is ('straatje erbij', binnenstedelijk en buitenstedelijk); in nieuw te bestemmen gebieden gaat woningbouw, in geval van concurrentie om grond, boven windmolens. Er wordt toekomstbestendig gebouwd en rekening gehouden met water, bodem, landschap en stedenbouwkundige kwaliteit."</i> (p. 7) 2. <i>"Het aanvullend op bestaande woningbouwlocaties en (lopende) woondeals aanwijzen van nieuwe gebieden voor grootschalige woningbouw, bij voorkeur rond bestaande infrastructuur. Er komt daartoe zo spoedig mogelijk een voorstel, onder meer gebaseerd op het programma NOVEX."</i> (p. 7) 3. <i>Er wordt geïnvesteerd in structurele samenwerking met de regio. De bestaande regiodeals worden in overleg met het bedrijfsleven, kennisinstellingen en decentrale overheden uitgebouwd tot strategische investeringsagenda's met afspraken over wonen, bereikbaarheid, onderwijs en economie. Belangrijke gezamenlijke programma's zoals het 'Nationaal Programma Leefbaarheid en Veiligheid' en 'Elke Regio Telt', worden doorgezet.</i> (p.19)
--	--

	<p>4. De aanleg van de Lelylijn wordt voortgezet, waarbij met de aanleg wordt gestart in Groningen indien dit uitvoeringstechnisch mogelijk is. (p. 9)</p>
<p>Consequenties van maatregel/doel</p> <p>Geef aan of maatregel/doel strijdig of niet strijdig is met de lopende beleidslijn en met de ambtelijke BZK-inzet voor het nieuwe kabinet (zoals geformuleerd in two-pager, fiches en hoofdfiches)</p>	<p><u>Ad1. Meer grond beschikbaar en toekomstbestendig bouwen:</u> Niet strijdig: integrale aanpak, zowel binnenstedelijk als buitenstedelijk sluit aan bij huidige beleidsmatige koers van BZK. Strijdig: grond voor woningbouw gaat boven grond voor windmolens. Niet strijdig: toekomstbestendig bouwen rekening houdend met water, bodem, landschap en stedenbouwkundige kwaliteit sluit aan bij de huidige werkwijze Water Bodem Sturend en het gebiedsgericht werken aan ruimtelijke kwaliteit.</p> <p><u>Ad2. Nieuwe gebieden/NOVEX:</u> Niet strijdig: aanwijzen nieuwe gebieden grootschalige woningbouw sluit aan bij Contourennotitie Nota Ruimte. Daarnaast wordt programma NOVEX genoemd als vehikel om dit verder te brengen. Ook dit sluit aan bij huidige, gebiedsgerichte werkwijze in de NOVEX gebieden waarbij link met provinciaal spoor/Nota Ruimte wordt geborgd. Hoe en wat zijn daarin beide goed geborgd. Het aanwijzen van nieuwe gebieden bij voorkeur rond bestaande infrastructuur past in de beleidslijn van BZK.</p> <p><u>Ad3. Regiodeals uitbouwen tot strategische investeringsagenda's:</u> Niet strijdig: in programma NOVEX staat voor de zestien NOVEX-gebieden al een regionale investeringsagenda (wordt gezien als een strategische investeringsagenda) op de planning als op te leveren product. De voorgestelde inhoudelijke verbreding is logisch om in dit proces te voegen.</p> <p><u>Ad4. Aanleg Lelylijn:</u> Niet strijdig: De Lelylijn heeft nu al een NOVEX-status en daar wordt al gewerkt aan het realiseren van de Lelylijn.</p>
<p>Aandachtspunten voor uitwerking in regeerprogramma</p> <p>Wat zijn de inhoudelijke vragen en aandachtspunten voor de uitwerking?</p> <p>Welke kansen en risico's zijn er t.a.v. de uitwerking?</p> <p>Wat zijn de procesmatige aandachtspunten (bijv. met wie moet worden afgestemd)?</p>	<p><u>Ad1. Meer grond beschikbaar en toekomstbestendig bouwen:</u> Vergt intensieve afstemming met Provincies en gemeenten via programma NOVEX. Dat kost echt minstens paar maanden voordat je een landsdekkend beeld hebt waar wat kan.</p> <p><u>Ad2. Nieuwe gebieden/NOVEX:</u> Risico is dat er puur en alleen gekeken wordt naar grootschalige woningbouwlocaties, terwijl er ook een belangrijke tussencategorie is (niet klein maar ook niet grootschalig) die bij elkaar opgeteld ook over heel veel woningen kan gaan. Die nuance is van belang om in beeld te houden.</p> <p><u>Ad3. Regiodeals uitbouwen tot strategische investeringsagenda's:</u> Belangrijk om hier relatie te leggen met de RIA uit het programma NOVEX.</p> <p><u>Ad4. Aanleg Lelylijn:</u> Nee</p>

<p>Aandachtspunten constituerend beraad</p> <p><i>Zijn er punten waarvoor aandacht is vereist bij constituerend beraad?</i></p> <p><i>Bijv. zaken die niet genoemd worden, maar wel geregeld moeten worden (middelen, bevoegdheden).</i></p>	<p><u>Ad1. Meer grond beschikbaar en toekomstbestendig bouwen:</u> Geen aandachtspunt.</p> <p><u>Ad2. Nieuwe gebieden/NOVEX:</u> Zorgen dat regie op NOVEX programma expliciet bij Coördinerend Minister RO wordt belegd.</p> <p><u>Ad3. Regiodeals uitbouwen tot strategische investeringsagenda's:</u> Zorgen dat regie van deze uitbouw bij RO komt te liggen en coördinerende rol bij Minister RO wordt belegd</p> <p><u>Ad4. Aanleg Lelylijn:</u> Geen aandachtspunt.</p>
<p>Financiële consequenties</p> <p><i>Worden er middelen beschikbaar gesteld, zo ja hoeveel? Worden er bezuinigingen of hervormingen met financiële gevolgen voorgesteld en hoe zien deze eruit? Worden er maatregelen voorgesteld zonder dat daar dekking tegenover staat?</i></p> <p><i>Indien mogelijk graag de financiële reeks hieronder invullen (in miljoenen), meerdere reeksen zijn mogelijk.</i></p>	<p><u>Algemeen:</u> Alle extra middelen staan op de aanvullende post bij Financiën. Vrijgave aan de departementen is naar verwachting pas voorjaar 2025 op basis van door FIN goedgekeurde bestedingsplannen.</p> <p><u>Woningbouw:</u> Besteding van de extra 5 mld. voor woningbouw vergt – zoals nu al gebruikelijk – expliciete afstemming met directie RO.</p> <p><u>Ontsluiting woningbouw:</u> Vergt intensieve afstemming met IenW met betrekking tot de extra middelen voor ontsluiting woningbouw (2,5 mld.)</p> <p><u>Lelylijn:</u> Er zijn geen middelen geormerkt voor de Lelylijn. Extra middelen die IenW generiek ontvangt zijn nog niet voldoende voor totale aanleg.</p>

3.15 Versnellen processen en procedures

Thema	Versnellen processen en procedures
Organisatieonderdeel	Woningbouw
Opstellers	████████████████████
Telefoonnummer	██████████

Maatregel/doel	“Het versnellen van procedures: beperken beroepsmogelijkheden (lijn wetsvoorstel Regie op de volkshuisvesting), aangevuld met wegwerken andere struikelblokken (beschikbaarheid locaties, grond en financiële en fiscale prikkels, beperken regels die bouwen in het buitengebied, bijvoorbeeld op het eigen erf, onnodig belemmeren, aanpak van knelpunten rond capaciteit en kennis). Naast klankbordgroepen voor omwonenden worden ook klankbordgroepen voor woningzoekenden ingesteld.”
Consequenties van maatregel/doel	<ul style="list-style-type: none"> De consequentie van bovenstaande is dat woningbouwrealisatie kan worden versneld. Op al de genoemde thema's wordt al actief inspanning geleverd, dus mogelijke extra versnelling is beperkt. Wel is het belangrijk om hier stevig op te blijven inzetten. Genoemde acties bouwen voort op huidig beleid, en moeten in samenhang worden gezien met het versnellen van procedures.
Aandachtspunten voor uitwerking in regeerprogramma	<ul style="list-style-type: none"> Genoemde acties is voortzetting van huidig beleid, op bijna alle thema's lopen al acties. Bij het wegnemen van 'struikelblokken' moet goed worden gelet op of dit wenselijk en haalbaar is: de meeste van deze 'belemmeringen' bestaan voor behoud van een goede leefomgeving. Ook komt een deel voort uit Europese wet- en regelgeving. Aandachtspunt voor oprekken van de regels in het buitengebied/bouwen op erven: voor een gezond en veilig leefklimaat gelden regels om de omgeving waar woningen zijn. Door woningen in buitengebied en erven te plaatsen kan dit gevolgen hebben op de bedrijfsvoering van (agrarische) bedrijven. Tenzij de regelgeving ten aanzien van het leefklimaat ook wordt aangepast.
Aandachtspunten constituerend beraad	<ul style="list-style-type: none"> Idem
Financiële consequenties	<ul style="list-style-type: none"> Op de meeste onderwerpen geen financiële consequenties in het bijzonder. Om processen en procedures te versnellen, is het versterken van capaciteit en kennis bij medeoverheden is een financiële impuls gewenst. Er is bij gemeenten en provincies veel behoefte aan structurele middelen voor extra capaciteit: bureau Brink becijferde voor BZK dat

het tekort aan gemeenteambtenaren voor de woningbouwopgave (tot 2030) zo'n 1.300 tot 2.200 fte per jaar is. Hiervoor is €90 mln per jaar. nodig op basis van 50% cofinanciering

3.16 Grootschalige woningbouwlocaties

Thema	Grootschalige woningbouwlocaties
Organisatieonderdeel	Woningbouw
Opstellers	██████████
Telefoonnummer	██████████

Maatregel/doel	<ul style="list-style-type: none"> • "Het aanvullend op bestaande woningbouwlocaties en (lopende) woondeals aanwijzen van nieuwe gebieden voor grootschalige woningbouw, bij voorkeur rond bestaande infrastructuur. Er komt daartoe zo spoedig mogelijk een voorstel, onder meer gebaseerd op het programma NOVEX." • "De aanleg van de Lelylijn wordt voortgezet, waarbij met de aanleg wordt gestart in Groningen indien dit uitvoeringstechnisch mogelijk is."
Consequenties van maatregel/doel	<ul style="list-style-type: none"> • Het tijdig aanwijzen van nieuwe gebieden voor grootschalige woningbouw sluit aan bij de noodzaak om ook voor na 2030 voldoende ruimte te hebben om aan de woningvraag te voldoen, de tekorten terug te dringen en een duurzame bouwproductie te realiseren. Ook de relatie met het programma NOVEX i.r.t. een integrale ruimtelijke afweging is daarbij van belang.
Aandachtspunten voor uitwerking in regeerprogramma	<ul style="list-style-type: none"> • Als het gaat om de (bouwproductie)doelstellingen op het gebied van grootschalige woningbouw gaat het niet alleen om het aanwijzen van nieuwe locaties, maar ook om het realiseren van de opgave t/m 2030 in de huidige grootschalige gebieden voor woningbouw en verstedelijking en de intensivering in de periode daarna. • In de bijlage wordt de inzet van de middelen voor (grootschalige) woningbouw gekoppeld aan een regionale aanpak. Hetzelfde geldt voor de investeringen in Infra voor (nieuwe) woningbouwlocaties. Het ligt voor de hand dit in nauwe interdepartementale samenhang te doen.
Aandachtspunten constituerend beraad	<ul style="list-style-type: none"> • Het realiseren van de maatregel vraagt nauwe interdepartementale afstemming en samenwerking. • We constateren dat de nauwe samenwerking met IenW op het gebied van wonen en mobiliteit (WoMo) wordt gecontinueerd en daarvoor extra middelen beschikbaar zijn gesteld op het mobiliteitsfonds. We gaan ervan uit dat besluiten over de inzet van deze middelen -net als in de vorige periode- gezamenlijk worden gedaan door de bewindspersonen van IenW en BZK.

Financiële consequenties

- De middelen die nodig zijn voor de toerekenbare onrendabeltop van de grootschalige woningbouw gebieden zouden kunnen worden gedekt 1 miljard per jaar van 2025-2029.
- In de financiële tabel is 500 mln. per jaar 2025-2029 woningbouw infra opgenomen.
 - Deze middelen komen bij I&W te staan in het mobiliteitsfonds.
 - In de beantwoording van de vraag hoeveel we nodig zouden hebben voor een reële woningproductie was voor infra 125 miljoen in overleg met I&W opgenomen. Deze raming **was gebaseerd op op risico's rond** bestaande maatregelen, indexatie en kostenstijgingen en niet op aanvullende infra investeringen aangezien I&W had aangegeven daar geen capaciteit voor te hebben.
 - Wij denken dat de reservering van 500 mln. voor de periode 2025-2029 een uitbreiding is van de door het vorige kabinet gereserveerde middelen van 7,5 miljard voor WoMo en ook betrekking heeft op investeringen in aanvullende infra voor woningbouw locaties.

3.17 Huurtoeslag

Thema	<i>Huurtoeslag</i>
Organisatieonderdeel	<i>Wonen</i>
Opstellers	████████████████████
Telefoonnummer	████████████████

Maatregel/doel <i>Letterlijke passage uit het akkoord</i>	"Terugdringen armoede. Voor het verhogen van de huurtoeslag wordt structureel 500 miljoen euro beschikbaar gesteld vanaf 2025."
Consequenties van maatregel/doel <i>Geef aan of maatregel/doel strijdig of niet strijdig is met de lopende beleidslijn en met de ambtelijke BZK-inzet voor het nieuwe kabinet (zoals geformuleerd in two-pager, fiches en hoofdfiches)</i>	<ul style="list-style-type: none"> De maatregel is niet tegenstrijdig aan lopend beleid, maar dient er wel op te worden afgestemd. Momenteel staat het wetsvoorstel Vereenvoudiging huurtoeslag (36311) op de TK agenda voor plenaire behandeling. Hier staat ook een verhoging van de eigen bijdrage in (€4 p/maand, ter budgettaire dekking van €70 mln.). Overigens is dit wetsvoorstel al wel in lijn met een andere passage uit het hoofdlijnenakkoord: "stapsgewijs wordt gewerkt aan verbeteringen in de sociale zekerheid, fiscale regelingen en de toeslagen, zodat werken meer loont. Wetgeving wordt voorbereid voor een hervorming van het toeslagen- en belastingstelsel. Ook wordt momenteel gewerkt aan de dekking van structurele tekorten bij de Huurcommissie via de huurtoeslag, via een (zeer beperkte) verhoging van de eigen bijdrage. Dit zou dan wel tegenstrijdig zijn aan de voorgestelde maatregel.
Aandachtspunten voor uitwerking in regeerprogramma <i>Wat zijn de inhoudelijke vragen en aandachtspunten voor de uitwerking?</i> Welke kansen en risico's zijn er t.a.v. de uitwerking? <i>Wat zijn de procesmatige aandachtspunten (bijv. met wie moet worden afgestemd)?</i>	<ul style="list-style-type: none"> De verhoging van de huurtoeslag is beoogd per 1 januari 2025. Dit zou nog kunnen als de maatregel wordt ingevuld door een generieke verlaging van de eigen bijdrage, waarbij het <u>wetsvoorstel</u> meeloopt met het komende <u>Belastingplan (Augustusbesluitvorming)</u>. Dit is ook hoe een eerdere verlaging van de eigen bijdrage is uitgevoerd. Andere mogelijkheden om dit uiterlijk 1 januari 2025 juridisch te regelen zijn er niet. Echter is er nog een tweede optie, namelijk om deze verhoging van de huurtoeslag zo vorm te geven dat er ook wordt gewerkt aan de marginale druk en waarbij de regeling wordt vereenvoudigd. Dit zou ook meer in lijn zijn met de hierboven genoemde passage voor verbetering van de toeslagen. Hiervoor kan de inkomensafhankelijke afbouw worden aangepast (invoeren lineaire afbouw i.p.v. kwadratische), en zou eventueel nog wat kunnen worden geharmoniseerd tussen huishoudtypes. Hier zijn voorstellen voor gemaakt, die kunnen worden afgestemd om de gereserveerde €500 mln. Invoering hiervan zou echter niet per 2025 kunnen, omdat dit naast wetswijziging systeemwijzigingen betreft. Wanneer dit wel kan, is afhankelijk van de vormgeving en de capaciteit bij Dienst Toeslagen.

<p>Aandachtspunten constituerend beraad</p> <p><i>Zijn er punten waarvoor aandacht is vereist bij constituerend beraad?</i></p> <p><i>Bijv. zaken die niet genoemd worden, maar wel geregeld moeten worden (middelen, bevoegdheden).</i></p>	<p><i>Niet van toepassing, mits huidige verdeling BZK-VRO gehandhaafd wordt.</i></p>
<p>Financiële consequenties</p> <p><i>Worden er middelen beschikbaar gesteld, zo ja hoeveel? Worden er bezuinigingen of hervormingen met financiële gevolgen voorgesteld en hoe zien deze eruit? Worden er maatregelen voorgesteld zonder dat daar dekking tegenover staat?</i></p> <p><i>Indien mogelijk graag de financiële reeks hieronder invullen (in miljoenen), meerdere reeksen zijn mogelijk.</i></p> <p>NB: deze kolom moet worden afgestemd met FEZ/Control.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • 500 mln. structureel vanaf 2025. • Dit bedrag is inclusief uitvoeringskosten voor Dienst Toeslagen. Echter, deze kosten kunnen pas berekend worden als de vormgeving van de maatregel (hoogte bedrag verhoging huurtoeslag, of systeemwijzigingen) bekend is. Pas dan kan Dienst Toeslagen hier een uitvoeringstoets op maken.

	<p>2. <u>Derogatievrije zones en Bufferzones</u>: Strijdig, bufferzones zijn onderdeel van afspraken over KRW en in NPLG vertaald in zones van 100 tot 250 meter. Nadere uitwerking (o.a. van breedte, wordt aan provincies gelaten, op basis van doelbereik KRW (en herstel grondwatersysteem). Terugbrengen tot 100 meter kan invloed hebben op doelbereik en is een directe sturing van het Rijk op de provinciale ruimtelijke ordening.</p> <p>4. <u>Herijking van de Natura 2000-gebieden</u>: <u>Strijdig</u>. Kan leiden na akkoord bij EC tot ruimtelijke herijking van Natuur Netwerk Nederland.</p> <p>5. <u>Gebiedsgericht werken, Niet strijdig</u>, aan alle opgaven in het landelijk gebied is de insteek van het NPLG. Beperken tot instandhouding van natuur is versmalling en verlies aan integraliteit (en doelbereik op andere opgaven dan natuur).</p> <ul style="list-style-type: none"> • De ruimtelijke opgave voor natuur wijzigt (verhouding natuur – agrarisch natuurbeheer), wanneer de natuuropgave ingevuld wordt met landbouwinclusieve natuur. Landbouwinclusieve natuur biedt overigens voor een (groot) deel van de verplichte natuuropgaven (VHR) geen oplossing. <p>6. <u>Ruimte voor visgronden, niet strijdig</u>, ruimte claim voor grote wateren.</p>
<p>Aandachtspunten voor uitwerking in regeerprogramma</p> <p><i>Wat zijn de inhoudelijke vragen en aandachtspunten voor de uitwerking?</i></p> <p>Welke kansen en risico's zijn er t.a.v. de uitwerking?</p> <p><i>Wat zijn de procesmatige aandachtspunten (bijv. met wie moet worden afgestemd)?</i></p>	<p>1. <u>Bescherming hoogwaardige landbouwgrond</u>.</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Regie op schaarse ruimte, in relatie tot andere ruimtelijke claims. Hoe wordt omgegaan met ander nationale ruimtelijke urgente opgaven i.r.t. bescherming hoogwaardige landbouwgrond? ▪ Wat wordt verstaan onder hoogwaardige landbouwgrond? ▪ Hoe geven we bescherming daarvan vorm? ▪ Hoe gaan we om met niet hoogwaardige landbouwgrond. ▪ In NR is gekozen om gronden met een specifieke opgaven 'aandachtsgebieden' te benoemen. Vraag: Is dit de contra mal voor de hoogwaardige landbouwgrond? <p>2. <u>Verminderen Derogatievrije zones en Bufferzones</u></p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Te verwachten negatief effect op doelbereik ecologische en chemische waterkwaliteit ▪ Financiering, bijv. afwaardering van de grond, nu Transitiefonds verval. Past dit binnen 5 miljard die voor landbouw wordt gereserveerd? <p>4. <u>Herijking van de Natura 2000-gebieden</u></p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Wat wordt verstaan onder robuuste natuur/ robuust netwerk? ▪ Consequentie voor Groenblauwe dooradering als verbinding tussen natuurgebieden (ruimtelijke kwaliteit)? ▪ Gaan natuurfunctie van natuurgebieden af, waardoor andere functies mogelijk worden? <p>5. <u>Gebiedsgericht werken</u></p>

	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Hoe borging we de integraliteit in aanpak en uitvoering, zoals nu is belegd in het Nationaal Programma Landelijk Gebied i.r.t. doelen Natuur, Water en Klimaat? ▪ De integrale gebiedsgericht aanpak van de NOVEX aanpak staat centraal in het NPLG. ▪ Heeft het NPLG nog voldoende bestaansrecht? <p>6. <u>Ruimte voor visgronden</u> Vraagt om regio op ruimte, is nog geen onderwerp binnen RO.</p>
<p>Aandachtspunten constituerend beraad</p> <p><i>Zijn er punten waarvoor aandacht is vereist bij constituerend beraad?</i></p> <p><i>Bijv. zaken die niet genoemd worden, maar wel geregeld moeten worden (middelen, bevoegdheden).</i></p>	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Transitie van het landelijk gebied is interbestuurlijk/interdepartementaal belegd.
<p>Financiële consequenties</p> <p><i>Worden er middelen beschikbaar gesteld, zo ja hoeveel? Worden er bezuinigingen of hervormingen met financiële gevolgen voorgesteld en hoe zien deze eruit? Worden er maatregelen voorgesteld zonder dat daar dekking tegenover staat?</i></p>	<p>LNV coördinerend departement, maar ook BZK en I&W medeopdrachtgever.</p> <p>70 Reservering Transitiefonds, aanvullende post 20,5 mld.</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Wegvallen integraal budget Transitiefonds Landelijk gebied: Was motor voor integrale ruimtelijke ontwikkelingen en nemen van noodzakelijke, gebiedsgerichte maatregelen op gebied Natuur, water en klimaat, binnen het landelijk gebied. Nu is 5 miljard Euro beschikbaar gesteld voor een doelgroep (landbouw) en een sectorale opgave (Agrarische Natuur en Landschapsbeheer). ▪ Indirect effect: geen middelen die lopende gebiedsprocessen i.r.t. Nationaal Programma Landelijk Gebied perspectief en zekerheid geven, buiten directe middelen voor de landbouw. Ook de meekoppelde opgaven als leefbaarheid, sociaaleconomisch perspectief buiten de landbouw en ruimtelijke kwaliteit verliezen hun gebiedsprocessen en medefinanciering.

4.2 Stikstof

Thema	Stikstof
Organisatieonderdeel	Woningbouw
Opstellers	██████████
Telefoonnummer	██████████

Maatregel/doel	<ul style="list-style-type: none"> Maatregelen m.b.t. vergunningverlening i.r.t. stikstof: <ul style="list-style-type: none"> “Het model Aerius calculator wordt ten behoeve van de vergunningverlening vervangen, zodra er een juridisch houdbaar alternatief is.” “De stikstofaanpak wordt gebaseerd op bedrijfsspecifieke emissiedoelen, gebaseerd op de gebiedsgerichte aanpak.” “Er komt een juridisch houdbare, wetenschappelijk verantwoorde rekenkundige ondergrens, dan wel drempelwaarde, van minimaal 1 mol/ha/jaar. Op basis hiervan, of met beschikbare stikstofruimte via extern salderen, worden 'PAS-melders' met voorrang gelegaliseerd. Dit alles wordt juridisch geborgd.” “Maatregelen voor een goede boterham [in de landbouw en tuinbouw]. Nieuwe verdienmodellen worden ontwikkeld [...].”
Consequenties van maatregel/doel	<ul style="list-style-type: none"> Aerius: kan resulteren in eenvoudigere stikstofberekeningen en zo de administratieve lasten en onzekerheid rond woningbouw verminderen. Emissiedoelen: biedt meer ruimte aan nieuwe stikstofemissies (van bijv. woningbouw) t.o.v. bestaande (bijv. landbouw). Rekenkundige ondergrens: kleine emissies worden niet langer toegerekend aan project maar gaan op in nationale opgave. Resultaat: adm. lastenverlichting voor woningbouwprojecten en forse verzwaring van de nationale reductiedoelstellingen. Nieuwe verdienmodellen: kan stimulans zijn voor teelt biobased bouwmaterialen.
Aandachtspunten voor uitwerking in regeerprogramma	<ul style="list-style-type: none"> Rekenkundige ondergrens: alternatief moet juridisch/wetenschappelijk solide zijn. De verhoging van de nationale emissiereductieopgave mag niet leiden tot nieuwe beperkingen voor de bouw. Emissiesturing: Aandachtspunt is hoe groot de totale emissieruimte is en wie prioriteit krijgt ('woningbouw of landbouw?'). Blijvende inzet op emissiereductie bouwsector nodig (bijv. via huidige programma Schoon en Emissieloos Bouwen).
Aandachtspunten constituerend beraad	<ul style="list-style-type: none"> Aerius: er is nu geen alternatief dat is gebaseerd op gevalideerde wetenschappelijke inzichten. Als Aerius behouden blijft, verandert er voor woningbouw weinig. Emissiedoelen: BZK pleit hier al langer voor. Aandachtspunt bij emissiesturing is dat woningbouw voldoende (schaarse) emissieruimte krijgt, anders blijft stikstof een knelpunt.

	<ul style="list-style-type: none"> • Rekenkundige ondergrens: is onderdeel van lopend wetenschappelijk traject dat eind dit jaar wordt afgerond. Uitkomst is nog onzeker. De ondergrens wordt in het akkoord ten onrechte voorgesteld als beleidsmatige keuze. Daarvoor is echter effectief emissiereductiebeleid ter onderbouwing nodig (de rechter stelde de bouwvrijstelling hierom buiten werking). Een positieve uitkomst van het wetenschappelijk traject zou de administratieve lasten en onzekerheid voor de meeste woningbouwprojecten fors kunnen verminderen en maanden versnelling opleveren.
Financiële consequenties	<ul style="list-style-type: none"> • N.v.t.

5. Energietransitie, leveringszekerheid en klimaatadaptie

5.1 Bouwen en energie

Thema	<i>Klimaat en Energie</i>
Organisatieonderdeel	<i>Bouwen en Energie</i>
Opstellers	██████████
Telefoonnummer	

<p>Maatregel/doel</p> <p><i>Letterlijke passage uit het akkoord</i></p>	<p><i>Maatregelen van direct belang voor BZK/BE:</i></p> <ol style="list-style-type: none">1. We houden ons aan de bestaande afspraken; alleen als we de doelen niet halen, maken we alternatief beleid.2. Er komen geen nieuwe nationale koppen op Europees beleid; daar waar mogelijk bestaande koppen, die zorgen voor extra regeldruk, schrappen.3. Er worden geen extra, nationale duurzaamheidsregels voor bouwen opgelegd.4. De energietransitie moet gericht zijn op het verminderen van bestaande en het voorkomen van nieuwe afhankelijkheid. Daarbij is het cruciaal dat dit niet ten koste gaat van mensen met een kleine beurs en kleine bedrijven, zoals de bakker op de hoek en het klusbedrijf. Een deel van de nu beschikbare middelen voor de energietransitie zal specifiek voor deze mensen worden ingezet.5. Er wordt specifiek aandacht besteed aan mensen die als gevolg van aansluiting op een warmtenet geconfronteerd worden met een veel hogere energierekening6. De kosten voor energie (zowel voor bedrijven als consumenten) mogen niet significant uit de pas lopen met de buurlanden. Bezien wordt welke maatregelen nodig zijn om bedrijven en consumenten te ondersteunen.7. Er komen geen verplichte labelsprongen voor koopwoningen,8. de verplichting om vanaf 2026, bij het vervangen van de verwarmingsketel, een warmtepomp te moeten installeren, wordt geschrapt.9. Er wordt bevorderd dat de woningbouwcorporaties ook in de (lage) middenhuur een grotere rol kunnen spelen, door in de EU in te zetten op wijziging van de relevante regels.10. Het zorgen dat er meer grond beschikbaar is ('straatje erbij', binnenstedelijk en buitenstedelijk); in nieuw te bestemmen gebieden gaat woningbouw, in geval van concurrentie om grond, boven windmolens.
---	--

11. Er wordt toekomstbestendig gebouwd en rekening gehouden met water, bodem, landschap en stedenbouwkundige kwaliteit.
12. Het huurbeleid van sociale verhuurders zal de betaalbaarheid moeten blijven versterken en tegelijkertijd de noodzakelijke investeringen in nieuwbouw, verduurzaming en leefbare wijken mogelijk moeten maken.
13. Het oplossen van netcongestie krijgt voorrang, waarbij de regie bij het kabinet ligt, onder andere als het gaat om (her-)prioritering van wie wanneer op het net wordt aangesloten.
14. De adaptatie-aanpak wordt geactualiseerd, met in ieder geval aandacht voor:
 - a. de gevolgen van verdroging voor onder andere de voedselproductie en funderingsschade aan gebouwen en infrastructuur en
 - b. de beschikbaarheid van zoetwater (ook i.r.t. verzilting).
15. Afschaffen salderingsregeling voor klein verbruikers. De salderingsregeling voor klein verbruikers wordt met ingang van 1 januari 2027 beëindigd.
16. Box 3. Voor een tariefsverlaging in box 3 wordt structureel 100 miljoen euro beschikbaar gesteld
17. Verlaging energiebelasting.
 - a. Het tarief in de eerste en tweede schijf aardgas (tot 170.000 m³) wordt 2025 verlaagd met 2,8 cent per m³, oplopend naar 4,8 cent per m³ in 2030 (in prijspeil 2024). Dit levert voor een huishouden met een gemiddeld verbruik (1050 m³ aardgas) een financieel voordeel op van circa 29 euro per jaar in 2025 oplopend naar circa 50 euro per jaar in 2030. De derving bedraagt structureel 357 miljoen per jaar
 - b. Het verhogen van de 3e, 4e en 5e schijf Energiebelasting op aardgas met 22,4% per 2025 en 2,7% extra per 2030 zoals aangekondigd in de Voorjaarsnota 2024 wordt teruggedraaid
18. Renteaftrekbeperking Vpb naar Europees gemiddelde. De renteaftrekbeperking Vpb wordt van 20% naar het Europees gemiddelde van 25% gebracht.
19. Overheveling specifieke uitkeringen naar het Gemeentefonds. Het aantal specifieke uitkeringen is sinds 2018 fors gestegen. Gemeenten en provincies geven aan dat specifieke uitkeringen hen beperkt in autonomie. Dit vanwege de strikte en gedetailleerde eisen die vanuit het Rijk worden gesteld aan de besteding van de gelden uit een specifieke uitkering. Daarnaast kennen deze uitkeringen zware administratieve- en controlelasten. Met deze maatregel worden specifieke uitkeringen overgeheveld naar het Gemeente- of Provinciefonds met een budgetkorting van 10 procent. De BUIG blijft hierbij buiten beschouwing.
20. Regionale aanpak infrastructuur voor woningbouw. Een meerjarige investering van 2,5 miljard euro voor het ontsluiten van (nieuwe) woningbouwlocaties en het aanleggen van infrastructuur voor mobiliteit. Deze middelen worden toegevoegd aan het Mobiliteitsfonds
21. Regionale aanpak woningbouw. Een meerjarige investering van 5 miljard euro voor het ontwikkelen van nieuwe woningbouwlocaties.
22. Prijsrisicobuffer 10% subsidies duurzame energie (SDE). Voor de SDE-uitgaven wordt de prijsrisicobuffer verlaagd naar 10 procent. De middelen op de huidige begroting worden daarom jaarlijks afgeroomd met 1 miljard euro vanaf 2026

Maatregelen met indirect belang BZK/BE:

	<ol style="list-style-type: none"> 1. Het budget voor het Klimaatfonds wordt verlaagd met 1,2 miljard euro. De middelen voor de ontwikkeling van batterijen en groene waterstof worden (naar rato van het huidige budget) verlaagd. 2. Kernenergie: van 2 naar 4 kerncentrales. De reservering voor kernenergie in de huidige rijksbegroting van 4,5 miljard wordt verhoogd met 9,5 miljard zodat 14 miljard beschikbaar is voor een rijksbijdrage bij de bouw van vier kerncentrales tot en met 2035 3. Afbouw van fossiele subsidies voor de energievoorziening vindt plaats in Europees verband. 4. Accijns brandstoffen. De huidige accijnsverlaging op brandstoffen wordt met een jaar verlengd tot en met 2025. 5. Herinvoeren gebruik rode diesel voor landbouw. De rode diesel wordt met ingang van het jaar 2027 heringevoerd voor de landbouwsector. Aan deze maatregel zitten uitvoeringskosten per 2027 verbonden van circa 5 miljoen euro structureel. Dit bedrag is in de reeks opgenomen. 6. Stelpost fiscale regelingen en constructies afbouwen. Om de doelmatigheid van het fiscale stelsel te vergroten en het stelsel verder te versimpelen worden in de kabinetsperiode verdere stappen gezet op het afbouwen van (negatief geëvalueerde) fiscale regelingen en het aanpakken van onbedoelde constructies. Het uitgangspunt bij negatief geëvalueerde fiscale regelingen is dat deze worden afgeschaft, of versoerd. 7. Generieke taakstelling subsidies. Op begrotingen staan een groot aantal subsidiebudgetten terwijl de effectiviteit en doelmatigheid van de middelen vaak niet of onvoldoende zijn bewezen. Voorbeelden zijn subsidies voor gezonde leefstijl, inclusiviteit, participatie en medezeggenschap. Daarom worden de budgetten voor subsidies op de begrotingen structureel verlaagd met 1 miljard euro. Deze taakstelling wordt verdeeld naar rato van de subsidiegrondslag op de begrotingen waarbij de grondslag eerst wordt verlaagd met de specifieke budgetkortingen in dit hoofdlijnenakkoord. 8. Afzwakking CO2-doelen in bepaalde sectoren (bv. landbouw) leidt tot noodzakelijke versnelling in andere sectoren.
<p>Consequenties van maatregel/doel</p> <p><i>Geef aan of maatregel/doel strijdig of niet strijdig is met de lopende beleidslijn en met de ambtelijke BZK-inzet voor het nieuwe kabinet (zoals geformuleerd in two-pager, fiches en hoofdfiches)</i></p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. De mondiale, Europese en nationale afspraken en doelstellingen voor het Klimaat- en energiebeleid blijven gehandhaafd, inzet is op stabiel beleid, wegnemen van knelpunten (vooral netcongestie maar ook arbeidsmarkt) en gerichte ondersteuning van kwetsbare groepen. Wat ontbreekt is het bieden van duidelijkheid over langetermijn doelen via normering, maar grotendeels in lijn met onze inbreng in het rapport <i>Keuzewijzer Klimaat en Energie</i>. Echter ontbreken de middelen die noodzakelijk zijn om dit te realiseren (voor de GO 6mld tot 2030, en een veelvoud daarvan voor de energieinfrastructuur en overige sectoren), voor het verhelpen van netcongestie etc.. Daarom lijken de doelen niet haalbaar. 2. Daarnaast leiden de aangekondigde maatregelen juist tot een afzwakking van het beleid dat gericht is op de klimaatdoelen, knelpunten in de uitvoering zoals netcongestie en het ontzorgen van kwetsbare groepen. 3. Dit is niet direct strijdig met aangekondigd beleid, maar wel met het realiseren van de doelen. 4. Daarnaast zet het akkoord een streep door de normering efficiënte verwarmingsinstallaties, die een belangrijke rol speelt in de warmtepomp strategie.

	<ol style="list-style-type: none"> 5. De maatregelen leiden o.a. ook tot lagere beprijzing van fossiele brandstoffen, waardoor de energierekening op de korte termijn betaalbarer wordt maar de verduurzamingsprijkkels verslechteren. Omdat fossiele brandstoffen in de toekomst duurder zullen worden leidt dit op de langere termijn tot een toename in (risico op) energiearmoede. Het is onduidelijk hoe het kabinet wil omgaan met de impact die de introductie van het ETS2 en de bijmengverplichting groen gas per 2027 gaan hebben op de kosten van fossiele brandstoffen. 6. Ook komen tot 2030 aanzienlijk minder middelen beschikbaar voor de SDE++-regeling, waardoor de stimulering van warmtebronnen naar verwachting zal vertragen en directe impact heeft op de doelstelling om in 2030 500.000 bestaande woningen op een warmtenet aan te sluiten. 7. De 10% korting op SPuKs bij overheveling naar het gemeente- en/of provinciefonds leidt tot een korting op bv. de lokale aanpak NIP, aanpak ontzorging mkb-ers en bedrijventerreinen. Hierdoor houden gemeenten minder middelen over om de meest kwetsbare wijken en kleine mkb-ers te helpen verduurzamen en heeft MBZK minder mogelijkheden om te sturen hoe gemeenten deze middelen inzetten. 8. Afschaffing van de salderingsregeling in 2027 kan tot onrust in de residentiële zonPV markt leiden en verslechterd de business case vooral voor zonnepanelen op huurwoningen. De EPV zal hierdoor mogelijk niet aantrekkelijk genoeg meer zijn voor verhuurders en er is ook geen compensatie geregeld, waar de TK wel om gevraagd heeft bij voorgaande besluitvormingstraject (100mIn.) 9. De degressiviteit van de Energiebelasting op gas neemt toe, waardoor huishoudens relatief meer EB betalen voor het gasgebruik ten opzichte van mkb en grootgebruikers. 10. Verduurzaming woningen komt op veel plekken terug, bv. bij woningcorporaties. Echter is het de vraag of de maatregelen (VPB renteaftrek) voldoende budget voor alle benodigde aanvullende investeringen in bouw, verduurzaming en leefbare wijken.
<p>Aandachtspunten voor uitwerking in regeerprogramma</p> <p><i>Wat zijn de inhoudelijke vragen en aandachtspunten voor de uitwerking?</i></p> <p>Welke kansen en risico's zijn er t.a.v. de uitwerking?</p> <p><i>Wat zijn de procesmatige aandachtspunten (bijv. met wie moet worden afgestemd)?</i></p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. De EPBD doelstelling om in 2030 16% energiebesparing te realiseren lijkt onder druk te komen staan doordat de normering efficiënte verwarmingsinstallaties niet doorgaat. Deze afspraak is bindend en is onderdeel van de EPBD implementatie (waaronder de renovatieroadmap voor de gebouwde omgeving waarin we de route naar doelbereik moeten uitstippelen. Deze moet in 2025 bij de EU Cie ingediend worden met beleidsinzet om doelen te halen. 2. Het Social Climate Fund komt niet ter sprake in de afspraken, deze middelen zijn bedoeld om kwetsbare groepen te ondersteunen om mee te doen aan de transitie en om hogere lasten dragelijk te maken. Om deze middelen te claimen (720mIn+240mIn co-financiering) dient medio 2025 een voorstel bij EU Cie ingediend te worden, daarvoor is besluitvorming op korte termijn nodig. 3. Netcongestie is een urgent probleem waarvoor aanvullende beleidsinzet urgent is voor zowel de transitie (in de GO), de woningbouw als de economische ontwikkeling. Momenteel lijken hier geen middelen voor te zijn gereserveerd. 4. Klimaatadaptatie wordt als belangrijk bestempeld maar lijken geen middelen voor gereserveerd te zijn. Ook voor de nationale aanpak funderingsschade lijken geen middelen gereserveerd (opvolging Rli-advies Goed gefundeerd)

	<ol style="list-style-type: none"> 5. Het afbouwen van (negatief geëvalueerde) fiscale regelingen heeft als risico dat het verlaagd btw-tarief voor isolatiewerkzaamheden en de teruggaafregeling in de energiebelasting voor kerken en non-profit instellingen. Het is onwenselijk om deze af te bouwen omdat dit de prikkel voor verduurzaming en energiebesparing verlaagd én omdat kerken en non-profit instellingen geen handelingsperspectief hebben om energiebesparing of verduurzaming te financieren bij eventuele afbouw van de regeling. 6. Al het aangekondigd beleid is volgens PBL nodig om de doelen te halen, zoals de normering efficiënte verwarmingsinstallaties en de uitfasering van de slechtste energielabels in de huur en utiliteitsbouw. Deze wettelijke eisen zijn nog niet geïmplementeerd, vallen deze onder 'extra eisen/normen'? 7. Onduidelijk of de generieke taakstelling impact zal hebben op de BZK/BE begroting, kan een substantiële impact hebben voor specifieke instrumenten (loopt op tot 1mld struc).
<p>Aandachtspunten constituerend beraad</p> <p><i>Zijn er punten waarvoor aandacht is vereist bij constituerend beraad?</i></p> <p><i>Bijv. zaken die niet genoemd worden, maar wel geregeld moeten worden (middelen, bevoegdheden).</i></p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Middelen voor klimaatadaptatie en de aanpak van funderingsschade ontbreken, daarnaast onwenselijk om SPuk NIP lokale aanpak te korten want direct impact op betaalbaarheidsdoelstellingen en wijkaanpak. 2. Overweeg salderingsregeling via afbouwpad te doen in plaats van plotselinge afschaffing om schokeffecten te voorkomen
<p>Financiële consequenties</p> <p><i>Worden er middelen beschikbaar gesteld, zo ja hoeveel? Worden er bezuinigingen of hervormingen met financiële gevolgen voorgesteld en hoe zien deze eruit? Worden er maatregelen voorgesteld zonder dat daar dekking tegenover staat?</i></p> <p><i>Indien mogelijk graag de financiële reeks hieronder invullen (in miljoenen), meerdere reeksen zijn mogelijk.</i></p> <p>NB: deze kolom moet worden afgestemd met FEZ/Control.</p>	<p>Direct op de BZK begroting:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. 10% korting op de SPuk NIP lokale aanpak; 2. 2,5mld. infra woningbouw (mogelijke inzet t.b.v. voorkomen netcongestie?) <p>Indirect:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. 1,2mld. korting Klimaatfonds, afhankelijk of er geschoven wordt tussen domeinen kan het impact hebben op ons domein (ca. 2mld. gereserveerd tussen 2026-2030) 2. Jaarlijks 1mld. bezuiniging SDE++ heeft impact op de ontwikkeling van het energiesysteem, wat de ontwikkeling van warmtenetten verder kan vertragen. 3. Stelpost fiscale regelingen kan impact hebben op de kosten van isolatiemaatregelen en daarmee impact hebben op bv. de benodigde hoogte van de ISDE regeling om dezelfde prikkel te bieden (ca. 30% subsidie). 4. Verruiming renteaftrek VPB biedt mogelijk meer investeringsruimte aan woningcorporaties om de Nationale Prestatieafspraken te realiseren.

5.2 Energietransitie, leveringszekerheid en klimaatadaptatie

Thema	<i>Energietransitie, leveringszekerheid en klimaatadaptatie</i>
Organisatieonderdeel	<i>RO, V&E</i>
Opstellers	████████████████████
Telefoonnummer	██████████

<p>Maatregel/doel</p> <p><i>Letterlijke passage uit het akkoord</i></p>	<p>5. Energietransitie, leveringszekerheid en klimaatadaptatie</p> <ul style="list-style-type: none"> - We houden ons aan de bestaande afspraken; alleen als we de doelen niet halen, maken we alternatief beleid. Er komen geen nieuwe nationale koppen op Europees beleid (p. 13). - Er wordt ingezet op meer energieonafhankelijkheid en eigen duurzame energieproductie. Met de juiste maatregelen wordt groene groei bevorderd en schadelijke uitstoot verminderd. Door te investeren in duurzame energiebronnen en innovatie, creëert Nederland een gunstig klimaat voor ondernemerschap (p.13). <p>Voor ruimte belangrijkste elementen:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Daarnaast komen er twee extra kerncentrales, waarbij ook de mogelijkheden voor meerdere kleine centrales worden betrokken. Een goede ruimtelijke inpassing van de centrales is cruciaal, ook voor het draagvlak (p.14). - Windmolens komen zoveel mogelijk op zee, in plaats van op land, waarbij eerst gekeken wordt naar ruimte voor de visserij. Hier wordt een zorgvuldige balans gezocht (p.14). - Het zorgen dat er meer grond beschikbaar is ('straatje erbij', binnenstedelijk en buitenstedelijk); in nieuw te bestemmen gebieden gaat woningbouw, in geval van concurrentie om grond, boven windmolens. Er wordt toekomstbestendig gebouwd en rekening gehouden met water, bodem, landschap en stedenbouwkundige kwaliteit. (p.7)
<p>Consequenties van maatregel/doel</p> <p><i>Geef aan of maatregel/doel strijdig of niet strijdig is met de lopende beleidslijn en met de ambtelijke BZK-inzet voor het nieuwe kabinet (zoals geformuleerd in two-pager, fiches en hoofdfiches)</i></p>	<ul style="list-style-type: none"> - <i>Klimaat- en energiebeleid blijft behouden en aan gemaakte afspraken wordt vastgehouden, maar krijgt wel andere focus. Dit werkt ook door t.a.v. middelen uit het Klimaatfonds. NIET strijdig.</i> - <i>Er komt een stevigere focus op kernenergie (zowel grote als kleine centrales). Waarbij expliciet het belang van ruimtelijke inpassing wordt benoemd. Niet strijdig.</i> - <i>Het belang van duurzame energie-opwek wordt benoemd. De focus voor duurzame energie-opwek wordt t.a.v. windmolens nog meer verschoven naar plaatsing op zee, in plaats van op land. Bij de afweging tussen woningbouw of windmolens, gaat de prioriteit naar woningbouw. Niet strijdig.</i> - <i>Er komen extra middelen voor kernenergie, maar ook een korting op het Klimaatfonds. Niet strijdig. Hooguit mogelijk voor de ambities voor verstevigen / versterken uitwerking voorkeursvolgorde zon.</i>

	<ul style="list-style-type: none"> - <i>Er zullen keuzes t.a.v. klimaat- en energiebeleid gemaakt moeten worden waar de focus beleidsmatig op komt te liggen en daaraan verbonden ook het ruimtelijke beleid hierbij. Niet strijdig.</i>
<p>Aandachtspunten voor uitwerking in regeerprogramma</p> <p><i>Wat zijn de inhoudelijke vragen en aandachtspunten voor de uitwerking?</i></p> <p>Welke kansen en risico's zijn er t.a.v. de uitwerking?</p> <p><i>Wat zijn de procesmatige aandachtspunten (bijv. met wie moet worden afgestemd)?</i></p>	<p><i>Kansen:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - <i>De inzet van ruimte tav de energietransitie blijft nodig en wordt ook benoemd.</i> - <i>De middelen voor kernenergie kunnen deels worden ingezet voor de ruimtelijke inpassing daarvan.</i> <p><i>Risico:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - <i>De korting op het Klimaatfonds kan ten koste gaan van de beoogde middelen voor stimulering van zon op daken, parkeerterreinen en overige gronden. Hetgeen effect heeft op de bevordering van de toepassing van de voorkeursvolgorde zon.</i>
<p>Aandachtspunten constituerend beraad</p> <p><i>Zijn er punten waarvoor aandacht is vereist bij constituerend beraad?</i></p>	<ul style="list-style-type: none"> - <i>Inzetten / vasthouden op de coördinerende rol voor M (V)RO is voor dit beleidsterrein ook belangrijk.</i>

<p>Financiële consequenties</p> <p><i>Worden er middelen beschikbaar gesteld, zo ja hoeveel? Worden er bezuinigingen of hervormingen met financiële gevolgen voorgesteld en hoe zien deze eruit? Worden er maatregelen voorgesteld zonder dat daar dekking tegenover staat?</i></p>	<ul style="list-style-type: none"> - Kernenergie: van 2 naar 4 kerncentrales. De reservering voor kernenergie in de huidige rijksbegroting van 4,5 miljard wordt verhoogd met 9,5 miljard zodat 14 miljard beschikbaar is voor een rijksbijdrage bij de bouw van vier kerncentrales tot en met 2035. - Het budget voor het Klimaatfonds wordt verlaagd met 1,2 miljard euro. De middelen voor de ontwikkeling van batterijen en groene waterstof worden (naar rato van het huidige budget) verlaagd.
---	--

6 Toegankelijke publieke voorzieningen; zorg en onderwijs

6.1 Zorg op de beste plek

Thema	<i>Zorg op de beste plek</i>
Organisatieonderdeel	<i>BFR/B&A</i>
Opstellers	██████████
Telefoonnummer	██████████

Maatregel/doel <i>Letterlijke passage uit het akkoord</i>	We organiseren de zorg zo dat die in de keten op de best mogelijke plek plaatsvindt. Tijdige afstemming tussen zorgwetten in de uitvoering levert hieraan een bijdrage.
Consequenties van maatregel/doel <i>Geef aan of maatregel/doel strijdig of niet strijdig is met de lopende beleidslijn en met de ambtelijke BZK-inzet voor het nieuwe kabinet (zoals geformuleerd in two-pager, fiches en hoofdfiches)</i>	<ul style="list-style-type: none">• Maatregel sluit aan op lopende beleidslijnen.• Van de drie zorgwetten liggen er twee bij het Rijk (Wlz en Zvw) en 1 bij gemeenten (WMO)• BZK inzet is meedenken bij deze maatregelen of taken, ambities, middelen en uitvoerbaarheid voor gemeenten goed zijn vormgegeven.• BZK zet conform RA in op tijdig betrekken van de medeoverheden bij uitwerking van deze maatregel.

<p>Aandachtspunten voor uitwerking in regeerprogramma</p> <p><i>Wat zijn de inhoudelijke vragen en aandachtspunten voor de uitwerking?</i></p> <p>Welke kansen en risico's zijn er t.a.v. de uitwerking?</p> <p><i>Wat zijn de procesmatige aandachtspunten (bijv. met wie moet worden afgestemd)?</i></p>	<ul style="list-style-type: none"> • Een betere organisatie van de zorg zodat deze op de juiste plek plaats kan vinden is een breed gedeelde doelstelling. • Aandachtspunt is dat er tussen de 3 zorgwetten op onderdeel sprake is van communicerende vaten. • Omdat gemeenten de WMO uitvoeren is het van belang dat zij tijdig zijn betrokken.
<p>Aandachtspunten /constituerend beraad</p> <p><i>Zijn er punten waarvoor aandacht is vereist bij constituerend beraad?</i></p> <p><i>Bijv. zaken die niet genoemd worden, maar wel geregeld moeten worden (middelen, bevoegdheden).</i></p>	<ul style="list-style-type: none"> • Onderdeel van een eventueel te sluiten bestuursakkoord Rijk medeoverheden?
<p>Financiële consequenties</p> <p><i>Worden er middelen beschikbaar gesteld, zo ja hoeveel? Worden er bezuinigingen of hervormingen met financiële gevolgen voorgesteld en hoe zien deze eruit? Worden er maatregelen voorgesteld zonder dat daar dekking tegenover staat?</i></p> <p><i>Indien mogelijk graag de financiële reeks hieronder invullen (in miljoenen),</i></p>	<ul style="list-style-type: none"> • Er worden geen financiële middelen beschikbaar gesteld of taakstellingen gekoppeld aan.

<p>meerdere reeksen zijn mogelijk.</p> <p>NB: deze kolom moet worden afgestemd met FEZ/Control.</p>	
---	--

6.2 Preventie centraal

Thema	<i>Preventie centraal</i>
Organisatieonderdeel	<i>BFR/B&A</i>
Opstellers	██████████
Telefoonnummer	██████████

<p>Maatregel/doel</p> <p><i>Letterlijke passage uit het akkoord</i></p>	<p>Preventie meer centraal, inclusief sport en bewegen, om de gezondheid te verbeteren, gezondheidsverschillen te verkleinen en de zorgvraag te beheersen.</p>
<p>Consequenties van maatregel/doel</p> <p><i>Geef aan of maatregel/doel strijdig of niet strijdig is met de lopende beleidslijn en met de ambtelijke BZK-inzet voor het nieuwe kabinet (zoals geformuleerd in two-pager, fiches en hoofdfiches)</i></p>	<ul style="list-style-type: none"> • Maatregel sluit aan op lopende beleidslijnen. • Preventie en sport en beweging in het bijzonder is ook een gemeentelijke taak met veel autonome ruimte. Gemeenten, Rijk en andere partijen hebben akkoorden gesloten IZA/GALA. • BZK inzet is meedenken bij deze maatregelen of taken, ambities, middelen en uitvoerbaarheid voor gemeenten goed zijn vormgegeven. Hoe werken de verschillende maatregelen uit en hebben die gevolgen voor het gemeentelijke armoedebeleid. • BZK zet conform RA in op tijdig betrekken van de medeoverheden bij uitwerking van deze maatregel.

<p>Aandachtspunten voor uitwerking in regeerprogramma</p> <p><i>Wat zijn de inhoudelijke vragen en aandachtspunten voor de uitwerking?</i></p> <p>Welke kansen en risico's zijn er t.a.v. de uitwerking?</p> <p><i>Wat zijn de procesmatige aandachtspunten (bijv. met wie moet worden afgestemd)?</i></p>	<ul style="list-style-type: none"> • Aandachtspunt is dat de behoefte om gezondheidsverschillen te verkleinen en de zorgvraag te beheersen bij het Rijk er niet toe moet gaan leiden dat de beleidsruimte bij gemeenten op hun autonome taken beperkt gaat worden. Taken middelen en ambities dienen hier in balans te zijn.
<p>Aandachtspunten /constituerend beraad</p> <p><i>Zijn er punten waarvoor aandacht is vereist bij constituerend beraad?</i></p> <p><i>Bijv. zaken die niet genoemd worden, maar wel geregeld moeten worden (middelen, bevoegdheden).</i></p>	<ul style="list-style-type: none"> • Onderdeel van een eventueel te sluiten bestuursakkoord Rijk medeoverheden?
<p>Financiële consequenties</p> <p><i>Worden er middelen beschikbaar gesteld, zo ja hoeveel? Worden er bezuinigingen of hervormingen met financiële gevolgen voorgesteld en hoe zien deze eruit? Worden er maatregelen voorgesteld zonder dat daar dekking tegenover staat?</i></p> <p><i>Indien mogelijk graag de financiële reeks hieronder invullen (in miljoenen),</i></p>	<ul style="list-style-type: none"> • Er worden geen financiële middelen beschikbaar gesteld. Op dit moment is niet duidelijk of en welke rol hier voor gemeenten bij is belegd.

<p><i>meerdere reeksen zijn mogelijk.</i></p> <p>NB: deze kolom moet worden afgestemd met FEZ/Control.</p>	
--	--

6.3 Jeugdzorg

Thema	Jeugdzorg
Organisatieonderdeel	DGOBDR/BFR
Opstellers	████████████████████
Telefoonnummer	

<p>Maatregel/doel</p> <p><i>Letterlijke passage uit het akkoord</i></p>	<ul style="list-style-type: none"> - Uitvoering van de hervormingsagenda jeugd en het doorvoeren, conform advies Algemene Rekenkamer en Afdeling advisering Raad van State, van hervormingen in de structuur van taken, bevoegdheden en indicatiestelling om de prestaties van de jeugdzorg te verbeteren. - Er komt een nieuwe aanpak van de gesloten jeugdzorg, waarbij de inzet is om de gesloten jeugdzorg versneld af te bouwen. Het aantal uithuisplaatsingen wordt verminderd en de rechten van kinderen en ouders verbeterd. - In het basispad van het CPB is de besparing op de jeugdzorg niet overgenomen. Met dit hoofdlijnenakkoord vervalt deze besparing van 511 miljoen euro ook in de rijksbegroting.
---	--

<p>Consequenties van maatregel/doel</p> <p><i>Geef aan of maatregel/doel strijdig of niet strijdig is met de lopende beleidslijn en met de ambtelijke BZK-inzet voor het nieuwe kabinet (zoals geformuleerd in two-pager, fiches en hoofdfiches)</i></p>	<ul style="list-style-type: none"> - De maatregel spreekt over het doorvoeren van hervormingen in de structuur van taken, bevoegdheden en indicatiestelling om de prestaties van de jeugdzorg te verbeteren. Hiervoor wordt het advies van de Algemene Rekenkamer en de afdeling van de RvS aangehaald. We gaan er vanuit dat hier het rapport "Georganiseerde onmacht" en het advies van de RvS op het wetsvoorstel verbeteren beschikbaar jeugdzorg worden bedoeld. Of de stellers van het coalitieakkoord van mening zijn dat middels de huidige inzet (voldoende) invulling gegeven wordt aan de adviezen is onbekend. Stand van zaken nu is als volgt: het wetsvoorstel verbeteren beschikbaar jeugdzorg ligt inmiddels in de Tweede Kamer en de inzichten uit het rapport "Georganiseerde onmacht" worden meegenomen bij de uitwerking van het toekomstscenario Kind- en Gezinsbescherming (in ontwikkeling), de hervormingsagenda, wetsvoorstel meervoudige problematiek sociaal domein (ligt bij de Tweede Kamer en is controversieel verklaard). Ook sluit de invoering van de UDO aan bij dit rapport. - De inzet op de afbouw van de gesloten jeugdzorg is reeds ingezet beleid. Op welke nieuwe aanpak geduid wordt is onbekend. - Met het vervallen van de besparing van 511 miljoen euro komt het traject voor het invoeren van een ouderbijdrage voor de Jeugdzorg te vervallen.
<p>Aandachtspunten voor uitwerking in regeerprogramma</p> <p><i>Wat zijn de inhoudelijke vragen en aandachtspunten voor de uitwerking?</i></p> <p><i>Welke kansen en risico's zijn er t.a.v. de uitwerking?</i></p> <p><i>Wat zijn de procesmatige aandachtspunten (bijv. met wie moet worden afgestemd)?</i></p>	<ul style="list-style-type: none"> - Inhoudelijke vragen en uitgangspunten: Op welke hervormingen in de structuur van taken, bevoegdheden en indicatiestelling wordt geduid? Zijn deze in lijn met de huidige ingezette koers? Of zijn er wensen om hier juist van af te wijken? - Kansen en risico's: Bij de hervorming van de jeugdzorg wegen bestuurlijke waarden niet altijd zo zwaar als we vanuit BZK graag zien. Een forse inzet op sterk bestuur van de coalitie kan deze trend wellicht doen kantelen. Het risico is dat deze waarden wel belangrijk worden gemaakt maar de belangenafweging uiteindelijk op eenzelfde wijze wordt vormgegeven. - Medeoverheden zijn al intensief betrokken bij deze trajecten en de inzet van BZK zal zich richten op het continueren van de betrokkenheid en het bewaken van een goede balans in de bestuurlijke en financiële verhoudingen.

<p>Aandachtspunten constituerend beraad</p> <p><i>Zijn er punten waarvoor aandacht is vereist bij constituerend beraad?</i></p> <p><i>Bijv. zaken die niet genoemd worden, maar wel geregeld moeten worden (middelen, bevoegdheden).</i></p>	
<p>Financiële consequenties</p> <p><i>Worden er middelen beschikbaar gesteld, zo ja hoeveel? Worden er bezuinigingen of hervormingen met financiële gevolgen voorgesteld en hoe zien deze eruit? Worden er maatregelen voorgesteld zonder dat daar dekking tegenover staat?</i></p> <p><i>Indien mogelijk graag de financiële reeks hieronder invullen (in miljoenen), meerdere reeksen zijn mogelijk.</i></p> <p>NB: deze kolom moet worden afgestemd met FEZ/Control.</p>	<ul style="list-style-type: none"> - De reeds ingeboekte besparing aanvullende besparing van 511 miljoen euro op de jeugdzorg komt structureel te vervallen. De doelstelling van de hervormingsagenda blijft financieel een besparing van 1 miljard structureel.

7 Goed bestuur en een sterke rechtsstaat

7.1 Goed bestuur (algemeen)

Thema	<i>Goed bestuur</i>
Organisatieonderdeel	<i>OBDR/BFR</i>
Opstellers	██████████
Telefoonnummer	██████████

Maatregel/doel <i>Letterlijke passage uit het akkoord</i>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Goed bestuur vergt ook stabiliteit en betrouwbaarheid. Er komt op basis daarvan een agenda voor vernieuwing van de democratie, de rechtsstaat, het bestuur en de controle daarop 2. Goed bestuur voor de burger betekent ook: rijk, gemeenten, provincies en waterschappen moeten in staat worden gesteld om adequaat en zelfstandig als democratisch gelegitimeerde overheidsorganen te functioneren. Nederland is een gedecentraliseerde eenheidsstaat. De medeoverheden worden vroegtijdig betrokken bij voorbereiding van beleid en van wetgeving; de wetgever hakt uiteindelijk de knopen door. Grote opgaven zoals wonen, bestaanszekerheid en de energietransitie moeten in gezamenlijkheid worden opgepakt. Verder betekent goed bestuur ook het nakomen van afspraken en een stabiel en voorspelbaar overheidsbeleid, ook voor het vestigingsklimaat.
Consequenties van maatregel/doel <i>Geef aan of maatregel/doel strijdig of niet strijdig is met de lopende beleidslijn en met de ambtelijke BZK-inzet voor het nieuwe kabinet (zoals geformuleerd in two-pager, fiches en hoofdfiches)</i>	<p>Deze maatregelen sluiten aan bij de inzet van BZK (in hoofdfiche betrokken, bekwame en betrouwbare overheid) dat de overheid vanaf de start samenwerkt aan beleid en wetgeving, zodat ambities, mandaat, taken, (financiële) middelen en uitvoeringskracht in overeenstemming zijn, zowel voor het Rijk als decentrale overheden. En dit te realiseren door:</p> <ul style="list-style-type: none"> • te sturen dat de verplichte kwaliteitseisen uit de Uitvoerbaarheidstoets Decentrale Overheden (UDO) en het Beleidskompas worden gevolgd. Zo wordt op gestructureerde wijze bepaald of het beoogde beleid uitvoerbaar is en passend voor de doelgroep. • Te borgen dat lopende overheidsprogramma's (Zoals Grenzeloos Samenwerken (inclusief Dialoog & Ethiek), Actieagenda Sterk Bestuur, Elke Regio Telt, Regio Deals, Nationaal Programma Leefbaarheid en Veiligheid) duurzaam verankerd worden en van een structurele bekostiging worden voorzien. Deze programma's versterken de samenwerking tussen ministeries, medeoverheden, uitvoeringsorganisaties en overige stakeholders. Daarnaast is het belangrijk verbindingen te leggen en te versterken tussen programma's, zowel in het bereiken van (deels dezelfde) doelgroepen als in uit te voeren werkzaamheden.

	<ul style="list-style-type: none"> • Met de actieagenda Sterk Bestuur in te blijven zetten op beter samenwerkende overheden en passende verdeling van taken en bevoegdheden en toereikende middelen en ondersteuning van provincies, gemeenten en waterschappen. <p>3. Op basis van het regeerakkoord een bestuursakkoord te sluiten tussen Rijk en decentrale overheden waarin de uitvoerbaarheid centraal staat. Er wordt jaarlijks een overhedenoverleg georganiseerd over de aanpak en stapeling van maatschappelijke opgaven.</p> <p>Positief is overigens ook dat met de zinsnede “de wetgever hakt uiteindelijk de knopen door” er geen ruimte meer is voor de wens van de koepels om een arbiter of geschilbeslechter in te richten. Dit past bij onze inzet in de Actieagenda om het accent te leggen op een betere voorbereiding van nieuw beleid dat decentrale overheden raakt.</p>
<p>Aandachtspunten voor uitwerking in regeerprogramma</p> <p><i>Wat zijn de inhoudelijke vragen en aandachtspunten voor de uitwerking?</i></p> <p>Welke kansen en risico's zijn er t.a.v. de uitwerking?</p> <p><i>Wat zijn de procesmatige aandachtspunten (bijv. met wie moet worden afgestemd)?</i></p>	<ul style="list-style-type: none"> • Het voornemen om medeoverheden vroegtijdig te betrekken moet ook gelden ook voor de uitwerking van het hoofdlijnenakkoord in een regeerprogramma om te bereiken dat ambities, mandaat, taken, (financiële) middelen en uitvoeringskracht in overeenstemming zijn, zowel voor het Rijk als voor decentrale overheden. Hiervoor biedt de UDO de benodigde handvatten. • Het hoofdlijnenakkoord bevat een aantal maatregelen, bijvoorbeeld op het terrein van asiel, zoals het intrekken van de Spreidingswet, die een grote impact hebben op gemeenten. Het is van groot belang dat zij worden betrokken bij de uitwerking hiervan. • Van belang om snel concrete voorstellen te doen vanuit BZK voor onderstaande middelen voor goed bestuur en democratische rechtstaat. Hiervoor is inmiddels een werkgroepje ingesteld vanuit OBDR.
<p>Aandachtspunten constituerend beraad</p> <p><i>Zijn er punten waarvoor aandacht is vereist bij constituerend beraad?</i></p> <p><i>Bijv. zaken die niet genoemd worden, maar wel geregeld moeten worden (middelen, bevoegdheden).</i></p>	<ul style="list-style-type: none"> • Conform de Code interbestuurlijke verhoudingen (artikel 8) zo spoedig mogelijk na de totstandkoming van een nieuw kabinet een overhedenoverleg te organiseren met de voorzitters van het IPO, de VNG en de UvW. Het overhedenoverleg onder leiding van de minister-president geldt als forum voor bespreking van interbestuurlijke onderwerpen. Onderwerp van gesprek zijn de relevante beleidsvoornemens uit het regeerakkoord voor decentrale overheden. • Te bespreken op welke wijze nadere afspraken met decentrale overheden kunnen worden gemaakt over de gezamenlijke uitwerking van het regeerprogramma (en/of het hoofdlijnenakkoord) aan de hand van de uitgangspunten van de UDO, waaronder de balans in ambities, taken, middelen en uitvoeringskracht (bv. in een bestuursakkoord of deelakkoorden).

<p>Financiële consequenties</p> <p><i>Worden er middelen beschikbaar gesteld, zo ja hoeveel? Worden er bezuinigingen of hervormingen met financiële gevolgen voorgesteld en hoe zien deze eruit? Worden er maatregelen voorgesteld zonder dat daar dekking tegenover staat?</i></p> <p><i>Indien mogelijk graag de financiële reeks hieronder invullen (in miljoenen), meerdere reeksen zijn mogelijk.</i></p> <p>NB: deze kolom moet worden afgestemd met FEZ/Control.</p>	<p>Investeren in goed bestuur en de rechtsstaat. Om zorg te dragen voor goed bestuur en het goed functioneren van de rechtsstaat wordt olopend structureel 200 miljoen per jaar beschikbaar gesteld. Deze middelen worden onder meer besteed aan het instellen van een constitutioneel hof, de invoering van een nieuw kiesstelsel, versterking van de rechtspraak en de Kiesraad.</p>
---	--

7.2 Grondwetsherzieningsvoorstellen constitutionele toetsing door rechters/tot invoering van een grondwettelijk hof

Thema	Grondwetsherzieningsvoorstellen constitutionele toetsing door rechters/tot invoering van een grondwettelijk hof
Organisatieonderdeel	DGOBDR/CZW/CZ
Opstellers	[REDACTED]
Telefoonnummer	[REDACTED]

<p>Maatregel/doel</p> <p><i>Letterlijke passage uit het akkoord</i></p>	<ul style="list-style-type: none"> • Een grondwetsherzieningsvoorstel tot het schrappen van het toetsingsverbod in artikel 120 wordt ingediend. De klassieke bepalingen van de Grondwet worden toetsbaar. • Een grondwetsherzieningsvoorstel tot invoering van een grondwettelijk (constitutioneel) hof dat wetten toetst aan de Grondwet wordt ingediend, vergezeld van een voorstel inzake de beoogde invulling van deze toetsing.
---	--

<p>Consequenties van maatregel/doel</p> <p><i>Geef aan of maatregel/doel strijdig of niet strijdig is met de lopende beleidslijn en met de ambtelijke BZK-inzet voor het nieuwe kabinet (zoals geformuleerd in two-pager, fiches en hoofdfiches)</i></p>	<ul style="list-style-type: none"> • Invoering van constitutionele toetsing maakt van Nederland een sterkere rechtsstaat. Dit is een belangrijke beschermingsmaatregel voor de individuele rechtsbescherming van burgers en draagt (in potentie) ook bij aan constitutioneel normbesef in de samenleving. • Het gaat nadrukkelijk om twee afzonderlijke grondwetsvoorstellen, waarbij het eerste voorstel in lijn is met het voorstel van het demissionaire kabinet (uitwerking cf hoofdlijnenbrief), gespreide toetsing aan (alleen) klassieke grondrechten. Deze opgave sluit aan bij een reeds ingezet wetstraject. • Bij de uitwerking van het voorstel is de inpasbaarheid in het bestaande rechtssysteem een belangrijk aandachtspunt. Aandachtspunt bij de uitwerking hiervan is de grondwettelijke beperkingssystematiek van klassieke grondrechten. Over dit onderwerp is recent een onderzoek uitgevoerd, dat naar beide Kamers is gestuurd. Aanpassing van de grondwettelijke beperkingssystematiek zou geregeld kunnen worden door het voornoemde voorstel te verbreden of door middel van een afzonderlijk herzieningsvoorstel. • Het tweede voorstel (constitutioneel hof) gaat veel verder dan de wensen van het demissionaire kabinet, en moet om die reden dus als een afzonderlijk voorstel worden gezien. Ook daarmee wordt beoogd de rechtsstaat te versterken.
<p>Aandachtspunten voor uitwerking in regeerprogramma</p> <p><i>Wat zijn de inhoudelijke vragen en aandachtspunten voor de uitwerking?</i></p> <p><i>Welke kansen en risico's zijn er t.a.v. de uitwerking?</i></p> <p><i>Wat zijn de procesmatige aandachtspunten (bijv. met wie moet worden afgestemd)?</i></p>	<ul style="list-style-type: none"> • In het regeerprogramma aandacht voor het afzonderlijk houden van de twee grondwetsvoorstellen (of zelfs drie als aanpassing van de grondwettelijke beperkingssystematiek ook in een afzonderlijk voorstel wordt vervat). Dat vergroot de haalbaarheid van ten minste één van de voorstellen. • Bij de invoering van een constitutioneel hof moet goed worden gekeken naar de verschillende modaliteiten voor toetsing (in welke fase van het proces, adviserend of bindend), de omvang van de toetsingsbevoegdheid, de verhouding tot andere (hogere) rechtsprekende instanties in het bijzonder de Hoge Raad en de benoemingsprocedure van de rechters (i.v.m. eventuele politiseren van de benoemingen van het Hof, vgl. Amerikaanse Supreme Court). Tot slot is een belangrijk aandachtspunt de complicaties die kunnen optreden als gevolg van de bestaande bevoegdheid van gewone rechters om wetten aan verdragen en het EU-recht te toetsen. • Kans: invoering van constitutionele toetsing maakt van Nederland een sterkere rechtsstaat. Dit is een belangrijke beschermingsmaatregel voor de individuele rechtsbescherming. • Risico: als alles met alles verknoopt wordt is de kans dat een voorstel de eindstreep haalt (veel) kleiner. • Risico constitutioneel Hof: dat het hof een eigen dynamiek krijgt in het politieke discours.

<p>Aandachtspunten constituerend beraad</p> <p><i>Zijn er punten waarvoor aandacht is vereist bij constituerend beraad?</i></p> <p><i>Bijv. zaken die niet genoemd worden, maar wel geregeld moeten worden (middelen, bevoegdheden).</i></p>	<ul style="list-style-type: none"> • Aangezien het gaat om herzieningen van de Grondwet behoort dit tot de portefeuille van de minister van BZK, zowel het voorstel om het toetsingsverbod uit artikel 120 Grondwet te schrappen als het voorstel tot invoering van een grondwettelijk (constitutioneel) hof. Denkbaar is dat JenV met name dat laatste voorstel tot de eigen portefeuille wil rekenen. Dat ligt niet voor de hand omdat voor oprichting van een hof ook aanpassing van de Grondwet nodig is. • Vanwege de verantwoordelijkheid van MJenV voor de rechtspraak zal dat departement wel nauw betrokken zijn (intensieve samenwerking). Maar het ligt niet voor de hand om het voortouw op één van deze twee voorstellen aan JenV te laten. Beide zullen ondertekenaar zijn, maar BZK is het eerste beleidsverantwoordelijke departement (de MP tekent alle grondwetsvoorstellen q.q. als eerste ondertekenaar).
<p>Financiële consequenties</p> <p><i>Worden er middelen beschikbaar gesteld, zo ja hoeveel? Worden er bezuinigingen of hervormingen met financiële gevolgen voorgesteld en hoe zien deze eruit? Worden er maatregelen voorgesteld zonder dat daar dekking tegenover staat?</i></p> <p><i>Indien mogelijk graag de financiële reeks hieronder invullen (in miljoenen), meerdere reeksen zijn mogelijk.</i></p> <p>NB: deze kolom moet worden afgestemd met FEZ/Control.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Het gaat nadrukkelijk om twee afzonderlijke grondwetsvoorstellen. De financiële consequenties van de invoering van een constitutioneel hof zijn vele malen groter dan de invoering van gespreide constitutionele toetsing door alle rechters. • De invoering van constitutionele toetsing door opheffing van het toetsingsverbod voor toetsing aan klassieke grondrechten uit de Grondwet vergt zeer waarschijnlijk geen extra capaciteit in de rechtspraak (betreft begroting JenV). Alle rechters hebben nu reeds de taak om te toetsen aan een ieder verbindende verdragsbepalingen en passen deze werkwijze dus reeds toe. Toetsing aan de grondwettelijke klassieke grondrechten komt daarbij. Voorstelbaar is dat er wel extra kosten zullen zijn voor extra (bij)scholing van rechters in het grondwettelijk kader. • De financiële consequenties doen zich overigens pas voor na aanvaarding van een grondwetswijziging in twee lezingen, dus op zijn vroegst na volgende Tweede Kamerverkiezingen. Dat betekent dat nog onduidelijk is vanaf wanneer de middelen beschikbaar moeten zijn. Aannemelijk is dat dit niet voor 2028 gerealiseerd is.

7.3 Menselijke maat

Thema	<i>Menselijke maat</i>
Organisatieonderdeel	BZK/CZW
Opstellers	██████████
Telefoonnummer	██████████

<p>Maatregel/doel</p> <p><i>Letterlijke passage uit het akkoord</i></p>	<ul style="list-style-type: none"> a) Er komt een recht op vergissen. Een enkele fout kan niet langer een burger diep in de problemen duwen. Aanmanings- en incassokosten van de overheid gaan fors omlaag. b) De bereikbaarheid van overheidsorganisaties voor burgers moet omhoog, onder meer door daadwerkelijke verruiming van de mogelijkheden, tijden en locaties voor contacten in persoon, meer tijdig en adequaat telefonisch contact en grotere beschikbaarheid van hulp bij digitaal contact. Bestaande niet-digitale communicatie door de overheid met burgers wordt gehandhaafd. c) Gebruik van AI (artificiële intelligentie) door de overheid biedt voordelen maar wordt ook aan voorwaarden gebonden zodat veiligheid, privacy en rechtsbescherming geborgd zijn. De overheid, waarbij de kennis van digitalisering moet worden versterkt, en de maatschappij worden weerbaar gemaakt tegen desinformatie en 'deepfakes'. d) Tot slot: er zijn nog steeds hardheden in beleid, wetgeving en uitvoering die burgers te hard raken. - De afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State, de Raad voor de Rechtspraak, de beide Kamers en de (kinder-) Ombudsman leveren jaarlijks – of zo vaak als zij nodig achten – een lijst hiervan aan bij de minister van Binnenlandse Zaken. De minister van BZK krijgt opdracht om als coördinerend bewindspersoon, in samenwerking met andere ministeries, de hardheden aan te pakken en hierover publiekelijk te rapporteren.
<p>Consequenties van maatregel/doel</p> <p><i>Geef aan of maatregel/doel strijdig of niet strijdig is met de lopende beleidslijn en met de ambtelijke BZK-inzet voor het nieuwe kabinet (zoals geformuleerd in two-pager, fiches en hoofdfiches)</i></p>	<ul style="list-style-type: none"> a) Het vergisrecht past bij de reeds ingezette beweging om de menselijke maat van overheidshandelen te vergroten en wordt onderzocht in het kader van het wetsvoorstel Wet versterking waarborgfunctie Awb (BZK/JenV) mede nav een TK-motie Sneller. Het genoemde wetsvoorstel is momenteel in (internet)consultatie tot 1 augustus met het gelijktijdig doen van uitvoeringstoetsen door publieke dienstverleners. b) Het bevorderen van persoonlijk contact met de overheid past bij de reeds ingezette beweging om de menselijke maat van het overheidshandelen te vergroten: persoonlijk en informeel contact wordt bevorderd met het hiervoor genoemde wetsvoorstel Wet versterking waarborgfunctie. c) Het verbinden van voorwaarden aan algoritmische besluitvorming en de bestuursrechtelijke rechtsbescherming hierbij sluit aan bij de reeds ingezette reflectie om hierover evt. normen op te nemen in de Algemene wet bestuursrecht. Een reflectiedocument is namens de minister van BZK en de minister voor rechtsbescherming in (internet)consultatie geplaatst. Een aantal belangrijke reacties worden nog verwacht, onder meer van het NPD en een groep hoogleraren op het terrein van bestuursrecht en AI.

	<p>d) Dit voornemen is niet overeenstemming met de door BZK uitgedragen lijn dat de coördinerende rol van BZK is afgerond nadat alle departementen uitvoering hebben gegeven aan de POK motie Ploumen/Jetten 35510, nr. 29 (zie antwoorden op Kamervragen in verslag schriftelijke overleg, Kamerstukken II, 29362, nr. 338). De afgelopen jaren is bij de uitvoering van de genoemde motie consequent aan de Kamer gemeld dat signaalmanagement structureel is ingebed bij de departementen en andere overheidsorganisaties (bijvoorbeeld via de standen van uitvoering) en dat discussies over hardheden moeten plaatsvinden in de betreffende beleidsdomeinen met de verantwoordelijke bewindspersonen (bijv. vereenvoudiging wetten en regels sociale zekerheid door SZW). Een centrale rol van BZK is hierbij niet wenselijk en zal in ieder geval bij BZK/CZW 2fte S12 extra vergen.</p>
<p>Aandachtspunten voor uitwerking in regeerprogramma</p> <p><i>Wat zijn de inhoudelijke vragen en aandachtspunten voor de uitwerking?</i></p> <p>Welke kansen en risico's zijn er t.a.v. de uitwerking?</p> <p><i>Wat zijn de procesmatige aandachtspunten (bijv. met wie moet worden afgestemd)?</i></p>	<p>Ad a en b</p> <ul style="list-style-type: none"> - Afstemming over het wetsvoorstel Wet versterking waarborgfunctie vindt plaats met JenV (mede ondertekenaar) en alle departementen, de rechtspraak, grote en kleine uitvoeringsorganisaties en programma's zoals WAU en netwerken zoals NPD, de Mfg en KleinLef - Aandachtspunten zijn de uitvoerbaarheid van het wetsvoorstel en de dekking van kosten die gepaard gaan met de voorgestelde aanpassingen van de Algemene wet bestuursrecht. Hiertoe zijn reeds eerder WAU middelen aan de departementen toegekend en in het RA worden middelen genoemd oplopend naar structureel 200 miljoen per jaar voor het goed functioneren van de rechtsstaat. Deze middelen zijn ontoereikend om de uitvoeringskosten bij andere overheidsinstanties te dekken. De andere overheidsinstanties zullen dus zelf in dekking van de volgen van de invoering van deze rechten moeten voorzien.
<p>Aandachtspunten constituerend beraad</p> <p><i>Zijn er punten waarvoor aandacht is vereist bij constituerend beraad?</i></p> <p><i>Bijv. zaken die niet genoemd worden, maar wel geregeld moeten worden (middelen, bevoegdheden).</i></p>	<p>BZK en JenV <u>zijn gezamenlijk verantwoordelijk voor de Algemene wet bestuursrecht en beide ondertekenaars van wetsvoorstellen tot aanpassing van de Awb.</u></p> <p>Belangrijk is dat MBZk en Mrb de volgende afspraken hebben gemaakt voor de komende vijf jaar:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Bij het wetsvoorstel versterking waarborgfunctie Awb is de minister van BZK de eerste ondertekenaar. De minister voor Rechtsbescherming is de tweede ondertekenaar. • Bij de wetsvoorstellen die in de komende periode van 5 jaar in procedure worden gebracht, is de minister voor Rechtsbescherming de eerste ondertekenaar, tenzij het bij uitstek een BZK-onderwerp betreft en JenV het eerste ondertekenaarschap aan BZK gunt. • Stukken gaan niet uit zonder het akkoord van de ander. De directeuren zien hierop toe, ook in de digijust/digidoc lijn. • In alle gevallen werken de beide departementen samen aan de Awb wetgeving en voorkomen we verrassingen bij de ander. Politieke prioriteiten worden over en weer bij aanvang gemeld en gezamenlijk opgepakt, ook als het een prioriteit van één van beiden betreft en de eerste ondertekening bij de andere minister ligt. • We hebben zicht op de volgende wetsvoorstellen cq onderwerpen die de komende 5 jaar naar verwachting om wetgeving vragen. Hierover wordt nu de afspraak gemaakt dat JenV deze in ieder geval als eerste

	<p>ondertekent: aanpassingswet versterking wetsvoorstel waarborgfunctie Awb, algoritmische besluitvorming, Awb BES, 2e tranche waarborgfunctie Awb, modernisering bestuursprocesrecht.</p>
<p>Financiële consequenties</p> <p><i>Worden er middelen beschikbaar gesteld, zo ja hoeveel? Worden er bezuinigingen of hervormingen met financiële gevolgen voorgesteld en hoe zien deze eruit? Worden er maatregelen voorgesteld zonder dat daar dekking tegenover staat?</i></p> <p><i>Indien mogelijk graag de financiële reeks hieronder invullen (in miljoenen), meerdere reeksen zijn mogelijk.</i></p> <p>NB: deze kolom moet worden afgestemd met FEZ/Control.</p>	<p>De financiële consequenties van de aangekondigde maatregel onder a) zijn tweeledig. Enerzijds zal de invoering van deze maatregel (het regelen van een wettelijk vergisrecht) extra wetgevingscapaciteit kosten. Deze kosten worden geraamd op kosten voor wetenschappelijk onderzoek (geraamd op 100.000 euro) en tijdelijke extra personele inzet a 1fte S12. Anderzijds zal deze maatregelen zorgen voor de introductie van rechten die invloed hebben op de uitvoeringspraktijk. De overheidsinstanties die hierdoor worden geraakt zullen zelf in dekking van de gevolgen van deze maatregel moeten voorzien. Hiervoor zal dan ook ruimte worden gemaakt op de departementale begroting en de begrotingen van de andere overheidsinstanties die worden geraakt. De maatregel onder d) zal ook extra capaciteit kosten.</p> <p>Incidenteel zal dan ook €600.000 nodig zijn om bovenstaande maatregelen uit te voeren. Structureel zal er €400.000 nodig zijn om de coördinerende taak om periodiek te rapporteren over hardheden uit te kunnen voeren. Dit zal gedekt moeten worden aan de middelen die worden vrijgemaakt voor goed bestuur en een sterke rechtsstaat.</p>

7.4 Constitutionele advisering/toetsing voorgenomen beleid en wetgeving

Thema	<i>4. Constitutionele advisering/toetsing voorgenomen beleid en wetgeving</i>
Organisatieonderdeel	<i>DGOBDR/CZW/CZ</i>
Opstellers	██████████
Telefoonnummer	██████████

<p>Maatregel/doel</p> <p><i>Letterlijke passage uit het akkoord</i></p>	<ul style="list-style-type: none"> • <i>De Afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State wordt verzelfstandigd.</i> • <i>Een vaste Tweede Kamercommissie grondrechten en constitutionele toetsing en zal worden ingevuld. Versterking van constitutionele advisering/toetsing voorafgaande aan voorstellen tot beleid en wetgeving en van (goedkeuring van) internationale en EU-verdragen en van implementatie van EU-regelgeving, worden door de Afdeling advisering van de Raad van State en door die - permanent te maken - commissie uitgewerkt.</i> • <i>De wijze van totstandkoming, parlementaire goedkeuring en uitvoering van verdragen wordt herijkt met een sterkere rol van het parlement en expliciete toetsing aan artikel 91, derde lid, van de Grondwet.</i>
<p>Consequenties van maatregel/doel</p> <p><i>Geef aan of maatregel/doel strijdig of niet strijdig is met de lopende beleidslijn en met de ambtelijke BZK-inzet voor het nieuwe kabinet (zoals geformuleerd in two-pager, fiches en hoofdfiches)</i></p>	<ul style="list-style-type: none"> • <i>Verzelfstandiging van de Afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State heeft ook gevolgen voor de Afdeling advisering van de Raad van State. Als adviseur voor wetgever en bestuur draagt de (Afdeling advisering van) de Raad van State bij aan behoud en versterking van de democratische rechtsstaat en daarbinnen aan de eenheid, legitimiteit en kwaliteit van het openbaar bestuur in brede zin.</i> • <i>Doel van de maatregel om constitutionele toetsing te versterken is het verhogen van de houdbaarheid van wet- en regelgeving met hoger recht (Grondwet, internationaal recht, EU-recht). Dit is in lijn met de ambtelijke BZK-inzet waarin we willen inzetten op versterking van constitutionele toetsing van voorgenomen regelgeving (ex ante), dit is juist ook belangrijk als constitutionele toetsing door de rechter wordt ingevoerd. Daartoe zal de bestaande Handreiking constitutionele toetsing (tbv interdepartementaal gebruik) worden aangepast, met daarin een aangescherpte discriminatietoets, meer aandacht voor sociale grondrechten en een verduidelijking van het toetsingskader.</i> • <i>Artikel 91 lid 3 Grondwet schrijft voor dat verdragen die afwijken van de Grondwet met tweederde meerderheid worden aangenomen.</i>

<p>Aandachtspunten voor uitwerking in regeerprogramma</p> <p><i>Wat zijn de inhoudelijke vragen en aandachtspunten voor de uitwerking?</i></p> <p>Welke kansen en risico's zijn er t.a.v. de uitwerking?</p> <p><i>Wat zijn de procesmatige aandachtspunten (bijv. met wie moet worden afgestemd)?</i></p>	<ul style="list-style-type: none"> • <i>Gelet op de in het hoofdlijnenakkoord voorgestelde maatregelen op diverse beleidsterreinen (o.a. grip op asiel en migratie, onderwijs, nationale veiligheid) is die toetsing (ook) van groot belang op de maatregelen uit het akkoord zelf. Er zijn veel maatregelen genoemd die de grondrechten van burgers inperken. Deze voorstellen moeten allemaal worden getoetst aan de constitutionele kaders (legitiem doel, noodzaak, subsidiariteit, proportionaliteit).</i> • <i>Uitwerking en versterking van deze toetsing door andere actoren in het wetgevingsproces (Afdeling advisering Raad van State en de parlementaire commissie) zullen om reactie vragen vanuit de minister van BZK die de Grondwet en constitutionele toetsing tot taak heeft. Versterking van deze toetsing door Raad van State en parlement vergt ook steviger constitutionele toetsing voordat voorstellen AARvS en/of TK bereiken, dus in de ambtelijke voorbereiding. Dit zal extra capaciteit vergen van CZW.</i> • <i>Kans: Samenhang met ander voorstel uit het hoofdlijnenakkoord nl.: "Een grondwetsherzieningsvoorstel tot invoering van een grondwettelijk (constitutioneel) hof dat wetten toetst aan de Grondwet wordt ingediend, vergezeld van een voorstel inzake de beoogde invulling van deze toetsing." Als het grondwettelijke toetsingskader zelf wordt aangepast zal ook de handreiking en het onder de aandacht brengen van andere departementen daarvan verdere aanpassing behoeven.</i> • <i>Risico: Gebrek aan capaciteit, gebrek aan commitment bij andere departementen.</i> • <i>Afstemming: met JenV, vanwege rijksbrede wetgevingskwaliteit en rijksbrede wetgevingstoets (algemeen).</i>
<p>Aandachtspunten constituerend beraad</p> <p><i>Zijn er punten waarvoor aandacht is vereist bij constituerend beraad?</i></p> <p><i>Bijv. zaken die niet genoemd worden, maar wel geregeld moeten worden (middelen, bevoegdheden).</i></p>	<ul style="list-style-type: none"> • <i>Dit is en moet een taak van BZK blijven als hoeder van de Grondwet/constitutionele kaders. Er moet commitment komen zijn in het constituerend beraad dat BZK deze rol vervult in relatie tot de andere departementen en dat hiervoor extra ambtelijke capaciteit beschikbaar komt.</i> • <i>De Raad van State moet als Hoog college van staat een hoogwaardige en stevige organisatie blijven na verzelfstandiging van de Afdeling bestuursrechtspraak Raad van State. Hoge colleges van staat hebben een zelfstandige begroting (Hoofdstuk IIB). Er moeten extra middelen komen voor de Afdeling advisering van de Raad van State vanwege de verzelfstandiging van de Afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State.</i>

<p>Financiële consequenties</p> <p><i>Worden er middelen beschikbaar gesteld, zo ja hoeveel? Worden er bezuinigingen of hervormingen met financiële gevolgen voorgesteld en hoe zien deze eruit? Worden er maatregelen voorgesteld zonder dat daar dekking tegenover staat?</i></p> <p><i>Indien mogelijk graag de financiële reeks hieronder invullen (in miljoenen), meerdere reeksen zijn mogelijk.</i></p> <p>NB: deze kolom moet worden afgestemd met FEZ/Control.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • <i>Er wordt 200 miljoen beschikbaar gesteld voor de uitvoering van de agenda voor goed bestuur en een sterke rechtsstaat. De uitwerking van constitutionele toetsing ex ante is hier een belangrijk onderdeel van. Een deel van het beschikbare budget moet voor deze taak worden aangewend.</i> • <i>Uitwerking en versterking van constitutionele advisering/toetsing voorafgaand aan voorstellen tot beleid en wetgeving door andere actoren in het wetgevingsproces (Afdeling advisering Raad van State en de permanente parlementaire commissie) zullen om reactie op de vormgeving daarvan vragen vanuit BZK.</i> • <i>Er zijn ook structurele gevolgen. Versterking bij de AARvS vergt extra middelen. Deze versterking en de al ingezette versterking bij de TK (tijdelijke commissie die vast wordt) vergt steviger constitutionele toetsing voordat voorstellen AARvS en/of TK bereiken, dus in de ambtelijke voorbereiding. De departementale constitutionele toets ex ante (BZK/CZW i.s.m. JenV) moet worden versterkt. BZK/CZW zal veel vaker dan anders betrokken worden bij regelgeving van andere departementen en in adviserende en toetsende zin moeten reageren op de bevindingen van de parlementaire commissie. Dit vergt veel extra capaciteit voor CZW (10 fte, hogere schalen op expertniveau). Voor aanpassing van de kaders is ook enig beleidsbudget nodig (onderzoek, vormgeving handreiking etc.)</i>
---	--

7.5 Kiesstelsel

Thema		Kiesstelsel
Organisatieonderdeel		DenB en CZW
Opstellers		██
Telefoonnummer		██████████

Maatregel/doel <i>Letterlijke passage uit het akkoord</i>	<i>Een wetsvoorstel tot invoering van een nieuw kiesstelsel voor de Tweede Kamer ter versterking van de regionale band tussen kiezers en gekozenen wordt dit jaar ingediend, gericht op tijdige inwerkingtreding voor de volgende verkiezingen.</i>
Consequenties van maatregel/doel <i>Geef aan of maatregel/doel strijdig of niet strijdig is met de lopende beleidslijn en met de ambtelijke BZK-inzet voor het nieuwe kabinet (zoals geformuleerd in two-pager, fiches en hoofdfiches)</i>	<ul style="list-style-type: none"> • BZK heeft momenteel het wetsvoorstel 'Met één stem meer keus' in voorbereiding. Dit wetsvoorstel ziet op een wijziging van het kiesstelsel. Het wetsvoorstel is van 16 januari 2024 t/m 18 maart 2024 in consultatie geweest. • Het wetsvoorstel heeft twee doelen: 1) versterking van de band tussen kiezer en gekozene en 2) het aanpakken van versplintering in de volksvertegenwoordigingen. Het beoogt kiezers meer invloed te geven op welke kandidaten verkozen worden, zodat persoonlijke en regionale voorkeuren beter tot uitdrukking kunnen komen. • De aanpassing van het nieuwe stelsel zorgt ervoor dat kandidaten die bij een verkiezingen veel 'kandidaatsstemmen' krijgen, in de meeste gevallen sneller worden verkozen dan nu het geval is. Hiermee wordt de band tussen kiezer en gekozene versterkt. • Een deel van de kiezers wil immers stemmen op een specifieke kandidaat, bijvoorbeeld iemand uit de eigen regio of die veel kennis heeft van een bepaald onderwerp. Met dit wetsvoorstel wordt versterken we de invloed van de kandidaatsstem. De plek op de lijst wordt minder bepalend, het aantal stemmen dat kandidaten halen wordt juist belangrijker. • Het wetsvoorstel Met één stem meer keus is in lijn met de fiches en ambities van BZK.
Aandachtspunten voor uitwerking in regeerprogramma <i>Wat zijn de inhoudelijke vragen en aandachtspunten voor de uitwerking?</i> <i>Welke kansen en risico's zijn er t.a.v. de uitwerking?</i>	<ul style="list-style-type: none"> • Als de coalitiepartijen met deze passage in het hoofdlijnenakkoord doelen op het wetsvoorstel 'Met één stem meer keus', dan is het haalbaar om het wetsvoorstel dit jaar in te dienen. Als een ander kiesstelsel wordt bedoeld – bijvoorbeeld een districtenstelsel zoals genoemd in het verkiezingsprogramma van NSC – moet er een heel nieuw wetsvoorstel wordt voorbereid, zodat indiening dit jaar niet haalbaar is. • Er is ook een tussenvariant mogelijk, waarbij het wetsvoorstel Met één stem meer keus op enkele onderdelen wordt aangepast om het regionale aspect nog nadrukkelijker tot uiting te brengen. • Het kiesstelsel dat wordt voorgesteld in het wetsvoorstel Met één stem meer keus ziet op alle directe verkiezingen: de verkiezingen van de Tweede Kamer, het Europees Parlement, Provinciale Staten, gemeenteraden, algemeen besturen van de waterschappen, eilandsraden en kiescolleges voor de Eerste Kamer. De passage in het hoofdlijnenakkoord ziet enkel op een nieuw kiesstelsel voor de <u>Tweede Kamer</u>. In

<p><i>Wat zijn de procesmatige aandachtspunten (bijv. met wie moet worden afgestemd)?</i></p>	<p>Met één stem meer keus is bewust gekozen voor een brede toepassing vanwege het belang van de uniformiteit en begrijpelijkheid van het kiesstelsel voor kiezers. Daarnaast schuilt er op alle niveaus meerwaarde in een systeem waarin individuele kandidaten vanwege hun persoonlijke kwaliteiten of profiel aandacht van kiezers verwerven.</p>
<p>Aandachtspunten constituerend beraad</p> <p><i>Zijn er punten waarvoor aandacht is vereist bij constituerend beraad?</i></p> <p><i>Bijv. zaken die niet genoemd worden, maar wel geregeld moeten worden (middelen, bevoegdheden).</i></p>	<p>Niet van toepassing.</p>
<p>Financiële consequenties</p> <p><i>Worden er middelen beschikbaar gesteld, zo ja hoeveel? Worden er bezuinigingen of hervormingen met financiële gevolgen voorgesteld en hoe zien deze eruit? Worden er maatregelen voorgesteld zonder dat daar dekking tegenover staat?</i></p> <p><i>Indien mogelijk graag de financiële reeks hieronder invullen (in miljoenen), meerdere reeksen zijn mogelijk.</i></p> <p>NB: deze kolom moet worden afgestemd met FEZ/Control.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Relevante passage hoofdlijnenakkoord: "Investeren in goed bestuur en de rechtsstaat. Om zorg te dragen voor goed bestuur en het goed functioneren van de rechtsstaat wordt olopend structureel 200 miljoen per jaar beschikbaar gesteld. Deze middelen worden onder meer besteed aan het instellen van een constitutioneel hof, de invoering van een nieuw kiesstelsel, versterking van de rechtspraak en de Kiesraad." • De wijziging van het kiesstelsel betekent dat de uitslag op een andere manier moet worden bepaald, wat een aanpassing vergt van de programmatuur waarmee de uitslag wordt berekend. Dit gaat gepaard met (eenmalige) kosten, die worden begroot op € 350.000. Daarnaast is het van belang om de kiezers voor te lichten over het nieuwe kiesstelsel. Een eenmalige voorlichtingscampagne zal naar verwachting onvoldoende beklijven. Daarom wordt er voor gekozen om voor de eerste vier keren dat er verkiezingen worden gehouden volgens het nu voorgestelde nieuwe kiesstelsel een aanvullende voorlichtingscampagne te organiseren, bovenop de reguliere campagne bij verkiezingen. De geschatte, aanvullende kosten daarvan bedragen 4x € 500.000 = € 2.000.000.

7.6 Kiesraad

Thema	Kiesraad
Organisatieonderdeel	DGOBDR/Democratie en Bestuur
Opstellers	[REDACTED]
Telefoonnummer	[REDACTED]

Maatregel/doel <i>Letterlijke passage uit het akkoord</i>	De onafhankelijkheid van de Kiesraad wordt verstevigd en het mandaat uitgebreid tot een Kiesautoriteit.
Consequenties van maatregel/doel <i>Geef aan of maatregel/doel strijdig of niet strijdig is met de lopende beleidslijn en met de ambtelijke BZK-inzet voor het nieuwe kabinet (zoals geformuleerd in two-pager, fiches en hoofdfiches)</i>	<ul style="list-style-type: none"> - De maatregel sluit aan bij de reeds ingezette transitie van de Kiesraad, die ook onderdeel is van de Verkiezingsagenda 2030. - De wetgeving voor de transitie is in twee fases opgedeeld: <ol style="list-style-type: none"> 1. Wetsvoorstel programmatuur verkiezingen: voorziet in de wettelijke basis voor eisen aan het digitale hulpmiddel en de bijbehorende taken en bevoegdheden van de Kiesraad – aangenomen in beide Kamers. 2. Wet kwaliteitsbevordering uitvoering verkiezingsproces: verzwaring van de rol van de Kiesraad – ingediend bij de TK 3 mei. - Daarnaast zullen ook taken aan de Kiesraad worden overgedragen in het kader van de versterking van de kandidaatstellingsprocedure. Op 16 april is hierover een hoofdlijnennotitie aan de Tweede Kamer gestuurd, wetgeving is in voorbereiding. - Met deze transitie en overdracht van taken krijgt de Kiesraad een belangrijke instruerende, beoordelende en ondersteunende rol in het verkiezingsproces, met bijpassende taken en bevoegdheden. Op deze manier wordt het mandaat uitgebreid en de onafhankelijkheid verstevigd.

<p>Aandachtspunten voor uitwerking in regeerprogramma</p> <p><i>Wat zijn de inhoudelijke vragen en aandachtspunten voor de uitwerking?</i></p> <p>Welke kansen en risico's zijn er t.a.v. de uitwerking?</p> <p><i>Wat zijn de procesmatige aandachtspunten (bijv. met wie moet worden afgestemd)?</i></p>	<ul style="list-style-type: none"> - Aandachtspunt voor de uitwerking in het regeerprogramma is dat kan worden aangesloten bij de reeds in gang gezette transitie van de Kiesraad, die onderdeel is van de Verkiezingsagenda 2030 en daarmee wordt gedragen door de Kiesraad, VNG en NVVB (partners verkiezingsketen).
<p>Aandachtspunten constituerend beraad</p> <p><i>Zijn er punten waarvoor aandacht is vereist bij constituerend beraad?</i></p> <p><i>Bijv. zaken die niet genoemd worden, maar wel geregeld moeten worden (middelen, bevoegdheden).</i></p>	<p>N.v.t.</p>
<p>Financiële consequenties</p> <p><i>Worden er middelen beschikbaar gesteld, zo ja hoeveel? Worden er bezuinigingen of hervormingen met financiële gevolgen voorgesteld en hoe zien deze eruit? Worden er maatregelen voorgesteld zonder dat daar dekking tegenover staat?</i></p> <p><i>Indien mogelijk graag de financiële reeks hieronder invullen (in miljoenen),</i></p>	<ul style="list-style-type: none"> - Er wordt olopend structureel 200 miljoen per jaar beschikbaar gesteld voor goed bestuur en de rechtsstaat. Bij de toelichting op deze middelen wordt ook de versterking van de Kiesraad genoemd. - Bij Voorjaarsnota 2022 zijn in het kader van de Verkiezingsagenda 2030 middelen beschikbaar gesteld voor de transitie van de Kiesraad, inclusief de kandidaatstellingsprocedure. Deze middelen zijn niet toereikend voor het doorvoeren van deze transitie: <ul style="list-style-type: none"> o Inmiddels is het beeld van de taken van de Kiesraad compleet. Samen met de inflatie sinds 2022 betekent dit dat de Kiesraad extra middelen nodig heeft vanaf 2026 om haar taken uit te kunnen voeren, bij inwerkingtreding van het tweede wetsvoorstel transitie. Dit betreft €1 miljoen per jaar structureel. o Voor de kandidaatstellingsprocedure is structureel €0,6 miljoen beschikbaar gesteld. Voor de ontwikkelings- en aanpassingskosten (software gemeenten en Kiesraad) waren incidenteel extra middelen beschikbaar. Deze zijn echter niet tot besteding gekomen voor dit doel omdat het wetgevingsproces zich nog niet in die fase bevond. Deze middelen zijn o.a. ingezet voor de organisatie van de vervroegde TK-verkiezing. Omdat er geen kasschuif heeft plaatsgevonden dienen deze middelen nu opnieuw beschikbaar te worden gesteld (€1 miljoen in 2025 en 2026). - Voor de uitvoering van de maatregel transitie Kiesraad zijn daarom onderstaande reeksen noodzakelijk.

<p>meerdere reeksen zijn mogelijk.</p> <p>NB: deze kolom moet worden afgestemd met FEZ/Control.</p>	
---	--

7.7 Referendum

Thema	Referendum
Organisatieonderdeel	DenB en CZW
Opstellers	[REDACTED]
Telefoonnummer	[REDACTED]

<p>Maatregel/doel</p> <p><i>Letterlijke passage uit het akkoord</i></p>	<p>De behandeling van het initiatiefgrondwetsvoorstel correctief referendum in tweede lezing wordt voortgezet .</p>
<p>Consequenties van maatregel/doel</p> <p><i>Geef aan of maatregel/doel strijdig of niet strijdig is met de lopende beleidslijn en met de ambtelijke BZK-inzet voor het nieuwe kabinet (zoals geformuleerd in two-pager, fiches en hoofdfiches)</i></p>	<ul style="list-style-type: none"> • Bij de Tweede Kamer is op dit moment het initiatiefwetsvoorstel-Dijk aanhangig houdende verandering in de Grondwet, strekkende tot opnemng van bepalingen inzake het correctief referendum (Kamerstukken 36468; hierna: het grondwetsvoorstel). Het betreft de tweede lezing van het grondwetsvoorstel. We zijn momenteel in afwachting van de nota naar aanleiding van het verslag. De verwachting is dat het grondwetsvoorstel daarna snel zal worden aangemeld voor plenaire behandeling in de Tweede Kamer. • Het huidige demissionaire kabinet stelt zich neutraal op en laat het oordeel over het grondwetsvoorstel aan de Tweede Kamer. Wel vraagt het kabinet (wederom) nadrukkelijk aandacht voor de budgettaire dekking van de financiële gevolgen. Verder plaatst het kabinet enkele kanttekeningen (over het gevolg van het niet in de Grondwet regelen van de drempels en over de mogelijkheid om (meerdere) referenda 'op te sparen' tot de eerstvolgende TK verkiezing).

	<ul style="list-style-type: none"> • De genoemde maatregel in het hoofdlijnenakkoord is in lijn met de huidige BZK-lijn en inzet.
<p>Aandachtspunten voor uitwerking in regeerprogramma</p> <p><i>Wat zijn de inhoudelijke vragen en aandachtspunten voor de uitwerking?</i></p> <p>Welke kansen en risico's zijn er t.a.v. de uitwerking?</p> <p><i>Wat zijn de procesmatige aandachtspunten (bijv. met wie moet worden afgestemd)?</i></p>	<ul style="list-style-type: none"> • Als het grondwetsvoorstel wordt aangenomen moet er nog uitvoeringswetgeving worden aangenomen voordat het referendum materieel effect kan krijgen. Zo moet er bv. met tweederdemeerderheid een wet worden vastgesteld waarin de hoogte van de drempels is geregeld. Mocht de gewone wetgever hier niet uit komen, dan zal de grondwettelijke bepaling over het referendum een lege huls blijven. • De initiatiefnemer heeft vooralsnog geen voorstel gedaan voor financiële dekking van het grondwetsvoorstel. Het is van belang dat de initiatiefnemer (en de Kamer als geheel) zich nadrukkelijk uitspreekt over de budgettaire dekking. • Het is tot op zeker hoogte mogelijk is in de uitvoeringswetgeving te regelen dat referenda worden 'opgespaard' tot de eerstvolgende verkiezing van de Tweede Kamer, maar dat dit wel tot gevolg heeft dat het soms (erg) lang onzeker is of een door de Kamers aangenomen wetsvoorstel wel in werking kan treden of van kracht zal blijven, en bovendien dat de combinatie van een reguliere verkiezing en meerdere referenda kan leiden tot uitvoeringsproblemen bij de gemeenten.
<p>Aandachtspunten constituerend beraad</p> <p><i>Zijn er punten waarvoor aandacht is vereist bij constituerend beraad?</i></p> <p><i>Bijv. zaken die niet genoemd worden, maar wel geregeld moeten worden (middelen, bevoegdheden).</i></p>	<ul style="list-style-type: none"> • De invoering van het correctief bindend referendum heeft potentieel grote financiële consequenties. Veel is afhankelijk van hoeveel referenda door kiezers worden aangevraagd. Het is op voorhand niet te zeggen hoeveel referenda zullen plaatsvinden.

<p>Financiële consequenties</p> <p><i>Worden er middelen beschikbaar gesteld, zo ja hoeveel? Worden er bezuinigingen of hervormingen met financiële gevolgen voorgesteld en hoe zien deze eruit? Worden er maatregelen voorgesteld zonder dat daar dekking tegenover staat?</i></p> <p><i>Indien mogelijk graag de financiële reeks hieronder invullen (in miljoenen), meerdere reeksen zijn mogelijk.</i></p> <p>NB: deze kolom moet worden afgestemd met FEZ/Control.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Relevante passage hoofdlijnenakkoord: "Investeren in goed bestuur en de rechtsstaat. Om zorg te dragen voor goed bestuur en het goed functioneren van de rechtsstaat wordt opeend structureel 200 miljoen per jaar beschikbaar gesteld. Deze middelen worden onder meer besteed aan het instellen van een constitutioneel hof, de invoering van een nieuw kiesstelsel, versterking van de rechtspraak en de Kiesraad." • Als het grondwetsvoorstel wordt aangenomen, zal daarna uitvoeringswetgeving moeten worden gemaakt. Dit leidt dan t.z.t. tot een aantal nieuwe taken voor de minister van BZK (opzetten organisatie, beoordeling referendumverzoeken), waarvan de exacte omvang afhangt van de modaliteiten waarvoor in de uitvoeringswetgeving wordt gekozen. • Daarnaast zijn er per referendum organisatie- en uitvoeringskosten van gemeenten. Onderzoek heeft uitgewezen dat de organisatie van een referendum dat niet samenvalt met een verkiezing € 32,3 miljoen kost (meest recente prijspeil 2016). Het is onduidelijk wat de exacte kosten nu zouden zijn. Maar er wordt rekening gehouden dat de organisatie van een referendum zeker meer dan € 50 miljoen bedraagt.
---	--

7.8 Politieke partijen en Tweede Kamerleden

Thema	<i>Politieke partijen en Tweede Kamerleden</i>
Organisatieonderdeel	<i>D&B / DEM</i>
Opstellers	██████████
Telefoonnummer	██████████

Maatregel/doel <i>Letterlijke passage uit het akkoord</i>	<ul style="list-style-type: none"> • <i>De Tweede Kamer krijgt meer ondersteuning (wetgeving, analyse en onderzoek)</i>
Consequenties van maatregel/doel <i>Geef aan of maatregel/doel strijdig of niet strijdig is met de lopende beleidslijn en met de ambtelijke BZK-inzet voor het nieuwe kabinet (zoals geformuleerd in two-pager, fiches en hoofdfiches)</i>	<ul style="list-style-type: none"> • <i>Per 2020 is de ondersteuning van parlementariërs structureel verhoogd met €10 miljoen.</i> • <i>Dit is een intensivering die door de TK zelf wordt uitgewerkt en waarbij de rijksoverheid geld beschikbaar stelt.</i> • <i>In brede zin ziet BZK het belang van een sterkere ondersteuning van politieke partijen en parlementariërs. Deze vraagstukken gaan hand in hand.</i>
Aandachtspunten voor uitwerking in regeerprogramma <i>Wat zijn de inhoudelijke vragen en aandachtspunten voor de uitwerking?</i> <i>Welke kansen en risico's zijn er t.a.v. de uitwerking?</i> <i>Wat zijn de procesmatige aandachtspunten (bijv. met wie moet worden afgestemd)?</i>	<ul style="list-style-type: none"> • <i>Het bepalen van welke ondersteuning aan de Tweede Kamer wenselijk is vraagt afstemming met het presidium van de Tweede Kamer.</i> • <i>Aandachtspunt is dat er in de maatregelen geen oog is voor het decentrale niveau. Dus geen aandacht voor het ondersteunen van raads- en statenleden, griffies en lokale rekenkamers. Terwijl er daar ook veel te veel werkdruk wordt ervaren. Dat is scheef. Hetzelfde geldt voor de versterking van decentrale politieke partijen. Dit betekent dat de financiering van politieke partijen behouden moet blijven en ook dat er structurele financiering gevonden moet worden voor de ondersteuning van decentrale politieke partijen en afdelingen.</i> • <i>Een ander aandachtspunt is dat het van belang is naast de ondersteuning van Kamerleden ook politieke partijen en decentrale politieke partijen te versterken. Dit betekent dat de financiering van politieke partijen behouden moet blijven en ook dat er structurele financiering gevonden moet worden voor de ondersteuning van decentrale politieke partijen en afdelingen.</i> <p><u>Scenario 1: bestendigen</u></p>

	<ul style="list-style-type: none"> In het scenario van het bestendigen van bestaand beleid wordt de ondersteuning aan landelijke politieke partijen in stand gehouden en wordt de geplande ondersteuning van decentrale politieke partijen en afdelingen structureel. <p><u>Scenario 2: versterken</u></p> <ul style="list-style-type: none"> In het scenario van het versterken van de positie van politieke partijen en volksvertegenwoordigers wordt extra geïnvesteerd in de griffie van de Tweede Kamer en de ondersteuning van politieke partijen, nationaal en decentraal. Hiertoe kan een onderzoek plaatsvinden in 2025 die onderzoekt hoe de taken van politieke partijen (nationaal en lokaal) zich verhouden tot de beschikbare financiering.
<p>Aandachtspunten constituerend beraad</p> <p><i>Zijn er punten waarvoor aandacht is vereist bij constituerend beraad?</i></p> <p><i>Bijv. zaken die niet genoemd worden, maar wel geregeld moeten worden (middelen, bevoegdheden).</i></p>	<ul style="list-style-type: none"> <i>geen</i>
<p>Financiële consequenties</p> <p><i>Worden er middelen beschikbaar gesteld, zo ja hoeveel? Worden er bezuinigingen of hervormingen met financiële gevolgen voorgesteld en hoe zien deze eruit? Worden er maatregelen voorgesteld zonder dat daar dekking tegenover staat?</i></p> <p><i>Indien mogelijk graag de financiële reeks hieronder invullen (in miljoenen), meerdere reeksen zijn mogelijk.</i></p>	<ul style="list-style-type: none"> Maatregelen moeten gevonden worden binnen de in het coalitieakkoord beschikbaar gestelde budget voor 'investeren in goed bestuur en de rechtstaat (100, 150, 200 struc).

NB: deze kolom moet worden afgestemd met FEZ/Control.	
---	--

7.9 Burgerschap

Thema	<i>Burgerschap</i>
Organisatieonderdeel	<i>D&B</i>
Opstellers	████████████████████
Telefoonnummer	

Maatregel/doel <i>Letterlijke passage uit het akkoord</i>	<p>Het grondrecht van de vrijheid van onderwijs moet worden beschermd. Er mag geen ruimte zijn voor het overdragen van antidemocratische en anti-rechtstatelijke opvattingen door leraren of in lesmateriaal. De Inspectie van het Onderwijs houdt daartoe in het funderend onderwijs en in het mbo-toezicht op de wettelijke burgerschapsopdracht. De burgerschapsopdracht wordt aangescherpt om radicalisering te voorkomen. Bestuurders worden sneller ontslagen als de burgersopdracht niet wordt uitgevoerd. Artikel 23 van de Grondwet blijft ongewijzigd, maar binnen de juridische kaders van artikel 23 worden de mogelijke stappen gezet om onwenselijke en excessieve elementen als antidemocratisch en anti-rechtstatelijk onderwijs verder in te perken (p. 16-17 Hoofdstuk 6; Toegankelijke publieke voorzieningen; zorg en onderwijs).</p> <p>Belangrijke gezamenlijke programma's zoals het 'Nationaal Programma Leefbaarheid en Veiligheid' en 'Elke Regio Telt', worden doorgezet (p. 19 Hoofdstuk 7; Goed bestuur en een sterke rechtsstaat).</p> <p>De instituties die de rechtsstaat mede dragen, in het bijzonder rechtspraak, media en wetenschap, worden versterkt. Goed bestuur vergt ook stabiliteit en betrouwbaarheid (p. 17 Hoofdstuk 7; Goed bestuur en een sterke rechtsstaat).</p>
--	---

<p>Consequenties van maatregel/doel</p> <p><i>Geef aan of maatregel/doel strijdig of niet strijdig is met de lopende beleidslijn en met de ambtelijke BZK-inzet voor het nieuwe kabinet (zoals geformuleerd in two-pager, fiches en hoofdfiches)</i></p>	<p>Niet in strijd met lopende beleidslijn en inzet. Maatregelen volgen logisch uit eerder geformuleerde fiches.</p> <p>Doel: Brede maatschappelijke aanpak democratisch burgerschap; het in de praktijk mogelijk maken van het vervullen van democratisch burgerschap, zoals op de werkvloer, in het buurthuis of op de Dam bij Dodenherdenking en de dag erna op het Bevrijdingsfestival.</p> <ul style="list-style-type: none"> - Maatregelen <ul style="list-style-type: none"> o Democratiefonds opzetten i.s.m. het V-fonds voor een weerbare democratische rechtsstaat; projecten ondersteunen op democratie en maatschappelijk initiatief mogelijk maken o Inzet op democratisch burgerschap in kwetsbare gebieden, vanuit o.a. het Nationaal Programma Leefbaarheid en Veiligheid. o Subsidieregeling Nationaal Comité 4-5 mei voor de organisatie van nationale herdenkingen en vieringen op 4 en 5 mei en de uitvoering van educatie- en erfgoedprojecten. o Onderzoeksprogramma opzetten naar democratisch burgerschap en effectieve maatregelen ter bevordering van burgerschap <p>Doel: Het versterken en verankeren van de burgerschapsopdracht in het funderend onderwijs en MBO (in samenwerking met OCW)</p> <ul style="list-style-type: none"> - Maatregelen <ul style="list-style-type: none"> o Het ondersteunen van Prodemos (incl. lokale/provinciale vestigingen) zodat elke scholier kennis kan maken met democratie en vaardigheden kan opdoen. o Investeren in effectief ondersteuningsaanbod in het burgerschapsonderwijs t.b.v. kennis over democratie en rechtsstaat.
<p>Aandachtspunten voor uitwerking in regeerprogramma</p> <p><i>Wat zijn de inhoudelijke vragen en aandachtspunten voor de uitwerking?</i></p> <p>Welke kansen en risico's zijn er t.a.v. de uitwerking?</p> <p><i>Wat zijn de procesmatige aandachtspunten (bijv. met wie moet worden afgestemd)?</i></p>	<p>Het hoofdlijnenakkoord richt zich op het tegengaan van antidemocratische en anti-rechtstatelijke opvattingen door leraren of in lesmateriaal. Volgens het akkoord moeten er stappen worden gezet om onwenselijke en excessieve elementen als antidemocratisch en anti-rechtstatelijk onderwijs verder in te perken. In hoeverre kunnen we dit lezen als een pleidooi voor het versterken en stimuleren van democratisch en rechtstatelijk onderwijs. De inzet van BZK hier tegenover is een positieve formulering voor het versterken van democratisch burgerschap en rechtstaat.</p> <p>Scholen moeten de burgerschapsopdracht inrichten en hebben behoefte aan best practices en aanbod van lesmateriaal, gastlessen etc. Subsidies van de overheid kunnen helpen met het ondersteuningsaanbod, tegelijkertijd hebben scholen vrijheid van onderwijs zoals vastgelegd in artikel 23 van de Grondwet. Dit kan handelingsverlegenheid oproepen.</p> <p>Kansen liggen in het opzetten van een brede maatschappelijke coalitie op democratische rechtsstaat. Vanuit het maatschappelijk middenveld en private fondsen zijn er veel signalen dat ze hier in willen investeren in samenwerking</p>

	<p>met BZK.</p> <p>Binnen de wettelijke burgerschapsopdracht en kerndoelen afstemming met OCW.</p>
<p>Aandachtspunten constituerend beraad</p> <p><i>Zijn er punten waarvoor aandacht is vereist bij constituerend beraad?</i></p> <p><i>Bijv. zaken die niet genoemd worden, maar wel geregeld moeten worden (middelen, bevoegdheden).</i></p>	<p>n.v.t.</p>
<p>Financiële consequenties</p> <p><i>Worden er middelen beschikbaar gesteld, zo ja hoeveel? Worden er bezuinigingen of hervormingen met financiële gevolgen voorgesteld en hoe zien deze eruit? Worden er maatregelen voorgesteld zonder dat daar dekking tegenover staat?</i></p> <p><i>Indien mogelijk graag de financiële reeks hieronder invullen (in miljoenen), meerdere reeksen zijn mogelijk.</i></p>	<p>Om de maatregelen uit te voeren zijn er middelen nodig. Er worden geen bezuinigingen voorgesteld. Extra financiële impuls nodig voor het versterken van burgerschap.</p> <ul style="list-style-type: none"> - Maatregelen <ul style="list-style-type: none"> o <i>Democratiefonds opzetten i.s.m. het V-fonds voor een weerbare democratische rechtsstaat; projecten ondersteunen op democratie en maatschappelijk initiatief mogelijk maken.</i> In 2024 beginnen we met een investering van 1 mln. In overleg met de fondsen willen we naar een structureel fonds bewegen met voldoende middelen voor projecten op landelijk niveau. o <i>Inzet op democratisch burgerschap in kwetsbare gebieden, vanuit o.a. het Nationaal Programma Leefbaarheid en Veiligheid.</i> In 2024 begonnen met 30.0000 per gebied. Per jaar een aantal gebieden ondersteunen voor 1 ton per jaar. o <i>Subsidieregeling Nationaal Comité 4-5 mei voor de organisatie van nationale herdenkingen en vieringen op 4 en 5 mei en de uitvoering van educatie- en erfgoedprojecten.</i>

<p>NB: deze kolom moet worden afgestemd met FEZ/Control.</p>	<p>Subsidiereregeling 4-5 mei loopt af op 31 december 2026. In lijn met de huidige subsidiereregeling deze doorzetten met 1.5 ton per jaar voor de periode van 2027-2029.</p> <ul style="list-style-type: none"> o <i>Onderzoeksprogramma opzetten naar democratisch burgerschap en effectieve maatregelen ter bevordering van burgerschap</i> Versterken van kennis op het gebied van effectieve aanpak burgerschap 1 ton per jaar voor wetenschappelijk onderzoek. <p>- Maatregelen</p> <ul style="list-style-type: none"> o Het ondersteunen van Prodemos (incl. lokale/provinciale vestigingen) zodat elke scholier kennis kan maken met democratie en vaardigheden kan opdoen. Subsidiereregeling loopt af op 31 december 2026. In lijn met de huidige subsidiereregeling deze doorzetten met 10 mln. per jaar voor de periode van 2027-2029. o Investeren in effectief ondersteuningsaanbod in het burgerschapsonderwijs t.b.v. kennis over democratie en rechtsstaat. Kosten van debattrainingen of gastlessen op burgerschap bedragen ongeveer per training in een klas €15.000. Bedoeling is op alle niveaus (po, vo, vmbo, havo, vwo, mbo) les te kunnen aanbieden in samenwerking met diverse partners uit het land. Begroot bedrag van 1 ton per jaar om voldoende klassen te kunnen bedienen.
--	--

7.10 Versterken burgerperspectieven

Thema	Versterken burgerperspectieven
Organisatieonderdeel	DGOBDR (ism I&W)
Opstellers	██████████
Telefoonnummer	

Maatregel/doel <i>Letterlijke passage uit het akkoord</i>	De rijksdienst zet aantoonbaar meer in op vakmanschap, kennis, uitvoering en burgerperspectief; werving voor en roulatie bij de algemene bestuursdienst worden in deze context hervormd. (p 18)
Consequenties van maatregel/doel <i>Geef aan of maatregel/doel strijdig of niet strijdig is met de lopende beleidslijn en met de ambtelijke BZK-inzet voor het nieuwe kabinet (zoals geformuleerd in two-pager, fiches en hoofdfiches)</i>	Deze maatregel ondersteunt het beleid om Rijksbreed te werken aan versterking van burgerbetrokkenheid en burgerperspectief (o.a. via de aanpak burgerparticipatie en burgerfora). Hierin is versterking vakmanschap en kennis op burgerbetrokkenheid bij de Rijksoverheid een van de maatregelen. Ook wordt binnenkort de verkenning versterking burgerparticipatie Rijksbreed gepubliceerd, waarin maatregelen worden uitgewerkt. In de Tweede Kamer is brede steun voor het werken met burgerfora. Recent is het Burgerberaad Klimaat en energie ingesteld.
Aandachtspunten voor uitwerking in regeerprogramma <i>Wat zijn de inhoudelijke vragen en aandachtspunten voor de uitwerking?</i> <i>Welke kansen en risico's zijn er t.a.v. de uitwerking?</i> <i>Wat zijn de procesmatige aandachtspunten (bijv. met wie moet worden afgestemd)?</i>	Kansen zijn er om vakmanschap verder te versterken Rijksbreed en ook organisatorisch goed in te bedden in alle departementen. Bijvoorbeeld door in de verschillende Rijksacademies, Algemene Bestuursdienst en onboarding programma's voor Rijksambtenaren en trainees hier aandacht aan te besteden. Of door een CPO (Chief Participation Officer of Unit) in te richten en/of een specifiek experticeentrum/Rijksacademie in te richten over participatie. Dit om kennis duurzaam te borgen én gemeenschappelijk op een efficiënte manier kennis op te bouwen en zodoende minder afhankelijk te zijn van externe partijen. In het verlengde kan de Bestuursraad een rol gegeven worden in het opstellen van participatienormen en toegewerkt worden naar een organieke wet op Rijksoverheid en het daarin precies beleggen van participatieverplichtingen op specifieke momenten. Daarbij moet naast 'burgerparticipatie' ook aandacht zijn voor vakmanschap t.a.v. maatschappelijk initiatief.

<p>Aandachtspunten constituerend beraad</p> <p><i>Zijn er punten waarvoor aandacht is vereist bij constituerend beraad?</i></p> <p><i>Bijv. zaken die niet genoemd worden, maar wel geregeld moeten worden (middelen, bevoegdheden).</i></p>	<p>Het wordt wel benoemd in het hoofdlijnenakkoord, maar zonder financiële consequenties.</p>
<p>Financiële consequenties</p> <p><i>Worden er middelen beschikbaar gesteld, zo ja hoeveel? Worden er bezuinigingen of hervormingen met financiële gevolgen voorgesteld en hoe zien deze eruit? Worden er maatregelen voorgesteld zonder dat daar dekking tegenover staat?</i></p> <p><i>Indien mogelijk graag de financiële reeks hieronder invullen (in miljoenen), meerdere reeksen zijn mogelijk.</i></p> <p>NB: deze kolom moet worden afgestemd met FEZ/Control.</p>	<p>Het wordt wel benoemd in het hoofdlijnenakkoord, maar zonder financiële consequenties.</p>

7.11 Decentraal bestuur

Thema	<i>Decentraal Bestuur</i>
Organisatieonderdeel	<i>DenB</i>
Opstellers	██████████
Telefoonnummer	██████████

Maatregel/doel <i>Letterlijke passage uit het akkoord</i>	Goed bestuur voor de burger betekent ook: rijk, gemeenten, provincies en waterschappen moeten in staat worden gesteld om adequaat en zelfstandig als democratisch gelegitimeerde overheidsorganen te functioneren. Nederland is een gedecentraliseerde eenheidsstaat. De medeoverheden worden vroegtijdig betrokken bij voorbereiding van beleid en van wetgeving; de wetgever hakt uiteindelijk de knopen door. Grote opgaven zoals wonen, bestaanszekerheid en de energietransitie moeten in gezamenlijkheid worden opgepakt. Verder betekent goed bestuur ook het nakomen van afspraken en een stabiel en voorspelbaar overheidsbeleid, ook voor het vestigingsklimaat.
Consequenties van maatregel/doel <i>Geef aan of maatregel/doel strijdig of niet strijdig is met de lopende beleidslijn en met de ambtelijke BZK-inzet voor het nieuwe kabinet (zoals geformuleerd in two-pager, fiches en hoofdfiches)</i>	<ul style="list-style-type: none"> • <i>Maatregel is niet strijdig met lopende beleidslijn.</i> • <i>Sluit goed aan bij lopende inzet om te komen tot een versterking van het decentraal bestuur,</i> • <i>Voor goede democratische legitimatie van het decentraal bestuur is o.a. goede taaktoedeling aan het decentraal bestuur nodig.</i> • <i>Daar wordt aan gewerkt in de vorm van een beleidskader decentraal bestuur</i>
Aandachtspunten voor uitwerking in regeerprogramma <i>Wat zijn de inhoudelijke vragen en aandachtspunten voor de uitwerking?</i> <i>Welke kansen en risico's zijn er t.a.v. de uitwerking?</i>	<ul style="list-style-type: none"> • <i>In het algemeen is er in het hoofdlijnenakkoord veel aandacht voor het nationale bestuur en maar zeer beperkt voor het functioneren van de decentrale overheden. Sterker gemeenten gaan er op achteruit omdat de SPUKS worden overgeheveld naar het Gemeentefonds met een korting van 10%.</i> • <i>Ook wordt er wel gesproken over betere ondersteuning van Tweede Kamer maar niet over de benodigde extra ondersteuning van decentraal niveau waar de werkdruk hoog is. Belangenorganisaties hebben om betere ondersteuning van decentrale politieke ambtsdragers gevraagd.</i> • <i>De aandacht voor het decentrale bestuur ligt vooral op het realiseren van maatschappelijke opgaven in het kader van uitbouwen van regiodeals en andere regionale programma's. Daarop inzetten bevordert uitvoeringskracht, maar gaat niet per se bestuurlijke verrommeling tegen, laat staan de democratische legitimatie op die uitvoering.</i>

<p><i>Wat zijn de procesmatige aandachtspunten (bijv. met wie moet worden afgestemd)?</i></p>	
<p>Aandachtspunten constituerend beraad</p> <p><i>Zijn er punten waarvoor aandacht is vereist bij constituerend beraad?</i></p> <p><i>Bijv. zaken die niet genoemd worden, maar wel geregeld moeten worden (middelen, bevoegdheden).</i></p>	
<p>Financiële consequenties</p> <p><i>Worden er middelen beschikbaar gesteld, zo ja hoeveel? Worden er bezuinigingen of hervormingen met financiële gevolgen voorgesteld en hoe zien deze eruit? Worden er maatregelen voorgesteld zonder dat daar dekking tegenover staat?</i></p> <p><i>Indien mogelijk graag de financiële reeks hieronder invullen (in miljoenen), meerdere reeksen zijn mogelijk.</i></p>	

<p>NB: deze kolom moet worden afgestemd met FEZ/Control.</p>	
--	--

7.12 Aanstellingswijze burgemeester

Thema	<i>Aanstellingswijze burgemeester</i>
Organisatieonderdeel	<i>IOB, CZW</i>
Opstellers	[REDACTED]
Telefoonnummer	[REDACTED]

<p>Maatregel/doel</p> <p><i>Letterlijke passage uit het akkoord</i></p>	<p>Handhaving aanstellingswijze burgemeester (en cdK)</p>
<p>Consequenties van maatregel/doel</p> <p><i>Geef aan of maatregel/doel strijdig of niet strijdig is met de lopende beleidslijn en met de ambtelijke BZK-inzet voor het nieuwe kabinet (zoals geformuleerd in two-pager, fiches en hoofdfiches)</i></p>	<p><i>Sluit aan bij lopende beleidslijn en beoogde reactie op moties Ephraim inzake aanstellingswijze burgemeester en cdK</i></p>

<p>Aandachtspunten voor uitwerking in regeerprogramma</p> <p><i>Wat zijn de inhoudelijke vragen en aandachtspunten voor de uitwerking?</i></p> <p><i>Welke kansen en risico's zijn er t.a.v. de uitwerking?</i></p> <p><i>Wat zijn de procesmatige aandachtspunten (bijv. met wie moet worden afgestemd)?</i></p>	<p><i>nvt</i></p>
<p>Aandachtspunten constituerend beraad</p> <p><i>Zijn er punten waarvoor aandacht is vereist bij constituerend beraad?</i></p> <p><i>Bijv. zaken die niet genoemd worden, maar wel geregeld moeten worden (middelen, bevoegdheden).</i></p>	<p><i>nvt</i></p>
<p>Financiële consequenties</p> <p><i>Worden er middelen beschikbaar gesteld, zo ja hoeveel? Worden er bezuinigingen of hervormingen met financiële gevolgen voorgesteld en hoe zien deze eruit? Worden er maatregelen voorgesteld zonder dat daar dekking tegenover staat?</i></p> <p><i>Indien mogelijk graag de financiële reeks hieronder invullen (in miljoenen),</i></p>	<p><i>nvt</i></p>

<p><i>meerdere reeksen zijn mogelijk.</i></p> <p>NB: deze kolom moet worden afgestemd met FEZ/Control.</p>	
--	--

7.13 Integriteit en GRECO

Thema	<i>Integriteit en GRECO</i>
Organisatieonderdeel	<i>DGOBDR/D&B/PAW</i>
Opstellers	██████████
Telefoonnummer	██████████

<p>Maatregel/doel</p> <p><i>Letterlijke passage uit het akkoord</i></p>	<p>Er komt een voorstel met een overzicht dat vermeldt welke aanbevelingen uit de rapporten van de parlementaire enquêtes, 'Greco' en de Venetië-commissie aan deze agenda toegevoegd worden.</p> <p>Dit als onderdeel van een agenda voor vernieuwing van de democratie, de rechtsstaat, het bestuur en de controle daarop.</p>
<p>Consequenties van maatregel/doel</p> <p><i>Geef aan of maatregel/doel strijdig of niet strijdig is met de lopende beleidslijn en met de ambtelijke BZK-inzet voor het nieuwe kabinet (zoals geformuleerd in two-pager, fiches en hoofdfiches)</i></p>	<p>Deze maatregel is in lijn met de lopende beleidslijn om aanbevelingen van GRECO serieus te nemen en gevolg aan te geven. Concreet gaat het daarbij om initiatieven die de integriteit van het openbaar bestuur bevorderen. Nationaal (GRECO vijfde ronde, thans bezig) en decentraal (GRECP zesde ronde, volgend jaar van start).</p> <p>(De Venetië-commissie is, net als GRECO, een adviesorgaan van de Raad van Europa. De Venetië-commissie bevordert het constitutioneel recht en de democratische rechtsorde in Europa door verschillende activiteiten. Ligt met name op CZW-terrein.)</p>

<p>Aandachtspunten voor uitwerking in regeerprogramma</p> <p><i>Wat zijn de inhoudelijke vragen en aandachtspunten voor de uitwerking?</i></p> <p>Welke kansen en risico's zijn er t.a.v. de uitwerking?</p> <p><i>Wat zijn de procesmatige aandachtspunten (bijv. met wie moet worden afgestemd)?</i></p>	<p>Met het haakje van 'GRECO' geeft het nieuwe kabinet aan integriteit openbaar bestuur belangrijk te vinden. Wij kunnen dus doorgaan op de ingeslagen weg.</p> <p>Voor integriteitsbeleid nationaal heeft het huidige kabinet uitvoering van de GRECO-aanbevelingen al in gang gezet. Daar kunnen we mee doorgaan. Bijvoorbeeld wetsvoorstel regels vervolgfuncties bewindspersonen. NB GRECO adviseert niet expliciet tot een lobbyregister, wel tot het transparant zijn over contacten met derden. Daarvoor loopt een traject tot verbetering openbare agenda's bewindspersonen en lobbyregisters, dat thans extern wordt geëvalueerd (september a.s. rapport gereed). Mochten die verbeteringen onvoldoende blijken, dan kan een traject om te komen tot een lobbyregister in gang worden gezet.</p> <p>We werken aan een integriteitsprotocol voor het doen van integriteitsonderzoek en het verbeteren van de kwaliteit van die onderzoeken en de bureaus.</p> <p>De GRECO-aanbevelingen zesde ronde (decentraal bestuur) zijn er nog niet, maar het ligt in de rede dat het voortzetten van de al lopende initiatieven hierbij aansluiten en dus door kunnen gaan. Bijvoorbeeld het wetsvoorstel risico-analyse integriteit decentraal bestuur.</p>
<p>Aandachtspunten constituerend beraad</p> <p><i>Zijn er punten waarvoor aandacht is vereist bij constituerend beraad?</i></p> <p><i>Bijv. zaken die niet genoemd worden, maar wel geregeld moeten worden (middelen, bevoegdheden).</i></p>	
<p>Financiële consequenties</p> <p><i>Worden er middelen beschikbaar gesteld, zo ja hoeveel? Worden er bezuinigingen of hervormingen met financiële gevolgen voorgesteld en hoe zien deze eruit? Worden er maatregelen voorgesteld zonder dat daar dekking tegenover staat?</i></p> <p><i>Indien mogelijk graag de financiële reeks hieronder</i></p>	

<p><i>invullen (in miljoenen), meerdere reeksen zijn mogelijk.</i></p> <p>NB: deze kolom moet worden afgestemd met FEZ/Control.</p>	
---	--

7.14 Desinformatie publieke debat

Thema	Desinformatie publieke debat
Organisatieonderdeel	Democratie en Bestuur
Opstellers	████████████████████
Telefoonnummer	████████

<p>Maatregel/doel</p> <p><i>Letterlijke passage uit het akkoord</i></p>	<p>Gebruik van AI (artificiële intelligentie) door de overheid biedt voordelen maar wordt ook aan voorwaarden gebonden zodat veiligheid, privacy en rechtsbescherming geborgd zijn. De overheid, waarbij de kennis van digitalisering moet worden versterkt, en de maatschappij worden weerbaar gemaakt tegen desinformatie en 'deepfakes'.</p>
<p>Consequenties van maatregel/doel</p> <p><i>Geef aan of maatregel/doel strijdig of niet strijdig is met de lopende beleidslijn en met de ambtelijke BZK-inzet voor het nieuwe kabinet (zoals</i></p>	<ul style="list-style-type: none"> • Het kabinet gaat desinformatie tegen met de Rijksbrede strategie voor de effectieve aanpak van desinformatie. • Momenteel wordt deze herzien. • Hierin worden verschillende maatregelen aangekondigd ter versterking van de weerbaarheid van burgers en media. • Het doel uit het hoofdlijnenakkoord is hiermee in lijn.

<p><i>geformuleerd in two-pager, fiches en hoofdfiches)</i></p>	
<p>Aandachtspunten voor uitwerking in regeerprogramma</p> <p><i>Wat zijn de inhoudelijke vragen en aandachtspunten voor de uitwerking?</i></p> <p>Welke kansen en risico's zijn er t.a.v. de uitwerking?</p> <p><i>Wat zijn de procesmatige aandachtspunten (bijv. met wie moet worden afgestemd)?</i></p>	<ul style="list-style-type: none"> • Deepfakes bevat (tot nu toe) een klein gedeelte van de verspreiding van desinformatie. • Aandacht moet ook aan andere vormen van desinformatie en inmenging in het publieke debat worden besteed. • Daarnaast wordt desinformatie niet alleen digitaal verspreid. Het is daarmee niet alleen een digitaal probleem dat alleen om digitale oplossingen vraagt. • Inmenging in het publieke debat, waar desinformatie een onderdeel van is, en de invloed van desinformatie op onze democratie worden niet specifiek genoemd.
<p>Aandachtspunten constituerend beraad</p> <p><i>Zijn er punten waarvoor aandacht is vereist bij constituerend beraad?</i></p> <p><i>Bijv. zaken die niet genoemd worden, maar wel geregeld moeten worden (middelen, bevoegdheden).</i></p>	<ul style="list-style-type: none"> • Het tegengaan van desinformatie gebeurt in samenwerking met verschillende departementen en afdelingen binnen BZK. • De kern van het probleem is dat de verspreiding van desinformatie uit binnen en buitenland een risico vormt voor het open publieke debat en daarmee het functioneren van de democratische rechtsstaat. • Desinformatie is niet een digitaal probleem, maar ook breder. • De coördinatie van het onderwerp moet bij Democratie en Bestuur blijven om aandacht te blijven houden bij alle vormen van inmenging in het publieke debat en de bescherming van onze democratische rechtsstaat

<p>Financiële consequenties</p> <p><i>Worden er middelen beschikbaar gesteld, zo ja hoeveel? Worden er bezuinigingen of hervormingen met financiële gevolgen voorgesteld en hoe zien deze eruit? Worden er maatregelen voorgesteld zonder dat daar dekking tegenover staat?</i></p> <p><i>Indien mogelijk graag de financiële reeks hieronder invullen (in miljoenen), meerdere reeksen zijn mogelijk.</i></p> <p>NB: deze kolom moet worden afgestemd met FEZ/Control.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • In de budgettaire bijlage wordt geen bedrag genoemd als het gaat om het tegengaan van desinformatie
---	---

7.15 Digitale desinformatie

Thema	<i>Desinformatiebeleid</i>
Organisatieonderdeel	<i>DGDOO/DS, DGPBWR/D&B</i>
Opstellers	██████████
Telefoonnummer	██████████

<p>Maatregel/doel</p> <p><i>Letterlijke passage uit het akkoord</i></p>	<p>De overheid, waarbij de kennis van digitalisering moet worden versterkt, en de maatschappij worden weerbaar gemaakt tegen desinformatie en 'deepfakes'.</p>
---	--

<p>Consequenties van maatregel/doel</p> <p><i>Geef aan of maatregel/doel strijdig of niet strijdig is met de lopende beleidslijn en met de ambtelijke BZK-inzet voor het nieuwe kabinet (zoals geformuleerd in two-pager, fiches en hoofdfiches)</i></p>	<p>Niet strijdig met huidige BZK-inzet, intensivering van het beleid door extra (kennis-)middelen wordt gevraagd.</p>
<p>Aandachtspunten voor uitwerking in regeerprogramma</p> <p><i>Wat zijn de inhoudelijke vragen en aandachtspunten voor de uitwerking?</i></p> <p>Welke kansen en risico's zijn er t.a.v. de uitwerking?</p> <p><i>Wat zijn de procesmatige aandachtspunten (bijv. met wie moet worden afgestemd)?</i></p>	<p>Aansluiting bij huidige desinformatiebeleid gewenst, belang van blijven borgen beleid binnen digitaliserings- en democratie- beleid bij BZK. Intensivering van beleid door extra (kennis-)middelen ook verzocht door huidige kabinet maar niet geregeld in vorig constituerend beraad. Daarom belangrijk om hiervoor ditmaal voldoende middelen te reserveren.</p> <p>Intensieve samenwerking tussen directies DS en D&B met nauwe betrokkenheid CZW noodzakelijk bij BZK intern. Afstemming met J&V over online handhaving, met EZK over regulering digitale diensten en AI, OCW over mediawijdsheid en Def/NCTV over dreigingen blijft telkens van groot belang vanuit coördinerende rol op desinformatiebeleid van BZK. Coördinerende rol van BZK op digitalisering versterkt, zoals aangegeven in de passage, de coördinerende rol van BZK op desinformatie.</p>
<p>Aandachtspunten constituerend beraad</p> <p><i>Zijn er punten waarvoor aandacht is vereist bij constituerend beraad?</i></p> <p><i>Bijv. zaken die niet genoemd worden, maar wel geregeld moeten worden (middelen, bevoegdheden).</i></p>	<p>Intensivering van desinformatie beleid door extra (kennis-)middelen recent ook verzocht door huidige kabinet maar niet geregeld in eerder constituerend beraad. Daarom belangrijk om hiervoor ditmaal wel voldoende middelen te reserveren.</p> <p>(Extra investeringen in de) Coördinerende rol van BZK op digitalisering versterkt, zoals aangegeven in de passage, ook de coördinerende rol van BZK op desinformatie.</p>

<p>Financiële consequenties</p> <p><i>Worden er middelen beschikbaar gesteld, zo ja hoeveel? Worden er bezuinigingen of hervormingen met financiële gevolgen voorgesteld en hoe zien deze eruit? Worden er maatregelen voorgesteld zonder dat daar dekking tegenover staat?</i></p>	<p>Huidige personele capaciteit (a 8fte) van desinformatiebeleid is noodzakelijk om belang van blijven borgen beleid binnen digitaliserings- en democratie- bij BZK. Intensivering van beleid door extra (kennis-)middelen ook verzocht door huidige kabinet maar niet voorzien. Daarom belangrijk om hiervoor ditmaal wel middelen te reserveren.</p> <p>Er staat geen extra dekking tegenover de tekst in het akkoord, wel de wens om stevig te bezuinigen op het rijksambtenaren apparaat.</p> <p>Door huidige bewindspersonen is zeer recent een intensivering van a 15miljoen per jaar van het desinformatiebeleid verzocht voor een kennisinstituut voor digitale middelen, deze middelen zijn nu niet beschikbaar.</p> <p>Een intensivering oplopend naar 15 miljoen per jaar vanaf 2027, bovenop de huidig gealloceerde 4 miljoen per jaar, is daarom verzocht.</p>
---	---

7.16 Dienstverlening

Thema	<i>Dienstverlening</i>
Organisatieonderdeel	<i>DGOBDR/BFR/BenA</i>
Opstellers	██████████
Telefoonnummer	██████████

<p>Maatregel/doel</p> <p><i>Letterlijke passage uit het akkoord</i></p>	<ul style="list-style-type: none"> • De bereikbaarheid van overheidsorganisaties voor burgers moet omhoog, onder meer door daadwerkelijke verruiming van de mogelijkheden, tijden en locaties voor contacten in persoon, meer tijdig en adequaat telefonisch contact en grotere beschikbaarheid van hulp bij digitaal contact. Bestaande niet-digitale communicatie door de overheid met burgers wordt gehandhaafd. • De rijksdienst zet aantoonbaar meer in op vakmanschap, kennis, uitvoering en burgerperspectief.
---	---

<p>Consequenties van maatregel/doel</p> <p><i>Geef aan of maatregel/doel strijdig of niet strijdig is met de lopende beleidslijn en met de ambtelijke BZK-inzet voor het nieuwe kabinet (zoals geformuleerd in two-pager, fiches en hoofdfiches)</i></p>	<p>Niet strijdig</p>
<p>Aandachtspunten voor uitwerking in regeerprogramma</p> <p><i>Wat zijn de inhoudelijke vragen en aandachtspunten voor de uitwerking?</i></p> <p><i>Welke kansen en risico's zijn er t.a.v. de uitwerking?</i></p> <p><i>Wat zijn de procesmatige aandachtspunten (bijv. met wie moet worden afgestemd)?</i></p>	<p>Inhoudelijke vragen en aandachtspunten</p> <p>Inzet fiche Uitvoerbaar beleid voor uitwerking:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Een stevige vereenvoudigingsaanpak als belangrijkste vervolgactie (nog niet uitgewerkt) - Anders sturen en verantwoorden (sturingsfilosofie en kaderstelling) - Inzet op gegevensdeling - Inzet op overheidsbrede gezamenlijke dienstverlening. - Verbetering van de dienstverlening bij gemeenten - Een stevige inzet op het versterken van het bestuur. Daarvoor is het nodig dat beleid uitvoerbaar is voor de betrokken overheden. Het gaat daarbij om balans tussen ambities, taken, middelen en uitvoeringskracht. Dit betekent ook dat je vooraf rekening moet houden (realisme) met slag-/uitvoeringskracht die medeoverheden e.a. organisaties in huis hebben (bijv. grote versus kleinere gemeenten, type taken en vraag waar die passen etc.). Rekening houden met – al dan niet tijdelijke – verschillen in uitgangspositie. - Daarnaast is het van belang dat wij niet meer beloven cq vragen aan medeoverheden e.a. organisaties, dan wij waar kunnen maken. <p>Inzet fiche bekostiging medeoverheden voor uitwerking:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Het is van belang dat de bestuurlijke bevoegdhedenverdeling en de financiële middelenverdeling met elkaar kloppen. Met name is aandacht gewenst voor de dossiers: Jeugdzorg (vraagt wellicht deels andere wijze van bekostiging), Wmo (o.a. vanwege vergrijzing, onderzoek vanuit VWS loopt). - Een volgend kabinet erkent dat medeoverheden zorgen hebben over de (financiële) houdbaarheid van dossiers, nu en in de toekomst. Het nieuwe kabinet spant zich in om gerichte gesprekken te voeren met gemeenten en provincies, die aan de lat staan voor het realiseren van grote maatschappelijke opgaven, gegeven de beschikbare uitvoeringskracht. Deze gesprekken volgen op de uitkomsten uit lopende onderzoeken, zoals het Wmo houdbaarheidsonderzoek en het inzichtelijk maken van welke plussen en minnen er zijn in het gemeente- en provinciefonds. <p>Kansen</p> <ul style="list-style-type: none"> - Grote rol voor BZK bij opstellen agenda Goed bestuur en sterke rechtstaat en inzet van de UDO

	<p>Risico's</p> <ul style="list-style-type: none"> - T.a.v gegevensdeling: niet zeker of Wet aanpak meervoudige problematiek er ook daadwerkelijk komt <p>Procesmatige aandachtpunten</p> <ul style="list-style-type: none"> - Veel aandacht nodig voor afstemming/samenwerking met VNG, departementen (met name VWS – jeugd, WMO- en SZW -participatiewet-, en uitvoeringsorganisaties t.a.v. versterken dienstverlening (overheidsbreed en bij gemeenten), versterken van bestuur, balans ambitie, taken, middelen en uitvoeringskracht.
<p>Aandachtspunten constituerend beraad</p> <p><i>Zijn er punten waarvoor aandacht is vereist bij constituerend beraad?</i></p> <p><i>Bijv. zaken die niet genoemd worden, maar wel geregeld moeten worden (middelen, bevoegdheden).</i></p>	
<p>Financiële consequenties</p> <p><i>Worden er middelen beschikbaar gesteld, zo ja hoeveel? Worden er bezuinigingen of hervormingen met financiële gevolgen voorgesteld en hoe zien deze eruit? Worden er maatregelen voorgesteld zonder dat daar dekking tegenover staat?</i></p> <p><i>Indien mogelijk graag de financiële reeks hieronder invullen (in miljoenen), meerdere reeksen zijn mogelijk.</i></p>	<p>Nee, er worden geen middelen beschikbaar gesteld/</p> <p>Nb. Verhogen bereikbaarheid en inzet op dienstverlening worden uit de POK middelen bekostigd. Deze waren/zijn structureel.</p>

NB: deze kolom moet worden afgestemd met FEZ/Control.	
---	--

7.17 Regiodeals

Thema	<i>Regiodeals</i>
Organisatieonderdeel	<i>Programma Regio Deals</i>
Opstellers	[REDACTED]
Telefoonnummer	[REDACTED]

Maatregel/doel <i>Letterlijke passage uit het akkoord</i>	Hoofdstuk 7 pagina 19 <i>'Er wordt geïnvesteerd in structurele samenwerking met de regio. De bestaande regiodeals worden in overleg met het bedrijfsleven, kennisinstellingen en decentrale overheden uitgebouwd tot strategische investeringsagenda's met afspraken over wonen, bereikbaarheid, onderwijs en economie. Belangrijke gezamenlijke programma's zoals het 'Nationaal Programma Leefbaarheid en Veiligheid' en 'Elke Regio Telt', worden doorgezet. Nederland beschouwt het Caribisch deel van het Koninkrijk als waardevol.'</i>
---	--

<p>Consequenties van maatregel/doel</p> <p><i>Geef aan of maatregel/doel strijdig of niet strijdig is met de lopende beleidslijn en met de ambtelijke BZK-inzet voor het nieuwe kabinet (zoals geformuleerd in two-pager, fiches en hoofdfiches)</i></p>	<ul style="list-style-type: none"> - Niet strijdig - Mooi dat de Regio Deals worden uitgebouwd tot investeringsagenda. - Sluit aan bij de doelen van het Programma Regio Deals, namelijk versterken van de samenwerking binnen de regio en tussen het rijk en de regio. - Sluit aan bij de behoeften van de regio om meer structurele inzet ipv van het incidentele karakter van de huidige Regio Deals - Regio Deals zijn wel breder qua thema's namelijk 'brede welvaart'- zie hieronder - Mooi dat ERT en NPLV worden doorgezet.
<p>Aandachtspunten voor uitwerking in regeerprogramma</p> <p><i>Wat zijn de inhoudelijke vragen en aandachtspunten voor de uitwerking?</i></p> <p><i>Welke kansen en risico's zijn er t.a.v. de uitwerking?</i></p> <p><i>Wat zijn de procesmatige aandachtspunten (bijv. met wie moet worden afgestemd)?</i></p>	<ul style="list-style-type: none"> - <i>'Bestaande regiodeals worden uitgebouwd':</i> Dit vraagt om extra inspanning en inzet van team regio deals om de lopende regio deals door te ontwikkelen/ uit te bouwen tot strategische investeringsagenda's samen met (en dan partijen noemen die in akkoord staan) Het huidige team is dan te klein, bovendien is het een tijdelijk team dat maar is bekostigd tot 2025. Dus dit vraagt uitzoekwerk. - <i>'strategische investeringsagenda's met afspraken over wonen, bereikbaarheid, onderwijs en economie'</i> Is dit een limitatieve opsomming? Binnen Regio Deals worden namelijk ook andere thema's aangepakt zoals bv opgaves binnen de ouderenzorg, armoede, verduurzaming, veiligheid, landbouw
<p>Aandachtspunten constituerend beraad</p> <p><i>Zijn er punten waarvoor aandacht is vereist bij constituerend beraad?</i></p> <p><i>Bijv. zaken die niet genoemd worden, maar wel geregeld moeten worden (middelen, bevoegdheden).</i></p>	<ul style="list-style-type: none"> - Er zijn geen structurele middelen beschikbaar gesteld in het hoofdlijnenakkoord - Voor samenwerking met lokale overheden zijn sterke lokale overheden nodig. De financiële problematiek rondom gemeentefinanciën is echter niet opgelost. - Helderheid over de thematiek strategische investeringsagenda: alleen beperkt tot wonen, bereikbaarheid, onderwijs en economie of is er ruimte om andere opgaves die spelen in de regio aan te pakken? Zie hierboven

<p>Financiële consequenties</p> <p><i>Worden er middelen beschikbaar gesteld, zo ja hoeveel? Worden er bezuinigingen of hervormingen met financiële gevolgen voorgesteld en hoe zien deze eruit? Worden er maatregelen voorgesteld zonder dat daar dekking tegenover staat?</i></p> <p><i>Indien mogelijk graag de financiële reeks hieronder invullen (in miljoenen), meerdere reeksen zijn mogelijk.</i></p> <p>NB: deze kolom moet worden afgestemd met FEZ/Control.</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Hier is geen dekking voor aangeleverd in het hoofdlijnenakkoord. - Voor samenwerking met lokale overheden zijn sterke lokale overheden nodig. De financiële problematiek rondom gemeentefinanciën is echter niet opgelost. - ‘Strategische investeringsagenda’ wekt de indruk dat er geïnvesteerd wordt. Maar door wie is niet duidelijk en of het rijk ook middelen beschikbaar stelt, komt niet naar voren - Financiering team Regio Deals moet worden verlengd tot duur van dit akkoord en opgehoogd. Hier is geen dekking voor aangeleverd in het hoofdlijnenakkoord
---	---

7.18 Regio en Leefbaarheid (Elke Regio Telt / Regio’s aan de Grens, en kort Agenda Stad)

Thema	Regio en Leefbaarheid (Elke Regio Telt / Regio’s aan de Grens, en kort Agenda Stad)
Organisatieonderdeel	OBDR/BFR
Opstellers	████████████████████
Telefoonnummer	██████████

<p>Maatregel/doel</p> <p><i>Letterlijke passage uit het akkoord</i></p>	<p>Er wordt geïnvesteerd in structurele samenwerking met de regio. De bestaande regiodeals worden in overleg met het bedrijfsleven, kennisinstellingen en decentrale overheden uitgebouwd tot strategische investeringsagenda’s met afspraken over wonen, bereikbaarheid, onderwijs en economie. Belangrijke gezamenlijke programma’s zoals het ‘Nationaal Programma Leefbaarheid en Veiligheid’ en ‘Elke Regio Telt’, worden doorgezet. Nederland beschouwt het Caribisch deel van het Koninkrijk als waardevol.</p>
---	--

	<p>Daarnaast staat 'elke regio telt' genoemd bij hoofdpunt 3 van het hoofdlijnenakkoord, te weten 'Wonen en volkshuisvesting, infrastructuur, openbaar vervoer en luchtvaart; elke regio telt.'</p> <p>'Grensregio's' worden in het akkoord 2 keer expliciet benoemt, te weten ten aanzien van spoorverbindingen met het buurland en politie (digitale apparatuur).</p>
<p>Consequenties van maatregel/doel</p> <p><i>Geef aan of maatregel/doel strijdig of niet strijdig is met de lopende beleidslijn en met de ambtelijke BZK-inzet voor het nieuwe kabinet (zoals geformuleerd in two-pager, fiches en hoofdfiches)</i></p>	<p>Deze maatregel is in lijn met de lijn die voor Elke Regio Telt wordt ontwikkeld. Daarbij dient wel te worden opgemerkt dat Elke Regio Telt op een aantal plekken wordt genoemd, waarbij met name de ruimtelijk-fysieke opgaven genoemd worden (wonen, infrastructuur en bereikbaarheid). Op andere plekken is de link met Elke Regio Telt minder expliciet, maar gaat het wel over de bereikbaarheid en toegankelijkheid van publieke voorzieningen (zorg - regionale ziekenhuizen, spoedzorg - en onderwijs), regionale economie, veiligheid (wijkagenten), bereikbaarheid overheidsorganisaties, etc. Het akkoord neemt Elke regio telt als uitgangspunt bij veel sectorale uitwerkingen.</p> <p>Meer gebiedsgericht wordt gesproken over</p> <ul style="list-style-type: none"> - Investeren in grensoverschrijdend spoor (kans) - Bepierking internationale studenten (risico)
<p>Aandachtspunten voor uitwerking in regeerprogramma</p> <p><i>Wat zijn de inhoudelijke vragen en aandachtspunten voor de uitwerking?</i></p> <p>Welke kansen en risico's zijn er t.a.v. de uitwerking?</p> <p><i>Wat zijn de procesmatige aandachtspunten (bijv. met wie moet worden afgestemd)?</i></p>	<p>Elke Regio Telt is een verhaal over regionale ontwikkeling met 2 onderdelen. In het hoofdlijnenakkoord staan deze 2 onderdelen niet expliciet benoemt. Het gaat 1) om de beleidsagenda voor de herijking beleids- en investeringslogica benoemen we vier doelen die in samenhang moeten worden ontwikkeld: regionale economie, gelijke kansen / gelijkwaardige voorzieningen, sociale cohesie (leefomgeving, veiligheid, netwerk) en sterke instituties. Bij de uitwerking is de toekomst van de regio het vertrekpunt, maar vraagt dat een samenhangend perspectief op wat nodig is en dat is breder dan alleen de fysieke opgave gekoppeld aan voorzieningen. Dit betekent dat er ingezet moet blijven worden op Rijksbrede coördinatie van deze beweging onder regie van BZK. Dit ook omdat de uitwerking in belangrijke mate medeoverheden raakt. In het RA staat ook de passage dat medeoverheden vroegtijdig betrokken worden bij het ontwikkelen van beleid. BZK is de drager van deze agenda.</p> <p>Daarnaast gaat het 2) om de gebiedsgerichte aanpak met 10 regio's, waar een structurele aanpak van de stapeling van maatschappelijke opgaven nodig is. Het is belangrijk dit onderdeel ook verder uit te werken en een plek te geven in het nieuwe kabinet. Uit het hoofdlijnenakkoord kan niet worden opgemaakt hoe de focus op deze 10 specifieke regio's zich verhoudt tot het 'uitbouwen van bestaande Regio Deals tot strategische investeringsagenda's'.</p> <p>Er is geen structureel geld beschikbaar (niet voor de specifieke regio's en ook niet via bijv. Regiodeals). Middelen moeten sectoraal gebundeld worden. Dat moet gecoördineerd worden (kans voor BZK), met als risico dat departementen ieder voor zich gaan werken en dat vooral fysiek wordt benaderd. Daarnaast wordt de financiële problematiek van gemeenten niet opgelost en verkapt zelfs verergerd. Juist in het autonome deel van de gemeentefinanciën wordt ingegrepen. Dat zal de samenwerking niet helpen, zeker niet in regio's waar de capaciteit toch al enorm onder druk staat.</p> <p>Elke Regio Telt is een Rijksbrede aanpak, dus vraagt afstemming met betrokken departementen en medeoverheden.</p> <p>De aanpak van grensoverschrijdende samenwerking moet integraal onderdeel uit maken van de uitwerking van Elke regio telt. Hier liggen ook (structurele) afspraken met onze buurlanden (België en Duitsland) aan ten grondslag.</p>

	<p><u>Agenda Stad</u></p> <p>Agenda Stad, noch stad, noch stedelijke ontwikkeling worden genoemd in het hoofdlijnenakkoord. Vanuit dit programma zijn wel langjarige afspraken met medeoverheden gemaakt. Dit vraagt aandacht onder een nieuw kabinet.</p>
<p>Aandachtspunten constituerend beraad</p> <p><i>Zijn er punten waarvoor aandacht is vereist bij constituerend beraad?</i></p> <p><i>Bijv. zaken die niet genoemd worden, maar wel geregeld moeten worden (middelen, bevoegdheden).</i></p>	<p>Elke Regio Telt is een rijksbreed programma, niet alleen ruimtelijk. Coördinatie moet daarom bij BZK blijven liggen. Zowel voor de herijkingsagenda (die niet expliciet wordt gemaakt in de akkoord, maar op verschillende beleidsterreinen wel wordt geraakt) als de gebiedsgerichte aanpak (uitbouw Regio's aan de Grens).</p> <p>Er is geen geld voor structurele gebiedsgerichte investeringen opgenomen. Dit is kwetsbaar, omdat de benodigde investeringen dan bij sectorale departementen gevonden moeten worden.</p> <p>De bezuiniging op het ambtelijk apparaat is ook een risico. De beschikbare capaciteit bij BZK is beperkt, terwijl de opgave erg groot is.</p>
<p>Financiële consequenties</p> <p><i>Worden er middelen beschikbaar gesteld, zo ja hoeveel? Worden er bezuinigingen of hervormingen met financiële gevolgen voorgesteld en hoe zien deze eruit? Worden er maatregelen voorgesteld zonder dat daar dekking tegenover staat?</i></p> <p><i>Indien mogelijk graag de financiële reeks hieronder invullen (in miljoenen), meerdere reeksen zijn mogelijk.</i></p>	<p>Voor ERT en RadG worden geen specifieke budgetten uitgetrokken. Intensiveringen die in het RA worden genoemd landen vooral bij IenW en bij Wonen. Daarnaast zitten er verkapte bezuinigingen in de gemeentelijke financiën die een groot risico vormen voor de samenwerking in de regio en sec de slagkracht van medeoverheden in de regio.</p>

NB: deze kolom moet worden afgestemd met FEZ/Control.	
---	--

7.19 Ambtenaren en Rijksorganisatie

Thema	<i>A&O-thema's</i>
Organisatieonderdeel	<i>DGDOO/A&O</i>
Opstellers	[REDACTED]
Telefoonnummer	[REDACTED]

<p>Maatregel/doel</p> <p><i>Letterlijke passage uit het akkoord</i></p>	<p><i>Nullijn rijksambtenaren voor 1 jaar incl. ambtsdragers</i></p> <p>Toelichting onder punt 38 (financiële bijlage): nullijn rijksambtenaren voor 1 jaar inclusief politieke ambtsdragers. Recent is een nieuwe CAO Rijk afgesloten voor de periode van 1 juli 2024 tot en met 31 december 2025. Onderdeel daarvan is een gemiddelde loonstijging van 9,7 procent. Deze CAO blijft in stand. Wel gaat vanaf 1 januari 2026 een nullijn gelden voor rijksambtenaren voor de periode van één jaar. Met deze nullijn wordt de loonontwikkeling van rijksambtenaren gematigd. Omdat de CAO Rijk doorwerkt op de lonen van politieke ambtsdragers gaan zij mee in de nullijn.</p> <p><i>Taakstelling rijksambtenarenapparaat kerndepartementen (incl. externe inhuur)</i></p> <p>De groei van het aantal ambtenaren en de inzet van consultants bij (kern-)departementen van de afgelopen jaren wordt meer dan teruggedraaid, waarbij uitvoerende diensten worden ontzien. Deze taakstelling wordt gekoppeld aan het verminderen van regels en administratieve lasten voor de samenleving en de uitvoering.</p> <p>Toelichting onder punt 26 (financiële bijlage): terugdraaien groei apparaat rijksoverheid (kerndepartementen, externe inhuur Roemernorm en communicatie). Tussen 2018 en 2022 kwamen er circa 25.000 FTE's aan rijksambtenaren bij,</p>
---	--

een toename van 22 procent. Het doel is de apparaatsuitgaven structureel te verminderen met 22%. Dit is een stevige ingreep op het ambtelijk apparaat van de kerndepartementen (niet zijnde uitvoeringsorganisaties), die niet is op te vangen door efficiënter te gaan werken maar vraagt om duidelijke keuzes in de kerntaken van de rijksoverheid zoals verwoord in het hoofdlijnenakkoord. Als onderdeel van de nieuwe aanpak worden verder allereerst de uitgaven aan externe inhuur rijksbreed verlaagd tot de Roemernorm (kerndepartementen en uitvoeringsorganisaties). Ook worden allereerst de werkzaamheden voor communicatie Pagina 8 van 12 teruggebracht tot het niveau van 2018. De onderdelen van de rijksdienst die werken aan de NAVO-doelstellingen, de NCTV, de AIVD en MIVD zijn uitgezonderd gelet op het belangrijke werk dat zij verrichten voor de veiligheid van Nederland. In het hoofdlijnenakkoord worden hiervoor juist extra middelen vrijgemaakt

Pensioen

Er wordt zo snel mogelijk een Woontop georganiseerd, waarbij rijksoverheid, pensioenfondsen, woningcorporaties, sociale partners, gemeenten en provincies afdwingbare afspraken maken om woningbouw structureel te verhogen.

Klokkenluiders

Pg. 18: De bescherming van klokkenluiders wordt versterkt.

Inspecties

Pg. 18: Er komt een wettelijke regeling voor en van de onafhankelijke inspecties, toezichthouders en autoriteiten, inclusief hun wijze van handhaving (wet op de rijksinspecties en autoriteiten).

Goed bestuur / POK

- Pg. 17: Er is een agenda nodig voor goed bestuur en een sterke rechtsstaat. [...] Goed bestuur vergt ook stabiliteit en betrouwbaarheid.
- Pg. 18: De rijksdienst zet aantoonbaar meer in op vakmanschap, kennis, uitvoering en burgerperspectief; werving voor en roulatie bij de algemene bestuursdienst worden in deze context hervormd.
- Pg. 19: Er komt een voorstel met een overzicht dat vermeldt welke aanbevelingen uit de rapporten van de **parlementaire enquêtes, 'Greco' en de Venetië**-commissie aan deze agenda toegevoegd worden.
- Pg. 19: De minister van BZK krijgt opdracht om als coördinerend bewindspersoon, in samenwerking met andere ministeries, de hardheden aan te pakken en hierover publiekelijk te rapporteren.
- Pg. 24: Regeldruk wordt tegengegaan door het adviescollege toetsing regeldruk en de uitvoeringsinstanties van meet af aan te betrekken bij het bedenken van beleid en wetgeving.

<p>Consequenties van maatregel/doel</p> <p><i>Geef aan of maatregel/doel strijdig of niet strijdig is met de lopende beleidslijn en met de ambtelijke BZK-inzet voor het nieuwe kabinet (zoals geformuleerd in two-pager, fiches en hoofdfiches)</i></p>	<p><i>Nullijn rijksambtenaren voor 1 jaar incl. ambtsdragers</i></p> <p>In ieder geval een <i>budgettaire</i> nullijn in 2026. Er kan over 2026 geen structurele loonstijging CAO Rijk (en Politiek ambtsdragers als volgers) cf. de voor kabinet- en onderwijssectoren geldende referentiesystematiek worden geboden. Deze maatregel wijkt af van de gebruikelijke systematiek van het 'volgen van de markt' en raakt juist ook de uitvoering.</p> <p><i>Taakstelling rijksambtenarenapparaat kerndepartementen (incl. externe inhuur)</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Ambtelijk inzet van BZK is dat het <i>primaire proces</i> c.q. de dienstverlening aan de burgers ontzien moet worden. Het hoofdlijnenakkoord geeft de opdracht om werk te maken van het verminderen van regeldruk en administratieve lasten (voor de uitvoering en voor de samenleving). Welke ruimte zien we om interne processen en functies te verminderen? • Letterlijk genomen impliceert de maatregel dat de groei van het aantal fte's bij de kerndepartementen (niet uitvoerende diensten) – die sinds 2017/2018 is ingezet – teruggedraaid moet worden. • Dit vraagt om <i>scherpe</i> keuzes, een dergelijke maatregel kan niet opgevangen worden door efficiënter te gaan werken. Een efficiencykorting over het geheel is geen oplossing. • Daarnaast is, gelet op de omvang van de opgave een <i>takendiscussie</i> nodig: wat doen we als Rijksoverheid wel en wat niet (of minder snel)? • De groei van de kerndepartementen – niet zijnde de uitvoerende dienst, wel meegenomen de inspectiediensten – bedroeg over de periode 2018 – 2023 ca. PM fte. <p><i>Pensioen</i></p> <p>Geen inzet bepaalt m.b.t. inzet ABP bij de woningopgave.</p> <p><i>Klokkenluiders</i></p> <p>PM</p> <p><i>Inspecties</i></p> <p>PM</p> <p><i>Goed bestuur / POK</i></p> <p>PM</p>
--	--

<p>Aandachtspunten voor uitwerking in regeerprogramma</p> <p><i>Wat zijn de inhoudelijke vragen en aandachtspunten voor de uitwerking?</i></p> <p>Welke kansen en risico's zijn er t.a.v. de uitwerking?</p> <p><i>Wat zijn de procesmatige aandachtspunten (bijv. met wie moet worden afgestemd)?</i></p>	<p><i>Nullijn rijksambtenaren voor 1 jaar (incl. politiek ambtsdragers)</i> aandachtspunt: de 600 mln. structureel lijkt gebaseerd op de geraamde loonbijstelling 2026 over de actuele loongrondslag sector Rijk. Grondslagen kunnen over tijd wijzigen. Het inhouden van de loonbijstelling 2026 heeft meer consequenties dan enkel en alleen voor (de arbeidsvoorwaarden van) Rijksambtenaren; kansen en risico's: het inhouden van de loonbijstelling 2026 heeft meer consequenties dan enkel en alleen voor (de arbeidsvoorwaarden van) Rijksambtenaren;</p> <p>procesmatig: voor nu lijkt dit niet van toepassing. T.z.t. afstemming met FIN/IRF. Maatregel zal vragen bij de vakbonden oproepen.</p> <p><i>Taakstelling rijksambtenarenapparaat kerndepartementen (incl. externe inhuur)</i> Aandachtspunten en risico's</p> <ul style="list-style-type: none"> • Hoe wordt de taakstelling verdeeld? Doen we dat cf. het beeld uit 2017/2018? Op een andere manier? Welke grondslagen worden gebruikt? • Wat is definitie van 'uitvoering' cf. indeling werksoorten? Ontzien van gehele 'uitvoering' gaat voorbij aan het feit dat er ook daar bezuinigd kan worden <i>zonder</i> de dienstverlening aan de burger te raken. • Primair is de opdracht aan de nieuwe bewindspersonen en de SG's om werk te maken van het verminderen van regels en uitvoeringslasten. • De bezuiniging vraagt ook een takendiscussie: wat doen we wel en niet? Waar zetten we onze capaciteit op in? • Het gros van de rijksambtenaren (ca. 90%) heeft een vast dienstverband. Hoe gaan we om met tijdelijke dienstverbanden? • Personele uitstroom (incl. pensionering) wisselt sterk per (kern)departement. Ook een evt. vacaturestop heeft nogal verschillende effecten per (kern)departement. • Externe inhuur en personele kosten beide uit apparaat. Uitsplitsing van beide lastig. relatie externe inhuur – personeel in dienst? Taakstelling op externe inhuur is incl. uitvoering (naar Roemernorm). Dat als eerste stap doen, maakt dat er op personele omvang (kern)departementen minder (rigoureuze) maatregelen nodig zijn. <p><i>Pensioen</i> n.v.t.</p> <p><i>Klokkenluiders</i> Wat versterken precies inhoudt, is niet gespecificeerd.</p> <p><i>Referentiemodel</i> Vraag of het referentiemodel ook onder deze afspraak valt (m.b.t. onderbouwing met wetenschappelijke standaard en openbaarheid).</p> <p><i>Inspecties</i> PM</p> <p><i>Goed bestuur/POK</i> PM</p>
---	---

<p>Aandachtspunten constituerend beraad</p> <p><i>Zijn er punten waarvoor aandacht is vereist bij constituerend beraad?</i></p> <p><i>Bijv. zaken die niet genoemd worden, maar wel geregeld moeten worden (middelen, bevoegdheden).</i></p>	<p><i>n. v. t.</i></p>
<p>Financiële consequenties</p> <p><i>Worden er middelen beschikbaar gesteld, zo ja hoeveel? Worden er bezuinigingen of hervormingen met financiële gevolgen voorgesteld en hoe zien deze eruit? Worden er maatregelen voorgesteld zonder dat daar dekking tegenover staat?</i></p>	<p><i>Nullijn rijksambtenaren voor 1 jaar (incl. politiek ambtsdragers)</i> Bezuiniging, 600 mln. structureel vanaf 2026 (zie onder - 38). Dekking lijkt 'inhouden loonbijstelling sector Rijk'. Grondslagen kunnen over tijd wijzigen, waardoor mogelijk elders ook dekking gezocht moet worden.</p> <p><i>Taakstelling rijksambtenarenapparaat kerndepartementen</i> Bezuinigen, 1 mld. structureel na 2028 (zie onder - 26). Is gebaseerd op een reductie van de <u>apparaatsuitgaven</u> met 22%. De onderdelen van de rijksdienst die werken aan de NAVO-doelstellingen, de NCTV, de AIVD en MIVD zijn uitgezonderd.</p> <p><i>Goed bestuur / POK</i> Investeren in goed bestuur en de rechtsstaat (11) "Deze middelen worden onder meer besteed aan het instellen van een constitutioneel hof, de invoering van een nieuw kiesstelsel, versterking van de rechtspraak en de Kiesraad."</p>

7.20 Verminderen taakstelling rijksambtenaren (gevolgen BZK)

Thema	<i>26 Terugdraaien groei (apparaat excl uitvoer, externe inhuur en communicatie)</i>
Organisatieonderdeel	<i>BZK kern cluster M&M</i>
Opstellers	████████████████████
Telefoonnummer	██████████

Maatregel/doel <i>Letterlijke passage uit het akkoord</i>	<ul style="list-style-type: none"> - De groei van het aantal ambtenaren en de inzet van consultants bij (kern-)departementen van de afgelopen jaren wordt meer dan teruggedraaid, waarbij uitvoerende diensten worden ontzien. Deze taakstelling wordt gekoppeld aan het verminderen van regels en administratieve lasten voor de samenleving en de uitvoering.
Consequenties van maatregel/doel <i>Geef aan of maatregel/doel strijdig of niet strijdig is met de lopende beleidslijn en met de ambtelijke BZK-inzet voor het nieuwe kabinet (zoals geformuleerd in two-pager, fiches en hoofdfiches)</i>	<ul style="list-style-type: none"> - Er wordt in het hoofdlijnen akkoord onder meer ingezet op goed bestuur, de ambitie voor uitvoeringsorganisaties blijft onverminderd hoog en niet-digitale communicatie blijft gehandhaafd richting burgers. Het huidige overheidsapparaat is ingericht op de huidige overheidstaak welke in het hoofdlijnen akkoord qua omvang niet wordt aangepast. - Een impact analyse is nog niet mogelijk, aangezien de grondslagen en onderbouwingen voor de taakstelling nog ontbreken. Op basis van eerste gesprekken met de IRF kan een eerste zeer onnauwkeurige indicatie worden gegeven van een besparing oplopend naar € 123 mln. structureel in 2028 voor BZK-kern. De grondslagen zijn nu nog onbekend en gezien de hoogte van de besparing versus beschikbare salariskosten bij BZK kern wordt een forse bijstelling van dit bedrag verwacht. - Maatregelen op korte termijn zijn in principe generiek mogelijk, bijvoorbeeld het gericht niet invullen van vacatures, niet verlengen van tijdelijke contracten, stop op externe inhuur, stimulering van pensionering. Dat is op dit moment echter niet wenselijk. Pas als meer informatie bekend is over de BZK-bijdrage, kunnen zaken als eventueel in aanmerking komende dossiers (takendiscussie binnen de beleidsdirecties), doorlooptijden, analyse van het medewerkersbestand, etc. en effecten ervan verkend worden.

<p>Aandachtspunten voor uitwerking in regeerprogramma</p> <p><i>Wat zijn de inhoudelijke vragen en aandachtspunten voor de uitwerking?</i></p> <p>Welke kansen en risico's zijn er t.a.v. de uitwerking?</p> <p><i>Wat zijn de procesmatige aandachtspunten (bijv. met wie moet worden afgestemd)?</i></p>	<ul style="list-style-type: none"> - Als de opgaven voor BZK op grond van het hoofdlijnen akkoord onveranderd blijven, leidt de taakstelling tot het niet kunnen vervullen van de overheidstaak die BZK is toebedeeld.
<p>Aandachtspunten constituerend beraad</p> <p><i>Zijn er punten waarvoor aandacht is vereist bij constituerend beraad?</i></p> <p><i>Bijv. zaken die niet genoemd worden, maar wel geregeld moeten worden (middelen, bevoegdheden).</i></p>	
<p>Financiële consequenties</p> <p><i>Worden er middelen beschikbaar gesteld, zo ja hoeveel? Worden er bezuinigingen of hervormingen met financiële gevolgen voorgesteld en hoe zien deze eruit? Worden er maatregelen voorgesteld zonder dat daar dekking tegenover staat?</i></p>	<p>In het hoofdlijnen akkoord worden bezuinigingen voorgesteld om de groei van het apparaat terug te dringen naar het niveau van 2018.</p> <p>Het eerste en nog onzekere indicatieve bedrag vanuit IRF aan structurele taakstelling is oplopend naar 123 mln. in 2028 voor BZK-kern.</p>

7.21 Overheidsarchieven

Thema	7. Goed bestuur en een sterke rechtsstaat
Organisatieonderdeel	CIO Rijk
Opstellers	[REDACTED]
Telefoonnummer	[REDACTED]

Maatregel/doel <i>Letterlijke passage uit het akkoord</i>	De overheidsarchieven worden op orde gebracht. Daartoe wordt de Archiefwet gemoderniseerd. (pg 18)
Consequenties van maatregel/doel <i>Geef aan of maatregel/doel strijdig of niet strijdig is met de lopende beleidslijn en met de ambtelijke BZK-inzet voor het nieuwe kabinet (zoals geformuleerd in two-pager, fiches en hoofdfiches)</i>	De maatregel is in lijn met de lopende initiatieven en inzet van OCW en BZK. Het is een steun in de rug van wat al in werking is gezet. Toelichting: <ul style="list-style-type: none"> • De overheidsarchieven zijn afhankelijk van goed informatiebeheer. Met een lopend programma (tot einde 2026) wordt hier nadere uitvoering aangegeven voor het Rijk. De medeoverheden hebben eigen programma's. • De vernieuwde Archiefwet ligt ter behandeling voor in de Tweede Kamer. OCW heeft in dit kader intensief samengewerkt met BZK. Hierbij is ook het besluit is genomen om BZK te laten medeondertekenen. Vanuit BZK staan we achter het voorstel voor de nieuwe Archiefwet.
Aandachtspunten voor uitwerking in regeerprogramma <i>Wat zijn de inhoudelijke vragen en aandachtspunten voor de uitwerking?</i> <i>Welke kansen en risico's zijn er t.a.v. de uitwerking?</i> <i>Wat zijn de procesmatige aandachtspunten (bijv. met wie moet worden afgestemd)?</i>	De vernieuwing van ICT is een belangrijke randvoorwaarde alsmede politiek-ambtelijke besluiten welk (digitaal duurzaam en veilig) informatiebeheer passend is voor de verantwoording, werkprocessen, archivering en openbaarmaking tegen aanvaardbare kosten en een (kleinere) rijksdienst. Voor de vernieuwing van Rijks ICT is een kostenanalyse gemaakt die fors is.

<p>Aandachtspunten constituerend beraad</p> <p><i>Zijn er punten waarvoor aandacht is vereist bij constituerend beraad?</i></p> <p><i>Bijv. zaken die niet genoemd worden, maar wel geregeld moeten worden (middelen, bevoegdheden).</i></p>	<p>Aandachtspunt: Goede toelichting / communicatie nodig voor de taakverdeling tussen de bewindspersonen van OCW en BZK. Deze taakverdeling wordt voor wat betreft de nieuwe Archiefwet vastgelegd in het Archiefbesluit en onderliggende regelingen.</p>																						
<p>Financiële consequenties</p> <p><i>Worden er middelen beschikbaar gesteld, zo ja hoeveel? Worden er bezuinigingen of hervormingen met financiële gevolgen voorgesteld en hoe zien deze eruit? Worden er maatregelen voorgesteld zonder dat daar dekking tegenover staat?</i></p> <p><i>Indien mogelijk graag de financiële reeks hieronder invullen (in miljoenen), meerdere reeksen zijn mogelijk.</i></p> <p>NB: deze kolom moet worden afgestemd met FEZ/Control.</p>	<p>Middelen om de overheidsarchieven op orde te brengen zijn deels gedekt via de meerjarenbegroting van het programma Open Overheid. Er zijn geen extra middelen gereserveerd in het regeerakkoord .</p> <p>Voor het programma Beter Samen Werken, dat tot doel heeft de werkplek van de toekomst zal realiseren, zijn additionele middelen nodig waar geen dekking voor is binnen de huidige begroting. Daarnaast zijn er geen middelen gereserveerd in het regeerakkoord .</p> <p>Hieronder een eerste inschatting van de financiële consequenties:</p> <table border="1" data-bbox="600 849 1960 1241"> <tr> <td colspan="2">Incidenteel</td> </tr> <tr> <td>Kopgroep departementen 50M</td> <td>€ 50.000.000</td> </tr> <tr> <td>Extra wensen mbt werkomgeving die nog toegevoegd moeten worden, lees tenminste 4 jaar 3 (extra) scrumteam van 12fte</td> <td>€ 36.000.000</td> </tr> <tr> <td>Extra kosten licenties, 10M p/j</td> <td>€ 40.000.000</td> </tr> <tr> <td>Kosten inzet markt tbv inrichting en dienstverlening</td> <td>€ 200.000.000</td> </tr> <tr> <td>Implementatie andere departementen 5M per dep.</td> <td>€ 40.000.000</td> </tr> <tr> <td>Onvoorzien</td> <td>€ 100.000.000</td> </tr> <tr> <td colspan="2">Structureel</td> </tr> <tr> <td>Uitbreiding beheer functioneel 3M per dep.</td> <td>€ 24.000.000</td> </tr> <tr> <td>Uitbreiding beheer technisch 3M per dep.</td> <td>€ 24.000.000</td> </tr> <tr> <td>Totaal</td> <td>€ 514.000.000</td> </tr> </table> <p>Middelen voor de modernisering van de Archiefwet lopen via de begroting van OCW.</p>	Incidenteel		Kopgroep departementen 50M	€ 50.000.000	Extra wensen mbt werkomgeving die nog toegevoegd moeten worden, lees tenminste 4 jaar 3 (extra) scrumteam van 12fte	€ 36.000.000	Extra kosten licenties, 10M p/j	€ 40.000.000	Kosten inzet markt tbv inrichting en dienstverlening	€ 200.000.000	Implementatie andere departementen 5M per dep.	€ 40.000.000	Onvoorzien	€ 100.000.000	Structureel		Uitbreiding beheer functioneel 3M per dep.	€ 24.000.000	Uitbreiding beheer technisch 3M per dep.	€ 24.000.000	Totaal	€ 514.000.000
Incidenteel																							
Kopgroep departementen 50M	€ 50.000.000																						
Extra wensen mbt werkomgeving die nog toegevoegd moeten worden, lees tenminste 4 jaar 3 (extra) scrumteam van 12fte	€ 36.000.000																						
Extra kosten licenties, 10M p/j	€ 40.000.000																						
Kosten inzet markt tbv inrichting en dienstverlening	€ 200.000.000																						
Implementatie andere departementen 5M per dep.	€ 40.000.000																						
Onvoorzien	€ 100.000.000																						
Structureel																							
Uitbreiding beheer functioneel 3M per dep.	€ 24.000.000																						
Uitbreiding beheer technisch 3M per dep.	€ 24.000.000																						
Totaal	€ 514.000.000																						

7.22 Vergroten (digitale) kennis

Thema	Goed bestuur en een sterke rechtsstaat / vergroten kennis digitaliseren en verlagen externe inhuur tot Roemernorm
Organisatieonderdeel	<i>BZK/DGDOO/CIO Rijk</i>
Opstellers	██████████
Telefoonnummer	██████████

<p>Maatregel/doel</p> <p><i>Letterlijke passage uit het akkoord</i></p>	<p>De overheid, waarbij de kennis van digitalisering moet worden versterkt, en de maatschappij worden weerbaar gemaakt tegen desinformatie en ‘deepfakes’.</p> <p>De rijksdienst zet aantoonbaar meer in op vakmanschap, kennis, uitvoering en burgerperspectief; werving voor en roulatie bij de algemene bestuursdienst worden in deze context hervormd</p> <p>De groei van het aantal ambtenaren en de inzet van consultants bij (kern-)departementen van de afgelopen jaren wordt meer dan teruggedraaid, waarbij uitvoerende diensten worden ontzien. Deze taakstelling wordt gekoppeld aan het verminderen van regels en administratieve lasten voor de samenleving en de uitvoering</p>
<p>Consequenties van maatregel/doel</p> <p><i>Geef aan of maatregel/doel strijdig of niet strijdig is met de lopende beleidslijn en met de ambtelijke BZK-inzet voor het nieuwe kabinet (zoals geformuleerd in two-pager, fiches en hoofdfiches)</i></p>	<p>Er wordt voorgesteld om de kennis van digitalisering te versterken. Ook wordt voorgesteld om de externe inhuur tot de Roemernorm terug te brengen (10%). De externe inhuur op ICT is 44% van de totale inhuur, dus dit zal een grote impact hebben op ICT personeel en daarmee ook op de digitaliseringskennis. Dit is in lijn met het beleid zoals dat eerder is geformuleerd, maar de praktijk is weerbarstig. Het zal zéér lastig zijn om binnen een korte tijd de externe inhuur zo drastisch te verlagen <u>zonder de veiligheid en continuïteit van de IT-systemen in gevaar te brengen.</u></p> <p>Daarnaast is het niet in lijn met het beleid dat het aantal rijksambtenaren bij kerndepartementen te verlagen. Dit verkleint de slagkracht op IT-gebied.</p> <p>De maatregelen vereisen investeringen in I-Vakmanschap. Hierdoor kan de digitaliseringskennis vergroot worden en op een verantwoorde manier de externe inhuur op ICT naar beneden worden gebracht bij kerndepartementen en uitvoeringsorganisaties.</p>

	<p>In de passage in de budgettaire bijlage staat: <i>Ook worden allereerst de werkzaamheden voor communicatie teruggebracht tot het niveau van 2018. De onderdelen van de rijksdienst die werken aan de NAVO-doelstellingen, de NCTV, de AIVD en MIVD zijn uitgezonderd gelet op het belangrijke werk dat zij verrichten voor de veiligheid van Nederland. In het hoofdlijnenakkoord worden hiervoor juist extra middelen vrijgemaakt.</i></p> <p>Het is essentieel dat deze uitzondering ook gaat gelden voor Rijks-ICT personeel dat werkt aan de continuïteit en veiligheid van onze dienstverlening.</p>
<p>Aandachtspunten voor uitwerking in regeerprogramma</p> <p><i>Wat zijn de inhoudelijke vragen en aandachtspunten voor de uitwerking?</i></p> <p>Welke kansen en risico's zijn er t.a.v. de uitwerking?</p> <p><i>Wat zijn de procesmatige aandachtspunten (bijv. met wie moet worden afgestemd)?</i></p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Naast de digitaliseringskennis vergroten en inzet op verlagen externe inhuur moeten ook twee gelieerde acties opgepakt worden. Namelijk slimmer samenwerken binnen de rijksoverheid op IT en de schaarse IT personeel en digitaliseringkennis slim inzetten (bijv capaciteit in pools inzetten). 2. Risico bij grootschalig verminderen van externe ICT inhuur is dat de <u>dienstverlening door uitvoeringsorganisaties in gevaar komt</u>. Sommige ICT uitvoeringsorganisaties draaien voor een groot deel op extern personeel.
<p>Aandachtspunten constituerend beraad</p> <p><i>Zijn er punten waarvoor aandacht is vereist bij constituerend beraad?</i></p> <p><i>Bijv. zaken die niet genoemd worden, maar wel geregeld moeten worden (middelen, bevoegdheden).</i></p>	<p>Er zijn middelen nodig voor de maatregel om meer digitaliseringskennis bij de rijksoverheid te ontwikkelen. Daarnaast zijn extra middelen nodig om de externe inhuur op een verantwoorde manier te verlagen bij uitvoeringsorganisaties</p> <p>Naast middelen is het belangrijk om ook te kijken naar de bevoegdheidsverdeling op het gebied van ICT. We kunnen efficiënter werken vanuit meer centrale aansturing op de Rijksorganisatie waar het gaat om IT. Dit kan uitkomst bieden om de gewenste bezuinigingen door te voeren.</p> <p>Zeker stellen uitzonderingspositie voor IT-personeel dat bij het Rijk werkt aan veiligheid en continuïteit overheidsdienstverlening.</p>

<p>Financiële consequenties</p> <p><i>Worden er middelen beschikbaar gesteld, zo ja hoeveel? Worden er bezuinigingen of hervormingen met financiële gevolgen voorgesteld en hoe zien deze eruit? Worden er maatregelen voorgesteld zonder dat daar dekking tegenover staat?</i></p> <p><i>Indien mogelijk graag de financiële reeks hieronder invullen (in miljoenen), meerdere reeksen zijn mogelijk.</i></p> <p>NB: deze kolom moet worden afgestemd met FEZ/Control.</p>	<p>Er worden geen extra middelen beschikbaar gesteld.</p> <p>Sterker nog, er worden bezuinigingen aangekondigd op kerndepartementen. Waardoor de slagkracht om de kennis op digitalisering te vergroten minder wordt. Er worden dus maatregelen voorgesteld waar geen dekking tegenover staat.</p> <p><i>Passage budgettaire bijlage:</i></p> <p><i>Terugdraaien groei apparaat rijksoverheid (kerndepartementen, externe inhuur Roemernorm en communicatie). Tussen 2018 en 2022 kwamen er circa 25.000 FTE's aan rijksambtenaren bij, een toename van 22 procent. Het doel is de apparaatsuitgaven structureel te verminderen met 22%. Dit is een stevige ingreep op het ambtelijk apparaat van de kerndepartementen (niet zijnde uitvoeringsorganisaties), die niet is op te vangen door efficiënter te gaan werken maar vraagt om duidelijke keuzes in de kerntaken van de rijksoverheid zoals verwoord in het hoofdlijnenakkoord. Als onderdeel van de nieuwe aanpak worden verder allereerst de uitgaven aan externe inhuur rijksbreed verlaagd tot de Roemernorm (kerndepartementen en uitvoeringsorganisaties). Ook worden allereerst de werkzaamheden voor communicatie teruggebracht tot het niveau van 2018. De onderdelen van de rijksdienst die werken aan de NAVO-doelstellingen, de NCTV, de AIVD en MIVD zijn uitgezonderd gelet op het belangrijke werk dat zij verrichten voor de veiligheid van Nederland. In het hoofdlijnenakkoord worden hiervoor juist extra middelen vrijgemaakt.</i></p> <p>Het is essentieel dat deze uitzondering ook gaat gelden voor Rijks-ICT personeel dat werkt aan de continuïteit en de veiligheid van de overheidsdienstverlening. Hierop bezuinigen zal leiden tot gevaren voor de (nationale) veiligheid.</p> <p>In bovenstaande passage wordt ook benoemd dat uitgaven aan externe inhuur verlaagd worden tot de roemernorm. Om dit te bereiken moet de externe inhuur bij uitvoeringsorganisaties verambtelijkt worden. Hiervoor kan I-Vakmanschap oplossingen bieden als dit wordt uitgebreid. Echter zijn hier geen middelen voor toegekend.</p>
---	---

7.23 Evaluatie Wet Open Overheid

Thema	7. Goed bestuur en sterke rechtsstaat
Organisatieonderdeel	DGD00/Programma Open Overheid
Opstellers	██████████
Telefoonnummer	██████████

<p>Maatregel/doel</p> <p><i>Letterlijke passage uit het akkoord</i></p>	<p>De Wet open overheid, de uitvoering hiervan en de hiermee gemoeide kosten, worden geëvalueerd.</p>
<p>Consequenties van maatregel/doel</p> <p><i>Geef aan of maatregel/doel strijdig of niet strijdig is met de lopende beleidslijn en met de ambtelijke BZK-inzet voor het nieuwe kabinet (zoals geformuleerd in two-pager, fiches en hoofdfiches)</i></p>	<ul style="list-style-type: none"> • Deze maatregel wordt ondersteund. • De wetsevaluatie is normaliter voorzien 5 jaar na invoering van wetgeving (verslag moet uiterlijk 1 mei 2027 aan de Kamers worden aangeboden). De noodzaak tot een evaluatie wordt ondersteund met de onlangs uitgevoerde invoeringstoets. • Uit de invoeringstoets volgt dat de uitvoering van de Woo op onderdelen knelt. • In de concept-kabinetsreactie op deze invoeringstoets staat daarom reeds opgenomen dat het kabinet ook voornemens is een onderzoek te doen naar de uitvoeringslast (inclusief kosten) van de Woo.
<p>Aandachtspunten voor uitwerking in regeerprogramma</p> <p><i>Wat zijn de inhoudelijke vragen en aandachtspunten voor de uitwerking?</i></p> <p><i>Welke kansen en risico's zijn er t.a.v. de uitwerking?</i></p> <p><i>Wat zijn de procesmatige aandachtspunten (bijv. met wie moet worden afgestemd)?</i></p>	<ul style="list-style-type: none"> • Voor wat betreft de wetsevaluatie van de Woo is een aandachtspunt dat maatregelen ter verbetering van de Woo momenteel nog lopen en een belangrijk nieuw onderdeel als gevolg van de Woo, actieve openbaarmaking, momenteel nog niet in werking is getreden (artikel 3.3 Woo). • Dit pleit vooralsnog voor het vasthouden van de wetsevaluatie in 2027.
<p>Aandachtspunten constituerend beraad</p> <p><i>Zijn er punten waarvoor aandacht is vereist bij constituerend beraad?</i></p> <p><i>Bijv. zaken die niet genoemd worden, maar wel geregeld moeten worden (middelen, bevoegdheden).</i></p>	<ul style="list-style-type: none"> • Voor wat betreft de onderwerpen openbaarmaking en informatiehuishouding is meer regie vanuit BZK gewenst. Op basis van het <i>coördinatiebesluit organisatie, bedrijfsvoering en informatiesystemen rijksdienst</i> zal hier invulling gegeven gaan worden.

<p>Financiële consequenties</p> <p><i>Worden er middelen beschikbaar gesteld, zo ja hoeveel? Worden er bezuinigingen of hervormingen met financiële gevolgen voorgesteld en hoe zien deze eruit? Worden er maatregelen voorgesteld zonder dat daar dekking tegenover staat?</i></p> <p><i>Indien mogelijk graag de financiële reeks hieronder invullen (in miljoenen), meerdere reeksen zijn mogelijk.</i></p>	<p>PM – Afhankelijk van uitkomsten evaluatie / onderzoek.</p>
--	---

7.24 Bereikbaarheid overheidsorganisaties

Thema	<i>Goed bestuur en sterke rechtsstaat/ overheidsbrede dienstverlening</i>
Organisatieonderdeel	<i>DO/Dienstverlening</i>
Opstellers	■■■■■■■■■■
Telefoonnummer	■■■■■■■■■■

<p>Maatregel/doel</p> <p><i>Letterlijke passage uit het akkoord</i></p>	<p>De bereikbaarheid van overheidsorganisaties voor burgers moet omhoog, onder meer door daadwerkelijke verruiming van de mogelijkheden, tijden en locaties voor contacten in persoon, meer tijdig en adequaat telefonisch contact en grotere beschikbaarheid van hulp bij digitaal contact. Bestaande niet-digitale communicatie door de overheid met burgers wordt gehandhaafd.</p>
---	---

<p>Consequenties van maatregel/doel</p> <p><i>Geef aan of maatregel/doel strijdig of niet strijdig is met de lopende beleidslijn en met de ambtelijke BZK-inzet voor het nieuwe kabinet (zoals geformuleerd in two-pager, fiches en hoofdfiches)</i></p>	<p>Op hoofdlijn:</p> <ul style="list-style-type: none"> * handhaven niet-digitale toegang is conform bestaand beleid * uitbreiden openingstijden kost geld, <u>daarvoor moet dekking komen.</u> * conform bestaand beleid gaat het niet alleen om uitbreiding van openingstijden, maar vooral ook om een kwalitatieve impuls, in het bijzonder op het gebied van samenhang in de nu te versnipperde overheidsloketten. <p>Toelichting:</p> <p>Maatregel is niet strijdig met lopende beleidslijnen op loketfunctie en proactieve dienstverlening. We werken aan versterking van de loketfunctie van de overheid vanuit het principe van 'no wrong door'. Lopende overheidsbrede trajecten zijn: inrichting overheidsbrede loketten, beleidstraject rond ondersteuning, lokaal en in persoon, aan mensen die moeite hebben met regelzaken met de overheid en de inrichting van online overheidsbrede informatievoorziening op publieke dienstverlening vanuit de een-overheidsbeleving, inclusief contactfunctionaliteit.</p> <p>Levensgebeurtenissen van burgers en ondernemers staan hierbij centraal.</p> <p>Daarnaast zorgen we voor inrichting van de signaalfunctie ten behoeve van mensen die geen gebruik maken van regelingen en werken we aan het proactief aanreiken van dienstverlening.</p>
<p>Aandachtspunten voor uitwerking in regeerprogramma</p> <p><i>Wat zijn de inhoudelijke vragen en aandachtspunten voor de uitwerking?</i></p> <p><i>Welke kansen en risico's zijn er t.a.v. de uitwerking?</i></p> <p><i>Wat zijn de procesmatige aandachtspunten (bijv. met wie moet worden afgestemd)?</i></p>	<p>Inhoudelijke vragen:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Zorgen voor voldoende bereik voor en logische vindplaatsen van mensen die hulp en ondersteuning nodig hebben, door de overheid dichterbij de burger en ondernemer te organiseren - Vormgeven van het netwerk van professionals - Vormgeven van rol van de overheidsdienstverlener, die mensen persoonlijk te woord staat. - Bepalen impact op processen en middelen - Vereenvoudigen van complexiteit rond regelingen en verplichtingen <p>Kansen:</p> <ul style="list-style-type: none"> - gebruik maken en aansluiten op de bestaande initiatieven in het lokale netwerk en van de landelijke publieke dienstverleners - werken vanuit het perspectief van burgers en ondernemers aan de een-overheidsbeleving <p>Risico:</p> <ul style="list-style-type: none"> - onvoldoende prioritering bij publieke dienstverleners van trajecten op overheidsbrede dienstverlening - tempo van inrichting en implementatie - onvoldoende capaciteit

	<ul style="list-style-type: none"> - Onvoldoende financiële middelen voor uitvoering/implementatie. De huidige financiële middelen zijn bedoeld voor de uitwerking van concrete voorstellen en impactbepalen/planning.
<p>Aandachtspunten constituerend beraad</p> <p><i>Zijn er punten waarvoor aandacht is vereist bij constituerend beraad?</i></p> <p><i>Bijv. zaken die niet genoemd worden, maar wel geregeld moeten worden (middelen, bevoegdheden).</i></p>	<p>Ministeriele verantwoordelijkheid van en coordinatie op overheidsbrede, interbestuurlijke dienstverlening te beleggen bij de bewindspersonen van BZK (conform de huidige situatie).</p>
<p>Financiële consequenties</p> <p><i>Worden er middelen beschikbaar gesteld, zo ja hoeveel? Worden er bezuinigingen of hervormingen met financiële gevolgen voorgesteld en hoe zien deze eruit? Worden er maatregelen voorgesteld zonder dat daar dekking tegenover staat?</i></p>	<p>Er zijn geen aanvullende middelen vanuit het hoofdlijnenakkoord beschikbaar gesteld voor deze beleidslijn.</p> <p>De huidige financiële beschikbare middelen (vanuit POK en WaU-middelen) worden gebruikt voor de uitwerking van concrete voorstellen en impactbepaling.</p> <p>Voor de uitvoering en implementatie van de voorstellen is extra financiering noodzakelijk. Op dit moment is nog bekend wat de financiële consequenties zijn van de voorgenomen intensivering. Eind 2024 moet de impact in kaart zijn gebracht.</p>

7.25 Algoritmes en AI binnen de overheid

Thema	<i>Algoritmes en AI binnen de overheid</i>
Organisatieonderdeel	<i>Digitalisering</i>
Opstellers	████████████████████
Telefoonnummer	██████████

<p>Maatregel/doel</p> <p><i>Letterlijke passage uit het akkoord</i></p>	<ul style="list-style-type: none"> • Er komt een wetenschappelijke standaard voor het gebruik van modellen en algoritmes. Beide moeten openbaar en navolgbaar zijn. De bijsluiter maakt duidelijk waarvoor ze wel en waarvoor ze niet bedoeld zijn en gebruikt kunnen worden. • Gebruik van AI (artificiële intelligentie) door de overheid biedt voordelen maar wordt ook aan voorwaarden gebonden zodat veiligheid, privacy en rechtsbescherming geborgd zijn
<p>Consequenties van maatregel/doel</p> <p><i>Geef aan of maatregel/doel strijdig of niet strijdig is met de lopende beleidslijn en met de ambtelijke BZK-inzet voor het nieuwe kabinet (zoals geformuleerd in two-pager, fiches en hoofdfiches)</i></p>	<ul style="list-style-type: none"> • Het doel sluit aan bij het kabinetsfiche versterken vertrouwen in AI • Eerste maatregel sluit aan bij lopende beleidslijn, in het bijzonder het Algoritmekader (“wetenschappelijke standaard”) en het Algoritmeregister (“bijsluiter”) • Gebruik van AI wordt ingekaderd door bestaande en toekomstige wetgeving (AI-verordening). Deze worden praktisch gemaakt in het algoritmekader.
<p>Aandachtspunten voor uitwerking in regeerprogramma</p> <p><i>Wat zijn de inhoudelijke vragen en aandachtspunten voor de uitwerking?</i></p> <p><i>Welke kansen en risico’s zijn er t.a.v. de uitwerking?</i></p> <p><i>Wat zijn de procesmatige aandachtspunten (bijv. met wie moet worden afgestemd)?</i></p>	<ul style="list-style-type: none"> • De eerste bullet wordt geïnterpreteerd als “gebruik van modellen en algoritmen binnen de overheid”, maar dat staat er niet specifiek. • De passage laat nog veel ruimte voor interpretatie, in het bijzonder de term “wetenschappelijk”. Afhankelijk van de interpretatie is aanpassing nodig binnen de reeds ingezette maatregelen. • “Openbaar” maken van algoritmen is niet in alle gevallen mogelijk, omdat daarvan misbruik gemaakt kan worden bij onder meer de (fraude)opsporing. • Aanpassing van het algoritmeregister en het algoritmekader moet afgestemd worden met andere overheden. • De uitvoering van de maatregelen is afhankelijk van andere overheden.

<p>Aandachtspunten constituerend beraad</p> <p><i>Zijn er punten waarvoor aandacht is vereist bij constituerend beraad?</i></p> <p><i>Bijv. zaken die niet genoemd worden, maar wel geregeld moeten worden (middelen, bevoegdheden).</i></p>	<ul style="list-style-type: none"> • BZK kan het beleid hiervoor opstellen, maar heeft niet zonder meer de bevoegdheid dit af te dwingen. Uitvoering hiervan vereist commitment van andere overheden en steun voor – bijvoorbeeld - een wet op het Algoritmeregister en de inzet op een toezichthouder voor AI bij de overheid (en de benodigde middelen vormen met name het aandachtspunt)
<p>Financiële consequenties</p> <p><i>Worden er middelen beschikbaar gesteld, zo ja hoeveel? Worden er bezuinigingen of hervormingen met financiële gevolgen voorgesteld en hoe zien deze eruit? Worden er maatregelen voorgesteld zonder dat daar dekking tegenover staat?</i></p>	<ul style="list-style-type: none"> • Er worden geen extra middelen beschikbaar gesteld voor deze ambities. • Voor het Rijk en medeoverheden zullen de Europese en nationale verplichtingen naar verwachting gevolgen hebben voor de praktische uitvoerbaarheid en financiële consequenties met zich meebrengen. De implementatie van de AI-wetgeving betreft het vertalen van deze wet- en regelgeving in specifieke eisen die gesteld moeten worden aan AI en de risicobeheersing. Daarvoor moeten concrete standaarden voor worden bedacht. Dit vraagt vooral inzet van menskracht waarbij deels een beroep wordt gedaan op bestaande fte, deels zal er tijdelijk geworven moeten worden. Het op nationaal niveau wettelijk verankeren van het algoritmeregister, het toepassen van het algoritmekader en nieuwe toezichtstaken zullen nieuwe fte vragen. • In het hoofdlijnenakkoord is aangegeven dat men wil bezuinigen op ambtenaren bij kerndepartementen en het beperken van externe inhuur bij de hele overheid. Een groot deel van de benodigde middelen komen terecht bij uitvoeringsorganisaties en toezichthouders, die uitgezonderd zijn. Echter neemt met deze vraag wel het totaal aantal ambtenaren toe en waarschijnlijk zal externe inhuur noodzakelijk zijn. Dit vormt dus een risico.

7.26 Algemene bestuursdienst

Thema	Goed bestuur en een sterke rechtstaat
Organisatieonderdeel	DG Algemene Bestuursdienst
Opstellers	██████████
Telefoonnummer	██████████

<p>Maatregel/doel</p> <p><i>Letterlijke passage uit het akkoord</i></p>	<p>“De rijksdienst zet aantoonbaar meer in op vakmanschap, kennis, uitvoering en burgerperspectief; werving voor en roulatie bij de algemene bestuursdienst worden in deze context hervormd.” (p.18)</p>
<p>Consequenties van maatregel/doel</p> <p><i>Geef aan of maatregel/doel strijdig of niet strijdig is met de lopende beleidslijn en met de ambtelijke BZK-inzet voor het nieuwe kabinet (zoals geformuleerd in two-pager, fiches en hoofdfiches)</i></p>	<p>Wat DGABD betreft is deze maatregel niet strijdig met lopend beleid of voorziene ontwikkelingen. DGABD heeft maatregelen voorgesteld naar aanleiding van een visitatie van DGABD om het ABD-stelsel te ontwikkelen, waarbij de aandachtspunten die in het akkoord worden benoemd zijn opgenomen. De in gang gezette ontwikkeling van de ABD sluit dus aan bij de maatregel uit het akkoord. Van roulatie bij de ABD is geen sprake, het gebruik van deze term berust op een gebrek aan kennis over het ABD-stelsel.</p>
<p>Aandachtspunten voor uitwerking in regeerprogramma</p> <p><i>Wat zijn de inhoudelijke vragen en aandachtspunten voor de uitwerking?</i></p> <p>Welke kansen en risico's zijn er t.a.v. de uitwerking?</p> <p><i>Wat zijn de procesmatige aandachtspunten (bijv. met wie moet worden afgestemd)?</i></p>	<p>DGABD ziet de maatregel in het regeerakkoord als een kans om de eerder in gang gezette maatregelen te verwezenlijken en verder te werken aan de genoemde speerpunten van vakmanschap, kennis, uitvoering en burgerperspectief. Wel kan het zijn dat het nieuwe kabinet een ander idee heeft bij de genoemde hervorming in het regeerakkoord en daarom een andere richting wordt gegeven aan de ontwikkeling van de ABD.</p>

<p>Aandachtspunten constituerend beraad</p> <p><i>Zijn er punten waarvoor aandacht is vereist bij constituerend beraad?</i></p> <p><i>Bijv. zaken die niet genoemd worden, maar wel geregeld moeten worden (middelen, bevoegdheden).</i></p>	<p>N.V.T. voor DGABD</p>
<p>Financiële consequenties</p> <p><i>Worden er middelen beschikbaar gesteld, zo ja hoeveel? Worden er bezuinigingen of hervormingen met financiële gevolgen voorgesteld en hoe zien deze eruit? Worden er maatregelen voorgesteld zonder dat daar dekking tegenover staat?</i></p>	<ul style="list-style-type: none"> • De maatregel in het regeerakkoord heeft geen directe financiële consequenties voor DGABD. Wel houden we rekening met het volgende als het gaat om mogelijke bezuinigingen: • De budgetten voor TMG en Bewindspersonen kunnen niet worden omgebogen omdat die zien op de bekostiging van de formatie van de Topmanagementgroep en de salarissen van de bewindspersonen. • Naar aanleiding van de maatregel over het terugdraaien van de groei van het ambtenarenapparaat moeten keuzes worden gemaakt over welke taken DGABD niet meer uitvoert.

7.27 Versterking Tweede Kamer

Thema	Goed Bestuur en een Sterke Rechtsstaat
Organisatieonderdeel	TK en RVB
Opstellers	██
Telefoonnummer	██████████

Maatregel/doel <i>Letterlijke passage uit het akkoord</i>	<p>P.17: "Een vaste Tweede Kamercommissie grondrechten en constitutionele toetsing en zal worden ingevuld. Versterking van constitutionele advisering/toetsing voorafgaande aan voorstellen tot beleid en wetgeving en van (goedkeuring van) internationale en EU-verdragen en van implementatie van EU-regelgeving, worden door de Afdeling advisering van de Raad van State en door die - permanent te maken - commissie uitgewerkt."</p> <p>P.18: "De Tweede Kamer krijgt meer ondersteuning (wetgeving, analyse en onderzoek)"</p>
Consequenties van maatregel/doel <i>Geef aan of maatregel/doel strijdig of niet strijdig is met de lopende beleidslijn en met de ambtelijke BZK-inzet voor het nieuwe kabinet (zoals geformuleerd in two-pager, fiches en hoofdfiches)</i>	<p>Voorstellen zijn nergens mee in strijd.</p> <p>Consequenties:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Groei ambtelijk apparaat Tweede Kamer betekent toename apparaatskosten TK - Groei ambtelijk apparaat Tweede Kamer betekent toename benodigde kantoorruimte voor de Tweede Kamer op de tijdelijke huisvesting en op het Binnenhof zelf voor de terugkeer na de renovatie
Aandachtspunten voor uitwerking in regeerprogramma <i>Wat zijn de inhoudelijke vragen en aandachtspunten voor de uitwerking? Welke kansen en risico's zijn er t.a.v. de uitwerking?</i>	<p>Om de groei van het ambtelijk apparaat van de Tweede Kamer op te kunnen vangen moet naar alle waarschijnlijkheid aanvullende huisvesting beschikbaar gesteld worden.</p> <ul style="list-style-type: none"> - Op de locatie waar de TK nu tijdelijk gehuisvest is (Bezuidenhoutseweg 67) is, afhankelijk van de omvang van de uitbreiding, niet voldoende ruimte beschikbaar om de nieuwe medewerkers te kunnen huisvesten. - Voor de periode na de renovatie is reeds een pand aangeschaft, daar zal een groter deel van in gebruik genomen moeten worden. Dit pand moet echter nog gerenoveerd worden, hier zijn nog geen middelen voor gereserveerd.

<p><i>Wat zijn de procesmatige aandachtspunten (bijv. met wie moet worden afgestemd)?</i></p>	
<p>Aandachtspunten constituerend beraad</p> <p><i>Zijn er punten waarvoor aandacht is vereist bij constituerend beraad?</i></p> <p><i>Bijv. zaken die niet genoemd worden, maar wel geregeld moeten worden (middelen, bevoegdheden).</i></p>	<p>In het hoofdlijnenakkoord is geen rekening gehouden met:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Financiële impact uitbreiding ambtelijk apparaat TK (begrotingshoofdstuk IIA, art. 3) - Financiële impact extra huisvesting TK (begrotingshoofdstuk 7, art. 9)
<p>Financiële consequenties</p> <p><i>Worden er middelen beschikbaar gesteld, zo ja hoeveel? Worden er bezuinigingen of hervormingen met financiële gevolgen voorgesteld en hoe zien deze eruit? Worden er maatregelen voorgesteld zonder dat daar dekking tegenover staat?</i></p> <p><i>Indien mogelijk graag de financiële reeks hieronder invullen (in miljoenen), meerdere reeksen zijn mogelijk.</i></p>	<p>Er worden in het HA geen middelen beschikbaar gesteld. Het is onbekend wat de impact van deze maatregelen zal zijn. Dat is mede afhankelijk van de omvang van de groei van de Tweede Kamer.</p>

<p>NB: deze kolom moet worden afgestemd met FEZ/Control.</p>	
--	--

7.28 Koninkrijksrelaties

Thema	<i>Koninkrijksrelaties</i>
Organisatieonderdeel	<i>DGKR</i>
Opstellers	[REDACTED]
Telefoonnummer	[REDACTED]

<p>Maatregel/doel</p> <p><i>Letterlijke passage uit het akkoord</i></p>	<p>Hoofdlijnenakkoord, p. 19: "Nederland beschouwt het Caribisch deel van het Koninkrijk als waardevol."</p> <p>Budgettaire bijlage, p. 12: "68. Nationaal Groeifonds uitfaseren. De afspraken van de rondes 1 tot en met 3 worden nagekomen. De rondes 4 en 5 komen te vervallen. Hierdoor wordt 6,8 miljard minder uitgegeven."</p>
<p>Consequenties van maatregel/doel</p> <p><i>Geef aan of maatregel/doel strijdig of niet strijdig is met de lopende beleidslijn en met de ambtelijke BZK-inzet voor het nieuwe kabinet (zoals geformuleerd in two-pager, fiches en hoofdfiches)</i></p>	<ul style="list-style-type: none"> • Het hoofdlijnenakkoord bevat geen expliciete beleidswijzigingen ten aanzien van de positie van Nederland ten opzichte van de autonome landen binnen het Koninkrijk (Aruba, Curaçao en Sint Maarten) of voor het Rijksbeleid ten aanzien van Caribisch Nederland (Bonaire, Sint Eustatius en Saba). Ook is het in dit kader relevant dat het hoofdlijnenakkoord niet ingaat op de excuses voor het slavernijverleden. • Onder meer de middelen die tot en met 2027 begroot zijn voor hervormingstrajecten in de Caribische landen blijven behouden. Ook recente intensiveringen ten aanzien van Caribisch Nederland, zoals structurele maatregelen in het kader van bestaanszekerheid en recente toevoegingen aan het BES-fonds bij Voorjaarsnota, blijven staan. Daarmee kan de inzet van BZK op deze terreinen gecontinueerd worden en kan de focus de komende jaren liggen op uitwerking en uitvoering van ingezet beleid.

	<ul style="list-style-type: none"> • Gelet op de extra taken en middelen die de afgelopen jaren bij DGKR zijn belegd en de bestaande werkdruk binnen de organisatie, is een taakstelling van 22% onverenigbaar met de opgave van het DG. • In het coalitieakkoord van Rutte IV is besloten tot de openstelling van diverse fondsen voor het Caribisch deel van het Koninkrijk. Met de openstelling van het Nationaal Groeifonds zou 2 x € 100 miljoen voor de Caribische landen en € 30 miljoen voor Caribisch Nederland gemoed zijn. Met de "uitfasering" van het NGF is onzeker of deze middelen - die in nauw overleg met EZK en Fin waren aangemerkt als bestuurlijk verplicht - behouden zullen blijven. Het voorlopige beeld is dat de eerste €100 miljoen voor de landen en €30 miljoen voor Caribisch Nederland blijven staan, maar dat een tweede tranche van €100 miljoen waarover later nog politieke besluitvorming vereist was onder de €6,8 miljard ombuiging zit. De impact van het hoofdlijnenakkoord voor de middelen voor het Caribisch deel van het Koninkrijk vanuit Stimulering Duurzame Energieproductie en Klimaattransitie (SDE++) en de Borgstelling MKB-kredieten (BMKB) is nog onduidelijk. De SDE++-middelen als geheel worden vanaf 2026 jaarlijks met 1 miljard afgeroomd. • Als coördinerend departement voor Caribisch Nederland is het voor BZK van belang hoe Caribisch Nederland door de verantwoordelijke departementen wordt meegenomen in de maatregelen uit het hoofdlijnenakkoord, zoals de regioaanpak, de inzet op klimaatadaptatie, het verbeteren van infrastructuur en bereikbaarheid, het aanpakken van kinderarmoede en het versterken van de bestaanszekerheid. Vanuit het principe <i>comply or explain</i> zijn alle beleidsintensivering en de daaruit voortvloeiende wetgeving en/of financiële consequenties van toepassing op Caribisch Nederland. • Een specifiek aandachtspunt in de bestuurlijke verhoudingen met Caribisch Nederland is ook de uitwerking van een regionalisering van het kiesstelsel voor Caribisch Nederland.
<p>Financiële middelen</p> <p><i>Worden er financiële middelen beschikbaar gesteld? Zo ja, hoeveel?</i></p>	<ul style="list-style-type: none"> • Mogelijke korting van (een deel van) het budget van €230 miljoen Nationaal Groeifonds-gelden voor het Caribisch deel van het Koninkrijk; het exacte bedrag is nog niet duidelijk op basis van de budgettaire bijlage. zit. De impact van het hoofdlijnenakkoord voor de middelen voor het Caribisch deel van het Koninkrijk vanuit Stimulering Duurzame Energieproductie en Klimaattransitie (SDE++) en de Borgstelling MKB-kredieten (BMKB) is nog onduidelijk.
<p>Aandachtspunten voor uitwerking in regeerprogramma</p> <p><i>Wat zijn de inhoudelijke vragen en aandachtspunten voor de uitwerking?</i></p> <p>Welke kansen en risico's zijn er t.a.v. de uitwerking?</p> <p><i>Wat zijn de procesmatige aandachtspunten (bijv. met wie moet worden afgestemd)?</i></p>	<ul style="list-style-type: none"> • Gelet op de zeer beperkte inhoudelijke agenda voor de Koninkrijksrelaties, biedt het uitwerken van het regeerprogramma kansen om verder te blijven werken aan een meerjarige agenda voor het Caribisch deel van het Koninkrijk. • Er zijn procesmatige risico, die afhangen van de aard van het regeerprogramma, de tijd die hiervoor wordt uitgetrokken en de portefeuille van de bewindspersoon belast met Koninkrijksrelaties. Indien er op korte termijn een gedetailleerd programma gemaakt moet worden, de bewindspersoon geen achtergrond heeft op het thema en de bewindspersoon een zware portefeuille heeft, zal het moeilijk worden om voldoende gevoel bij en binding met het thema te krijgen voor het opstellen van een regeerprogramma. • Het goed op elkaar afstemmen van de ambities van de departementen voor Caribisch Nederland met het oog op uitvoerbaarheid en haalbaarheid is een speerpunt voor DGKR. Het is van groot belang dat er goede interdepartementale afstemming plaatsvindt over het programma voor Caribisch Nederland.

<p>Aandachtspunten constituerend beraad</p> <p><i>Zijn er punten waarvoor aandacht is vereist bij constituerend beraad?</i></p> <p><i>Bijv. zaken die niet genoemd worden, maar wel geregeld moeten worden (middelen, bevoegdheden).</i></p>	<p>Voorlopig geen aandachtspunten.</p>
--	--

8 Nationale veiligheid

8.1 Wiv – Herziening Wiv 2017

Thema	Wiv – Herziening Wiv 2017
Organisatieonderdeel	AIVD
Opstellers	
Telefoonnummer	

<p>Maatregel/doel</p> <p><i>Letterlijke passage uit het akkoord</i></p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. P.18 - Een Kamerlid krijgt een versterkte procedure om informatie af te dwingen conform artikel 68 van de Grondwet, waarbij de uitzonderingsgrond "het belang van de Staat" toetsbaar wordt (uitgewerkt en belegd) bij de commissie grondrechten en constitutionele toetsing van de Tweede Kamer. 2. P.18 - De bescherming van klokkenluiders wordt versterkt. 3. P. 18 - Er komt een wetenschappelijke standaard voor het gebruik van modellen en algoritmes. Beide moeten openbaar en navolgbaar zijn. De bijsluiter maakt duidelijk waarvoor ze wel en waarvoor ze niet bedoeld zijn en gebruikt kunnen worden. 4. P. 18 - Gebruik van AI (artificiële intelligentie) door de overheid biedt voordelen maar wordt ook aan voorwaarden gebonden zodat veiligheid, privacy en rechtsbescherming geborgd zijn. De overheid, waarbij de kennis van digitalisering moet worden versterkt, en de maatschappij worden weerbaar gemaakt tegen desinformatie en 'deepfakes'. 5. P.18 - Deze taakstelling wordt gekoppeld aan het verminderen van regels en administratieve lasten voor de samenleving en de uitvoering 6. P.21 - Bescherming van de nationale veiligheid en bestrijding van radicalisering en terrorisme zijn in handen van de veiligheidsdiensten en de NCTV. De bevoegdheden van de diensten in verband met de digitale ontwikkelingen worden in de wetgeving aangepast; de WIV wordt zo snel mogelijk geactualiseerd. 7. Er komt onderzoek naar een veiligheidsorganisatie met taken en bevoegdheden als het DGSI in Frankrijk. 8. P.21 - De aanpak van digitale dreigingen door statelijke actoren en cybercriminelen wordt versterkt; intensieve samenwerking tussen overheid, veiligheidsdiensten, wetenschap en bedrijfsleven wordt bevorderd. De bevoegdheden en middelen van de veiligheidsdiensten worden uitgebreid voor het tegengaan van economische spionage.
<p>Consequenties van maatregel/doel</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. <i>P.18 - Een Kamerlid krijgt een versterkte procedure om informatie af te dwingen conform artikel 68 van de Grondwet, waarbij de uitzonderingsgrond "het belang van de Staat" toetsbaar wordt (uitgewerkt en belegd) bij de commissie grondrechten en constitutionele toetsing van de Tweede Kamer.</i>

<p><i>Geef aan of maatregel/doel strijdig of niet strijdig is met de lopende beleidslijn en met de ambtelijke BZK-inzet voor het nieuwe kabinet (zoals geformuleerd in two-pager, fiches en hoofdfiches)</i></p>	<p>Ten aanzien van de communicatie van/over de AIVD naar de TK brengt dit een extra vraagstuk met zich mee hoe het gevraagd en ongevraagd (vertrouwelijk) informeren van de kamer zich verhoudt tot het beschermen van de modus operandi en actuele werkwijze en daarnaast hoe de eventuele toetsing bij deze commissie zich verhoudt tot deze noodzakelijke en wettelijk verankerde vertrouwelijkheid.</p> <p>2. <i>P. 18 - De bescherming van klokkenluiders wordt versterkt.</i> De diensten hebben hier een eigen regeling voor. Indien andere regelgeving wijzigt, betekent dit een beschouwing of de regelgeving bij de AIVD voldoet of moet worden aangepast.</p> <p>3. <i>P. 18 - Er komt een wetenschappelijke standaard voor het gebruik van modellen en algoritmes. Beide moeten openbaar en navolgbaar zijn. De bijsluiter maakt duidelijk waarvoor ze wel en waarvoor ze niet bedoeld zijn en gebruikt kunnen worden.</i></p> <p>Ten van de openbaarheid van modellen en algoritmes die door de AIVD worden gebruikt, geldt dat dit zich niet goed verhoudt tot het beschermen van de actuele werkwijze en modus operandi van de diensten. Die zijn naar hun aard vertrouwelijk. Nu zijn de diensten om deze reden hiervan uitgezonderd (en houdt de CTIVD hierop toezicht).</p> <p>4. <i>P. 18 - Gebruik van AI (artificiële intelligentie) door de overheid biedt voordelen maar wordt ook aan voorwaarden gebonden zodat veiligheid, privacy en rechtsbescherming geborgd zijn. De overheid, waarbij de kennis van digitalisering moet worden versterkt, en de maatschappij worden weerbaar gemaakt tegen desinformatie en 'deepfakes'.</i></p> <p>De Wiv 2017 regelt voor de diensten de kaders voor het gebruik van algoritmes. Bij de herziening van de Wiv 2017 zullen deze regels worden herzien. Voor tussentijdse wijzigingen die ook het werk van de AIVD kunnen raken, is het belangrijk dat de belangen van de AIVD goed worden meegewogen; zowel vanuit weerbaarheid als vanuit noodzakelijk gebruik door de AIVD.</p> <p>5. <i>P. 18 - Deze taakstelling wordt gekoppeld aan het verminderen van regels en administratieve lasten voor de samenleving en de uitvoering.</i></p> <p>Het verminderen van administratieve lasten bij de AIVD is eerder door de Algemene Rekenkamer aanbevolen en is een van de uitgangspunten die zal worden meegenomen in de herziening Wiv 2017.</p> <p>6. <i>P. 21 - Bescherming van de nationale veiligheid en bestrijding van radicalisering en terrorisme zijn in handen van de veiligheidsdiensten en de NCTV. De bevoegdheden van de diensten in verband met de digitale ontwikkelingen worden in de wetgeving aangepast; de WIV wordt zo snel mogelijk geactualiseerd.</i></p> <p>Dit punt is in lijn met de uitgangspunten voor de herziening van de Wiv 2017.</p>
--	---

	<p>7. <i>Er komt onderzoek naar een veiligheidsorganisatie met taken en bevoegdheden als het DGSI in Frankrijk.</i></p> <p>De wijze waarop dit onderzoek moet worden uitgevoerd en waar dit onderzoek op ziet vergt nadere analyse. Het is wenselijk om helder te markeren wat de doelstelling is achter de maatregel, om de maatregel goed gestalte te kunnen geven. Dit zou betrokken kunnen worden bij de herziening van de Wiv, waar samenwerking met partners vanuit de diensten een belangrijk aandachtspunt is.</p> <p>8. <i>P.21 - De aanpak van digitale dreigingen door statelijke actoren en cybercriminelen wordt versterkt; intensieve samenwerking tussen overheid, veiligheidsdiensten, wetenschap en bedrijfsleven wordt bevorderd. De bevoegdheden en middelen van de veiligheidsdiensten worden uitgebreid voor het tegengaan van economische spionage.</i></p> <p>Het beter kunnen en faciliteren van samenwerking is een belangrijk hoeksteen voor het werk van de AIVD en zal worden betrokken bij de herziening van de Wiv 2017. De wijze waarop en de voorwaarden waaronder vergen nadere analyse.</p>
<p>Aandachtspunten voor uitwerking in regeerprogramma</p> <p><i>Wat zijn de inhoudelijke vragen en aandachtspunten voor de uitwerking?</i></p> <p><i>Welke kansen en risico's zijn er t.a.v. de uitwerking?</i></p> <p><i>Wat zijn de procesmatige aandachtspunten (bijv. met wie moet worden afgestemd)?</i></p>	<p>De punten uit het coalitieakkoord die te maken hebben met de herziening van de Wiv 2017 moeten afgestemd worden met BZK, Defensie, MIVD en eventuele andere stelselketenpartners.</p>
<p>Aandachtspunten constituerend beraad</p> <p><i>Zijn er punten waarvoor aandacht is vereist bij constituerend beraad?</i></p> <p><i>Bijv. zaken die niet genoemd worden, maar wel geregeld moeten worden (middelen, bevoegdheden).</i></p>	

<p>Financiële consequenties</p> <p><i>Worden er middelen beschikbaar gesteld, zo ja hoeveel? Worden er bezuinigingen of hervormingen met financiële gevolgen voorgesteld en hoe zien deze eruit? Worden er maatregelen voorgesteld zonder dat daar dekking tegenover staat?</i></p> <p><i>Indien mogelijk graag de financiële reeks hieronder invullen (in miljoenen), meerdere reeksen zijn mogelijk.</i></p> <p>NB: deze kolom moet worden afgestemd met FEZ/Control.</p>	
---	--

8.2 Bewaken en beveiligen

Thema	Bewaken en beveiligen
Organisatieonderdeel	AIVD
Opstellers	
Telefoonnummer	

Maatregel/doel <i>Letterlijke passage uit het akkoord</i>	De afgelopen jaren is er een groei van het aantal bedreigingen bij politici en hoeders van de rechtsstaat. Daarom wordt ingezet op uitbreiding van het team bedreigde politici en wordt "Bewaken en beveiligen" een generaal dossier. Daarnaast worden ook de uitgaven voor Bewaken en Beveiligen op de begroting van J&V een generaal dossier.
Consequenties van maatregel/doel <i>Geef aan of maatregel/doel strijdig of niet strijdig is met de lopende beleidslijn en met de ambtelijke BZK-inzet voor het nieuwe kabinet (zoals geformuleerd in two-pager, fiches en hoofdfiches)</i>	<ul style="list-style-type: none"> De maatregel/doel in het Hoofdlijnenakkoord is in lijn met de ambities van het huidige demissionaire kabinet om het stelsel bewaken en beveiligen te versterken.
Aandachtspunten voor uitwerking in regeerprogramma <i>Wat zijn de inhoudelijke vragen en aandachtspunten voor de uitwerking?</i> Welke kansen en risico's zijn er t.a.v. de uitwerking? <i>Wat zijn de procesmatige aandachtspunten (bijv. met wie moet worden afgestemd)?</i>	<ul style="list-style-type: none"> De inlichtingen- en veiligheidsdiensten zijn een partner in het stelsel bewaken en beveiligen. Op basis van artikel 8 lid 2 sub e Wiv 2017 leveren de inlichtingen- en veiligheidsdiensten dreigings- en risicoanalyses aan het stelsel bewaken en beveiligen ten behoeve van het gezag. De dreigingsproducten richten zich onder meer op de significante en groeiende dreiging richting o.a. Nederlandse politici. Het stelsel staat momenteel onder druk vanwege een toename van de dreiging en een toegenomen aantal te beveiligen personen. Het dreigingsniveau in het Dreigingsbeeld Terrorisme Nederland (DTN) is afgelopen december verhoogd naar niveau 4 en de zaken binnen het stelsel worden steeds complexer, langduriger en zwaarder. De inlichtingen- en veiligheidsdiensten zijn ook onderdeel van de transitie van het stelsel. De druk op het stelsel zorgt ook voor een steeds grotere vraag richting de inlichtingen- en veiligheidsdiensten en is een belangrijk aandachtspunt voor de inlichtingen- en veiligheidsdiensten. De inlichtingen- en veiligheidsdiensten zullen ook in de toekomst dreigingsproducten blijven leveren binnen de Wiv 2017.

<p>Aandachtspunten constituerend beraad</p> <p><i>Zijn er punten waarvoor aandacht is vereist bij constituerend beraad?</i></p> <p><i>Bijv. zaken die niet genoemd worden, maar wel geregeld moeten worden (middelen, bevoegdheden).</i></p>	
<p>Financiële consequenties</p> <p><i>Worden er middelen beschikbaar gesteld, zo ja hoeveel? Worden er bezuinigingen of hervormingen met financiële gevolgen voorgesteld en hoe zien deze eruit? Worden er maatregelen voorgesteld zonder dat daar dekking tegenover staat?</i></p> <p><i>Indien mogelijk graag de financiële reeks hieronder invullen (in miljoenen), meerdere reeksen zijn mogelijk.</i></p> <p>NB: deze kolom moet worden afgestemd met FEZ/Control.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • In het Hoofdlijnenakkoord wordt aangegeven dat Bewaken en beveiligen een generaal dossier wordt. • De AIVD heeft zelf ook een claim bij het ministerie van Justitie en Veiligheid ingediend met betrekking tot het stelsel Bewaken en Beveiligen. Daarbij is wel aangegeven dat de grootte van deze claim afhankelijk is van de ontwikkelingen die plaatsvinden binnen de transitie van het stelsel.

8.3 Intrekken Nederlandschap

Thema	Intrekken Nederlandschap
Organisatieonderdeel	AIVD
Opstellers	
Telefoonnummer	

Maatregel/doel <i>Letterlijke passage uit het akkoord</i>	Pagina 21: De definitie van deelname aan een terroristische organisatie wordt verruimd, de strafmaat voor terroristische activiteiten wordt verhoogd naar twintig jaar. Onderzocht wordt of en hoe het Nederlandschap kan worden afgenomen van veroordeelde terroristen.
Consequenties van maatregel/doel <i>Geef aan of maatregel/doel strijdig of niet strijdig is met de lopende beleidslijn en met de ambtelijke BZK-inzet voor het nieuwe kabinet (zoals geformuleerd in two-pager, fiches en hoofdfiches)</i>	<ul style="list-style-type: none"> • Intrekken Nederlandschap is in de huidige portefeuillevdeling belegd bij het ministerie van Justitie & Veiligheid, maar dit kan van invloed zijn op de inlichtingen- en veiligheidsdiensten. • Het Nederlandschap kan reeds worden ingetrokken in geval van onherroepelijke veroordeling voor een terroristisch misdrijf op basis van artikel 14, lid 2 Rijkswet op het Nederlandschap en enkel wanneer het geen stateloosheid tot gevolg heeft. De vraag rijst of de maatregel/doel zoals gesteld in het Hoofdlijnenakkoord doelt op het verkennen van de mogelijkheid tot intrekken wanneer geen sprake is van een dubbele nationaliteit of wanneer de veroordeling nog niet onherroepelijk is. • Een andere mogelijke interpretatie is dat hier de intrekking van het Nederlandschap op basis van artikel 14, lid 4 Rijkswet op het Nederlandschap wordt bedoeld, waarbij de minister van Justitie en Veiligheid in het belang van de nationale veiligheid het Nederlandschap kan intrekken van een persoon die de leeftijd van achttien jaar heeft bereikt en die zich buiten het Koninkrijk bevindt, indien uit zijn gedragingen blijkt dat hij zich heeft aangesloten bij een organisatie die door de minister van Justitie en Veiligheid, in overeenstemming met het gevoelen van de Rijksministerraad, is geplaatst op een lijst van organisaties die deelnemen aan een nationaal of internationaal gewapend conflict en een bedreiging vormen voor de nationale veiligheid. Dit in combinatie met de voorgaande zin, zou kunnen betekenen dat dient te worden verkend of de toepassing van artikel 14, lid 4 RWN breder kan worden toegepast.

<p>Aandachtspunten voor uitwerking in regeerprogramma</p> <p><i>Wat zijn de inhoudelijke vragen en aandachtspunten voor de uitwerking?</i></p> <p><i>Welke kansen en risico's zijn er t.a.v. de uitwerking?</i></p> <p><i>Wat zijn de procesmatige aandachtspunten (bijv. met wie moet worden afgestemd)?</i></p>	<ul style="list-style-type: none"> • Zoals reeds gesteld is de maatregel uit het Hoofdlijnenakkoord wettelijk vastgelegd in artikel 14.2 RWN. Echter, onbedoeld dreigt deze maatregel in combinatie met het opleggen van een zwaar inreisverbod in de praktijk tot een risico voor de nationale veiligheid, omdat het realiseren van vertrek niet lukt. • Voor de gehele doelgroep geldt dat er niet of nauwelijks toegang tot sociale voorzieningen is, waardoor er mogelijk verhoogde afhankelijkheid van de bestaande sociale jihadistische omgeving ontstaat. • Het is mogelijk dat door het uitblijven van vertrek, voortduren van het onrechtmatige verblijf en de beperkte mogelijkheden tot inzet van dreiging verminderende maatregelen en maatregelen gericht op re-integratie, het veiligheidsrisico dat uitgaat van (een deel van) de doelgroep in stand houdt. • Juist door het (langdurig) onrechtmatige verblijf en de daarmee gepaard gaande verminderde betrokkenheid van de overheid neemt de mogelijkheid af om een goede informatiepositie op te bouwen en tijdig signalen ten aanzien van de nationale veiligheid te onderkennen. • Artikel 14.2 RWN is niet primair bedoeld om de nationale veiligheid te beschermen. Echter, de gevolgen van intrekking hebben wel degelijk gevolgen voor de nationale veiligheid, zowel bij vertrek als bij het uitblijven ervan.
<p>Aandachtspunten constituerend beraad</p> <p><i>Zijn er punten waarvoor aandacht is vereist bij constituerend beraad?</i></p> <p><i>Bijv. zaken die niet genoemd worden, maar wel geregeld moeten worden (middelen, bevoegdheden).</i></p>	<ul style="list-style-type: none"> • Juist door het (langdurig) onrechtmatige verblijf en de daarmee gepaard gaande verminderde betrokkenheid van de overheid neemt de mogelijkheid af om een goede informatiepositie op te bouwen en tijdig signalen ten aanzien van de nationale veiligheid te onderkennen.
<p>Financiële consequenties</p> <p><i>Worden er middelen beschikbaar gesteld, zo ja hoeveel? Worden er bezuinigingen of hervormingen met financiële gevolgen voorgesteld en hoe zien deze eruit? Worden er maatregelen voorgesteld zonder dat daar dekking tegenover staat?</i></p> <p><i>Indien mogelijk graag de financiële reeks hieronder invullen (in miljoenen),</i></p>	

<p><i>meerdere reeksen zijn mogelijk.</i></p> <p>NB: deze kolom moet worden afgestemd met FEZ/Control.</p>	
--	--

8.4 Slim verbod ongewenste buitenlandse financiering

Thema	Slim verbod ongewenste buitenlandse financiering
Organisatieonderdeel	AIVD
Opstellers	
Telefoonnummer	

<p>Maatregel/doel</p> <p><i>Letterlijke passage uit het akkoord</i></p>	<p>Pagina 21:</p> <p>Er wordt gewerkt aan een slim verbod op ongewenste buitenlandse financiering van Nederlandse verenigingen, stichtingen, kerkgenootschappen of informele organisaties. De behandeling van de wet transparantie maatschappelijke organisaties wordt voortgezet. De rechtspersonen die gelieerd zijn aan terroristische organisaties, die in andere EU-landen verboden zijn, worden hier ook verboden. Het openlijk steun betuigen aan terroristische organisaties wordt verboden. Aanzetten tot geweld, het verheerlijken van terroristische daden en het openlijk steun betuigen aan terroristische organisaties wordt een apart strafdelict met een forse maximumstraf.</p>
<p>Consequenties van maatregel/doel</p> <p><i>Geef aan of maatregel/doel strijdig of niet strijdig is met de lopende beleidslijn en met de ambtelijke BZK-inzet voor het nieuwe kabinet (zoals geformuleerd in two-pager, fiches en hoofdfiches)</i></p>	<ul style="list-style-type: none"> • De passage heeft uitwerking en in het bijzonder rondom de term 'een slim verbod', aangezien dit op meerdere manieren kan worden gelezen. • De maatregel is niet strijdig met lopende beleidslijnen binnen AIVD/BZKII. Tevens is het niet strijdig met de huidige taakuitvoering van de Wiv2017. • Binnen de Rijksoverheid hebben verschillende beleidsdepartementen en uitvoeringsorganisaties een verantwoordelijkheid op het dossier van ongewenste buitenlandse financiering. Momenteel is primair SZW leidend op dit dossier. • De AIVD is verantwoordelijk voor het onderkennen van dergelijke buitenlandse financiering waar het de nationale veiligheid raakt of kan schaden. Op het moment dat de AIVD dit onderkent zal de AIVD in het kader van de wettelijke taakuitvoering anderen in staat stellen te handelen of eigenstandig mitigerende maatregelen treffen.

	<ul style="list-style-type: none"> In het verlengde hiervan kan de AIVD ketenpartners in staat stellen om te handelen zodra uit de wettelijke taakuitvoering van de AIVD blijkt dat rechtspersonen gelieerd zijn aan terroristische organisaties.
<p>Aandachtspunten voor uitwerking in regeerprogramma</p> <p><i>Wat zijn de inhoudelijke vragen en aandachtspunten voor de uitwerking?</i></p> <p>Welke kansen en risico's zijn er t.a.v. de uitwerking?</p> <p><i>Wat zijn de procesmatige aandachtspunten (bijv. met wie moet worden afgestemd)?</i></p>	<ul style="list-style-type: none"> SZW is het leidende beleidsdepartement op het thema van ongewenste buitenlandse financiering. Dit punt dient met name door SZW nader uitgewerkt te worden in beleid. SZW zal met verschillende ketenpartners, waaronder de politie, de NCTV, Buitenlandse Zaken en ook de AIVD, na moeten gaan in hoeverre het huidige beleid aangepast moet worden om een slim verbod op ongewenste buitenlandse financiering van Nederlandse verenigingen te realiseren.
<p>Aandachtspunten constituerend beraad</p> <p><i>Zijn er punten waarvoor aandacht is vereist bij constituerend beraad?</i></p> <p><i>Bijv. zaken die niet genoemd worden, maar wel geregeld moeten worden (middelen, bevoegdheden).</i></p>	<ul style="list-style-type: none"> Niet van toepassing.
<p>Financiële consequenties</p> <p><i>Worden er middelen beschikbaar gesteld, zo ja hoeveel? Worden er bezuinigingen of hervormingen met financiële gevolgen voorgesteld en hoe zien deze eruit? Worden er maatregelen voorgesteld zonder dat daar dekking tegenover staat?</i></p>	<ul style="list-style-type: none"> Niet van toepassing.

<p><i>Indien mogelijk graag de financiële reeks hieronder invullen (in miljoenen), meerdere reeksen zijn mogelijk.</i></p> <p>NB: deze kolom moet worden afgestemd met FEZ/Control.</p>	
---	--

8.5 Economische veiligheid

Thema	Economische Veiligheid
Organisatieonderdeel	AIVD
Opstellers	
Telefoonnummer	

<p>Maatregel/doel</p> <p><i>Letterlijke passage uit het akkoord</i></p>	<p>Pagina 23:</p> <p>Elektronica, zoals scanapparatuur, wordt afgebouwd in strategisch belangrijke sectoren en diensten vanuit landen met verhoogde spionagerisico's.</p>
<p>Consequenties van maatregel/doel</p> <p><i>Geef aan of maatregel/doel strijdig of niet strijdig is met de lopende beleidslijn en met de ambtelijke BZK-inzet voor het nieuwe kabinet (zoals geformuleerd in two-pager, fiches en hoofdfiches)</i></p>	<p>De maatregel/doel is niet strijdig met de lopende beleidslijn en met de ambtelijke BZK-inzet voor het nieuwe kabinet. De AIVD waarschuwt al jaren voor landen met een offensief cyber programma en het gebruik van elektronica uit deze landen. In de afgelopen jaren is hier hoog-ambtelijk en politiek ook veel aandacht voor geweest, niet alleen t.a.v. scanapparatuur maar ook bijvoorbeeld camera's en de hijskranen in de Rotterdamse Havens.</p>

<p>Aandachtspunten voor uitwerking in regeerprogramma</p> <p><i>Wat zijn de inhoudelijke vragen en aandachtspunten voor de uitwerking?</i></p> <p>Welke kansen en risico's zijn er t.a.v. de uitwerking?</p> <p><i>Wat zijn de procesmatige aandachtspunten (bijv. met wie moet worden afgestemd)?</i></p>	<p>Op dit moment is het niet mogelijk om bepaalde partijen uit te sluiten om nationale veiligheid redenen in lopende aanbestedingen. [REDACTED]</p> <p>[REDACTED]</p> <p>De AIVD kan worden gevraagd om een dreigingsbeeld op te stellen voor bepaalde actoren. Dit vergt verder interdepartementale afstemming, waarbij de NCTV primair aanspreekpunt zou moeten zijn. Ook kan de AIVD in aanvulling op deelname van de NCTV aansluiten om eventuele duiding te geven omtrent geconstateerde dreigingen.</p>
<p>Aandachtspunten constituerend beraad</p> <p><i>Zijn er punten waarvoor aandacht is vereist bij constituerend beraad?</i></p> <p><i>Bijv. zaken die niet genoemd worden, maar wel geregeld moeten worden (middelen, bevoegdheden).</i></p>	<p>Nee.</p>
<p>Financiële consequenties</p> <p><i>Worden er middelen beschikbaar gesteld, zo ja hoeveel? Worden er bezuinigingen of hervormingen met financiële gevolgen voorgesteld en hoe zien deze eruit? Worden er maatregelen voorgesteld zonder dat daar dekking tegenover staat?</i></p> <p><i>Indien mogelijk graag de financiële reeks hieronder invullen (in miljoenen).</i></p>	<p>Niet direct.</p>

<p><i>meerdere reeksen zijn mogelijk.</i></p> <p>NB: deze kolom moet worden afgestemd met FEZ/Control.</p>	
--	--

8.6 Aanpak digitale dreigingen

Thema	<i>8. Nationale veiligheid</i>
Organisatieonderdeel	Digitale Samenleving en CIO Rijk
Opstellers	
Telefoonnummer	

<p>Maatregel/doel</p> <p><i>Letterlijke passage uit het akkoord</i></p>	<ul style="list-style-type: none"> De aanpak van digitale dreigingen door statelijke actoren en cybercriminelen wordt versterkt; intensieve samenwerking tussen overheid, veiligheidsdiensten, wetenschap en bedrijfsleven wordt bevorderd. Maximumstraffen voor cybercriminaliteit worden verhoogd. De bevoegdheden en middelen van de veiligheidsdiensten worden uitgebreid voor het tegengaan van economische spionage. Elektronica, zoals scanapparatuur, wordt afgebouwd in strategisch belangrijke sectoren en diensten vanuit landen met verhoogde spionagerisico's. Spionage wordt strenger bestraft. <ul style="list-style-type: none"> Corruptie wordt hard bestreden. Er komt onder andere een rijksbrede aanpak om corruptie te bestrijden, waarbij het vergroten van de weerbaarheid en de meldingsbereidheid van medewerkers, evenals het verkleinen van risico's door (toegang tot) ICT-systemen, belangrijke speerpunten zijn. regel A12 Nationale veiligheid versterken. Meer slagkracht voor politie, justitie en veiligheidsdiensten.
---	--

<p>Consequenties van maatregel/doel</p> <p><i>Geef aan of maatregel/doel strijdig of niet strijdig is met de lopende beleidslijn en met de ambtelijke BZK-inzet voor het nieuwe kabinet (zoals geformuleerd in two-pager, fiches en hoofdfiches)</i></p>	<ul style="list-style-type: none"> • Het bevorderen van aanpak digitale dreiging door intensievere samenwerking tussen overheid, veiligheidsdiensten, wetenschap en bedrijfsleven is in lijn met fiches cybersecurity, economische veiligheid en vitaal waar BZK een bijdrage aan heeft geleverd. • BZK richt zich op het waarborgen van continuïteit van dienstverlening en een betrouwbare overheid. • BZK richt zich bovendien op veilig en strategisch inkoopbeleid van de overheid in brede zin (Rijksoverheid en decentrale overheden). Om de digitale weerbaarheid te verhogen en risicovolle strategische afhankelijkheden te verminderen. • Nadruk in de maatregelen liggen vooral op het terrein van economische veiligheid. • De ambitie is dus in beginsel in lijn maar de nadruk (en fondsen zie hierna) worden niet beschikbaar gesteld of zijn elders gealloceerd (bij de diensten).
<p>Aandachtspunten voor uitwerking in regeerprogramma</p> <p><i>Wat zijn de inhoudelijke vragen en aandachtspunten voor de uitwerking?</i></p> <p>Welke kansen en risico's zijn er t.a.v. de uitwerking?</p> <p><i>Wat zijn de procesmatige aandachtspunten (bijv. met wie moet worden afgestemd)?</i></p>	<ul style="list-style-type: none"> • Nadruk lijkt te liggen op investering van opsporings- en veiligheidsdiensten. • Bescherming tegen statelijke actoren is niet alleen een kwestie van inzetten. • De digitale dreigingen kunnen alleen worden geweerd door ook te werken aan de feitelijke veiligheid van overheden. • Het dreigingsbeeld van Nederland laat zien dat statelijke dreigingen gevolgen hebben op elke overheid, zowel voor de Rijksoverheid als voor decentrale overheden. • Risico is dat er geen extra middelen voor deze ambitie worden vrijgemaakt. Deze middelen worden ingevolge de financiële paragraaf aan de diensten toebedeeld. Het is zaak hier aandacht voor te vragen. • BZK heeft in de fiches concrete plannen liggen om de informatieveiligheid van de overheid te versterken. Deze kunnen niet worden gerealiseerd.
<p>Aandachtspunten constituerend beraad</p> <p><i>Zijn er punten waarvoor aandacht is vereist bij constituerend beraad?</i></p> <p><i>Bijv. zaken die niet genoemd worden, maar wel geregeld moeten worden (middelen, bevoegdheden).</i></p>	<ul style="list-style-type: none"> • Centrale coordinatie vanuit BZK op basis van Coordinatiebelsuit bedrijfsvoering etc om digitale veiligheid te garanderen; • in het verlengde daarvan het besluit CIO-stelsel en het besluit BVA-stelsel;

<p>Financiële consequenties</p> <p><i>Worden er middelen beschikbaar gesteld, zo ja hoeveel? Worden er bezuinigingen of hervormingen met financiële gevolgen voorgesteld en hoe zien deze eruit? Worden er maatregelen voorgesteld zonder dat daar dekking tegenover staat?</i></p>	<ul style="list-style-type: none"> • Er lijken geen specifieke middelen beschikbaar te worden gesteld voor de weerbaarheid van informatiesystemen door de overheidsorganisatie. • Wel worden er (weer) aanvullende middelen richting veiligheidsdiensten aangewend.
---	---

8.7 Meer slagkracht voor politie, justitie en veiligheidsdiensten

Thema	<i>Veiligheid</i>
Organisatieonderdeel	<i>DGDOO / CIO Rijk</i>
Opstellers	[REDACTED]
Telefoonnummer	[REDACTED]

<p>Maatregel/doel</p> <p><i>Letterlijke passage uit het akkoord</i></p>	<p>regel A12 Nationale veiligheid versterken.</p> <p>Meer slagkracht voor politie, justitie en veiligheidsdiensten.</p>
<p>Consequenties van maatregel/doel</p> <p><i>Geef aan of maatregel/doel strijdig of niet strijdig is met de lopende beleidslijn en met de ambtelijke BZK-inzet voor het nieuwe kabinet (zoals geformuleerd in two-pager, fiches en hoofdfiches)</i></p>	<ul style="list-style-type: none"> • Het versterken van de digitale weerbaarheid is essentieel voor de Nationale veiligheid. • BZK speelt hier een belangrijke rol in speelt voor zowel de Rijksoverheid als de samenleving en moet daarom middelen ontvangen om veiligheid en stabiliteit van Nederland te garanderen. • Investerings in digitale weerbaarheid zijn cruciaal voor de bescherming tegen cyberaanvallen, het behoud van economische stabiliteit, en het veiligstellen van staatsgeheimen. • Een sterke digitale infrastructuur versterkt onze internationale veiligheidspositie en dient als afschrikmiddel tegen aanvallen. • De voortdurende ontwikkeling van cyberdreigingen vereist aanhoudende investeringen in geavanceerde verdedigingstechnologieën, zoals de bewaking van digitale systemen van de Rijksoverheid, de ontwikkeling van quantumveilige cryptografie en de inzet van redteaming.

<p>Aandachtspunten voor uitwerking in regeerprogramma</p> <p><i>Wat zijn de inhoudelijke vragen en aandachtspunten voor de uitwerking?</i></p> <p>Welke kansen en risico's zijn er t.a.v. de uitwerking?</p> <p><i>Wat zijn de procesmatige aandachtspunten (bijv. met wie moet worden afgestemd)?</i></p>	<p>Let op coordinatie bij veiligheidsvraagstukken en de werkrelatie JenV – BZK.</p> <p>Denk naast de handhaving bij JenV aan coordinatie en beleid door BZK voor rijksbreed effectieve werking van maatregelen. (oa. Coordinatiebesluit BZK en BVA-stelsel)</p> <p>Belangrijkste aandachtspunt is dat deze middelen aan de diensten beschikbaar worden gesteld en niet voor het digitaal veilig houden van de (Rijks)overheid. Dit is een probleem.</p>
<p>Aandachtspunten constituerend beraad</p> <p><i>Zijn er punten waarvoor aandacht is vereist bij constituerend beraad?</i></p> <p><i>Bijv. zaken die niet genoemd worden, maar wel geregeld moeten worden (middelen, bevoegdheden).</i></p>	<p>Let op coordinatie bij veiligheidsvraagstukken en de werkrelatie JenV – BZK.</p> <p>Denk naast de handhaving bij JenV aan coordinatie en beleid door BZK voor rijksbreed effectieve werking van maatregelen. (oa. Coordinatiebesluit BZK en BVA-stelsel)</p>

<p>Financiële consequenties</p> <p><i>Worden er middelen beschikbaar gesteld, zo ja hoeveel? Worden er bezuinigingen of hervormingen met financiële gevolgen voorgesteld en hoe zien deze eruit? Worden er maatregelen voorgesteld zonder dat daar dekking tegenover staat?</i></p>	<p>BZK heeft middelen nodig voor versterken van nationale veiligheid.</p> <p>Het geormerkte geld voor veiligheidsdiensten zal deels ook richting rijksbreed beleid moeten gaan om maatregelen effectief te laten zijn.</p>
---	--

8.8 Weerbaar bestuur en Zicht op Ondernijning

Thema	<i>Weerbaar Bestuur en Zicht op Ondernijning</i>
Organisatieonderdeel	<i>DGOBDR/D&B/PAW</i>
Opstellers	■■■■■■■■■■
Telefoonnummer	■■■■■■■■■■

<p>Maatregel/doel</p> <p><i>Letterlijke passage uit het akkoord</i></p>	<p>De afgelopen jaren is er een groei van het aantal bedreigingen bij politici en hoeders van de rechtsstaat. Daarom wordt ingezet op uitbreiding van het team bedreigde politici en wordt "Bewaken en beveiligen" een generaal dossier.</p> <p>Keihard optreden tegen grensoverschrijdend gedrag en tegen intimidatie ten opzichte van eenieder, en tegen alle vormen van straatterreur. Het aantal misdrijven dat verjaart wordt verminderd en bij fysiek geweld tegen hulpverleners wordt een taakstrafverbod ingevoerd.</p> <p>Voor het versterken van de veiligheid worden structureel middelen gereserveerd voor het op orde brengen van de capaciteit in de gehele strafrechtketen waarbij financiering minder gebaseerd is op output en producten, en meer is gericht op effectief samenwerken en presteren in de strafrechtketen.</p> <p>Corruptie wordt hard bestreden. Er komt onder andere een rijksbrede aanpak om corruptie te bestrijden, waarbij het vergroten van de weerbaarheid en de meldingsbereidheid van medewerkers, evenals het verkleinen van risico's door (toegang tot) ICT-systemen, belangrijke speerpunten zijn.</p> <p>De zware, georganiseerde misdaad moet krachtig worden bestreden. Preventie in het algemeen vraagt meer inzet. Voor effectief veiligheidsbeleid vormen preventie en repressie twee kanten van dezelfde medaille</p> <p>Rijksdienst zet aantoonbaar meer in op kennis en uitvoering</p>
<p>Consequenties van maatregel/doel</p> <p><i>Geef aan of maatregel/doel strijdig of niet strijdig is met de lopende beleidslijn en met de ambtelijke BZK-inzet voor het nieuwe kabinet (zoals geformuleerd in two-pager, fiches en hoofdfiches)</i></p>	<ul style="list-style-type: none"> • De genoemde maatregelen zijn niet strijdig met lopende beleidslijn en inzet op weerbaar bestuur waarin extra inzet wordt gevraagd vanwege de groei van het aantal bedreigingen van politici en de samenwerking in de strafrechtketen. • De nadruk van de maatregelen ligt wel nadrukkelijk meer op straffen en beveiligen dan op de preventiekant. • Bevoegdheden/betrokkenheid BZK nodig bij de uitbreiding van Team Bedreigde Politici met de doelgroep decentrale politieke ambtsdragers. • De inzet op weerbaarheid en meldingsbereidheid van medewerkers nadrukkelijk samen laten optrekken met de weerbaarheid van politieke ambtsdragers ten behoeve van weerbare organisaties. Dit vraagt extra inzet om tot een rijksbrede aanpak te komen.

<p>Aandachtspunten voor uitwerking in regeerprogramma</p> <p><i>Wat zijn de inhoudelijke vragen en aandachtspunten voor de uitwerking?</i></p> <p>Welke kansen en risico's zijn er t.a.v. de uitwerking?</p> <p><i>Wat zijn de procesmatige aandachtspunten (bijv. met wie moet worden afgestemd)?</i></p>	<ul style="list-style-type: none"> • De urgentie van bescherming van politici en andere hoeders van de rechtsstaat wordt onderkend en de uitbreiding van het Team bedreigde politici biedt kansen. Dit team is er nu alleen nog voor de landelijke politici en politici in de eenheid Den Haag. Zij helpen bij het doen van aangifte, schakelen met het OM over de opvolging en adviseren over beveiliging. Dit zou bijvoorbeeld ook voor burgemeesters van grote meerwaarde zijn. • Ook liggen er kansen om van Bewaken en beveiligen een generaal dossier te maken en niet teveel uitvoeringsgericht en afgeschermd binnen de NCTV te beleggen. De gerichtheid op effectief samenwerken en presteren in de strafrechtketen is iets waar vanuit het Netwerk Weerbaar Bestuur ook veel behoefte aan is, in de samenwerking met Politie, OM en RIEC's. • De aangekondigde rijksbrede aanpak van corruptie sluit aan bij de inzet op weerbare organisatie, kwetsbare processen en omstandigheden waarin deze processen worden uitgevoerd binnen de overheid. Het borduurt voort op aanpak van paspoortfraude, integriteit en de samenwerking met de Rijksrecherche. • Ten behoeve van de bestuurlijke aanpak (preventie) van georganiseerde ondermijnende criminaliteit zet de Uitvoeringsafdeling Ondersteuning Bestuur in op versterking van de informatiepositie van het decentraal bestuur, onder meer. Met de Zicht-Op-Methode worden fenomenen, afwijkingen en risico's voor ondermijning in gebieden en branches zichtbaar gemaakt, zodat gerichte interventies kunnen plaatsvinden. Het perspectief van het decentraal bestuur staat daarbij voorop.
<p>Aandachtspunten constituerend beraad</p> <p><i>Zijn er punten waarvoor aandacht is vereist bij constituerend beraad?</i></p> <p><i>Bijv. zaken die niet genoemd worden, maar wel geregeld moeten worden (middelen, bevoegdheden).</i></p>	<p>n.v.t.</p>
<p>Financiële consequenties</p> <p><i>Worden er middelen beschikbaar gesteld, zo ja hoeveel? Worden er bezuinigingen of hervormingen met financiële gevolgen voorgesteld en hoe zien deze eruit? Worden er maatregelen voorgesteld zonder dat daar dekking tegenover staat?</i></p>	<ul style="list-style-type: none"> • Voor versterking van nationale veiligheid wordt oplopend structureel 300 miljoen euro per jaar beschikbaar gesteld voor meer slagkracht bij politie, justitie en veiligheidsdiensten. <p>In fiche weerbaar bestuur claim opgenomen voor:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Steun en opvolging na intimidatie en bedreiging politieke ambtsdragers met verbeteren van melding en aangifte en betere aansluiting tussen preventieve beveiligingsmaatregelen en Stelsel bewaken en beveiligen. Hier zit koppeling met verbreding van Team Bedreigde Politici, versterken Stelsel bewaken en beveiligen en versterking van (samenwerking binnen) de strafrechtketen. Voor deze lijn is zo'n 5 miljoen per jaar opgenomen. • Uitbreiden Zicht op-methode voor informatiepositie aanpak maatschappelijke problemen.

<p><i>Indien mogelijk graag de financiële reeks hieronder invullen (in miljoenen), meerdere reeksen zijn mogelijk.</i></p> <p>NB: deze kolom moet worden afgestemd met FEZ/Control.</p>	
---	--

8.9 Aanpak corruptie

Thema	<i>2. Aanpak corruptie</i>
Organisatieonderdeel	<i>DGOBDR/D&B/PAW en IOB in afstemming met DGDOO/A&O</i>
Opstellers	██████████
Telefoonnummer	
Maatregel/doel <i>Letterlijke passage uit het akkoord</i>	Corruptie wordt hard bestreden. Er komt onder andere een rijksbrede aanpak om corruptie te bestrijden, waarbij het vergroten van de weerbaarheid en de meldingsbereidheid van medewerkers, evenals het verkleinen van risico's door (toegang tot) ICT-systemen, belangrijke speerpunten zijn.
Consequenties van maatregel/doel <i>Geef aan of maatregel/doel strijdig of niet strijdig is met de lopende beleidslijn en met de ambtelijke BZK-inzet voor het nieuwe kabinet (zoals</i>	<ul style="list-style-type: none"> • De genoemde maatregelen zijn niet strijdig met lopende beleidslijn. • Integriteit is daarbinnen een belangrijk thema als waarde van goed bestuur die bijdraagt aan het voorkomen van corruptie. Doel is te zorgen dat overheden niet (on)bewust criminaliteit faciliteren en dat medewerkers beschermd worden tegen oneigenlijke druk. • De ministeriële commissie aanpak ondermijning heeft ingestemd met een rijksbrede risico-inventarisatie corruptie. Deze inventarisatie is bijna afgerond. In de ambtelijke commissie aanpak ondermijning zullen vervolgstappen worden bepaald.

<p><i>geformuleerd in twee-pager, fiches en hoofdfiches)</i></p>	<ul style="list-style-type: none"> • BZK heeft een rijksbrede stelselverantwoordelijkheid op het gebied van onder andere integriteit van het openbaar bestuur. Samen met DG Ondernijning van JenV werkt DG.DOO aan de thema's integriteit en corruptie. • Decentrale overheden zijn verantwoordelijk voor de eigen integriteit. BZK ontwikkelt instrumenten om de bestuurlijke integriteit van het decentraal bestuur te bevorderen, bijvoorbeeld een screening van wethouders en kwaliteitseisen voor integriteitsonderzoek. Daarnaast werkt BZK met het programma weerbaar bestuur aan het vergroten van bewustwording bij o.a. gemeentesecretarissen over het belang van een weerbare overheid tegen ondermijnende criminaliteit.
<p>Aandachtspunten voor uitwerking in regeerprogramma</p> <p><i>Wat zijn de inhoudelijke vragen en aandachtspunten voor de uitwerking?</i></p> <p>Welke kansen en risico's zijn er t.a.v. de uitwerking?</p> <p><i>Wat zijn de procesmatige aandachtspunten (bijv. met wie moet worden afgestemd)?</i></p>	<ul style="list-style-type: none"> • Corruptie kent geen juridische definitie. • BZK is stelselverantwoordelijk voor de integriteit van de rijksoverheid. Departementen en uitvoeringsorganisaties zijn verantwoordelijk voor het voeren van het eigen integriteitsbeleid. • Decentrale overheidsorganisaties zijn verantwoordelijk voor het voeren van het eigen integriteitsbeleid. • Voor politieke ambtsdragers gelden er verschillende wet- en regelgeving inzake integriteit. • De inzet op weerbaarheid en meldingsbereidheid van medewerkers nadrukkelijk samen laten optrekken met de weerbaarheid van politieke ambtsdragers ten behoeve van weerbare organisaties. Dit vraagt extra inzet om tot een rijksbrede aanpak te komen. • Blijvende aandacht en investeringen in bestuurlijke integriteit als waarde van goed openbaar bestuur om het vertrouwen in de overheid te versterken en dit meenemen in de rijksbrede aanpak om corruptie te bestrijden, bijvoorbeeld in de vorm van heldere en kenbare procedures en regels voor politieke ambtsdragers. • Afstemming vereist met DG Ondernijning JenV.
<p>Aandachtspunten constituerend beraad</p> <p><i>Zijn er punten waarvoor aandacht is vereist bij constituerend beraad?</i></p> <p><i>Bijv. zaken die niet genoemd worden, maar wel geregeld moeten worden (middelen, bevoegdheden).</i></p>	

<p>Financiële consequenties</p> <p><i>Worden er middelen beschikbaar gesteld, zo ja hoeveel? Worden er bezuinigingen of hervormingen met financiële gevolgen voorgesteld en hoe zien deze eruit? Worden er maatregelen voorgesteld zonder dat daar dekking tegenover staat?</i></p> <p><i>Indien mogelijk graag de financiële reeks hieronder invullen (in miljoenen), meerdere reeksen zijn mogelijk.</i></p> <p>NB: deze kolom moet worden afgestemd met FEZ/Control.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Voor versterking van nationale veiligheid wordt olopend structureel 300 miljoen euro per jaar beschikbaar gesteld voor meer slagkracht bij politie, justitie en veiligheidsdiensten. Daarvoor zal een deel aan de aanpak van integriteit en corruptie moeten worden besteed. Wordt nader uitgeplitst.
---	---

<p>Aandachtspunten constituerend beraad</p> <p><i>Zijn er punten waarvoor aandacht is vereist bij constituerend beraad?</i></p> <p><i>Bijv. zaken die niet genoemd worden, maar wel geregeld moeten worden (middelen, bevoegdheden).</i></p>	
<p>Financiële consequenties</p> <p><i>Worden er middelen beschikbaar gesteld, zo ja hoeveel? Worden er bezuinigingen of hervormingen met financiële gevolgen voorgesteld en hoe zien deze eruit? Worden er maatregelen voorgesteld zonder dat daar dekking tegenover staat?</i></p> <p><i>Indien mogelijk graag de financiële reeks hieronder invullen (in miljoenen), meerdere reeksen zijn mogelijk.</i></p> <p>NB: deze kolom moet worden afgestemd met FEZ/Control.</p>	

8.11 Omgaan met maatschappelijk ongenoegen/onrust en Omgaan met anti-institutionele tendensen

Thema	<i>Omgaan met maatschappelijk ongenoegen/onrust en Omgaan met anti-institutionele tendensen</i>
Organisatieonderdeel	<i>BZK/D&B</i>
Opstellers	██████████
Telefoonnummer	██████████

<p>Maatregel/doel</p> <p><i>Letterlijke passage uit het akkoord</i></p>	<p>Het hele regeerakkoord ademt het belang van aandacht voor herstel van maatschappelijk vertrouwen, onder meer door vergroten van de betrouwbaarheid en bereikbaarheid van de van de overheid. Ook is er aandacht voor het krachtiger normstellen bij grensoverschrijdend gedrag en aandacht voor radicalisering (in relatie tot burgerschaps- en thuisonderwijs en buitenlandse financiering).</p> <p>Belang van vertrouwen en betrouwbaarheid:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Wij moeten hard werken om het vertrouwen van Nederlanders te verdienen. • We zien een overheid die een baken van betrouwbaarheid is voor alle Nederlanders <p>Voedingsbodems voor en omgaan met Ongenoegen</p> <ul style="list-style-type: none"> • Het strengste toelatingsregime voor asiel en het omvangrijkste pakket voor grip op migratie ooit. • Als politiek doel is de afspraak om structureel 100.000 woningen per jaar erbij te bouwen, • In plaats van de aanwijzing van heel Nederland als kwetsbaar gebied komt dan een aanwijzing per gebied. • De kerncentrale in Borssele blijft open; de bouw van twee kerncentrales wordt doorgezet. Daarnaast komen er twee extra kerncentrales • Er wordt scherper onderscheid gemaakt tussen (vreedzaam) demonstreren en ordeverstoringen. OM, lokaal gezag en nationale politie zullen worden aangespoord om kordaat op te treden waar demonstranten over de grenzen van het strafrecht heengaan. <p>Relevant voor omgaan met anti-institutionele tendensen:</p> <ul style="list-style-type: none"> • De burgerschapsopdracht wordt aangescherpt om radicalisering te voorkomen. Het toezicht op informeel en formeel onderwijs wordt wettelijk geregeld zodat signalen van haat en geweld gevolgen krijgen. • Terwijl van de overheidsorganisaties de afgelopen jaren heel veel is gevraagd en door hen veel goeds is en wordt gedaan, is het vertrouwen van burgers in politiek en overheid ernstig geschaad. Herstel is nodig en urgent. "Het kan weer gebeuren", • De bereikbaarheid van overheidsorganisaties voor burgers moet omhoog.
---	---

	<ul style="list-style-type: none"> • de maatschappij worden weerbaar gemaakt tegen desinformatie en 'deepfakes'. • De rijksdienst zet aantoonbaar meer in op vakmanschap, kennis, uitvoering en burgerperspectief; • De minister van BZK krijgt opdracht om als coördinerend bewindspersoon, in samenwerking met andere ministeries, de hardheden aan te pakken en hierover publiekelijk te rapporteren. • Keihard optreden tegen grensoverschrijdend gedrag en tegen intimidatie ten opzichte van eenieder, en tegen alle vormen van straatterrorisme. • De bestrijding van antisemitisme wordt versterkt • Er wordt gewerkt aan een slim verbod op ongewenste buitenlandse financiering van Nederlandse verenigingen, stichtingen, kerkgenootschappen of informele organisaties <p>Relevant voor maatschappelijk beeld/sentimeter</p> <ul style="list-style-type: none"> • Er komt een wetenschappelijke standaard voor het gebruik van modellen en algoritmes.
<p>Consequenties van maatregel/doel</p> <p><i>Geef aan of maatregel/doel strijdig of niet strijdig is met de lopende beleidslijn en met de ambtelijke BZK-inzet voor het nieuwe kabinet (zoals geformuleerd in two-pager, fiches en hoofdfiches)</i></p>	<ul style="list-style-type: none"> • De maatregelen zijn niet strijdig met lopende beleidsinzet. • Consequenties zitten in de risico's op maatschappelijke onrust op met name dossiers van asiel, klimaat en kernenergie. • Risico's zitten ook spanningen in de interbestuurlijke verhoudingen in de uitvoering van beleid waar lokaal bestuur andere afwegingen maakt.

<p>Aandachtspunten voor uitwerking in regeerprogramma</p> <p><i>Wat zijn de inhoudelijke vragen en aandachtspunten voor de uitwerking?</i></p> <p><i>Welke kansen en risico's zijn er t.a.v. de uitwerking?</i></p> <p><i>Wat zijn de procesmatige aandachtspunten (bijv. met wie moet worden afgestemd)?</i></p>	<p>Algemeen: Voor het ondersteunen van landelijk en lokaal bestuur bij het omgaan met ongenoegen en onrust is het bestaande interbestuurlijk netwerk adequaat. Gezien de risico's op onrust is versterkte inzet nodig op het interbestuurlijk samenspel om meer gezamenlijk op te trekken met mede-overheden in het omgaan met onrust rond specifieke thema's (asiel, klimaat, kernenergie). Daarnaast moet meer aandacht uitgaan naar maatschappelijk herstel van vertrouwen, onder meer door versterkt vakmanschap op erkenning van leed, maatschappelijke sensitiviteit en rechtstatelijke beginselen van goed bestuur. Tot slot is er ook aandacht nodig voor het begrenzen van anti-institutionele uitingen die strijdig zijn met beginselen van de democratische rechtsstaat.</p> <p>Specifieke aandachtspunten:</p> <ul style="list-style-type: none"> • De vraag is hoe sommige maatregelen (bv hard asielbeleid en scherper onderscheid tussen (vreedzaam) demonstreren en ordeverstoring acties) zich verhouden tot de grondwettelijke toetsing. De praktische uitwerking moet nog blijken (OM en politie worden aangespoord harder op te treden). • Kansen zitten er in de nadruk op vertrouwen, herstel, openheid, responsiviteit en maatschappelijke sensitiviteit van het openbaar bestuur. Dit kan positief uitpakken. Concrete stap kan zijn rijksbreed netwerk voor erkenning en (maatschappelijk) herstel. • Kansen voor het omgaan met anti-institutionele tendensen zitten in versterkte aandacht in het onderwijs voor radicalisering, ook in het informeel onderwijs (soevereinen maken daar gebruik van). Aanpak van radicalisering en terrorisme verwijst wel enkel naar jihadistische dreiging. Zelfde maatregelen zullen ook van toepassing zijn op mensen die radicaliseren vanuit het anti-institutioneel perspectief. • De wetenschappelijke standaard voor het gebruik van modellen en algoritmes heeft gevolgen voor de sentimeter. Kan ook een kans zijn: sentimeter als pilot
<p>Aandachtspunten constituerend beraad</p> <p><i>Zijn er punten waarvoor aandacht is vereist bij constituerend beraad?</i></p> <p><i>Bijv. zaken die niet genoemd worden, maar wel geregeld moeten worden (middelen, bevoegdheden).</i></p>	<p><i>Spanningen tussen de voorgestelde wetgeving en de constitutionele toetsing.</i></p> <p><i>Spanningen in de interbestuurlijke verhoudingen, m.n. op dossiers waar veel polarisatie in de samenleving is en uiteenlopende visies/belangen vanuit mede-overheden: opvang asielzoekers/statushouders, transitie landelijk gebied, bouwen in natuurgebieden en kernenergie. In de interbestuurlijke samenwerking is nadrukkelijk aandacht nodig voor omgaan met ongenoegen en procedurele rechtvaardigheid (een als eerlijk ervaren besluitvormingsproces helpt bij acceptatie uitkomst)</i></p>

<p>Financiële consequenties</p> <p><i>Worden er middelen beschikbaar gesteld, zo ja hoeveel?</i></p> <p><i>Worden er bezuinigingen of hervormingen met financiële gevolgen voorgesteld en hoe zien deze eruit?</i></p> <p><i>Worden er maatregelen voorgesteld zonder dat daar dekking tegenover staat?</i></p> <p><i>Indien mogelijk graag de financiële reeks hieronder invullen (in miljoenen), meerdere reeksen zijn mogelijk.</i></p> <p>NB: deze kolom moet worden afgestemd met FEZ/Control.</p>	<p>p. 2:</p> <p>Investeren in goed bestuur en de rechtsstaat</p> <p style="text-align: right;">100 150 200 200 200</p>
	<p>Hier zijn kansen om ook geld voor herstel maatschappelijk vertrouwen en omgaan met democratie-ondermijnd gedrag (anti-institutionele tendensen). Beide ter bevordering en bescherming van de rechtstaat door specifieke inzet op responsiever bestuur.</p>
	<p>Nationale veiligheid versterken. Meer slagkracht voor politie, justitie en veiligheidsdiensten</p> <p style="text-align: right;">200 250 300 300 300</p> <p>Hier kansen voor geld voor aanpak anti-institutioneel extremisme (inclusief gerichte preventie). De bredere aanpak vanuit BZK kan hierbij aansluiten.</p> <p>p.3:</p> <p>w.v. Overheveling specifieke uitkeringen naar Gemeente- en Provinciefonds met 10% budgetkorting -638 -638 -638 -638</p> <p><i>specifieke uitkeringen overgeheveld naar het Gemeente- of Provinciefonds met een budgetkorting van 10 procent.</i></p> <p>Hierdoor lastiger gericht kleine gemeenten te ondersteunen.</p>

8.12 Demonstratierecht

Thema	<i>Demonstratierecht</i>
Organisatieonderdeel	<i>IOB en CZW</i>
Opstellers	██████████
Telefoonnummer	██████████
Maatregel/doel <i>Letterlijke passage uit het akkoord</i>	Er wordt scherper onderscheid gemaakt tussen (vreedzaam) demonstreren en ordeverstoringen. Wanordelijkheden, bedreigingen tegen anderen en openbaar geweld worden niet getolereerd. OM, lokaal gezag en nationale politie zullen worden aangespoord om kordaat op te treden waar demonstranten over de grenzen van het strafrecht heengaan. Notoire reischoppers worden hard aangepakt en gestraft.
Consequenties van maatregel/doel <i>Geef aan of maatregel/doel strijdig of niet strijdig is met de lopende beleidslijn en met de ambtelijke BZK-inzet voor het nieuwe kabinet (zoals geformuleerd in twopager, fiches en hoofdfiches)</i>	Er is op 19 april een kamerbrief over demonstratierecht uitgegaan. Daarin is niet voorzien dat er een onderscheid moet worden gemaakt tussen demonstreren en ordeverstoringen. Dat onderscheid bestaat ook al in de wet, dus het is op eerste gezicht lastig te zien hoe dat verscherpt kan worden. Daarnaast hebben we ons eerder gericht op aansporing OM om demonstranten aan te pakken die de wet overtreden, maar tot nu toe zonder effect. Dit past dus bij de huidige inzet, maar resultaat zal lastig worden.
Aandachtspunten voor uitwerking in regeerprogramma <i>Wat zijn de inhoudelijke vragen en aandachtspunten voor de uitwerking?</i> <i>Welke kansen en risico's zijn er t.a.v. de uitwerking?</i>	<ul style="list-style-type: none"> - <i>Hoe moet het onderscheid tussen demonstreren en ordeverstoringen scherper worden gemaakt?</i> - <i>Hoe kan het OM beter in staat worden gesteld overtreders van de WOM aan te pakken?</i> - <i>Het is mogelijk dat bovenstaande punten leiden tot een goed klimaat voor demonstraties, maar omdat ingezet wordt op onderdelen die al bestaan of al onderzocht zijn moet heel zorgvuldig worden bekeken hoe dit kan zonder dat er sprake is van een uitholling van het recht om te demonstreren.</i> - <i>JenV, NCTV moeten betrokken blijven.</i>

<p><i>Wat zijn de procesmatige aandachtspunten (bijv. met wie moet worden afgestemd)?</i></p>	
<p>Aandachtspunten constituerend beraad</p> <p><i>Zijn er punten waarvoor aandacht is vereist bij constituerend beraad?</i></p> <p><i>Bijv. zaken die niet genoemd worden, maar wel geregeld moeten worden (middelen, bevoegdheden).</i></p>	
<p>Financiële consequenties</p> <p><i>Worden er middelen beschikbaar gesteld, zo ja hoeveel? Worden er bezuinigingen of hervormingen met financiële gevolgen voorgesteld en hoe zien deze eruit? Worden er maatregelen voorgesteld zonder dat daar dekking tegenover staat?</i></p> <p><i>Indien mogelijk graag de financiële reeks hieronder invullen (in</i></p>	

<p><i>miljoenen), meerdere reeksen zijn mogelijk.</i></p> <p>NB: deze kolom moet worden afgestemd met FEZ/Control.</p>	
--	--

9 Internationale veiligheid

9.1 Internationale veiligheid

Thema	Internationale Veiligheid
Organisatieonderdeel	AIVD
Opstellers	
Telefoonnummer	

Maatregel/doel <i>Letterlijke passage uit het akkoord</i>	Pagina 23 onder Internationale Veiligheid en pagina 20 onder Nationale Veiligheid: Het versterken van de slagkracht van onze inlichtingendiensten en van de cyberveiligheid bij defensie heeft prioriteit en meer slagkracht voor Politie, justitie en veiligheidsdiensten
Consequenties van maatregel/doel <i>Geef aan of maatregel/doel strijdig of niet strijdig is met de lopende beleidslijn en met de ambtelijke BZK-inzet voor het nieuwe kabinet (zoals geformuleerd in two-pager, fiches en hoofdfiches)</i>	De maatregel/doel is niet strijdig met de lopende beleidslijn Een aanzienlijke investering in zowel technische inlichtingenmiddelen als fysieke operationele inzet stelt de AIVD in staat om toekomstbestendige en operationeel veilige inlichtingenposities te realiseren.

<p>Aandachtspunten voor uitwerking in regeerprogramma</p> <p><i>Wat zijn de inhoudelijke vragen en aandachtspunten voor de uitwerking?</i></p> <p>Welke kansen en risico's zijn er t.a.v. de uitwerking?</p> <p><i>Wat zijn de procesmatige aandachtspunten (bijv. met wie moet worden afgestemd)?</i></p>	<ul style="list-style-type: none"> • De uitgaven van Defensie worden in lijn gebracht met de NAVO-norm van ten minste 2% bbp en wettelijk vastgelegd. Het ministerie ontvangt hiervoor € 1,4 mld oplopend tot structureel € 2,4 mld. • De middelen komen ten goede van het ministerie van Defensie. Om kans te maken op financiële middelen zal dit moeten worden afgestemd met de MIVD. • Risico bestaat dat de MIVD hierin niet wil meegaan. • T.a.v. de Nationale veiligheid bieden de extra middelen een kans maar geeft dit tegelijk een risico omdat er meerdere veiligheidspartners een beroep zullen doen op de beschikbare middelen.
<p>Aandachtspunten constituerend beraad</p> <p><i>Zijn er punten waarvoor aandacht is vereist bij constituerend beraad?</i></p> <p><i>Bijv. zaken die niet genoemd worden, maar wel geregeld moeten worden (middelen, bevoegdheden).</i></p>	
<p>Financiële consequenties</p> <p><i>Worden er middelen beschikbaar gesteld, zo ja hoeveel? Worden er bezuinigingen of hervormingen met financiële gevolgen voorgesteld en hoe zien deze eruit? Worden er maatregelen voorgesteld zonder dat daar dekking tegenover staat?</i></p>	<p>Er worden middelen beschikbaar gesteld aan het ministerie van Defensie (structureel € 2,4 mld.).</p> <p>Middelen worden beschikbaar gesteld ten behoeve van de Nationale Veiligheid; reeks loopt op van € 200 mln. tot structureel € 300 mln.</p> <p>NB. Expliciet wordt genoemd dat ondanks specifieke taakstellingen 'de onderdelen van de rijksdienst die werken aan de NAVO-doelstellingen, de NCTV, de AIVD en MIVD zijn uitgezonderd gelet op het belangrijke werk dat zij verrichten voor de veiligheid van Nederland' (p.8 Budgettaire bijlage hoofdlijnenakkoord)</p>

<p><i>Indien mogelijk graag de financiële reeks hieronder invullen (in miljoenen), meerdere reeksen zijn mogelijk.</i></p> <p>NB: deze kolom moet worden afgestemd met FEZ/Control.</p>	
---	--

10 Solide overheidsfinanciën, economie en vestigingsklimaat

11 Budgettaire bijlage

11.1 Overheveling specifieke uitkeringen naar Gemeente- en Provinciefonds met 10% budgetkorting

Thema	Maatregel 26: w.v. Overheveling specifieke uitkeringen naar Gemeente- en Provinciefonds met 10% budgetkorting
Organisatieonderdeel	BZK/BFR/RTM
Opstellers	██████████
Telefoonnummer	██████████

1. Letterlijke beschrijving

Overheveling specifieke uitkeringen naar het Gemeentefonds. Het aantal specifieke uitkeringen is sinds 2018 fors gestegen. Gemeenten en provincies geven aan dat specifieke uitkeringen hen beperkt in autonomie.

Dit vanwege de strikte en gedetailleerde eisen die vanuit het Rijk worden gesteld aan de besteding van de gelden uit een specifieke uitkering. Daarnaast kennen deze uitkeringen zware administratieve- en controlelasten. Met deze maatregel worden specifieke uitkeringen overgeheveld naar het Gemeente- of Provinciefonds met een budgetkorting van 10 procent. De BUIG blijft hierbij buiten beschouwing. Overheveling specifieke uitkeringen naar Gemeente- en Provinciefonds met 10% budgetkorting. Korting €-638 mln. De korting staat voor het eerst voor 2026 in de tabel in het Budgettaire bijlage hoofdlijnenakkoord.

2. Consequenties van maatregelen/doel

Het verminderen van specifieke uitkeringen (Spuks) en deze waar mogelijk omzetten naar GF (al dan niet via de toekomstige Brede Fondsuitkering, BFU) is in lijn met ambtelijke inzet BZK, en is ook besproken in het laatste Bestuurlijk Overleg financiële verhoudingen (BOFv). Het hieraan verbinden van een financiële taakstelling is echter *niet* eerder door ons of koepels ingebracht of voorgesteld. Wel heeft dit als optie gestaan in de ambtelijke menukaart van bezuinigingsopties van Financiën (de zgh. 'Ombuigingslijst' uit 2023).

Wij waren en zijn van mening dat voor een besparing van 10 procent geen onderbouwing is gegeven. Bovendien lijkt hierdoor het verlichten van administratieve lasten bij Spuks, door bijvoorbeeld minder indicatoren of lichte verantwoordingsregimes, niet meer relevant. Het Coalitieakkoord legt immers – m.u.v. de BUIG – de nadruk op omzetting naar het GF of PF.

3. Aandachtspunten voor uitwerking in regeerprogramma

Qua proces:

- Coördinatie, inhoudelijke toetsing van overzetting naar GF/PF en proces begeleiding vermindering Spuks en taakstelling dienen duidelijk belegd te worden, voor de gehele operatie, bij BZK (in nauwe samenwerking met Financiën).
- De reeds voorgenomen doorlichting van Spuks dient te worden verbreed qua scope. Het ambtelijke afstemmingsgremium is hiervoor de Taskforce uitkeringsstelsel en een DG-overleg in de vorm van een stuurgroep.
- Er dient duidelijkheid te komen over de wijze van budgettaire verwerking van deze maatregel (via het Gemeentefonds en/of departementale begrotingen, en versleuteling van de financiële opgave).
- Er is extra ambtelijke capaciteit nodig (via herprioritering, DG- of BZK brede herschikking, en/of beroep op extra middelen, zoals die voor Goed Bestuur) om hier invulling aan te kunnen geven.
- Helder afbakenen verantwoordelijkheid vakministeries voor het realiseren van taakstellingen en wat daar inhoudelijk voor nodig is (wet- en regelgeving aanpassen etc.).
- Op korte termijn is een beleidslijn nodig m.b.t. hoe om te gaan met voorstellen voor nieuwe specifieke uitkeringen die in de pijplijn zitten.

Inhoud, kansen en risico's:

- Voorkomen van dubbeltellingen besparingen (zoals het korten op subsidies of besparingen op ambtelijke organisatie).
- Evt. uitzonderingen tevoren vastleggen, om moeilijke discussies hierover gaande de rit te voorkomen. (Bijv. gerichte extra investeringen in infra projecten, woningbouw, die ook in CA genoemd worden). Zowel voor bestaande als nieuwe Spuks.
- De inhoud van voorgenomen aanpassing van de Financiële-verhoudingswet zal opnieuw bezien moeten worden tegen de achtergrond: hoe kan deze dit voorgenomen doel goed faciliteren? Biedt de BFU in voldoende mate een alternatief voor de Spuk, nu deze als optie uit de gratie raakt? Dit zal ook gevolgen hebben voor de planning van het wetgevingstraject.
- Kans: vermindering Spuks stevig op agenda te krijgen, met financiën als stok achter de deur, en als BZK positie pakken daarop.
- Kans: andere sturingsvorm op uitkomsten en effecten introduceren, in de vorm van een BFU, waarbij meer accent ligt op resultaten en minder op het verantwoorden van uitgaven.
- Risico: veel bureaucratie en ambtelijke inzet/afstemming om wet- en regelgeving aan te passen, aangezien "zomaar" verminderen Spuks en overhevelen naar GF/PF niet gaat (gelet ook op Financiële-verhoudingswet en Algemene Rekenkamer).

- Risico: financiële opbrengsten worden ingeboekt door Financiën, mogelijk op GF/PF, nog voordat het onderliggende beleid (het reduceren van Spuks) gerealiseerd is. Dit zal uitgelegd worden als bezuiniging op decentrale overheden, net nu oloop opschalingskorting geschrapt is, en effect hebben op de financiële en bestuurlijke verhouding. De Minister van BZK kan mede hierdoor in een lastige positie komen, tussen medeoverheden en vakministeries in.
- Risico: ontwijkgedrag bij ministeries, bijv. door weer meer via subsidies en privaatrechtelijke constructies geld weg te zetten. Daardoor nemen de verantwoordingslasten niet af, maar worden de overheidsfinanciën wel minder transparant. Ook is er het risico dat ervoor gekozen wordt, op onderdelen helemaal geen geld meer te verstrekken aan medeoverheden.

4. Aandachtspunten voor constituerend beraad

- Nieuwe Minister zal door BFR tijdig, op korte termijn, op de hoogte moeten worden gebracht van de betekenis van deze passage van het Coalitieakkoord en de mogelijke effecten (c.q. kansen en risico's) hiervan.
- Aandachtspunt in het constituerend beraad kan zijn: de mate waarin Minister BZK hier (extra) doorzettingsmacht wenst, de wijze van financiële verwerking en de verantwoordelijkheidsverdeling voor vermindering Spuks (w.o. afbakenen eigen verantwoordelijkheid, ook budgettair, van vakministers).
- Ook zal er een helder afstemmingsgremium moeten zijn (Onderraad of anders) op bewindspersonen niveau.

5. Financiële consequenties

- De korting uit de budgettaire tabel bedraagt 638 miljoen. De wijze van budgettaire verwerking (via GF/PF en/of begrotingen vakministeries) is nog niet uitgewerkt.
- Deze maatregel raakt ook de financiën van de medeoverheden. Daar staat tegenover dat op langere termijn mogelijk doelmatigheidsvoordeel te behalen is, doordat bij uitgaven meer integraal gekeken kan worden en er minder administratieve lasten zijn.
- Het is onzeker of het onderliggend beleid (vermindering Spuks) tijdig gerealiseerd kan worden.

A. Juridische en rechtsstatelijke aandachtspunten

Tekst hoofdlijnenakkoord

Aandachtspunten

Wonen en volkshuisvesting

"Er worden geen extra, nationale duurzaamheidsregels voor bouwen opgelegd." (p. 7)

Europese doelen en maatregelen zoals voortvloeiend uit Europese verordeningen en richtlijnen op het gebied van duurzaam bouwen dienen te worden nageleefd. Deze doelen leiden tot extra nationale maatregelen voor duurzaam bouwen bij implementatie in de aankomende periode (bijvoorbeeld bij de implementatie van de epbd-richtlijn). Wij lezen deze passage in deze context zo, dat hier bedoeld wordt dat nationale koppen worden vermeden, bij de implementatie van Europese richtlijnen en uitvoering van Europese verordeningen op het gebied van duurzaam bouwen. Dit is in lijn met staand wetgevingsbeleid.

"Er komt een coördinerend minister, die regie voert op de ruimtelijke ordening en op waar hoeveel woningen gebouwd moeten worden." (p. 7)

Er is veel mogelijk als het gaat om coördinatie en regie binnen het kabinet. Maar formele doorzettingsmacht, waarbij vakministers op hun eigen portefeuille worden overruled door een coördinerend minister, is niet mogelijk binnen de huidige artikelen 42 en 44 Grondwet.

"Het versnellen van procedures: beperken beroepsmogelijkheden (lijn wetsvoorstel Regie op de volkshuisvesting), aangevuld met wegwerken andere struikelblokken (beschikbaarheid locaties, grond en financiële en fiscale prikkels, beperken regels die bouwen in het buitengebied, bijvoorbeeld op het eigen erf, onnodig belemmeren, aanpak van knelpunten rond capaciteit en kennis)." (p. 8)

Verdere uitbreiding van de beperkingen zoals opgenomen in het wetsvoorstel Regie op de volkshuisvesting kan afbreuk doen aan belang van rechtsbescherming en toegang tot de rechter (artikel 17 Grondwet, artikel 6 EVRM). De struikelblokken waarmee het versnellen van procedures moet worden aangevuld zijn vrij algemeen of worden al deels opgepakt met de andere onderdelen van het wetsvoorstel Regie op de volkshuisvesting. Financiële en fiscale prikkels zullen binnen de kaders van de EU-staatssteunregels moeten worden vormgegeven.

"De stijging van de gemeentelijke woonlasten (OZB) wordt gemaximeerd via afspraken met gemeentes." (p. 8)

Het bepalen van het heffingspercentage voor de OZB is een wettelijke bevoegdheid van de gemeenteraad. Afspraken met de VNG of anderszins kunnen hier geen afbreuk aan doen. De wet biedt geen grondslag een maximumtarief voor te schrijven bij lagere regelgeving. Wil men een maximum, vraagt dit om wijziging van de Gemeentewet. Dit zal gevolgen hebben voor de belastingcapaciteit en daarmee voor (de verdeling van) het gemeentefonds. De vorige keer dat de OZB werd beperkt, leidde dit tot veel rechtszaken. Slechts omdat het Handvest lokale autonomie geen "een ieder verbindende bepalingen" bevat, zijn gemeenten toen niet in het gelijk gesteld. Wel is duidelijk dat een beperking van de belastingruimte van gemeente strijdig is met de bedoeling en bepalingen van dit Handvest, en wanneer dit niet wordt gecompenseerd door vrij besteedbare

	rijksbijdragen ook met de gemeentelijke autonomie zoals verankerd in de Grondwet.
"Er wordt zo snel mogelijk een Woontop georganiseerd, waarbij rijksoverheid, pensioenfondsen, woningcorporaties, sociale partners, gemeenten en provincies afdwingbare afspraken maken om woningbouw structureel te verhogen." (p. 7)	Afdwingbare afspraken met decentrale overheden passen niet in het stelsel van de gedecentraliseerde eenheidsstaat. Gemeentebesturen zijn binnen de grenzen van de wet vrij naar eigen inzicht te handelen, en vaak heeft de gekozen raad daarin de doorslaggevende stem. Andere organen dan de raad (VNG/college) kunnen de raad niet binden.
"Met gemeenten wordt afgesproken dat de opbrengsten hiervan volledig ten gunste komen voor bereikbaarheid van de wijk en het bouwen van betaalbare huur- en koopwoningen." (p. 7-8)	De opbrengsten van gemeentelijke belastingen komen ten goede aan de algemene middelen van de gemeente waarover de raad (wettelijk budgetrecht, gekoppeld aan het Grondwettelijk hoofdschap van de raad) vrij kan beschikken. Afspraken met bijvoorbeeld koepels of wethouders over de besteding van deze middelen kunnen de raad daarin niet beperken; dit schuurt aan de interbestuurlijke verhoudingen.
"Er komen bindende afspraken met woningbouwcorporaties, ook over middenhuur." (p. 8)	Kennelijk sterkere afdwingbaarheid dan de nationale prestatieafspraken? Afdwingbare afspraken moeten een rechtsgrondslag hebben. Convenant of wetgeving; juridische vormgeving zal verder moeten worden uitgezocht.

Opvang door gemeenten asiel en migratie	
	<p><u>Vanuit BZK</u>: Zonder Spreidingswet kunnen gemeenten niet worden verplicht tot medewerking, bijvoorbeeld door het geven van aanwijzingen (art. 108 Gemeentewet), ook niet wanneer de staat aansprakelijk wordt gesteld in een rechtszaak. Indien een nieuwe tijdelijke wet de plicht tot opvang niet generiek toebedeelt aan (alle) gemeenten maar zich beperkt tot specifieke aanwijzingen aan individuele gemeenten, zijn deze aanwijzingen ieder voor zich aanvechtbaar bij de rechter.</p> <p>Spreidingswet ziet op verdragsrechtelijke verplichte opvang van mensen die hier al zijn. Die verplichting rust op de staat, maar vertaalt zich niet automatisch door in verplichtingen voor gemeenten.</p> <p>Gemeenten geven meestal uitvoering aan de taakstelling tot de voorziening in huisvesting van statushouders door middel van het verlenen van urgentie aan deze groep bij de toewijzing van sociale huurwoningen. Door het voorgenomen verbod wordt het bemoeilijkt om aan de taakstelling te voldoen. Je krijgt hier te maken onderscheid op nationaliteit/afkomst. Dat vergt een dragende motivering en kan in strijd zijn met de Kwalificatierichtlijn.</p>

	<p>Zolang de Spreidingswet geldt, is de staat op grond van artikel 108 Gemeentewet (en art. 2 Financiële-verhoudingswet) gehouden de kosten voor de uitvoering van de medebewindstaak aan gemeenten te vergoeden. Dit betreft een harde juridische eis waaraan een rechter kan toetsen.</p> <p>Spreidingswet ziet uitsluitend op verdragsrechtelijke verplichte opvang van mensen die hier al zijn. Die verplichting rust op de staat, maar vertaalt zich niet automatisch door in verplichtingen voor gemeenten.</p>
<p>"Verscherping toelatingsprocedure (aanpassing bewijslastverdeling, geen beloning voor opzettelijk identiteit niet aantonen, aanpassing en handhaving criteria veilig land en handhaving Dublin-verordening, uitlezen mobiele telefoons, beperking rechtsbijstand)." (p. 4)</p>	<p><u>vanuit BZK</u>: Uitlezen van mobiele telefoons is een inperking van de grondrechten. Op dit moment niet toegestaan. Voor uitvoering is (wijziging van) wetgeving nodig en onderbouwing van de noodzakelijkheid, proportionaliteit en subsidiariteit.</p>
<p>"Het grondrecht van de vrijheid van onderwijs moet worden beschermd. Er mag geen ruimte zijn voor het overdragen van antidemocratische en anti-rechtstatelijke opvattingen door leraren of in lesmateriaal. De Inspectie van het Onderwijs houdt daartoe in het funderend onderwijs en in het mbo-toezicht op de wettelijke burgerschapsopdracht." (p. 16)</p>	<p><u>Vanuit BZK</u>: Bij het toezicht op de wettelijke burgerschapsopdracht en het aanscherpen van de burgerschapsopdracht moet de vrijheid van (in)richting in acht worden genomen (artikel 23 Grondwet). De burgerschapsopdracht mag bijzondere scholen niet beletten om hun fundamentele oriëntatie in het onderwijs tot uitdrukking te brengen. Ook genieten scholen de vrijheid om onderwijzers te benoemen en leermiddelen te kiezen. Die vrijheid reguleren kan vragen oproepen vanuit het oogpunt van verschillende grondrechten (behalve de onderwijsvrijheid, de vrijheid van meningsuiting, de vrijheid van godsdienst, privacy). Iets vergelijkbaars geldt ook voor de mogelijkheid om bestuurders sneller te ontslaan (met het oog op artikel 19 Grondwet).</p>
<p>"De burgerschapsopdracht wordt aangescherpt om radicalisering te voorkomen. Bestuurders worden sneller ontslagen als de burgerschapsopdracht niet wordt uitgevoerd." (p. 16)</p>	<p>Het voorstel raakt aan de vrijheid van vereniging, de vrijheid van beroep en het recht om te werken en de onderwijsvrijheid en zal een dragende motivering behoeven.</p>
<p>"Artikel 23 van de Grondwet blijft ongewijzigd, maar binnen de juridische kaders van artikel 23 worden de mogelijke stappen gezet om onwenselijke en excessieve elementen als antidemocratische anti-rechtsstatelijk onderwijs verder in te perken." (p. 16-17)</p>	<p>Die juridische kaders worden niet alleen gevormd door artikel 23 van de Grondwet zelf (dat de vrijheid van oprichting, richting en inrichting omvat), maar ook door andere grondrechten, zoals de vrijheid van godsdienst en de vrijheid van meningsuiting. Verder is met het oog op de voorzienbaarheid (en overigens ook de toepasbaarheid) van eventuele verbodsbepalingen en het voorkomen van willekeur van belang goed te definiëren wat antidemocratische en anti-rechtsstatelijke opvattingen inhouden.</p>
<p>"Het toezicht op informeel en formeel onderwijs wordt wettelijk geregeld zodat signalen van haat en geweld gevolgen krijgen." (p. 17)</p>	<p>Het voorstel raakt aan het recht op vrijheid van meningsuiting, vrijheid van vereniging, vrijheid van vergadering en onderwijsvrijheid, en zal een dragende motivering behoeven.</p> <p>Deze opgave sluit aan bij een reeds ingezet beleidstraject door OCW. Bij het toezicht op</p>

	<p>informeel onderwijs is van belang goed te definiëren en in te kaderen wat informeel onderwijs inhoudt, zodat niet disproportioneel in de persoonlijke levenssfeer en eventuele andere grondrechten wordt ingegrepen.</p>
<p>Goed bestuur en een sterke rechtsstaat</p>	
<p>"Een grondwetsherzieningsvoorstel tot het schrappen van het toetsingsverbod in artikel 120 wordt ingediend. De klassieke bepalingen van de Grondwet worden toetsbaar." (p. 17)</p>	<p>Deze opgave sluit aan bij een reeds ingezet wetstraject. Bij de uitwerking van het voorstel is de inpasbaarheid in het bestaande rechtssysteem een belangrijk aandachtspunt. Aandachtspunt bij de uitwerking hiervan is de grondwettelijke beperkingssystematiek van klassieke grondrechten. Over dit onderwerp is recent een onderzoek uitgevoerd, dat naar beide Kamers is gestuurd. Aanpassing van de grondwettelijke beperkingssystematiek zou geregeld kunnen worden door het voornoemde voorstel te verbreden of door middel van een afzonderlijk herzieningsvoorstel.</p> <p>Een ander belangrijk aandachtspunt is de vraag of dit grondwetsherzieningsvoorstel onlosmakelijk wordt verbonden met het grondwetsherzieningsvoorstel tot invoering van een grondwettelijk hof.</p>
<p>"Een grondwetsherzieningsvoorstel tot invoering van een grondwettelijk (constitutioneel) hof dat wetten toetst aan de Grondwet wordt ingediend, vergezeld van een voorstel inzake de beoogde invulling van deze toetsing." (p. 17)</p>	<p>Risicofactor is dat het hof een eigen dynamiek krijgt in het politieke discours. Dit kan ook leiden tot politiseren van de benoemingen van het hof (vergelijk het Amerikaanse Supreme Court). Een ander belangrijk aandachtspunt is de verhouding van het hof tot andere (hogere) rechtsprekende instanties, in het bijzonder de Hoge Raad. Tot slot is een belangrijk aandachtspunt de complicaties die kunnen optreden als gevolg van de bestaande bevoegdheid van gewone rechters om wetten aan verdragen en het EU-recht te toetsen.</p> <p>Het hoofdlijnenakkoord verklaart dat het grondwetsherzieningsvoorstel tot het schrappen van artikel 120 Grondwet zich zal beperken tot klassieke grondrechten. Dit lijkt erop te wijzen dat de toetsingsopdracht van het Hof ook beperkt blijft tot toetsing aan klassieke grondrechten. Mocht dit anders zijn en de opdracht van het Hof breder worden (uitbreiding sociale grondrechten, rechtsbeginselen, institutionele grondwetsbepalingen), dan heeft dit significante gevolgen voor de verhoudingen binnen de trias politica.</p>
<p>"De Afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State wordt verzelfstandigd." (p. 17)</p>	<p>Onduidelijk wat hiermee precies wordt bedoeld en beoogd. [REDACTED]</p> <p>[REDACTED]</p> <p>[REDACTED]</p> <p>[REDACTED]</p> <p>[REDACTED]</p> <p>[REDACTED]</p>

	<p>Belangrijke aandachtspunten voor de uitvoering: wordt de ABRvS samengevoegd met een of meer reeds bestaande rechterlijke instanties, of als afzonderlijke rechterlijke instantie vormgegeven, zou een eventuele nieuwe rechterlijke instantie tot de rechterlijke macht gaan behoren en zou deze als (enige) hoogste bestuursrechter gaan functioneren, wat zou een eventuele splitsing betekenen voor de positie van de Afdeling advisering van de Raad van State.</p>
<p>"De wijze van totstandkoming, parlementaire goedkeuring en uitvoering van verdragen wordt herijkt met een sterkere rol van het parlement en expliciete toetsing aan artikel 91, derde lid, van de Grondwet." (p. 17)</p>	<p>De Rijkswet goedkeuring en bekendmaking verdragen (Rgkv) geeft de balans weer tussen de rol van het parlement en de rol van de regering. Slagvaardigheid van de regering kan in het geding komen (door het proces of grotere hoeveelheid uitdrukkelijke goedkeuringen). In de Rgkv is de nationale goedkeuringsprocedure uitgewerkt. Alle verdragen gaan, enkele uitzonderingen daargelaten, langs het parlement. Afhankelijk van de invulling van de constitutionele toetsing zijn er mogelijk gevolgen voor de goedkeuring van verdragen.</p>
<p>"Er komt een Europawet, met inbegrip van een regeling van informatievoorziening en procedures bij voorbereiding en totstandkoming van Europese wetgeving." (p. 18)</p>	<p>Het huidige wetsvoorstel bevat de huidige afspraken over de EU-informatievoorziening aan de Kamers. D.w.z. zowel de vorm (BNC-fiches, geannoteerde agenda's en verslagen van de Raden, etc.) als de daarvoor geldende termijnen.</p> <ul style="list-style-type: none"> - De passage uit het hoofdlijnenakkoord lijkt daarmee aan te sluiten bij de huidige opzet van de "Europawet". - Wel roept het de vraag op wat precies onder 'procedures' bij de voorbereiding en totstandkoming van EU wetgeving moet worden verstaan. En in lijn hiermee, of het huidige wetsvoorstel aanpassing behoeft. Gaat het dan om de debatten ter voorbereiding op de inzet in de Raden, of evt. om een nieuwe voorbereidingsprocedure? Ziet het alleen op de "Europawet", of wordt ook gedacht aan de eerder opgebrachte "amenderende motie" waarvoor ook andere wetgeving gewijzigd moet worden (in dit geval de Rijkswet goedkeuring Verdrag van Lissabon)? De passage uit het hoofdlijnenakkoord zegt daar niets concreets over.
<p>"Een Kamerlid krijgt een versterkte procedure om informatie af te dwingen conform artikel 68 van de Grondwet, waarbij de uitzonderingsgrond "het belang van de Staat" toetsbaar wordt (uitgewerkt en belegd) bij de commissie grondrechten en constitutionele toetsing van de Tweede Kamer." (p. 18)</p>	<p>Deze passage behoeft uitwerking, want kan op meerdere manieren worden gelezen. In lichtste vorm is het een aanbeveling aan de TK om meer aandacht te besteden aan beroepen op het belang van de staat. Dat zou in lijn zijn met het rapport 'Grip op informatie' van de TK, waarop de TK al heeft besloten dit te zullen gaan doen. In de meest vergaande lezing zou deze passage betekenen dat de TK mogelijkheden krijgt om verstrekking van bepaalde</p>

	<p>inlichtingen feitelijk af te dwingen (waar nu het opzeggen van het vertrouwen in de weigerende bewindspersoon het meest vergaande instrument van de Kamer is). Dit vergt wijziging van de Grondwet en zou de verhouding tussen Kamer en regering ingrijpend wijzigen. Gevolg zou dan onder meer zijn dat de regering jegens derden (bijv. in diplomatieke contacten of contacten tussen inlichtingendiensten) nooit meer absolute vertrouwelijkheid kan garanderen.</p> <p>In alle gevallen stuit het 'uitwerken' en 'toetsbaar maken' van het belang van de staat op de in de staatsrechtelijke wetenschap en praktijk sinds jaar en dag breed gedeelde opvatting dat het begrip 'belang van de staat' naar zijn aard niet precies kan worden omschreven en daarmee onvermijdelijk een zekere vaagheid heeft (zie ook Kamerbrief uit 2002 over 68GW).</p>
<p>"Er wordt onderzocht of en hoe nadere vereisten gesteld kunnen worden aan de representativiteit van belangenorganisaties met een ideëel doel op grond van art. 3.305a Burgerlijk Wetboek." (p. 18)</p>	<p>Het eventueel stellen van nadere eisen aan de representativiteit van belangenorganisaties kan tot gevolg hebben dat de rechtsbescherming van bepaalde individuele partijen in het bestuursrecht wordt beperkt, waardoor de bescherming van bepaalde algemene belangen niet kunnen worden behartigd, hetgeen mogelijk op gespannen voet staat met artikel 17 Grondwet, artikel 6 EVRM en het Verdrag van Aarhus.</p>
<p>"De bereikbaarheid van overheidsorganisaties voor burgers moet omhoog, onder meer door daadwerkelijke verruiming van de mogelijkheden, tijden en locaties voor contacten in persoon, meer tijdig en adequaat telefonisch contact en grotere beschikbaarheid van hulp bij digitaal contact. Bestaande niet-digitale communicatie door de overheid met burgers wordt gehandhaafd." (p. 18)</p>	<p>Het bevorderen van persoonlijk contact met de overheid past bij de reeds ingezette beweging om de menselijke maat van het overheidshandelen te vergroten: persoonlijk en informeel contact wordt bevorderd met het wetsvoorstel Wet versterking waarborgfunctie Awb.</p>
<p>"Gebruik van AI (artificiële intelligentie) door de overheid biedt voordelen maar wordt ook aan voorwaarden gebonden zodat veiligheid, privacy en rechtsbescherming geborgd zijn. De overheid, waarbij de kennis van digitalisering moet worden versterkt, en de maatschappij worden weerbaar gemaakt tegen desinformatie en 'deepfakes'." (p. 18)</p>	<p>Het verbinden van voorwaarden aan algoritmische besluitvorming en de bestuursrechtelijke rechtsbescherming hierbij sluit aan bij de reeds ingezette reflectie om hierover evt. normen op te nemen in de Algemene wet bestuursrecht.</p>
<p>"De Wet open overheid, de uitvoering hiervan en de hiermee gemoeide kosten, worden geëvalueerd."</p>	<p>Vloeit reeds voort uit een wettelijke plicht (artikel 8.9 Woo) om binnen vijf jaar na inwerkingtreding (1 mei 2022) de werking van de wet te evalueren [REDACTED]</p>
<p>"De overheidsarchieven worden op orde gebracht. Daartoe wordt de Archiefwet gemoderniseerd."</p>	<p>Wetsvoorstel modernisering ligt in TK. Op orde brengen archieven en goede naleving Archiefwet is randvoorwaardelijk voor betere uitvoerbaarheid Woo.</p>
<p>"De groei van het aantal ambtenaren en de inzet van consultants bij (kern-)departementen van de afgelopen jaren wordt meer dan teruggedraaid, waarbij uitvoerende diensten worden ontzien. Deze taakstelling wordt gekoppeld aan het verminderen van regels en administratieve lasten voor de samenleving en de uitvoering." (p. 18)</p>	<p>Uit de budgettaire bijlage blijkt dat het hier gaat om een structurele <u>vermindering van de apparaatsuitgaven met 22%</u>, waarbij dan ook nog eens de uitvoeringsorganisaties en de diensten (waaronder AIVD) worden ontzien. Het is onduidelijk hoe dit zou moeten worden gerealiseerd, zonder de slagkracht van de kerndepartementen</p>

Concept

	ernstig aan te tasten. Voor de juridische functie geldt: het hoofdlijnenakkoord levert vooral meer en arbeidsintensief extra werk op.
"De Nederlandse Publieke Omroep (NPO) wordt hervormd zodat de journalistiek – inclusief het veelzijdig aanbod – kwalitatief hoogwaardig vormgegeven en gewaarborgd wordt. Toekomstbestendigheid en transparantie van kosten staan daarbij voorop. Het besluitvormingsproces wordt gestroomlijnd. De NPO moet inzetten op digitalisering en het bereiken van het jongere publiek." (p. 19)	Het voorstel raakt aan de vrijheid van meningsuiting, meer in het bijzonder de pers- en mediavrijheid (de positieve verplichting om een gunstige en stimulerende omgeving te creëren voor vrije meningsuiting en deelname aan het publieke debat en pluriformiteit van de media).
"De inzet van rechtsbeginselen wordt meer onderkend en benut en grondrechten worden direct toetsbaar gemaakt via het constitutionele hof." (p. 19)	Elders in het hoofdlijnenakkoord wordt duidelijk dat de constitutionele toetsing door het hof zich zal moeten richten op klassieke grondrechten. Toetsing van wetten aan sociale grondwettelijke grondrechten blijft dus kennelijk uitgesloten. Dat lijkt eveneens te gelden voor toetsing aan rechtsbeginselen. Mocht dit laatste anders zijn, dan betekent dit een verandering in de verhouding van de rechter tot de formele wetgever.
Wetenschappelijke standaard voor gebruik van modellen en algoritmes; Gebruik AI; i.c.m. Er komt een wettelijke regeling voor en van de onafhankelijke inspecties, toezichthouders en autoriteiten, inclusief hun wijze van handhaving (wet op de rijksinspecties en autoriteiten). (p. 18)	Voorstel "standaarden modellen en algoritmen" en gebruik AI, zal de rechtszekerheid resp de bescherming van de burger tegen de overheid te goede komen. Inspectiediensten willen hier, mede door personeelsgebrek, nu ook al gebruik van maken. Om hierop als minister zicht te houden (politieke verantwoordelijkheid) zal bij meer onafhankelijkheid van inspectiediensten, een wetenschappelijke standaard wellicht toch ook nog moeten worden ondersteund door aanvullende wetgeving. Maar hierbij zal ook rekening moeten worden gehouden met de EU-ontwikkelingen op dit punt (AI-verordening) en het in voorbereiding zijnde internationale AI-verdrag.
Er komt een wettelijke regeling voor en van de onafhankelijke inspecties, toezichthouders en autoriteiten, inclusief hun wijze van handhaving (wet op de rijksinspecties en autoriteiten).	Dit kan gevolgen hebben voor bestaande en in voorbereiding zijnde wetgeving waarin deze inspecties, toezichthouders en autoriteiten, zoals de ILT, Arbeidsinspectie, AFM, ACM, NVWA, taken en bevoegdheden hebben gekregen. O.m. voor de handhaving van Europese regelgeving.

"Een wetsvoorstel tot invoering van een nieuw kiesstelsel voor de Tweede Kamer ter versterking van de regionale band tussen kiezers en gekozenen wordt dit jaar ingediend, gericht op tijdige inwerkingtreding voor de volgende verkiezingen." (p. 17)	Als een ander kiesstelsel wordt bedoeld dan het wetsvoorstel Met één stem meer keus – bijv. een districtenstelsel, zoals genoemd in het verkiezingsprogramma van NSC – moet er een heel nieuw wetsvoorstel worden voorbereid zodat indiening in 2024 niet haalbaar is.
De behandeling van het initiatiefgrondwetsvoorstel correctief referendum in tweede lezing wordt voortgezet.	Dat de behandeling wordt voortgezet is evident, want grondwettelijk verplicht (tweede lezing). Aangenomen dat deze passage betekent dat het voorstel ook zal worden bekrachtigd als het wordt aangenomen, zal dit grote consequenties hebben, zowel voor de uitvoering (gemeenten) als voor het Rijk (financieel).
De minister van BZK krijgt opdracht om als coördinerend bewindspersoon, in samenwerking	Er is veel mogelijk als het gaat om coördinatie en regie binnen het kabinet. Maar formele

met andere ministeries, de hardheden aan te pakken en hierover publiekelijk te rapporteren.	doorzettingsmacht, waarbij vakministers in hun eigen portefeuille worden overruled door een coördinerend minister, is niet mogelijk binnen de huidige artikelen 42 en 44 Grondwet.
Er komt een wettelijke regeling voor en van de onafhankelijke inspecties, toezichthouders en autoriteiten, inclusief hun wijze van handhaving (wet op de rijksinspecties en autoriteiten).	Deze afspraak lijkt een verbreding in te houden van de reikwijdte van de Kaderwet op de rijksinspecties waar de afgelopen twee jaar aan gewerkt is. Mogelijk moeten ook toezichthouders en autoriteiten die als zelfstandig bestuursorgaan zijn vormgegeven (zoals de ACM en AFM) onder het bereik van het wetsvoorstel worden gebracht. Daarnaast lijkt beoogd om de handhaving onafhankelijk te maken. Handhaving wordt nu vaak in mandaat uitgeoefend, waardoor er geen sprake is van onafhankelijkheid. Dit voornemen betekent een fundamentele en complete herziening van het wetsvoorstel dat nu in voorbereiding is, inclusief intensief overleg met andere organisaties met een onzekere uitkomst en zeer veel wijzigingen van wet- en regelgeving.
Er komt onderzoek naar een veiligheidsorganisatie met taken en bevoegdheden als het DGSI in Frankrijk.	De DGSI is de Franse binnenlandse veiligheidsdienst. Hoewel het onduidelijk is wat de noodzaak/aanleiding is voor dit onderzoek, dienen CZW (en Def/DJZ) betrokken te zijn bij de formulering van de onderzoeksvragen en een eventuele begeleidingscommissie. Mag niet leiden tot vertraging bij de herziening.
Er komt een wetenschappelijke standaard voor het gebruik van modellen en algoritmes. Beide moeten openbaar en navolgbaar zijn. De bijsluiters maakt duidelijk waarvoor ze wel en waarvoor ze niet bedoeld zijn en gebruikt kunnen worden.	De AI verordening stelt regels voor het gebruik van AI systemen. Binnen dat kader worden ook standaarden voor 'accuraatheid' ontwikkeld . Dus dit gaat al gebeuren. Dezelfde wet verplicht een soort bijsluiters en bepaalde mate van transparantie. Dat kan verduidelijkt worden, maar is een lopend traject. Als wordt bedoeld dat ook buiten de reikwijdte van de recente AI-verordening regels moeten worden gesteld, zoals regels over modellen en algoritmen die niet kwalificeren als AI-systeem in de zin van de verordening, dan heeft dit personele gevolgen voor BZK/CZW.
Gebruik van AI (artificiële intelligentie) door de overheid biedt voordelen maar wordt ook aan voorwaarden gebonden zodat veiligheid, privacy en rechtsbescherming geborgd zijn.	Als wordt bedoeld op meer regels dan de AI-verordening bevat, dan heeft dit personele gevolgen voor BZK/CZW. Er is een relatie met het voornemen voor wettelijke regulering van het sinds 2022 bestaande algoritmeregister, dat is gericht op transparantie over algoritmegebruik door Nederlandse overheden.
Een grondwetsherzieningsvoorstel tot het schrappen van het toetsingsverbod in artikel 120 wordt ingediend.	Als gezegd sluit deze opgave uit het hoofdlijnenakkoord aan bij een reeds ingezet wetstraject. In combinatie met een voorstel dat strekt tot instelling van een constitutioneel hof zal de uitwerking hiervan een verhoogde inzet vragen van BZK (directie CZW) en JenV (DGRR en DWJZ).
Een grondwetsherzieningsvoorstel tot invoering van een grondwettelijk (constitutioneel) hof dat wetten toetst aan de Grondwet wordt ingediend, vergezeld van een voorstel inzake de beoogde invulling van deze toetsing.	Vraagt inzet van JenV (DWJZ en DGRR) en BZK (CZW). Vergt nadere uitwerking op wetsniveau.

<p>Een vaste Tweede Kamercommissie grondrechten en constitutionele toetsing en zal worden ingevuld. Versterking van constitutionele advisering/toetsing voorafgaande aan voorstellen tot beleid en wetgeving en van (goedkeuring van) internationale en EU-verdragen en van implementatie van EU-regelgeving, worden door de Afdeling advisering van de Raad van State en door die - permanent te maken - commissie uitgewerkt.</p>	<p>Versterking bij de AARvS vergt extra middelen. Deze versterking en de al ingezette versterking bij de TK (tijdelijke commissie die vast wordt) vergt steviger constitutionele toetsing voordat voorstellen AARvS en/of TK bereiken. Departementale constitutionele toets ex ante (BZK/CZW i.s.m. JenV moet worden versterkt.</p> <p><u>Aanvulling BZ</u>: Nationale proces goedkeuring van verdragen wordt mogelijk verlengd hierdoor. Dit kan negatieve gevolgen hebben voor de slagvaardigheid van de regering in internationaal verband.</p>
<p>De inzet van rechtsbeginselen wordt meer onderkend en benut en grondrechten worden direct toetsbaar gemaakt via het constitutionele hof.</p>	<p>Zie hierboven.</p>
<p>“Er komt een recht op vergissen. Een enkele fout kan niet langer een burger diep in de problemen duwen. Aanmanings- en incassokosten van de overheid gaan fors omlaag” (p. 18)</p>	<p>Het vergisrecht past bij de reeds ingezette beweging om de menselijke maat van overheidshandelen te vergroten en wordt onderzocht in het kader van het wetsvoorstel Wet versterking waarborgfunctie Awb mede n.a.v. een TK-motie.</p> <p>Kans voor wetgevingskwaliteit omdat het aansluit op doenlijkheid. Mensen zijn niet onfeilbaar. Bonafide burgers komen soms in de problemen omdat beleid teveel alertheid vraagt. Het recht op vergissing institutionaliseert dit gedachtegoed.</p>
<p>“De rijksdienst zet aantoonbaar meer in op vakmanschap, kennis, uitvoering en burgerperspectief; werving voor en roulatie bij de algemene bestuursdienst worden in deze context hervormd.”</p>	<p>Kans om meer in te zetten op evidentie-onderbouwd beleid, afgestemd op de burger en doenlijkheid. Dit komt wetgevingskwaliteit ten goede.</p>
<p>“Er zijn nog steeds hardheden in beleid, wetgeving en uitvoering die burgers te hard raken. De afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State, de Raad voor de Rechtspraak, de beide Kamers en de (kinder-) Ombudsman leveren jaarlijks – of zo vaak als zij nodig achten – een lijst hiervan aan bij de minister van Binnenlandse Zaken. De minister van BZK krijgt opdracht om als coördinerend bewindspersoon, in samenwerking met andere ministeries, de hardheden aan te pakken en hierover publiekelijk te rapporteren.” (p. 19)</p>	<p>Dit kan vanuit burgerperspectief en het oogpunt van wetgevingskwaliteit als positief geduid worden.</p> <p>Een coördinerende rol beperkt zich tot overkoepelend beleid.</p>
<p>“Een vaste Tweede Kamercommissie grondrechten en constitutionele toetsing en zal worden ingevuld. Versterking van constitutionele advisering/toetsing voorafgaande aan voorstellen tot beleid en wetgeving en van (goedkeuring van) internationale en EU-verdragen en van implementatie van EU-regelgeving, worden door de Afdeling advisering van de Raad van State en door die - permanent te maken - commissie uitgewerkt.” (p. 17)</p>	<p>Dit kan vanuit het oogpunt van rechtsstatelijkheid en wetgevingskwaliteit als positief geduid worden.</p>
<p>“De Tweede Kamer krijgt meer ondersteuning (wetgeving, analyse en onderzoek).” (p. 18)</p>	<p>Dit kan vanuit het oogpunt van wetgevingskwaliteit als positief geduid worden.</p>

Explicitering dat hoofdlijnenakkoord binnen de grenzen blijft van de grondwet, de grondrechten, de democratie en de rechtsstaat., zoals verwoord in het eindverslag van informateur Plasterk	Het Europese en internationale recht worden niet uitdrukkelijk genoemd in hoofdlijnenakkoord, maar wel in het eindverslag van Plasterk. Dit is van belang omdat veel voorstellen op gespannen voet staan met het EU-recht.
Nationale veiligheid	
"Bescherming van de nationale veiligheid en bestrijding van radicalisering en terrorisme zijn in handen van de veiligheidsdiensten en de NCTV. De bevoegdheden van de diensten in verband met de digitale ontwikkelingen worden in de wetgeving aangepast; de WIV wordt zo snel mogelijk geactualiseerd." (p. 21)	Hierin is deels al voorzien met de Tijdelijke wet (primair ten behoeve van cyberonderzoeken). Bij de herziening van de Wiv zal bezien worden of vergelijkbare aanpassingen noodzakelijk zijn voor andere onderzoeken en andere bevoegdheden van de diensten. De Wiv zal worden herzien (dit gaat verder dan een actualisatie).
"De aanpak van digitale dreigingen door statelijke actoren en cybercriminelen wordt versterkt; intensieve samenwerking tussen overheid, veiligheidsdiensten, wetenschap en bedrijfsleven wordt bevorderd. Maximumstraffen voor cybercriminaliteit worden verhoogd." (p. 21)	Dit is een belangrijk uitgangspunt bij de herziening van de Wiv. De wijze waarop en de voorwaarden waaronder vergen nadere analyse. Digitale dreigingen zouden ook tot nieuwe bevoegdheden kunnen leiden op het gebied van bestrijding desinfo en door hacken. Raakvlakken privacy en vrijheid van meningsuiting.
"De bevoegdheden en middelen van de veiligheidsdiensten worden uitgebreid voor het tegengaan van economische spionage." (p. 21)	Dit vergt een analyse of en waar de bevoegdheden van de diensten nu tekortschieten. Kan onderdeel worden van de herziening. Economische veiligheid als taak is al wel bespreekpunt bij de herziening.
Elektronica, zoals scanapparatuur, wordt afgebouwd in strategisch belangrijke sectoren en diensten vanuit landen met verhoogde spionagerisico's. Spionage wordt strenger bestraft. (p. 21)	Vergt nadere analyse.
Budgettaire bijlage	
Overheveling specifieke uitkeringen naar het Gemeentefonds. Het aantal specifieke uitkeringen is sinds 2018 fors gestegen. Gemeenten en provincies geven aan dat specifieke uitkeringen hen beperkt in autonomie. Dit vanwege de strikte en gedetailleerde eisen die vanuit het Rijk worden gesteld aan de besteding van de gelden uit een specifieke uitkering. Daarnaast kennen deze uitkeringen zware administratieve- en controlelasten. Met deze maatregel worden specifieke uitkeringen overgeheveld naar het Gemeente- of Provinciefonds met een budgetkorting van 10 procent. De BUIG blijft hierbij buiten beschouwing (punt 29 budgettaire bijlage)	Het verminderen van SPUKS, gezien de autonomie van gemeenten en provincies, is een lopende discussie met BZK in het kader van de herziening van de Financiële verhoudingswet, waarin wij vanuit EZK en LNV (en ook andere ministeries zoals I&W) altijd aangeven dat de SPUK vaak het enige instrument is om bestaande noodzaak tot interbestuurlijke samenwerking bij belangrijke en urgente maatschappelijke opgaven te verwezenlijken. Zowel het bestaan van begrotingsfondsen met door de wetgever geormerkt geld, als de bijzondere maatschappelijke opgaven die overheden gezamenlijk hebben, maken verstrekking van gelden via SPUK's noodzakelijk. Het meer inzetten op het gebruik van de generieke fondsen vraagt ook van de politiek dat er minder centrale sturing verwacht wordt op de inzet van die middelen. Dit gaat lastig zijn voor verschillende beleidstrajecten die lopen zoals: - Sociaal economische begeleiding van boeren;

	<ul style="list-style-type: none">- Bioregio (samenwerking provincies, gemeenten en private partijen);- Stalinnovaties.

Analyse FEZ van het hoofdlijnenakkoord – 16 mei 2024

A. Begrotingsregels

Uitgaven:

- Merendeel begrotingsregels zoals beschreven in de 17e SBR worden gevolgd, uitzonderingen:
 - Meerjarig EMU-saldo van maximaal 2,8% BBP, schuld onder 60% (i.p.v. advies 2% BBP).
 - Bij niet realiseren van afgesproken ombuigingen aan de uitgavenkant, zal dekking gevonden worden in het (deels) niet indexeren van budgetten (niet uitkeren van LPO).
 - Bij dreigende overschrijding van de 3%-norm in het daaropvolgende jaar zullen er additionele maatregelen genomen worden, waarbij als eerste naar uitgavenvermindering wordt gekeken.
- Trendmatig begrotingsbeleid, scheiding inkomsten en uitgaven, vooraf vastgesteld inkomsten- en uitgavenkader en één hoofdbesluitvormingsmoment in het voorjaar.
- Steun aan Oekraïne valt buiten uitgavenkader, Opgangskosten eerstejaars asiervluchtelingen wordt tot max. 10% toegerekend aan ODA vanaf 2027.
- WW, bijstand en rente worden buiten het uitgavenkader geplaatst.
- Inkomsten bewegen mee met economie.
- Tegenvallers moeten worden opgevangen binnen eigen begroting, meevallers moeten worden ingezet voor tegenvallers of saldoverbetering. Nieuwe uitgaven kunnen alleen door ombuigingen elders.
- Als de raming van het feitelijk EMU-saldo langjarig beter is dan een saldo van – 1,5% bbb, dan wordt 50% van die ruimte bestemd voor lastenverlichting en 50% voor schuldaflossing. Dit is de zogenaamde meevallerformule. Daarmee worden in eerste instantie de meevallers tussen het feitelijk saldo en het beoogde saldo op lange termijn volledig gebruikt ten behoeve van de staatsschuld. Besluitvorming hierover vindt jaarlijks in het voorjaar plaats.
- Asiel en Bewaken en Beveiligen worden generale dossiers.

Lasten:

- Vasthouden aan beleidsmatige lastenontwikkeling zoals nu voorzien, afwijkingen dienen gecompenseerd te worden.
- Niet beleidsmatige ontwikkelingen lopen mee in het saldo

B. Financiële aandachtspunten BZK

- Er komt een nullijn voor ambtenaren 1 jaar in 2026 (maatregel B.38). Deze nullijn werkt structureel door.
- De huurtoeslag wordt verhoogd vanaf 2025 met € 500 mln. (A.5, mogelijk aanhaken Huurcommissie).
- Forse investeringen in woningbouw (jaarlijks € 1.000 mln. t/m 2029) en infra woningbouw (jaarlijks € 500 mln. t/ 2029) (D.63 en D.64).
- Voor € 200 mln. investeren in goed bestuur (constitutioneel hof, nieuw kiesstelsel, versterking van de rechtspraak en de Kiesraad) (A.11).
- Verlaging apparaatsuitgaven met 22% bij kerndepartementen excl. uitvoeringsorganisaties. Externe inhuur naar Roemernorm. Communicatie-apparaat naar niveau 2018. AIVD en overige veiligheid is uitgezonderd (B.26). De budgetten binnen art. 11 zijn hiervoor de grondslag, dus ook inclusief het instrument bijdragen aan SSO's. P-Direkt, FMH, Huis voor de Klokkenluiders en Toelatingsorganisatie Kwaliteitsborging Bouw zijn volledig onderdeel van art. 11 van BZK en daarmee ook van het BZK-aandeel in de apparaatstaakstelling.

- Overheveling SPUKS (alle SPUKS?) van alle departementen naar GF met 10% budgetkorting (B.29).
- Algemene taakstelling subsidies met als grondslag subsidiebedrag op de begrotingen na doorvoeren kortingen hoofdlijnenakkoord (B.40, olopend naar € 1 mld. struc. v/a 2028 Rijksbreed).
- Met het afschaffen van het Nationaal Groeifonds is er onduidelijkheid ontstaan over de middelen uit het fonds die bestemd zijn voor KR (€ 130 mln. in 2024, mogelijk € 100 mln. in 2025).

C. Vervolgproces

- Richard van Zwol wordt voorgesteld als formateur.
- Het financieel beleid en de budgettaire effecten in het regeerprogramma zullen bij het eerstvolgende ramingsmoment worden doorgerekend door het CPB
- Ombuigingen op de uitgaven worden (direct) verwerkt in de meerjarenbegrotingsstanden van de departementale ontwerpbegrotingen voor 2025 die op Prinsjesdag worden ingediend.
- Nieuwe middelen worden op de Aanvullende Post geplaatst en moeten met bestedingsplannen worden opgevraagd (conform Artikel 3.1. CW)

D. Financiële tabellen (reeksen zijn inclusief uitvoeringskosten, bedragen x € 1 mln.)

Tabel 1: BZK-specifieke intensiveringen	2025	2026	2027	2028	2029	Struc.
Verhoging Huurtoeslag	500	500	500	500	500	500
Investeren in goed bestuur en de rechtsstaat	100	150	200	200	200	200
Woningbouw	1.000	1.000	1.000	1.000	1.000	0

Tabel 2: Rijksbrede intensiveringen die van invloed zijn op BZK	2025	2026	2027	2028	2029	Struc.
Meer slagkracht o.a. bij AIVD, MIVD en politie:	200	250	300	300	300	300
Infra woningbouw:	500	500	500	500	500	0

Tabel 3: Rijksbrede ombuigingen die van invloed zijn op BZK	2025	2026	2027	2028	2029	Struc.
Zeker van invloed						
Terugdraaien groei apparaat rijksoverheid	-239	-463	-684	-904	-904	-1.000
Overheveling specifieke uitkeringen naar Gemeente- en Provinciefonds met 10% korting	0	-638	-638	-638	-638	-638
Nullijn rijkambtenaren voor 1 jaar incl. ambtsdragers	0	-600	-600	-600	-600	-600
Generieke taakstelling subsidies Rijksbreed	-275	-550	-800	-1000	-1000	-1.000
Nationaal Groeifonds	-180	-730	-1.200	-980	-2.375	t/m 2034
Mogelijk van invloed						
Prijzrisicobuffer 10% subsidies duurzame energie (SDE)	0	-1.000	-1.000	-1.000	-1.000	-1.000
Klimaatfonds	-300	-300	-300	-300		0
Transitiefonds (NPLG)		-1.307	-2.983	-3.250	-3.482	t/m 2035
Mogelijke noodremafpraak wanneer inzet lagere EU-afdrachten niet lukt : inzet € 1,6 mld vanaf 2028.				PM	PM	PM

E. Risico's: uitspraken in hoofdlijnenakkoord die mogelijk leiden tot (ongedekte) uitgaven BZK

- De Tweede Kamer krijgt meer ondersteuning (wetgeving, analyse en onderzoek) (H2a) Ntb
- Bereikbaarheid overheidsorganisaties omhoog (verruiming tijden, locaties en maatwerk) Ntb
- Bescherming klokkenluiders wordt versterkt Ntb
- Op orde brengen overheidsarchieven Ntb
- Regio Deals worden uitgebouwd tot strategische investeringsagenda's Ntb
- Programma's als NPLV en Elke Regio Telt worden doorgezet Ntb
- Coördinerende rol MinBZK voor Hardhedenaanpak Ntb
- De rijksdienst zet aantoonbaar meer in op vakmanschap, kennis, uitvoering en burgerperspectief; werving voor en roulatie bij de algemene bestuursdienst worden in deze context hervormd. Ntb
- De kennisinfrastructuur en de benutting daarvan in beleid en begrotingen wordt verbeterd Ntb
- Versterking bestrijding antisemitisme (raakt mogelijk BZK met anti-discriminatieaanpak?) Ntb

Aan BESTUURSRAAD
Van DGB, HDFC
Afgestemd met
In afschrift aan

TER INFORMATIE

Datum
16 mei 2024

Onze referentie
BS2024018325

Opgesteld door

Sr beleidsadviseur
@mindef.nl

@mindef.nl

Aantal bijlagen
0

Bescherming persoonlijke levenssfeer

Nota Aanleiding

Kernpunten hoofdlijnenakkoord 2024-2028

Op 16 mei 2024 is het hoofdlijnenakkoord 2024 - 2028 van PVV, VVD, NSC en BBB gesloten met de titel: Hoop, lef en trots.

Geadviseerd besluit

U wordt geadviseerd kennis te nemen van onderstaande duiding en de voor Defensie belangrijkste kernpunten uit het hoofdlijnenakkoord.

Kernpunten

Kernpunten hoofdlijnenakkoord

Appreciatie hoofdlijnenakkoord

- De vier partijen PVV, VVD, NSC en BBB leggen met het hoofdlijnenakkoord hun politieke ambities vast. Het hoofdlijnenakkoord is met 26 pag. en 12 pag. budgettaire bijlage korter dan eerdere coalitieakkoorden, maar bevat desondanks veel concrete voorstellen.
- De hoofdthema's die veel aandacht krijgen zijn: bestaanszekerheid, goed bestuur, grip op migratie en asiel, landbouw en minder focus op stikstofproblematiek.
- De 10 hoofdpunten geven aan waarop de vier partijen een koerswijziging dan wel versterking van beleid willen realiseren (veel onderwerpen worden slechts kort of op hoofdlijnen genoemd):
 1. Bestaanszekerheid en koopkracht
 2. Grip op asiel en migratie
 3. Wonen en volkshuisvesting, infrastructuur, openbaar vervoer en luchtvaart; elke regio telt
 4. Een goede toekomst voor landbouw en visserij, voor voedselzekerheid, voor natuur
 5. Energie, leveringszekerheid en klimaatadaptatie
 6. Toegankelijke publieke voorzieningen; zorg en onderwijs
 7. Goed bestuur en een sterke rechtsstaat
 8. Nationale veiligheid
 9. Internationale veiligheid
 10. Solide overheidsfinanciën, economie en vestigingsklimaat
- De hoofdlijnen voor Defensie in de paragrafen nationale- en internationale veiligheid zijn een voortzetting van bestaand beleid, met voorstellen voor verdere versterking daarvan, inclusief aanvullende middelen.

Concrete stappen als rode draad door het hoofdlijnenakkoord

- Lastenverlichting vanaf 2025, gericht op de hardwerkende Nederlanders, jong en oud, zoals de middeninkomens, ondernemers. En ook voor mensen in de knel en hun bestaanszekerheid.
- Het strengste toelatingsregime voor asiel en het omvangrijkste pakket voor grip op migratie ooit.
- Een grote impuls in woningbouw, infrastructuur, bereikbaarheid en energietransitie.
- Meer dan halveren van het eigen risico in de zorg tot het niveau van 165 euro in 2027 en investeren in de ouderenzorg.
- Baas in eigen bedrijf in landbouw en visserij; een impuls voor een toekomst van deze sectoren en voor voedselzekerheid voor ons allemaal.
- Meer zeggenschap van burgers door een ander kiesstelsel en versterking van grondrechten door een constitutioneel hof.

- Nederlanders veilig houden door een stevige aanpak van criminaliteit en terreur.
- Het huidige trendmatig begrotingsbeleid wordt voortgezet, met enkele kleine aanpassingen in de specifieke begrotingsregels. De nieuwe coalitie houdt hiermee vast aan solide overheidsfinanciën (geen rekeningen doorschuiven naar toekomstige generaties).

Kernpunten Defensie

Paragraaf Internationale veiligheid

- Al in de inleiding van het hoofdlijnenakkoord wordt erkend dat we leven in tijden van grote spanningen, zoals de Russische inval in Oekraïne. Deze zorgen voor nieuwe, ernstige bedreigingen voor de veiligheid van onze samenleving en de stabiliteit van de democratische rechtsorde. Uitgesproken wordt dat dit nu vraagt om het tijdig treffen van adequate voorbereidingen, alertheid en versterking van weerbaarheid in brede zin, ook van burgers en bedrijven. Daarmee staat weerbaarheid aan de basis van het hele regeerprogramma dat volgt uit de 10 punten van het hoofdlijnenakkoord.
- De vier partijen hechten sterk aan nationale zeggenschap, onder andere op veiligheidsvlak: “ Het is cruciaal dat we onze nationale soevereiniteit behouden. Nederland staat zeer kritisch tegenover verdere uitbreiding van de Europese Unie. ”

Voorgestelde maatregelen:

- Extra investeringen naar 2% bbp en wettelijk vastleggen hiervan. Bedrag 2,4 miljard euro structureel vanaf 2029.
- Nederland blijft Oekraïne politiek, militair, financieel en moreel steunen.
- Sterke nadruk op NAVO en sterkere strategische zelfstandigheid van de EU op transport, productie en industrie op defensie-vlak.
- Aandacht voor weerbaarheid van essentieel belang; aandacht voor strategische voorraden en vitale infrastructuur.
- Versterken van digitale slagkracht van A/MIVD en cyberveiligheid heeft prioriteit.
- Verbetering arbeidsvoorwaarden en veteranenzorg.
- Aandacht eigen en Europese defensie-industrie.

Financiële kaders voor Defensie

- Defensie-uitgaven gaan structureel naar 2%, volgens het door Defensie voorgestelde ingroeipad.

2025	2026	2027	2028	struc
0	0	1,4 mld	1,7 mld	2,4 mld

- De uitgaven aan Defensie worden in lijn gebracht met de NAVO-norm van ten minste 2% bbp en wettelijk vastgelegd.
- De steun aan Oekraïne blijft staan echter zonder financiële reeks. Uit het akkoord wordt niet duidelijk of de steun aan Oekraïne als additioneel aan de 2% wordt gezien, conform NAVO-afspraken.
- De verbetering en modernisering van arbeidsvoorwaarden en veteranenzorg bij Defensie zullen worden voortgezet. Het versterken van de digitale slagkracht van onze inlichtingendiensten en van de cyberveiligheid bij defensie heeft prioriteit.
- De nullijn op de arbeidsvoorwaarde van ambtenaren is niet van toepassing op Defensie.
- Defensie is uitgezonderd van het (22%) terugdringen van personeel van de Rijksoverheid.
 - o *De onderdelen van de rijksdienst die werken aan de NAVO-doelstellingen, de NCTV, de AIVD en MIVD zijn uitgezonderd gelet op het belangrijke werk dat zij verrichten voor de veiligheid van Nederland. In het hoofdlijnenakkoord worden hiervoor juist extra middelen vrijgemaakt.*

Overig

Andere departementen

- Op het budget voor ontwikkelingssamenwerking (BHOS) wordt fors bezuinigd, oplopend tot structureel € 2,4 mld per 2029 (ter vergelijking: totale uitgaven € 3,64 mld in begroting 2024). Het budget voor buitenlandse handel en het budget voor internationale veiligheid (BIV) wordt niet verlaagd en blijft beschikbaar voor de doelen uit het hoofdlijnenakkoord.
- Ook blijft er aandacht voor voedselzekerheid en watermanagement, mede ten behoeve van stabiliteit, en voor migratiebeleid (inclusief opvang in de regio). Noodhulp wordt niet genoemd.

Paragraaf Goed bestuur en een sterke rechtstaat

- Een Kamerlid krijgt een versterkte procedure om informatie af te dwingen conform artikel 68 van de Grondwet, waarbij de uitzonderingsgrond “ het belang van de Staat ” toetsbaar wordt (uitgewerkt en belegd) bij de commissie grondrechten en constitutionele toetsing van de Tweede Kamer.

Tijdspad

- Naar verwachting debatteert de Kamer op 22 mei 2024 over het verslag van de informateurs en het hoofdlijnenakkoord.
- Aansluitend aan het debat wordt een formateur aangewezen met de taak om een nieuw kabinet te vormen. Hierbij volgen de hoorzittingen met de beoogde bewindspersonen.
- Het voorstel van de twee informateurs aan de Tweede Kamer is om (informateur) Richard van Zwol als formateur aan te stellen.

Toelichting

Paragraaf internationale veiligheid:

- **Voor onze internationale veiligheid staat politieke en militaire samenwerking met de NAVO voorop.** Nederland blijft een constructieve partner in de EU.
- Met andere landen wordt in de EU ingezet op meer **strategische zelfstandigheid en samenwerking bij transport, productie en industrie op het terrein van defensie.**
- Nederland blijft **Oekraïne** politiek, militair, financieel en moreel steunen tegen de Russische agressie.
- Nederland blijft deelnemen aan **vergroting van de NAVO-capaciteit** op het grondgebied van NAVO-lidstaten en aan internationale missies.
- Nederland blijft er, met de andere getroffen landen, alles aan doen om waarheidsvinding, gerechtigheid en rekenschap te bewerkstelligen voor de aanslag op de **MH17**, onder meer door zich er voor in te blijven zetten dat de daders en andere verantwoordelijken hun straf en aansprakelijkheid niet ontlopen.
- **De uitgaven aan Defensie**, waarvan de taken grondwettelijk zijn verankerd, worden in lijn gebracht met **de NAVO-norm van tenminste 2% bbp en wettelijk vastgelegd.**
- **De verbetering en modernisering van arbeidsvoorwaarden en veteranenzorg** bij Defensie zullen worden voortgezet. Het versterken van de **digitale slagkracht van onze inlichtingendiensten en van de cyberveiligheid bij defensie heeft prioriteit.**
- **Nederland zet zich in voor de defensie-industrie in eigen land en in de Europese Unie.**
- **Verhogen van de maatschappelijke weerbaarheid** is van essentieel belang. Dit stelt eisen aan voorlichting en communicatie door de overheid, samenwerking met burgers en bedrijven, met andere overheden en maatschappelijke partners.
- **Het vrijwillig dienjaar** (dienrecht) bij Defensie wordt voortgezet en waar mogelijk opgeschaald.
- **Het streven is een samenleving die beter voorbereid is op verstoringen.** Veiligheid en **weerbaarheid** vereisen dat Nederland **strategische voorraden** aanhoudt van essentiële zaken zoals medicijnen, in het bijzonder de voedselzekerheid op orde heeft en vitale infrastructuur, waaronder watervoorraad en energie, zeker stelt. Daartoe worden de aanbevelingen van de Algemene Rekenkamer uit 2022 opgevolgd.

- Het handels- en industriebeleid, ook in EU-kader, draagt bij aan **vermindering van strategische afhankelijkheden**, bijvoorbeeld ten aanzien van China op het gebied van kritieke grondstoffen.
- Er wordt voor het behoud van onze welvaart ingezet op handelsverdragen waarbij gelijke en redelijke standaarden van belang zijn.
- Bij buitenlandse handel en ontwikkelings samenwerking draagt Nederland bij aan de voedselzekerheid in en watermanagement van andere landen, ook ten behoeve van hun stabiliteit, en aan migratiebeleid (inclusief opvang in de regio van migranten).
- Nederland steunt het bestaansrecht en de veiligheid van de staat Israël. Met inachtneming van de oplossingen voor het Israëliisch-Palestijnse conflict en de diplomatieke belangen, wordt onderzocht wanneer verplaatsing van de ambassade naar Jeruzalem op een daartoe geschikt moment kan plaatsvinden.
- Nederland neemt het initiatief tot oprichting van een internationaal tribunaal voor de berechting van misdrijven (waaronder genocide) door IS (Da'esh). Armenië wordt gesteund in Europees verband.
- Bedreigingen tegen politieke ambtsdragers door of vanuit andere landen die niet meewerken aan opsporing, vervolging of berechting hiervan, worden niet geaccepteerd en hierop wordt geacteerd.
- Het is cruciaal dat we onze nationale soevereiniteit behouden. Nederland staat zeer kritisch tegenover verdere uitbreiding van de Europese Unie. Er worden geen concessies gedaan aan de Kopenhagen-criteria voor het lidmaatschap van de EU.

Paragraaf over grip op asiel en migratie (selectie)

- Structureel intensiveren in mobiel toezicht veiligheid, grenscontroles en grensbewaking.

Paragraaf over nationale veiligheid (selectie)

- De afgelopen jaren is er een groei van het aantal bedreigingen bij politici en hoeders van de rechtsstaat. Daarom wordt ingezet op uitbreiding van het team bedreigde politici en wordt **“Bewaken en beveiligen”** een generaal dossier.
- Bescherming van de nationale veiligheid en bestrijding van radicalisering en terrorisme zijn in handen van de veiligheidsdiensten en de NCTV. De bevoegdheden van de diensten in verband met de digitale ontwikkelingen worden in de wetgeving aangepast; **de WIV wordt zo snel mogelijk geactualiseerd**. Er komt onderzoek naar een veiligheidsorganisatie met taken en bevoegdheden als het DGSI in Frankrijk.

Financiële overwegingen

Volgt z.s.m.

Juridische overwegingen

Op dit moment niet van toepassing.

Communicatie

Op dit moment niet van toepassing.

Bescherming persoonlijke levenssfeer

Datum
16 mei 2024

Onze referentie
2024018325

Aan BESTUURSRAAD
Van DGB, HDFC
Afgestemd met
In afschrift aan

TER INFORMATIE

Datum

23 mei 2024

Onze referentie

BS2024018325

Opgesteld door

Sr beleidsadviseur

@mindef.nl

Sr Beleidsmedewerker

@mindef.nl

@mindef.nl

Aantal bijlagen

1

Bescherming persoonlijke levenssfeer

Nota

Kernpunten hoofdlijnenakkoord 2024-2028

Aanleiding

Op 16 mei 2024 is het hoofdlijnenakkoord 2024 – 2028 van PVV, VVD, NSC en BBB gepresenteerd met de titel: Hoop, lef en trots.

Geadviseerd besluit

U wordt geadviseerd kennis te nemen van onderstaande duiding en de voor Defensie belangrijkste kernpunten uit het hoofdlijnenakkoord.

Kernpunten

1. Kernpunten hoofdlijnenakkoord

Appreciatie hoofdlijnenakkoord

- De vier partijen PVV, VVD, NSC en BBB leggen met het hoofdlijnenakkoord hun politieke ambities vast. Het hoofdlijnenakkoord is met 26 pag. en 12 pag. budgettaire bijlage korter dan eerdere coalitieakkoorden, maar bevat desondanks veel concrete voorstellen.
- De hoofdthema's die veel aandacht krijgen zijn: bestaanszekerheid, goed bestuur, grip op migratie en asiel, landbouw en minder focus op stikstofproblematiek.
- De 10 hoofdpunten geven aan waarop de vier partijen een koerswijziging dan wel versterking van beleid willen realiseren (veel onderwerpen worden slechts kort of op hoofdlijnen genoemd):
 1. Bestaanszekerheid en koopkracht
 2. Grip op asiel en migratie
 3. Wonen en volkshuisvesting, infrastructuur, openbaar vervoer en luchtvaart; elke regio telt
 4. Een goede toekomst voor landbouw en visserij, voor voedselzekerheid, voor natuur
 5. Energie, leveringszekerheid en klimaatadaptatie
 6. Toegankelijke publieke voorzieningen; zorg en onderwijs
 7. Goed bestuur en een sterke rechtsstaat
 8. Nationale veiligheid
 9. Internationale veiligheid
 10. Solide overheidsfinanciën, economie en vestigingsklimaat
- De hoofdlijnen voor Defensie in de paragrafen nationale- en internationale veiligheid zijn een voortzetting van bestaand beleid, met voorstellen voor verdere versterking daarvan, inclusief aanvullende middelen.

Concrete stappen als rode draad door het hoofdlijnenakkoord

- Lastenverlichting vanaf 2025, gericht op de hardwerkende Nederlanders, jong en oud, zoals de middeninkomens, ondernemers. En ook voor mensen in de knel en hun bestaanszekerheid.
- Het strengste toelatingsregime voor asiel en het omvangrijkste pakket voor grip op migratie ooit.
- Een grote impuls in woningbouw, infrastructuur, bereikbaarheid en energietransitie.
- Meer dan halveren van het eigen risico in de zorg tot het niveau van 165 euro in 2027 en investeren in de ouderenzorg.
- Baas in eigen bedrijf in landbouw en visserij; een impuls voor een toekomst van deze sectoren en voor voedselzekerheid voor ons allemaal.
- Meer zeggenschap van burgers door een ander kiesstelsel en versterking van grondrechten door een constitutioneel hof.
- Nederlanders veilig houden door een stevige aanpak van criminaliteit en terreur.
- Het huidige trendmatig begrotingsbeleid wordt voortgezet, met enkele kleine aanpassingen in de specifieke begrotingsregels. De nieuwe coalitie houdt hiermee vast aan solide overheidsfinanciën (geen rekeningen doorschuiven naar toekomstige generaties).

2. Kernpunten Defensie

Paragraaf Internationale veiligheid

- Al in de inleiding van het hoofdlijnenakkoord wordt erkend dat we leven in tijden van grote spanningen, zoals de Russische inval in Oekraïne. Deze zorgen voor nieuwe, ernstige bedreigingen voor de veiligheid van onze samenleving en de stabiliteit van de democratische rechtsorde. Uitgesproken wordt dat dit nu vraagt om het tijdig treffen van adequate voorbereidingen, alertheid en versterking van weerbaarheid in brede zin, ook van burgers en bedrijven. Daarmee staat weerbaarheid aan de basis van het hele regeerprogramma dat volgt uit de 10 punten van het hoofdlijnenakkoord.
- De vier partijen hechten sterk aan nationale zeggenschap, onder andere op veiligheidsvlak: "Het is cruciaal dat we onze nationale soevereiniteit behouden. Nederland staat zeer kritisch tegenover verdere uitbreiding van de Europese Unie."

Voorgestelde maatregelen:

- Extra investeringen naar 2% bbp en wettelijk vastleggen hiervan. Bedrag 2,4 miljard euro structureel vanaf 2029.
- Nederland blijft Oekraïne politiek, militair, financieel en moreel steunen.
- Het akkoord legt een sterke nadruk op de NAVO voor onze politieke en militaire samenwerking. Nederland blijft deelnemen aan vergroting van de NAVO-capaciteit op het grondgebied van NAVO-lidstaten en aan internationale missies.
- Samen met andere EU-landen wordt ingezet op sterkere strategische zelfstandigheid van de EU op transport, productie en industrie op defensie-vlak.
- Op het thema weerbaarheid wordt concreet aandacht gevraagd voor strategische voorraden, voedselzekerheid en vitale infrastructuur. Ook wordt gesteld dat weerbaarheid eisen stelt aan voorlichting en communicatie door de overheid, samenwerking met burgers en bedrijven, met andere overheden en maatschappelijke partners.
- Versterking van digitale slagkracht van A/MIVD en cyberveiligheid heeft prioriteit.
- Verbetering arbeidsvoorwaarden en veteranenzorg wordt voortgezet.
- Er is aandacht voor Nederlandse inzet voor de eigen en Europese defensie-industrie.

Appreciatie kernpunten Defensie

- Defensie krijgt structureel 2,4 miljard euro extra en voldoet daarmee structureel aan de NAVO-norm van 2% bbp. Dit betekent nog steeds dat er (onderbouwde) keuzes gemaakt moeten worden. Zo komen bijvoorbeeld de nieuwe NAVO-targets bovenop de oude targets. Een deel van de NAVO priority targets zullen een plek in het bestedingsplan kunnen krijgen, maar een deel van NAVO-targets en de (inter)nationale taken passen niet binnen het 2% bbp budget. Het is belangrijk dit mee te nemen in de communicatie over het hoofdlijnenakkoord, ook om de politieke verwachtingen te managen over wat er met 2,4 miljard euro bereikt kan worden.

- In het hoofdlijnenakkoord wordt de voortzetting van de steun aan Oekraïne bevestigd. Hier-voor is daarentegen geen additioneel budget opgenomen. Additioneel budget voor de voortzet-ting van de steun aan Oekraïne vergt zodoende zeer waarschijnlijk politieke overeenstemming.
- Omdat in het hoofdlijnenakkoord de structurele investering van 2,4 miljard euro nadrukkelijk wordt verbonden aan het voldoen aan de NAVO-norm, mag worden geconcludeerd dat de steunuitgaven voor Oekraïne worden uitgesloten van deze norm (anders zou de structurele in-vestering om te voldoen aan de norm een andere omvang hebben gekregen).
- Additioneel budget voor de steun aan Oekraïne zal extra druk zetten op de overheidsfinanciën. Dit betekent mogelijk dat het additioneel budget voor Oekraïne naar rato omgeslagen moet worden naar de diverse departementen. Dit creëert lastige dilemma's als: steun voor Oekraïne of budget voor zorg, onderwijs, veiligheid, enz., waarvan het sterk de vraag is of de vier par-tijen hierover eenvoudig tot overeenstemming kunnen komen.
- Hoewel het Hoofdlijnenakkoord stelt dat de uitgaven voor Defensie tenminste 2% bbp worden en wettelijk vastgelegd, gaf PVV-fractieleider Geert Wilders tijdens het debat over het eindver-slag van de informateurs op 22 mei aan dat hij het initiatiefvoorstel Financiële Defensiever-plichtingen (Stoffer, Valstar, Boswijk, Dassen) eerst wil zien voordat hij het kan steunen. Dit na vragen van SGP-Kamer Stoffer of hij dit wetsvoorstel op basis van het akkoord ook kan steu-nen. Het wetsvoorstel is volgens de SGP op 21 mei jl. naar de Tweede Kamer gestuurd.
- De investering van 300 miljoen voor 'meer slagkracht voor politie, justitie en veiligheidsdien-sten' leidt tot een afbakeningsvraag welk budget voor wie wordt. ██████████ Veiligheid van de staat
██████████ NCTV is gevraagd de coördinatie op zich te nemen. (zie ook kernpunten ove-rige departementen)
- Voor de aankondiging van een onderzoek naar een veiligheidsorganisatie met taken en bevoegdheden als het DGSI in Frankrijk, is de eerste appreciatie dat dit in eerste instantie vooral de AIVD raakt, maar heeft mogelijk ook gevolgen voor de taakstelling van de MIVD.
 - Bij het onderzoeken van de taken en bevoegdheden van de DGSI is van belang om in het achterhoofd te houden dat Nederland het Engelse model aanhangt v.w.b. het tren-ningsgebot (scheiding van inlichtingendiensten en opsporingsdiensten) en niet het Franse model. Mogelijk dat met de tekst in het Hoofdlijnenakkoord enkel de taak v.w.b. economische spionage (cq. economische inlichtingenonderzoeken) van de DGSI is bedoeld, maar indien is bedoeld evt. opsporings-/executieve bevoegdheden van de DGSI is nader onderzoek v.w.b. de scheiding tussen inlichtingen- en opsporingsdien-sten zeker van belang.
- De herziening Wiv wordt als prioriteit gezien, en dient zo snel mogelijk plaats te vinden, dit is als een steun in de rug voor de diensten te lezen. Inclusief de specifieke passages dat de diensten meer bevoegdheden krijgen in het digitale domein bij de herziening en dat bevoegdheden en middelen van diensten worden uitgebreid voor het tegengaan van economische spionage.
- Inzetgebieden en prioriteiten voor internationale missies en operaties kunnen veranderen; het akkoord zegt daar niets over. Hierbij is er een mogelijke verschuiving in de politieke voorkeur voor inzet in specifieke regio's – zoals bijv. Sahel, Hoorn van Afrika, Irak of de Palestijnse Gebieden.

3. Financiële kaders voor Defensie

- Defensie-uitgaven gaan structureel naar 2%, volgens het door Defensie voorgestelde ingroeipad.

2025	2026	2027	2028	struc
0	0	1,4 mld	1,7 mld	2,4 mld

- De uitgaven aan Defensie worden in lijn gebracht met de NAVO-norm van ten minste 2% bbp en wettelijk vastgelegd. De nullijn op de arbeidsvoorwaarde van ambtenaren is niet van toepassing op Defensie.
- Defensie is uitgezonderd van het (22%) terugdringen van personeel van de Rijksoverheid.
 - De onderdelen van de rijksdienst die werken aan de NAVO-doelstellingen, de NCTV, de AIVD en MIVD zijn uitgezonderd gelet op het belangrijke werk dat zij verrichten

voor de veiligheid van Nederland. In het hoofdlijnenakkoord worden hiervoor juist extra middelen vrijgemaakt.

4. Kernpunten overige paragrafen en departementen

Paragraaf internationale veiligheid (9) – BZ en BuHAOS

- Op het budget voor ontwikkelingssamenwerking (BHOS) wordt fors bezuinigd, oplopend tot **structureel €2,4 mld vanaf 2029 (ter vergelijking: totale uitgaven €3,64 mld in begroting 2024)**. Het budget voor buitenlandse handel en het budget voor internationale veiligheid (BIV) wordt niet verlaagd en blijft beschikbaar voor de doelen uit het hoofdlijnenakkoord.
- Er wordt 100 miljoen euro bezuinigd op non-ODA middelen van BZ. Dit lijkt ongeveer op het -20% scenario voor programma uitgaven op de BZ-begroting, en zal naar verwachting Directie Veiligheid Beleid (DVB)-fondsen ook stevig raken. Non-ODA krimp zal waarschijnlijk grote gevolgen voor het Stabiliteitsfonds van BZ hebben; dit is immers een van de weinige flexibele non-ODA budgetten op de BZ-begroting. Dit heeft impact op programma's – zoals bijvoorbeeld UN Peacekeeping programma's of programma's ter ondersteuning van EU-missies in prioritaire gebieden zoals nu in Moldavië en Oekraïne. Dit heeft ook impact op het budget voor de Civiele Missiepool.
- Er blijft aandacht voor voedselzekerheid en watermanagement, mede ten behoeve van stabiliteit, en voor migratiebeleid (inclusief opvang in de regio). Noodhulp wordt niet genoemd.
- Voor wat betreft het initiatief tot oprichting van een internationaal tribunaal voor de berechting van misdrijven, levert KMar nu en in de toekomst een bijdrage aan het onderzoek naar oorlogsmisdrijven door de inzet van expeditieaire forensische opsporingsexpertise.

Veiligheid
van de
staat

Paragraaf over grip op asiel en migratie (2)

- In de Asielcrisiswet worden waar mogelijk de eerste stappen voor structurele maatregelen getroffen, zoals versterking van grenscontroles en -bewaking, waaronder aanscherping van mobiel toezicht veiligheid (MTV), mede in relatie tot grenstoezicht op basis van de Schengengrenscodes.
- Deze taken zijn bij de KMar belegd. De KMar heeft bij het ministerie van JenV 3 claims ingediend om de huidige grensbewaking te versterken:
 - o Luchthaven en Maritieme (JenV)
 - o Aanpak mensensmokkel
 - o Actieplan Integrated Border Management
- Versterken van de MTV-capaciteit is in deze claim niet opgenomen.

Lopende
onderhandelingen

Paragraaf over nationale veiligheid (8)

- "Bewaken en beveiligen" wordt een generaal dossier op de begroting van J&V. De KMar en politie voeren bewakings- en beveiligingsopdrachten uit in het hoogste risico spectrum. De KMar heeft t.a.v. persoonsbeveiliging in de VJN23 extra middelen gekregen. In de komende jaren wordt uitvoering gegeven aan de intensiveringen. Onduidelijk is of in het hoofdlijnenakkoord verder wordt geïntensiveerd op dit 'generale' dossier. Het mogelijk afstoten van taken door de politie, o.a. door het 'teruggaan naar de wijk', kan invloed hebben op de taken van Defensie/KMar. Met name op het gebied van bewaken en beveiligen kan dit relevant worden.

Paragraaf Goed bestuur en een sterke rechtstaat (7)

- De beoogde bezuiniging op andere departementen met als doel een structurele vermindering van de apparaatsuitgaven met 22% (25.000 FTE wordt genoemd als referentie) kan lasten voor Defensie verzwaren, zowel financieel als qua werkdruk. De vraag is wat de uitzondering van deze korting 'op onderdelen die bijdragen aan NAVO en nationale veiligheid' betekent voor bijvoorbeeld onderdelen van MinBZ zoals DVB.
- Het voornemen om kennis binnen de Rijksoverheid over digitalisering te vergroten en om de maatschappij weerbaar te maken gemaakt tegen desinformatie en 'deepfakes', kan ook een opdracht voor Defensie betekenen, in het bijzonder op het vlak van desinformatie.

Paragraaf Wonen en volkshuisvesting enz. (3)

- Woningbouw wordt prominent genoemd (doel: 100.000 woningen per jaar erbij), wonen gaat voor op windmolens, verder geen andere prioritering tussen ruimtelijke behoeftes genoemd.
- Er komt een coördinerend minister voor ruimtelijke ordening en woningbouw (NB: zo geschreven dat je kan lezen dat er iets extra's komt bovenop wat BZK nu doet.)
- Energietransitie ook belangrijk, want Nederland wil niet afhankelijk zijn van instabiele landen. Er wordt ingezet op kerncentrales, gaswinning op de Noordzee wordt opgeschaald. Windenergie zoveel mogelijk vanuit zee i.p.v. land. Kan impact hebben op Defensie behoefte aan oefengebieden op zee.
- Landbouwtransitie is minder prominent; het gaat niet meer om reductie van de veestapel, uitgangspunt is behoud van de natuur en voedselzekerheid. Nog onduidelijk wat dit betekent voor het Nationaal Programma Landelijk Gebied en de koppeling met het NPRD.
- Hoogwaardige landbouwgrond wordt beschermd. Er komt geen gedwongen onteigening. Dit kan impact hebben op ruimtevrage in Nederland, ook voor Defensie;
- Wet- en regelgeving worden aan de voorkant scherper juridisch getoetst om rechtszaken achteraf te voorkomen. Dit zal totstandkoming / flexibiliteit rondom nieuwe en aanpassingen van wetgeving vertragen/bemoeilijken.
- Stikstof: Een rekenkundige ondergrens, van minimaal 1 mol/ha/jaar. Op basis hiervan, of met beschikbare stikstofruimte via extern salderen, worden 'PAS-melders' met voorrang gelegaliseerd. Nog onduidelijk of Defensie hier iets aan kan hebben of wat de haalbaarheid is. Stikstofruimte/regels lijkt met voorrang voor boeren worden gezien, mogelijk ten koste van nationale opgaven zoals Defensie. Het is nog onduidelijk of introductie van bedrijfs specifieke emissiedoelen ook voor Defensie gaat gelden.
- Luchtvaart: Het HLA zegt niks over de opening van vliegveld Lelystad, luchtruim(herziening) of andere regionale vliegvelden. Wel wordt de rechtsbescherming voor omwonende van Schiphol geborgd in combinatie met het behoud van de hubfunctie van het vliegveld.
- Het instrument regiodeals wordt uitgebreid, en er wordt een investeringsagenda aan gekoppeld. Dit is een instrument dat ook interessant is voor Defensie en waar we bijvoorbeeld in Den Helder ook al gebruik van maken.

Paragraaf Solide overheidsfinanciën, economie en vestigingsklimaat (10)

- Door het lage Btw-tarief voor logies te laten vervallen beoogd het hoofdlijnenakkoord 1,2 miljard euro te bezuinigen. De afschaffing van het lage Btw-tarief kan gevolgen hebben voor het reisbudget van Defensie i.v.m. hotelovernachtingen.

Toelichting

Zie bijlage voor relevante passages uit het hoofdlijnenakkoord.

Financiële overwegingen

Volgt z.s.m.

Juridische overwegingen

Op dit moment niet van toepassing.

Communicatie

Op dit moment niet van toepassing.

Datum
23 mei 2024

Onze referentie
2024018325

[Redacted]

[Redacted]

Bescherming persoonlijke levenssfeer

[Redacted]

[Redacted]

TER INFORMATIE

Aan
de Bestuursraad

Directoraat-generaal
Economie en Digitalisering

nota

Samenvatting en eerste analyse hoofdlijnenakkoord

Auteurs

Datum
16 mei 2024

Voorgestelde datum van behandeling: 21 mei 2024

Datum eventuele voorgaande behandeling: N.v.t.

Bij behandeling aanwezigheid gewenst van:

Afgestemd met:

BR nummer

Kopie aan

Parafenroute

Inhoudsopgave

Budgettaire gevolgen relevant voor EZK	2
Bestaanszekerheid en koopkracht	3
Asiel en migratie	3
Wonen en volkshuisvesting, infrastructuur, openbaar vervoer en luchtvaart	4
Landbouw- en tuinbouw en visserij	5
Energietransitie, leveringszekerheid en klimaat	6
Zorg en onderwijs	7
Goed bestuur en een sterke rechtsstaat	8
Nationale en internationale veiligheid	8
Economie en vestigingsklimaat	9
Overheidsfinanciën	10
Fiscaal	11
Digitalisering en media	12
Nationaal Groeifonds	12
Voorlopig overzicht van ongedekte maatregelen en budgettaire risico's	13
Bezuiniging 26 (terugdraaien groei Rijksoverheid) naar EZK-context	14
Enkele hoofdpunten uit juridische analyse	15

Bijlagen

1. Spoorboekje EZK
2. Reflecties van de diensten

Ontvangen BBR

Budgettaire gevolgen relevant voor EZK

Budgettaire gevolgen relevant voor EZK (min-teken is saldoverbeterend; bedragen in € mln)						
Nr.	Omschrijving	2025	2026	2027	2028	Struc.
A. Structurele lastenverlichting en investeringen						
1	Koopkracht en lastenverlichting voor werkende middeninkomens	2.000	2.000	2.000	2.000	2.000
6a	Verlaging eigen risico			4.231	4.660	5.002
9	Internationale veiligheid versterken			1.400	1.700	2.400
12	Nationale veiligheid versterken	200	250	300	300	300
13	Terugdraaien afschaffen inkoop eigen aandelen	800	800	800	800	800
14	Terugdraaien verlagen MKB-winstvrijstelling naar 12,03%	93	93	93	93	93
15	Terugdraaien verhogen 3e-5e schijf EB	211	209	198	187	227
16	Terugdraaien verhoging 31% naar 33% box 2					
19	Verlagen energiebelasting 1e-2e schijf EB met 2,82 cent per m3	271	260	275	296	357
20	Renteaftrekbepanking Vpb van 20% naar Europees gemiddelde 25%	432	427	425	423	419
B. Structurele verlaging van uitgaven						
26	Terugdraaien groei apparaat, rijksoverheid (kerndepartementen, externe inhuur Roemernorm en communicatie)	-239	-463	-684	-904	-1.000
28	Terugdraaien verhoging WML	-790	-800	-810	-810	-820
29	Overheveling specifieke uitkeringen naar het Gemeentefonds		-638	-638	-638	-638
36	Lagere EU-aftochten				-1.600	-1.600
38	Nullijn rijksambtenaren voor 1 jaar incl. ambtsdragers		-600	-600	-600	-600
39	Prijrsrisicobuffer 10% subsidies duurzame energie (SDE)		-1.000	-1.000	-1.000	-1.000
40	Generieke taakstelling subsidies rijksbreed	-275	-550	-800	-1.000	-1.000
47	Lastenverzwaring burgers TES/aof			-92	-131	-228
C. Structurele lastenverzwaring (inkomsten)						
53	Afschaffen verlaagd BTW-tarief logies		-1.212	-1.212	-1.212	-1.212
58	Afschaffen salderingsregeling voor klein verbruikers			-621	-625	-720
60	Vliegbelasting gedifferentieerd naar afstand			-248	-248	-248
70	Schrappen transitiefonds (totaal 20,5 mld.)		-1.307	-2.983	-3.250	
D. Meerjarige investeringsagenda voor wonen, mobiliteit (cumulatief ca. +7 mld t/m 2035)						
66	Kerncentrales (9,5 mld t/m 2035)			250	350	
67	InvestNL (1 mld) (FIN-begroting)	200	400	400		
68	Nationaal Groeifonds (6,8 mld t/m 2034)	-180	-730	-1.200	-980	
69	Fonds Onderzoek Wetenschap (1,1 mld t/m 2031) (OCW-begroting)	-150	-150	-150	-150	
71	Klimaatfonds (1,2 mld t/m 2028)	-300	-300	-300	-300	
	Directe gevolgen voor EZK					
	Mogelijk relevant voor EZK					
	Wel relevant voor EZK; maar niet voor EZK-begroting					

Bestaanszekerheid en koopkracht

Samenvatting

- Voor bestaanszekerheid en koopkracht worden meerdere maatregelen genomen, zowel aan de lasten- als uitgavenkant. In 2025 wordt geïntensiveerd met circa 7,4 mld. euro en struc. met 8,6 mld. euro. Hier staat een beperkt aantal versoeringen tegenover, w.o. het eerder aangekondigde terugdraaien van de extra verhoging van het wettelijk minimumloon en het niet indexeren van de kinderopvangtoeslag in 2026.
- Werken moet meer lonen: lastenverlaging op arbeid en verlagingen van de marginale druk (2 mld. euro). Ook wordt een envelop gerichte lastenverlichting van 2,5 mld. euro in resp. 2025 en 2026 vrijgemaakt.
- Armoede: de (kinder)armoedecijfers mogen niet uitkomen boven het referentiejaar van 2024. Het kindgebonden budget (300 mln. euro) en de huurtoeslag (500 mln. euro) worden structureel verhoogd.
- De kosten voor energie voor bedrijven en consumenten mogen niet significant afwijken van buurlanden. De invulling van een maatregel hiervoor wordt nog verkend.

Eerste analyse

- Ondanks de omvangrijke intensivering, stapt dit kabinet af van de doelstelling om de (kinder)armoede in 2030 te halveren t.o.v. 2015. De verhoging van het kindgebonden budget en de huurtoeslag behoren volgens het CPB tot de meer gerichte vormen om (kinder)armoede aan te pakken. Tegelijkertijd vergroten deze maatregelen de complexiteit en wordt het eerder genoemde streven van de partijen om het toeslagenstelsel te hervormen niet waargemaakt.
- Het is onzeker of en in hoeverre de marginale druk van huishoudens daalt. De intensivering van de huurtoeslag en kindgebonden budget zal met name bij de lagere inkomensgroepen tot een stijging van de marginale druk leiden. Het totale effect op de marginale druk is daarmee afhankelijk van de vormgeving van de lastenenvolpen en de hervorming van het toeslagenstelsel.

Asiel en migratie

Samenvatting

- Het asielbeleid wordt op verschillende punten aangescherpt. Nederland moet tot de categorie lidstaten met de strengste toelatingsregels van Europa gaan behoren.
- Ten aanzien van arbeidsmigratie wordt kritischer gekeken naar wie wij nodig hebben. Er wordt ingezet op minder laagbetaalde arbeidsmigratie. Reeds ingezet beleid wordt voortgezet. Nieuw is dat voor arbeidsmigranten van buiten de EU, m.u.v. kennismigranten, een tewerkstellingsvergunningsplicht gaat gelden. Ook wordt bezien of fiscale voordelen onder de extraterritoriale kostenregeling (ETK) worden versoerd.
- Werkgevers krijgen meer verantwoordelijkheden, o.a. voor taallessen bij langdurig verblijf en voor overlast en kosten van arbeidsmigranten zonder reguliere huisvesting. Werkgevers krijgen meer ruimte om huisvesting op eigen terrein te organiseren.

- Bij uitbreiding van de EU wordt in Europees verband ingezet op inperking van het vrij verkeer van personen. Het akkoord zet in op een opt-out clausule voor het Europese migratie- en asielbeleid, en op een 'mini-Schengen'.
- Er komen aangescherpte en verhoogde kwalificatie-eisen van de kennismigrantenregeling.

Eerste analyse

- De aanpak van misstanden onder laagbetaalde migranten betreft grotendeels het doortrekken van staand beleid. Opvallende afwezige is het aanscherpen van de handhaving op bestaande regelgeving, bijvoorbeeld door hogere boetes of meer middelen voor de Arbeidsinspectie.
- Het afwegingskader voor vestiging van nieuwe bedrijven heeft in potentie grote impact op het bedrijvenbeleid. Het kan, als dit in de uitwerking gericht en proportioneel wordt ingevuld, een nuttig instrument zijn. Het klinkt als de Bedrijfseffectrapportage waaraan reeds wordt gewerkt.
- De kennismigrantenregeling kent momenteel geen kwalificatie-eisen, en deze eenvoud is het succes van deze regeling. Het "aanscherpen en verhogen" kan worden gelezen als introductie van een diploma-eis, of als een verhoging van de bestaande salariseis. Dit beperkt kennismigratie, hetgeen met economische kosten gepaard gaat.
- De tewerkstellingsvergunningsplicht voor arbeidsmigranten buiten de EU lijkt beperkte impact te hebben, aangezien kennismigranten zijn uitgezonderd en dit het overgrote deel van de niet-EU arbeidsmigranten betreft.

Wonen en volkshuisvesting, infrastructuur, openbaar vervoer en luchtvaart

Samenvatting

- Opnieuw veel aandacht voor nieuwbouw. Er komt incidenteel 5 mld. euro vrij voor woningbouw, aangevuld met 2,5 mld. euro voor de nodige infrastructuur. Om ruimte te vinden voor de 100.000 woningen die men per jaar wil bouwen, worden o.a. nieuwe gebieden voor grootschalige woningbouw aangewezen en in nieuwe bestemmingsplannen woningen boven windmolens geprioriteerd.
- De regio staat centraal in de infrastructuurparagraaf. Zo wordt een regionale aanpak voor infrastructuur voor woningbouw aangekondigd (met in het Mobiliteitsfonds 2,5 mld. euro voor ontsluiting van woningbouw en nieuwe mobiliteitsinfrastructuur), wordt bezien welke spoorverbindingen er nodig zijn, en wel met nadruk op de (grens)regio's en wordt busvervoer tussen dorpskernen op het platteland versterkt.
- Zo mogelijk worden 17 gepauzeerde infraprojecten hervat. Ook de aanleg van de Lelylijn wordt voortgezet. Hiervoor worden geen additionele middelen vrijgemaakt, waardoor gelet op tussentijds gestegen kosten de haalbaarheid onzeker is. Daarnaast wordt ingezet op de vliegbelasting differentiëren naar afstand vanaf 2027. Het wagenpark wordt verduurzaamd. De maximumsnelheid wordt verhoogd naar 130 kilometer per uur. Ook wordt bezien op welke manier het instellen van zero-emissiezones kan worden uitgesteld.

Eerste analyse

- Grotendeels wordt bestaand woningbouwbeleid doorgetrokken. De knelpunten in woningbouw zien niet enkel op beschikbare middelen, maar ook op beschikbare grond en stikstofbeperkingen. Het deprioriteren van windmolens heeft weinig effect gezien de knelpunten elders zitten.
- Opvallend is dat geen uitspraak wordt gedaan over de opening luchthaven Lelystad.
- Het differentiëren en verzwaren de vliegbelasting op basis van afstand kan gevolgen hebben voor het hubnetwerk van KLM en daarmee mogelijk consequenties hebben voor het bestemmingsnetwerk op Schiphol.
- De passage rond verduurzaming van het wagenpark lijkt op een continuering van reeds voorgenomen beleid, met zowel stimulering als een grotere bijdrage van elektrisch vervoer aan de schatkist.

Landbouw- en tuinbouw en visserij

Samenvatting

- De nieuwe coalitie zet boeren, tuinders en vissers voorop. Natuur krijgt minder prioriteit. Dit komt ook terug in de nieuwe naam voor LNV dat voortaan het ministerie van Landbouw, Visserij, Voedselzekerheid en Natuur (LVVN) gaat heten.
- De nieuwe coalitie wil 'alles op alles' zetten om Europese richtlijnen aan te passen ten gunste van landbouw, tuinders en visserij. Denk aan het terugdraaien van de derogatie, het herijken van Natura2000-gebieden en het weer toestaan van pulsvisserij.
- Op nationaal niveau wil de nieuwe coalitie geen gedwongen krimp van de veestapel, maar wel ruimhartige vrijwillige opkoop van boeren.
- Het transitiefonds voor het landelijk gebied wordt afgeschaft (20,5 mld. euro), maar er wordt wel 5 mld. euro gereserveerd voor innovatieregelingen (robotiseringprogramma), opkoop van boeren, en mestoplossingen.
- Op het gebied van stikstof en natuur wil de coalitie dat Nederland niet langer ambitieuzer natuurbeleid voert dan de rest van Europa. Stikstofreductie vindt plaats daar waar dat aantoonbaar nodig is voor de instandhouding van de natuur en andere drukfactoren worden ook aangepakt. Er komt een juridisch houdbare, wetenschappelijk verantwoorde rekenkundige ondergrens, dan wel drempelwaarde, van minimaal 1 mol/ha/jaar

Eerste analyse

- Het is de vraag of veel van het voorgestelde (juridisch) en binnen een regeerperiode van vier jaar haalbaar is. Het opnieuw pleiten voor een derogatie voor Nederland is in het recente verleden niet vruchtbaar gebleken. Het opnieuw willen aanwijzen (of opheffen) van Natura2000-gebieden is ook erg lastig, zo niet onmogelijk gebleken. Het instellen van opnieuw een drempelwaarde van 1 mol/ha/jaar, wordt op dit moment verkend en na de zomer getoetst bij de Raad van State. Dit is juridisch onzeker.
- Het afschaffen van het transitiefonds roept de vraag op wat er nu met het Nationaal Programma Landelijk Gebied (NPLG) gaat gebeuren.

Provincies hebben net hun programma's ingeleverd ter waarde van 50 mld. euro en het NPLG wordt niet genoemd in het akkoord.

- Het akkoord heeft aandacht voor de mestcrisis, maar het is onduidelijk hoe dit zich verhoudt tot eerder voorstellen van het demissionaire kabinet.

Energietransitie, leveringszekerheid en klimaat

Samenvatting

- Forse bezuinigingen: verlaging prijsrisicobuffer SDE++ van 40% naar 10% (-1 mld. euro), taakstelling generieke subsidies (-1 mld. euro struc.; niet per definitie klimaat) en afbouw subsidies op biomassa en BECCS conform het eerder afgesproken afbouwpad. Klimaatfonds wordt 1,2 mld. euro gekort (minder waterstof- en batterijsubsidies), maar blijft bestaan.
- Energieafhankelijkheden verminderen door o.a. extra gaswinning in de Noordzee en twee extra nieuwe kerncentrales (+9,5 mld. euro). Verandering toon kernenergie: van onderzoeken naar bouwen twee extra kerncentrales. Klimaatfonds wordt beoogd voor innovaties en technologie zoals CCS en eventueel blauwe waterstof. Aanpak netcongestie blijft prioriteit.
- Draagbaar, haalbaar en uitvoerbaar klimaatbeleid. Bestaande afspraken blijven bestaan, alternatief beleid alleen bij uit zicht raken doelen. Geen nieuwe nationale koppen. Afschaf fossiele subsidies in Europees verband.
- Meer aandacht voor adaptatie: Klimaatadaptatieaanpak en Ruimte voor de Rivier worden geactualiseerd, en het Hoogwaterbeschermingsprogramma wordt herijkt om voldoende bescherming door onze dijken te borgen.
- Meer hulp voor lage- en middeninkomens en ondernemers door ondersteuning bij verduurzaming, afschaffen van energielabel- en warmtepomppnormering en verlaging van de energiebelasting op aardgas (-2,8 cent 2025). Salderingsregeling wordt per 2027 in één keer afgebouwd.
- De maatwerkafspraken worden doorgezet en mogelijk uitgebreid naar regionale en nieuwe bedrijven. Het akkoord stelt dat de energieprijzen in Nederland niet hoger moeten zijn dan in omliggende landen. Verhoging CO₂-heffing wordt teruggedraaid. Er komt een circulaire plasticsheffing vanaf 2028. Terugdraaiing van Voorjaarsbesluit verhoging EB aardgas hogere schijven.

Eerste analyse

- Netcongestie wordt genoemd als prioriteit, maar beleid wordt niet geconcretiseerd. BECCS-subsidie zal waarschijnlijk beperkt blijven tot één SDE-ronde, risico op tegenvaller voor emissiereductiedoelen in 2030 en er mogelijk additioneel beleid moet komen. Vermindering van het Klimaatfondsbudget voor groene waterstof maakt de bindende EU-waterstofdoelen en de ambities voor onshore en offshore elektrolyse moeilijk te realiseren.
- Beleid op kernenergie wordt geïntensiveerd. Gereserveerde middelen zijn echter te beperkt voor volledige publieke bekostiging.
- Minder energie-afhankelijkheid is lastig te combineren met de forse bezuinigingen (in duurzaamheidssubsidies als SDE++, waterstof en opslag). Door de korting op de SDE++, krijgt EZK naar verwachting omvangrijke tegenvallers (kan in de miljarden lopen). Het is dus van belang om een begrotingsreserve te behouden. Ook leiden sommige maatregelen (verlaging EB gas en minder stimuleren elektrisch rijden) juist tot meer fossiel

energieverbruik, wat de vraag naar en de afhankelijkheid van olie en gas vergroot. Subsidies voor batterijen worden omgebogen, dit kan gevolgen hebben voor het elektriciteitsnet van de toekomst.

- Toon is verschoven van **ambitieuw** naar **doen wat noodzakelijk is**. Het EU-emissiereductiedoel van 55% reductie in 2030 t.o.v. 1990 en het streven naar klimaatneutraliteit in 2050 blijven staan. Verschillende maatregelen worden teruggedraaid, waardoor onzekerheid over doelen behalen toeneemt, mogelijk niet meer wordt voldaan aan Klimaatfonds-voorwaarden en er mogelijk additioneel beleid gevoerd moet worden.
- Weinig concrete invulling van betaalbaarheid, behalve verlaging energiebelasting (EB) op gas met 2 cent oplopend tot 5 cent. Voor verduurzaming en elektrificatie is het beter om deze aanpassing op de EB op elektriciteit te doen. Afschaffen salderingsregeling draagt bij aan verminderen netcongestie.
- Dankzij doorzetten maatwerkafspraken en terugdraaien van de EB-verhoging worden weglek en verplaatsing van industrie minder waarschijnlijk. Terugdraaien verhoging CO₂-heffing kan schuren met restemissiedoel in 2030 voor de industrie als maatwerkafspraken onvoldoende reductie opleveren.
- Circulaire plasticshelling kent omvangrijke weglekrisico's. Het invoeren van een heffing wijkt af van de inzet van het demissionaire kabinet om te normeren. Onduidelijk wat implicatie hiervan is.
- Korting op waterstofsubsidies en geen nieuwe nationale normering maakt halen bindend EU-RED doel waterstof industrie 2030 onwaarschijnlijk. Wel kan inzet op blauwe waterstof positief zijn voor emissiereductie. Er is geen uitwerking van het verkleinen van energieprijverschillen.
- Betalen naar Gebruik wordt niet genoemd.
- Een groot deel van het budget voor ontwikkelingssamenwerking gaat naar klimaatbeleid in derde landen. De bezuiniging op deze middelen kan negatieve gevolgen hebben voor mondiale CO₂-reductie.

Zorg en onderwijs

Samenvatting

- De meest zichtbare maatregel is het meer dan halveren van het eigen risico in de zorg tot het niveau van €165 in 2027. Verder wordt het eigen risico getrancheerd op maximaal € 50 per behandeling. De kosten zijn 5 mld. euro structureel, wat deels terugkomt door hogere zorgpremies en lagere kosten voor de zorgtoeslag.
- Het aanpakken van de personeelskrapte in de zorg heeft grote prioriteit.
- Er komt een hoofdlijnenakkoord, gericht op beheersbaarheid van zorguitgaven en de kwaliteit van de zorg.
- Veel leerlingen hebben onvoldoende lees- en rekenvaardigheden. Daarom bevat het hoofdlijnenakkoord een herstelplan voor de onderwijskwaliteit. Dit plan bevat het omzetten van subsidies in structurele financiering, het stimuleren van meer zijinstroom en het behoud van de studiebeurs.
- Studiemigratie is belangrijk voor de economie, maar moet in verhouding staan tot de capaciteit van gemeenten, onderwijs, zorg en wonen. Er komt o.a. een beperking van studiemigratie in de bachelorfase, behalve voor studies met arbeidsmarkttekorten en een numerus fixus voor buitenlandse studenten.

Eerste analyse

- Het huidige eigen risico bevordert de bewuste keuze voor zorg of geen zorg. Verlaging van het eigen risico naar €165 en de tranchering in 2027 leidt tot meer vraag naar zorg, wat de toegankelijkheid en betaalbaarheid negatief kan beïnvloeden.
- Meer loopbaanperspectief en het beperken van de regeldruk en administratieve lasten door meer innovatie beperkt personeelskrapte.
- Een hoofdlijnenakkoord gericht op de beheersbaarheid van de zorguitgaven is nodig. De Studiegroep Begrotingsruimte laat zien dat de zorguitgaven snel stijgen en andere overheidsuitgaven verdringen. Echter, zitten er in het coalitieakkoord vooral intensiveringen, zoals betere ouderenzorg en behoud van streekziekenhuizen.
- De onderwijskwaliteit is voor EZK-doelen belangrijk en daarom is het goed dat er wordt gekeken naar verbetering van het niveau van lees- en rekenvaardigheden. In het licht van de huidige arbeidsmarktkrapte is het goed dat er wordt gekeken naar een betere aansluiting tussen het onderwijs en de arbeidsmarkt.

Goed bestuur en een sterke rechtsstaat

Samenvatting

- Burgers moeten meer zeggenschap krijgen door een ander kiesstelsel en versterking van grondrechten door een constitutioneel hof.
- De regiodeals worden uitgebouwd tot strategische investeringsagenda's met afspraken over wonen, bereikbaarheid, onderwijs en economie. Hier is geen aanvullend budget voor gereserveerd.

Eerste analyse

- De strategische investeringsagenda's bieden kansen voor integraal beleid om de brede welvaart van regio's te verbeteren. Voor EZK-doelen is het belangrijk dat de economische dimensie hier een gelijkwaardige plaats krijgt.

Nationale en internationale veiligheid

Samenvatting

- Nationale veiligheid is breed uitgemeten in het akkoord. Daarbij wordt vooral ingezet op aanpak georganiseerde misdaad, grotere capaciteit bij instanties en strengere straffen.
- De uitgaven aan Defensie worden wettelijk verankerd op de NAVO-norm van tenminste 2% van bbp. Daarbij hebben onder andere de (digitale) slagkracht van inlichtingendiensten en cyberveiligheid prioriteit. Nederland zet zich in voor de defensie-industrie in eigen land en in de EU.
- Handels- en industriebeleid dragen bij aan vermindering van strategische afhankelijkheden, bijvoorbeeld van China op het gebied van kritieke grondstoffen. Er wordt ingezet op handelsverdragen waarbij gelijke en redelijke standaarden van belang zijn.
- De coalitie wil niet importeren wat we in Nederland niet mogen produceren.
- Ontwikkelingssamenwerking wordt op bezuinigd en wordt versoerd. Meer gericht op voedselzekerheid en watermanagement, ook ten behoeve van stabiliteit, en migratiebeleid (inclusief opvang in de regio van migranten).

Eerste analyse

- Het aanpakken van digitale- en cyberdreigingen draagt bij aan onze economische veiligheid en open strategische autonomie. Concretisering is nodig. Afbouw van gebruik van elektronica en diensten uit landen met verhoogd spionagerisico is zeer lastig.
- Economische veiligheid en open strategische autonomie wordt in deze passage smal bekeken. Slechts afhankelijkheden op medicijnen en kritieke grondstoffen worden concreet genoemd.
- De koppeling tussen het belang van innovatie en weerbaarheid wordt niet gelegd. Daardoor lijkt protect disproportioneel belangrijk t.o.v. promote. Wel komen er elementen terug van promote, protect en partnerships. Er lijkt dus draagvlak om dat kader in stand te houden.
- Het versoberen van ontwikkelingssamenwerking, kan mede bepalend zijn voor de Nederlandse positie in het buitenland ook gezien de veranderende geopolitieke verhoudingen en relatie tov global south. Er moet structureel 2,6 mld. euro bezuinigd worden, oftewel ruim tweede derde van het totale budget bij BHOS.

Economie en vestigingsklimaat

Samenvatting

- Het hoofdlijnenakkoord erkent het belang van een gezonde economie met florerende bedrijven voor de Nederlandse welvaart. De concurrentiepositie van Nederland hoort in de wereldwijde top 5.
- Inzet op vestigingsklimaat lijkt met name vormgegeven door regeldruk weg te nemen en lastenverzwaringen voor ondernemers terug te draaien, zoals de verhoging van de energiebelasting.
- De coalitie benoemt het belang een grote toekomst voor bedrijven die schoon zijn en toegevoegde waarde leveren voor Nederland. En benadrukt in dit kader het belang van een visie op de ruimtelijke en economische structuur van Nederland.
- InvestNL wordt versterkt met 1 mld. euro.
- De eerder voorgenomen lastenverzwaring op de inkoopfaciliteit voor beurs aandelen wordt teruggedraaid.

Eerste analyse

- De sectie over economie en vestigingsklimaat is vrij kort, bevat weinig details en er worden beperkt financiële middelen voor vrijgemaakt in de budgettaire bijlage. De coalitie wil dus minder met geld oplossen en meer via zaken zoals vermindering regeldruk / nationale koppen.
- Het samen willen optrekken met werkgevers, werknemers en vakbonden impliceert dat de coalitie een ondernemersakkoord, waar nu een verkenning voor loopt, ambieert.
- Door aankomend jaar netto 7,4 mld. euro meer uit te geven dan in de huidige begroting blijft het beleid voorlopig procyclisch. Door lagere overheidsuitgaven en structurele lastenverlichting wordt de druk vanuit de overheid op de economie later juist minder.
- Opvallend is dat de bankenbelasting niet wordt teruggedraaid en dat nog onduidelijk is wat er gebeurt met de 30% -regeling.

Overheidsfinanciën

Samenvatting

- De begrotingsregels volgens de 17e **Studiegroep Begrotingsruimte worden gevolgd** met enkele aanvullingen:
 - o Sturen op een EMU-saldo van maximaal 2,8% bbp over de kabinetsperiode en de schuld blijft onder 60%.
 - o Trendmatig begrotingsbeleid volgens de wet Hof, met scheiding van inkomsten en uitgaven, en een uitgaven- en inkomstenkader.
 - o Één hoofdbesluitvormingsmoment in het voorjaar dat gehandhaafd wordt door MFIN.
 - o Er wordt een meevallerformule gehanteerd ingeval het feitelijke EMU-saldo langjarig beter is dan een saldo van -1,5% bbp.
 - o Militaire en humanitaire steun aan Oekraïne en opvang van Oekraïense vluchtelingen vallen buiten het uitgavenkader.
 - o Als ingeboekte bezuinigingen niet worden behaald, wordt dit op loon- en prijsbijstelling ingehouden.
 - o Het CPB zal het financieel beleid en de effecten van het regeerprogramma doorrekenen bij het volgende ramingsmoment.
- Er is een oplopende **generieke taakstelling subsidies** (van 275 mln. naar 1 mld. euro) ingeboekt die Rijksbreed ingevuld dient te worden. In de budgettaire bijlage wordt genoemd dat op begrotingen een groot aantal subsidiebudgetten staan terwijl effectiviteit en doelmatigheid vaak niet of onvoldoende zijn bewezen. Weliswaar staat hier ook dat de taakstelling wordt verdeeld naar rato van de subsidiegrondslag op begrotingen waarbij de grondslag eerst wordt verlaagd met de specifieke budgetkortingen in dit hoofdlijnenakkoord.
- Het hoofdlijnenakkoord zet in op lagere EU-afdrachten, namelijk dat de Nederlandse afdrachten aan de Europese begroting vanaf 2028 met 1,6 mld. euro minder zullen stijgen dan nu in de meerjarenraming is voorzien.

Eerste analyse

- In het licht van het advies van het SBR is het **verstandig** dat er wordt gestuurd op een EMU-saldo van maximaal 2,8% en dat de andere begrotingsregels worden overgenomen.
- Uit de budgettaire bijlage blijkt dat de bezuiniging vanaf 2028 structureel 4,6 mld. euro zal zijn. Dit **voldoet niet aan het advies van de SBR** om structureel 17 mld. euro te bezuinigen. Dit is negatief voor de houdbaarheid van de overheidsfinanciën.
- In het licht van de onzekerheid over ingeboekte bezuinigingen is het niet ondenkbaar dat in volgende jaren ook forse bezuinigingsoperaties volgen.
- Naar verwachting gaat de discussie in de EU over de Europese begroting juist over inzet van extra middelen i.p.v. vermindering van afdrachten.

Totaalbeeld impact hoofdlijnenakkoord op overheidsfinanciën

Totaalbeeld Coalitieakkoord 2024-2028 (min-teken is saldoverbeterend; bedragen in € mln)

2025	2026	2027	2028	Struc.
------	------	------	------	--------

A. Structurele lastenverlichting / investering	9.569	8.969	14.155	13.552	14.652
B. Structurele verlaging van uitgaven	-1.877	-5.788	-10.851	-13.907	-14.685
C. Structurele lastenverzwaring (inkomsten)	-302	-2.962	-3.831	-4.507	-4.627
Structurele ontwikkeling overheidsfinanciën	7.390	219	-527	-4.862	-4.660
D. Meerjarige investeringsagenda	1.110	413	-1.483	-1.830	0

Fiscaal

Samenvatting

- Verbetering van het vestigingsklimaat staat voorop. Hierbij wordt ook gekeken naar fiscale maatregelen. Verschillende recente lastenverzwaringen voor ondernemers worden teruggedraaid, zoals de verlaging van de MKB-winstvrijstelling en het afschaffen van de inkoopfaciliteit voor beurs aandelen.
- Strengere Nederlandse implementatie van EU-regels moet worden voorkomen, en waar bestaand worden geschrapt (geen nieuwe nationale koppen). In dit kader wordt de versoering van de earningsstrippingmaatregel (= beperking fiscale renteaftrek) deels ongedaan gemaakt (gaat van 20% terug naar 25% van de EBITDA/winst).
- Bezien wordt of de ETK-regeling (voor extraterritoriale kosten) moet worden versoerd. Dit zal nog afhangen van de lopende evaluatie ETK/30% - regeling. De 30% regeling zelf wordt niet genoemd.
- Werken moet meer lonen. Hiervoor wordt een nieuwe belastingschijf in de IB ingevoerd. De verhoging van het Box 2 tarief (31% naar 33%) wordt teruggedraaid en het box 3 tarief wordt verlaagd (percentage ontbreekt). Verder wordt gestreefd naar een herziening en versimpeling van het toeslagen- en belastingstelsel.
- Het hoofdlijnenakkoord voorziet in een aantal lastenverzwaringen, zoals de afschaffing van een aantal verlaagde BTW-tarieven en de invoering van een gedifferentieerde vliegbelasting.

Eerste analyse

- Het hoofdlijnenakkoord geeft geen invulling aan de langgekoesterde ambitie om het stelsel te versimpelen.
- De voorgestelde maatregelen, waaronder het teruggedraaien van recente lastenverzwaringen voor het bedrijfsleven, dragen bij aan het vestigingsklimaat. Verbetering van het vestigingsklimaat is één van de hoofddoelen, waarbij expliciet ook gekeken wordt naar fiscale maatregelen.
- Bestaande regelingen (bijv. WBSO en innovatiebox) en bepaalde tarieven (bijv. VPB-tarief) worden niet aangepast. Dit draagt bij aan voorspelbaarheid.
- De 30% regeling wordt in het akkoord niet benoemd. Deze wordt momenteel geëvalueerd (eerste tussenrapportage verwacht voor 1 juni). Besluitvorming voor augustus valt dus te verwachten.
- De bankenbelasting wordt in het akkoord niet benoemd, waarmee het teruggedraaien van de recente verhoging niet in het verschieft lijkt te liggen.

- De verzwaring van het fiscale lastenkader bestaat voornamelijk uit de afschaffing van een aantal verlaagde btw-tarieven (logies en culturele uitgaven). Deze tarieven zijn overwegend als niet doeltreffend en doelmatig geëvalueerd.

Digitalisering en media

Samenvatting

- In het kader van de economie en het vestigingsklimaat is de beschikbaarheid van (digitale) infrastructuur een prioriteit.
- Er wordt nadrukkelijk ingezet op digitale veiligheid. De aanpak van digitale dreigingen door statelijke actoren en cybercriminelen wordt versterkt (met hogere maximumstraffen).
- Er wordt ingezet op bepaalde actie op het vlak van de digitale overheid. De kennis bij de overheid over digitalisering moet worden 'versterkt'. Het gebruik van AI door de overheid moet aan voorwaarden worden gebonden. Rechtspleging kan door regie op digitalisering effectiever. Burgers moeten niet-digitaal in contact kunnen staan met de overheid.
- (Digitale) innovatie (zoals slimme inzet van ICT en robots) om arbeidsmarkttekorten terug te dringen komt selectief terug voor sectoren zoals de landbouw, zorg en (publieke) media.
- ACM krijgt meer instrumenten om te voorkomen dat het (online) aanbod van nieuws verder verschaalt en/of in buitenlandse handen valt. Zo wordt bekeken of bij de toepassing van de Mededingingswet ook de waarborg van de kwalitatieve pluriformiteit van het Nederlandse media-aanbod in de beoordelingscriteria betrokken kan worden.

Eerste analyse

- Digitalisering krijgt in het onderhandelakkoord weinig aandacht. In het coalitieakkoord van het demissionaire kabinet was er een afzonderlijke digitaliseringsparagraaf.
- Beperking van hoogwaardige studie- en kennismigratie, en het stopzetten van het Groeifonds dragen niet bij aan de digitale economie.
- Het akkoord legt vooral nadruk op de risico's en niet op de kansen van verdere digitalisering. Voor het gebruik van AI binnen de overheid liggen er juist kansen om de productiviteit te verhogen.
- ACM krijgt meer instrumenten, maar hier zijn geen middelen voor gereserveerd in de budgettaire tabel.

Nationaal Groeifonds

Samenvatting

- In de financiële bijlage bij het akkoord is opgenomen: ***"Nationaal Groeifonds uitfaseren. De afspraken van de rondes 1 tot en met 3 worden nagekomen. De rondes 4 en 5 komen te vervallen. Hierdoor wordt 6,8 mld. euro minder uitgegeven."***
- De reserveringen uit de eerste drie rondes blijven hiermee in stand (1,7 mld. euro).
- De onverdeelde middelen binnen het fonds bedragen 7 mld. euro. De in het fonds resterende middelen wordt niets over gezegd à 200 mln. euro. Deze zijn mogelijk bestemd voor het investeringsprogramma voor het

Caribisch deel van het Koninkrijk (à 130 mln. euro). Daarnaast blijft een bedrag van circa 50 mln. euro beschikbaar voor de uitvoeringskosten voor ronde 1, 2 en 3 (o.a. Stafdirectie NGF en RVO) in komende jaren.

Eerste analyse

- De vierde ronde van het Nationaal Groeifonds was reeds uitgesteld. Met het definitief vervallen van de rondes 4 en 5, zijn er komende jaren definitief minder middelen beschikbaar voor kennisontwikkeling en onderzoek, ontwikkeling en innovatie. Dit kan nadelig voor zijn voor de (internationale) concurrentiepositie van Nederlandse bedrijven.

Voorlopig overzicht van ongedekte maatregelen en budgettaire risico's

- In het akkoord staan verschillende ambities die niet of naar verwachting onvoldoende terugkomen in de budgettaire bijlage. Hierbij een voorlopig overzicht van dergelijke maatregelen die relevant zijn voor EZK.

Algemeen/DG-overstijgend

- De leveringszekerheid wordt veiliggesteld. Er worden langetermijncontracten afgesloten voor gas en er worden reserves aangelegd voor gas en kritieke grondstoffen. Hier zijn geen middelen voor gereserveerd en ook is niet aangegeven welke organisatie dit zou moeten doen.

K&E

- Voor kernenergie zijn middelen uitgetrokken, maar dit is onvoldoende voor de bouw van vier kerncentrales.
- Er wordt specifiek aandacht besteed aan mensen die als gevolg van aansluiting op een warmtenet geconfronteerd worden met een veel hogere energierekening. Hier zijn geen middelen voor uitgetrokken.
- De salderingsregeling voor klein verbruikers wordt met ingang van 1 januari 2027 beëindigd. Er is geen geld gereserveerd voor een afbouwpad of compenserend beleid.
- Het oplossen van netcongestie krijgt voorrang, waarbij de regie bij het kabinet ligt, onder andere als het gaat om (her-)prioritering van wie wanneer op het net wordt aangesloten. Hier zijn geen middelen voor gereserveerd.
- De kosten voor energie (zowel voor bedrijven als consumenten) mogen niet significant uit de pas lopen met de buurlanden. Bezien wordt welke maatregelen nodig zijn om bedrijven en consumenten te ondersteunen. Er zijn geen middelen gereserveerd voor eventuele maatregelen.

B&I/E&D

- Er wordt gezien of de maatwerk aanpak kan worden uitgebreid voor bijvoorbeeld nieuwe of regionale bedrijven en technologieën, die een bijdrage kunnen leveren aan de transitie. Er zijn geen middelen voor uitbreiding van de maatwerkafspraken.
- Gebruik van AI (artificiële intelligentie) door de overheid biedt voordelen maar wordt ook aan voorwaarden gebonden zodat veiligheid, privacy en rechtsbescherming geborgd zijn. De overheid, waarbij de kennis van

digitalisering moet worden versterkt, en de maatschappij worden weerbaar gemaakt tegen desinformatie en 'deepfakes'. Hier zijn geen additionele middelen voor gereserveerd.

- Er wordt geïnvesteerd in structurele samenwerking met de regio. De bestaande regiodeals worden in overleg met het bedrijfsleven, kennisinstellingen en decentrale overheden uitgebouwd tot strategische investeringsagenda's met afspraken over wonen, bereikbaarheid, onderwijs en economie. Hier zijn geen middelen voor gereserveerd.
- Maatregel 57. Stelpost fiscale regelingen en constructies afbouwen: hier geldt juist dat er in de budgettaire bijlage een ombuiging van 250 mln. euro staat geboekt, zonder dat helder is waar dat vandaan moet komen.
- De bevoegdheden en middelen van de veiligheidsdiensten worden uitgebreid voor het tegengaan van economische spionage. Elektronica, zoals scanapparatuur, wordt afgebouwd in strategisch belangrijke sectoren en diensten vanuit landen met verhoogde spionagerisico's. RDI test het gebruik van slimme apparaten: cybersecurity is een van hun hoofdpijlers. Deze passage hint op een opschaling daarvan.

Bezuiniging 26 (terugdraaien groei Rijksoverheid) naar EZK-context

- In het hoofdlijnenakkoord wordt een bezuiniging op de Rijksdienst aangekondigd. Het hoofdlijnenakkoord spreekt van een "nieuwe aanpak" waarin *als eerste* de uitgaven externe inhuur rijksbreed worden verlaagd tot de 10% norm (ook bij uitvoeringsorganisaties) en de werkzaamheden voor communicatie worden teruggebracht tot het niveau 2018. Hoe deze aanpak in praktijk zou moeten werken is vooralsnog onduidelijk. Bij verschillende uitvoeringsorganisaties is om uiteenlopende redenen – zoals de inherente tijdelijkheid van het werk (NCG) of de zeer krappe arbeidsmarkt voor ICT-ers (RVO/DICTU) – het terugdringen van externe inhuur naar 10% vrijwel zeker onhaalbaar.
- Het is onduidelijk wat de grondslag is van de 22%. De tekst van het hoofdlijnenakkoord sluit *uitvoeringsorganisaties* uit van de 22% reductie, maar in de ombuigingslijst van FIN maakten de diensten van EZK (CPB, SodM, ACM en NCG) *wel* onderdeel uit van de grondslag. We weten niet of de ombuigingslijst van FIN als input is genomen voor deze taakstelling. Desgevraagd geeft FIN vooralsnog geen uitsluitel over deze kwesties. Uiteraard spelen ook bij de andere departementen dit type vragen. Inmiddels heeft BZK aangeboden een coördinerende rol te willen spelen omtrent deze taakstelling.

Enkele hoofdpunten uit juridische analyse

WJZ heeft een uitgebreide analyse uitgevoerd op de juridische implicaties van het hoofdlijnenakkoord. Daarnaast zal vanuit het Interdepartementaal Overleg Wetgeving en Juridische Zaken op korte termijn een analyse naar het SGO-overleg worden verzonden. Vier belangrijke punten uit de WJZ-analyse.

- Het is van belang na te gaan wat de gevolgen van het hoofdlijnenakkoord zijn in het licht van (al dan niet wederzijdse) afhankelijkheden/kruisverbanden tussen EZK en LNV. Het beperken van de door het huidige kabinet (voor)genomen maatregelen gericht op stikstofaanpak en natuurbescherming op LNV-gebied kan gevolgen hebben voor de opgave voor bijvoorbeeld de industrie of bouw (vanuit de gedachte dat toch uiteindelijk de stikstofdoelen gehaald moeten worden) en op de opgaven voor klimaat en energietransitie omdat de bedoelde maatregelen ook bijdragen aan die opgaven.
- Een risico kan blijken te zijn dat teksten in het akkoord over aanpassing van of uitzonderingen onder (derogatie Nitraatrichtlijn) EU-regelgeving kunnen leiden tot druk op het respecteren van bestaande Europese regelgeving, uitmondend in kwetsbare posities met gevolgen van dien (bijv. meer juridische procedures). Druk in EU-verband op aanpassingen kan de speelruimte van Nederland (goodwill) verkleinen.
- Opvallend is de nadruk in het hoofdlijnenakkoord op de aanpak van nationale koppen op EU-regelgeving op zowel LNV- en als EZK-terrein (opvallend genoeg op geen enkel ander beleidsterrein) en de verschillen daarbij in de formuleringen:
 - o Op LNV-terrein: "Geen nieuwe nationale koppen op Europees beleid, bestaande koppen worden zo maximaal mogelijk geschrapt."
 - o Op energie- en klimaat-terrein: "Er komen geen nieuwe nationale koppen op Europees beleid."
 - o Op terrein economie en vestigingsklimaat: "Geen nieuwe nationale koppen op Europees beleid; daar waar mogelijk bestaande koppen, die zorgen voor extra regeldruk, schrappen."

De vraag is wat men daarbij voor ogen heeft, want zo veel koppen zijn er mogelijk niet.

- Het hoofdlijnenakkoord heeft het over een afwegingskader voor vestiging van nieuwe bedrijven in relatie tot benodigde arbeidsmigranten, ruimte en energie: dit suggereert een mogelijk nieuwe Vestigingswet voor bedrijven (voor ruimte en energie kan het nu al via ruimtelijke ordening). Een deel van deze wens kan via ruimtelijke ordening worden gerealiseerd, maar niet op het punt van arbeidsmigratie. Daar zal via de Wet arbeid vreemdelingen op gestuurd moeten worden. Aandachtspunt is de vraag of dit ook op intra-EU arbeidsmigratie ziet. Is dat het geval, dan zijn er serieuze juridische belemmeringen voor het realiseren van deze inzet gelet op de interne markt. Ook een nieuwe "Vestigingswet" zou mbt de interne marktregels een uitdaging vormen.

Impactanalyse Hoofdlijnenakkoord

Perspectief Eigenaarsadvisering

In bijgaande analyse wordt een eerste beeld gegeven van de (mogelijke) impact van het coalitieakkoord 2024-2028 hoop, lef en trots en de budgettaire bijlage coalitieakkoord 15 mei 2024 op de organisaties van EZK vanuit eigenaarsperspectief. Het gaat hier om een eerste appreciatie. Bij nadere lezing, kunnen eventueel aanvullende zaken en/of correcties geïdentificeerd worden.

Coalitieakkoord 2024-2028 hoop, lef en trots:

Hoofdstuk 1: Bestaanszekerheid en koopkracht

- *“Stapsgewijs wordt gewerkt aan verbeteringen in de sociale zekerheid, fiscale regelingen en de toeslagen, zodat werken meer loont. Wetgeving wordt voorbereid voor een hervorming van het toeslagen- en belastingstelsel.” (pagina 3)*

Mogelijke impact: indien dit een groot beslag legt op de uitvoerings/veranderingscapaciteit bij de Belastingdienst, kan de situatie zich voor blijven doen dat voor diverse regelingen naar andere uitvoerders wordt gekeken, zoals de NEa en RVO. Dit heeft zich de afgelopen periode voorgedaan op bijv. CBAM en de glastuinbouwheffing.

Hoofdstuk 3: Wonen en volkshuisvesting, infrastructuur, openbaar vervoer en luchtvaart; elke regio telt

- *Er worden geen extra, nationale duurzaamheidsregels voor bouwen opgelegd. Er komt een coördinerend minister, die regie voert op de ruimtelijke ordening en op waar hoeveel woningen gebouwd moeten worden. (pagina 7)*

Mogelijke impact: Mogelijke impact op RVO, gelet op bestaande regelingen rond woningbouw. Ook kan dit voor nieuwe wendingen zorgen in de lopende gesprekken met BZK over de mogelijke rol van RVO in de woningbouwopgave. Mogelijk ook impact op de uitvoering van de versterkingsoperatie door NCG v.w.b. de samenwerking met BZK op verschillende onderdelen van die operatie.

Hoofdstuk 4: “Een goede toekomst voor land- en tuinbouw en visserij, voor voedselzekerheid, voor natuur”

Mogelijke impact algemeen: afhankelijk van nadere vormgeving en planning van maatregelen kan dit een fors beslag leggen op de opdrachtenportefeuille van RVO. Op dit moment is nog niet vast te stellen in welke mate en richting dit het geval zal zijn. Dit alles kan impact hebben op bedrijfsmatige ontwikkelingen binnen RVO, zoals ICT-veranderingen.

- *Het ministerie van LNV gaat het ministerie van Landbouw, Visserij, Voedselzekerheid en Natuur (LVVN) heten.*

Mogelijke impact: naast inhoudelijke consequenties van de in dit hoofdstuk opgenomen punten voor RVO en NVWA en andere opdrachtgevers zullen ook de naamwijziging naar LNNV extra werk voor DICTU opleveren.

Hoofdstuk 5: Energietransitie, leveringszekerheid en klimaatadaptatie

- *De kerncentrale in Borssele blijft open; de bouw van twee kerncentrales wordt doorgezet. Daarnaast komen er twee extra kerncentrales, waarbij ook de mogelijkheden voor meerdere kleine centrales worden betrokken. Een goede ruimtelijke inpassing van de centrales is cruciaal, ook voor het draagvlak. De overheid draagt met publiek-private samenwerking en kennisontwikkeling bij aan de bouw." (pagina 14)*

Mogelijke impact: De ambities op het gebied van kernenergie sluiten grotendeels aan bij bestaand beleid: we onderzoeken of de bestaande kerncentrale in Borssele langer open kan blijven. Nieuw is de ambitie voor twee extra kerncentrales; dit zal worden meegenomen in actualisaties van het NPE en PEH. Qua planning moet worden gekeken hoe snelheid en zorgvuldigheid kunnen worden behouden en twee kerncentrales kunnen worden toegevoegd zonder lopende processen te verstoren. Voor de opzet van een deelneming is van belang dat een grotere ambitie op een nette manier in de bestaande plannen wordt geplaatst, maar gezien de fase waarin EZK zich bevindt is dit vanuit EA op dit moment niet een extra complicerende factor. Het hoofdlijnenakkoord is minder voorzichtig dan het vorige coalitieakkoord; zo staat er nu dat de huidige kerncentrale in Borssele openblijft, in plaats van dat dit wordt onderzocht. Ook spreekt het hoofdlijnenakkoord over het bouwen van vier kerncentrales, in plaats van het zetten van voorbereidende stappen voor de bouw van twee kerncentrales.

Hoofdstuk 7: Goed bestuur en een sterke rechtsstaat

- *De Wet open overheid, de uitvoering hiervan en de hiermee gemoeide kosten, worden geëvalueerd." en "De overheidsarchieven worden op orde gebracht. Daartoe wordt de Archiefwet gemoderniseerd." (Pagina 17)*

Mogelijke impact: extra werk voor DICTU.

- *Er komt een recht op vergissen. Een enkele fout kan niet langer een burger diep in de problemen duwen. Aanmanings- en incassokosten van de overheid gaan fors omlaag." (Pagina 18)*

Mogelijke impact: ervan uitgaande dat waar gesproken wordt over "een burger" ook "een ondernemer/bedrijf" bedoeld wordt, raakt dit ook de werkwijze van organisaties van EZK. Dit punt ligt inhoudelijk in lijn met de aanpassingen van de Awb die door het demissionaire kabinet zijn voorgesteld. Het gaat hier om de ontwikkeling dat burgers een sterkere positie ten opzichte van de overheid krijgen. De precieze uitwerking zal nader vorm moeten krijgen. Te voorzien valt dat dit effect gaat hebben op werkprocessen en ICT-systemen. Hoe wordt

bijvoorbeeld duidelijk dat een burger zich een keer vergist of structureel verkeerde informatie aanlevert?

- De bereikbaarheid van overheidsorganisaties voor burgers moet omhoog, onder meer door daadwerkelijke verruiming van de mogelijkheden, tijden en locaties voor contacten in persoon, meer tijdig en adequaat telefonisch contact en grotere beschikbaarheid van hulp bij digitaal contact. Bestaande niet-digitale communicatie door de overheid met burgers wordt gehandhaafd. (pagina 18)

Mogelijke impact: afhankelijk van de precieze maatvoering en nadere invulling, is de verwachting dat dit tot forse capaciteitsvragen zal leiden. Zoals dit nu is opgesteld, zal dit een behoorlijk arbeidsintensief en mogelijk moeilijk efficiënt in te richten proces leiden. Gelet op de krappe arbeidsmarkt kan dit tot problemen in de werving leiden. Wellicht dat het nodig is, bijv om onderlinge concurrentie te voorkomen, dat organisaties hier gezamenlijk eea op inrichten.

- *Gebruik van AI (artificiële intelligentie) door de overheid biedt voordelen maar wordt ook aan voorwaarden gebonden zodat veiligheid, privacy en rechtsbescherming geborgd zijn. De overheid, waarbij de kennis van digitalisering moet worden versterkt, en de maatschappij worden weerbaar gemaakt tegen desinformatie en 'deepfakes' (pagina 18)*

Mogelijke impact: afhankelijk van de snelheid van totstandkoming van dergelijke voorwaarden kan dit tot vertraging leiden bij door organisaties ingezette ontwikkelingen. Verder kan extra inzet op werken met en toezicht op AI extra opdrachten (werkdruk) voor RDI opleveren.

- *Er komt een wettelijke regeling voor en van de onafhankelijke inspecties, toezichhouders en autoriteiten, inclusief hun wijze van handhaving (wet op de rijksinspecties en autoriteiten). (pagina 18).*

Mogelijke impact: het zou kunnen dat het nieuwe kabinet wijzigingen wil doorvoeren op het huidige wetsvoorstel van de kaderwet op de Rijksinspecties. In een eerste reactie heeft BZK laten weten: "Dit betekent hoogstwaarschijnlijk een uitbreiding van de reikwijdte van het wetsvoorstel. Over de gevolgen hiervan voor het vervolgproces beraden wij ons nu." Wat zou betekenen dat ook de ACM en de NEa hieronder gaan vallen. In het geval van ACM kan hiervan ook impact uitgaan op het traject verkenning groot ZBO.

- *De groei van het aantal ambtenaren en de inzet van consultants bij (kern-)departementen van de afgelopen jaren wordt meer dan teruggedraaid, waarbij uitvoerende diensten worden ontzien. Deze taakstelling wordt gekoppeld aan het verminderen van regels en administratieve lasten voor de samenleving en de uitvoering.*

Mogelijke impact: Uitvoeringsorganisaties worden niet uitgezonderd voor het verlagen van de externe inhuur tot de Roemernorm. Voor een aantal organisaties kan de inperking van het aantal externen forse consequenties hebben (DICTU, NCG, IMG) mogelijk de NEa. Bezien zal moeten worden hoe stringent dit wordt toegepast of waar ruimte is voor maatwerk. Het hoofdlijnenakkoord bevat daarnaast voor EZK en LNV enorme consequenties op inhoud en daarmee veel

extra werk voor het hele I-ecosysteem (waaronder DICTU) terwijl het terug naar de Roemernorm een enorme opgave oplevert. Zonder vervanging (als dat al lukt) zou het terug naar de Roemernorm op dit moment het stilleggen van vele projecten betekenen.

- *Goed bestuur voor de burger betekent ook: rijk, gemeenten, provincies en waterschappen moeten in staat worden gesteld om adequaat en zelfstandig als democratisch gelegitimeerde overheidsorganen te functioneren. Nederland is een gedecentraliseerde eenheidsstaat. De medeoverheden worden vroegtijdig betrokken bij voorbereiding van beleid en van wetgeving; de wetgever hakt uiteindelijk de knopen door. Grote opgaven zoals wonen, bestaanszekerheid en de energietransitie moeten in gezamenlijkheid worden opgepakt. Verder betekent goed bestuur ook het nakomen van afspraken en een stabiel en voorspelbaar overheidsbeleid, ook voor het vestigingsklimaat. (pagina 19)*

Mogelijke impact: deze passage ziet voornamelijk op de verschillende bestuurslagen, waardoor gesteld kan worden dat dit niet van toepassing is op onze organisaties. Tegelijkertijd komt deze insteek overeen met de ontwikkeling die onder meer via de WaU is ingezet om organisaties beter te betrekken bij beleidsvoorbereiding. Het kan zijn dat dit positief uitpakt voor deze ontwikkeling.

- *Om te voorkomen dat het (online) aanbod van nieuws nog verder verschaalt en/of in buitenlandse handen valt, zal de Autoriteit Consument en Markt meer instrumenten in handen krijgen. Zo zal bekeken worden of bij de toepassing van de Mededingingswet ook de waarborg van de kwalitatieve pluriformiteit van het Nederlandse media-aanbod in de beoordelingscriteria betrokken kan worden (pagina 19)*

Mogelijke impact: dit ziet specifiek op de ACM. Duidelijk zal moeten worden of dit een taak is die past bij de ACM en in hoeverre dit voor de ACM uitvoerbaar/handhaafbaar zal zijn. De vraag die daarvoor zit is of de Mededingingswet (wet van EZK) hierin voorziet, eventueel gewijzigd zou moeten worden en hoe betrokken departementen – met name OCW - zich zouden verhouden. Dit is met name een vraag voor MC/beleid waarmee we korte lijnen hebben.

- *Corruptie wordt hard bestreden. Er komt onder andere een rijksbrede aanpak om corruptie te bestrijden, waarbij het vergroten van de weerbaarheid en de meldingsbereidheid van medewerkers, evenals het verkleinen van risico's door (toegang tot) ICT-systemen, belangrijke speerpunten zijn. (pagina 22)*

Mogelijke impact: eventuele strengere eisen voor toegang tot ICT-systemen kunnen tot forse investeringen in ICT-systemen leiden en raken mogelijk ook aan werkprocessen van onze organisaties.

Hoofdstuk 10: Solide overheidsfinanciën, economie en vestigingsklimaat

- *Regeldruk wordt tegengegaan door het adviescollege toetsing regeldruk en de uitvoeringsinstanties van meet af aan te betrekken bij het bedenken van beleid en wetgeving. (pagina 24)*

Mogelijke impact: dit raakt aan bovenstaande passage van pagina 19.

Financiële bijlage

- *26. Terugdraaien groei apparaat rijksoverheid (kerndepartementen, externe inhuur Roemernorm en communicatie). Tussen 2018 en 2022 kwamen er circa 25.000 FTE's aan rijksambtenaren bij, een toename van 22 procent. Het doel is de apparaatsuitgaven structureel te verminderen met 22%. Dit is een stevige ingreep op het ambtelijk apparaat van de kerndepartementen (niet zijnde uitvoeringsorganisaties), die niet is op te vangen door efficiënter te gaan werken maar vraagt om duidelijke keuzes in de kerntaken van de rijksoverheid zoals verwoord in het hoofdlijnenakkoord. Als onderdeel van de nieuwe aanpak worden verder allereerst de uitgaven aan externe inhuur rijksbreed verlaagd tot de Roemernorm (kerndepartementen en uitvoeringsorganisaties). Ook worden allereerst de werkzaamheden voor communicatie teruggebracht tot het niveau van 2018. De onderdelen van de rijksdienst die werken aan de NAVO-doelstellingen, de NCTV, de AIVD en MIVD zijn uitgezonderd gelet op het belangrijke werk dat zij verrichten voor de veiligheid van Nederland. In het hoofdlijnenakkoord worden hiervoor juist extra middelen vrijgemaakt. (pagina 7)*

Mogelijke impact: Bezien in hoeverre NCG, SodM en CPB geschaard worden onder "uitvoering" aangezien zij een dienst zijn en onder artikel 40 vallen m.b.t. financiering. Roemernorm, zie eerdere opmerking over o.a. DICTU en NCG. Hiernaast zou de uitvoering ook geraakt worden door bezuiniging op de kerndepartementen en daarmee mogelijk kennis/kunde. 22% bezuinigen leidt (mogelijk) tot onrust en onzekerheid onder de medewerkers van het kerndepartement: 'dit akkoord levert nu veel werk op maar blijft mijn baan wel?' Dit heeft gevolgen voor de relatie met de taakorganisaties. Ook heeft het mogelijk gevolgen voor de afdeling Eigenaarsadviesing zelf.

- *29. Overheveling specifieke uitkeringen naar het Gemeentefonds. Het aantal specifieke uitkeringen is sinds 2018 fors gestegen. Gemeenten en provincies geven aan dat specifieke uitkeringen hen beperkt in autonomie. Dit vanwege de strikte en gedetailleerde eisen die vanuit het Rijk worden gesteld aan de besteding van de gelden uit een specifieke uitkering. Daarnaast kennen deze uitkeringen zware administratieve- en controlelasten. Met deze maatregel worden specifieke uitkeringen overgeheveld naar het Gemeente- of Provinciefonds met een budgetkorting van 10 procent. De BUIG blijft hierbij buiten beschouwing. (pagina 8)*

Mogelijke impact: RVO voert enkele regelingen uit rond SPUK's. Afhankelijk van de vormgeving kan dit impact hebben op deze taken.

- *38. Nullijn rijksambtenaren voor 1 jaar inclusief politieke ambtsdragers. Recent is een nieuwe CAO Rijk afgesloten voor de periode van 1 juli 2024 tot en met 31 december 2025. Onderdeel daarvan is een gemiddelde loonstijging van 9,7 procent. Deze CAO blijft in stand. Wel gaat vanaf 1 januari 2026 een nullijn gelden voor rijksambtenaren voor de periode van één jaar. Met deze nullijn wordt de loonontwikkeling van rijksambtenaren gematigd. Omdat de CAO Rijk doorwerkt op de lonen van politieke ambtsdragers gaan zij mee in de nullijn. (pagina 9)*

Mogelijke impact: in een krappe arbeidsmarkt kan dit gevolgen hebben voor het succes van werving van nieuwe medewerkers, indien de nullijn in andere sectoren

niet bestaat. Zeker aangezien de taakstelling niet bij uitvoeringsorganisaties zal landen, kan aangenomen worden dat de vraag naar medewerkers stabiel blijft. Een slechtere concurrentiepositie als werkgever kan dit bemoeilijken.

- *66. Kernenergie: van 2 naar 4 kerncentrales. De reservering voor kernenergie in de huidige rijksbegroting van 4,5 miljard wordt verhoogd met 9,5 miljard zodat 14 miljard beschikbaar is voor een rijksbijdrage bij de bouw van vier kerncentrales tot en met 2035.*

Mogelijke impact: De aanvullende € 9,5 mld. voor de bouw van vier kerncentrales is gebaseerd op een aangeleverde kasreeks voor twee kerncentrales (voor de bouw van vier kerncentrales is een andere kasreeks aangeleverd door de programmadirectie Kernenergie). Uiteindelijk hangt de daadwerkelijke Rijksbijdrage (en in welke vorm) af van de financieringsconstructie van nieuwbouw en het overheidssteunpakket, daar wordt nu onderzoek naar gedaan en worden ambtelijke gesprekken over gevoerd. Met het beschikbare bedrag lijkt de nieuwe coalitie af te koersen op een publiek-private eigendomsconstructie van de kerncentrales. Marktonderzoek moet uitwijzen of commerciële partijen wenselijk mee te investeren.

- *67. Budget voor InvestNL: Voor de activiteiten van InvestNL wordt 1 miljard euro extra beschikbaar gesteld.*

Mogelijke impact: Bezien wat voor effect dit heeft op de relatie tussen ROM's en InvestNL, met name voor het investeringsmandaat van de ROM's, co-investeringen en de brede onderlinge samenwerking.

Impactanalyse hoofdlijnenakkoord voor EZK-beleid

Opgesteld [REDACTED]

Ter bespreking in de BR van 3 juni

Oplegger

Op donderdag 16 mei hebben PVV, VVD, NSC en BBB onder de titel 'Hoop, lef en trots' het hoofdlijnenakkoord gepresenteerd. In deze impactanalyse schetsen we de gevolgen van dit hoofdlijnenakkoord voor de beleidsopgaven van het Ministerie van Economische Zaken en Klimaat (EZK).

We hebben voor deze impactanalyse ongeveer dertig maatregelen uit het hoofdlijnenakkoord geïdentificeerd die direct of indirect relevant zijn voor EZK-opgaven. Per maatregel beschrijven we kort wat deze inhoudt en wat de impact is op de EZK-opgaven. Tot slot volgt een beschrijving van de impact op uitvoerings- en toezichtsorganisaties van EZK en een samenvatting van de analyses van het Centraal Planbureau en het Sociaal Cultureel Planbureau. De directies wetgeving en juridische zaken (WJZ) en financieel economische zaken (FEZ) hebben aparte analyses opgesteld die respectievelijk ingaan op de juridische en budgettaire gevolgen van het hoofdlijnenakkoord.

Hieronder volgt als eerst een samenvatting van kansen, uitdagingen en witte vlekken die volgen uit het hoofdlijnenakkoord. Om de kansen te pakken en de uitdagingen en witte vlekken te adresseren is in veel gevallen wel een nadere uitwerking nodig in het regeerakkoord.

Het hoofdlijnenakkoord biedt voor EZK-opgaven de volgende kansen:

- De coalitie stelt een stabiele economie en verbetering van het vestigingsklimaat voorop. De beschikbaarheid van talent, versterking van de kenniseconomie, innovatie, en (digitale) infrastructuur krijgen prioriteit om te zorgen dat de Nederlandse concurrentiepositie wereldwijd in de top 5 staat.
- De coalitie kijkt naar fiscale regelingen om het vestigingsklimaat te verbeteren. Een aantal recente lastenverzwaringen worden teruggedraaid. Zo blijft (1) de inkoopfaciliteit voor eigen aandelen behouden (afschaffing wordt teruggedraaid), (2) wordt de generieke renteaftrekbeperking (earningsstripping maatregel) versoepeld en (3) de verlaging van de mkb-winstvrijstelling teruggedraaid. Enkele lastenverzwaringen voor bedrijven - zoals de verhoging van de CO₂-heffing en de energiebelasting op gas in de 3e en 5e schijf - worden teruggedraaid.
- Invest-NL krijgt er incidenteel €1 mld. bij. Hiermee worden de financieringsmogelijkheden voor innovatieve start- en scale-ups verruimd. Dit is positief, uit onderzoek blijkt namelijk dat innovatieve scale-up bedrijven in Nederland relatief weinig vervolfinanciering weten aan te trekken en daardoor moeite hebben om in Nederland door te groeien.
- Er is veel aandacht voor de economische ontwikkeling van regio's in Nederland. De regiodeals worden uitgebouwd tot strategische investeringsagenda's. Dit biedt ook kansen voor de sociale en economische agenda's voor Groningen waarvoor EZK de

verantwoordelijkheid draagt. Ook komt er een visie op de ruimtelijke en economische structuur van Nederland.

- De coalitie wil regeldruk voor bedrijven verminderen. Wel kan de coalitie op dit punt meer ambitie uitstralen door concretere maatregelen aan te kondigen in het regeerprogramma en niet alleen te focussen op nieuwe regels, maar ook op bestaande regelgeving.
- De coalitie houdt vast aan internationale afspraken rond klimaat en energie. Er wordt alternatief beleid gemaakt als de doelen niet worden gehaald. Op het vlak van de klimaat- en energietransitie legt de coalitie het accent op klimaatadaptatie en op de leveringszekerheid van energie.
- Er komen twee additionele kerncentrales en investeringen in infrastructuur, koolstofopvang- en opslag en waterstof.
- De maatwerkafspraken voor verduurzaming van de industrie worden doorgezet en mogelijk uitgebreid.
- De salderingsregeling wordt afgeschaft. Dit kan netcongestie verminderen.
- Er wordt geen gas meer uit het Groningenveld gewonnen. De gaswinning op de Noordzee wordt opgeschaald.

Er staan ook **uitdagingen** voor EZK-opgaven in het hoofdlijnenakkoord:

- Een tegenvaller voor innovatie en verdienvermogen is dat het Nationaal Groeifonds geen nieuwe rondes (6,8 mld. euro) krijgt en dat het Fonds Onderzoek Wetenschap wordt gekort met € 1,1 mld. Dit is nadelig voor ons lange termijn verdienvermogen, de concurrentiepositie en de innovatiekracht. Het staat op gespannen voet met de ambitie dat Nederland moeten behoren tot de top 5 van landen met een goede concurrentiepositie.
- Ten aanzien van kennismigranten wordt aangegeven dat de 'fiscale voordelen' onder de extraterritoriale kostenregeling (ETK-regeling) mogelijk worden versoberd. Hier bestaat een afruil met een van de andere prioriteiten van de coalitie, namelijk de beschikbaarheid van talent, waarvoor bedrijven vaak afhankelijk zijn van buitenlands talent.
- Budgettaire zeilt het hoofdlijnenakkoord scherp aan de wind, omdat de afstand van de Europese saldogrens van -3% bbp gering is en de opbrengsten van een aantal besparingen onzeker zijn. In geval van forse budgettaire tegenvallers zal eerst de indexatie van departementale begrotingen ingehouden worden, dus ook die van EZK. Als dit onvoldoende ruimte schept kunnen nieuwe ombuigingen aan de orde zijn. Zie hiervoor ook de aparte budgettaire risicoanalyse van FEZ.
- De generieke taakstelling op vermindering van subsidies (structureel € 1 mld. Rijksbreed), kan potentieel nadelig uitpakken voor het subsidie-instrumentarium van EZK. Dit kan op gespannen voet staan met de ambitie van de coalitie om het vestigingsklimaat voor bedrijven te verbeteren, daar waar subsidieregelingen daaraan bijdragen. Hetzelfde geldt voor het behalen van de klimaatdoelstellingen. Het aandeel voor EZK is op dit moment nog niet bekend.
- Voor klimaat en energie wordt vastgehouden aan bestaande afspraken, zoals 55% reductie in broeikasgasemissies in 2030, maar niet ingezet op

nieuwe nationale koppen. Er wordt structureel € 1 mld. bezuinigd op de SDE++ en € 1,2 mld. incidenteel op het Klimaatfonds, twee belangrijke instrumenten voor de klimaattransitie. Tegelijkertijd worden de middelen voor kernenergie verdrievoudigd tot 15 mld. Op het gebied van normeren en beprijzen worden bepaalde maatregelen geschrapt, zoals de verhoging van de CO₂-heffing en verplichting van warmtepompen, en andere maatregelen doorgevoerd, zoals een plasticheffing en verhoging van de vliegbelasting voor lange afstanden. Kortom, op het terrein van verduurzaming lijken de aangekondigde maatregelen in tegengestelde richtingen te bewegen.

- De sterke focus op behoud van landbouw kan de ontwikkeling van nieuwe bedrijvigheid in de weg staan. Daardoor blijft groei in ons verdienvermogen mogelijk achter.
- Het hoofdlijnenakkoord is vooral op Nederland gericht. De internationale dimensie die er is, is vooral gericht op weerbaarheid en veiligheid. Het hoofdlijnenakkoord stelt dat Nederland een constructieve partner blijft in de EU. De gecombineerde Europese inzet op terreinen als migratie (*opt-out* asiel), verlaging van EU-afdrachten, landbouw (derogaties behouden/beprijzen inzake stikstof/landbouw beleid) en inperking vrij verkeer van personen vormen een opgave richting de EU. Dit zal de onderhandelingspositie op andere dossiers verslechteren. Het bezuinigen van het budget voor ontwikkelingssamenwerking vormt ook een uitdaging voor de mondiale aanpak van de klimaattransitie en raakt aan Nederlandse bedrijven die internationaal opereren op ontwikkelingssamenwerking.
- De voorstellen in het hoofdlijnenakkoord raken ook de uitvoering, het toezicht en de diensten van EZK. Het in het hoofdlijnenakkoord genoemde voorstel om de uitgaven aan externe inhuur Rijksbreed te verlagen tot de Roemernorm (maximaal 10% van de totale uitgaven aan personeel) heeft negatieve consequenties voor de continuïteit en dienstverlening van EZK-organisaties, met name bij de uitvoering. Vooral Nationaal Coördinator Groningen (NCG), Instituut Mijnbouwschade Groningen (IMG), DICTU en Staatstoezicht op de Mijnen (SodM) worden hierdoor geraakt.

Het hoofdlijnenakkoord spreekt op sommige thema's **ambities uit, zonder daar concrete maatregelen of middelen** aan te koppelen. Dat is een uitdaging, maar ook een kans. Het kabinet heeft de komende kabinetsperiode de ruimte om slim invulling te geven aan die thema's. Dit geldt bijvoorbeeld voor:

- Vestigingsklimaat en de (internationale) concurrentiepositie.
- Strategische autonomie (o.a. verminderen grondstofafhankelijkheid), weerbaarheid en leveringszekerheid.
- Digitale infrastructuur. Denk aan de onderzeese kabel- en cloudinfrastructuur of snel internet in buitengebieden.
- Klimaat- en energiedoelen.

Bij een hoofdlijnenakkoord hoort ook dat er dingen niet in staan. Deze **witte vlekken** komen dus ook niet terug in deze impactanalyse. Voor deze beleidsterreinen geldt dat het hoofdlijnenakkoord geen aanleiding geeft tot wijziging van het beleid en in principe het staande beleid zal worden doorgezet. Het is mogelijk om met een politieke meerderheid nieuw beleid te initiëren, maar dit zal wel ingepast moeten worden in de bestaande budgettaire kaders. Voor EZK-opgaven geldt specifiek dat er in het hoofdlijnenakkoord bijvoorbeeld weinig staat over:

- Groningen, zowel schade en versterken als de impuls voor verduurzaming, sociale en economische ontwikkeling.
- Economische veiligheid.
- De digitale transitie en digitale economie (bijvoorbeeld over kunstmatige intelligentie (AI) of digitale vaardigheden).
- Innovatiebeleid.
- Het thema brede welvaart.

Onderstaande tabel geeft een overzicht van de maatregelen die we in de rest van deze impactanalyse bespreken, ingedeeld naar: (1) impact op de EZK-begroting, (2) EZK-medeverantwoordelijk, maar niet op EZK-begroting en (3) indirect relevant voor EZK-opgaven.

1: Impact op EZK-begroting	Budgettair effect, indien van toepassing
<i>Uitgaven overheid</i>	
Generieke taakstelling subsidies Rijksbreed	bezuiniging 1 mld. structureel Rijksbreed, aandeel EZK onbekend
Generieke taakstelling apparaat (inschatting aandeel EZK)	bezuiniging 91 mln. structureel
Nationaal Groeifonds	bezuiniging 6,8 mld. incidenteel t/m 2034
Klimaatfonds	bezuiniging 1,2 mld. incidenteel t/m 2028
Prijrsrisicobuffer 10% subsidie duurzame energie (SDE)	bezuiniging 1 mld. structureel
Overheveling specifieke uitkeringen (SPUK's) naar het Gemeente- en Provinciefonds met 10% budgetkorting	bezuiniging 638 mln. structureel Rijksbreed vanaf 2026, aandeel EZK onbekend
Kerncentrales	uitgave 9,5 mld. incidenteel t/m 2035
<i>Inkomsten overheid (= belasting voor burgers/bedrijven)</i>	
Afschaffen salderingsregeling voor kleine verbruikers	meer inkomsten 720 mln. structureel
Terugdraaien verlagen mkb-winstvrijstelling naar 12,03%	FIN ¹ , minder inkomsten 93 mln. structureel
<i>Geen budgettair effect opgenomen in hoofdlijnenakkoord</i>	
Verminderen regeldruk	-
Afwegingskader voor vestiging van nieuwe bedrijven	-
Vasthouden aan internationale afspraken voor energie/klimaat	-

1 Deze regeling staat op de EZK-begroting ter info ('extracomptabel')

Laag/middeninkomens en ondernemers helpen bij energietransitie	-
Terugdraaien verplichting installatie warmtepomp na 2026	-
Terugdraaien aangekondigde verhoogde CO ₂ -heffing industrie	-
Maatwerk aanpak	-
De kosten voor energie (bedrijven en consumenten) niet uit de pas met buurlanden	-
Leveringszekerheid energie en grondstoffen, via langetermijncontracten gas en reserves gas en kritieke grondstoffen	-
Het oplossen van netcongestie	-
Geen gas meer uit het Groningenveld, gaswinning op Noordzee opschalen	-
2: EZK medeverantwoordelijk, maar niet op EZK-begroting	Departementale begroting + budgettair effect indien van toepassing
<i>Uitgaven overheid</i>	
Invest-NL	FIN, uitgave 1 mld. incidenteel
Regiodeals ombouwen tot strategische investeringsagenda's	BZK, uitgave 5 mld. incidenteel t/m 2029
<i>Inkomsten overheid (= belasting voor burgers/bedrijven)</i>	
Renteaftrekbeperking vpb van 20% naar Europees gemiddelde 25%	FIN, minder inkomsten 419 mln. structureel
Terugdraaien afschaffen inkoop eigen aandelen	FIN, minder inkomsten 800 mln. structureel
Terugdraaien verhogen 3e tot 5e schijf energiebelasting	FIN, minder inkomsten 227 mln. structureel
<i>Geen budgettair effect opgenomen in hoofdlijnenakkoord</i>	
Terugdringen arbeidsmigratie (strenger handhaven op misstanden, verhogen kwalificatie-eis kennismigranten, ombuiging extraterritoriale kosten (ETK) regeling)	-
Visie op ruimtelijke en economische structuur van Nederland	-
Versobering ETK-regeling	-
3: Indirect relevant voor EZK-opgaven en -beleid, niet op EZK-begroting	Departementale begroting + budgettair effect indien van toepassing
<i>Uitgaven overheid</i>	
Fonds Onderzoek en Wetenschap	OCW, bezuiniging 1,1 mld. incidenteel t/m 2031, aandeel EZK onbekend
Stikstofmaatregelen (Transitiefonds en drempelwaardes voor stikstofuitstoot)	LNV, bezuiniging 20,5 mld. incidenteel t/m 2035
Nullijn Rijksambtenaren voor 1 jaar	bezuiniging 600 mln. incidenteel voor 1 jaar
Lagere EU-afdrachten	BZ, bezuiniging 1,6 mld. structureel
Gerichte keuzes ontwikkelingssamenwerking	BZ, bezuiniging 2,5 mld. structureel
<i>Inkomsten overheid (= belasting voor burgers/bedrijven)</i>	
Infrastructuur en mobiliteit (vliegbelasting en investeringen in bereikbaarheid)	FIN, meer inkomsten 248 mln. structureel, voor infrastructuur uitgave 500 mln. t/m 2029

Inhoudsopgave

Oplegger	22
Algemeen	28
Generieke taakstelling subsidies Rijksbreed	28
Vestigingsklimaat, bedrijfsleven en innovatie	29
Nationaal Groeifonds	29
Invest-NL	30
Fonds Onderzoek en Wetenschap	31
Verminderen regeldruk en geen nationale koppen	31
Afwegingskader voor vestiging van nieuwe bedrijven	32
Renteaftrekbeperking vennootschapsbelasting van 20% naar Europees gemiddelde 25%	34
Terugdraaien verlagen mkb-winstvrijstelling naar 12,03%	34
Terugdraaien afschaffen inkoop eigen aandelen	35
Terugdringen arbeidsmigratie (strenger handhaven op misstanden, verhogen kwalificatie-eis kennismigranten, mogelijke ombuiging extraterritoriale kosten (ETK) regeling)	36
Stelpost fiscale regelingen	37
Cyberveiligheid, leveringszekerheid telecom en strategische autonomie digitale technologie	37
Regio en Ruimte	38
Regiodeals ombouwen tot strategische investeringsagenda's	38
Overheveling specifieke uitkeringen naar Gemeente- en Provinciefonds met 10% budgetkorting	39
Visie op ruimtelijke en economische structuur van Nederland	40
Infrastructuur en mobiliteit (vliegbelasting en investeringen in bereikbaarheid)	41
Klimaat	42
Vasthouden aan bestaande afspraken voor energie/klimaat	42
Klimaatfonds	44
Mensen met laag/middeninkomen en ondernemers helpen bij energietransitie	45
Stikstofmaatregelen (Transitiefonds en drempelwaardes voor stikstofuitstoot)	46
Verduurzaming industrie	47
Terugdraaien aangekondigde verhoging CO ₂ -heffing industrie	47
Maatwerkaanpak	48

Energie	49
Kerncentrales	49
Kosten voor energie (bedrijven en consumenten) niet uit de pas met buurlanden	50
Prijrsrisicobuffer 10% subsidie duurzame energie (SDE)	52
Afschaffen salderingsregeling voor kleine verbruikers	53
Terugdraaien verplichting installatie warmtepomp na 2026	54
Leveringszekerheid energie en grondstoffen	55
Het oplossen van netcongestie	56
Terugdraaien verhogen 3 ^e tot 5 ^e schijf energiebelasting op aardgas	58
Geen Gronings gas meer, gaswinning op Noordzee opschalen	59
Europa en internationaal	60
Handel en EU-samenwerking	60
Ontwikkelingssamenwerking	62
Uitvoering, toezicht en de diensten van EZK	63
Algemeen	63
Reflectie per dienst	64
Bijlage: Planbureaus over het hoofdlijnenakkoord	69
Centraal Planbureau (CPB)	69
Sociaal en Cultureel Planbureau (SCP)	69

Algemeen

Generieke taakstelling subsidies Rijksbreed

Toelichting:

- De coalitie wil de subsidiebudgetten in totaal 1 mld. verminderen. De taakstelling wordt over departementen verdeeld naar rato van de subsidiegrondslag op begrotingen, nadat de budgetkortingen van het hoofdlijnenakkoord zijn meegenomen.
- Budgettaire effect: bezuiniging van € 1 mld. structureel Rijksbreed, ten dele op de begroting van EZK (exact bedrag nog onduidelijk).

Koppeling met EZK-beleid:

- EZK heeft een breed subsidie-instrumentarium, met name gericht op financiering voor het bedrijfsleven (zoals subsidie verduurzaming mkb), stimuleren van innovatie (zoals het innovatiekrediet) en stimuleren van verduurzaming (zoals de SDE++).

Impact:

- Deze maatregel raakt potentieel alle subsidie-instrumenten van EZK.
- Departementen zullen keuzes moeten maken in hoe gevolg te geven aan deze taakstelling. Een mogelijkheid is om alle subsidieregelingen evenredig te verminderen, of juist om sommige subsidieregelingen extra te korten.
- Vermindering van budgetten voor subsidieregelingen leidt mogelijk tot minder voortgang op de doelen waarvoor deze regelingen oorspronkelijk zijn opgericht (zoals innovatie en klimaat). In gevallen waar we aan doelen gebonden zijn zal de verlaging van subsidies gecompenseerd moeten worden met additioneel normerend of beprijzend beleid.
- De budgettaire risicoanalyse van de directie FEZ gaat verder in op de mogelijke budgettaire risico's die volgen uit deze maatregel.

Vestigingsklimaat, bedrijfsleven en innovatie

Nationaal Groeifonds

Toelichting op hoofdlijnenakkoord:

- De coalitie wil rondes 4 en 5 van het Nationaal Groeifonds laten vervallen. Daarmee komt incidenteel €6,8 mld. vrij.
- De middelen en projecten van rondes 1 t/m 3 blijven in stand. Dat geldt ook voor de afspraken en reserveringen voor projecten uit rondes 1 tot en met 3. Er is een portefeuille van 10 mld. aan investeringen uit de eerste drie rondes.
- In het fonds blijven € 200 mln. resterende middelen over. Deze zijn mogelijk bestemd voor het Caribisch deel van het Koninkrijk en uitvoeringskosten voor rondes 1 tot en met 3.
- Budgettaire effect: bezuiniging van € 6,8 mld. incidenteel t/m 2034, op aparte begroting.

Koppeling met EZK-beleid:

- EZK en het ministerie van Financiën zijn gezamenlijk beleidsmatig verantwoordelijk voor het Nationaal Groeifonds. Het Nationaal Groeifonds staat op een aparte begroting.
- Het Nationaal Groeifonds bekostigt projecten die bijdragen aan EZK-beleid zoals de Nationale Technologie Strategie, het Missiegedreven Innovatiebeleid en de Strategie Digitale Economie.

Impact:

- Het Nationaal Groeifonds heeft als doel om het langetermijn verdienvermogen van Nederland te versterken. Met het definitief vervallen van de resterende rondes zijn er geen middelen beschikbaar voor nieuwe innovatieve projecten.
- Dit kan nadelig zijn voor ons lange termijn verdienvermogen, de concurrentiepositie en het innovatievermogen van Nederlandse bedrijven.
- De Lissabondoelstelling van 3% investeringen in R&D en innovatie als percentage van het bruto binnenlands product komt hierdoor verder uit zicht.

- Het fonds investeert in projecten voor kennisontwikkeling, innovatie en onderzoek. Bijvoorbeeld de Oncode Accelerator om de ontwikkeling van effectieve kandidaat-kankermedicijnen te versnellen. Of grootschalige projecten op het gebied van human capital voor het opleiden van voldoende goed gekwalificeerd digitaal en technisch geschoold personeel
- Het fonds trekt doormiddel van verplichte cofinanciering ook private investeringen aan. Door de bezuiniging op het fonds, neemt mogelijk ook de hoeveelheid private investeringen in R&D en innovatie af.
- Met de bezuiniging op het Nationaal Groeifonds vervalt vooral financiering voor publiek-privaat en toegepast onderzoek, opschalingsfaciliteiten en *human capital*. In combinatie met de intensivering van 1 mld. voor Invest-NL, dat zich richt op opschaling van innovaties, zal de nadruk dus verschuiven naar het vermarkten van technologieën.
- Deze bezuiniging staat ook op gespannen voet met de inzet om het vestigingsklimaat te versterken en om als Nederland een top 5 wereldwijde concurrerende positie in te nemen.

Invest-NL

Toelichting op hoofdlijnenakkoord:

- **Invest-NL wordt als belangrijk investeringsvehikel in innovatie en potentieel verdienvermogen versterkt met € 1 mld.**
- **Budgettair effect: investering € 1 mld. incidenteel, niet op EZK-begroting.**

Koppeling met EZK-beleid:

- EZK is beleidsmatig verantwoordelijk voor Invest-NL. Invest-NL staat op de begroting van Financiën.

Impact:

- **Invest-NL heeft als doel om ondernemers die bijdragen aan het realiseren van maatschappelijke transitieopgaven toegang tot financiering te bieden, wanneer de markt hierin onvoldoende voorziet. Het verschilt daarmee van het Nationaal Groeifonds, dat voornamelijk subsidies verstrekt voor kennisontwikkeling, innovatie en onderzoek op de lagere technologierijpheid niveaus.**
- **De intensivering van 1 mld. is gunstig voor Nederlandse start- en scale-ups en voor het innovatief vermogen van de Nederlandse economie en ons verdienvermogen.**
- De impact van deze maatregel hangt af van de invulling en de additionele taken die Invest-NL bij de middelen krijgt. Dat bepaalt voor welk type bedrijven de toegang tot financiering verbeterd wordt. Zo is het bijvoorbeeld mogelijk dat Invest-NL dit kapitaal (deels) gebruikt voor risicovollere investeringen dan de huidige portfolio. Hiermee zouden meer maatschappelijke baten gerealiseerd kunnen worden.
- Er moet nog worden gezien wat voor effect dit heeft op de relatie tussen de Regionale Ontwikkelmaatschappijen (ROM's) en Invest-NL. Met name voor het investeringsmandaat van de ROM's, co-investeringen en de brede onderlinge samenwerking.

Fonds Onderzoek en Wetenschap

Toelichting:

- De coalitie beoogt t/m 2031 jaarlijks € 150 mln. te bezuinigen op het Fonds Onderzoek en Wetenschap.
- Het doel van het Fonds Onderzoek en Wetenschap is het stimuleren van investeringen in hoger onderwijs en onderzoek ten behoeve van onze kennispositie en onze welvaart.
- Budgettaire effect: bezuiniging van € 1,1 mld. incidenteel t/m 2031, impact op EZK-begroting nog niet bekend.

Koppeling met EZK-beleid:

- Dit fonds valt niet onder de EZK-begroting maar onder die van het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap.
- EZK krijgt uit dit fonds gefinancierd (1) de faciliteiten voor toegepast onderzoek (€ 500 mln.), (2) de EU-partnerschappen (€ 375 mln.) en (3) cofinanciering voor *Horizon Europe* voor bedrijven en kennisinstellingen (€ 550 mln.).

Impact:

- De totale omvang van het fonds is € 5 mld., de bezuinig van € 1,1 mld. komt dus neer op een bezuiniging van 20%.
- Het mislopen van investeringen in onderzoek, verdere versterking van de onderzoeksinfrastructuur en het versterken van de kwaliteit van hoger onderwijs en wetenschap heeft negatieve gevolgen voor het verdienvermogen en voor het ondernemings- en vestigingsklimaat.
- Bezuinigingen kunnen leiden tot minder private investeringen in relevante technologieën (zoals quantum, kunstmatige intelligentie of halfgeleiders) en minder beschikbaar maar nodig talent.
- Met name hooginnovatieve bedrijven die nauw samenwerken met de wetenschap en met kennisinstellingen gaan deze bezuiniging voelen.
- Door bezuinigingen op EZK-partnerschappen als *Horizon Europe* kunnen we minder meedoen met de EU-programmering.

Verminderen regeldruk en geen nationale koppen

Toelichting op hoofdlijnenakkoord:

- De coalitie wil regels en administratieve lasten voor de samenleving en de uitvoering verminderen. Naast regeldruk in de context van het

vestigingsklimaat wil de coalitie ook regeldruk verminderen bij het bouwen van huizen, arbeidsmarktkrapte en het onderwijs.

- Ondernemers moeten meer tijd krijgen om te ondernemen, door minder administratieve lasten.
- Verder wil de coalitie regeldruk tegengaan door het Adviescollege Toetsing Regeldruk (ATR) en de uitvoeringsinstanties van meet af aan te betrekken bij het bedenken van beleid en wetgeving.
- Daarnaast wil de coalitie geen nieuwe nationale koppen op Europees beleid; daar waar mogelijk bestaande koppen, die zorgen voor extra regeldruk, schrappen.

Koppeling met EZK-beleid:

- EZK heeft de taak om bij andere ministeries het effect van regeldruk bij hun beleid te agenderen.
- Het Adviescollege Toetsing Regeldruk (ATR) valt onder de verantwoordelijkheid van EZK.
- Momenteel is er al sprake van een Rijksbreed programma vermindering regeldruk ondernemers met onder andere een mkb-toets en impacttoets bij nieuwe wet- en regelgeving. Daarnaast wordt er regulier onderzoek gedaan naar merkbare regeldruk bij ondernemers en de (internationale) concurrentiepositie.

Impact:

- De vermindering van de regeldruk is positief voor het ondernemings- en vestigingsklimaat van Nederland en draagt bij aan een gelijk speelveld op de Europese interne markt.
- Nationale koppen dienen andere beleidsdoelen, maar kunnen inderdaad leiden tot meer regeldruk.
- Deloitte heeft onderzocht hoe vaak er beleidsruimte is benut en hieruit bleek dat in de periode van 1 januari 2019 tot 1 januari 2023 16 keer sprake was van strengere implementatie.
- Op sommige fronten is er niet onder regeldruk uit te komen. Wettelijke verplichtingen tot duurzaam en verantwoord ondernemen die, via regels, toezien op vergroting van welvaart zorgen namelijk voor regeldruk.
- Daarnaast is de beleidsinzet al meerdere jaren om regeldruk (voor ondernemers) te verminderen maar lijkt het in de praktijk lastig voelbaar en merkbaar.

Afwegingskader voor vestiging van nieuwe bedrijven

Toelichting op hoofdlijnenakkoord:

- De coalitie wil een afwegingskader voor de vestiging van nieuwe bedrijven, in relatie tot de benodigde arbeidsmigranten, ruimte en energie.
- Met een dergelijk afwegingskader kan het toekomstige kabinet meer richting geven aan de gewenste economische activiteiten in Nederland.
- Er is geen geld voor gereserveerd in de budgettaire bijlage van het hoofdlijnenakkoord.

Koppeling met EZK-beleid:

- Momenteel reikt het missiegedreven topsectoren- en innovatiebeleid de pijlers aan voor vestiging van bedrijven. Daarnaast is de Netherlands Foreign Investment Agency (NFIA) uitvoerend op het aantrekken van buitenlandse investeringen en vestiging van buitenlandse bedrijven in Nederland
- Momenteel wordt er met de bedrijfseffectrapportage (BER) in enkele gemeenten pilots gedaan. Vereniging voor Nederlandse Gemeenten (VNG) ontwikkelt de BER nu door om ook andere domeinen dan enkel huisvesting toe te voegen. Denk aan mobiliteit en (digitale) infrastructuur.
- Via beleidslijn grip op grootschalige bedrijfsvestigingen zijn afspraken gemaakt met provincies over de ruimtevraag van grootschalige bedrijven.
- Het voorstel raakt het EZK-beleid voor de Europese interne markt en de bescherming van de één van de vier vrijheden, namelijk het vrij verkeer van vestiging.

Impact:

- Het voorgestelde afwegingskader voor vestiging van nieuwe bedrijven heeft – afhankelijk van de uitwerking - in potentie grote impact op het bedrijvenbeleid en ondernemers- en vestigingsklimaat. Zo krijgt de regering sturingsmogelijkheden met als mogelijk doel om bepaalde bedrijvigheid aan te trekken dan wel te weren. Op welk overheidsniveau (Rijk, provincie of gemeente) dit plaatsvindt is nog onduidelijk.
- Dit afwegingskader kan voordelig zijn om beter om te gaan met de schaarstes op het gebied van arbeid, ruimte en energie (netcongestie). Zo kunnen bepaalde economische activiteiten worden geprioriteerd ten behoeve van het verdienvermogen.
- Er is een beperkte mogelijkheid vanuit de overheid om alles te weten. Dit maakt het lastig om 'winnaars' in de markt aan te wijzen.
- Er zijn (juridische) beperkingen aan het instellen van zo'n afwegingskader, met name rondom interne markt regels. Vestiging kan beperkt worden, maar deze beperkingen moeten gerechtvaardigd zijn op basis van de interne markt regels en in elk geval non-discriminatoir en proportioneel zijn. Als Nederland vestiging aan banden legt, maakt dat het ook lastiger om andere EU-landen aan te spreken op belemmeringen op de interne markt die zij opwerpen en waar Nederlandse ondernemers last van hebben.
- Extra eisen die uit een dergelijk afwegingskader volgen kunnen potentieel leiden tot meer regeldruk of een drempel opwerpen voor bedrijven om zich hier te vestigen.

Renteaftrekbeperking vennootschapsbelasting van 20% naar Europees gemiddelde 25%

Toelichting op hoofdlijnenakkoord:

- Per 1 januari 2025 wordt de generieke renteaftrekbeperking (earningsstrippingmaatregel) versoepeld. Het percentage aftrekbare netto rentelasten wordt verhoogd van 20% naar 25% van de winst. Bedrijven kunnen hierdoor dus een groter deel van hun rente aftrekken van de belastbare winst.
- De generieke renteaftrekbeperking komt voort uit een EU-richtlijn. Om te komen tot een meer gelijke behandeling van eigen en vreemd vermogen, heeft Nederland deze richtlijn (aanzienlijk) strenger geïmplementeerd dan andere lidstaten in Europa. Dit wordt nu deels teruggedraaid.
- **Budgettair effect: investering € 419 mln. Structureel, niet op EZK-begroting.**

Koppeling met EZK-beleid:

- De Minister van Economische Zaken en Klimaat is beleidsverantwoordelijk voor het vestigings- en ondernemersklimaat.

Impact:

- Hiermee wordt de nationale kop op Europees beleid deels ongedaan gemaakt en loopt Nederland niet meer uit de pas in Europa. Dit is goed voor het Nederlandse investeringsklimaat en de concurrentiepositie van het Nederlandse bedrijfsleven.
- De verruiming zal een positief effect hebben op het investeringsklimaat door de effectieve belastingdruk te verlagen, in het bijzonder als we in tijden van economische neergang komen. Wanneer het slecht gaat met de economie zijn winsten van bedrijven laag en stijgen de rentes juist, waardoor het effect van deze maatregel sterker is.
- Met de verhoging naar 25% zit Nederland meer op het Europese gemiddelde.

Terugdraaien verlagen mkb-winstvrijstelling naar 12,03%

Toelichting op hoofdlijnenakkoord:

- De mkb-winstvrijstelling blijft 12,7%. De versoering naar 12,03% per 1 januari 2025 gaat niet door. Hierdoor betaalt het mkb in principe minder belasting.
- De mkb-winstvrijstelling stelt een percentage van de winst vrij van belasting. Meer winst levert daardoor een hoger voordeel op.
- **Budgettair effect: investering € 93 mln. structureel, niet op EZK-begroting.**

Koppeling met EZK-beleid:

- Fiscale regelingen voor bedrijven staan extracomptabel vermeld op de begroting van Economische Zaken en Klimaat. Dit betekent dat de mkb-

winstvrijstelling genoemd staat op de EZK-begroting ter info maar niet raakt aan de EZK-begroting.

- De Minister van Economische Zaken en Klimaat is beleidsverantwoordelijk voor het vestigings- en ondernemersklimaat

Impact:

- Terugdraaien van de versoering stimuleert mkb-ondernemers in het maken van meer winst en stimuleert doorgroei.
- Het doel van de mkb-winstvrijstelling is om het mkb fiscaal te ontlasten en zo ondernemerschap te stimuleren. Verder is het doel om fiscale neutraliteit tussen verschillende rechtsvormen te bewaken, zodat ondernemers niet vanwege fiscale gronden van rechtsvorm wisselen.
- De mkb-vrijstelling is een generiek voordeel voor ondernemers die onder de inkomstenbelasting vallen (onder andere zzp'ers en eenmanszaken).

Terugdraaien afschaffen inkoop eigen aandelen

Toelichting op hoofdlijnenakkoord:

- Afschaffing van de inkoopfaciliteit dividendbelasting eigen aandelen per 1 januari 2025 wordt teruggedraaid. Effectief blijft hiermee de lang bestaande inkoopfaciliteit bestaan.
- Budgettair effect: investering € 800 mln. structureel, niet op EZK-begroting.

Koppeling met EZK-beleid:

- De minister van Economische Zaken en Klimaat is beleidsverantwoordelijk voor het vestigings- en ondernemersklimaat.
- De inkoopfaciliteit staat op de begroting van het Ministerie van Financiën, als onderdeel van het inkomstenkader.

Impact:

- Dit is gunstig voor het vestigingsklimaat van Nederlandse beursvennootschappen. Het is internationaal gebruikelijk dat inkoop van aandelen (ofwel terugbetaling van kapitaal) niet of nauwelijks belast wordt met dividendbelasting. Zonder deze faciliteit loopt Nederland internationaal uit de pas en is er een grote kans dat beursgenoteerde ondernemingen Nederland verlaten.
- Behoud van de inkoopfaciliteit voorkomt dat beursvennootschappen dividendbelasting moeten betalen op de inkoop van eigen aandelen. Deze dividendbelasting is niet door aandeelhouders verrekenbaar en komt daarmee ten laste van de inkoopende vennootschap. Dit zijn directe kosten die de waarde van Nederlandse beursvennootschappen vermindert.

Terugdringen arbeidsmigratie (strenger handhaven op misstanden, verhogen kwalificatie-eis kennismigranten, mogelijke ombuiging extraterritoriale kosten (ETK) regeling)

Toelichting op hoofdlijnenakkoord:

- De coalitie wil arbeidsmigratie beperken door strengere handhaving op misstanden en inzet in de EU voor inperking vrij verkeer van personen.
- Kennismigratie blijft mogelijk, maar de kwalificatie-eisen van de kennismigrantenregeling worden aangescherpt.
- Bezien wordt of en zo ja welke fiscale voordelen onder de extraterritoriale kostenregeling (ETK-regeling, ofwel onbelaste kostenvergoeding in de loonsfeer) worden versoerd. Daardoor wordt het voor bedrijven duurder om arbeidsmigranten aan te trekken.
- Geen budgettaire effect opgenomen in de budgettaire bijlage van het hoofdlijnenakkoord.

Koppeling met EZK-beleid:

- De minister van Economische Zaken en Klimaat is primair verantwoordelijk voor bedrijfslevenbeleid en daarmee ook voor het vestigings- en ondernemersklimaat.
- Het Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid is primair verantwoordelijk voor het handhaven op arbeidsmisstanden.
- De ETK-regeling staat op de begroting van het Ministerie van Financiën, als onderdeel van het inkomstenkader.

Impact:

- Het inperken van arbeidsmigratie is doorgaans nadelig voor bedrijven in kraptesectoren (verduurzaming, digitalisering) die arbeidsmigranten van buiten de EU inzetten om vacatures te vullen.
- Strenger te handhaven op misstanden dringt onwenselijke arbeidsomstandigheden terug en heeft mogelijk ook als gevolg dat werkgevers minder arbeidsmigranten inzetten. Dit raakt alleen de bedrijven die niet voldoen aan geldende normen.
- Door kwalificatie-eisen te verhogen wordt scherper geselecteerd op welke kennismigranten worden toegelaten, en zullen de meest productieve kennismigranten hier nog steeds komen werken. 30% van alle arbeidsmigranten en 7% van alle migranten komen met de kennismigrantenregeling naar Nederland. Impact op de totale stroom is dus reëel.
- De vormgeving van de versoering van de ETK-regeling is nog onduidelijk en zal afhangen van de uitkomsten van de evaluatie die medio juni wordt

verwacht. Over de 30%-regeling (forfaitaire tegemoetkoming van extraterritoriale kosten) wordt niet concreet gesproken in het akkoord.

- Bezuinigingen op fiscale regelingen als de 30%- en ETK-regeling zullen het vestigingsklimaat verslechteren, met name voor startups en bedrijven in hoogtechnologische sectoren die bovengemiddeld afhankelijk zijn van kennismigranten.

Stelpost fiscale regelingen

Toelichting:

- In de budgettaire bijlage staat 'stelpost fiscale regelingen en constructies afbouwen'.
- Om de doelmatigheid van het fiscale stelsel te vergroten en het stelsel te versimpelen worden in de volgende kabinetsperiode stappen gezet om (negatief) geëvalueerde fiscale regelingen en onbedoelde constructies af te bouwen. Het uitgangspunt is dat negatief geëvalueerde regelingen worden afgeschaft of versoerd.
- Budgettair effect: bezuiniging van € 250 mln. structureel Rijksbreed, mogelijk deels op de regelingen die extracomptabel op de begroting van EZK staan (exact bedrag nog onduidelijk).

Koppeling met EZK-beleid:

- EZK is medeverantwoordelijk voor een aantal fiscale regelingen voor het bedrijfsleven.

Impact:

- Deze stelpost kan ertoe leiden dat fiscale regelingen voor het bedrijfsleven worden versoerd of afgeschaft. Dat kan ongunstig uitpakken voor het vestigingsklimaat.

Cyberveiligheid, leveringszekerheid telecom en strategische autonomie digitale technologie

Toelichting op hoofdlijnenakkoord:

- De coalitie wil de aanpak van digitale dreigingen door statelijke actoren en cybercriminelen versterken.
- Daarvoor willen ze onder andere dat elektronica uit landen met verhoogde spionagerisico's, zoals scanapparatuur, wordt afgebouwd in strategische belangrijke sectoren.
- Het streven is een samenleving die beter voorbereid is op verstoringen. Veiligheid en weerbaarheid vereisen dat Nederland vitale infrastructuur zeker stelt.

- Het handels- en industriebeleid, ook in EU-kader, draagt bij aan vermindering van strategische afhankelijkheden.
- Er is hier geen geld voor gereserveerd in de budgettaire bijlage van hoofdlijnenakkoord.

Koppeling met EZK-beleid:

- EZK is stelselverantwoordelijk voor economische veiligheidsvraagstukken en aanbestedingswetgeving. Iedere organisatie is verder verantwoordelijk voor de inkoop van zijn eigen elektronica.
- Op dit moment worden leveranciers met een verhoogd spionagerisico uitgefaseerd in kritieke onderdelen van mobiele netwerken.
- Binnen het interdepartementale project Weerbaarheid tegen militaire dreiging participeert EZK om te bezien wat nodig is om de leveringszekerheid (continuïteit) van de vitale infrastructuren telecom en energie zeker te stellen.
- Eind 2023 heeft EZK een agenda Digitale Open Strategische Autonomie opgesteld om ongewenste strategische afhankelijkheden in digitale technologieën te verminderen.

Impact:

- De aanwezigheid van apparatuur of programmatuur van partijen uit landen met een tegen Nederland gerichte offensieve cyberagenda kent risico's.
- Het aanpakken van deze risico's luistert nauw. We zijn een open samenleving met een open economie en voor veel zaken nu eenmaal afhankelijk van andere landen. Daarom moeten maatregelen gericht, proportioneel, adaptief en risico-gebaseerd zijn.
- Het is niet bij voorbaat zo dat elektronische apparatuur afkomstig vanuit een land met een offensief cyberprogramma tegen Nederlandse belangen per definitie nationale veiligheidsrisico's met zich meebrengen. Een niet gerichte en disproportionele aanpak kan negatieve effecten hebben op onze open economie.
- Het nieuwe kabinet zal nog moeten uitwerken welke elektronica in welke strategische sectoren moet worden verminderd en welke aanpak daarbij wordt voorgestaan. Dat geldt ook voor de wensen om leveringszekerheid van vitale infrastructuur te vergroten en het strategische afhankelijkheden te verminderen.

Regio en Ruimte

Regiodeals ombouwen tot strategische investeringsagenda's

Toelichting op hoofdlijnenakkoord:

- De coalitie wil investeren in structurele samenwerking met de regio.

- Hiervoor willen ze de bestaande regiodeals in overleg met het bedrijfsleven, kennisinstellingen en decentrale overheden uitbouwen tot strategische investeringsagenda's met afspraken over wonen, bereikbaarheid, onderwijs en economie.
- De coalitie wil daarvoor ook reeds ingezette programma's zoals 'Elke Regio Telt' en 'Nationaal Programma Leefbaarheid en Veiligheid' doorzetten.
- Budgettair effect: investering van € 5 mld. incidenteel t/m 2029 voor (regionale) woningbouw, op de begroting van het Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties.

Koppeling met EZK-beleid:

- Directie Regio en Ruimte is de verbindende schakel tussen EZK en de regio. EZK-beleid geeft richting aan de rol van de regionale ontwikkelmaatschappijen (ROM's).
- De regionale strategische investeringsagenda's kunnen de generatielange aanpak voor Groningen versterken.

Impact:

- De strategische investeringsagenda's bieden kansen voor integraal beleid om de brede welvaart van regio's te verbeteren. Voor EZK-beleid is het van belang dat de regionale economie en het regionaal verdienvermogen hier ook expliciet onderdeel van is.
- Er is een mogelijkheid om de strategische investeringsagenda's te koppelen met de visie op ruimtelijke en economische structuur Nederland. Met daarbij ook expliciete aandacht voor regionale verschillen conform het rapport 'Elke Regio Telt'.
- Er is geen expliciet aanvullend budget gereserveerd voor de strategische investeringsagenda's. Het is voor EZK-beleid relevant of de € 5 mld. die geboekt staat voor woningbouw, ook besteed kan worden aan investeringen in regionale economie.
 - Risico bij eenzijdige inzet op woningbouw is dat de regionale economie ondersneeuwt als er geen sprake is van een goede balans en aansluiting bestaat tussen wonen, werken, mobiliteit en onderwijs.
- Het in stand houden van collectieve voorzieningen (denk aan onderwijs of zorg) is een andere manier om kwetsbare regio's kansen te bieden. Dit vereist een herijking van de investeringslogica van het Rijk.

Overheveling specifieke uitkeringen naar Gemeente- en Provinciefonds met 10% budgetkorting

Toelichting op hoofdlijnenakkoord:

- Het hoofdlijnenakkoord schetst een overheveling van specifieke uitkeringen (SPUK's) naar Gemeente- en Provinciefonds met 10% budgetkorting.
- Budgettaire effect: structurele verlaging van de uitgaven van € 638 mln. per jaar.

Koppeling met EZK-beleid:

- Momenteel staan er ook SPUK's op de EZK-begroting. Deze komen bijvoorbeeld terecht in Groningen, of zijn gerelateerd aan klimaatopgaven of bedrijfsleven.
- Het budgettaire effect voor de EZK-begroting is nog onduidelijk.

Impact:

- Het overhevelen van geld van de SPUK's naar het Gemeente- en Provinciefonds zou kunnen betekenen dat gemeenten meer ruimte krijgen voor eigen beleidskeuzes, een meer integrale aanpak, minder administratieve lasten en een jaarlijkse indexering.
- Voor EZK-beleid betekent dit dat via het Gemeente- en Provinciefonds er minder sturingsmogelijkheden zijn ten opzichte van SPUK's.
- Deze maatregel heeft mogelijk een impact op de uitvoeringscapaciteit voor ruimtelijke infraprojecten en de Regionale Energiestrategie (RES). Dit wordt versterkt door de € 1,4 mld. die tot 2030 extra nodig is voor taken van decentrale overheden op het gebied van klimaat en energie. Deze zijn niet verwerkt in de ramingen waardoor veel plannen mogelijk niet tot uitvoering komen.
- Er is nog geen zicht op de daadwerkelijke overheveling van SPUK's. Besluitvorming binnen het Rijk is hiervoor nodig en het vraagt mogelijk ook om een aanpassing van wet- en regelgeving.

Visie op ruimtelijke en economische structuur van Nederland

Toelichting op hoofdlijnenakkoord:

- De coalitie vindt een visie op de ruimtelijke en economische structuur van Nederland belangrijk.
- Hiermee lijkt de coalitie in te willen inzetten op bedrijven die schoon zijn en toegevoegde waarde leveren voor Nederland.
- Er is hier geen geld voor gereserveerd in de budgettaire bijlage van hoofdlijnenakkoord.

Koppeling met EZK-beleid:

- Het vorige kabinet heeft de 'Perspectief op de Economie' gepubliceerd als visie op de economie.
- Een verkenning naar de regionale ruimtelijke weerslag hiervan is in ontwikkeling in de vorm van een Ruimtelijk Economische Verkenning door EZK. Deze moet in ieder geval voor Prinsjesdag worden opgeleverd.

- Op het gebied van ruimtelijke ordening biedt het voorontwerp ‘Nota Ruimte’ die in ontwikkeling is, een lange termijnvisie op hoe we omgaan met ruimte. BZK is hierbij het coördinerende departement. Voor EZK is het belangrijk dat er ruimte is voor de economie, voor de energietransitie, verduurzaming van de industrie en digitale infrastructuur.

Impact:

- Het dichterbij elkaar brengen van de visie op ruimte en op economie kan kansen bieden. Zo kunnen we wonen en werken dichterbij elkaar brengen door woningbouw te plannen daar waarde werkgelegenheid relatief hard groeit.
- Een visie op ruimte biedt kansen om bedrijvigheid, energie- en digitale infrastructuur, natuur en woonruimte tegen elkaar af te wegen.
- Tegelijkertijd valt de economie niet top-down te bepalen; economisch gezien is het gunstig om ruimte te houden voor economische dynamiek en voor nieuwe spelers die we nu nog niet kennen.

Infrastructuur en mobiliteit (vliegbelasting en investeringen in bereikbaarheid)

Toelichting:

- Het hoofdlijnenakkoord zet voor wat betreft de luchtvaart de komende jaren in op het op orde brengen van de rechtsbescherming van omwonenden (geluidhinder), met behoud van de netwerkkwaliteit van Schiphol en dat op langere termijn doorgroei mogelijk is met stillere en schonere vliegtuigen.
- Er komt vanaf 2027 een vliegbelasting gedifferentieerd naar afstand. Vluchten over lange afstanden worden meer belast, omdat deze meer uitstoot hebben.
- Er wordt geïnvesteerd in verbetering van de bereikbaarheid van elke regio. Bijvoorbeeld door 17 gepauzeerde infrastructuurprojecten (snelwegen, OV-verbindingen) weer op te pakken.
- De aanleg van de Lelylijn (spoorverbinding tussen het noorden en de Randstad) wordt voortgezet. Hier zijn in de budgettaire bijlage geen middelen voor gereserveerd.
- Budgettaire effect: de vliegbelasting levert € 248 mln. structureel op, niet op de EZK-begroting.

Koppeling met EZK-beleid:

- Infrastructuur en mobiliteit vallen primair onder de verantwoordelijkheid van het ministerie van Infrastructuur en Waterstaat.

- Logistiek is een van de topsectoren binnen het Topsectorenbeleid van EZK. Daarmee is EZK verantwoordelijk voor de economische ontwikkeling en innovatie van de logistieke sector van Nederland.
- Specifiek voor luchtvaart geldt dat EZK intensief betrokken is bij de besluitvorming rondom Schiphol en KLM vanwege het belang van het uitgebreide bestemmingennetwerk en zakenverkeer op Schiphol voor het vestigingsklimaat.

Impact:

- De mainports zijn belangrijke knooppunten voor Nederland als open economie. De economische effecten slaan niet alleen neer in de (lucht)havens maar ook in de rest van Nederland bijvoorbeeld via de handel in goederen.
- Het differentiëren en verzwaren de vliegbelasting op basis van afstand kan gevolgen hebben voor de hubfunctie van Schiphol.
- Investerings in bereikbaarheid van de regio's kunnen bijdragen aan de economische ontwikkeling van en het bieden van perspectief aan die regio's. Ook bevordert betere bereikbaarheid de mobiliteit van mensen op de arbeidsmarkt, wat kan bijdragen aan het wegnemen van krapte op de arbeidsmarkt.
- Uiteraard vergen investeringen in infrastructuur ook mensen en middelen, in een krappe arbeidsmarkt blijft dat een uitdaging.
- Voor de Lelylijn specifiek zijn de baten en kosten nog onbekend. Deze dienen in kaart gebracht te worden waarbij de benodigde investeringen worden afgewogen tegen het aantal gebruikers..

Klimaat

Vasthouden aan bestaande afspraken voor energie/klimaat

Toelichting op hoofdlijnenakkoord:

- De coalitie houdt vast aan de bestaande afspraken, maar wil geen nieuwe nationale koppen bovenop Europees beleid. 'Alleen als we de doelen niet halen, maken we alternatief beleid.'
- Bestaande afspraken zijn:
 - In de nationale klimaatwet heeft Nederland een streefdoel van 55% reductie in 2030 vastgelegd en klimaatneutraliteit voor Nederland in 2050. Deze doelen sluiten getalsmatig aan bij de Europese doelen uit de Europese klimaatwet van 55% reductie in 2030 en klimaatneutraliteit in Europa in 2050.
 - In de herziening van de Europese energie-efficiëntie richtlijn (EED) zijn de reductiedoelen vastgelegd waarbij de lidstaten hun gezamenlijk finaal en primair energieverbruik dienen te verminderen met 11,7 procent ten opzichte van de prognoses voor het energieverbruik in 2030. Voor Nederland resulteert dit doel in

een maximaal 1609 PJ finaal verbruik en maximaal 1935 PJ primair verbruik.

- De herziene Richtlijn voor Hernieuwbare Energie (REDIII) kent verschillende bindende en vrijwillige doelstellingen voor hernieuwbare energie. De belangrijkste doelstelling is het verwachte aandeel van 39% hernieuwbare energie in Nederland in 2030.

Koppeling met EZK-beleid:

- Het behalen van de klimaatdoelen is een verantwoordelijkheid van alle ministeries. De Minister voor Klimaat en Energie coördineert en monitort de voortgang.
- Voortgang op klimaatdoelen is niet alleen afhankelijk van besluiten die onder de verantwoordelijkheid van EZK afhangen, maar ook afhankelijk van besluiten op andere beleidsterreinen.

Impact:

- De Nederlandse uitstoot in 2020 was 25% lager dan in 1990. In 2023 was dat 34%. De ramen in de laatste KEV (2023) van PBL kwam uit op 46%-57% reductie in 2030 ten opzichte van de uitstoot in 1990. Het doel van 55% reductie in 2030 lag dus binnen het bereik van het geagendeerde beleid. PBL geeft wel aan dat de 55% alleen bereikt wordt als alles meezit, ook niet-stuurbare factoren zoals weer en elektriciteitsimport. Het EED-doel lag in de laatste KEZ niet binnen de bandbreedte van het aangekondigde beleid. Het RED-doel wel.
- Impact hoofdlijnenakkoord op CO₂-doelen: Door de maatregelen uit het hoofdlijnenakkoord is de kans kleiner dat het nationale streefdoel van 55% reductie wordt gehaald en is het minder zeker dat Nederland voldoet aan de Europese verplichting uit de Effort Sharing Regulation (ESR). De mogelijke risico's hiervan zijn dat het de positie van de Staat in de lopende klimaatzaak Bonaire kwetsbaarder maakt, dat er mogelijk nieuwe rechtszaken - vergelijkbaar met de Urgenda-rechtszaak - tegen de Staat worden aangespannen en mogelijk extra uitgaven nodig zijn om ESR-budget van andere lidstaten te kopen om aan de ESR-verplichting te voldoen. Mogelijk is er dus aanvullend beleid nodig.
- Impact hoofdlijnenakkoord op EED: er staat een aantal voornemens dat resulteert in verlaging van het energiegebruik, waaronder het verduurzamen van woningen en bedrijfspanden. Mits energiebesparing onderdeel is van de maatwerk aanpak kan dit resulteren in een verlaging van het energiegebruik. Hier tegenover staat een aantal maatregelen het energieverbruik doet toenemen en de doelstellingen van de EED verder onder druk zet. Het gaat dan om: invoering 130 km/u, afschaffing

verplichting warmtepompen, herinvoering rode diesel, terugdraaien verhoging energiebelasting.

- Impact hoofdlijnenakkoord op RED: alle beleidsvoornemens in het hoofdlijnenakkoord die zorgen voor minder versnelling van hernieuwbare energie zullen het bereik van de doelstelling onder druk zetten, te denken valt aan de afschaffing van de verplichting voor hybride warmtepompen, het terugdraaien van de verhoging van de energiebelasting en de korte termijn impact van het afschaffen van de salderingsregeling.

Klimaatfonds

Toelichting op hoofdlijnenakkoord:

- Het Klimaatfonds van € 35 mld. voor de komende 10 jaar, aanvullend op de Subsidieregeling Duurzame Energie (SDE++), helpt om de benodigde energie-infrastructuur (elektriciteit, warmte, waterstof en CO₂) aan te leggen, de groene industriepolitiek te verwezenlijken en de mobiliteit en de gebouwde omgeving te verduurzamen.
- De volgende wijzigingen worden ten aanzien van het Klimaatfonds in het hoofdlijnenakkoord genoemd:
 - Er wordt € 1,2 mld. bezuinigd op waterstof- en batterijsubsidies (naar rato).
 - De reservering voor kernenergie van € 4,5 mld. wordt met € 9,5 mld. verhoogd tot € 14 mld. Als blijkt dat er hiervoor verplichtingen aangegaan moeten worden ná 2030 zal de looptijd van het fonds hiervoor in de wet verlengd worden.
- Het Klimaatfonds wordt in het hoofdlijnenakkoord verbreed naar innovaties en technologie zoals CO₂-opslag (CCS) en eventueel blauwe waterstof. Momenteel vergoedt het fonds geen innovatie technieken in beginnende fasen, maar meer vanaf TRL 7, omdat deze opschaalbaar zijn. Het is mogelijk om nieuwe technieken onder te brengen in (de percelen van) het fonds.
- Budgettair effect: bezuiniging van € 1,2 mld. incidenteel t/m 2028 en verhoging reservering kernenergie van €4,5 mld. naar €14 mld., op de EZK-begroting.

Koppeling met EZK-beleid:

- De Minister voor Klimaat en Energie is fondsbeheerder van het Klimaatfonds.

Impact:

- De combinatie van vermindering van het Klimaatfondsbudget en de verslechterde marktomstandigheden voor groene waterstof verlaagt het aantal megawatt dat gerealiseerd kan worden en maakt de bindende EU-

waterstofdoelen en de ambities voor onshore en offshore elektrolyse (zeer) moeilijk te realiseren. De bezuiniging op middelen voor batterijen kan te oplossen van netcongestie moeilijker maken.

- Een 'naar rato' bezuiniging op waterstof en batterijen is mogelijk niet de meest doelmatige invulling van de bezuinigingsopgave. Ambtelijk brengen we andere mogelijkheden in kaart.
- Aan Klimaatfondsmiddelen zijn vaak voorwaarden verbonden, bijvoorbeeld bijbehorende normering of beprijzing. Als de normering of beprijzing wegvalt, wordt mogelijk niet meer voldaan aan de Klimaatfondsvoorwaarden.
- CCS zit in SDE++ en niet in Klimaatfonds. Het is de vraag of het doelmatig is de techniek via beide instrumenten te stimuleren. Tot nu toe wordt overlappende stimulering vermeden. Het is mogelijk, maar daarbij dient overstimulering voorkomen te worden.

Mensen met laag/middeninkomen en ondernemers helpen bij energietransitie

Toelichting op hoofdlijnenakkoord:

- De financiële middelen voor klimaat worden voor een deel gebruikt om mensen met een laag of middeninkomen en ondernemers te helpen in de energietransitie.
- Verder wordt er specifiek aandacht besteed aan mensen die als gevolg van aansluiting op een warmtenet geconfronteerd worden met een veel hogere energierekening.
- Het hoofdlijnenakkoord lijkt dit met bestaande middelen voor klimaat te willen doen en voegt hier geen extra middelen aan toe.
- De in het hoofdlijnenakkoord aangekondigde verlaging van de energiebelasting op de eerste en tweede schijf op gas en de (verlenging van de) verlaging van brandstofaccijnzen verminderen de energiekosten voor o.a. mensen met een laag- en middeninkomen.
- De coalitie heeft nadrukkelijk aandacht voor het inbrengen van burgerperspectief bij het maken van beleid voor de energietransitie.

Koppeling met EZK-beleid:

- Fiscale regelingen zoals energiebelastingen, brandstofaccijnzen en btw zijn de beleidsverantwoordelijkheid van het Ministerie van Financiën.
- Vanuit het Klimaatfonds worden subsidies van diverse departementen gefinancierd.
- Subsidies zoals de Investeringssubsidie duurzame energie en energiebesparing (ISDE) vallen onder de EZK-begroting.

- EZK heeft vorig jaar de Kabinetsvisie op burgerbetrokkenheid bij de energietransitie gepubliceerd.

Impact:

- Deze aanpak kan het draagvlak en haalbaarheid voor klimaat- en energiebeleid bij laag- middeninkomens en ondernemers vergroten.
- Momenteel steunen meerdere regelingen ondernemers en mensen met een laag- en middeninkomen bij de energietransitie. Denk aan:
 - De Investeringssubsidie duurzame energie en energiebesparing (ISDE). Deze is beschikbaar voor woningeigenaren en zakelijke gebruikers. De subsidie kan gebruikt worden om woningen te verduurzamen.
 - Het Nationaal Warmtefonds. Dit is een loket waar bijna alle huiseigenaren en VvE's een lening tegen een lage rente kunnen aanvragen om een woning te verduurzamen. Hierdoor gaat de energierekening omlaag.
 - Het Tijdelijk Noodfonds Energie vult voor huishoudens met een laag inkomen en een hoge energierekening een deel van de energierekening aan. Voor lage inkomens geldt dat het Noodfonds het deel van de energierekening bekostigt dat meer dan 8% tot 10% van het huishoudinkomen betreft.
 - De Isolatieaanpak voor Groningen, waar mensen met lage inkomens volledig worden vergoed.
 - Klimaatfonds. Er is een perceel voor huishoudens (Gebouwde Omgeving). Het perceel Verduurzaming Industrie is er ook voor verduurzaming van het mkb. Ook zijn er middelen opgenomen voor technische scholing voor werknemers in voorbereiding op een baan in de transitie. Er is vanuit het fonds toenemend aandacht voor de verdeling van de middelen (zogenoeten neerslag) en de sociaaleconomische gevolgen van de ingediende voorstellen.
- De verlaging van de energiebelasting op gas leidt enerzijds tot een lastenverlichting. Anderzijds leidt het tot meer fossiel energieverbruik, wat niet bijdraagt aan de energietransitie en het halen van de klimaatdoelen.
- Uitgewerkt moet worden of deze groep, naast de aanpassingen in de energiebelasting en brandstofaccijnzen, verder tegemoetgekomen kan worden. Bijvoorbeeld door aanpassingen in bestaande subsidieregelingen zoals het Klimaatfonds, de SDE++ of het Nationaal Warmtefonds.

Stikstofmaatregelen (Transitiefonds en drempelwaardes voor stikstofuitstoot)

Toelichting:

- Op het gebied van stikstof en natuur staat in het hoofdlijnenakkoord dat de coalitie wil dat Nederland niet langer ambitieuzer natuurbeleid voert dan de rest van Europa. Stikstofreductie vindt plaats daar waar dat aantoonbaar nodig is voor de instandhouding van de natuur.
- Er komt een juridisch houdbare, wetenschappelijk verantwoorde rekenkundige ondergrens, dan wel drempelwaarde, van minimaal 1 mol per hectare per jaar

- Het transitiefonds voor het landelijk gebied wordt afgeschaft (€ 20,5 mld.). Er wordt wel € 5 mld. gereserveerd voor innovatieregelingen (een robotiseringprogramma), voor de opkoop van boeren en voor mestoplossingen. Er wordt € 0,5 mld. beschikbaar gesteld voor ecosysteemdiensten.
- Het transitiefonds – in volksmond ook wel ‘stikstoffonds’ – bevatte middelen om maatregelen te bekostigen die aantoonbaar bijdragen aan de doelen op natuur, stikstof, water, klimaat en toekomstbestendige landbouw.

Koppeling met EZK-beleid:

- Het stikstofdossier ligt primair bij het ministerie van Landbouw, Visserij, Voedselzekerheid en Natuur.
- EZK heeft ook te maken met een stikstof-opgave, ook de industrie moet stikstofuitstoot reduceren. Dat loopt in samenhang met het klimaatbeleid.
- Het oplossen van de stikstofproblematiek draagt bij aan opgaven op EZK-terrein. Het heeft wezenlijke gevolgen voor het Nederlandse vestigings- en ondernemingsklimaat. Investerings die nodig zijn voor bijvoorbeeld verduurzaming of voor bedrijven, lopen vertraging op of gaan helemaal niet door. Datzelfde geldt voor de uitvoering van duurzame energie-infrastructuurprojecten en het oplossen van de netcongestieproblematiek, naast ontwikkeling van economische activiteiten in algemene zin.
- EZK werkt mee aan het toekomstig verdienvermogen van de agrarische sector via innovatie en valorisatie door het agri-tuinbouw-food ecosysteem (o.a. veredeling, hightech toepassingen in de sector, regeneratieve en biobased landbouw en smart farming) aan de hand van een gezamenlijke Kennis en Innovatieagenda Landbouw, Water en Voedsel en het benutten van kansen van functiecombinaties met energie, zowel voor aanleg energie-infrastructuur in het landelijk gebied als mestvergisting/groengas en digitalisering.
- De bezuinigingen komen niet terecht in de EZK-begroting.

Impact:

- Het beperken van de door het huidige kabinet (voor)genomen maatregelen gericht op stikstofaanpak en natuurbescherming, kan gevolgen hebben voor andere sectoren, zoals de bouw en de industrie. Onder de aanname dat stikstofdoelen toch gehaald moeten, moeten andere sectoren mogelijk meer gaan bijdragen. Volgens het Planbureau voor de Leefomgeving (PBL) ligt reductie in de industrie en mobiliteit nu op koers.
- Het afschaffen van het transitiefonds roept de vraag op wat er nu met het Nationaal Programma Landelijk Gebied (NPLG) gaat gebeuren. Provincies hebben net hun programma's ingeleverd ter waarde van € 50 mld. en het NPLG wordt niet genoemd in het akkoord.
- Klimaatdoelen voor de landbouw raken door het uitblijven van aanvullende maatregelen mogelijk buiten bereik.

Verduurzaming industrie

Terugdraaien aangekondigde verhoging CO₂-heffing industrie

Toelichting op hoofdlijnenakkoord:

- De voorgestelde verhoging van de CO₂-heffing wordt teruggedraaid. Die zou van € 150 naar € 216 per ton CO₂-uitstoot gaan in 2030, voor bedrijven die meer dan 50 kiloton per jaar uitstoten.
- Sinds 1 januari 2021 geldt voor industriële bedrijven met een hoge CO₂-uitstoot een nationale CO₂-heffing. Zo worden bedrijven meer gestimuleerd om tijdig te investeren in CO₂-reductie met het oog op de afbouw van ETS-uitstootplafond tot nul in 2038.
- De Nederlandse Emissieautoriteit (NEa) voert de regeling uit.
- De nationale CO₂-heffing voor de industrie biedt, naast het EU ETS, een stok achter de deur om de emissiereductie te realiseren die nodig is voor het nationale klimaatdoel van 55% emissiereductie in 2030 t.o.v. 1990. Hierbij geldt dat de nationale CO₂-heffing niet alle uitstoot, maar alleen het overschot aan uitstoot belast. De CO₂-heffing wordt verminderd met de ETS-prijs; het zijn twee communicerende vaten.
- Het kabinet Rutte IV heeft - bij de ophoging van het klimaatdoel van 49 naar 55% - de CO₂-heffing voor de industrie al aangescherpt, zodat 4 Mton extra reductie wordt gerealiseerd in 2030.

Koppeling met EZK-beleid:

- De CO₂-heffing is een gezamenlijke beleidsverantwoordelijkheid van EZK en het Ministerie van Financiën.

Impact:

- Het PBL geeft in hun analyse van de verhoging van de CO₂-heffing aan dat het verder verhogen van het tarief kan leiden tot extra emissiereductie. Tegelijkertijd leidt een tariefverhoging ook tot lastenverzwaring voor bedrijven en dus een grotere kans op afschalen van productie in Nederland en daarmee weglek van CO₂.
- Het terugdraaien van het verhoogde tarief zorgt voor minder lasten voor bedrijven en een lagere kans op het afschalen van productie in Nederland. De emissiereductiedoelen voor de industrie blijven in zicht zolang de maatwerkafspraken – die aandacht krijgen in het hoofdlijnenakkoord - doorgang vinden.

Maatwerkiaanpak

Toelichting op hoofdlijnenakkoord:

- De maatwerkiaanpak wordt doorgezet en mogelijk uitgebreid naar nieuwe of regionale bedrijven en technologieën.
- De maatwerkiaanpak faciliteert de grootste industriële CO₂-uitstoters om sneller te investeren in verduurzaming, zodat we onze industriële basis behouden en bijdragen aan (extra) CO₂-reductie en een gezonde en veilige leefomgeving.

- Dat wordt gedaan door het wegnemen van financiële en niet-financiële investeringsrisico's van verduurzamingsprojecten. Bijvoorbeeld op het gebied van energie-infrastructuur, de vergunningverlening of de business case van de projecten.
- Het hoofdlijnenakkoord koppelt geen extra middelen aan de maatwerkaanpak.

Koppeling met EZK-beleid:

- **De verantwoordelijkheid van de maatwerkaanpak is op dit moment belegd bij de minister van Economische Zaken en Klimaat, in samenwerking met de staatssecretaris van Infrastructuur en Waterstaat.**

Impact:

- Het doorzetten van maatwerkafspraken vergroot de kans om onze industriële basisindustrie te behouden in ons land en om CO₂-uitstootdoelen voor 2030 en 2050 voor de industrie binnen bereik te houden. Bedrijven die onder de maatwerkaanpak vallen zijn belangrijke spelers binnen industriële clusters in bijvoorbeeld Zeeland en Limburg. Deze aanpak verlaagt de kans dat Nederlandse industriële bedrijven naar het buitenland verplaatsen en dat daarmee ook de CO₂ 'weglekt' naar het buitenland.
- Het nieuwe kabinet zal nog moeten bepalen welke nieuwe bedrijven, regionale bedrijven en nieuwe technologieën worden opgenomen in de doelgroep voor maatwerk. Bezien moet worden hoe de beoogde uitbreiding van maatwerk gestalte kan krijgen. Een complexe bestaande installatie ombouwen is iets anders dan een start-up faciliteren te groeien of om een uniek bedrijf naar Nederland te halen.
- Om tot maatwerkafspraken te komen, zijn ook vooraf afspraken nodig over beleidsmatige knelpunten en randvoorwaarden, vermindering van bureaucratie en voldoende middelen om de extra opgave te realiseren. Alleen op deze manier kan tempo in de aanpak geborgd worden.
- De SDE++ wordt met € 1 mld. verminderd, deze regeling is ook voor maatwerkbedrijven van belang. Om de doelen van de lopende maatwerktrajecten in beeld te houden, is het belangrijk dat de nu beschikbare middelen voor maatwerk gehandhaafd blijven.
- Op dit moment zijn er al geslaagde stappen in de maatwerkaanpak gezet: er zijn 11 intentieverklaringen (*Expression of Principles*) getekend die bij realisatie van de plannen voor circa 13 Mton CO₂-reductie kunnen zorgen. Een van die 11 is bijvoorbeeld kunstmestfabriek Yara in Zeeland. Met zoutmaker Nobian uit de regio Rotterdam is ook al een overeenkomst (*Joint Letter of Intent*) afgesloten.

Energie

Kerncentrales

Toelichting op hoofdlijnenakkoord:

- Het hoofdlijnenakkoord is minder voorzichtig dan het vorige coalitieakkoord; zo staat er nu dat de huidige kerncentrale in Borssele openblijft, in plaats van dat dit wordt onderzocht. Ook spreekt het hoofdlijnenakkoord over het bouwen van vier kerncentrales, in plaats van het zetten van voorbereidende stappen voor de bouw van twee kerncentrales.

- De aanvullende € 9,5 mld. voor de bouw van vier kerncentrales is gebaseerd op een aangeleverde kasreeks voor twee kerncentrales (voor de bouw van vier kerncentrales is een andere kasreeks aangeleverd).
- Budgettaire effect: investering van € 9,5 mld. incidenteel t/m 2035 op in de budgettaire bijlage. Valt onder EZK-begroting.

Koppeling met EZK-beleid:

- De ambities op het gebied van kernenergie sluiten grotendeels aan bij bestaand beleid: we onderzoeken of de bestaande kerncentrale in Borssele langer open kan blijven, er is een programma-aanpak voor small modular reactors, we streven naar een goede ruimtelijke inpassing en we werken aan een versteviging van de nucleaire kennisinfrastructuur.
- Het voornemen om vier nieuwe kerncentrales te bouwen zal worden meegenomen in actualisaties van het nationaal programma energiesysteem (NPE) en het programma energiehoofdstructuur (PEH).

Impact:

- De ambities op het gebied van kernenergie sluiten grotendeels aan bij bestaand beleid: we onderzoeken of de bestaande kerncentrale in Borssele langer open kan blijven, er is een programma-aanpak voor small modular reactors, we streven naar een goede ruimtelijke inpassing en we werken aan een versteviging van de nucleaire kennisinfrastructuur.
- Het bouwen van vier kerncentrales is technisch mogelijk, maar het is zeker 2040 voordat ze alle vier operationeel zijn. Daarnaast vraagt het bepalen van een locatie(s) voor vier in plaats van twee kerncentrales om extra tijd en inzet. De effecten voor het energiesysteem en de ruimtelijke inpasbaarheid van de twee extra kerncentrales zullen zorgvuldig moeten worden afgewogen.
- Uiteindelijk hangt de daadwerkelijke Rijksbijdrage (en in welke vorm) af van de financieringsconstructie en het overheidssteunpakket, daar wordt nu onderzoek naar gedaan en worden ambtelijke gesprekken over gevoerd. Er is mogelijk meer budget nodig dan de gereserveerde € 14 mld. (waarvan € 9,5 mld. door de coalitie extra toegevoegd) voor het bouwen van vier kerncentrales.

Kosten voor energie (bedrijven en consumenten) niet uit de pas met buurlanden

Toelichting op hoofdlijnenakkoord:

- Het hoofdlijnenakkoord stelt dat de kosten voor energie (bedrijven en consumenten) niet significant uit de pas mogen lopen met buurlanden. Bezien wordt welke maatregelen nodig zijn om bedrijven en consumenten te ondersteunen.

- Verlaging van de energiebelasting op gas. Het tarief in de eerste en tweede schijf aardgas (tot 170.000 m³) wordt in 2025 verlaagd met 2,8 eurocent per m³, oplopend naar 4,8 eurocent per m³ in 2030 (in prijspeil 2024). De derving bedraagt structureel € 357 miljoen per jaar.

Koppeling met EZK-beleid:

- De energiebelasting is beleidsverantwoordelijkheid van het Ministerie van Financiën. De tarieven hebben gevolgen voor burgers en bedrijven en impact op de betaalbaarheid van de energierekening en verduurzaming. Subsidies zoals IKC-ETS staan op de EZK-begroting.

Impact bedrijven:

- Op dit moment zijn er middelen beschikbaar voor compensatie van hoge elektriciteitsprijzen in 2023 via de IKC. Voor de lange termijn wordt er een interdepartementaal beleidsonderzoek (IBO) opgestart om structurele maatregelen te onderzoeken.
- Het in de pas lopen met andere landen voor wat betreft energiekosten kan de concurrentiepositie van de Nederlandse industrie en het vestigings- en ondernemersklimaat bevorderen en het voor bedrijven aantrekkelijker maken om te elektrificeren.
 - E-bridge heeft recent onderzoek gedaan naar de totale elektriciteitskosten voor de industrie in Nederland, België, Frankrijk en Duitsland. Uit het onderzoek blijkt dat de totale elektriciteitskosten in 2024 voor grootverbruikers in Duitsland, Frankrijk en België naar schatting tussen de 15% en 66% lager liggen dan in Nederland en dat dit verschil het afgelopen jaar sterk is gegroeid.
- Terwijl gelijke energiekosten een gelijk speelveld kunnen bevorderen en weglek kunnen beperken, kunnen de kosten hoog oplopen als Nederland op de lange(re) termijn fossiele energie-intensieve activiteiten ondersteunt die relatief meer geld en moeite kosten dan buurlanden.
- Het uiteindelijke effect van verlaagde energiekosten op verduurzaming hangt af van de mate waarin het gebruik van fossiele energie of juist elektrificatie wordt bevorderd. Elektrificatie is namelijk essentieel voor verduurzaming, terwijl het verlagen van de kosten van fossiel energieverbruik de transitie kan vertragen.

Impact consumenten:

- De leveringsprijzen voor elektriciteit en gas worden bepaald door drie componenten:
 - De ontwikkeling in de groothandelsprijs die in principe niet significant verschilt met buurlanden.
 - Nationale heffingen.

- Nettarieven.
- De laatste twee componenten zijn ruim de helft van het totaal en ook belangrijk in de verwachte stijging van de energierekening richting 2030. Netbeheer Nederland schat dat de nettarieven voor huishoudens t.o.v. 2023 met gemiddeld 70% (elektriciteit) en 12% (gas) toenemen tot 2030, exclusief inflatie.
- Voor de verschillen tussen energierekeningen met onze buurlanden is het belangrijk om de generieke korting van circa € 630 per jaar, onafhankelijk van het verbruik, mee te nemen. Wanneer deze bijvoorbeeld wordt meegenomen bij de vergelijking van elektriciteitsprijzen bij gemiddeld verbruik, geldt dat de prijzen in Nederland voor elektriciteit lager zijn dan in België en Duitsland.
- Voor gas zijn de verschillen in prijzen voor consumenten met andere landen groter dan op elektriciteit. De Nederlandse prijzen voor gas zijn hoger, met name door verschillen in belastingen. Aanpassingen in de energiebelasting hebben grote budgettaire gevolgen en gevolgen voor de rentabiliteit van warmtepompen en isolatiemaatregelen.
- De verlaging van de energiebelasting op gas (met 2,8 eurocent per m³) in het hoofdlijnenakkoord levert een lastenverlichting op. Op basis van gemiddelde verbruik kan deze aanpassing een financieel voordeel opleveren, oplopend van circa € 29 per jaar in 2025 naar circa € 50 per jaar in 2030.
- Verdere verduurzaming kan het gasverbruik verlagen; daarom ligt een lastenverlichting op elektriciteit het meest voor de hand. De prijsverschillen tussen Nederland en buurlanden worden zo minder groot en minder relevant. Daar waar gasverbruik vervangen wordt door elektriciteit, daalt de energierekening voor consumenten.

Prijrsrisicobuffer 10% subsidie duurzame energie (SDE)

Toelichting op hoofdlijnenakkoord:

- De prijsrisicobuffer van de SDE wordt verlaagd van 40% naar 10%.
- Vanaf 2026 komt er een bijstelling op het SDE budget van € 1 mld. per jaar.
- Budgettair effect: bezuiniging van € 1 mld. structureel, op de EZK-begroting.

Koppeling met EZK-beleid

- Valt onder de EZK-begroting en EZK-verantwoordelijkheid.

Impact:

- Het doel van de stimulering duurzame energietransitie en klimaattransitie (SDE++) is om het aandeel hernieuwbare energie te vergroten. Het is een

subsidiereregeling voor bedrijven en non-profitorganisaties. De omvang is momenteel €3,2 mld. per jaar.

- De SDE++ subsidieert de 'onrendabele top', het verschil tussen de kost- en marktprijs van hernieuwbare energie/CO₂-reductie. Alleen wanneer de marktprijs voor energie lager is dan de kostprijs voor productie wordt er subsidie uitgekeerd. De daadwerkelijke subsidie hangt dus af van de volatiele energieprijzen. Vanwege die onzekerheid is er een prijsrisicobuffer.
- Het verlagen van de prijsrisicobuffer heeft geen impact op de risico's zelf, alleen maar op de omvang van de buffer die we aanhouden om die risico's mee op te vangen.
- Het verlagen van de buffer betekent een aanzienlijk groter risico voor de EZK-begroting als er meer SDE++-subsidie moet worden uitgekeerd doordat de energieprijzen lager zijn dan verwacht. Dit is een aannemelijk scenario omdat prijsschommelingen van 40% de afgelopen jaren regelmatig zijn voorgekomen.
- Voor een stabiele SDE++ en ISDE-regeling is het belangrijk dat de huidige begrotingsreserve duurzame energie blijft bestaan. Hiermee kunnen tekorten op de SDE++ opgevangen worden. Daarnaast put de ISDE-subsidie middelen uit de SDE-reserve indien het beschikbare budget voor dat jaar tekortschiet.
- Door de bezuiniging van €1 mld. op de prijsrisicobuffer, kunnen er minder subsidies uitgekeerd worden uit de SDE++, omdat tegenvallers niet opgevangen kunnen worden. Er kunnen mogelijk andere afspraken gemaakt worden over de dekking van eventuele tekorten.

Afschaffen salderingsregeling voor kleine verbruikers

Toelichting op hoofdlijnenakkoord:

- De huidige salderingsregeling betekent dat kleinverbruikers (huishoudens en bedrijven met laag energieverbruik) de elektriciteit die zij opwekken met zonnepanelen en terugleveren op het elektriciteitsnet, mogen wegstrepen tegen de elektriciteit die zij afnemen van het net. Zij hoeven daarom over het weggestreepte deel geen leveringstarieven, energiebelasting, en BTW te betalen. Dit geeft een (fiscaal) voordeel en maakt zonnepanelen financieel aantrekkelijker.
- Deze salderingsregeling wordt per 1 januari 2027 geheel afgeschaft.
- Budgettair effect: levert € 720 mln. structureel op, op de EZK-begroting.

Koppeling met EZK-beleid

- Valt onder de EZK-begroting.

Impact:

- Door het afschaffen van de salderingsregeling neemt het voordeel voor huishoudens en ondernemers die investeren in zonnepanelen af en wordt de terugverdientijd langer. Desondanks blijft het de verwachting dat de opbrengst over de levensduur ruimschoots positief blijft. Het loont dus nog steeds om panelen te plaatsen, al zal de groei afnemen.
- Het afschaffen van de salderingsregel vermindert de prikkel om elektriciteit terug te leveren aan het elektriciteitsnet en vermindert daarmee de netcongestie.
- De salderingsregeling geeft een belastingvoordeel aan huishoudens met zonnepanelen. Deze liggen voornamelijk op koopwoningen waardoor het overgrote deel van het belastingvoordeel terecht komt bij huiseigenaren.
- De salderingsregeling is een aantal jaar geleden ingevoerd als stimuleringsmaatregel zodat mensen zonnepanelen zouden aanschaffen. Er kan worden beargumenteerd dat dit doel inmiddels is bereikt. Veel huishoudens hebben zonnepanelen aangeschaft.
- Voor de uitvoering is volledige afschaffing van de regeling in één keer het meest eenvoudig.
- Voor de installatiebranche kan dit leiden tot een relatief grote terugval in de vraag.
- Bontenbal (CDA) heeft een motie ingediend waarmee hij het nieuwe kabinet vraagt om het wetsvoorstel komend najaar tegelijk met het Belastingplan 2025 naar de Tweede Kamer te sturen. Mocht deze worden aangenomen dan zal 'het wetgevingstraject snel gestart moeten worden.

Terugdraaien verplichting installatie warmtepomp na 2026

Toelichting op hoofdlijnenakkoord:

- Er komen geen verplichte labelsprongen voor koopwoningen en de verplichting om vanaf 2026, bij het vervangen van de verwarmingsketel, een warmtepomp te moeten installeren, wordt geschrapt.

Koppeling met EZK-beleid

- De genoemde normeringen vallen niet onder EZK, maar onder de verantwoordelijkheid van het ministerie van Binnenlandse Zaken (BZK). Wel is EZK i.s.m. BZK verantwoordelijk voor het opschalen van het aantal warmtepompen in Nederland, te weten de doelstelling om in 2030 1 mln. hybride warmtepompen te hebben geïnstalleerd.
- EZK monitort en coördineert klimaat- en energiedoelen: CO2-reductie, hernieuwbare energie (RED) en energiebesparing (EED).
- Wanneer vastgehouden wordt aan de bestaande doelen in de gebouwde omgeving, kunnen deze besluiten indirect de druk verhogen op de uitrol van andere technieken in de gebouwde omgeving, waar EZK ook voor verantwoordelijk is, zoals warmtenetten.

Impact:

- De aankondiging dat er geen verplichte labelsprongen komen voor koopwoningen heeft naar verwachting beperkt impact, aangezien deze verplichting nog niet bestaat. Wel kan normering in de koopsector (en het op termijn uitfaseren van slechte energielabels) leiden tot meer CO₂-reductie, toenemend gebruik van hernieuwbare energie en meer energiebesparing. Het beleid is voor koopwoningen momenteel sterk gebaseerd op vrijwilligheid, waardoor normering een stok achter de deur had kunnen bieden voor verduurzaming van de gebouwde omgeving.
- De verplichte installatie van een warmtepomp vanaf 2026, bij vervanging van een verwarmingsketel, is voorzien beleid van het vorige kabinet dat wordt teruggedraaid. Het kan uitdagender worden om doelen te behalen zoals het sectorale CO₂-emissiereductiedoel voor de gebouwde omgeving, het nationale CO₂-reductiedoel en doelen rond hernieuwbare energie (RED) en energiebesparing (EED). De norm had als doelen om een impuls te geven aan de verduurzaming van woningen en gebouwen, verbruik van aardgas verminderen, technische ontwikkeling stimuleren en opschaling en prijsdaling van de warmtepomp. Een investering in een warmtepomp levert een structurele bijdrage aan een lagere energierekening voor de gehele levensduur van de (hybride) warmtepomp.
- Zonder verplichting zal de opschaling van (hybride) warmtepompen voort moeten komen uit de vrijwillige installatie van deze pompen. De installatie van warmtepompen wordt ondersteund door de ISDE-subsidie. Indien door het nieuwe kabinet op deze subsidie bezuinigd zou worden, zullen minder warmtepompen geïnstalleerd worden.

Leveringszekerheid energie en grondstoffen

Toelichting op hoofdlijnenakkoord:

- Leveringszekerheid komt op meerdere punten in het akkoord terug.
- De energietransitie moet gericht zijn op het verminderen van afhankelijkheden van (onbetrouwbare) landen.
- De leveringszekerheid van energie wordt veiliggesteld. Er worden langetermijncontracten afgesloten voor gas en er worden reserves aangelegd voor gas en kritieke grondstoffen.
- Het akkoord stelt dat veiligheid en weerbaarheid vereisen dat Nederland strategische voorraden aanhoudt van essentiële zaken (medicijnen), voedselzekerheid op orde heeft en vitale infrastructuur (waaronder water en energie) zeker stelt.
- Er is hier geen geld voor gereserveerd in de budgettaire bijlage van hoofdlijnenakkoord.

Koppeling met EZK-beleid:

- Gas: Op dit moment wordt de leveringszekerheid van gas geborgd via bijvoorbeeld diversificatie van import, gasopslag en optimalisatie van de nationale productie. Nederland beschikt over relatief veel gasopslagen. Deze zijn en worden goed gevuld. Een aantal vulmaatregelen wordt wettelijk verankerd.
- Kritieke grondstoffen: Leveringszekerheid van grondstoffen en het verminderen van afhankelijkheden sluit aan bij de Nationale Grondstoffenstrategie (NGS) en de Europese Critical Raw Materials Act (CRMA). De NGS zet onder meer in op circulariteit, innovatie, diversificatie en duurzame Europese mijnbouw en raffinage.
- Overig: Departementen zijn verantwoordelijk voor de leveringszekerheid van producten op hun eigen beleidsterrein. EZK is verantwoordelijk voor energie. Grondstoffen zijn een gedeelde verantwoordelijkheid van EZK en de Minister van Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking (BHOS).

Impact:

- Gas: Het aandeel langetermijncontracten neemt toe in Europa. Dit wordt gestimuleerd bijvoorbeeld via energiediplomatie en deelname aan het Europese inkoopplatform voor gas. Uit onderzoek van Strategy& is gebleken dat het verder stimuleren van langetermijncontracten niet effectief en efficiënt bijdraagt aan betaalbaarheid en leveringszekerheid.
- Kritieke grondstoffen: Het afbouwen van de afhankelijkheid van kritieke grondstoffen kan de weerbaarheid van Nederland versterken. Kritieke grondstoffen (zoals lithium en neodymium) zijn in het bijzonder strategisch doordat we ze nodig hebben voor zowel de digitale- als de klimaattransitie (zonnepanelen, windturbines, batterijen en telefoons). Bovendien zijn we voor deze kritieke grondstoffen vaak afhankelijk van enkele landen, zoals China, Congo en Indonesië.
- Overig: Voorraden kosten geld, wat ofwel publiek ofwel privaat opgebracht moet worden. Per strategisch of essentieel goed moet nog bezien worden of een strategische voorraad mogelijk, wenselijk en doelmatig is of dat andere mogelijkheden om de leveringszekerheid te versterken effectiever zijn.
- Een van de minder ingrijpende mogelijkheden om leveringszekerheid te vergroten is het inzetten op strategische partnerschappen met andere landen en het diversifiëren van handelspartners.

Het oplossen van netcongestie

Toelichting op hoofdlijnenakkoord:

- De energietransitie leidt ertoe dat er meer elektriciteit wordt gebruikt. Dat huidige elektriciteitskabels in de grond zijn daar niet op voorzien. Daarom

kunnen er in sommige regio's geen nieuwe gebruikers op het bestaande net worden aangesloten. Dit wordt netcongestie genoemd.

- Het verzwaren van het elektriciteitsnet vraagt om een miljardeninvestering en gaat jaren duren.
- In het hoofdlijnenakkoord staat netcongestie twee keer genoemd:
 - Het oplossen van netcongestie krijgt voorrang, waarbij de regie bij het kabinet ligt, onder andere als het gaat om (her-)prioritering van wie wanneer op het net wordt aangesloten.
 - Bedrijven worden geholpen bij de energietransitie en met het oplossen van netcongestie.
- Er is hier geen geld voor gereserveerd in de budgettaire bijlage van hoofdlijnenakkoord.

Koppeling met EZK-beleid:

- Netcongestie valt onder verantwoordelijkheid van EZK.
- Het Landelijk Actieprogramma Netcongestie werkt samen met de partners, bestaande uit het Rijk (EZK, BZK, IenW), medeoverheden, netbeheerders en marktpartijen, aan het zorgen voor toegang tot elektriciteit langs de volgende actielijnen: versneld uitbreiden van het elektriciteitsnet; beter benutten van het elektriciteitsnet; verbeteren van inzicht.

Impact:

- Het oplossen van netcongestie is belangrijk, zowel voor het bedrijfsleven als voor de klimaat- en energietransitie. Netcongestie is een kritieke succesfactor binnen de energietransitie, extra prioriteit voor het oplossen hiervan draagt positief bij aan het doelbereik voor hernieuwbare energie. Tegelijkertijd is er minder diversificatie van energiedragers en wordt dus juist een groter beroep gedaan op het elektriciteitsnet door de verminderde inzet en andere opslag van energie.
- Netcongestie wordt gezien als een significant knelpunt in het ondernemersklimaat en bij de vestiging van nieuwe bedrijven.
- Netcongestie is niet zomaar opgelost. Ook als we alles op alles zetten is de netcongestie naar verwachting op zijn vroegst in 2029 of 2030 echt opgelost.
- Aangezien de grote investeringen (ca. € 8 mld. per jaar) in verzwaring van het net niet vanuit de rijksbegroting worden gedaan, maar via de netbeheerders lopen hoeft het geen probleem te zijn dat er geen additionele middelen voor zijn begroot.
- Het kabinet kan het flexibiliseren van elektriciteitsgebruik zoveel mogelijk faciliteren. Hier zijn momenteel middelen voor beschikbaar en beoogd, met name uit het Klimaatfonds. Om dit doel te bereiken is het belangrijk dat deze middelen beschikbaar blijven.

Terugdraaien verhogen 3^e tot 5^e schijf energiebelasting op aardgas

Toelichting op hoofdlijnenakkoord:

- Burgers en bedrijven betalen energiebelasting. Afhankelijk van hoeveel energie een huishouden of bedrijf gebruikt, zijn er verschillende schijven waartussen de tarieven verschillen. Bedrijven die veel energie gebruiken vallen in hogere schijven en betalen daar relatief minder energiebelasting dan huishoudens en andere kleinverbruikers die in lagere schijven vallen.
- In de Voorjaarsnota van 2024 zijn de hogere schijven (dus vooral voor zwaardere industrie) van de energiebelasting op aardgas extra verhoogd om een begrotingsgat te dichten. Deze extra verhoging wordt in het hoofdlijnenakkoord teruggedraaid.
- Budgettaire effect: investering € 227 mln. structureel, op de begroting van Financiën.

Koppeling met EZK-beleid:

- Het behalen van de doelen op energie valt onder meerdere ministeries (o.a. BZK, IenW LNV, OCW, VWS en DEF), waarbij EZK een coördinerende rol heeft.

Impact:

- De effecten van het terugdraaien van deze extra verhoging op verduurzaming zijn waarschijnlijk beperkt negatief. Een lagere energiebelasting vermindert immers de prikkel om te verduurzamen. Maar de verhoging van de energiebelasting die in het belastingplan 2023 was afgesproken, was al fors en geeft een prikkel aan bedrijven om te verduurzamen. Bovendien gelden deze hogere schijven voor grote energieverbruikers die ook onder het Europese emission trading system (ETS) vallen. Daarmee is de additionele prikkelwerking van de energiebelasting voor deze bedrijven beperkt.
- De effecten van het terugdraaien van deze extra verhoging op het vestigingsklimaat kunnen wel substantieel zijn. Gas is momenteel in Nederland al fors duurder dan in de omliggende landen. Het terugdraaien van de verhoging van de energiebelasting op gas maakt deze bedrijven rendabeler ten opzichte van buitenlandse concurrenten. Daarmee daalt ook het risico op CO₂-weglek.

Geen Gronings gas meer, gaswinning op Noordzee opschalen

Toelichting op hoofdlijnenakkoord:

- De leveringszekerheid wordt veiliggesteld. Er worden langetermijncontracten afgesloten voor gas en er worden reserves aangelegd voor gas en kritieke grondstoffen. Geen gas meer uit het Groningenveld. De Gaswinning op de Noordzee wordt opgeschaald.
- Budgettaire effect: geen extra geld voor gereserveerd in budgettaire bijlage hoofdlijnenakkoord. Daarbij wordt er vanuit gegaan dat de middelen uit de kabinetsreactie *Nij Begun* blijven staan als ook de andere hiervoor gereserveerde middelen in de relevante departementale begrotingen.

Koppeling met EZK-beleid:

- Dit beleid is terug te vinden op de EZK-begroting.
- EZK is verantwoordelijk voor het schadeherstel, de veiligheid, de verduurzaming en het toekomstperspectief van de aardbevingsgebieden in Groningen en Noord-Drenthe. Dit loopt via de uitvoering van de wettelijke taken die in de Tijdelijke Wet Groningen zijn vastgelegd, en het beleid van *Nij Begun*.
- De langjarige Sociale en Economische Agenda's worden i.s.m. de regio, EZK, andere departementen en andere partners opgesteld en uitgevoerd.
- Ook de transitie van de diepe ondergrond (mijnbouwactiviteiten waaronder gaswinning op zee) is onderdeel van het EZK-beleid. Het hoofdlijnenakkoord lijkt niet te duiden op grote beleidswijzigingen, maar mogelijk wel op een bijstelling van ambities.
- Uitvoerings- en toezichtsdiensten zoals Staatstoezicht op de Mijnen (SodM), Instituut Mijnbouwschade Groningen (IMG) en Nationaal Coördinator Groningen (NCG) vallen inhoudelijk onder EZK-stelselverantwoordelijkheid.

Impact:

Dossier Groningen

- Het gesloten houden van het Groningen gasveld is een voortzetting van het reeds ingezette pad. De wijziging van de Mijnbouwwet en Gaswet voor dit doel is inmiddels in werking getreden.
- Het hoofdlijnenakkoord lijkt de Sociale en Economische Agenda's voor Groningen en Noord-Drenthe te ondersteunen door de samenwerking Rijk-regio te willen verbeteren en het belang van goed bestuur te onderschrijven.
- Het hoofdlijnenakkoord schetst geen expliciete beleidswijziging gericht op het herstellen, veilig en toekomstbestendig maken van de aardbevingsgebieden in Groningen en Noord-Drenthe. Er wordt vanuit

gegaan dat de kabinetsreactie *Nij Begun* op de Parlementaire Enquête Groninger Aardgaswinning (PEGA) leidend is en blijft.

Gaswinning Noordzee

- Het opschalen van gaswinning op de Noordzee draagt bij aan de leveringszekerheid in de transitie naar een volledig duurzame energievoorziening in 2050 en helpt ook bij het vullen van onze gasbergingen. De daling van de gasproductie op de Noordzee wordt afgevlakt en is een voorzetting van het in 2022 ingezette ‘versnellingsplan gaswinning Noordzee’.
- Gaswinning op de Noordzee vermindert de (West-Europese) importafhankelijkheid en het in Nederland gewonnen gas is vaak ‘schoner’ dan geïmporteerd gas/vloeibaar gas (LNG). Daarnaast levert het ook meer generale inkomsten op in de vorm van extra gasbaten en maakt het Nederlandse consumenten minder kwetsbaar voor prijsschommelingen op de LNG-markt.
- Risico’s voor gaswinning op de Noordzee zijn het vertrouwen in het huidige investeringsklimaat, de ruimtelijke uitdagingen t.o.v. inpassing van andere activiteiten op zee, eventuele gevolgen voor ecologie, langere vergunningstrajecten door rechtszaken vanuit milieuorganisaties (bijv. op het gebied van stikstof).
- Voor het behalen van enig rendement is ook haast geboden vanwege het noodzakelijke behoud van de benodigde infrastructuur, die ook nog een belangrijke rol kan spelen in de energietransitie op het gebied van waterstof en carbon capture en storage (CCS). Concrete voorbeelden zijn dat de bestaande gasinfrastructuur op termijn steeds meer benut gaat worden door op de Noordzee geproduceerde waterstof en lege gasvelden voor opslag van CO₂ (CCS).
- Ook is het winnen van gas op zee wel duurder t.o.v. gaswinning uit het Groningenveld of uit de kleine velden op land, omdat de infrastructurele en operationele kosten op zee hoger zijn.

Europa en internationaal

Handel en EU-samenwerking

Toelichting:

- Het Hoofdlijnenakkoord is vooral op Nederland gericht. De internationale dimensie die er is, is vooral gericht op weerbaarheid, veiligheid, internationale afdrachten en migratie. Het hoofdlijnenakkoord stelt dat Nederland een constructieve partner blijft in de EU. Uit de inzet op terreinen als migratie (opt out asiel), afdrachten (omlaag), landbouw (derogaties behouden/bepreiten inzake stikstof/landbouw beleid) volgt een opdracht richting de EU.

- Europawet wordt doorgezet met daarin met name aandacht voor de informatievoorziening bij voorbereiding en totstandkoming van Europese wetgeving. De Europawet formaliseert de afspraken over EU informatievoorziening richting de Kamer.
- Er komen in algemene zin geen nieuwe nationale koppen op Europees beleid. Het beleid rondom bestaande nationale koppen is genuanceerder. Op het gebied van landbouw en visserij worden nationale koppen zoveel mogelijk geschrapt, in het kader van de economie en het vestigingsklimaat zullen nationale koppen die leiden tot extra regeldruk waar mogelijk worden geschrapt. Op het gebied van klimaat, de energietransitie en de afbouw van fossiele subsidies zullen geen nieuwe nationale koppen komen. Er wordt niet getornd aan de internationale en Europese klimaatdoelen.
- Er komt een nieuwe permanente Kamercommissie waarin constitutionele advisering/toetsing plaatsvindt onder andere voor (goedkeuring van) internationale en EU-verdragen en de implementatie van EU-regelgeving.
- Het Hoofdlijnenakkoord stelt dat de Europese begrotingsnormen zoals vastgelegd in de Wet Houdbare Overheidsfinanciën (wet Hof) en het Stabiliteit- en Groeipact worden gerespecteerd. Om almaar stijgende rekeningen te voorkomen wordt gestuurd op een meerjarig EMU-saldo gedurende de kabinetsperiode van maximaal 2,8% BBP. De schuld blijft onder de 60%. Er wordt dicht op de 3% gestuurd, waardoor bij financiële of conjuncturele tegenvallers er sneller additioneel beleid nodig is.
- Het hoofdlijnenakkoord zet in op lagere EU-afdrachten, namelijk dat de Nederlandse afdrachten aan de Europese begroting vanaf 2028 met € 1,6 mld. minder zullen stijgen dan nu in de meerjarenraming is voorzien. De inzet in de onderhandelingen zal daartoe bestaan uit een combinatie van een acceptabele omvang van het meerjarig financieel kader (MFK, ofwel de EU-begroting) en een voor Nederland acceptabel aandeel in de nationale bijdragen via het eigenmiddelenbesluit. Indien de besparing die hieruit voort moet komen niet wordt gerealiseerd, wordt dit in mindering gebracht op de begrotingen van de ministeries.
- Het hoofdlijnenakkoord stelt dat het cruciaal is dat we onze nationale soevereiniteit behouden. Nederland staat dan ook zeer kritisch tegenover verdere uitbreiding van de Europese Unie. Er worden geen concessies gedaan aan de Kopenhagen-criteria voor het lidmaatschap van de EU. Wel wordt politieke, militaire en financiële steun uitgesproken voor Oekraïne, waarbij geen extra middelen worden vrijgemaakt (de financiële dekking loopt tot en met eind 2025). Verder worden de uitgaven aan defensie in lijn gehouden met de NAVO-norm van tenminste 2% van het bruto binnenlands product (bbp) en wordt deze verplichting wettelijk vastgelegd.
- Volgens het Hoofdlijnenakkoord moet Nederland strategische voorraden aanhouden van essentiële zaken zoals medicijnen, in het bijzonder de

voedselzekerheid op orde heeft en vitale infrastructuur, waaronder watervoorraad en energie, zeker stelt. Het handels- en industriebeleid, ook in EU-kader, moet bijdragen aan vermindering van strategische afhankelijkheden, bijvoorbeeld ten aanzien van China op het gebied van kritieke grondstoffen. Er wordt voor het behoud van welvaart ingezet op handelsverdragen waarbij gelijke en redelijke standaarden van belang zijn.

- In het hoofdlijnenakkoord staat het voornemen dat we niet willen importen wat we in Nederland niet mogen produceren.

Impact:

- De onderhandelingen die de coalitie gaat voeren richting de EU in het kader van een asiel opt-out, lagere afdrachten en landbouwderogaties, zal van invloed zijn op de algehele positie en invloed van Nederland in de EU.
- Het vraagt een (integrale) strategie richting EU om effectieve en constructieve partner te zijn en positie te hebben. De onderhandelingsaanpak die de coalitie gaat voeren richting te EU, zal van invloed zijn op de positie en invloed van Nederland in de EU. Om zaken te realiseren is het nodig om tactvol en strategisch te opereren (geven en nemen). Het hangt ook af van de uitkomsten van de Europese verkiezingen en de koers van de nieuwe Commissie. De geopolitieke situatie vraagt om een sterk Europa. We verwachten van de nieuwe Commissie een agenda op thema's als green industrial deal, economische weerbaarheid, digitalisering. Thema's als waar we als EZK belangen hebben en een goede positie en invloed en capaciteit van Nederland en EZK nodig hebben.
- Voor wat betreft het Meerjarig Financieel Kader (MFK; EU-meerjarenbegroting) is de verwachting is dat de discussie in de EU juist zal gaan over inzet van extra middelen voor de grote opgaven (klimaat, digitalisering, strategische autonomie) waar we voor staan. Dat in tegenstelling tot de inzet van de coalitie om EU-afdrachten te verminderen.
- De kritische positie t.a.v. uitbreiding EU is een aanscherping ten opzichte van staand beleid. Het vasthouden aan de Kopenhagen-criteria is staand beleid.
- Het is nog niet helemaal duidelijk wat er wordt bedoeld met het voornemen dat we niet willen importeren wat we in Nederland niet mogen produceren. Deze maatregel lijkt gericht te zijn op land- en tuinbouw en visserij. Het zou kunnen betekenen dat we de standaarden die we binnenlands opleggen, ook opleggen aan buitenlandse producenten die aan Nederland leveren. Naar verwachting zal binnen de EU de komende jaren ook actiever worden ingezet op gelijke standaarden in afspraken met derde landen.

Ontwikkelingssamenwerking

Toelichting:

- **Het hoofdlijnenakkoord wil gerichte keuzes voor ontwikkelingssamenwerking. Het budget voor ontwikkelingssamenwerking wordt aangepast op de schuivende verhoudingen in de wereld.**
- Budgettaire effect: bezuinigingen van 2,5 mld. euro structureel op de begroting van het Ministerie van Buitenlandse Zaken.

Koppeling met EZK-beleid:

- Het budget van ontwikkelingssamenwerking is primair terug te vinden op de begroting van het Ministerie van Buitenlandse Zaken.
- Er is een grote kans dat EZK ook de gevolgen van een bezuiniging voelt omdat EZK verantwoordelijk is voor de mondiale klimaatonderhandelingen.
- Ook is een van de doelen van ontwikkelingssamenwerking het bevorderen van duurzame groei en klimaatactie wereldwijd. De kennis en kunde van het Nederlandse bedrijfsleven wordt hierbij gebruikt om kansen te benutten.

Impact:

- Het bezuinigen op ontwikkelingssamenwerking heeft aanzienlijke gevolgen voor de onderhandelingspositie in internationale gremia zoals de G20. Dit is van invloed op thema's zoals mondiale klimaatonderhandelingen en partnerschappen op het vlak van grondstoffen. EZK is hier als coördinerend departement verantwoordelijk voor.
- Ten tweede heeft het gevolgen voor Nederlandse bedrijven en organisaties die internationaal opereren en handelen om mondiale uitdagingen zoals voedselzekerheid, gezondheid, duurzaamheid of digitalisering. Hierbij worden uitdagingen gerelateerd aan ontwikkeling en handelskansen samengenomen.

Uitvoering, toezicht en de diensten van EZK

Algemeen

- Positief is de zin in het onderhandelingsakkoord dat uitvoering (en toezicht) van meet af aan betrokken moet worden bij beleidsontwikkeling. Dit is in lijn met verschillende oproepen vanuit EZK-organisaties, zowel binnen EZK als in Rijksbreed. Meerdere organisaties hebben aangegeven opgedreven te willen werken en daarmee een partner bij de beleidsvorming te zijn. Hier is binnen EZK nog een ontwikkelingslag op te maken. Door uitvoerings- en toezichtsorganisaties vroegtijdig aan tafel te zetten, kan gebruik worden gemaakt van hun expertise en kan vroegtijdig worden aangegeven op welke manier maatschappelijke/politieke doelen wel of niet behaald kunnen worden.
- Vanuit het hoofdlijnenakkoord volgt een generieke taakstelling op de apparaatsbudgetten van de Rijksoverheid (exclusief uitvoering) van in totaal € 1 mld. in 2029. Het doel zoals gesteld in het hoofdlijnenakkoord is de apparaatsuitgaven structureel te verminderen met 22% (gefaseerde oploop in stappen van ca. 5% per jaar van 2025 tot 2029) en de uitgaven aan

externe inhuur terug te brengen tot de norm van 10% van de totale personele uitgaven.

- Het Centraal Planbureau en toezichthouders Autoriteit Consument en Markt (ACM) en Staatstoezicht op de Mijnen (SodM) vallen begrotingstechnisch onder het apparaat van het ministerie van EZK. Dit komt doordat zij een “dienst” zijn en onder de apparaatskosten van EZK vallen. Dit is anders dan bij agentschappen en zelfstandige bestuursorganen (ZBO's). Onduidelijk is hoe dit zich verhoudt tot de keuze van de coalitie om uitvoering en toezicht uit te zonderen van de 22% taakstelling. Hiervoor is een politiek besluit nodig. De budgettaire risicoanalyse van directie FEZ gaat hier nader op in.
- Het in het hoofdlijnenakkoord genoemde voorstel om de uitgaven aan externe inhuur Rijksbreed te verlagen tot de Roemernorm (maximaal 10% van de totale uitgaven aan personeel) heeft negatieve consequenties voor de continuïteit en dienstverlening van EZK-organisaties. Met name Nationaal Coördinator Groningen (NCG), Instituut Mijnbouwschade Groningen (IMG), DICTU en Staatstoezicht op de Mijnen (SodM) worden hierdoor geraakt. Zie ook hieronder bij de reflectie per dienst.
- De nullijn voor ambtenaren in 2026 kan een risico vormen in de huidige krappe arbeidsmarkt, speciaal voor moeilijk vervulbare functies zoals IT, security en juristen.
- Budgettair effect:
 - Generieke taakstelling apparaat: Rijksbreed ombuiging van € 1 mld. structureel Rijksbreed (nr. 26), op EZK-begroting: ombuiging van € 91 mln. (op basis van memo ambtelijk Financiën).
 - Nullijn rijksambtenaren: € 600 mln. voor 1 jaar, geen direct effect op EZK-begroting.

Reflectie per dienst

De voorstellen in het hoofdlijnenakkoord raken uiteraard ook de uitvoerende diensten van EZK. Dit is op hoofdlijnen een eerste indruk van de belangrijkste veranderingen voor de diensten:

- Autoriteit consument en markt (ACM):
 - Het hoofdlijnenakkoord geeft prioriteit aan het oplossen van netcongestie, waarbij de regie bij het kabinet ligt, onder andere als het gaat om (her-)prioritering van wie wanneer op het net wordt aangesloten. De ACM heeft momenteel de bevoegdheid om aansluitvoorwaarden vast te stellen, dat kan het kabinet niet zomaar bepalen. Het kabinet kan wel uitbreidingsinvesteringen van het net prioriteren, bijvoorbeeld via het Meerjarenprogramma Infrastructuur Energie en Klimaat (MIEK).

- De coalitie wil dat de kosten van energie voor bedrijven en consumenten niet te veel uit de pas lopen met buurlanden. De ACM stelt de verdeling vast van de nettarieven over verschillende gebruikersgroepen. Vanuit Europese kaders geldt het uitgangspunt dat de veroorzaker betaalt voor gemaakte kosten. Een korting voor een bepaalde groep gebruikers leidt tot hogere tarieven voor andere gebruikers.
- De coalitie beoogt de Autoriteit Consument en Markt (ACM) als toezichthouder meer instrumenten te bieden om te voorkomen dat het (online) aanbod van nieuws nog verder verschaalt en/of in buitenlandse handen valt. Momenteel zet EZK samen met de ACM stappen om te voldoen aan de Media Freedom Act. Het betrekken van de kwalitatieve mediapluriformiteit kan een welkome aanvulling zijn voor het beoordelingscriteria bij de toepassing van de mededingingswet. De ACM heeft dit betrokken in haar onderzoek naar de fusie tussen DPG en RTL. De aankomende Europese Media Freedom Act verplicht lidstaten om bij media concentraties die de pluriformiteit kunnen raken een toets uit te voeren.
- Voornemens op het vlak van verantwoord gebruik van AI en algoritmes zijn voor ACM relevant, hangt af van uiteindelijke uitwerking.
- Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS):
 - Het CBS kan een rol spelen in de aangekondigde 'kennisinfrastructuur en de benutting daarvan in beleid en begrotingen te verbeteren, in het bijzonder voor de (middel-)lange termijn en voor demografische ontwikkelingen';
 - en in een aanpak tegen desinformatie.
- Centraal Planbureau (CPB):
 - Het hoofdlijnenakkoord kondigt een wetenschappelijke standaard voor het gebruik van modellen en algoritmes aan.
 - Daarnaast komt er een wettelijke regeling voor en van de onafhankelijke inspecties, toezichthouders en autoriteiten.
 - Momenteel hanteert CPB al wetenschappelijke standaarden en bestaat er al een wettelijke regeling voor de onafhankelijke planbureaus. Deze beide punten kunnen mogelijk leiden tot aanpassingen in de werkwijze van het CPB.
- DICTU
 - Tweerichtingenverkeer: Waar regelingen verdwijnen, verdwijnt ook de bijbehorende IT. Voor nieuw beleid is nieuwe IT nodig. Beide leiden tot werk voor DICTU.
 - Daar staat tegenover dat een krimp van het ambtenarenapparaat ook leidt tot minder vraag naar de DICTU-dienstverlening. Doordat dit tot verlies aan schaalgrootte kan leiden, kan dit betekenen dat

voor opdrachten die wel uitgevoerd blijven worden de tarieven stijgen. Het is dan immers nodig om overheadkosten te verdelen over een kleiner aantal opdrachten, waardoor deze duurder worden.

- Voor DICTU is het in een krappe arbeidsmarkt moeilijk om aan ICT-personeel te komen om extra werk te kunnen realiseren. DICTU heeft veel externen op projectbasis in dienst bij verschillende opdrachtgevers. Zowel de organisatie als dergelijke projecten lopen continuïteitsrisico's indien de externe inhuur drastisch moet worden verminderd volgens het niveau van de 10%-norm.
- Instituut Mijnbouwschade Groningen (IMG)
 - IMG geeft uitvoering aan Tijdelijke wet Groningen en de beleidsmaatregelen die voortvloeien uit *Nij Begun*, het maatregelenpakket van het kabinet naar aanleiding van de parlementaire enquête gaswinning Groningen.
 - Er worden in het hoofdlijnenakkoord geen wijzigingen voor IMG en de opdracht in Groningen aan gekondigd.
 - Voor IMG geldt dat, naast de flexibele schil, de inhuur van externe hoogwaardige professionals nodig is om de maatregelen uit *Nij Begun* om te zetten in regelingen van gedupeerde Groningers. Verlaging tot de 10%-norm heeft daarmee reële risico's voor de continuïteit en dienstverlening.
- Kamer van Koophandel (KvK)
 - De nadruk op administratieve en financiële lastenverlaging voor burgers en ondernemers kan mogelijke van invloed worden op de nu voorgestelde financieringsystematiek van KvK bij de vernieuwing van de Handelsregisterwet.
 - De aanpak voor beperking van schijnzelfstandigheid (zzp'ers) wordt doorgezet. Dit heeft impact op de poortwachtersfunctie van de KvK. Mogelijk komen er als gevolg van deze aanpak minder inschrijvingen in het Handelsregister.
 - De aandacht voor veiligheid vraagt extra aandacht en investeringen in de (cyber)veiligheid bij de primaire processen van KvK.
 - De evaluatie van de (uitvoering van) de Wet Open overheid kan van invloed zijn op de mate van openbaarheid van het Handelsregister. De Wet open overheid ziet namelijk ook toe op het (her)gebruik van data uit het Handelsregister.
- Nationaal Coördinator Groningen (NCG)
 - NCG geeft uitvoering aan de versterkingsoperatie en de beleidsmaatregelen die voortvloeien uit *Nij Begun*, het maatregelenpakket van het kabinet naar aanleiding van de parlementaire enquête gaswinning Groningen.
 - Er worden in het hoofdlijnenakkoord geen wijzigingen voor NCG en de opdracht in Groningen aan gekondigd.

- De NCG heeft als tijdelijke organisatie veel technische en specialistische mensen nodig, die veelal extern ingehuurd worden. Verlaging tot de 10%-norm heeft daarmee reële risico's voor de continuïteit en dienstverlening. Dit kan gevolgen hebben voor de versterkingsopgave in de aardbevingsgebieden in Groningen.
- Nederlandse Emissieautoriteit (NEa):
 - Aangezien vrijwel alle taken die de NEa uitvoert voortvloeien uit Europese regelgeving verwachten we weinig organisatorische consequenties.
 - Mogelijk gaan enkele taken bij het afschaffen van nationale koppen niet door, zoals bijmengverplichting bioplastic.
 - NEa voert in opdracht van het ministerie van Financiën de CBAM-regeling uit. Om uitvoeringstechnische redenen heeft NEa aangegeven een specifiek onderdeel alleen uit te kunnen voeren uitbesteding en externe inhuur (dit wordt momenteel voorbereid). Doordat het een relatief kleine organisatie is (circa 100 medewerkers) wordt de 10%-norm op basis van één specifieke opdracht snel overschreden. Verlaging tot de 10%-norm heeft daarmee reële risico's voor de continuïteit en dienstverlening. Dit geldt ook voor de uitvoering van de Inframarginale Electriciteitsheffing, een tijdelijke regeling waarvoor ook tijdelijk specifieke externe deskundigheid gewenst is.
- Rijksinspectie voor Digitale Infrastructuur (RDI)
 - Aandacht voor digitalisering, cyber en weerbaarheid is beperkt in het hoofdlijnenakkoord, dus de impact op RDI lijkt ook beperkt.
 - Digitale meters zijn nodig om inzicht te vergaren voor het stopzetten van salderingsregeling per 2027. Voor RDI is het belangrijk is dat het voorgenomen toezicht van RDI op de Energie Meter Wissel doorgaat.
 - Voornemens op het vlak van verantwoord gebruik van AI en algoritmes zijn voor RDI relevant, hangt af van uiteindelijke uitwerking.
- Rijksdienst voor ondernemend Nederland (RVO):
 - Het hoofdlijnenakkoord stelt dat uitvoerders vroegtijdig worden betrokken in beleidsvorming. Dat is gunstig. Zo kan er gezamenlijk voor gezorgd worden dat regelingen en programma's minder complex zijn, minder concurreren en minder conflicteren met bestaande regelingen. Dit kan leiden tot betere dienstverlening aan ondernemers en burgers en meer vertrouwen in de overheid. RVO bepleit dit vaker en zet haar kennis hier graag voor in.
 - De ingrepen uit het hoofdlijnenakkoord op beleid(smiddelen) kunnen ook impact hebben op de opdrachten aan RVO. Een voorbeeld is de SDE++, die RVO uitvoert. Andere voorbeelden zien we op het agrarische domein, als gevolg van bijvoorbeeld de

herziening stikstof- en mestregels. Ook het overdragen van SPUK's naar gemeenten kan van invloed zijn op RVO; op dit moment voert RVO een groot aantal SPUK's uit. Daarnaast zou de taakstelling subsidies, afhankelijk van de nadere uitwerking, van invloed kunnen zijn op het RVO-instrumentarium. RVO is een opdrachtgefinancierde organisatie.

- In algemene zin kan de taakstelling op het beleidsapparaat betekenen dat er minder beleid en dus minder opdrachten richting RVO komen. Dit geldt niet alleen voor EZK maar voor al onze opdrachtgevers. Daarmee kan de taakstelling van grote invloed zijn op de RVO-organisatie.
- Als publieke dienstverlener is RVO in verschillende domeinen afhankelijk van externe inhuur, bijvoorbeeld als het gaat om ICT-systemen en het afhandelen van tijdelijke crisisregelingen (zoals de TVL en de TEK). Een harde norm op externe inhuur kan dan ook van grote invloed zijn op de dienstverlening vanuit RVO.
- **Staatstoezicht op de Mijnen (SodM)**
 - Het hoofdlijnenakkoord schetst de prioriteit op benutting van de ondergrond voor grootschalige energieopslag en CCS. Hetzelfde geldt voor de gewenste versnelling van gaswinning op de Noordzee. Dit heeft gevolgen voor het werkterrein van SodM.
 - SodM is een rijksinspectie. Het hoofdlijnenakkoord beoogt een wettelijke regeling voor de onafhankelijkheid van rijksinspecties in te stellen.
 - De SodM is relatief meer afhankelijk van externe inhuur door de vereiste technische en specialistische kennis. Verlaging tot de 10%-norm heeft daarmee reële risico's voor de continuïteit en dienstverlening.
- **De organisatie voor Toegepast- Natuurwetenschappelijk Onderzoek (TNO):**
 - TNO fungeert als onafhankelijke organisatie op het gebied van innovatie en vestigingsklimaat. Zij neemt een belangrijke rol in door haar publiek-private samenwerking met bedrijven (topsectoren, branches, MKB, spin-offs), vakdepartementen en kennispartners (universiteiten, hogescholen), in en vanuit regionale innovatie-ecosystemen.
 - Het aflopen van het Nationaal Groeifonds en het verlagen van het Fonds voor Onderzoek en Wetenschap beperkt de mogelijkheden voor TNO om deze rol in te nemen en betekent dat de uitdaging voor TNO met name ligt in het omzetten van de Groeifondsgelden uit de eerste drie ronden in structurele innovatieve samenwerkingsverbanden met het bedrijfsleven en in te spelen op de kansen vanuit het hoofdlijnenakkoord (defensie, duurzame energie, zorg, regiodeals).

Bijlage: Planbureaus over het hoofdlijnenakkoord

Centraal Planbureau (CPB)

- Het hoofdlijnenakkoord verlaagt de overheidsuitgaven met € 4,7 mld. en verzwaart de beleidsmatige lasten met € 0,3 mld. Het EMU-saldo zal in 2026 door de 3%-norm schieten (-3,3%).
- De saldodoorrekeningen van het CPB zijn somberder dan die van het hoofdlijnenakkoord. Wel valt het EMU-schuldniveau in 2028 0,4 procentpunt lager uit dan in het basispad. Dat komt doordat lastenverlichtende maatregelen (minder inkomsten voor de staat) vooral in het begin van de regeerperiode zijn ingeboekt, en lastenverzwarende maatregelen (meer inkomsten voor de staat) en bezuinigingen vooral in de latere jaren.
- De uitgaven aan zorg en defensie stijgen het sterkst, terwijl de uitgaven het hardst dalen voor klimaat en milieu, internationale samenwerking, onderwijs en openbaar bestuur.
- Het effect op bbp-groei is marginaal: 0,1 procentpunt per jaar hoger. De werkloosheid ligt 0,3 procentpunt lager in 2028.
- Het hoofdlijnenakkoord verlaagt de lasten op arbeid en vermogen, en verhoogt de lasten op klimaat en milieu en overig. De mediane koopkracht gaat er per jaar 0,2% op vooruit, het aantal personen in armoede daalt met 0,7% in 2028. De koopkracht stijgt het sterkst voor uitkeringsgerechtigden (0,5%). Gepensioneerden (0,3%) gaan er ook meer op vooruit dan werkenden (0,1%).
- Door aankomend jaar netto € 7,4 mld. meer uit te geven dan in de huidige begroting blijft het beleid voorlopig procyclisch. Dat betekent dat de overheid de economie(over)stimuleert in tijden van hoogconjunctuur. Bovendien hebben we te maken met een krapte op de arbeidsmarkt, waardoor niet alle gewenste uitgaven daadwerking gedaan kunnen worden, omdat er niet genoeg mensen zijn om het werk te doen. Er is dus kans op onderuitputting (de middelen kunnen niet worden besteed).

Sociaal en Cultureel Planbureau (SCP)

- Bestaanszekerheid: Het SCP merkt op en betreurt dat de doelen omtrent armoede minder vergaand zijn dan in de vorige kabinetten. Daarnaast wordt bestaanszekerheid voornamelijk aangevlogen vanuit het oogpunt van financiële zekerheid, terwijl er ook aandacht nodig is voor andere aspecten, zoals (mentale) gezondheid. Daarnaast merkt het SCP op dat het hoofdlijnenakkoord inzet op versimpeling van het sociale zekerheidsstelsel, een wenselijke verandering. Dit gaat wel ten koste van de gerichtheid van de ondersteuning.
- Asiel en migratie: Het het akkoord zet in op restrictief beleid, waarbij de belangen van Nederland boven die van asielzoekers, migranten en andere (Europese) landen gaan. Het akkoord stelt dat er een afweging moet worden gemaakt tussen economische baten en maatschappelijke kosten van migratie, maar dat een visie hierop ontbreekt. Het SCP zet vraagtekens bij haalbaarheid en uitvoerbaarheid van de maatregelen. Sommige maatregelen zullen naar verwachting geen standhouden bij de rechter, lang duren om in te voeren of nog meer druk zetten op de IND en aldaar doen toenemen. Het akkoord spreekt van verbeterde sociale cohesie als gevolg van afnemende migratie, maar het SCP ziet daar geen eenduidige aanwijzingen voor.
- Verduurzaming: Het SCP merkt op dat het hoofdlijnenakkoord een terughoudende en terugtrekkende visie heeft op klimaat en natuur. Het lagere

transitietempo zal tegemoetkomen aan zorgen van bepaalde burgers, maar staat ook op gespannen voet met het Urgenda-vonnis. Er zijn hoge verwachtingen van technologische oplossingen en ruimte voor soepelere natuur- en klimaatregels, maar het is onduidelijk of en op welke termijn deze verwachtingen te realiseren zijn. Het is positief dat er meer oog is voor minder daadkrachtige mensen en bedrijven in de energietransitie. Tot slot merkt het SCP op dat er weinig aandacht is voor de verantwoordelijkheidsverdeling tussen overheid, burgers en het bedrijfsleven en hier meer invulling aan dient te worden gegeven in de verdere uitwerking.

- **Zorg:** Er dienen keuzes te worden gemaakt ten behoeve van de houdbaarheid van de zorg, maar deze zijn afwezig in het akkoord. Zo wordt wel gesteld dat het aantrekkelijker moet worden in de zorg te werken, maar wordt intensivering van het TAZ-programma (Toekomstbestendige Arbeidsmarkt Zorg en Welzijn) teruggedraaid. Er is nauwelijks aandacht voor mantelzorg en vrijwilligerswerk in het akkoord. Het verlagen van het eigen risico kan zorg mijden voorkomen bij lage inkomens, maar kan zorgen voor een aanzuigende werking. Er is te weinig aandacht voor het adresseren van dit effect. Het akkoord signaleert het belang van preventie, maar bezuinigt op de publieke gezondheidszorg. Dit oogt tegenstrijdig.
- **Overig:** er is weinig aandacht voor ongelijkheid, het akkoord stelt niet verder te willen nivelleren. Ook is er veel aandacht voor het hier en nu, minder op brede internationale context en de toekomst.

Voorgestelde datum van behandeling: 3 juni 2024

Datum eventuele voorgaande behandeling: n.v.t.

Bij behandeling aanwezigheid gewenst van: [REDACTED]

Afgestemd met: n.v.t.

Parafenroute

[REDACTED]

Boedelbrief EZK 2024: Budgettaire risicoanalyse

Een overzicht van budgettaire risico's voortkomend uit het Hoofdlijnenakkoord (HLA) en reeds bestaande risico's op de begrotingen van EZK

Inhoud

Hoofdstuk 1: Inleiding 71

Hoofdstuk 2: Budgettaire impact HLA op begrotingen van EZK 73

A. Onderdeel van budgettaire bijlage HLA 73

B. Geen onderdeel van budgettaire bijlage HLA 76

Energietransitie, leveringszekerheid en klimaatadaptatie (par. 5 in HLA) 76

Solide overheidsfinanciën, economie en vestigingsklimaat (par. 10 in HLA)

79

Overige/EZK-brede risico's 79

Hoofdstuk 3: Bestaande budgettaire risico's (exclusief impact HLA) 81

Bedrijfsleven en innovatie 81

Groningen en ondergrond 81

Energie en klimaat 83

Bijlage 1: Generieke taakstelling subsidies (HLA) 87

Hoofdstuk 1: Inleiding

Dit document inventariseert de grootste en/of meest urgente en onvermijdelijke budgettaire risico's voor de EZK-begroting van een omvang boven de ca. € 100 mln. In beginsel is een basisregel in het begrotingsbeleid dat departementen 'de eigen broek ophouden', dat wil zeggen dat zij budgettaire tegenvallers op de eigen begroting moeten inpassen. Dat zal voor verschillende van de in deze nota geïnventariseerde risico's moeilijk liggen, gegeven hun omvang en de beperkte

absorptieruimte van de EZK-begroting. Veel budgetten op de EZK-begroting zijn immers reeds bestuurlijk of juridisch verplicht.

Los van de EZK-specifieke risico's merken wij op dat het HLA in zekere zin budgettair scherp aan de wind zeilt, omdat de afstand ten opzichte van de Europese saldogrens van -3% BBP gering is, en de opbrengst van een aantal van de in het akkoord opgenomen besparingen niet volledig zeker is. Het akkoord geeft aan, dat in geval van forse budgettaire tegenvallers eerst de indexatie van begrotingen ingehouden zal worden, waarmee de reële waarde van budgetten daalt. Als dit onvoldoende ruimte schept, kunnen nieuwe ombuigingen aan de orde zijn. Ook het CPB geeft in haar [analyse](#) aan dat maatregelen, waaronder de apparaats- en subsidietaakstelling van ieder € 1 mld structureel, nader uitgewerkt dienen te worden voordat de precieze effecten te bepalen zijn.

De budgettaire risico's op het gebied van *Bedrijfsleven en Innovatie* en *Economie en Digitalisering* doen zich voornamelijk voor als gevolg van de ambities uit het HLA waarvoor beperkt of geen middelen beschikbaar zijn gesteld. Onder andere de concurrentiepositie van Nederland, het vestigingsklimaat, en de versterking van de kenniseconomie, innovatie, en (digitale) infrastructuur worden als prioriteiten genoemd in het HLA, zonder additionele middelen (los van de algemene, extra middelen voor Invest-NL).

Op het terrein van *Energie en klimaat* is het een risico dat, door de maatregelen in het HLA, de kans kleiner is dat het nationale streefdoel van 55% CO₂-reductie wordt gehaald en het minder zeker is dat Nederland voldoet aan de zogenoemde 'Effort Sharing Regulation' (ESR) verplichting. Mogelijk maakt dit de positie van de Staat in de lopende klimaatzaak Bonaire kwetsbaarder en worden nieuwe rechtszaken - vergelijkbaar met de Urgenda-rechtszaak - tegen de Staat aangespannen. Dit kan nopen tot aanvullende maatregelen die gepaard kunnen gaan met extra uitgaven. Ook zijn mogelijk extra uitgaven nodig om ESR-budget van andere lidstaten te kopen om aan de ESR-verplichting te voldoen. Daarnaast kan het niet tijdig of niet goed implementeren van EU-richtlijnen leiden tot boetes en/of dwangsommen van het EU-Hof.

De grootste budgettaire risico's voor *Groningen en Ondergrond* hangen samen met de verschillende juridische procedures met de Nederlandse Aardolie Maatschappij (NAM) en haar aandeelhouders Shell en Exxon. In de afgelopen kabinetsperiode is dit dossier 'generaal' behandeld vanwege de omvang en politieke aard. Dit betekent dat dit een risico is voor het Rijksbrede begrotingsbeeld en niet specifiek voor de EZK-begroting. Overigens staat dit niet expliciet opgenomen in de (concept) begrotingsregels van het 17^e rapport van de Studiegroep Begrotingsruimte, maar wij gaan ervanuit dat dit ook deze kabinetsperiode de staande praktijk blijft.

Hoofdstuk 2: Budgettaire impact HLA op begrotingen van EZK

In de budgettaire bijlage van het HLA staat een aantal maatregelen met directe consequenties voor de EZK-begroting. Deze worden onder kopje 'A' toegelicht. In het HLA zelf staan daarnaast verschillende ambities op EZK-terrein die niet (of naar verwachting onvoldoende) terugkomen in de budgettaire bijlage. Deze worden onder kopje 'B' toegelicht.

A. Onderdeel van budgettaire bijlage HLA

In onderstaande tabel zijn de maatregelen uit de budgettaire bijlage gepresenteerd die direct gevolgen hebben voor de EZK-begroting (uitgavenkant; (fiscale) maatregelen aan de inkomstenkant zijn hier buiten beschouwing gelaten). Hierbij wordt de volgorde (en nummering) van de tabel in de budgettaire bijlage gevolgd. De maatregelen worden onder de tabel nader toegelicht. Daarnaast staan in de tabel ook maatregelen die niet direct gevolgen hebben voor de EZK-begroting, maar mogelijk wel impact hebben op de terreinen van EZK (bv. extra middelen voor nationale veiligheid, InvestNL of de bezuiniging op EU-afrachten).

Tabel 1. Overzicht uitgavenmaatregelen EZK in budgettaire bijlage HLA (ingedeeld naar de begrotingen van EZK en volgorde uit het HLA)

Budgettaire gevolgen (uitgaven) relevant voor EZK (min-teken is saldoverbeterend; bedragen in € mln)						
Nr.	Omschrijving	2025	2026	2027	2028	Struc.
EZK-begroting						
26	Terugdraaien groei apparaat, rijksoverheid (kerndepartementen, externe inhuur Roemernorm en communicatie)	-239	-463	-684	-904	-1.000
	<i>Deel EZK, taakstelling kerndepartementen (excl. NCG)</i>	-21,8	-41,9	-62,5	-78,9	-86,8
	<i>Deel EZK, taakstelling realisatie externe inhuur (excl. kerndepartementen)</i>	-1,1	-1,4	-2,1	-3,0	-4,1
29	Overheveling specifieke uitkeringen naar het Gemeentefonds		-638	-638	-638	-638
	<i>Deel EZK</i>	PM	PM	PM	PM	PM
39	Prijzrisicobuffer 10% subsidies duurzame energie (SDE)		-1.000	-1.000	-1.000	-1.000
40	Generieke taakstelling subsidies rijksbreed	-275	-550	-800	-1.000	-1.000
	<i>Deel EZK</i>	PM	PM	PM	PM	PM
Klimaatfonds						
66	Kerncentrales (9,5 mld t/m 2035)			250	350	
71	Klimaatfonds (-1,2 mld t/m 2028)	-300	-300	-300	-300	
Nationaal Groeifonds						
68	Nationaal Groeifonds (-6,8 mld t/m 2034)	-180	-730	-1.200	-980	
Andere begrotingen (mogelijke impact op EZK kan EZK hier aanspraak op maken) *						
9	Internationale veiligheid versterken			1.400	1.700	2.400
12	Nationale veiligheid versterken	200	250	300	300	300
36	Lagere EU-afrachten (BZ-begroting)				-1.600	-1.600
67	InvestNL (1 mld)	200	400	400		
69	Fonds Onderzoek Wetenschap (-1,1 mld t/m 2031) (OCW-begroting)	-150	-150	-150	-150	

* Intensiveringen worden doorgaans op de Aanvullende Post van het Ministerie van Financien gezet.

26. Terugdraaien groei apparaat, rijksoverheid (kerndepartementen, externe inhuur Roemernorm en communicatie): EZK-aandeel ca. - € 91 mln structureel. Vanuit het HLA volgt een generieke taakstelling op de apparaatsbudgetten van de Rijksoverheid (excl. uitvoering) van in totaal € 1 mld in 2029. Het doel zoals gesteld in het HLA is de apparaatsuitgaven structureel te verminderen met 22%

(gefaseerde oploop in stappen van ca. 5% per jaar van 2025 tot 2029) en de uitgaven aan externe inhuur terug te brengen tot de norm van 10% van de totale personele uitgaven. Dit is een zeer forse taakstelling, die niet alleen met efficiencywinst te behalen is en die vergt dat er ook beleidsmatig prioriteiten en posterioriteiten worden vastgesteld.

Bij deze taakstelling zijn er vanuit EZK twee belangrijke aandachtspunten:

1. De uitvoering is door het nieuwe kabinet van de apparaatstaakstelling uitgezonderd. Echter, voor zover uitvoeringsorganisaties onderdeel zijn van het centraal apparaat zijn die wél onderdeel van de grondslag. Voor EZK gaat het dan om het CPB, SodM en ACM, waar een taakreductie vrijwel niet uitvoerbaar is. Ook bij diverse andere departementen geldt dat inspecties en toezichthouders onder de grondslag vallen, met vergelijkbare problematiek als gevolg.
2. Er is reeds een flinke krimp van de middelen voor apparaatskosten in de komende jaren, als gevolg van de tijdelijkheid van budgetten voor beleid rond energietransitie/klimaat en Groningen (vanaf 2029). Los van de taakstelling krimpt het budget voor het kerndepartement EZK reeds met 12% (excl. NCG). Gecombineerd met de opgave vanuit het HLA leidt dit tot een afname van de apparaatsmiddelen van ca. 29%.
3. Daarnaast is bij verschillende uitvoeringsorganisaties om uiteenlopende redenen – zoals de inherente tijdelijkheid van het werk (NCG) of de zeer krappe arbeidsmarkt voor ICT-ers (RVO/DICTU) – het terugdringen van externe inhuur naar 10% vrijwel zeker onhaalbaar.

29. Overheveling specifieke uitkeringen naar het Gemeentefonds (impact EZK nog onbekend)

Dit betreft een overheveling van de specifieke uitkeringen aan decentrale overheden naar het Gemeentefonds, waarbij ook een budgetkorting van 10% wordt doorgevoerd. Het is momenteel nog onduidelijk wat de (budgettaire) impact voor specifieke uitkeringen van EZK is. Voorbeelden van specifieke uitkeringen vanuit de EZK-begroting naar de decentrale overheden zijn regelingen voor de operatie in Groningen en voor het handhaven van de energiebesparingsplicht. Voor Groningen wordt samen met de regio gewerkt aan een efficiëntieslag, maar heeft de regio ook de voorkeur voor het gebruik van specifieke uitkeringen.

39. Prijsrisicobuffer 10% subsidies duurzame energie (SDE) (- € 1 mld structureel)

Er wordt € 1 mld structureel afgeboekt van de SDE-kasreeks. Dit behelst in principe géén beleidsmatige versoering, maar een verkleining van een prijsbuffer om prijsfluctuaties op te vangen. Door het verkleinen van de prijsrisicobuffer naar circa 10% (oorspronkelijk 40%) worden er grotere risico's op de EZK-begroting genomen. De orde grootte van de tegenvallers die kunnen ontstaan indien de prijsdaling groter is dan 10% loopt in de honderden miljoenen per jaar. Dit kan niet worden opgevangen binnen de EZK-begroting. Zie verder de toelichting bij onderdeel B, nummer 6 voor de risico's die samenhangen met deze maatregel genoemd in het HLA.

40. Generieke taakstelling subsidies Rijksbreed (EZK-deel nog onbekend)

In het HLA is een oplopende generieke taakstelling subsidies opgenomen die Rijksbreed ingevuld dient te worden (van € 275 mln in 2025 oplopend naar structureel € 1 mld vanaf 2028). Op dit moment is de uitwerking van deze maatregel in het HLA nog niet verder geconcretiseerd, waardoor nog niet duidelijk is welk deel van de totale ombuiging van € 1 mld voor rekening van EZK komt. Het is onder meer onduidelijk of de SDE-regeling – verreweg de grootste subsidie van EZK – meetelt in de grondslag. Dat zou een dubbele korting betekenen, omdat hierop in het HLA ook specifiek is omgebogen.

Binnen de EZK-begroting zal besloten moeten worden hoe deze subsidiekorting verdeeld wordt over ons subsidie-instrumentarium. Daarbij dient rekening te worden gehouden met budgetten waar reeds juridische verplichtingen zijn aangegaan. Zo is het overgrote deel van de SDE-middelen op de korte- en middellange termijn juridisch verplicht. Hier kan dus niet op omgebogen worden. Risico is daardoor dat op korte termijn op andere subsidies zéér fors bezuinigd moet worden om de taakstelling in te vullen. Bijlage 1 geeft een overzicht van alle EZK-subsidies.

66. Kerncentrales (+ € 9,5 mld t/m 2035)

Momenteel is er in het Klimaatfonds € 4,6 mld beschikbaar voor de realisatie van twee kerncentrales. In het HLA wordt hier € 9,5 mld aan toegevoegd voor de realisatie van twee extra kerncentrales. Naar verwachting worden deze middelen toegevoegd aan het Klimaatfonds. Zie verder de toelichting bij onderdeel B, nummer 2 voor de risico's die samenhangen met deze maatregel genoemd in het HLA.

71. Klimaatfonds (- € 1,2 mld t/m 2028)

Op de in het Klimaatfonds voor groene waterstof en batterijen (naar rato) geormerkte middelen wordt cumulatief € 1,2 mld bezuinigd. Voor de ontwikkeling van een waterstofmarkt (o.a. infra, opschaling, import) is er ca. € 9 mld gereserveerd waarvan een deel al juridisch verplicht is.

NB. Ook de ombuiging op ontwikkelingssamenwerking (- € 2,4 structureel) kan gevolgen hebben op de beschikbare middelen voor de mondiale inzet op klimaatbeleid en het internationale Klimaatfonds.

68. Nationaal Groeifonds (- € 6,8 mld t/m 2034)

Er worden geen nieuwe projecten meer toegekend; ronde 4 en 5 komen te vervallen. Er is nu een portefeuille van 51 projecten (uit rondes 1, 2 en 3). De middelen voor deze projecten (toekenningen, voorwaardelijke toekenningen, reserveringen) blijven geborgd in het HLA. Daarnaast bestaat het risico dat de middelen voor NGF projecten op de departementale begrotingen mogelijk mee worden genomen bij de invulling van de generieke subsidietaakstelling.

69. Fonds Onderzoek en Wetenschap (- € 1,1 mld t/m 2031) (OCW-begroting)

Het Fonds voor Onderzoek en Wetenschap (totaal € 5 mld voor de periode 2022-2031) is door het vorige kabinet opgericht en staat op de begroting van OCW. Het

HLA bezuinigt op dit fonds met € 1,1 mld tot en met 2031 (€ 150 mln per jaar). Vanuit dit fonds heeft EZK middelen verkregen voor verschillende doeleinden: de Faciliteiten Toegepast Onderzoek (€ 500 mln) voor het verbeteren van de onderzoeksfaciliteiten van de Toegepaste Onderzoeksinstituten (TO2's) en Rijkskennisinstellingen (RKI's) in Nederland en cofinanciering van Europese partnerschappen (EuroQCI, EuroHPC, Internationaal Innoveren; in totaal € 292 mln). Het restant van het fonds (€ 4,4 mld) staat op de begroting van OCW. Mogelijk vallen de middelen op de EZK-begroting ook onder de bezuiniging op het fonds en moet EZK een deel inleveren. Een groot deel van deze middelen is echter al juridisch verplicht en/of bestuurlijk gebonden.

Intensiveringen waar EZK mogelijk aanspraak op kan maken (geen budgettaire risico) (nrs. 9, 12, en 67)

In het HLA worden middelen gereserveerd voor het versterken van internationale en nationale veiligheid (€ 2,7 mld structureel). Mogelijk kan EZK hier aanspraak op maken, bijvoorbeeld als het gaat om bescherming van de energie-infrastructuur op de Noordzee. Daarnaast worden extra middelen gereserveerd voor InvestNL (€ 1 mld), die een positieve bijdrage kunnen leveren aan het Nederlandse vestigingsklimaat.

B. Geen onderdeel van budgettaire bijlage HLA

Hieronder worden de maatregelen toegelicht die wel genoemd worden in het akkoord, maar niet in de budgettaire bijlage. Voor zover het realiseren van deze maatregelen aanvullende financiële middelen vereist, zal dus gekeken moeten worden of middelen voor andere beleidsdoelen geheralloceerd kunnen worden. Deze maatregelen worden hieronder nader toegelicht in de volgorde waarop deze ook in het HLA worden gepresenteerd.

Energietransitie, leveringszekerheid en klimaatadaptatie (par. 5 in HLA)

1. Leveringszekerheid van energie
 - De leveringszekerheid van energie wordt veiliggesteld. Er worden langetermijncontracten afgesloten voor gas en er worden reserves aangelegd voor gas en kritieke grondstoffen. Ook wordt de gaswinning op de Noordzee opgeschaald. Hier zijn geen middelen voor gereserveerd en ook is niet aangegeven welke organisatie dit zou moeten doen.
2. Kernenergie
 - Voor het realiseren van vier kerncentrales en het langer openhouden van Borssele is in totaal circa € 14 mld beschikbaar.
 - Er zijn veel keuzes te maken die bepalend zijn voor deze ambitie, zoals de verdeling van de kosten en risico's tussen overheid en private partijen. De

investeringskosten en risico's op kostenoverschrijdingen worden verder onderzocht.

- Op dit moment wordt voor de bouwkosten van een kerncentrale uitgegaan van gemiddeld € 7 mld per centrale. Er is inclusief de middelen uit het vorige Coalitieakkoord zo'n € 14 mld beschikbaar voor alle nucleaire ambities, dus inclusief de versteviging van de kennisinfrastructuur, de ontwikkeling van kleine modulaire reactoren en het langer openhouden van de kerncentrale Borssele. Deze € 7 mld per centrale is exclusief financieringslasten, en staat los van het te kiezen financieringsmodel en de overheidsbijdrage. De financieringslasten zijn overwegend afhankelijk van het te kiezen financieringsmodel.
 - Er zullen ook kosten en effecten van de ambities op kernenergie neerslaan bij andere departementen. Het gaat hier bijvoorbeeld om kosten omtrent (het toezicht op) de veiligheid en de verwerking en berging van kernafval.
3. Energierekening voor huishoudens met een aansluiting op een warmtenet en elektriciteitsnetwerkkosten voor burgers/bedrijven
- In het HLA wordt "specifiek aandacht besteed aan mensen die als gevolg van aansluiting op een warmtenet geconfronteerd worden met een veel hogere energierekening". Er zijn geen middelen uitgetrokken voor eventuele compensatie. NB. In veel gevallen zijn de maatschappelijke kosten bij de inzet van warmtenetten wel het laagst, hier zit dus een discrepantie.
 - Tevens is in het HLA aangegeven "de kosten voor energie (zowel voor bedrijven als consumenten) mogen niet significant uit de pas lopen met de buurlanden. Bezien wordt welke maatregelen nodig zijn om bedrijven en consumenten te ondersteunen." Er zijn geen middelen gereserveerd in het HLA voor eventuele maatregelen. Randvoorwaardelijk voor de energietransitie is het uitbreiden en verzwaren van het elektriciteitsnet in Nederland, inclusief de aanleg van een net op zee om windenergie naar land te halen.
 - Deze noodzakelijke investeringen worden gedaan door de netbeheerders, die de kosten verhalen op gebruikers via nettarieven. Dit leidt tot fors oplopende elektriciteitskosten voor burgers en bedrijven.
 - De verwachting is dat de gemiddelde nettarieven voor huishoudelijke aansluitingen voor huishoudens in de komende vier jaar gaan stijgen met circa € 200 per huishouden. Compensatie door verlaging van de energiebelasting leidt tot een budgettaire derving tot ongeveer € 2 mld per jaar in 2028.
 - Met name de Nederlandse grootverbruikers in de industrie dreigen op een concurrentieachterstand te komen ten opzichte van het buitenland, waar de voorziene kostenstijging veel minder fors is. Dit zet ook de business case om te verduurzamen onder druk.
 - De regeling Indirecte kostencompensatie ETS (IKC ETS) is in 2024 voor één jaar verlengd en van budget voorzien. De regeling ziet op het compenseren van de industrie voor de indirecte emissiekosten die de energieleveranciers aan hen doorbelasten. De meeste landen om ons heen kennen zo'n regeling en vanuit een level playing field optiek is het daarom van belang dat de Nederlandse industrie ook wordt gecompenseerd. Het verlengen van de regeling kost ca. € 200-250 mln per jaar.

- Er loopt een interdepartementaal onderzoek (IBO) naar de bekostiging van de elektriciteitsinfrastructuur. Het doel van dit onderzoek is om concrete beleidsopties in kaart te brengen die bijdragen aan onze concurrentiepositie en de betaalbaarheid van de transitie. De verwachte opleverdatum van dit rapport is februari 2025.
4. Netcongestie
- Het oplossen van netcongestie krijgt voorrang, waarbij de regie bij het kabinet ligt, onder andere als het gaat om (her-)prioritering van wie wanneer op het net wordt aangesloten. Bij het oplossen van netcongestie is een tijdige realisatie van energie infrastructuur projecten randvoorwaardelijk. In enkele gebieden op land komen dusdanig veel projecten bij elkaar dat maatschappelijk draagvlak en acceptatie door een ondergrens zakken. Er zijn geen middelen gereserveerd ter verbetering van de leefkwaliteit in de omgeving van energie-infrastructuurprojecten op land die door de aanleg van energie infrastructuur onder druk komt te staan. Dit soort middelen zijn wel eerder gereserveerd voor inpassing van Netten op zee, totaal € 500 mln.
5. Maatwerkeraanpak
- Er wordt gezien of de maatwerkeraanpak kan worden uitgebreid voor bijvoorbeeld nieuwe of regionale bedrijven en technologieën, die een bijdrage kunnen leveren aan de transitie. Er is voor generieke en specifieke maatwerkfinanciering ca. € 1,8 mld beschikbaar; voor de uitbreiding stelt het HLA geen extra middelen beschikbaar.
6. Kleinere prijsrisicobuffer SDE
- De regeling Stimulering Duurzame Energieproductie (SDE) financiert de onrendabele top voor projecten waarbij het verschil tussen de kostprijs en de gemiddelde marktvergoeding, gedurende de periode dat een project hernieuwbare energie produceert of CO₂ reduceert, wordt afgedekt. De hoogte van de onrendabele top wordt bepaald door de hoogte van energie- en CO₂-prijzen. Deze zijn zeer volatiel, waardoor de verwachte kasuitgaven (en dus het benodigde budget) sterk kunnen schommelen. Vanwege deze volatilititeit wordt een prijsrisicobuffer gehanteerd, om tegenvallers door dalende prijzen op te kunnen vangen. In het verleden hebben we zowel op korte als langere termijn regelmatig fluctuaties in de prijzen gezien van 35-40% (o.b.v. alle SDE-data bij het PBL).
 - Door het verkleinen van de prijsrisicobuffer op de EZK-begroting naar circa 10% (oorspronkelijk 40%) worden er grotere risico's op de EZK-begroting genomen. De orde grootte van de tegenvallers die kunnen ontstaan indien de prijsdaling groter is dan 10% loopt in de honderden miljoenen per jaar. Een lagere buffer beperkt de discretionaire ruimte om toekomstige openstellingen te verhogen.
 - Een tegenvaller van dergelijke orde grootte kan niet worden opgevangen binnen de EZK-begroting. Tot op heden gelden speciale begrotingsafspraken, waarbij een begrotingsreserve wordt aangehouden om dergelijke tegenvallers op te kunnen vangen. De Studiegroep Begrotingsruimte adviseert in haar 17e

rapport om in de Startnota een bewuste keuze te maken ten aanzien van de begrotingsreserve met het oog op beheersbaarheid van het EMU-saldo. Tussenvarianten in de afruil tussen beheersbaarheid van het saldo en noodzaak tot inpassing van grote schommelingen in de begroting zijn ook denkbaar.

Solide overheidsfinanciën, economie en vestigingsklimaat (par. 10 in HLA)

7. Ondernemings- en vestigingsklimaat

- Nederland moet behoren tot de top 5 van de landen met een goede concurrentiepositie. Bedrijven moeten zich in Nederland willen vestigen en willen blijven. Het verdienvermogen van Nederland moet voorop staan. Verbetering van het vestigingsklimaat staat voorop. Hierbij wordt ook gekeken naar fiscale maatregelen. De beschikbaarheid van talent, versterking van de kenniseconomie, innovatie, en (digitale) infrastructuur krijgen prioriteit.
- De intensivering van € 1 mld voor Invest-NL kan hier een bijdrage aan leveren. Per saldo wordt echter omgebogen op de middelen voor innovatie/kenniseconomie door het stopzetten van het Nationaal Groeifonds en de ombuiging van € 1,1 mld op het Fonds Onderzoek en Wetenschap (begroting OCW, waarvan ook middelen aan EZK zijn overgemaakt).
- Veel landen om Nederland heen stellen specifieke subsidies beschikbaar om nieuwe strategische bedrijvigheid aan te trekken. EZK heeft een generiek instrumentarium, maar geen specifieke middelen beschikbaar om in te zetten op bedrijven die Nederland overwegen voor vestiging en/of uitbreiding. Dit kan een factor zijn waardoor Nederland op achterstand komt in het internationale speelveld.
- Specifieker kan het betekenen dat Nederland er niet in slaagt een betekenisvol marktaandeel te behouden/op te bouwen in sectoren die vanuit strategisch/geopolitiek oogpunt van belang zijn (o.a. fotonica, AI, quantum, etc.).
- Voor de beschikbaarheid van talent, versterking van de kenniseconomie, innovatie, en (digitale) infrastructuur worden geen additionele middelen vrijgemaakt. Dit terwijl er knelpunten resteren op o.a. arbeidsmarktcraptes in de ICT-sector en het behalen van EU-doelstelling op het gebied van internetaansluitingen.

Overige/EZK-brede risico's

8. Groter beslag op uitvoeringsorganisaties

- Verschillende beleidsterreinen waar EZK (deels) verantwoordelijk voor is ontwikkelen zich snel. Denk hierbij aan digitalisering, cyberveiligheid, en AI. Deze worden telkens breder, belangrijker en krijgen daardoor steeds meer aandacht. Hierdoor wordt er steeds meer Europese en nationale wet- en regelgeving ontwikkeld. Implementatie en uitvoering hiervan kost zowel intern als bij uitvoeringsorganisaties capaciteit, hiervoor zijn geen middelen

beschikbaar. Ook de in het HLA genoemde verbetering van bereikbaarheid en contactmogelijkheden van overheidsorganisaties zal meer capaciteit vragen.

- ACM krijgt zonder extra middelen meer instrumenten om te voorkomen dat het (online) aanbod van nieuws verder verschaalt en/of in buitenlandse handen valt. Zo wordt bekeken of bij de toepassing van de Mededingingswet ook de waarborg van de kwalitatieve pluriformiteit van het Nederlandse media-aanbod in de beoordelingscriteria betrokken kan worden.

Hoofdstuk 3: Bestaande budgettaire risico's (exclusief impact HLA)

Hieronder zijn de voornaamste, op dit moment bekende, budgettaire risico's (met een ondergrens van € 100 mln incidenteel) in kaart gebracht door de directie Financieel-Economische Zaken exclusief de impact van het HLA. De budgettaire risico's zijn geordend naar thema waarbij wordt stilgestaan bij de omvang en waarschijnlijkheid dat het risico zich voordoet.

Bedrijfsleven en innovatie

1. Financiering Kamer van Koophandel (KVK)
 - De introductie van EU-wetgeving noodzaakt EZK en de KVK, een zelfstandig bestuursorgaan onder EZK, tot wijziging van de Handelregisterwet en lagere wetgeving. Naast maatregelen op het gebied van privacy, verstrekking van de rechtszekerheid en fraudeweerbaarheid wordt het ook verplicht om gegevens uit het Handelsregister gratis te verstrekken. Dit alles leidt tot een tekort in de begroting van de KVK, waardoor een wijziging van de financieringsstructuur noodzakelijk is. EZK en het bestuur van de KVK hebben gezamenlijk besloten om per 1 januari 2026 een jaarbijdrage voor ingeschrevene in het Handelsregister te introduceren. Het wetstraject voor de introductie van deze jaarbijdrage is nu in volle gang. Indien de wet doorgang vindt blijft de KVK in voldoende mate financieel gezond. Indien de wet het niet haalt ontstaat er een structureel tekort op de begroting van de KVK ter hoogte van +/- € 60 mln. Naar alle waarschijnlijkheid zal EZK in dat geval aan de lat staan voor het oplossen van dit financiële gat door het verhogen van de Rijksbijdrage aan de KVK.

Groningen en ondergrond

2. Verhaalbaarheid kosten schade en versterken NAM
 - De kosten die worden gemaakt voor de schadeafhandeling en versterkingsoperatie worden in rekening gebracht bij NAM. Deze vergoeding staat in de begroting geraamd als ontvangsten. Vanwege verschillende procedures die de NAM heeft aangespannen bestaat het risico dat niet alle ontvangsten gerealiseerd worden en eerder ontvangen bedragen met rente moeten worden terugbetaald. Voor de kosten voor schade en versterken t/m 2023 zal eind dit jaar een bedrag van ca. € 4,5 mld zijn doorbelast aan NAM.
 - Dit betreft een budgettair risico voor de Rijksbegroting. Omdat dit naar verwachting generaal geoormerkt is, heeft dit geen effect op de begroting van EZK, maar op de generale middelen en het Rijksbrede beeld. Als gevolg hiervan kan het begrotingstekort op de Rijksbegroting groter uitvallen evenals de staatsschuld.

-

3. Arbitrageprocedure over het Akkoord op Hoofdlijnen (AoH)

- In het Akkoord op Hoofdlijnen (AoH) heeft de Staat met Shell en Exxon (de aandeelhouders van NAM) in 2018 afspraken gemaakt over de afbouw van de gaswinning van het Groningenveld.
- Onlangs zijn Shell en Exxon hierover een arbitrageprocedure gestart

4. Versterkingsoperatie einddatum 2028

- Op dit moment is de beoogde einddatum van de versterkingsoperatie vastgesteld op 2028. Gegeven de lagere uitputting van de begroting de afgelopen jaren wordt het risico gesignaleerd dat het jaar 2028 niet haalbaar is.
- De NCG analyseert momenteel in hoeverre de einddatum van de versterkingsoperatie van 31-12-2028 houdbaar is en indien nodig, welke maatregelen moeten worden getroffen om die datum toch te kunnen halen. Na afronding van de analyse moet worden bezien of dit tot een budgettaire tegenvaller leidt.
- Aan de Kamer is parallel een haalbaarheidsanalyse toegezegd naar het jaar 2028.

5. Nieuwe inzichten en restpunten uitvoering + risicoanalyse Parlementaire Enquête Aardgaswinning Groningen (PEGA)/ Nij Begun (kabinetsreactie op de PEGA)

- Tijdens de uitvoering van de schadeafhandeling, versterkingsoperatie en de maatregelen uit Nij Begun zullen er nieuwe onvermijdelijkheden in de uitvoering en/of politiek-bestuurlijke wensen aan het licht komen. Hierbij kan gedacht worden aan een mogelijk gewenste deur-tot-deur-aanpak, het oplossen van resterende verschillen tussen de compensatie die verschillende (groepen) bewoners historisch ten deel is gevallen, of het uitbreiden van de compensatie voor verduurzaming in het gebied (advies commissie-Van Geel).
- Ten tijde van Nij Begun is een inschatting gemaakt van de kosten die gemoeid zijn met de maatregelen. Deze inschatting is met veel onzekerheden

omgeven. In het najaar van 2023 is er een eerste ambtelijke risicoanalyse gedaan naar de maatregelen in Nij Begun. Hieruit zijn geen grote risico's gekomen. Het blijft echter onzeker of het beschikbare budget toereikend is voor de volledige uitvoering van alle maatregelen (een aantal maatregelen is nog niet in uitvoering). De analyse is gedeeld met het ministerie van Financiën en wordt een jaarlijks monitoringsinstrument.

6. Ternaard

- De NAM heeft een winningsplan ingediend om vanuit Ternaard onder de Waddenzee naar gas te boren. Dit is een belangrijke pijler onder de aanpak om meer gas te winnen uit nieuwe velden. Diverse (milieu)partijen hebben de Staatssecretaris voor Mijnbouw (SMB) opgeroepen om de winning niet toe te staan.
- Daarop zijn adviezen ingewonnen van de Nederlandse organisatie voor Toegepast-Natuurwetenschappelijk Onderzoek (TNO), de Mijnraad en Staatstoezicht op de Mijnen (SodM). TNO en de Mijnraad adviseren positief, zij zien geen grond voor het weigeren van dit winningsplan. SodM daarentegen adviseert negatief.
- Door de Landsadvocaat is vervolgens getoetst of het weigeren van het winningsplan op basis van het advies van SodM zal standhouden bij de rechter. De Landsadvocaat stelt dat, gegeven de onderlinge strijdigheid van de adviezen over het na-ijleffect, er geen grond is om ook wat betreft lage productiescenario's instemming te weigeren.
- Momenteel wordt een nota voorbereid met een ambtelijk advies om in te stemmen met het ingediende winningsplan. Wanneer de verantwoordelijk bewindspersoon de vergunning desondanks negatief wenst te besluiten (welk voornemen eerder aan de Tweede Kamer is gemeld) en dit besluit niet standhoudt bij de rechter, dan kan NAM beroep instellen en een schadevergoeding claimen. [REDACTED]

Energie en klimaat

7. Hogere kosten ambitie kabinet Rutte IV realisatie van twee kerncentrales

- In het Regeerakkoord Rutte IV was de ambitie om twee kerncentrales te realiseren. Om de benodigde stappen te zetten in voorbereiding op de bouw van twee kerncentrales is € 5 mld gereserveerd. In het formatierapport Keuzewijzer Klimaat en Energie is in beeld gebracht dat er potentieel een additionele € 3,5 tot € 9,5 mld benodigd is om de bouw van deze reeds voorgenomen kerncentrales te realiseren. Dit bedrag is sterk afhankelijk van de uiteindelijke financieringsstructuur, waarbij een technologieleverancier (bouwer) mogelijk bijdraagt in het financieren van het project en het dragen van bepaalde ontwikkel- en bouw risico's.
- Het is eveneens mogelijk dat een overname door het Rijk van de huidige exploitant van de kerncentrale in Borsele (EPZ) noodzakelijk is voor het proces van bedrijfsduurverlenging en behulpzaam voor efficiënte realisatie van de nieuwe kerncentrales. In dit geval zal dit tot een additionele uitgave leiden.

Informatie over een mogelijke overname van EPZ wordt naar verwachting in het tweede kwartaal van dit jaar (G2 2024) openbaar gemaakt.

- Het nieuwe HLA stelt € 9,5 mld beschikbaar voor de realisatie van twee additionele kerncentrales. Ook hiermee zijn risico's gemoeid (zie H2).
8. Stijging in uitvoeringskosten medeoverheden klimaat- en energietaken
- Het kabinet Rutte IV heeft in hun coalitieakkoord € 800 mln per jaar t/m 2030 beschikbaar gesteld voor de uitvoeringskosten van medeoverheden voor het uitvoeren van hun klimaat- en energietaken. De hoogte van dit beschikbaar gestelde bedrag is gebaseerd op het adviesrapport 'Van Parijs naar praktijk' dat de Raad voor het Openbaar Bestuur (ROB, 2021) op basis van het Klimaatakkoord heeft opgesteld.
 - Sindsdien is aanvullend beleid opgesteld waardoor gemeenten en provincies aanvullende uitvoeringstaken hebben uitvoeringsmiddelen nodig zijn.
 - Daarom is de ROB verzocht het rapport 'Van Parijs naar praktijk' te herijken. De herijking is uitgevoerd door Andersson Elffers Felix en Improven en op 28 maart 2024 gepubliceerd. Het rapport stelt dat er extra middelen nodig zijn voor medeoverheden om de bij hun belegde taken uit te voeren, oplopend tot ca. € 1,1 mld tot 2030.
 - Er is nog geen kabinetsreactie opgesteld bij dit rapport, gezien de demissionaire status achtte het vorige kabinet het passend om de opvolging van aanbevelingen met gevolgen voor de Rijksfinanciën en de (financiële) verhoudingen met medeoverheden over te laten aan het volgende kabinet. Het rapport en de bedragen zijn nog niet kritisch ambtelijk getoetst. Ook is de vraag of de maatregelen uit het HLA nog van invloed zijn op de benodigde middelen voor de medeoverheden.
 - Voor de periode na 2030 zijn nog geen uitvoeringsmiddelen ter beschikking gesteld. Het kabinet zal komende jaren waarschijnlijk ook een besluit moeten nemen over het al dan niet verlengen van de middelen ná 2030, omdat de transitie daarna nog volle aandacht vergt.
9. Schadeloosstelling netbeheerders verwijderkosten gasaansluiting
- Netbeheerders hebben op aanwijzing van de Autoriteit Consument en Markt (ACM) de verwijderkosten van gasaansluitingen in de nettarieven verwerkt. Omdat de wetgever per ministeriële regeling aan ACM de opdracht gegeven heeft om in het tarievenbesluit op te nemen dat netbeheerders deze kosten mogen verdelen over alle aansluitingen (socialiseren) heeft een rechter geoordeeld dat het besluit van de ACM onvoldoende onafhankelijk is genomen en dus onrechtmatig is. Daarom heeft de rechter het besluit van ACM tot wijziging van het tarievenbesluit vernietigd en kunnen deze kosten door de netbeheerders niet in rekening worden gebracht bij alle aansluitingen.
 - Gevolg hiervan is dat netbeheerders EZK (eventueel via ACM) aansprakelijk zullen stellen voor deze kosten. De kosten bedragen ca. € 100 mln.
10. Nationale Deelneming Warmte
- In het wetsvoorstel voor de Wet Collectieve Warmte (Wcw) (het advies van de Raad van State op het wetsvoorstel is ontvangen, planning is om het wetsvoorstel voor de zomer naar de Tweede Kamer te sturen) is opgenomen

dat een meerderheid van de aandelen van een warmtebedrijf in publieke handen moeten zijn.

- Gelet op de klimaatdoelen en de hieruit volgende investeringsopgave van warmtebedrijven de komende jaren vraagt deze meerderheidseis omvangrijk publiek kapitaal, in eerste instantie van de gemeentelijk aandeelhouders. Echter, zonder ondersteuning van het Rijk met kennis en kapitaal lukt het gemeenten niet om de voor de klimaatdoelen benodigde versnelling te behalen.
- Een van de instrumenten om gemeenten hierbij te ondersteunen is de inzet van een Nationale deelneming die kan investeren in warmtebedrijven. Voor deze renderende investering heeft de Nationale deelneming tot 2050 € 4,2 mld nodig, waarvan € 675 mln. voor 2030. Door de combinatie met een waarborgfonds kan dit worden teruggebracht tot € 1,4 mld, waarvan € 225 mln. voor 2030. Voor een waarborgfonds warmtenetten zijn, onder voorwaarden, al middelen vrijgemaakt in het Klimaatfonds maar deze zijn nog niet overgeheveld naar de EZK-begroting.

11. Ontwikkeling van de Brabantleiding

- Gasunie is door EZK verzocht om te verkennen of zij de ontwikkeling van de Brabantleiding (een warmtetransportnet waarmee bronnen in Moerdijk wordt ontsloten ter vervanging van de Amercentrale) op zich kunnen nemen. Om een finale investeringsbeslissing (FID) te kunnen nemen, stelt Gasunie het afdekken van het volloopriscio als randvoorwaarde. Eerste inschatting is dat in de loop van 2025 een FID genomen moet zijn om tijdig het warmtetransportnet te kunnen realiseren en daarmee een leveringszekerheidsvraagstuk in provincie Brabant te voorkomen.
- Met dat als uitgangspunt zal uiterlijk begin 2025 financiële dekking moeten worden gevonden voor een bijdrage van EZK. Een inschatting, met de WarmtelinQ (ook een warmtetransportnet) als referentie, wijst op een benodigd bedrag van ordegrrootte € 125 mln. Inzage in de voorziene businesscase is echter nodig om tot een meer accurate inschatting te komen.

12. Kolenprocedure

- Er loopt een rechtszaak over (on)rechtmatigheid van de Wet verbod op kolen van RWE en Uniper tegen de Staat/EZK. Op 30 november 2022 heeft de rechtbank Den Haag de vorderingen van eisers tot betaling van schadevergoeding afgewezen en de Staat/EZK in het gelijk gesteld. Zowel RWE als Uniper hebben hoger beroep ingesteld van deze vonnissen bij het Gerechtshof Den Haag. De Tweede Kamer is bij [brief van 30 maart 2023](#) hierover geïnformeerd. Het hoger beroep gaat over de rechtmatigheid van de wet, en dus niet over eventuele schadevergoedingen. Een zogenaamde schadestaat procedure, waar het schadevraagstuk c.q. budgettair risico aan de orde zou zijn, komt pas aan bod als in hoger beroep blijkt dat de wet verbod op kolenstook bij elektriciteitsproductie onrechtmatig is.

13. Aanvullende benodigde investeringen t.b.v. klimaatdoelen en energiesysteem

- Zoals aangegeven in de beantwoording van formatievragen over de benodigde investeringen in de energietransitie in de komende jaren zijn er komende jaren additionele middelen nodig voor het halen van de klimaat- en

energiedoelen. De ontwikkeling van het energiesysteem zoals uiteengezet in het NPE zal in de komende jaren investeringen vergen. Het achterwege blijven van dergelijke investeringen kan op gespannen voet staan met beschreven doelen, zoals het beheersbaar houden van kosten voor energie en energie onafhankelijkheid.

- In het rapport "Keuzewijzer Klimaat en energie" is beschreven dat dit gaat om verschillende categorieën:
- Kapitaalstortingen voor uitbreiding van elektriciteits- en warmtenetten: De middelen in deze categorie betreffen kapitaalstortingen van minimaal 8 mld. euro aan netwerkbedrijven (TenneT en regionale netbeheerders), ruim 2 mld. euro aan warmtebedrijven en 1 mld. euro voor CCS. Deze kapitaalstortingen leveren rendement op en verschillen daarmee wezenlijk van andere uitgaven zoals subsidies. Hierbij wordt aangetekend dat deze kapitaalstortingen via de begroting van Financiën verloopt, maar dat men deze uitgaven in principe in rekening probeert te brengen bij het beleidsverantwoordelijke departement.
- Uitbreiding inpassing energie-infrastructuur: Er is tot en met 2029 in totaal € 10 – 15 mld. aan additionele middelen nodig die direct bijdragen aan de investeringen in het energiesysteem. Het gaat onder meer om uitgaven voor de uitbreiding van elektriciteits- en warmtenetten, uitgaven voor de uitbreiding en inpassing van energie-infrastructuur en uitgaven voor de ontwikkeling van nieuwe productiecapaciteit en technologieën (m.n. waterstof en duurzame koolstof).
In het bedrag van € 10 – 15 mld. (dit is exclusief de huidige beschikbare Klimaatfondsmiddelen) is ook € 2,1 mld. aan inpassingskosten en grondbeleid opgenomen, die echter niet zien op middelen ter verbetering van de leefomgeving teneinde draagvlak en acceptatie te vergroten). Dergelijke middelen kunnen maatschappelijk draagvlak en acceptatie van de aanleg van noodzakelijke energie-infrastructuur vergroten en bijdragen aan een tijdige realisatie van deze projecten. Hiervoor is minimaal € 500 mln benodigd t/m 2028, of gesocialiseerd via de netkosten van TenneT. Deze laatste mogelijkheid staat op gespannen voet met het voornemen om de energiekosten niet significant uit de pas te laten lopen met buurlanden.
- Toepassing hernieuwbare energie in de vraagsectoren (gebouwde omgeving, industrie, mobiliteit en landbouw en stimuleren duurzame technieken): Naast normerende en beprijzende maatregelen, die essentieel zijn om te zorgen dat doelbereik voldoende geborgd wordt, is voor handelingsperspectief in bepaalde gevallen subsidies nodig. De hoogte van de benodigde middelen hangt af van keuzes rond normering en beprijzing, het ambitieniveau voor de opschaling van nieuwe sectoren, keuzes rondom klimaatrechtvaardigheid en de gewenste omvang van de energie-intensieve industrie in Nederland. Voor kernenergie zijn additionele middelen gereserveerd, op waterstof en batterijen wordt juist bezuinigd.

Bijlage 1: Generieke taakstelling subsidies (HLA)

Onderstaande tabel presenteert alle subsidie-uitgaven op de EZK-begroting ten tijden van de Voorjaarsnota 2024. In de tabel is het onderscheid aangegeven tussen reguliere uitgaven, uitgaven gefinancierd vanuit het Nationaal Groeifonds en het Klimaatfonds. Het is op dit moment nog onduidelijk wat de grondslag is op basis waarvan de taakstelling is berekend (structureel € 1 mld) en wat het aandeel voor EZK is.

Tabel 2. Subsidieregelingen op de EZK-begroting (stand Voorjaarsnota 2024)

Totaaloverzicht subsidies EZK-begroting, stand Voorjaarsnota 2024 (bedragen in € miljoenen)						
Artikel	Onderwerp	2025	2026	2027	2028	2029
1	Cyber security	0,0	-	-	-	-
1	Subsidiemaatregel telecom Caribisch Nederland	3,5	3,5	3,5	3,5	3,5
1	EU-cofinanciering Digital Europe	13,5	10,8	15,0	9,5	5,0
1	NGF - project AiNed	31,8	29,1	50,2	-	-
1	NGF - project Nationaal Onderwijs Lab	6,4	13,8	6,6	34,8	-
1	NGF - project 6G Future Network Services	20,0	-	-	-	-
	Subtotaal Artikel 1	75,3	57,2	75,3	47,8	8,5
	<i>Waarvan reguliere uitgaven</i>	<i>17,0</i>	<i>14,3</i>	<i>18,5</i>	<i>13,0</i>	<i>8,5</i>
	<i>Waarvan uitgaven Nationaal Groeifonds</i>	<i>58,3</i>	<i>42,9</i>	<i>56,8</i>	<i>34,8</i>	<i>-</i>
2	MKB-Innovatiestimulering Topsectoren (MIT)	23,5	33,4	42,4	42,4	42,4
2	Eurostars	23,0	23,8	21,7	21,7	21,7
2	Bevorderen ondernemerschap	24,6	15,7	16,0	17,8	17,8
2	Cofinanciering EFRO	32,1	24,1	24,1	24,1	24,1
2	Bijdrage aan ROM's	11,0	11,0	11,0	11,0	11,0
2	Verduurzaming industrie	62,2	73,0	65,5	81,6	83,7
2	Startup beleid	4,1	4,1	1,2	-	-
2	Invest-NI	11,6	11,6	11,6	11,6	11,6
2	Infrastructuur duurzame industrie (PIDI)	4,1	-	-	-	-
2	Herstructurering winkelgebieden	14,8	12,3	11,1	17,9	6,0
2	R&D mobiliteitssectoren	27,9	12,7	-	-	-
2	IPCEI Cloudinfrastructuur en services	13,6	14,2	12,5	10,3	8,0
2	IPCEI Micro elektronica	20,3	85,2	24,6	47,2	15,3
2	EuroHPC	12,7	7,6	7,6	-	-
2	Euro QCI	11,9	-	-	-	-
2	Tegemoetkoming Energiekosten	5,4	2,7	-	-	-
2	Brexit Adjustment Reserve	81,1	-	-	-	-
2	Ruimte voor economie / bedrijventerreinen	1,8	2,7	1,8	-	-
2	Overig	11,4	10,4	8,7	8,2	8,2
2	NGF - project Groenvermogen	13,9	13,7	-	-	-
2	NGF - project Health RI	11,0	11,0	8,0	5,0	-
2	NGF - project RegMed XB	9,5	1,6	1,3	1,2	-
2	NGF - project QuantumDeltaNL	3,6	81,2	1,2	-	-
2	NGF - project Oncode-PACT	40,9	-	-	-	-
2	NGF - project Circulaire Plastics	21,2	-	-	-	-
2	NGF - project NXTGEN HIGH TECH	58,7	56,1	37,5	21,3	14,0
2	NGF - project PhotonDelta	48,9	13,0	-	-	-
2	NGF - project Opschaling PPS beroepsonderwijs	35,1	34,5	-	-	-
2	NGF - project Biobased Circular	32,9	47,4	-	-	-
2	NGF - project Material Independence & Circular Batteries	70,9	19,0	9,7	-	-
2	KF - Investerings Verduurzaming Industrie	214,0	176,1	138,6	104,7	45,1
2	KF - Verduurzaming industrie	53,6	86,0	25,0	68,0	13,0
	Subtotaal Artikel 2	1.011,5	884,1	481,1	493,9	322,0
	<i>Waarvan reguliere uitgaven</i>	<i>397,2</i>	<i>344,5</i>	<i>259,8</i>	<i>293,7</i>	<i>249,9</i>
	<i>Waarvan uitgaven Nationaal Groeifonds</i>	<i>346,6</i>	<i>277,5</i>	<i>57,7</i>	<i>27,5</i>	<i>14,0</i>
	<i>Waarvan uitgaven Klimaatfonds</i>	<i>267,6</i>	<i>262,1</i>	<i>163,6</i>	<i>172,7</i>	<i>58,1</i>
3	Thematisch Technology Transfer	3,0	3,0	-	-	-
	Subtotaal Artikel 3	3,0	3,0	-	-	-

4	Missiegedreven Onderzoek Ontwikkeling en Innovatie (MOOI)	74,8	76,9	78,1	70,3	58,3
4	Hernieuwbare Energietransitie (HER+)	25,5	-	-	-	-
4	Energie-efficiency	2,4	2,4	2,4	2,4	2,4
4	Green Deals	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5
4	Demonstratieregeling Energie- en Klimaatinnovatie (DEI+)	115,3	112,7	116,8	149,0	128,2
4	Subsidieregeling Duurzame Scheepsbouw (SDS)	1,7	1,7	1,7	-	-
4	Projecten Klimaat en Energieakkoord	2,5	2,6	4,2	4,2	4,2
4	SDE	46,8	530,0	506,0	473,0	459,0
4	SDE+	524,3	998,7	1.086,9	1.414,1	1.838,7
4	SDE++	89,6	608,0	942,6	1.090,5	1.184,5
4	Aardwarmte	12,5	12,5	-	-	-
4	ISDE-regeling	99,8	97,7	97,7	97,7	97,7
4	Carbon Capture Storage (CCS)	3,6	4,9	5,2	5,2	5,2
4	Hoge Flux Reactor	6,9	6,9	6,9	6,9	6,9
4	Caribisch Nederland	4,1	4,1	4,1	4,1	4,1
4	Overige subsidies	-	20,0	38,9	19,0	17,0
4	Subsidieregeling Coöperatieve Energieopwekking (SCE)	2,5	8,7	15,8	20,4	23,1
4	IPCEI waterstof	2,0	-	-	-	-
4	Vulmaatregelen gasopslag (regulier)	253,5	233,0	-	-	-
4	MIEK	5,1	-	-	-	-
4	Schadeafhandeling mijnbouw Limburg	5,7	2,2	4,0	4,0	4,0
4	Compensatie aanbestedende diensten SEFE-contracten	14,0	-	-	-	-
4	Tegemoetkoming blokaansluitingen	1,1	-	-	-	-
4	Investerings waterstofbackbone	53,2	118,2	155,7	277,1	70,0
4	Ondersteuning energiehubs	3,1	3,1	-	-	-
4	Kwaliteitsbudget energieprojecten	10,3	-	-	-	-
4	Energiecoöperaties en burgerbetrokkenheid energietransitie	6,1	6,3	6,4	-	-
4	Subsidie project Djewels	26,0	17,0	5,0	6,0	-
4	NGF - project NieuweWarmteNu!	54,7	46,1	28,5	24,4	-
4	KF - Demonstratieregeling Energie- en Klimaatinnovatie (DEI+)	61,4	106,2	124,0	136,5	119,0
4	KF - Projecten Klimaat en Energieakkoord	5,8	0,1	0,1	0,1	0,1
4	KF - SDE+	60,6	14,1	13,1	12,7	7,7
4	KF - ISDE-regeling	707,2	446,4	-	-	-
4	KF - Overige subsidies	57,4	77,4	56,1	51,1	51,1
4	KF - Opschalingsinstrument waterstof	466,2	260,2	240,2	190,2	145,2
4	KF - IPCEI waterstof	352,7	209,3	241,5	178,6	3,0
4	KF - MIEK	0,5	0,3	-	-	-
4	KF - Warmtenetten Investeringssubsidie (WIS)	224,9	243,0	247,1	249,6	390,7
4	KF - Geothermie	19,0	80,0	30,0	20,0	-
	Subtotaal Artikel 4	3.403,1	4.351,0	4.059,5	4.507,6	4.620,7
	<i>Waarvan reguliere uitgaven</i>	<i>1.392,8</i>	<i>2.868,1</i>	<i>3.078,9</i>	<i>3.644,3</i>	<i>3.903,9</i>
	<i>Waarvan uitgaven Nationaal Groeifonds</i>	<i>54,7</i>	<i>46,1</i>	<i>28,5</i>	<i>24,4</i>	<i>-</i>
	<i>Waarvan uitgaven Klimaatfonds</i>	<i>1.955,7</i>	<i>1.436,9</i>	<i>952,1</i>	<i>838,9</i>	<i>716,9</i>
5	Geestelijke bijstand	0,6	0,5	-	-	-
5	Duurzaam herstel	143,2	169,8	-	-	-
5	Woonbedrijf	2,0	0,8	-	-	-
5	Diverse subsidies versterken	4,6	1,9	0,2	0,2	-
5	Subsidieregelingen bestuurlijke afspraken	1,7	-	-	-	-
5	Nieuwbouwregeling	4,9	-	-	-	-
5	Economische bedrijvigheid	27,8	27,8	27,8	2,8	-
	Subtotaal Artikel 5	184,8	200,8	28,0	3,0	-
	Totaal	4.677,6	5.496,1	4.643,9	5.052,3	4.951,2
	<i>Waarvan reguliere uitgaven</i>	<i>1.994,8</i>	<i>3.430,7</i>	<i>3.385,2</i>	<i>3.954,1</i>	<i>4.162,2</i>
	<i>Waarvan uitgaven Nationaal Groeifonds</i>	<i>459,6</i>	<i>366,4</i>	<i>143,0</i>	<i>86,7</i>	<i>14,0</i>
	<i>Waarvan uitgaven Klimaatfonds</i>	<i>2.223,3</i>	<i>1.699,0</i>	<i>1.115,7</i>	<i>1.011,6</i>	<i>775,0</i>

NB. In dit overzicht is de afroming van de buffer van de SDE-regeling nog niet verwerkt (€ 1 mld structureel vanaf 2026).

Juridische analyse

Deze analyse van het hoofdlijnenakkoord door WJZ heeft betrekking op de passages die relevant zijn voor EZK en LNV. De analyse is een eerste beoordeling van het hoofdlijnenakkoord die met veel snelheid is opgesteld².

A. Juridische of rechtsstatelijke risico's	
<p>Hier gaat het om afspraken waaraan <u>grote juridische of rechtsstatelijke risico's</u> kunnen kleven. Denk bijvoorbeeld aan de verhouding tot grondrechten (o.a. privacy, uitingsvrijheid, betogingsvrijheid) en internationaal of EU-recht (o.a. Dienstenrichtlijn, mededinging/staatssteun, vrij verkeer).</p> <p>Hier kunnen ook andere juridische risico's (bijv. schadeclaims, lopende of nieuwe rechtszaken) worden opgenomen.</p>	
Tekst hoofdlijnenakkoord	Risico's
<p>Zekerheid op de arbeidsmarkt wordt gestimuleerd, bijvoorbeeld voor echte zelfstandigen (zzp'ers) in het zelfstandigenbeleid en door regulering van de uitzendsector. Daarnaast streven we naar meer vaste contracten voor werknemers. Daartoe wordt de wetsbehandeling van de Wet verduidelijking beoordeling arbeidsrelaties en rechtsvermoeden (VBAR) en de Wet toelating terbeschikkingstelling van arbeidskrachten (WTTA) voortgezet.</p> <p>De stelselherziening kinderopvang (bijna gratis voor werkende ouders en overheveling naar instellingen) wordt doorgezet.</p> <p>(hoofdstuk 1 Bestaanszekerheid en koopkracht)</p>	<p>Dit vergt aanpassingen in Boek 7 Burgerlijk Wetboek en daarmee samenhangend de Wet Inkomstenbelasting (VBAR) en nieuwe wetgeving inzake uitzendbureaus en uitzendactiviteiten. Op beide dossiers is EZK medebetrokken en draagt bij aan de totstandkoming van de wetsvoorstellen(o.a. op EU rechtelijke aspecten (dienstenrichtlijn, vrij verkeer, mededingingsrecht) en de definiëring van wat nu ondernemerschap is. Geen grote aanvullende inzet qua capaciteit voor WJZ. Voortzetting staand beleid.</p> <p>De stelselherziening kinderopvang (bijna gratis voor werkende ouders en overheveling naar instellingen) heeft forse implicaties voor de huidige marktordening. EZK is eerder gevraagd hierop mee te denken (o.a. marktordeningsexpertise en EU recht interne markt), maar gelet op deze tekst wordt dit waarschijnlijk geïntensiveerd.</p>

² Deze analyse veronderstelt als gegeven dat het hoofdlijnenakkoord en het regeerprogramma zich zullen bewegen binnen de grenzen van de grondwet, de grondrechten, de democratie en de rechtsstaat, zoals verwoord in het eindverslag van informateur Plasterk van 12 februari 2024 (zie p. 17 hoofdlijnenakkoord). Dit betekent onder meer dat bij de uitvoering wordt uitgegaan van bestaande wet- en regelgeving.

<p>- In deze Asielcrisiswet worden waar mogelijk eerste stappen voor structurele maatregelen al getroffen, zoals versterking van grenscontroles en -bewaking, waaronder aanscherping van mobiel toezicht veiligheid (mtv), mede in relatie tot grenstoezicht op basis van de Schengengrenscodes. De nationale asielketen wordt versterkt door deze onder eenduidige regie van de eerstverantwoordelijke bewindspersoon te brengen.</p> <p>- Ten derde zal een opt-out clause voor het Europees asiel- en migratiebeleid zo snel mogelijk bij de Europese Commissie worden ingediend. Met gelijkgezinde en met omringende landen wordt intensief samengewerkt om in tijden van een gezamenlijke crisis door instroom adequaat op te kunnen treden ('mini-Schengen'), in aanvulling op het structureel intensiveren van mobiel toezicht veiligheid.</p> <p>- Er zal een modernisering van het VN-Vluchtelingenverdrag bepleit worden tegen de achtergrond van het voorgaande en samenwerking met hierin gelijkgestemde lidstaten wordt gezocht om dit te bereiken bij de VN. Er wordt ingezet op aanpassing van de EU-regelgeving en -verdragen waar nodig.</p> <p>- Ten vijfde worden maatregelen getroffen om omvang en samenstelling van de overige migratie te beheersen. Het is hard nodig grip te krijgen op arbeidsmigratie. Arbeidsmigratie is nodig voor onze economie en ondernemers, maar het is nodig kritisch te blijven op wie wij nodig hebben en wie ons nodig heeft. Er komt een afwegingskader voor de vestiging van nieuwe bedrijven, in</p>	<p>Inhoudelijk is een dergelijke aanscherping binnen de kaders van de Schengengrenscodes mogelijk. Afhankelijk van de uitwerking kan dit een negatieve impact hebben op het functioneren van de interne markt (o.a. vrachtvervoer).</p> <ul style="list-style-type: none">➤ Opt-out vergt verdragswijziging. Om dit te bewerkstelligen is een verdragswijziging op afzienbare tijd nodig ivm EU uitbreiding en dat is dan het moment, om dat binnen te halen. Inhoudelijk is hier overigens een precedent voor (opt-in/opt out VK bij verdrag van Lissabon) en dat is ook met de formatietafel gedeeld. Dit zal overigens wel een prijs hebben op andere dossiers waar NL dan zal moeten inleveren.➤ Afwegingskader voor vestiging van nieuwe bedrijven in relatie tot benodigde arbeidsmigranten, ruimte en energie: dit suggereert een mogelijk nieuwe Vestigingswet voor bedrijven (voor ruimte en energie kan het nu al via ruimtelijke ordening). Een deel van deze wens kan via ruimtelijke ordening worden gerealiseerd, maar niet op het punt van arbeidsmigratie. Daar zal via de Wet arbeid vreemdelingen op gestuurd moeten worden. Aandachtspunt is de vraag of dit ook op intra-EU arbeidsmigratie ziet. Is dat het geval, dan zijn er serieuze juridische belemmeringen voor het realiseren van deze inzet gelet op de interne markt. Ook een nieuwe "Vestigingswet" zou mbt de interne marktregels een uitdaging vormen.➤ Regulering uitzendbranche (WTTA) is EU rechtelijk gezien goed mogelijk en zeer verdedigbaar: onderbouwing is beschikbaar en kan een inbreuk op de interne marktregels schragen.
---	--

<p>relatie tot de benodigde arbeidsmigranten, ruimte en energie.</p> <ul style="list-style-type: none"> - Malafide uitzendconstructies worden hard aangepakt. De uitzendbranche en wervingsbureaus worden gereguleerd door een toelatingsstelsel (WTTA). - Arbeidsmigranten van buiten de EU, met uitzondering van kennismigranten, worden tewerkstellingsvergunningplichtig. De Nederlandse Arbeidsinspectie (NLA) gaat, ook op deze groep, extra handhaven. - Bezien wordt of en zo ja, welke fiscale voordelen onder de extraterritoriale kostenregeling (ETK-regeling) worden versoberd. -Nederland zet met betrekking tot arbeidsmigratie in op inperking van het vrije verkeer van personen binnen de EU indien en voor zover uitbreiding van de EU aan de orde wordt gesteld. - De kwalificatie-eisen van de kennismigrantenregeling worden aangescherpt en verhoogd. - Beperking van studiemigratie in het hoger onderwijs in de bachelorfase, met uitzondering van studies waar arbeidsmarkttekorten zijn, rekening houdend met lokale omstandigheden (hoe groter de problemen, hoe meer beperkingen). - Nederland mag niet naïef zijn over statelijke actoren die mensen hier naartoe sturen of hier aansturen voor spionage. Er worden maatregelen genomen om onze kennis te beschermen. <p>(hoofdstuk 2 Grip op asiel en migratie)</p>	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Tewerkstellingsvergunningplicht is nu grotendeels al gerealiseerd, wat akkoord voorziet in beperking van de uitzonderingen. Inzet op versterkte handhaving is geheel in lijn met structureel advies van AEP en WJZ dat niet zozeer de regels het issue zijn als wel de gebrekkige handhaving <ul style="list-style-type: none"> ➤ ETK-regeling is een gevoelig punt dat o.a. bij project Beethoven (ASML) is geïdentificeerd als een instrument dat cruciaal is voor vestigingsklimaat High Tech bedrijven. Onderzoek is prima, maar dit vergt heel zorgvuldige afweging. ➤ Inperking vrij verkeer van personen binnen de EU is juridisch niet haalbaar. Vergt wijziging op verdragsniveau. Wel kan bij detachering van werknemers en uitzendconstructies secundair EU recht worden aangescherpt. Bij uitbreiding van de EU kan wel worden voorzien in een lang overgangsregime zoals ook met de MOE-toetreding plaatsvond. ➤ De kwalificatie-eisen van de kennismigrantenregeling worden aangescherpt en verhoogd: dat is van invloed op vestigingsklimaat + high industrie. Vergt meekijken op uitwerking door WJZ. ➤ Beperking van studiemigratie in het hoger onderwijs in de bachelorfase, met uitzondering van studies waar arbeidsmarkttekorten zijn, rekening houdend met lokale omstandigheden (hoe groter de problemen, hoe meer beperkingen): Idem, ook issue met vestigingsklimaat. Is primair aan OCW. ➤ Kennisveiligheid: vergt actieve inzet van EZK (inclusief WJZ) gelet op onze TO2-instellingen. Draaien mee bij het wetsvoorstel dat OCW in voorbereiding heeft. Sluit aan bij EZK
---	--

	inzet ten aanzien van economische veiligheid.
Ten eerste wordt de uitzonderingsbepaling van de Vreemdelingenwet 2000 (op grond van de artikelen 110 en 111) zo spoedig mogelijk geactiveerd (hoofdstuk 2 Grip op asiel en migratie)	Dit is een stuk staatsnoodrecht. Staatsnoodrecht wordt geactiveerd in reactie op noodsituaties die in de regel plotseling ontstaan. Dit vereist vermoedelijk dat huidige situatie als plotseling is aan te merken om stand te kunnen houden voor de rechter. Het vereiste is in de wet geformuleerd als "buitengewone omstandigheden" die de maatregelen "noodzakelijk maken".
<ul style="list-style-type: none"> - Er wordt bevorderd dat de woningbouwcorporaties ook in de (lage) middenhuur een grotere rol kunnen spelen, door in de EU in te zetten op wijziging van de relevante regels. - Bij spoorverbindingen wordt per regio gezien wat nodig is, waarbij niet alleen focus ligt op de grote steden. In de grensregio's is een goede aansluiting van spoorverbindingen met het buurland essentieel. - De aanleg van de Lelylijn wordt voortgezet, waarbij met de aanleg wordt gestart in Groningen indien dit uitvoeringstechnisch mogelijk is. Internationaal spoorvervoer wordt bevorderd door barrières voor nieuwe toetreders weg te nemen. Er komt een voorstel voor grensoverschrijdend spoorvervoer inclusief de aansluiting van vijf treinstations op internationale hsl-lijnen (bv. Hengelo, Venlo, Heerlen, Groningen en Zwolle). <p>(Hoofdstuk 3. Wonen en volkshuisvesting, infrastructuur, openbaar vervoer en luchtvaart; elke regio telt)</p>	<p>Rol woningbouwcorporaties in (lage) middenhuur vergt aanpassing van de staatssteungoedkeuring voor de woningbouwcorporaties. Vergt stevige onderhandelingen en strategisch handig opereren. Gelet op eerdere betrokkenheid van EZK, is te verwachten dat een beroep wordt gedaan op de staatssteunexpertise van EZK.</p> <p>Spoorverbindingen regio en bevordering internationale verbindingen is een punt dat EZK herhaaldelijk onder aandacht van I&W heeft gebracht, in het bijzonder mbt de HSL, de Lelylijn en de Nedersaksenlijn. Insteek van het akkoord is in lijn met de zeer langjarige inzet van EZK. Naar verwachting zal mogelijk op marktordenings- en aanbestedingsexpertise van EZK getrokken worden door I&W en de regio.</p>

<p>Het versnellen van procedures: beperken beroepsmogelijkheden (lijn wetsvoorstel Regie op de volkshuisvesting), aangevuld met wegwerken andere struikelblokken (beschikbaarheid locaties, grond en financiële en fiscale prikkels, beperken regels die bouwen in het buitengebied, bijvoorbeeld op het eigen erf, onnodig belemmeren, aanpak van knelpunten rond capaciteit en kennis).</p> <p>(Hoofdstuk 3. Wonen en volkshuisvesting, infrastructuur, openbaar vervoer en luchtvaart; elke regio telt)</p>	<p>Dit betreft, afgaand op de wetten die met het wetsvoorstel Regie op de volkshuisvesting worden gewijzigd, primair wetgeving op het terrein van wonen en volkshuisvesting. Maatregelen hierover kunnen wel effecten hebben op handhaving/beschikbaarheid locaties voor bedrijfsterreinen, afhankelijk van hoe een en ander wordt uitgewerkt.</p>
<p>(hoofdstuk 4. Een goede toekomst voor landbouw en visserij, voor voedselzekerheid, voor natuur)</p>	<p>Het is (ook beleidsmatig) van belang na te gaan of er risico's kunnen zijn in het licht van (al dan niet wederzijdse) afhankelijkheden/kruisverbanden tussen EZK en LNV.</p> <p>Zo wordt het natuurherstelbeleid anders benaderd, met accent op gebiedsgerichte aanpak en wat per natuurgebied nodig is en met gebruik van bedrijfsspecifieke emissiedoelen. Dit betekent vermoedelijk een beperkter instrumentarium, i.h.b. voor de agrarische sector, en een grotere kans dat de instandhoudingsdoelstelling niet wordt gehaald. Daarmee zullen niet-agrarische stikstofbronnen, in het bijzonder de industrie, eerder in beeld komen voor het leveren van een reductie-bijdrage als die reductie aantoonbaar noodzakelijk is voor de natuur, zowel beleidsmatig als vanwege rechterlijke uitspraken. De rechter toetst immers bij vergunningverlening of beoogde activiteiten negatieve gevolgen kan hebben voor de staat van de natuur en in dat geval wordt geëist dat</p>

	<p>daarvoor 'dekking' is via concrete compenserende maatregelen. Bij gebrek hieraan zal Nederland op slot blijven. Dit zou van invloed kunnen zijn op de grote (bouw)opgaven die er liggen bijvoorbeeld op het terrein van de energietransitie, CCS, waterstof, warmtenetten, etc. op EZK-terrein. Dergelijke afwegingen zijn ook aan de orde bij de toetsing door de rechter van mijnbouwvergunningen.</p>
<ul style="list-style-type: none"> - In Europa wordt met lef alles op alles gezet om Europese richtlijnen zo aan te passen dat ze werkbaar zijn en het verdienmodel ondersteunen. Er wordt ingezet op: <ul style="list-style-type: none"> o Een nieuwe, regio-specifieke derogatie van de Nitraatrichtlijn (gebaseerd op gemeten waterkwaliteit zoals in andere landen). o De derogatievrije zones (overgangsgebieden) rondom Natura-2000 gebieden worden beperkt tot alleen stikstofgevoelige natuurgebieden. o De bufferstroken worden verkleind van 250 naar 100 meter. o De maximale hoeveelheid stikstof uit dierlijke mest van 170 kg/ha wordt uit de Nitraatrichtlijn geschrapt. o Herijking van de Natura2000-gebieden, gericht op een hoofdstructuur van robuuste natuurgebieden (geen 'snippernatuur'). - Geen nieuwe nationale koppen op Europees beleid, bestaande koppen worden zo maximaal mogelijk geschrapt. - We willen niet importeren wat we in Nederland niet mogen produceren - Maatregelen voor een goede boterham. 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Deze inzet vergt i.e. volledige medewerking op EU niveau om al deze stappen te kunnen zetten. Het gaat daarbij niet alleen om de Europese Commissie, maar zelfs ook op onderdelen meerderheid van de Raad en het EP. Haalbaarheid vormt een uitdaging en zal een afruil vergen met andere NL inzet (vb. afdrachten aan de EU). Zolang deze wijzigingen/verruiming niet gerealiseerd zijn is Nederland zeer kwetsbaar voor inbreukprocedures en nationale procedures waar een beroep wordt gedaan op EU recht. Dit kan de realisatie van de ambities op het gebied van woningbouw, infra etc. zeer hinderen. ➤ De nationale koppen zijn veelal gekoppeld aan dierenwelzijn. Er is voor EZK en LNV nog wel wat te winnen bij de implementatie van de Richtlijn Industriële Emissies waar wel een nationale kop bestaat die hinderlijk is voor de verduurzaming industrie (DOW, COSUN, etc.). ➤ Geen import van wat we in NL niet mogen produceren: daar zitten serieuze juridische vragen aan vast. Het hangt sterk af van de oorsprong van "het niet mogen produceren"...als dit door Nederlandse eigen regelgeving is vastgelegd, dan moet dat passen binnen de EU regelgeving en passend zijn in het WTO recht (vergelijk discussie over biomassa). Als het gaat om een EU norm, dan kan dit het beste op EU niveau worden gerealiseerd.

<p>- Er komt snel betere toegang tot de Noordzee en andere visgronden met voldoende ruimte voor visserij</p> <p>(Hoofdstuk 4. Een goede toekomst voor landbouw en visserij, voor voedselzekerheid, voor natuur)</p>	<p>➤ Maatregelen voor een goede boterham: vergt stevige inzet staatssteunexpertise. Niet onmogelijk, maar vergt creatief denken en nauwgezet de link met het EU GLB in de gaten houden.</p> <p>Toegang Noordzee visserij: onvermijdelijk vergt dit inzet op het Handels- en Samenwerkingsakkoord EU-VK om meer toegang te krijgen tot Britse wateren.</p>
<p>Er wordt niet gestuurd op gedwongen krimp van de veestapel, maar op instandhouding van belangrijke natuur.</p> <p>(Hoofdstuk 4. Een goede toekomst voor landbouw en visserij, voor voedselzekerheid, voor natuur)</p>	<p>Zonder sturing zullen bestaande Europese verplichtingen vermoedelijk leiden tot rechterlijke uitspraken die alsnog nopen tot het nemen van maatregelen.</p> <p>Het is overigens de vraag hoe dit concreet is bedoeld; zie ook: 'Stikstofreductie vindt plaats daar waar dat aantoonbaar nodig is voor de instandhouding van de natuur en andere drukfactoren worden ook aangepakt. Stikstofreductie is nodig zodat er stikstofruimte ontstaat en extern salderen in elke provincie mogelijk wordt.'</p> <p>Zie verder onder B vwb krimp irt mestbeleid en onder C.</p>
<p>Eventuele uitkoop wordt gericht op verouderde bedrijven met de minst gunstige omstandigheden voor klimaat en/of milieu en dierenwelzijn.</p> <p>(Hoofdstuk 4. Een goede toekomst voor landbouw en visserij, voor voedselzekerheid, voor natuur)</p>	<p>Het is lastig te onderbouwen waarom andere bedrijven waarvan beëindiging evenzeer bij kan dragen aan milieudoelstellingen, uitgesloten zouden kunnen worden van een uitkoopvoorziening.</p>
<p>Boeren die gebruik maken van de Landelijke beëindigingsregeling veehouderijlocaties (LBV en LBV+) krijgen uitstel van de sloopverplichting totdat de mestmarkt weer stabiel is.</p> <p>(Hoofdstuk 4. Een goede toekomst voor landbouw en visserij, voor voedselzekerheid, voor natuur)</p>	<p>Het nu toegepaste staatssteunkader staat hieraan in de weg. Overigens zou een probleem op de mestmarkt reden zijn om de geldende subsidievoorwaarde van afvoeren van de mest op te schorten (niet de sloopverplichting).</p>

<p>(Dierwaardigheid) Aanvullend wordt gezien hoe het vervoer van dieren over lange afstanden beëindigd moet worden, als dit niet volgens de geldende, Europese dierenwelzijnseisen kan, en niet kan worden gehandhaafd. (Hoofdstuk 4. Een goede toekomst voor landbouw en visserij, voor voedselzekerheid, voor natuur)</p>	<p>Het is niet duidelijk wat wordt bedoeld. Voor zover gedacht wordt aan het verbieden van of beperkingen opleggen aan dierenvervoer over lange afstanden, is van belang dat de Europese regelgeving op dit vlak leidend is en dat Nederland hierover geen aanvullende eisen kan stellen.</p>
<p>Akkoord geeft aan dat 170-norm Nitraatrichtlijn wordt geschrapt en dat alles op alles wordt gezet om afbouw derogatie terug te draaien. (Hoofdstuk 4. Een goede toekomst voor landbouw en visserij, voor voedselzekerheid, voor natuur)</p>	<p>Geeft – op zichzelf binnen rechtstatelijke kaders – aan dat er spanning zit op de Europese kaders. Derogatie met oorspronkelijke mestplaatsingsruimte behouden is op korte termijn kansloos in Brussel. Het schrappen van de 170-norm zal ook niet snel gebeuren vooruitlopend op de uitkomsten van de lopende Europese evaluatie (mhoo mogelijke herziening) vd Nitraatrichtlijn.</p>
<p>Aanwijzing kwetsbare zones waarvoor actieprogramma's Nitraatrichtlijn gelden in plaats van toepassing actieprogramma's op hele grondgebied van Nederland (Hoofdstuk 4. Een goede toekomst voor landbouw en visserij, voor voedselzekerheid, voor natuur)</p>	<p>Het is de vraag hoe dit zal vallen in Brussel, risico op infractieprocedure (zie ook onder B)</p>
<p>In de tussentijd wordt gezien welke noodmaatregelen er nodig zijn om de mestcrisis op te lossen. (Hoofdstuk 4. Een goede toekomst voor landbouw en visserij, voor voedselzekerheid, voor natuur)</p>	<p>Wordt bij 'noodmaatregelen' gedacht aan gedogen van overtredingen van de derogatiebeschikking/Nitraatrichtlijn tav de mestplaatsingsruimte? Levert strijd op met beginsel van unietrouw. Idem als nationale regelingen worden bedoeld die in strijd met derogatiebeschikking meer mestplaatsingsruimte bieden. Groot risico op infractie, intrekking derogatiebeschikking, procedures bij nationale rechter en opschorting gelden GLB.</p>
<p>De bufferstroken (bedoeld zullen zijn: de derogatievrije zones rondom N2000-gebieden) worden verkleind van 250 naar 100 meter</p>	<p>Die versmalling is al eerder vanuit de kamer bepleit (aangenomen motie) maar gaat in tegen de met de EC afgestemde wijze van implementeren van de derogatiebeschikking, is niet cf advies</p>

<p>(Hoofdstuk 4. Een goede toekomst voor landbouw en visserij, voor voedselzekerheid, voor natuur)</p>	<p>WUR. Omdat de zone rond het N2000-gebied aaneengesloten moet zijn en nu percelen die voor minder dan 50% in de 250m-zone liggen niet meetellen, zal bij 100m een lager percentage moeten worden gekozen om de zone aaneengesloten te houden. Onder de streep maakt het dan weinig uit, terwijl het wel een groot risico irt de EC oplevert.</p>
<p>De stikstof- en fosfaatnormen in oppervlaktewater worden in lijn gebracht met ons omringende landen: België en Duitsland zodat areaal van met nutriënten verontreinigde gebieden terug wordt gebracht. (Hoofdstuk 4. Een goede toekomst voor landbouw en visserij, voor voedselzekerheid, voor natuur)</p>	<p>Zeer waarschijnlijk in strijd met de met EC gemaakte afspraken over implementatie van de voorwaarde en criteria uit de derogatiebeschikking over/voor aanwijzing NV-gebieden.</p>
<p>We willen niet importeren wat we in Nederland niet mogen produceren. (Hoofdstuk 4. Een goede toekomst voor landbouw en visserij, voor voedselzekerheid, voor natuur)</p>	<p>Import vanuit andere lidstaten (intern EU): binnen de EU is er vrij verkeer van goederen en een gemeenschappelijke markt, dus we kunnen in principe geen eenzijdige beperkingen stellen aan producten die rechtmatig in een andere lidstaat in de handel zijn gebracht, maar zijn hiervoor afhankelijk van de medewerking van andere lidstaten.</p> <p>Import vanuit derde landen: regels m.b.t. invoer uit derde landen zijn een EU-competentie, we kunnen hier niet eenzijdig importverboden gaan instellen.</p> <p>Als we in Nederland op bepaalde terreinen strengere regels stellen omwille van een doelstelling van algemeen belang, is het onder voorwaarden mogelijk (mits niet-discriminerend, noodzakelijk, geschikt en evenredig) om die regels ook op producten afkomstig uit andere landen van toepassing te laten zijn.</p>

<p>Agrarisch natuurbeheer en ecosysteemdiensten worden beloond met langjarige marktconforme financiële zekerheid. (Hoofdstuk 4. Een goede toekomst voor landbouw en visserij, voor voedselzekerheid, voor natuur)</p>	<p>Er gelden Europese (steun)kaders, die randvoorwaardelijk zijn en beperkingen stellen aan langjarige financiering.</p>
<p>Nieuwe verdienmodellen worden ontwikkeld en de voedselketen, inclusief industrie en banken, draagt bij aan het verdienmodel. (Hoofdstuk 4. Een goede toekomst voor landbouw en visserij, voor voedselzekerheid, voor natuur)</p>	<p>Er loopt al onderzoek naar de mogelijkheden voor een verplichte ketenbijdrage in de vorm van een heffing (voortouw FIN, LNV bij betrokken), vooral verplichte bijdrage banken is gecompliceerd en is tot dusverre door FIN ontraden.</p>
<p>Het klimaatbeleid moet draagbaar, haalbaar en uitvoerbaar zijn; handelingsperspectief voor burgers en bedrijven is cruciaal. <u>We houden ons aan de bestaande afspraken; alleen als we de doelen niet halen, maken we alternatief beleid</u> Het klimaatbeleid wordt gericht op de uitvoering van het Europese beleid; er komen geen <u>nieuwe</u> nationale koppen. (hoofdstuk 5 Energie, leveringszekerheid en klimaatadaptatie)</p>	<p>Het PBL raamde in de KEV2023 de emissiereducties voor NL op 46-57% in 2030 tov 1990. Uit het hoofdlijnenakkoord volgt dat een aantal maatregelen wegvalt (o.a. BECCS, aanscherping CO2-heffing, verplichting hybride warmtepomp per 2026), waardoor naar verwachting alternatief (aanvullend) beleid nodig is om doelen te realiseren.</p> <div style="background-color: #cccccc; height: 150px; width: 100%;"></div>

	
<p>Daarnaast wordt het Klimaatfonds gebruikt voor investeringen in innovaties en technologie zoals 'CCS' en groene waterstof.</p> <p>(hoofdstuk 5 Energie, leveringszekerheid en klimaatadaptatie)</p>	<p>De investeringen in het Klimaatfonds dienen naast de klimaat/energie(besparings)opdrachten vanuit de EU gelegd te worden (o.a. RED, etc.). Vanuit EU flinke opgave voor CCS, dus die investering is daarmee in lijn.</p>
<p>De kerncentrale in Borssele blijft open; de bouw van twee kerncentrales wordt doorgezet. Daarnaast komen er twee extra kerncentrales, waarbij ook de mogelijkheden voor meerdere kleine centrales worden betrokken. Een goede ruimtelijke inpassing van de centrales is cruciaal, ook voor het draagvlak. <u>De overheid draagt met publiek-private samenwerking en kennisontwikkeling bij aan de bouw.</u></p> <p>(hoofdstuk 5 Energie, leveringszekerheid en klimaatadaptatie)</p>	<p>De huidige ambities op het gebied van kernenergie worden voortgezet (o.a. bedrijfsduurverlenging Borssele en 2 nieuwe centrales).</p> <p>Tot op heden wordt ten aanzien van de bouw van 2 nieuwe kerncentrales uitgegaan van noodzaak publieke regie en financiering. Het kabinetsakkoord roept de vraag op of met publiek-private samenwerking daarin een wijziging wordt voorzien? Of dat met publiek-private samenwerking wordt geduid op de ontwikkeling van kleine centrales (Small Modular Reactors (SMRs)) of samenwerking op het gebied van kennisopbouw en bouw van de centrales: onderwerpen waar publiek-private samenwerking inderdaad wel wordt voorzien.</p>
<p>Het oplossen van netcongestie krijgt voorrang, waarbij <u>de regie bij het kabinet ligt</u>, onder andere als het gaat om (her-)prioritering van wie wanneer op het net wordt aangesloten.</p> <p>(hoofdstuk 5 Energie, leveringszekerheid en klimaatadaptatie).</p>	<p>Het kabinet en stakeholders stellen het nationale Meerjarenprogramma Infrastructuur Energie & Klimaat (nMIEK) op. Provincies en stakeholders stellen het provinciale MIEK (pMIEK) op. Op grond van de Energiewet en bijbehorende lagere regelgeving geven de netbeheerders voorrang aan investeringen die verband houden met de aanlanding van Wind op Zee en met nationale en provinciale MIEK-projecten. Het aansluiten van individuele partijen valt onder de voorwaarden die netbeheerders hanteren voor aansluiting op het net.</p> <p>In Europese richtlijnen is bepaald dat een onafhankelijke regulerende instantie, in NL geval is dat de ACM,</p>

	<p>hierover exclusief gaat. Dat kan dus niet door het kabinet bepaald worden. Dit punt kan donderdag 23 mei actueel worden bij de behandeling van de Energiewet in de TK. Als er amendementen worden ingediend om deze laatste taak van ACM naar het kabinet te halen, is dat in strijd met Europees recht. Daar kleven dus rechtstatelijke risico's aan. Binnen het Europeesrechtelijke kader lijkt wel enige ruimte voor het wettelijk vastleggen van maatschappelijke doelstellingen en prioriteiten voor bredere netinvesteringen in de investeringsplannen van de systeembeheerder (dus niet op het niveau van individuele aansluitverzoeken). Dit is onderdeel van het wetsvoorstel Energiewet. Daar waar (nog) meer regie vanuit het kabinet gewenst is, kan ook gedacht worden aan een sterkere regierol voor projecten om de energie-infrastructuur te verzwaren door besluitvorming voor deze projecten vanuit het Rijk te coördineren of zelfs de besluitvorming bij het Rijk te beleggen. Ook met het voeren van gericht ruimtelijk beleid vanuit de rijksoverheid kan de regierol worden versterkt, bijvoorbeeld door aanwijzing of beperking van gebieden voor bijv. grote datacenters of vestiging bedrijven die veel capaciteit vragen.</p>
<p>Geen nieuwe nationale koppen op Europese regelgeving. Afbouw van fossiele subsidies voor de energievoorziening vindt plaats in Europees verband.</p> <p>(hoofdstuk 5 Energie, leveringszekerheid en klimaatadaptatie)</p>	<p>Het lijkt erop dat bestaande nationale koppen wel worden gecontinueerd. De tekst van het hoofdlijnenakkoord heeft het in de passage over klimaat immers expliciet over <u>nieuwe</u> nationale koppen. De vraag is wel of dit ook geldt voor vastgesteld beleid, waarvoor (lagere) regelgeving nog in de maak is.</p>
<p>De leveringszekerheid wordt veiliggesteld. Er worden langetermijncontracten afgesloten voor gas en er worden reserves</p>	<p>Dit vereist in het bijzonder extra aandacht bij het afsluiten van langetermijncontracten met derde landen. Dat is namelijk ingewikkelder</p>

<p>aangelegd voor gas en kritieke grondstoffen. Geen Gronings gas meer, gaswinning op de Noordzee wordt opgeschaald.</p>	<p>dan intra-EU. Er moet een heel proces worden gevolgd met meer het karakter van Verdragen.</p> <p>Reserves aangelegd voor gas en kritieke grondstoffen: vergt nieuwe wet- en regelgeving. Past wel bij inzet die al voor de Defensie Industrie wordt vormgegeven via de marktordening.</p>
<p>Een hoofdlijnenakkoord, gericht op beheersbaarheid van zorguitgaven en de kwaliteit van de zorg; goede regionale afspraken tussen ziekenhuizen over bereikbaarheid bij acute zorg in de buurt en van streekziekenhuizen; de insteek wordt dat streekziekenhuizen behouden blijven. Er wordt onderzoek gedaan naar alternatieve bekostigingsvormen van de spoedzorg, anders dan het huidige stelsel van marktwerking.</p> <p>(Hoofdstuk 6. Toegankelijke publieke voorzieningen; zorg en onderwijs)</p>	<p>Alternatieve bekostigingsvormen van de spoedzorg ipv huidige marktwerking: hier zijn diverse mogelijkheden voor. Parallel met ambulancezorg (waar EZK nauwe bij betrokken was). Inzet marktordening, EU recht en staatssteunexpertise door EZK is te verwachten als bijstand naar VWS.</p>
<p>Om te voorkomen dat het (online) aanbod van nieuws nog verder verschaalt en/of in buitenlandse handen valt, zal de Autoriteit Consument en Markt meer instrumenten in handen krijgen. Zo zal bekeken worden of bij de toepassing van de Mededingingswet ook de waarborg van de kwalitatieve pluriformiteit van het Nederlandse media-aanbod in de beoordelingscriteria betrokken kan worden.</p> <p>(hoofdstuk 7 Goed bestuur en een sterke rechtsstaat)</p>	<p>Eerste inschatting is dat dit aanpassing van de Mededingingswet vereist. De Europese regelgeving biedt hiervoor ruimte. Is een punt dat we bij totstandkoming Vifo ook behandeld hebben (OCW achtte het niet wenselijk). Hebben ook met NCTV eerder de discussie gehad of op dit punt de Mediawet aangevuld moest worden. In de kern: zeker te realiseren en voldoende buitenlandse precedentes. Juridisch haalbaar, maar kan niettemin een juridisch complex onderwerp ook in het kader van wetgeving blijken te zijn.</p>
<p>Er komt een wettelijke regeling voor en van de onafhankelijke inspecties, toezichthouders en autoriteiten, inclusief hun wijze van handhaving</p>	<p>Er is al een wet op de rijksinspecties in voorbereiding ((Kaderwet op de rijksinspecties (Wori). Die wet moet gaan zorgen voor een betere borging van de onafhankelijkheid van inspecties.</p>

<p>(wet op de rijksinspecties en autoriteiten)</p> <p>(hoofdstuk 7 Goed bestuur en een sterke rechtsstaat).</p>	<p>Het zal moeten blijken of hiermee de beoogde scope van het hoofdlijnenakkoord inderdaad volledig is afgedekt en het bestaande voorstel enkel wordt doorgetrokken. Uitwerking ligt bij BZK. Raakt ons oa vanwege toezichthouders zoals de Rijksinspectie Digitale Infrastructuur (voor Agentschap Telecom), SodM, ACM en BTI (en NVWa).</p>
<p>Er komt een Europawet, met inbegrip van een regeling van informatievoorziening en procedures bij voorbereiding en totstandkoming van Europese wetgeving.</p> <p>(hoofdstuk 7 Goed bestuur en een sterke rechtsstaat).</p>	<p>Er is reeds een wetsvoorstel voor een Europawet in nauw overleg met de Tweede Kamer ontwikkeld. Dit wetsvoorstel heeft reeds advies RvS gehad. Onduidelijk is of deze tekst in het akkoord een aanscherping van het wetsvoorstel vergt.</p>
<p>Een vaste Tweede Kamercommissie grondrechten en constitutionele toetsing en zal worden ingevuld. Versterking van constitutionele advisering/toetsing voorafgaande aan voorstellen tot beleid en wetgeving en van (goedkeuring van) internationale en EU-verdragen en van implementatie van EU-regelgeving, worden door de Afdeling advisering van de Raad van State en door die - permanent te maken - commissie uitgewerkt.</p> <p>(hoofdstuk 7 Goed bestuur en een sterke rechtsstaat)</p>	<p>Heeft gevolgen voor de doorlooptijden van wet- en regelgeving. Vraag is wat de verhouding van deze commissie zal zijn tot de Eerste en Tweede Kamer. Kan ook mogelijk de in voorbereiding zijnde Europawet raken.</p>
<p>Er komt een recht op vergissen. Een enkele fout kan niet langer een burger diep in de problemen duwen.</p> <p>(hoofdstuk 7 Goed bestuur en een sterke rechtsstaat)</p>	<p>Het recht op inzage en rectificatie bestaat al. Het is de vraag hoe dit recht zich daarmee verhoudt. Zal met name relevant zijn voor de uitvoeringsorganisaties (RVO, KvK, NVWa). NCG en IMG werken al volgens die richtlijn, maar uitwerking kan wel gevolgen voor deze organisaties hebben.</p>
<p>Aanmanings- en incassokosten van de overheid gaan fors omlaag.</p>	<p>Positief voor de burger. Verlaging aanmanings- en incassokosten heeft mogelijk impact op de</p>

<p>(hoofdstuk 7 Goed bestuur en een sterke rechtsstaat)</p>	<p>uitvoeringsorganisaties (NVWa besteedt het uit aan CJIB, RVO). Kosten met invorderen zullen vanuit andere systematiek moeten worden bekostigd, niet te verhalen op burger. Vergt wellicht stelselaanpassing t.a.v. handhaving.</p>
<p>Het aantal ambtenaren en de inzet van consultants bij (kern-)departementen van de afgelopen jaren wordt meer dan teruggedraaid. Taakstelling wordt gekoppeld aan het verminderen van regels en administratieve lasten voor de samenleving en de uitvoering.</p> <p>(hoofdstuk 7 Goed bestuur en een sterke rechtsstaat)</p>	<p>Er is veel werk dat moet worden verricht binnen de juridische directies, dat levert spanning op. Arbeidsmarkt is krap. Verminderen regeldruk en administratieve lasten vergt naar verwachting een overheidsbreed programma/inzet.</p>
<p>- Bescherming van de nationale veiligheid en bestrijding van radicalisering en terrorisme zijn in handen van de veiligheidsdiensten en de NCTV. De bevoegdheden van de diensten in verband met de digitale ontwikkelingen worden in de wetgeving aangepast; de WIV wordt zo snel mogelijk geactualiseerd. Er komt onderzoek naar een veiligheidsorganisatie met taken en bevoegdheden als het DGSi in Frankrijk.</p> <p>- De aanpak van digitale dreigingen door statelijke actoren en cybercriminelen wordt versterkt; intensieve samenwerking tussen overheid, veiligheidsdiensten, wetenschap en bedrijfsleven wordt bevorderd. Maximumstraffen voor cybercriminaliteit worden verhoogd. De bevoegdheden en middelen van de veiligheidsdiensten worden uitgebreid voor het tegengaan van economische spionage. Elektronica, zoals scanapparatuur, wordt afgebouwd in strategisch belangrijke sectoren en diensten vanuit landen met verhoogde spionagerisico's. Spionage wordt strenger bestraft.</p>	<p>Modernisering WIV dient EZK bij betrokken te worden ivm economische veiligheid. Is reeds staand beleid. Vraagt ook extra inzet EZK en mogelijk aanvullend wetgeving op het gebied van aanbestedingsrecht, subsidies, kennisveiligheid en investeringstoetsing.</p> <p>Verder mogelijk gevolgen voor EZK in het kader van digitale veiligheid en weerbaarheid, cybersecurity, en het digital trust center. Meer uitwisseling van gegevens kan nieuwe wettelijke grondslagen tot gevolg hebben, ook op het terrein van EZK.</p>

(Hoofdstuk 8 Nationale veiligheid)	
Het opsporend en handhavend personeel in de veiligheidsketen, inclusief politie en boa's, is neutraal, zonder religieuze symbolen gekleed. (hoofdstuk 8 nationale veiligheid)	Risico t.a.v. vrijheid van meningsuiting en godsdienstvrijheid. Vergt aanpassing van de wet en heeft ook gevolgen voor de boa's die bijv. bij de NWWA in dienst zijn.
Het opsporend en handhavend personeel in de veiligheidsketen, inclusief politie en boa's, is neutraal, zonder religieuze symbolen gekleed. (hoofdstuk 8 Nationale veiligheid)	Risico t.a.v. vrijheid van meningsuiting en godsdienstvrijheid. Vergt aanpassing van de wet en heeft ook gevolgen voor de boa's die bijv. bij de NWWA in dienst zijn.
- Nederland zet zich in voor de defensie-industrie in eigen land en in de Europese Unie. - Het streven is een samenleving die beter voorbereid is op verstoringen. Veiligheid en weerbaarheid vereisen dat Nederland strategische voorraden aanhoudt van essentiële zaken zoals medicijnen, in het bijzonder de voedselzekerheid op orde heeft en vitale infrastructuur, waaronder watervoorraad en energie, zeker stelt. Daartoe worden de aanbevelingen van de Algemene Rekenkamer uit 2022 opgevolgd. - Het handels- en industriebeleid, ook in EU-kader, draagt bij aan vermindering van strategische afhankelijkheden, bijvoorbeeld ten aanzien van China op het gebied van kritieke grondstoffen. Er wordt voor het behoud van onze welvaart ingezet op handelsverdragen waarbij gelijke en redelijke standaarden van belang zijn.	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Grotendeels bestaande inzet, wel versterking van inzet EZK op kritieke grondstoffen en waardeketens ➤ Inzet voor marktordening defensie-industrie (nationaal en EU) wordt van nog groter belang ➤ Mogelijk ook regelgeving voor strategische voorraden door EZK op te stellen.
Geen nieuwe nationale koppen op Europees beleid; daar waar mogelijk bestaande koppen, die zorgen voor extra regeldruk, schrappen.	Uitgangspunt is toch altijd al minimumimplementatie. Naderhand kunnen daar wel nationale koppen weer aan toegevoegd zijn, maar dat zullen er vermoedelijk niet veel zijn. Dat moet dan geïnventariseerd worden. Voor zover die er zijn, kan het ingewikkeld blijken te

(hoofdstuk 10 Solide overheidsfinanciën, economie en vestigingsklimaat)	zijn of die geschrapt kunnen/moeten worden als die regeldruk veroorzaken omdat iedere kop wel een reden heeft. Schrappen is niet gratis.
<p>Overheveling specifieke uitkeringen naar het Gemeentefonds. Het aantal specifieke uitkeringen is sinds 2018 fors gestegen. Gemeenten en provincies geven aan dat specifieke uitkeringen hen beperkt in autonomie. Dit vanwege de strikte en gedetailleerde eisen die vanuit het Rijk worden gesteld aan de besteding van de gelden uit een specifieke uitkering. Daarnaast kennen deze uitkeringen zware administratieve- en controlelasten. Met deze maatregel worden specifieke uitkeringen overgeheveld naar het Gemeente- of Provinciefonds met een budgetkorting van 10 procent. De BUIG blijft hierbij buiten beschouwing.</p> <p>(budgettaire bijlage)</p>	<p>Het verminderen van SPUKS, gezien de autonomie van gemeenten en provincies, is een lopende discussie met BZK in het kader van de herziening van de Financiële verhoudingswet, waarin wij vanuit EZK en LNV (en ook andere ministeries zoals I&W) altijd aangeven dat de SPUK vaak het enige instrument is om bestaande noodzaak tot interbestuurlijke samenwerking bij belangrijke en urgente maatschappelijke opgaven te verwezenlijken. Zowel het bestaan van begrotingsfondsen met door de wetgever geormerkt geld, als de bijzondere maatschappelijke opgaven die overheden gezamenlijk hebben, maken verstrekking van gelden via SPUK's noodzakelijk. Het meer inzetten op het gebruik van de generieke fondsen vraagt ook van de politiek dat er minder centrale sturing verwacht wordt op de inzet van die middelen. Voor Groningen wordt in overleg met de regio ook met SPUKS gewerkt, en heeft de regio ook de voorkeur voor het gebruik van SPUKS. De huidige werkwijze krijgt dit jaar wel een efficiëncyslag.</p>

B. Gevolgen wet- en regelgeving	
Zijn er voornemens die leiden tot (omvangrijke) nieuwe regelgeving of wijzigingen?	
Tekst hoofdlijnenakkoord	Gevolgen
<p>De verbetering van (gemeentelijke) schuldhelpverlening wordt doorgezet, met focus op aanpak van de problematiek bij de bron.</p> <p>(hoofdstuk 1 Bestaanszekerheid en koopkracht)</p>	<p>Primaat bij SZW, maar kan mogelijk gevolgen hebben voor EZK, met name bij het delen van gegevens. Bijv. door RVO (afspraken bij het terugbetalen van ontvangen subsidies) of bij de afsluitregeling op</p>

	<p>energieterrein. Mogelijk vergt dat aanpassing van wetgeving.</p>
<p>Stapsgewijs wordt gewerkt aan verbeteringen in de sociale zekerheid, fiscale regelingen en de toeslagen, zodat werken meer loont. Wetgeving wordt voorbereid voor een hervorming van het toeslagen- en belastingstelsel.</p> <p>(hoofdstuk 1 Bestaanszekerheid en koopkracht)</p>	<p>Primaat bij SZW en FIN/BD, maar kan mogelijk gevolgen hebben voor EZK, met name bij het verzamelen en delen van gegevens door RVO bij het verstrekken van subsidies of tegemoetkomingen, en waarbij samenwerking met SZW, FIN en/of Belastingdienst aan de orde is.</p>
<p>De verbetering van (gemeentelijke) schuldhelpverlening wordt doorgezet, met focus op aanpak van de problematiek bij de bron.</p> <p>(hoofdstuk 1 Bestaanszekerheid en koopkracht)</p>	<p>Primaat bij SZW, maar kan mogelijk gevolgen hebben voor EZK, met name bij het delen van gegevens. Bijv. door RVO (afspraken bij het terugbetalen van ontvangen subsidies) of bij de afsluitregeling op energieterrein. Mogelijk vergt dat aanpassing van wetgeving.</p>
<p>Stapsgewijs wordt gewerkt aan verbeteringen in de sociale zekerheid, fiscale regelingen en de toeslagen, zodat werken meer loont. Wetgeving wordt voorbereid voor een hervorming van het toeslagen- en belastingstelsel.</p> <p>(hoofdstuk 1 Bestaanszekerheid en koopkracht)</p>	<p>Primaat bij SZW en FIN/BD, maar kan mogelijk gevolgen hebben voor EZK, met name bij het verzamelen en delen van gegevens door RVO bij het verstrekken van subsidies of tegemoetkomingen, en waarbij samenwerking met SZW, FIN en/of Belastingdienst aan de orde is.</p>
<p>Geen nieuwe nationale koppen op Europees beleid, bestaande koppen worden zo maximaal mogelijk geschrapt.</p> <p>(hoofdstuk 4)</p>	<p>Regelgeving op alle terreinen moet worden doorgelicht, niet in alle gevallen is duidelijk wat nationale koppen zijn en of en hoe die ontvlochten zouden kunnen worden.</p> <p>Op welzijnsvlak en diergezondheidsvlak is door het huidige kabinet ingezet op extra regels tov EU. Soms extra inhoudelijke eisen, maar ook ondersteunende regelgeving (bijv. verplicht cameratoezicht slachthuizen). En ook nationale koppen buiten veehouderij (houdverbod dieren met schadelijke kenmerken), en regels over gevaarlijke dieren (bijtincidenten)</p>

	honden). Dat moeten we schematisch in kaart brengen en met nieuwe bewindspersoon gaan bespreken.
Innovatie wordt breed opgevat, dus inclusief voer en management. Innovatie krijgt de ruimte die het verdient, procedures worden aangepast en innovatiemiddelen zo ingericht dat nieuwe vindingen snel juridisch houdbaar toegepast kunnen worden en doelen worden gehaald. Er komt een apart innovatieprogramma voor robotisering gericht op het besparen van arbeidskrachten. (Hoofdstuk 4)	Nieuwe subsidieregelingen?
In het natuurbeleid wordt de daadwerkelijk gemeten staat van de natuur leidend. (Hoofdstuk 4)	Onduidelijk of die meetbaarheid er is, ihb voor natuurgebieden op zee, en of dit zich laat vertalen in deugdelijke wettelijke normen. Daarmee grote kans op rechtszaken en risico voor juridische houdbaarheid.
Daarom wordt de visserijsector maximaal ondersteund bij het krijgen van een toekomstbestendige vloot. Vissers worden ondersteund bij innovaties, veiligheid en het ontwikkelen van duurzame vistechnieken. (Hoofdstuk 4)	Innovatiesubsidieregeling (met inachtneming van Europese regelgeving)
Er komt snel een betere toegang tot de Noordzee en andere visgronden met voldoende ruimte voor de visserij. Bodemvisserij en garnalenvisserij hebben het zwaar. Samen met deze groepen vissers wordt actief gezocht naar grote gebieden die we als 'visakkers' gaan bestempelen en waar de bodemvisserij en garnalenvissers voorrang krijgen. (Hoofdstuk 4)	Vergt herziening van Noordzeeprogramma (Partiële herziening en de MER)
De kritische depositiewaarde gaat uit de wet en wordt vervangen door een juridisch houdbaar alternatief. (Hoofdstuk 4)	Wijziging nationale omgevingswaarden stikstof in Omgevingswet

<p>De stikstofaanpak wordt gebaseerd op bedrijfsspecifieke emissiedoelen, gebaseerd op de gebiedsgerichte aanpak. (Hoofdstuk 4)</p>	<p>Vergt formele wetgeving: instellen nieuwe afrekenbare plafonds of een systeem dat via instructieregels leidt tot provinciale vaststelling plafonds. Uiterst complex – ook interbestuurlijk - om uitgaande van de gebiedssituatie tot een afgewogen regeling te komen voor plafonds die èn aan de natuurdoelen voldoen èn knelgevallen / langjarige juridische procedures voorkomen.</p>
<p>Er komt een juridisch houdbare, wetenschappelijk verantwoorde rekenkundige ondergrens, dan wel drempelwaarde, van minimaal 1 mol/ha/jaar. Op basis hiervan, of met beschikbare stikstofruimte via extern salderen, worden 'PAS-melders' met voorrang gelegaliseerd. Dit alles wordt juridisch geborgd. (Hoofdstuk 4)</p>	<p>Op zichzelf qua regelgeving niet ingewikkeld (ministeriële regeling met aanwijzing van een nieuwe versie voor AERIUS-Calculator met rekenkundige ondergrens), maar de vereiste wetenschappelijke zekerheid vergt een heel traject voor de onderbouwing, inclusief – zoals eerder aangekondigd – voorlichting Raad van State. Voor de PAS-melders is dan op zich niet heel veel meer qua regelgeving nodig, want die meldingen betreffen een depositie van max 1 mol/ha.</p>
<p>De nationale databank Flora en Fauna wordt zo snel mogelijk kosteloos en ongelimiteerd voor publieke doeleinden opengesteld. (Hoofdstuk 4)</p>	<p>Amvb tot wijziging Besluit kwaliteit leefomgeving en Omgevingsbesluit. Is al in voorbereiding.</p>
<p>Volgens de Nitraatrichtlijn moeten lidstaten minimaal elke vier jaar de aanwijzing van kwetsbare gebieden herzien. Nederland heeft het hele land als kwetsbaar bestempeld, dit kan dus worden herzien. Nederland gaat in Brussel aantonen dat bepaalde gebieden niet langer kwetsbaar zijn, dit kan per direct. In plaats van de aanwijzing van heel Nederland als kwetsbaar gebied komt dan een aanwijzing per gebied. Dit is belangrijk omdat de norm van 170 kilo stikstof per hectare uit</p>	<p>Het hoofdlijnenakkoord wil toepassing actieprogramma's Nitraatrichtlijn op aangewezen kwetsbare zones in Nederland ipv toepassing van die AP's op het hele grondgebied van NL. Beide (aanwijzing kz en toepassing op hele grondgebied lidstaat) zijn opties onder de Nitraatrichtlijn, maar NL heeft er eerder onderbouwd gekozen voor toepassing op het hele grondgebied, omdat er niet of nauwelijks gebieden zouden zijn die niet behoeven te worden aangewezen. Voor aanwijzing is nl niet alleen relevant of op het gebied afwaterende wateren verontreinigd zijn, maar ook of ze het <i>risico</i> lopen zonder maatregelen verontreinigd te</p>

<p>dierlijke mest alleen geldt in kwetsbare gebieden. Dit resulteert per direct in meer plaatsingsruimte voor mest. (Hoofdstuk 4)</p>	<p>worden. Als er al gebieden niet behoeven te worden aangewezen vanwege een goede waterkwaliteit (rivierengebied?) moeten die ivm het risico op verontreiniging (omdat deze gebieden dan waarschijnlijk het mestafvoerputje van NL worden) alsnog direct worden aangewezen. Dit alternatief levert dan niets op, leidt tot veel uitvoeringslasten en is kwetsbaar: het zal slecht vallen bij EC die infractieprocedure kan starten als EC van oordeel is dat doelen Nitraatrichtlijn meebrengen dat Nederlandse actieprogramma's op het hele grondgebied van Nederland moeten worden toegepast.</p>
<p>Geen nationale koppen, bestaande nationale koppen worden zo maximaal mogelijk geschrapt. (Hoofdstuk 4)</p>	<p>Voor mest onduidelijk op welke te schrappen koppen zou worden gedoeld.</p>
<p>Doelsturing - Boeren en tuinders werken al eeuwen met de bodem, dieren, omgeving en natuur. Zij zijn de professionals. De vakkennis van de boeren en tuinders staat daarom centraal: we gaan van middel- naar doelsturing. De boer staat hierbij aan het roer. - Daarvoor worden voor natuur, waterkwaliteit, klimaat en luchtverontreiniging waar mogelijk bedrijfsspecifieke emissiedoelen geformuleerd. Er wordt zo snel mogelijk, juridisch houdbaar, een 'afrekenbare stoffenbalans' ontwikkeld zodat boeren weten waar ze aan toe zijn, zelf kunnen sturen op doelen en deze integraal gehaald worden. Om snelheid te maken wordt begonnen met onderdelen die snel uitvoerbaar zijn waarbij doelen, indien nodig, gebied- en bedrijfsspecifiek zijn. (Hoofdstuk 4)</p>	<p>Sluit aan op inzet die al aan de gang is, maar kan wel grotere vlucht gaan nemen. Noodzaak juridische houdbaarheid onderkend. Vraag is of dit echt kan gaan 'vliegen' zolang Nederland niet 'van de kant' is en niet in de laatste plaats gelet op Europese kaders (o.a. Nitraatrichtlijn) die tot middelvoorschriften verplichten.</p>

<p>De derogatievrije zones (overgangsgebieden) rondom N2000-gebieden worden beperkt tot alleen stikstofgevoelige gebieden.</p> <p>Derogatievrije zones versmallen tot 100m ipv 250m (Hoofdstuk 4)</p>	<p>Die zones zijn conform de derogatiebeschikking al beperkt tot N2000-gebieden waarbij de KDW wordt overschreden. Vereist dus geen actie.</p> <p>Versmallen: vergt wijzing Uitvoeringsregeling Meststoffenwet. Zie ook A (Europees risico en lost niks op).</p>
<p>Geen gedwongen krimp veestapel, passages over mestmarktcrisis (hoofdstuk 4)</p>	<p>TK heeft op 25/4 steun aan mestpakket gegeven dat bestaat uit:</p> <ul style="list-style-type: none"> a) verlaging productieplafonds/borging daarvan via afroming (vloeit voort uit derogatiebeschikking, wetsvoorstel waarvan beoogd wordt het volgende week in MR te brengen mhoo internetconsultatie), b) verhoging subsidiebedrag behoud grasland, c) brede stoppersregeling en d) wvs graslandnorm. <p>Laatstgenoemd wetsvoorstel is het meest spannend omdat het hoofdlijnenakkoord geen gedwongen krimp veestapel wil, maar het wvs is gericht op grondgebondenheid en behoud grasland ivm waterkwaliteit en dus niet op krimp (en leidt in elk geval de eerste jaren ook nauwelijks tot krimp).</p>
<p>Er worden concrete stappen gezet naar een toekomstbestendige, nog meer dierwaardige veehouderij. (hoofdstuk 4)</p>	<p>Dit past bij de plannen die al ingezet waren (wetsvoorstel met bevoegdheden a.s. dinsdag in Eerste Kamer te behandelen). De nu in het wetsvoorstel bij amendement opgenomen eindtermijn van 2040 is niet in het akkoord genoemd en kan daarmee op gespannen voet staan.</p>
<p>Er wordt zo snel mogelijk gestopt met het subsidiëren van bio-energie gecombineerd met CO2-opvang en opslag (BECCS) en biomassacentrales,</p>	<p>Beoordelen of regelgeving in de maak hiermee in lijn is.</p> <ul style="list-style-type: none"> - Biomassa regelgeving is in lijn met het afbouwpad (waar

<p>conform het eerder afgesproken afbouwpad.</p> <p>(hoofdstuk 5 Energie, leveringszekerheid en klimaatadaptatie)</p>	<p>hoofdlijnenakkoord aan refereert).</p> <ul style="list-style-type: none">- BECCS: biomassaverbranding en opslag CO2 ervan. In de voorjaarsnota van 2023 is besloten dat hier subsidies voor verstrekkt gaan worden, maar dat nog nagedacht wordt over de voorwaarden daarvan. In de uitwerking is een categorie toegevoegd aan de SDE regeling voor BECCS maar gekozen voor een beperkte vorm (het komt niet open te staan voor kolencentrales). De wijzigingsregeling voor de SDE is voorzien om op 27 mei (die week) voor te leggen aan de minister voor Klimaat & Energie. Gelet op het hoofdlijnen akkoord wordt de minister geïnformeerd over alternatieven, onder andere om de categorie BECCS - gelet op de wens van een eventueel nieuw kabinet - toch uit de wijzigingsregeling voor de SDE te halen. Opmerking verdient hierbij dat ondernemers in 2023 al wel kennis hebben kunnen nemen van het voornemen van het huidige kabinet om BECCS subsidie te verstrekken, maar destijds waren de voorwaarden nog niet bekend. In die zin lijkt het risico op schadeclaims beperkt (slechts een voornemen en de voorwaarden niet helder), maar wel iets om in acht te nemen. <p>Voor zover nu kunnen achterhalen bestaan er geen losse subsidiebeschikkingen voor BECCS.</p>
<p>Windmolens komen zoveel mogelijk op zee, in plaats van op land. Bij de plaatsing van windmolens op zee wordt in het bijzonder belang toegekend aan ruimte voor de visserij.</p>	<p>Afhankelijk van de uitwerking kan gedacht worden aan regelgeving om de bouw van nieuwe windturbines op land te ontmoedigen.</p>

<p>(hoofdstuk 5 Energie, leveringszekerheid en klimaatadaptatie)</p>	
<p>De aangekondigde verhoogde CO2-heffing wordt teruggedraaid.</p> <p>(hoofdstuk 5 Energie, leveringszekerheid en klimaatadaptatie)</p>	<p>Deze is gecommuniceerd in de Voorjaarsnota 2024 (zou ingaan per 1 januari 2027). Regelgeving van FIN en EZK. Gaat niet door. Was nog niet veel capaciteit op ingezet.</p> <p>Terugdraaien aangekondigde verhoogde CO2-heffing is positief vanuit Verduurzaming Industrie en Staatssteun: het vermindert de moeilijkheden om in het kader van maatwerk bedrijven te stimuleren om vergaande verduurzaming te realiseren. Vb. bij dossier Yara was door de aankondigde verhoging al de vraag of ze nog wel met maatwerk wilden mee blijven doen en de toegekende subsidie niet zouden teruggeven. Het terugdraaien van de verhoogde CO2-heffing is echter negatief voor de businesscase van CCS, waarvan eerder in deze analyse wordt aangegeven dat daarvoor vanuit EU een flinke opgave ligt.</p>
<p>Bij de grondstoffentransitie, staat het verminderen van de afhankelijkheid van andere landen centraal. Waar mogelijk worden materialen hergebruikt.</p>	<p>Om het meest efficiënt en effectief zijn, is het verstandig om dit zo veel mogelijk op EU niveau te regelen (vb. uitvoerverbod schroot).</p>
<p>Regeldruk wordt tegengegaan door het adviescollege toetsing regeldruk en de uitvoeringsinstanties van meet af aan te betrekken bij het bedenken van beleid en wetgeving.</p> <p>(Hoofdstuk 7. Goed bestuur en een sterke rechtsstaat)</p>	<p>M.b.t. de betrokkenheid van de uitvoeringsinstanties zal dit weinig gevolgen hebben: die zijn als het goed is al betrokken in de voorbereidingsfase. M.b.t. ATR lijkt dit wel te duiden op een verschuiving van een taak in alleen de toetsing van wetgeving naar een taak bij de voorbereiding ervan. Twee gevolgen:</p> <p>1. In het wetsvoorstel Instellingswet ATR dat klaar ligt voor plenaire behandeling TK is nu alleen een <i>bevoegdheid voor elke minister</i> opgenomen om ATR te betrekken bij</p>

	<p>de voorbereiding. Dat zou nu moeten worden omgezet in een kerntaak voor ATR om dat altijd te doen.</p> <p>2. Dit zal betekenen dat in de voorbereiding van nieuwe wetgeving altijd ook ATR betrokken moet worden.</p>
<p>In wetgeving en beleid moet rekening gehouden worden met de gevolgen voor kleine ondernemers, bijvoorbeeld wat betreft kosten en risico's, zodat het in dienst nemen van mensen mogelijk blijft. (p. 25)</p> <p>(hoofdstuk 7. Goed bestuur en een sterke rechtsstaat)</p>	<p>Waarschijnlijk een grotere druk op het toepassen van de MKB-toets.</p>
<p>Een grondwetsherzieningsvoorstel tot het schrappen van het toetsingsverbod in artikel 120 wordt ingediend. De klassieke bepalingen van de Grondwet worden toetsbaar.</p> <p>(hoofdstuk 7. Goed bestuur en een sterke rechtsstaat)</p>	<p>Mogelijk gevolgen voor de juridische dienst, maar uitwerking ligt bij BZK en JenV</p>
<p>De Afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State wordt verzelfstandigd.</p> <p>(hoofdstuk 7. Goed bestuur en een sterke rechtsstaat)</p>	<p>Uitwerking ligt bij JenV. Kan gevolgen hebben voor juridische dienst t.a.v. het wetgevingsproces (mogelijk ook in positieve zin).</p>
<p>Bescherming van klokkenluiders wordt versterkt</p> <p>(hoofdstuk 7. Goed bestuur en een sterke rechtsstaat)</p>	<p>Ziet op o.a. de Wet bescherming klokkenluiders. Kan gevolgen hebben voor NVWa omdat zij recent zijn ingesteld als bevoegde autoriteit die zorgdraagt voor ontvangst en opvolging van de melding als bedoeld in de wet 2c van deze wet.</p>
<p>De Wet open overheid, de uitvoering hiervan en de hiermee gemoede kosten, worden geëvalueerd.</p> <p>(hoofdstuk 7. Goed bestuur en een sterke rechtsstaat)</p>	<p>De aanbevelingen uit de invoeringstoets kunnen nu verder worden opgepakt met formele evaluatie. Mogelijk leidt dit tot aanpassing van de wet. Ook relevant m.b.t. beschikbare capaciteit.</p>

<p>Modernisering Archiefwet (hoofdstuk 7. Goed bestuur en een sterke rechtsstaat)</p>	<p>Primair JenV en OCW. Relevant t.a.v. de informatiehuishouding.</p>
<p>De medeoverheden worden vroegtijdig betrokken bij voorbereiding van beleid en van wetgeving; de wetgever hakt uiteindelijk de knopen door. Grote opgaven zoals wonen, bestaanszekerheid en de energietransitie moeten in gezamenlijkheid worden opgepakt. (hoofdstuk 7. Goed bestuur en een sterke rechtsstaat)</p>	<p>Dit heeft gevolgen voor doorlooptijden van het wetgevingsproces.</p>
<p>Veiligheid en een weerbare samenleving zijn topprioriteiten. Dat vereist scherp optreden tegen allen die vrijheid en veiligheid bedreigen. De nationale veiligheid moet worden beschermd.” “De aanpak van de georganiseerde criminaliteit wordt versterkt, van preventie tot bewaken en van beveiligen tot de aanpak in detentie. Er wordt meer ingezet op confiscatie van vermogen, daarbij wordt de Europese aanpak overgenomen. De anti-witwasaanpak wordt geïntensiveerd. Het streven is erop gericht de informatiedeling, inclusief waarborgen voor de privacybescherming, te verbeteren, met oog voor de positie van het overgrote deel van alle burgers die niks kwaads willen doen, maar wel worden geconfronteerd met langdurige verzoeken als ze een bankrekening willen openen, een onderneming starten of een huis willen kopen. (hoofdstuk 8 Nationale veiligheid)</p>	<p>Van belang bij het delen van gegevens. Bijv. door RVO bij subsidieverstrekkings en vermoedens van fraude of oneigenlijk gebruik bij subsidies. Dit kan tot gevolg hebben dat er wettelijke grondslagen gecreëerd moeten worden.</p>
<p>Invest-NL wordt verstevigd als belangrijk vehikel voor investeringen in</p>	<p>Versteviging Invest-NL past binnen reeds ingezet beleid en herevaluatie rol en beleid van Invest-NL. Binnen wettelijk kader kan al heel veel,</p>

<p>innovatie en in de potentie van onze economie .</p> <p>(hoofdstuk 10 Solide overheidsfinanciën, economie en vestigingsklimaat)</p>	<p>wetswijziging en aanpassing staatssteungoedkeuring maar beperkt nodig. Hangt samen met IBO bedrijfsfinanciering en PWC studie naar NPI's. Vergt nadere uitwerking, maar haalbaar. Vergt stevige inzet WJZ.</p> <p>In dit verband: hoewel er in de hoofdtekst niet staat dat Nationaal Groeifonds wordt afgeschaft, lijkt het erop dat het NGF wordt uitgefaseerd. Dit vereist n.t.b.juridische betrokkenheid voor toekenningen tot einde uitfasering en afwikkeling daarvan. De financiële bijlage vermeldt onder nr. 68 dat een bedrag van 6,8 mld in mindering wordt gebracht tot en met 2034/35. Dat is het bedrag dat nog in het NGF resteert.</p>
<p>De kosten voor energie (zowel voor bedrijven als consumenten) mogen niet significant uit de pas lopen met de buurlanden. Bezien wordt welke maatregelen nodig zijn om bedrijven en consumenten te ondersteunen.</p> <p>(hoofdstuk 10 Solide overheidsfinanciën, economie en vestigingsklimaat)</p>	<p>Ondersteuning kosten energie, ligt vanuit staatssteunpunt en ordening energiemarkt moeilijk. Inzet zou moeten zijn verzwaard EU toezicht op bijv. nettarieven en kosten van publieke energieproducenten om te voorkomen dat level playing field wordt aangetast. Compenseren zou financieel te kostbaar worden en moeilijk haalbaar zijn door de EU kaders.</p>

C. Gevolgen juridische dienst

Hier gaat het om afspraken met belangrijke gevolgen voor de centrale juridische directies, zoals voornemens die om veel capaciteit of intensieve samenwerking vragen.

Tekst hoofdlijnenakkoord	Gevolgen
<p>Grip op asiel en migratie (hoofdstuk 2)</p>	<p>WJZ adviseert binnen EZK en LNV over migratie (bijv. MR, EU-stukken). Er worden in het migratiehoofdstuk zeer verre gaande maatregelen uitgestippeld die de beleidsterreinen van EZK en LNV kunnen raken. Dat kan potentieel veel</p>

	werk opleveren voor WJZ in de advisering.
Toekomstperspectief en extra aandacht voor jonge boeren, zodat zij bedrijven kunnen overnemen of starten. (hoofdstuk 4)	Kenniscentrum voor overname van landbouwbedrijf: politieke druk wordt waarschijnlijk weer hoger om dit kenniscentrum van de grond te krijgen en te subsidiëren. Subsidieaanvraag steeds vertraagd omdat het voor de organisatie lastig is om een projectplan goed te krijgen inclusief financieringsvoorstel dat solide genoeg is.
Wet- en regelgeving worden aan de voorkant scherper juridisch getoetst om rechtszaken achteraf te voorkomen. (hoofdstuk 4, landbouw)	Zit op zich in de reguliere wettelijke toetsing en voor Europese wetgeving in BNC-fiches. Probleem procedures bij nationale wetgeving op vlak van nitraat/natuur zit vooral bij de gebrekkige voldoening aan Europese regelgeving. De scherpe toetsing vergt een sterke positionering van WJZ in het beleidsproces. Soms zijn rechtszaken achteraf niet te voorkomen, omdat elk besluit al snel voor- en tegenstanders kent die de rechter kunnen inschakelen.
'Alles wordt op alles gezet om de afbouw van de huidige derogatie terug te draaien en met de EU tot betere en wel werkbare normen en afspraken te komen.' 'Er wordt niet gestuurd op gedwongen krimp van de veestapel en er komt geen gedwongen onteigening.' 'De stikstofaanpak wordt gebaseerd op bedrijfsspecifieke emissiedoelen, gebaseerd op de gebiedsgerichte aanpak.' 'De kritische depositiewaarde gaat uit de wet en wordt vervangen door een juridisch houdbaar alternatief.' 'Eventuele uitkoop wordt gericht op verouderde bedrijven met de minst	Dit zijn verschillende passages die potentieel kunnen leiden tot een verminderde inzet op Europeesrechtelijke verplichtingen op het vlak van natuur dan wel die potentieel vertraging zullen geven bij de noodzakelijke aanpak om te voldoen die verplichtingen; terwijl de noodzakelijke extra investeringen in natuurherstel en -behoud ontbreken. De verwachting is dat een groei van het aantal juridische procedures bij de nationale rechter op het terrein van natuur en stikstof gaat plaatsvinden. [REDACTED] [REDACTED] [REDACTED] Daarnaast neemt het risico van infractieprocedures EU aanzienlijk toe.

<p>gunstige omstandigheden voor klimaat en/of milieu en dierenwelzijn.’</p> <p>‘Geen nieuwe nationale koppen op Europees beleid, bestaande koppen worden zo maximaal mogelijk geschrapt.’</p> <p>‘zorgen voor landbouwinclusieve natuur’ ‘Bodemvisserij en garnalenvisserij hebben het zwaar. Samen met deze groepen vissers wordt actief gezocht naar grote gebieden die we als ‘visakkers’ gaan bestempelen en waar de bodemvisserij en garnalenvissers voorrang krijgen.’</p> <p>‘De maximumsnelheid op de snelweg wordt – daar waar dat kan - verhoogd naar 130 kilometer per uur.’</p> <p>‘Een meerjarige investering van 5 miljard in de agrarische sector zoals innovatie, een opkoopregeling en de aanpak van de mestmarkt. Dit bedrag komt boven op de structurele investering voor agrarisch natuurbeheer door boeren. De huidige gelden op de begroting van LNV voor het landelijk gebied blijven behouden. Het Transitiefonds komt te vervallen.’</p> <p>(hoofdstuk 4)</p>	<p>Dit gaat een groot beslag op de juridische capaciteit leggen. Extra capaciteit zal ook nodig zijn voor de juridische advisering over aanpassingen in beleid en uitvoering.</p> <p>‘Geen nieuwe nationale koppen’ betekent strak doorgevoerd ook geen sturing op gebruik latente ruimte vergunningen.</p>
<p>Bij veel voornemens staat de eis dat deze ‘juridisch houdbaar’ zijn.</p> <p>(hoofdstuk 4)</p>	<p>Vergt capaciteit voor de juridische advisering.</p>
<p>De maatwerkafspraken zijn van belang om onze industrie competitief en rendabel te houden, daarom worden deze doorgezet. Er wordt bezien of de maatwerkafspraken kan worden uitgebreid voor bijvoorbeeld nieuwe of regionale bedrijven en technologieën, die een bijdrage kunnen leveren aan de transitie.</p> <p>(hoofdstuk 5 Energie, leveringszekerheid en klimaatadaptatie)</p>	<p>De maatwerkafspraken was primair bedoeld voor de 20 grootste industriële uitstoters. (bedrijven in top 1 t/m 15 was eerste prioriteit, nu is ook begonnen aan top 16 t/m 30 aan bedrijven). De in het hoofdlijnenakkoord voorgestelde uitbreiding naar andere bedrijven en technologieën zal aanvullende capaciteit en inzet vragen, zowel van B&I als van WJZ die B&I ondersteunt en adviseert bij het maken van de maatwerkafspraken</p>

	<p>(onderhandelingen, opstellen intentieovereenkomsten en vervolgovereenkomsten), en de uitwerking in de uitvoeringsfase (faciliteren vergunningverlening, advisering omgevingsaspecten, uitwerken subsidiebeschikkingen (of -regelingen), convenanten en specifieke of decentralisatie uitkeringen). Deze voorziene uitbreiding roept overigens de vraag op of de focus wordt verlegd van beperking uitstoot (schonere productie) naar mogelijkheden in het kader van de energietransitie.</p>
<p>Versterken regierol voor netcongestie (hoofdstuk 5 Energie, leveringszekerheid en klimaatadaptatie)</p>	<p>Afhankelijk van de wijze waarop deze regierol wordt ingevuld, kan dit ertoe leiden dat het Rijk ook vaker optreedt als (coördinerend) bevoegd gezag voor besluiten die nodig zijn voor het verzwaren van energie-infrastructuur. Dit vraagt capaciteit in de voorbereiding van besluiten en voor beroepsprocedures.</p>
<p>Een Kamerlid krijgt een versterkte procedure om informatie af te dwingen conform artikel 68 van de Grondwet, waarbij de uitzonderingsgrond "het belang van de Staat" toetsbaar wordt (uitgewerkt en belegd) bij de commissie grondrechten en constitutionele toetsing van de Tweede Kamer. (hoofdstuk 7 Goed bestuur en een sterke rechtsstaat).</p>	<p>Artikel 68 Gw vergt mogelijk verdere versterking van de juridische advisering. De uitwerking van de commissie zal vanuit BZK worden vormgegeven, met directe betrokkenheid van onze departementen.</p>

D. Horizontale thema's en kansen

Bijvoorbeeld gevolgen voor juridische instrumentatie/sturing (stimulerend, normend, beprijzend, centraal/decentraal etc),

Daarnaast gaat het om thema's die meerdere centrale juridische directies of de juridische functie als geheel raken, zoals:

- deregulering/vereenvoudiging van beleid en regelgeving
- maatwerk (met risico's voor uitvoerbaarheid en gelijke behandeling)
- spoed (met risico's voor rechtsstatelijkheid en wetgevingskwaliteit)

Verder wordt gezocht naar positieve voornemens die kansen bieden voor om (voor de juridische functie relevante) problemen aan te pakken, zodat we daarover eventueel een positieve boodschap kunnen afgeven.

Teksten hoofdlijnenakkoord	Horizontale thema's
<p>Baas in eigen bedrijf in landbouw en visserij; een impuls voor een toekomst van deze sectoren en voor voedselzekerheid voor ons allemaal. Boeren en tuinders werken al eeuwen met de bodem, dieren, omgeving en natuur. Zij zijn de professionals. De vakkennis van de boeren en tuinders staat daarom centraal: we gaan van middel- naar doelsturing. De boer staat hierbij aan het roer.</p> <p>(hoofdstuk 4)</p>	<p>Meer druk op deregulering/vereenvoudiging van beleid en regelgeving. Meer druk komt op de uitwerking en invoering van doelsturing (KPI).</p>
<p>Wet- en regelgeving worden aan de voorkant scherper juridisch getoetst om rechtszaken achteraf te voorkomen.</p> <p>(hoofdstuk 4)</p>	<p>Kan ook kans bieden voor positionering WJZ.</p>
<p>Geen nieuwe nationale koppen op Europees beleid, bestaande koppen worden zo maximaal mogelijk geschrapt.</p> <p>(hoofdstuk 4)</p>	<p>Elders (bv bij dierwaardigheid) wordt juist gevraagd om nationale koppen. Dat kan de positie van Nederland in EU-verband verzwakken.</p>
<p>In Europa wordt met lef alles op alles gezet om Europese richtlijnen zo aan te passen dat ze werkbaar zijn en het verdienmodel ondersteunen.</p> <p>(hoofdstuk 4)</p>	<p>Voor de uitvoering van verschillende afspraken in het akkoord is wijziging van verdragen of EU-regelgeving nodig. Dit maakt de haalbaarheid van afspraken afhankelijk van de medewerking van anderen.</p>

<p>Nederland gaat in Brussel aantonen dat bepaalde gebieden niet langer kwetsbaar zijn, dit kan per direct.</p> <p>Vissers horen bij de Nederlandse cultuur en er wordt alles aan gedaan om voor de vissers te vechten. Ook in Brussel.</p> <p>In Europa wordt door Nederland alles op alles gezet om de pulsvisserij weer toe te staan.</p> <p>(hoofdstuk 4)</p>	<p>Er wordt veel inzet richting EU verwacht.</p> <p>Meer druk op Europese processen, terugduwen van aanvullende of belastende regelgeving en het creëren van mogelijkheden, dat ook meer juridische betrokkenheid vergt.</p> <p>Druk in EU-verband op aanpassingen kan de speelruimte van Nederland (goodwill) verkleinen.</p>
<p>De maatwerkafspraken zijn van belang om onze industrie competitief en rendabel te houden, daarom worden deze doorgezet. Er wordt bezien of de maatwerk aanpak kan worden uitgebreid voor bijvoorbeeld nieuwe of regionale bedrijven en technologieën, die een bijdrage kunnen leveren aan de transitie.</p> <p>(hoofdstuk 5 Energie, leveringszekerheid en klimaatadaptatie)</p>	<p>Maatwerk blijft – in vergelijking met bijvoorbeeld subsidieregelingen die voor eenieder open staan - een risico vormen voor uitvoerbaarheid en gelijke behandeling van bedrijven.</p>
<p>Herstel van vertrouwen van burgers in politiek en overheid is nodig en urgent. Als oorzaken worden o.a. 'Toeslagen' en 'Groningen' genoemd.</p> <p>(hoofdstuk 7 Goed bestuur en een sterke rechtsstaat)</p>	<p>Veel is in gang gezet met Kabinetsreactie POK, nog niet alles is daarvan al zichtbaar (o.a. aanpassingen Awb, impact van toepassen beleidskompas, etc). Ook het overheidsbrede programma WAU werkt met tal van acties aan o.a. het verbeteren van dienstverlening en verbeteren van kwaliteit van wet- en regelgeving. Genoemd wordt hier ook de kabinetsreactie op Nij Begun.</p>
<p>Er komt een agenda voor vernieuwing van de democratie, de rechtsstaat, het bestuur en de controle daarop. Doel is het versterken van het belang van de Grondwet en van grondrechten, van 'checks and balances' in ons</p>	<p>Hoewel nog onduidelijk is op welke wijze de agenda precies vorm gaat krijgen, zal het kunnen bijdragen aan continue aandacht en capaciteit. Kan spanning opleveren i.c.m. taakstelling. Deels doorzetten van (volgen, beoordelen, initiëren en (mede-</p>

<p>democratisch bestel, van rechtsstatelijke instituties en rechtsbeginselen. Deze agenda omvat daarom een aantal maatregelen. En er komt een voorstel met een overzicht dat vermeldt welke aanbevelingen uit de rapporten van de parlementaire enquêtes, 'Greco' en de Venetië-commissie aan deze agenda toegevoegd worden.</p> <p>(hoofdstuk 7 Goed bestuur en een sterke rechtsstaat)</p>	<p>)uitvoeren) acties en aanbevelingen die voortvloeien uit aanbevelingen POK (ongekend onrecht) en PEFD (Blind voor Mens en recht).</p>
<p>De Tweede Kamer krijgt meer ondersteuning (wetgeving, analyse en onderzoek).</p> <p>(hoofdstuk 7 Goed bestuur en een sterke rechtsstaat)</p>	<p>Kans. Versterking van ondersteuning TK kan op termijn leiden tot betere wetgeving en wellicht minder hoge belasting juridische advisering departementen (o.a. advisering op amendementen).</p>
<p>De bereikbaarheid van overheidsorganisaties voor burgers moet omhoog.</p> <p>(hoofdstuk 7 Goed bestuur en een sterke rechtsstaat)</p>	<p>Deels al in gang gezet met POK. Impact op uitvoeringsorganisaties, KCC en burgercorrespondentie.</p>
<p>Er komt een wetenschappelijke standaard voor het gebruik van modellen en algoritmes. Beide moeten openbaar en navolgbaar zijn. De bijsluiter maakt duidelijk waarvoor ze wel en waarvoor ze niet bedoeld zijn en gebruikt kunnen worden.</p> <p>(hoofdstuk 7 Goed bestuur en een sterke rechtsstaat)</p>	<p>Kans. Gebruik van algoritmes vergt op termijn minder capaciteit, ook met het oog op de taakstelling. Kans. Gebruik van algoritmes vergt op termijn minder capaciteit, ook met het oog op de taakstelling. Vergt wel specifieke expertise, juridische advisering en afstemming (interdepartementaal en organisatiebreed). Kan tevens complex zijn bijv. door de samenhang met andere regels (Europese verordeningen, AVG).</p>

	<p>Daarnaast kan niet uitgesloten worden dat wet- en regelgeving vereist is. Dit is ook afhankelijk van een samenhangend (interdepartementaal) onderwerp: geautomatiseerde besluitvorming (waaronder ook selectietechnieken, profilering en risicotoezicht onder vallen) n.a.v. een Europese Hofzaak (Schufa-arrest) en wetsvoorstel van FIN voor het maken van grondslagen n.a.v. de toeslagenaffaire. De Autoriteit persoonsgegevens is gevraagd advies te geven, dat wordt nog verwacht, maar zal bepalend zijn voor het plan van aanpak bij alle departementen, waaronder EZK en LNV (specifiek relevant voor RVO, NVWA en KvK). WJZ is hierbij nauw betrokken.</p>
<p>Gebruik van AI (artificiële intelligentie) door de overheid. (hoofdstuk 7 Goed bestuur en een sterke rechtsstaat)</p>	<p>Kans. Denk ook aan relevante Europese wetgeving die van invloed hierop is.</p>
<p>Hardheden in beleid, wetgeving en uitvoering die burgers te hard raken. De afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State, de Raad voor de Rechtspraak, de beide Kamers en de (kinder-) Ombudsman leveren jaarlijks – of zo vaak als zij nodig achten – een lijst hiervan aan bij de minister van Binnenlandse Zaken. De minister van BZK krijgt opdracht om als coördinerend bewindspersoon, in samenwerking met andere ministeries, de hardheden aan te pakken en hierover publiekelijk te rapporteren. (hoofdstuk 7 Goed bestuur en een sterke rechtsstaat)</p>	<p>Vergt capaciteit (m.n. van WJZ) en een departementsbrede werkwijze. Structurele aandacht en implementatie nodig. Eenmalig inventarisatie uitgevoerd n.a.v. moties POK bij EZK en LNV. Vraagt structurele borging.</p>
<p>Daarom wordt ingezet op uitbreiding van het team bedreigde politici en wordt "Bewaken en beveiligen" een generaal dossier. (hoofdstuk 8 Nationale veiligheid)</p>	<p>Kans. Dit is nl. ook van belang voor de praktijk bij EZK en LNV waarbij verschillende vragen spelen hoe omgegaan moet worden met dreigingen en daarbij gegevens verzameld kunnen worden. Mag je bijv. zelf personen tracken die op sociale media mogelijke</p>

	<p>dreiging kunnen vormen? Mag de informatie alleen van de inlichtingendienst komen (die zien dit niet als hun kerntaak). En hoe kan die informatie tussen ministeries gedeeld worden? Hierbij zijn bij EZK en LNV CIO, IB, FG en COM betrokken. Willen dit graag verder brengen, maar interdepartementaal lastig. Daarom ook een kans.</p>
<p>De rechtspleging wordt sneller en effectiever door regie op de digitalisering door de Raad voor de Rechtspraak.</p> <p>(hoofdstuk 8 Nationale veiligheid)</p>	<p>Mogelijk (positieve) gevolgen voor werkzaamheden/praktijk afdeling bezwaar en beroep WJZ.</p>
<p>Budgettaire bijlage:</p> <p>Op begrotingen staan een groot aantal subsidiebudgetten terwijl de effectiviteit en doelmatigheid van de middelen vaak niet of onvoldoende zijn bewezen. Voorbeelden zijn subsidies voor gezonde leefstijl, inclusiviteit, participatie en medezeggenschap. Daarom worden de budgetten voor subsidies op de begrotingen structureel verlaagd met 1 miljard euro. Deze taakstelling wordt verdeeld naar rato van de subsidiegrondslag op de begrotingen waarbij de grondslag eerst wordt verlaagd met de specifieke budgetkortingen in dit hoofdlijnenakkoord.</p>	<p>Ophoging kapitaal Invest-NL: vergt nieuwe staatssteungoedkeuring door de EC w.v.</p> <p>Generieke taakstelling subsidies rijksbreed: kijk niet alleen naar het EZK en LNV instrumentarium, maar ook naar andere departementen met veel subsidieverlening om hier uitvoering aan te geven.</p>

Ten aanzien van de hoofdstukken 4 en 5 nog een extra noot: Meer betrokkenheid en samenwerking tussen ministeries, overheden en andere partijen zal ertoe leiden dat gegevensuitwisseling wenselijk is. Dat heeft in voorkomend geval tot gevolg dat hiervoor wettelijke grondslagen moeten worden gecreëerd, met name als daarbij sprake is van persoonsgegevens. Dit vergt juridische advisering en capaciteit.

Dank
JLW 31/5

TER INFORMATIE

Aan
de minister

Directoraat-Generaal van
de Rijksbegroting
Directie Begrotingszaken

Persoonsgegevens

Datum
28 mei 2024

Notanummer
2024-0000336382

Bijlagen
1

nota

Verschillen CPB-doorrekening hoofdlijnenakkoord voor 2025

Aanleiding

Op 23 mei heeft u ter informatie een nota ontvangen over de budgettaire verschillen tussen de doorrekening van het CPB en het Hoofdlijnenakkoord in 2028. U heeft gevraagd naar dit beeld voor 2025. Het beeld voor 2025 wordt in deze nota toegelicht.

Kernpunten

- De doorrekening van het CPB kijkt voornamelijk naar het beeld in 2028. De verschillen met de budgettaire gevolgen van het Hoofdlijnenakkoord voor 2025 zijn zodoende minder goed te duiden.
- Het Hoofdlijnenakkoord laat voor 2025 met name extra uitgaven en lasten zien. De budgettaire gevolgen van het Hoofdlijnenakkoord zijn daarmee saldooverslechterend in 2025.
- Het basispad van het CPB laat een saldo zien van -2,1% bbp. Het CPB komt uit op 0,7% bbp saldooverslechtering in 2025. In de doorrekening van het Hoofdlijnenakkoord komt het CPB daarmee uit op een saldo van -2,8% in 2025.
- In het Hoofdlijnenakkoord telt de totale saldobelasting op tot 8,5 miljard in 2025 (0,75% bbp). Deze bestaat uit lastenverlichting en intensiveringen ter hoogte van 9,5 miljard, een structurele verlaging van de uitgaven van 1,9 miljard, 0,3 miljard aan structurele lastenverzwaringen en circa 1,1 miljard aan intensiveringen op de meerjarige investeringsagenda.
- Het Hoofdlijnenakkoord draait ook de verhoging van het WML terug. Dit zat echter al in het basispad van het CPB en leidt dus niet tot een verbetering van het saldo.

Informatie die niet openbaar gemaakt kan worden

Niet van toepassing.

TER INFORMATIE
Aan
de minister

*1 Dank
kloppen jullie dit
beeld (voor 2025
Cibku debet vjn)?*

24/5

Directie Begrotingszaken

Persoonsgegevens

Datum
23 mei 2024

Notanummer
2024-0000332075

Bijlagen
geen

nota

Verschillen CPB-doorrekening Hoofdlijnenakkoord

Aanleiding

Het CPB heeft dinsdag 21 mei op verzoek van de Tweede Kamer een doorrekening van het hoofdlijnenakkoord (HLA) van PPV, VVD, NSC en BBB gepubliceerd. In deze doorrekening heeft een aantal maatregelen een ander budgettaire beslag dan beoogd wordt in het hoofdlijnenakkoord. Deze verschillen worden in deze nota toegelicht.

Kernpunten

- Het CPB komt uit op een saldo van -2,7% bbp in 2028, zoals in tabel 1 te zien is. Bij Voorjaarsnota kwam het CPB uit op een saldo van -3,2% bbp.
- Het verschil tussen deze saldi is te splitsen in 0,5% saldoverbetering op basis van de maatregelen zoals deze in de budgettaire bijlage van het HLA zijn opgenomen. Omdat het CPB sommige maatregelen niet of anders meeneemt valt het saldo bij het CPB -0,1% negatiever uit. Daarnaast is er 0,2% saldoverbetering als gevolg van de macro-economische doorwerking.

Tabel 1 Ontwikkeling saldo CPB tussen Voorjaarsnota en doorrekening hoofdlijnenakkoord

In % bbp, - is tekort	2028
Saldo doorrekening VJN CPB	-3,2%
Effect maatregelen cf. budgettaire bijlage HLA	0,5%
Effect afslagen CPB	-0,1%
Effect macro-economische doorwerking	0,2%
Saldo doorrekening HLA CPB	-2,7%¹

- De koopkracht neemt zeer licht toe ten opzichte van het basispad, vooral voor lage inkomens.
- Tabel 2 toont de voornaamste verschillen tussen de budgettaire bijlage van het HLA en de doorrekening van het CPB. In totaal is er een verschil van 1,2 miljard waarvan 0,9 miljard door verschillen van inzicht over budgettaire gevolgen en 0,3 miljard door maatregelen die al in het CPB-basispad waren opgenomen (WML en jeugdzorg).

¹ Vanwege afronding telt de som der delen niet op tot het geheel.

Tabel 2 Verschillen in maatregelen tussen hoofdlijnenakkoord en doorrekening CPB

In mld. euro, + is hogere uitgaven bij CPB tov. HLA	
Maatregel	2028
6a/6c. Verlaging eigen risico	-0,5
26. Apparaatskorting Rijk	0,5
36. Inzet lagere EU-afdrachten	1,1
38. Nullijn Rijksambtenaren	0,3
39. Schrappen prijsrisicobuffer SDE	-0,8
40. Generieke taakstelling subsidies	0,1
45. Hoofdlijnenakkoord curatieve zorg	0,2
28. Terugdraaien verhoging WML (al in basispad CPB)	0,8
62. Vervallen besparing jeugdzorg (al in basispad CPB)	-0,5
Totaal	1,2

Toelichting

6a/6c. Verlaging eigen risico

De inschatting van het effect van de verlaging eigen risico door het CPB is 4,2 miljard. Dit is 0,5 miljard minder dan in het HLA. Dit werkt door op de premies en de zorgtoeslag. De compenserende lastenverlichting is daarom overeenkomstig verlaagd. Het remgeldeffect is hetzelfde berekend, het verschil zit in het financieringseffect. Het CPB raamt iets lagere inkomsten uit het eigen risico dan in de begroting van VWS staat (waarvan is uitgegaan bij het HLA).

26. Apparaatskorting Rijksoverheid

Het CPB acht de ombuiging van 22% op de kerndepartementen niet plausibel zonder nadere invullen over welke overheidstaken komen te vervallen. Daarom is het CPB uitgegaan van de maximale generieke apparaatskorting uit Keuzes in Kaart van 0,4 miljard. In het HLA is 0,9 mld. ingeboekt in 2028.

36. Inzet lagere EU-afdrachten

Het CPB neemt het ingeboekte bedrag voor lagere EU-afdrachten van 1,6 miljard niet over omdat dit niet unilateraal afdwingbaar is. Het CPB raamt een besparing van 0,5 miljard omdat dit de besparing is op het moment dat Nederland een veto uitspreekt over het nieuwe MFK en Eigenmiddelenbesluit. Daarmee is dit het maximale dat unilateraal afdwingbaar is.

38. Nullijn Rijksambtenaren

Het CPB neemt het effect van de nullijn in 2026 over, maar gaat ervan uit dat dit effect in 4 jaar weer ingelopen wordt, waarmee de nullijn in 2028 nog 0,3 miljard oplevert in plaats van 0,6 miljard. Dit doet het CPB om dat in het verdelen is gebleken dat de overheid niet langdurig achter kan lopen op de loonontwikkeling in de markt.

39. Schrappen prijsrisicobuffer SDE

In het hoofdlijnenakkoord wordt de prijsrisicobuffer in de SDE met 1 miljard verlaagd. Het CPB heeft besloten de gehele prijsrisicobuffer uit de raming te halen omdat het al dan niet aanhouden van een prijsrisicobuffer geen invloed heeft op

de daadwerkelijke SDE-uitgaven in een bepaald jaar. Daarom is de totale besparing bij het CPB 1,8 miljard.

40. Generieke taakstelling subsidies

De veronderstelde ombuiging van 1 miljard euro op subsidies acht het CPB niet plausibel zolang niet nader is ingevuld welke subsidies komen te vervallen. Daarom is uitgegaan van de maximale generieke ombuiging op subsidies uit Kik van 0,9 mld.

45. Hoofdlijnenakkoord curatieve zorg

Het CPB heeft een maximale generieke korting in de zorg voor maatregelen die niet gepaard gaan met een beperking op aanspraken of verbetering van de doelmatigheid. Deze korting is 0,4 miljard in plaats van de 0,6 miljard die in het HLA is opgenomen.

28. Terugdraaien verhoging WML (al in basispad CPB)

Het CPB had het wegstemmen van de WML-verhoging al meegenomen in het basispad bij de Voorjaarsnota-doorrekening. In de Voorjaarsnota zelf was dit nog niet meegenomen omdat de stemming pas na publicatie van de Voorjaarsnota plaatsvond.

62. Vervallen besparing jeugdzorg (al in basispad CPB)

In het HLA wordt 0,5 miljard ingeboekt om de geplande besparingen op de jeugdzorg terug te draaien. Het CPB had deze besparingen niet overgenomen in het basispad, waardoor het in de CPB-raming niet tot aanvullende uitgaven leidt.

Informatie die niet openbaar gemaakt kan worden

Niet van toepassing.

Secretariaat Bestuursraad

Directie
Bestuursondersteuning en
Advies

Datum

3 juni 2024

Ons kenmerk

n/a

memo

Feitelijke appreciaties Hoofdlijnenakkoord

Aangehecht zijn de feitelijke appreciaties van het ministerie van Financiën bij het Hoofdlijnenakkoord (HLA) t.b.v. de Bestuursraad op vrijdag 31 mei 2024. Het gaat om bijdrages vanuit:

1. Generale Thesaurie (GT);
2. Directoraat-Generaal Belastingdienst (DG BD);
3. Directoraat-Generaal Toeslagen (DG T);
4. Programma-Directoraat-Generaal Herstelbeleid (pDG H);
5. Directoraat-Generaal Douane (DG D); en
6. Directie Financieel-Economische Zaken (FEZ).

Het Directoraat-Generaal Fiscale Zaken, Directoraat-Generaal Rijksbegroting (DG RG) en het pSG-cluster hebben geen bijdrage geleverd.

Directie Bestuursondersteuning en Advies (BOA) heeft tot slot het HLA gearceerd met daarin met geel gearceerd de passages die rechtstreeks betrekking hebben op het werkkterrein van het ministerie van Financiën en groen gearceerd de passages die de Rijksoverheid breed raken of indirect het werkkterrein van het ministerie van Financiën.

Generale Thesaurie

GT – Feitelijke analyse Hoofdlijnenakkoord

- Europese samenwerking: Het HA is geïmmiteerd aan de Europese begrotingsregels. De partijen committeren zich aan een maximaal tekort van -2,8%, en om de EMU-schuld onder de 60% te behouden.
 - o T.a.v. het MFK, eigenmiddelenbesluit is benoemd dat er in de onderhandelingen over deze twee voorstellen de NLse inzet wordt dat de Nederlandse afdrachten aan de Europese begroting vanaf 2028 met 1,6 miljard euro minder zullen stijgen dan nu in de meerjarenraming is voorzien.
 - o Achtergrondinformatie MFK:
 - Het huidige Meerjarig Financieel Kader (MFK) loopt van 2021-2027. In het MFK worden de maximale uitgaven van de Unie vastgelegd.
 - Binnen de grenzen van het MFK wordt jaarlijks een EU-begroting vastgesteld.
 - In het Eigenmiddelenbesluit (EMB) worden de inkomsten (financiering) voor de EU-begroting geregeld. De eigen middelen bestaan nu uit de invoerrechten en nationale afdrachten op basis van een geharmoniseerde btw-grondslag, de hoeveelheid niet-gerecycled plastic verpakkingsafval en het bruto nationaal inkomen (bni). In het huidige EMB ontvangt Nederland t/m 2027 jaarlijks een korting op de bni-afdracht. De Commissie heeft voorstellen gedaan voor nieuwe eigen middelen op basis van inkomsten uit het EU-emissiehandelssysteem (ETS), de koolstofheffing aan de EU-grens (CBAM), inkomsten die volgen uit internationale belastingafspraken (OESO Pijler 1) en een statistiek voor het bruto operationele surplus van bedrijven. De onderhandelingen hierover liggen stil. Nieuwe eigen middelen leiden niet tot meer uitgavenruimte voor de EU; de uitgavenruimte wordt bepaald in het MFK. Inkomsten uit nieuwe eigen middelen leiden bij een gelijkblijvend MFK tot een verlaging van de benodigde inkomsten uit het bni-middel.
 - Naar verwachting publiceert de Commissie in de zomer van 2025 een voorstel voor het volgende MFK vanaf 2028 en zal daarbij waarschijnlijk ook een nieuw EMB voorstellen. In het hoofdlijnenakkoord is opgenomen dat het kabinet in de onderhandelingen over deze twee voorstellen erop zal inzetten dat de Nederlandse afdrachten aan de Europese begroting vanaf 2028 met 1,6 miljard euro minder zullen stijgen dan nu in de meerjarenraming is voorzien.
 - De raming van de Nederlandse afdrachten aan de EU-begroting is tot en met 2027 gebaseerd op de maximale betalingen uit het huidige MFK. Voor de raming van de afdrachten vanaf 2028 zijn aannames gedaan over de omvang van het nieuwe MFK, de korting en de terugbetaling van NGEU-leningen. De daadwerkelijke afdrachten vanaf 2028 zijn afhankelijk van het onderhandelingsresultaat over het nieuwe MFK en EMB.
 - o Passages HLA:
 - HLA p. 25: 'Om almaar stijgende rekeningen te voorkomen wordt gestuurd op een meerjarig EMU-saldo gedurende de kabinetsperiode van maximaal 2,8%bbp. De schuld blijft onder de 60%. De Europese begrotingsnormen zoals vastgelegd in de wet Hof en het SGP worden gerespecteerd. (...) Bij dreigende overschrijding van de 3%norm in het daaropvolgende jaar zullen additionele maatregelen moeten worden genomen, waarbij ten eerste naar uitgavenvermindering wordt gekeken.'
 - HLA – budgettaire bijlage: 'Het kabinet zal er in de onderhandelingen over deze twee voorstellen [MFK en eigenmiddelenbesluit] op inzetten dat de Nederlandse afdrachten aan de Europese begroting vanaf 2028 met 1,6 miljard euro minder zullen stijgen dan nu in de meerjarenraming is voorzien.'
 - o Er is blijvende steun voor Oekraïne. Het HA rept alleen over militaire en humanitaire steun aan Oekraïne. Het is niet duidelijk of Uitgaven aan liquiditeit, herstel en wederopbouw lijken te moeten worden ingepast i.t.t. uitgaven aan militaire en humanitaire steun aan Oekraïne. Hier moeten de IRF en BHOS ook duiding geven.
 - HLA (P.23): Nederland blijft Oekraïne politiek, militair, financieel en moreel steunen tegen de Russische agressie. P.25: De uitgaven aan militaire en humanitaire steun aan Oekraïne en de binnenlandse opvang van vluchtelingen uit Oekraïne in Nederland vallen niet onder het uitgavenkader.
- Een aantal maatregelen uit het Herstel- en Veerkrachtplan (HVP) staat in het HLA.
 - o Regie op de woningmarkt: HLA p. 8: "Het versnellen van procedures: beperken beroepsmogelijkheden (lijn wetsvoorstel Regie op de volkshuisvesting), aangevuld met wegwerken andere struikelblokken (beschikbaarheid locaties, grond en financiële en fiscale

- prikkels, beperken regels die bouwen in het buitengebied, bijvoorbeeld op het eigen erf, onnodig belemmeren, aanpak van knelpunten rond capaciteit en kennis). Naast klankbordgroepen voor omwonenden worden ook klankbordgroepen voor woningzoekenden ingesteld.”
- De verhoging van de energiebelasting wordt deels teruggedraaid. Dit lijkt niet (geheel) in lijn met de wijze waarop de invoering van de energiebelasting in het HVP staat HLA p. 24: “Energiebelasting. Het verhogen van de 3e, 4e en 5e schijf Energiebelasting op aardgas met 22,4% per 2025 en 2,7% extra per 2030 zoals aangekondigd in de Voorjaarsnota 2024 wordt teruggedraaid (regel 15 budgettaire bijlage). [...] Verlaging energiebelasting. Het tarief in de eerste en tweede schijf aardgas (tot 170.000 m3) wordt per 2025 verlaagd met 2,8 cent per m3, oplopend naar 4,8 cent per m3 in 2030 (in prijspeil 2024). Dit levert voor een huishouden met een gemiddeld verbruik (1050 m3 aardgas) een financieel voordeel op van circa 29 euro per jaar in 2025 oplopend naar circa 50 euro per jaar in 2030. De derving bedraagt structureel 357 miljoen per jaar (regel 19 budgettaire bijlage).”
 - Er wordt ingezet op “een veilig, decentraal vormgegeven elektronisch patiëntendossier, ook voor uitwisseling van gegevens binnen de zorg, met inachtneming van privacy en gegevensbeveiliging.” Dit raakt direct een landspecifieke aanbeveling.
- Verschillende belangrijke onderwerpen (pensioenhervorming en betalen naar gebruik) staan niet in het HLA staan die wel onderdeel zijn van het HVP. Relevant om daar snel duidelijkheid over te verkrijgen. Ook AOV ZPP en Aanpak Schijnzelfstandigheid zijn twee belangrijke hervormingen in het HVP die niet expliciet genoemd worden: HLA p.3 “Zekerheid op de arbeidsmarkt wordt gestimuleerd, bijvoorbeeld voor echte zelfstandigen (zzp’ers) in het zelfstandigenbeleid en door regulering van de uitzendsector. Daarnaast streven we naar meer vaste contracten voor werknemers. Daartoe wordt de wetsbehandeling van de Wet verduidelijking beoordeling arbeidsrelaties en rechtsvermoeden (VBAR) en de Wet toelating terbeschikkingstelling van arbeidskrachten (WTTA) voortgezet.”
 - Witwassen: Het HA schrijft dat de anti-witwasaanpak wordt geïntensiveerd. Sinds 2019 hebben achtereenvolgende kabinetten ingezet op de intensivering van de anti-witwasaanpak. Belangrijke notie is dat in 2027 het Europese AML-pakket in werking treden en de EU Anti-witwasautoriteit AMLA van start gaan. Dit pakket zal naar verwachting sterk bijdragen aan de intensivering van de anti-witwasaanpak in de EU.
 - HLA P. 20: De aanpak van de georganiseerde criminaliteit wordt versterkt, van preventie tot bewaken en van beveiligen tot de aanpak in detentie. Er wordt meer ingezet op confiscatie van vermogen, daarbij wordt de Europese aanpak overgenomen. De anti-witwasaanpak wordt geïntensiveerd. Het streven is erop gericht de informatiedeling, inclusief waarborgen voor de privacybescherming, te verbeteren, met oog voor de positie van het overgrote deel van alle burgers die niks kwaads willen doen, maar wel worden geconfronteerd met langdurige verzoeken als ze een bankrekening willen openen, een onderneming starten of een huis willen kopen.
 - Deelnemingen: In het kader van vestigingsklimaat wordt de mogelijke doorgroei van Schiphol genoemd. Ook heeft een gedifferentieerde vliegbelasting naar afstand impact op Schiphol/KLM:
 - HLA, p. 9. De komende jaren moet voor wat betreft de luchtvaart de inzet gericht zijn op het op orde brengen van de rechtsbescherming van omwonenden (geluidhinder), met behoud van de netwerkqualiteit van Schiphol. Zo is op langere termijn doorgroei mogelijk met stillere en schonere vliegtuigen.
 - Daarnaast hebben de plannen voor de energietransitie en de inzet op energieonafhankelijkheid en eigen duurzame energieproductie gevolgen voor staatsdeelnemingen. Het voornemen om 4 kerncentrales te bouwen heeft gevolgen voor COVRA/Urenco, dit kan leiden tot een kapitaalverzoek van COVRA om de toename van radioactief afval te kunnen verwerken. Dit zal ook impact hebben op TenneT, omdat wellicht mogelijk de verzwaring van netcapaciteit nodig zal zijn. Investerings in innovaties en technologie zoals ‘CSS’ en groene waterstof kunnen positieve gevolgen hebben voor Gasunie en het Havenbedrijf Rotterdam.
 - HLA P. 14: De kerncentrale in Borssele blijft open; de bouw van twee kerncentrales wordt doorgezet. Daarnaast komen er twee extra kerncentrales, waarbij ook de mogelijkheden voor meerdere kleine centrales worden betrokken. Een goede ruimtelijke inpassing van de centrales is cruciaal, ook voor het draagvlak. De overheid draagt met publiek-private samenwerking en kennisontwikkeling bij aan de bouw.
 - HLA P. 13: Daarnaast wordt het Klimaatfonds gebruikt voor investeringen in innovaties en technologie zoals ‘CCS’ en groene waterstof. Indien nodig kan blauwe waterstof worden ingezet als tussenstap.
 - Staatsdeelneming InvestNL wordt benoemd als belangrijk vehikel voor investeringen in innovatie en in de potentie van onze economie. Voor de activiteiten van Invest-NL wordt 1 miljard euro extra

beschikbaar gesteld. Het is niet duidelijk of dit om een kapitaalstorting of voor specifieke doeleinden is bedoeld

- HLA P. 25: InvestNL wordt verstevigd als belangrijk vehikel voor investeringen in innovatie en in de potentie van onze economie.

- Het effect van de verhoging van kansspelbelasting naar 37,8% heeft effect op het verdienvermogen van de staatsdeelnemingen Nederlandse Lotterij en Holland Casino. De lasten van Holland Casino nemen hierdoor toe waardoor de onderneming verlieslatend wordt en de continuïteit onder druk komt te staan. Holland Casino zal de bedrijfsvoering fundamenteel moeten aanpassen, voor zover dat überhaupt mogelijk is. Voor Nederlandse Loterij zullen de hogere lasten leiden tot lagere afdrachten aan de staat, de goede doelen en de sport.

- HLA - Budgettaire bijlage: r.56: verhogen kansspelbelasting van 30,5% naar 37,8%.

- Verder staan een aantal onderwerpen mbt staatsdeelnemingen niet genoemd in het hoofdlijnenakkoord:

- Er is geen besluit genomen over de toekomst/privatisering van Nederlandse Loterij of de Volksbank. De voortzetting van de afbouw van ABN AMRO is niet expliciet benoemd.
- Het kapitaalverzoek van Invest-International is niet gehonoreerd. Zonder kapitaal zal Invest.Internationaal geleidelijk aan haar poorten moeten sluiten.
- Geen besluit over eventuele opening van Lelystad Airport.
- Er zijn geen middelen voor TenneT opgenomen. Afhankelijk van de verloop van de verkoop van TenneT Duitsland zijn hier de komende jaren enkele miljarden tot tientallen miljarden nodig

Directoraat-Generaal Belastingdienst (DG BD)

Fiscaliteit en Belastingdienst

Opgenomen in het HLA:

- Voor herinvoeren rode diesel en invoeren van een plasticheffing zijn beide € 5 mln. uitvoeringskosten gereserveerd. Voor de Douane is voor herinvoering rode diesel is 5mln gereserveerd. Voor de uitvoering van de plasticheffing is geen uitvoerder benoemd in het HLA.
- Voor overige fiscale maatregelen geldt dat het programmabudget inclusief uitvoeringskosten is. Bevat met name parameteraanpassingen en beperkt aantal fiscale structuuraanpassingen. Deze fiscale maatregelen zijn uitvoerbaar voor de Belastingdienst als aan de randvoorwaarden is voldaan.
- Het HLA bevat aantal generieke maatregelen (onder meer vergisrecht en verlagen van de aanmanings- en incassokosten), waarvan de impact op de Belastingdienst in kaart moeten worden gebracht.
- Versterking van de aanpak van de georganiseerde / ondermijnende criminaliteit. Dit raakt ook de Belastingdienst.
- Continuering steun Nederland voor Oekraïne: Belastingdienst voert een klein deel van de sanctiewetgeving uit en FIOD heeft een taak in de opsporing.
- AI en algoritmes (waarborgen voor juist gebruik): de Belastingdienst maakt gebruik van algoritmes en AI.
- Verbeteren Dienstverlening en bereikbaarheid: de voornemens in het akkoord betreffende verbetering van de bereikbaarheid en de mogelijkheden voor persoonlijk contact zijn ook voor de Belastingdienst relevant, zowel met burgers als bedrijven.
- Niet opgenomen: In het HLA is geen budget gereserveerd voor uitvoeringskosten die gedurende de kabinetsperiode optreden. Denk hierbij aan uitvoeringskosten voor toekomstige Belastingplannen, Europese wetgeving (bijv. VIDA, DAC-8), amendementen en arresten.

Directoraat-Generaal Toeslagen (DG T)

Conceptduiding hoofdlijnenakkoord toeslagen

DGFZ en DG toeslagen, nog af te stemmen met toeslagdepartementen

Weergave passages toeslagen:

1. Het programmakkoord beschrijft ten aanzien van **toeslagen** dat:
 - a. De verschillende **inkomsondersteunende regelingen** van de landelijke en gemeentelijke overheid, zoals de toeslagen, **te ingewikkeld** zijn of tegen elkaar inwerken. Vooral voor mensen die kwetsbaar zijn is dit geheel moeilijk te doorgronden.
 - b. De **stelselherziening kinderopvang** (bijna gratis voor werkende ouders en overheveling naar instellingen) wordt doorgezet.
 - c. **Stapsgewijs wordt gewerkt aan verbeteringen** in de sociale zekerheid, fiscale regelingen en de toeslagen, zodat werken meer loont. Wetgeving wordt voorbereid voor een hervorming van het toeslagen- en belastingstelsel.
 - d. Er een **recht komt op vergissen**. Een enkele fout kan niet langer een burger diep in de problemen duwen. Aanmanings- en incassokosten van de overheid gaan fors omlaag.
2. De **budgettaire** bijlage beschrijft:
 - a. Een verhoging van het kindgebonden budget, met 300 miljoen structureel vanaf 2025.
 - b. Een verhoging van de huurtoeslag, met 500 miljoen structureel vanaf 2025.
 - c. Niet indexeren kinderopvangtoeslag (1 jaar) (per 1-1-26). De maximum uurprijs van de vergoeding kinderopvang wordt voor 1 jaar niet geïndexeerd.
3. **Overige maatregelen** uit het akkoord die indirect toeslagen raken
 - a. Diverse maatregelen voor verbetering koopkracht anders dan toeslagen, zoals:
 - halveren eigenrisico zorg (hierdoor stijgt zorgpremie en daarmee ook de hieraan gekoppelde **zorgtoeslag**);
 - Enveloppe groepen in de knel
 - De afbouw van de dubbele heffingskorting in de bijstand wordt bevroren in de jaren 2025 tot en met 2027
 - De jaarlijkse sociale huurontwikkeling volgt tot 2026 de bestaande afspraak met de woningbouwcorporaties, te weten de CAO ontwikkeling -0,5%. Vanaf 2026 wordt de consumentenprijsindex (cpi) +0% gevolgd. Met een bestendige **huurtoeslag** blijft zo voor huurders met de laagste inkomens de bestaanszekerheid op peil.
 - b. De bestaande woningvoorraad wordt beter benut door o.a., **'familie-wonen' en woningdelen** (Andere overheidsbrede maatregelen ten aanzien van 'goed bestuur en een sterke rechtstaat'. **(Past bij recht op vergissen)**

Aanmanings- en incassokosten van de overheid gaan fors omlaag.

Programma-Directoraat- Generaal Herstelbeleid (pDG H)

Bijdrage DG Herstel Toeslagen

Wat staat op korte termijn te gebeuren, wat moet snel?

Het hoofdlijnenakkoord gaat in op het beschadigde vertrouwen van burgers in politiek en overheid. De toeslagenaffaire wordt hierbij expliciet als voorbeeld genoemd (p17). In het akkoord wordt aangegeven dat de bereikbaarheid van overheidsorganisaties voor burgers omhoog moet en dat de kennisinfrastructuur en de benutting daarvan in o.a. beleid wordt verbeterd. De hersteloperatie is hier al mee bezig middels de inspanningen voor maatschappelijk herstel.

Maatschappelijk herstel gaat over de mate waarin de toeslagenaffaire impact heeft gehad op alle burgers. Dus niet alleen gedupeerden, kinderen en jongeren, maar ook niet-gedupeerde burgers hebben gezien en gehoord wat de overheid heeft gedaan en welke consequenties dat handelen heeft gehad voor mensen en maatschappij.

De inzet op maatschappelijk herstel draagt bij aan de uitgesproken wens in het hoofdlijnenakkoord om te leren van gemaakte fouten, en de hardheden in beleid, wetgeving en uitvoering die burgers raken aan te pakken. De hersteloperatie werkt hierbij samen met het ministerie van BZK. In het hoofdlijnenakkoord krijgt de minister van BZK als coördinerend bewindspersoon, de opdracht om in samenwerking met andere ministeries, de hardheden aan te pakken en hierover publiekelijk te rapporteren (p19).

Wat staat niet genoemd in het hoofdlijnenakkoord (waar op korte termijn wel iets mee moet en om welke reden)?

Prognose afronding financieel herstel:

De komende periode wordt nog hard gewerkt aan het afronden van financieel herstel voor gedupeerde ouders. Op dit moment is voor ruim 60% van de ouders die zich bij UHT gemeld heeft de Integrale Beoordeling (IB) afgerond. De prognose is om eind 2025 alle integrale beoordelingen te hebben afgerond. De verwachting is dat de bezwaren tegen de eerste toets eind 2024 kunnen worden afgerond. Het streven blijft om de bezwaren tegen de IB eind 2026 afgerond te hebben. Er worden aanvullende maatregelen in kaart gebracht die op korte en op middellange termijn kunnen worden geïmplementeerd om dit streven te bereiken.

Routes aanvullende schade:

Ouders die na de IB nog aanvullende schade hebben, kunnen zich daarvoor melden. Op dit moment is er een bestuursrechtelijke schaderoute bij de Commissie Werkelijke Schade en kennen we binnen DG Herstel de Regieroute VSO (uitmondend in een vaststellingsovereenkomst met de ouder). Bovendien is sinds september 2023 een pilot uitgevoerd door de Stichting Gelijkwaardig Herstel (SGH). In die pilot wordt aan de hand van het verhaal van de ouder en op een meer grofmazige manier met behulp van forfaitaire bedragen de aanvullende schadevergoeding berekend. Er lopen daarnaast gesprekken met SGH over de wijze van voortzetting van deze schaderoute. **PM aanvullen als op 31 mei Kamerbrief over schaderoutes is uitgegaan**

Tot slot wordt gewerkt aan een aanmeldportaal voor gedupeerde ouders om een goede keus te maken tussen de verschillende routes die er zijn om aanvullende schade vergoed te krijgen.

Ex-toeslagpartners en HZK:

De uitvoering van de regeling voor ex-toeslagpartners is in volle gang. Ex-toeslagpartners die voldoen aan de criteria ontvangen van Uitvoeringsorganisatie Herstel Toeslagen (UHT) een

uitnodiging. Erkende ex-toeslagpartners krijgen een forfaitair bedrag, krijgen hulp bij hun schulden en kunnen brede ondersteuning krijgen van hun gemeente. Op een later moment (wanneer de capaciteit van UHT het toelaat) zullen ook zelfmelders zich bij UHT kunnen melden voor de ex-toeslagpartnerregeling. Voor ex-toeslagpartners wordt ook nog gewerkt aan een schaderegeling. Op dit moment wordt nog uitgewerkt onder welke voorwaarden en op welke termijn de schaderoutes voor ex-toeslagpartners beschikbaar kunnen komen.

Een groep waarvoor de uitvoering van de compensatie nog gestart moet worden zijn gedupeerden van de huurtoeslag, zorgtoeslag en kindgebonden budget (HZK). De regeling is helemaal gereed, maar UHT kan nog niet starten in verband met de IV-capaciteit en het gegeven dat het niet mogelijk is om met meer dan 1 regeling tegelijkertijd te starten. De start van de HZK-regeling wordt voorzien in Q1 2025.

Brede ondersteuning:

Gedupeerde ouders, erkende ex-toeslagpartners en kinderen die vallen onder de kindregeling, ontvangen van hun gemeenten, als ze dat willen, brede ondersteuning op de vijf leefgebieden: financiën, wonen, zorg, gezin en werk. In de brede ondersteuning signaleren we verschillende problemen. Ouders en kinderen hebben aan de ene kant onvoldoende duidelijkheid over wat ze kunnen verwachten. Gemeenten ervaren mede door die onduidelijkheid dat ouders regelmatig terugkomen met complexe verzoeken om hulp. Om meer duidelijkheid te verschaffen voor zowel ouders, ex-toeslagpartners en jongeren als voor gemeenten werken VNG, SZW en Financiën samen aan verbetervoorstellen voor toekomstbestendige brede ondersteuning. In de 17e VGR die eind mei/begin juni aan de TK wordt verzonden zal de Kamer hierover worden geïnformeerd. De komende maanden wordt dit verder praktisch uitgewerkt.

Nabestaandenregeling en wetsvoorstel:

De nabestaandenregeling bestaat uit twee onderdelen: de regeling voor nabestaanden van overleden gedupeerde ouders en de nabestaanden van overleden kinderen van gedupeerde ouders. De uitvoering van de laatste regeling is conform planning gestart in april 2024.

Met betrekking tot de regeling voor nabestaanden van gedupeerde ouders is een aanpassing van de wet nodig om de regeling te kunnen uitvoeren. Er wordt nog gewerkt aan een wetsvoorstel waarin de aangepaste nabestaandenregeling is opgenomen. Daarnaast worden in dat wetsvoorstel enkele beslistermijnen aangepast om deze in lijn te brengen met de termijnen die UHT in de uitvoering hanteert. Onlangs is het advies van de RvS op het voorstel ontvangen. Het streven is het wetsvoorstel voor het zomerreces in te dienen bij de TK. **PM actualiseren met indieningsdatum TK** Na Parlementaire behandeling kan het wetsvoorstel in werking treden. UHT is voor de uitvoering van de nabestaandenregeling hierop voorbereid.

Directoraat-Generaal Douane (DG D)

Hoofdpijnenakkoord 2024-2028 PVV/VVD/NSC/BBB - Eerste duiding DG Douane

Algemene duiding

- De Douane wordt in het akkoord als organisatie niet genoemd.
- In het akkoord worden verschillende voornemens gepresenteerd die direct relevant zijn voor het werkterrein van de Douane.
- Bijvoorbeeld:
 1. De versterking van de aanpak van de georganiseerde criminaliteit (inclusief aanpak uithalers/logistieke knooppunten)
De Douane is een belangrijke partner in de strijd tegen ondermijnende criminaliteit.
 2. De versterking van de aanpak van digitale dreigingen door statelijke actoren en cybercriminelen (specifiek: afbouw scanapparatuur in strategisch belangrijke sectoren en diensten vanuit landen met verhoogde spionagerisico's.)
Dit is direct relevant voor de Douane als gebruiker van een groot aantal scanapparaten.
 3. Continuering steun Nederland voor Oekraïne
Dit is voor de Douane relevant als een van de handhavende instanties voor sancties Rusland/Belarus.
 4. Terugkeer Rode diesel voor boeren/tuinders/loonwerkers
Dit betreft voor de Douane een omvangrijke structuurwijziging in de brandstofaccijns met aanzienlijke uitvoeringskosten.
 5. Aandacht voor Uitvoering(sorganisaties)
De uitvoeringsorganisaties worden uitgezonderd van de generieke taakstelling. Wel geldt de Roemer-norm.
 6. AI en algoritmes (waarborgen voor juist gebruik)
De voornemens in het akkoord zijn ook direct relevant voor de Douane als gebruiker van algoritmes en AI.
 7. 'Recht op vergissen'
Dit is voor de Douane ook relevant, waarbij wel aandacht zal moeten zijn voor de specifieke Europeesrechtelijke context waarin de Douane opereert.
 8. Verbeteren Dienstverlening en bereikbaarheid
De voornemens in het akkoord betreffende verbetering van de bereikbaarheid en de mogelijkheden voor persoonlijk contact zijn ook voor de Douane relevant. De Douane heeft hoofdzakelijk te maken met bedrijven.
- Daarnaast worden in het akkoord diverse voornemens genoemd die indirect ook relevant zijn voor de Douane.
- Bijvoorbeeld:
 - Inzet op versterking concurrentiepositie van Nederland (vgl. 'C' in ABC-doelen Douane).
 - Voorstellen die zien op versterking van het democratisch proces in relatie tot de totstandkoming van nationale, Europese en internationale regelgeving.

Directie Financieel-Economische Zaken (FEZ)

Onderhandelaarsakkoord: budgettaire kernpunten FIN1-perspectief

Kern

- Invest-NL: **€ 1 mld.** extra cumulatief in 2025-2027.
- Uitvoeringskosten fiscale maatregelen: voor herinvoeren rode diesel en invoeren van een plasticheffing zijn **beide € 5 mln. uitvoeringskosten** voor Douane resp. Belastingdienst gereserveerd; voor overige maatregelen geldt dat het programmabudget inclusief uitvoeringskosten is; weinig fiscale structuuraanpassingen.
- Belasting- en invorderingsrente (bir): de bir wordt cf. advies 17^e SBR naar verwachting overgeheveld naar het lastenkader.
- Taakstelling: Maatregel 26 van het HLA luidt: "Terugdraaien groei apparaat rijksoverheid (kerndepartementen, externe inhuur Roemernorm en communicatie)." en heeft hiervoor een korting van in totaal € 1 mld. structureel in de budgettaire tabel opgenomen.
 - DGRB heeft deze maatregel vervolgens nader toegelicht middels het "Memo apparaatstaakstelling voor IOFEZ", DGRB, d.d. 23/5/2024. Hieruit komt de volgende concretisering voort:
 - de apparaatsuitgaven kerndepartement (exclusief uitvoeringsorganisaties) worden rijksbreed verlaagd met 22%/€ 973 mln., wat voor FIN1 neerkomt op een taakstelling oplopend tot **ca. € 71 mln. structureel** op het apparaat kerndepartement.
 - De uitgaven voor externe inhuur van uitvoeringsorganisaties worden rijksbreed verlaagd met € 27 mln. structureel, wat voor de uitvoeringsDG's van FIN1 – Belastingdienst, Toeslagen en Douane – een korting oplopend tot **€ 9,1 mln. in 2029 en verder** betekent.
 - FEZ zal op korte termijn een voorstel voor aanpak van de apparaats- en inhuurtaakstelling aan de BR voorleggen.
- Nullijn: voor rijksambtenaren inclusief politieke ambtsdragers geldt in 2026 voor 1 jaar de nullijn.
- Meest in het oog springende budgettaire risico's en knelpunten voor FIN-begroting.
 - Hoofdlijnenakkoord bevat **geen reservering** voor:
 - ⇒ Toeslagenherstel: **max. € 5 mld.** benodigd.
 - ⇒ Uitvoeringskosten toekomstig stelsel box 3: max. ca. **€ 110 mln. struc** o.b.v. uitvoeringstoets.

Fin. eco. belang staat
Fin. eco. belang staat
 - ⇒ Financieringsbehoefte TenneT: mogelijk tientallen miljarden t/m 2030 indien TenneT-Duitsland niet verkocht wordt.
 - ⇒ Fiscale uitvoeringskosten toekomstige Belastingplannen en verplichte Europese fiscale wet- en regelgeving: mogelijk oplopend tot ca. **€ 90 mln. per jaar**. Dit betekent dat er ruimte gevonden moet worden voor naar schatting € 90 mln. structureel.
 - ⇒ Maatregel 'Verlaging aanmanings- en incassokosten van de overheid' (recht op vergissen): raakt mogelijk ontvangsten artikel 1, maar lagere kosten en ontvangstenderving zijn niet opgenomen in de budgettaire bijlage, en die is volgens de HLA leidend.
 - Akkoord bevat een potentiële extra taakstelling op alle begrotingen van € 1,6 mld. struc vanaf 2028 indien beoogde korting op NL-afdrachten aan Europa niet gerealiseerd wordt ('noodrem').
 - Toekomstige Loon- en prijsblijstelling onzeker: akkoord stelt: *Indien afgesproken ombuigingen aan de uitgavenkant in de praktijk niet (geheel) gerealiseerd worden, zal vervangende dekking gevonden worden in het (deels) niet-indexeren van uitgaven voor stijging van lonen en prijzen.*

Toelichting

A. Budgettaire gevolgen voor de Financiënbegroting

- Het hoofdlijnenakkoord bevat een budgettaire bijlage met bedragen die leidend zijn. De reeksen in de budgettaire tabellen zijn inclusief uitvoeringskosten. Ombuigingen op de uitgaven dienen te worden verwerkt in de Ontwerpbegroting 2025.
- Taakstelling:
 - Maatregel 26 van het HLA luidt: "Terugdraaien groei apparaat rijksoverheid (kerndepartementen, externe inhuur Roemernorm en communicatie)." en heeft hiervoor een korting van in totaal € 1 mld. structureel in de budgettaire tabel opgenomen. Het HLA schrijft stelt concreet dat ter invulling van de taakstelling de werkzaamheden voor Communicatie worden teruggebracht naar het niveau 2018.

- DGRB heeft maatregel 26 nader toegelicht middels het "Memo apparaatstaakstelling voor IOFEZ", DGRB, d.d. 23/5/2024. Hieruit volgt:
 - de apparaatsuitgaven kerndepartement (exclusief uitvoeringsorganisaties) worden rijksbreed verlaagd met 22%/€ 973 mln., wat voor FIN1 neerkomt op een taakstelling oplopend tot ca. € 71 mln. structureel op het apparaat kerndepartement. Voor de verdeling is apparaatsartikel 8 als grondslag gebruikt, in lijn met de Ombuigingslijst ([Ombuigingslijst 2023 \(rijksfinancien.nl\)](#); maatregel 30, pg. 173). Dit betekent potentieel een te realiseren daling van indicatief ca. 20% van het aantal ambtenaren op het Haagse deel van het ministerie. Invulling hiervan is niet (alleen) met efficiënter werken te realiseren, maar moet gepaard gaan met duidelijke keuzes in de kerntaken van Financiën. FEZ zal deze aanwijzing meenemen in de uitwerking. FEZ zal een voorstel voor invulling van de taakstelling uitwerken, met de BR bespreken en vervolgens aan de nieuwe minister voorleggen.
 - De uitgaven voor externe inhuur van uitvoeringsorganisaties worden rijksbreed verlaagd met € 27 mln. structureel, wat voor de uitvoeringsDG's van FIN1 – Belastingdienst, Toeslagen en Douane – een korting oplopend tot € 9,1 mln. in 2029 en verder betekent. Ook hiervoor zal FEZ een voorstel voor invulling doen.

B. Wat staat er niet in het Hoofdlijnenakkoord?

Een aantal actuele dossiers met onvermijdelijke financiële gevolgen wordt niet benoemd in het akkoord, zoals uitvoeringskosten Box 3 nieuw stelsel, uitvoeringskosten Inzage Fiscaal Dossier, additionele budgetbehoefte Toeslagenherstel (max € 5 mld.), financieringsbehoefte TenneT, financieringsbehoefte Invest-International. Dit vormen budgettaire knelpunten en risico's voor de FIN-begroting die oplossing behoeven.

C. Belastingdienst/fiscaal: uitvoeringskosten

- Het Hoofdlijnenakkoord bevat met name parameteraanpassingen en beperkt aantal structuuraanpassingen. Daar waar fiscale maatregelen extra uitvoeringsbudget vergen, is een reeks opgenomen.
- Voor de fiscale maatregel 'plasticheffing' is € 5 mln aan structurele uitvoeringskosten opgenomen. Deze moeten bij de verwerking van de budgettaire gevolgen overgeheveld worden naar de uitgavenkant van de begroting, omdat de uitvoeringskosten nu gesaldeerd meelopen in de fiscale reeks. AFEP en IRF zijn hiervan op de hoogte.
- Daarnaast zijn er een aantal fiscale vereenvoudigingen doorgevoerd die ook geld moeten opleveren voor de uitvoering. Dit geldt voor het afschaffen van verlaagd btw-tarief logies en afschaffen verlaagd btw-tarief culturele goederen en diensten.
- Uitvoeringskosten algemeen: Voor nieuwe, toekomstige Belastingplannen, losse fiscale wetgeving en/of fiscale EU-wetgeving is geen reservering getroffen.
- Uitvoeringskosten box 3: Het akkoord bevat geen reservering voor het toekomstige stelsel Box-3. De laatste raming is dat dit € 110 mln. aan structurele uitgaven met zich meebrengt.

Fin. eco. belang staat

Fin. eco. belang staat Er is ook geen dekkingsreeks in het HLA opgenomen voor dossiers als AOV-ZZP en inzagerecht fiscaal dossier.

- Toelichting op inhuur Belastingdienst: het aandeel FIN1 in de inhuurtaakstelling bedraagt € 2,4 mln. in 2025, oplopend tot € 9,1 mln. structureel. De korting betreft de Belastingdienst, Toeslagen en Douane. De Belastingdienst zat in 2023 op ca. 17,5% externe inhuur (overschrijding van 7,5% ~ € 200 mln. t.o.v. de Roemernorm). De overschrijding zit bij de IV-organisatie (40% externe inhuur (1.200 fte)) en KI&S (35% uitzendkrachten (750 fte)).
- Het akkoord bevat een bezuiniging op het HGIS-budget, zowel ODA (ontwikkelings-samenwerking) als non-ODA. Het HGIS-budget komt op de FIN-begroting terug, onder andere in beperkte mate bij de Belastingdienst (ca. € 2 mln.). BUZA gaat in overleg met de betrokken departementen om de bezuiniging in te vullen. Bij FIN gaat het gemiddeld jaarlijks om ruim

€ 300 mln. Dit betreft met name de afdracht aan de Wereldbank; zie ook toelichting bij de Generale Thesaurie.

D. Toeslagen & Douane

- Voor Toeslagen Herstel wordt in het akkoord gesteld dat herstel nodig en urgent is, zonder hier budgettaire consequenties aan te koppelen, terwijl voor Herstel afhankelijk van de besluitvorming over de pilot wel budget nodig is voor aanvullende schade (max. € 5 mld.).
- Douane:
 - Douane wordt als dienst wordt niet genoemd in het Hoofdlijnenakkoord.
 - Wel bevat het akkoord een reeks oplopend tot € 300 mln. voor versterking van de nationale veiligheid (maatregel 12). Mogelijk kan ook de Douane (idem FIOD) als ketenpartner hier aanspraak op (proberen te) maken.
 - De aanpak van digitale dreigingen door statelijke actoren en cybercriminelen wordt versterkt; elektronica zoals scanapparatuur wordt afgebouwd in strategisch belangrijke sectoren en diensten vanuit landen met verhoogde spionagerisico's. Dit is relevant voor de Douane als gebruiker van scanapparaten.
 - Voor de fiscale maatregel 'invoeren rode diesel' is € 5 mln. aan structurele uitvoeringskosten opgenomen t.b.v. Douane.
- Over het toeslagenstelsel:
 - "De stelselherziening kinderopvang (bijna gratis voor werkende ouders en overheveling naar instellingen) wordt doorgezet." en
 - "Stapsgewijs wordt gewerkt aan verbeteringen m.b.t. toeslagen, zodat werken meer loont. Wetgeving wordt voorbereid voor een hervorming van het toeslagen- en belastingstelsel."
 - **NB**: in de budgettaire tabel worden hier geen middelen voor vrijgemaakt.
- Er komt een "recht op vergissen". Een enkele fout kan niet langer een burger diep in de problemen duwen. Aanmanings- en incassokosten van de overheid gaan fors omlaag.
 - **NB1**: in de budgettaire tabel worden geen middelen voor vrijgemaakt.
 - **NB2**: ook een hieruit voortvloeiende ontvangstenderving op art 1 en art 13 is niet opgenomen in de budgettaire tabel.
- In het kader van het terugdringen van armoede worden vanaf 2025 het kindgebonden budget (struc. € 300 mln.) en de Huurtoeslag (struc. € 500 mln.) verhoogd. Volgens de toelichting is dit inclusief uitvoeringskosten.
- Vanwege de lastendekkende financiering van de zorgverzekeringswet stijgt o.a. de zorgtoeslag automatisch mee. Het bedrag is niet gespecificeerd in de tabel. Volgens de toelichting is dit inclusief uitvoeringskosten.
- Een dekkingsmaatregel is het niet indexeren van kinderopvangtoeslag (struc. € 254 mln.). Volgens de toelichting is dit inclusief uitvoeringskosten.
 - **NB**: tav voorgaande drie bullets: de uitvoeringskosten vanuit de reservering dienen naar de FIN-begroting overgeheveld te worden.
- Inhuurtaakstelling: het aandeel FIN1 in de inhuurtaakstelling loopt op tot € 9,1 mln. structureel. De korting betreft de Belastingdienst, Toeslagen en Douane. De korting kan in het bijzonder gevolgen hebben voor de Toeslagenherstel, waar gezien de aard en tijdelijkheid van de werkzaamheden relatief veel gebruik wordt gemaakt van externe inhuur.

E. Generale Thesaurie

- Het akkoord zet in op een verlaging van de EU-afdrachten met € 1,6 mld. per 2028 (nieuwe MFK). Deze post staat op de BUZA-begroting, maar kent een grote betrokkenheid van de GT. De korting is een verlaging ten opzichte van de huidige raming; er ligt nog geen Cie-voorstel voor het nieuwe MFK. In de raming is al rekening gehouden met het behoud van de BNI-korting in het nieuwe MFK (kleine € 2 mld.). Daar staat tegenover dat de raming (toch) stijgt in 2028 t.o.v. 2027 met ca. € 3 mld., onder andere omdat de afdrachten in 2027 relatief laag zijn t.o.v. het BNI. Daarnaast is in de raming vanaf 2028 bijvoorbeeld rekening gehouden met rente- en terugbetalingen van de leningen voor het subsidiedeel van het NGEU.
- Voor Invest NL. is € 1 mld. gereserveerd in het hoofdlijnenakkoord.
- Voor Invest International zijn geen middelen gereserveerd. Richting de formatietafel was eerder een bedrag van € 500 mln. aangegeven en een garantie van € 1,3 mld.
- Voor TenneT zijn geen middelen gereserveerd. De kapitaalbehoefte is afhankelijk van de vraag of TenneT Dui verkocht wordt. Indien TenneT Dui niet verkocht wordt, is de kapitaalbehoefte

tientallen miljarden t/m 2030. Indien wel sprake is van verkoop kan de kapitaalbehoefte van TenneT NL (€ 13,3 mld. t/m 2030) daarmee (deels) gedekt worden. Daarnaast is in de FIN-begroting rekening gehouden met € 1,65 mld. ontvangsten in 2024 als gevolg van de verkoop.

- Het akkoord bevat een bezuiniging op het HGIS-budget, zowel ODA (ontwikkelings-samenwerking) als non-ODA. Het HGIS-budget komt op de FIN-begroting terug. BUZA gaat in overleg met de betrokken departementen om de bezuiniging in te vullen. Bij FIN gaat het gemiddeld jaarlijks om ruim € 300 mln. Dit betreft met name de afdracht aan de Wereldbank.
- Tot slot wordt de kansspelbelasting verhoogd van 30,5% naar 37,8%. Dit heeft impact op de (al zeer beperkte) winstgevendheid van Holland Casino.

Directie Bestuursondersteuning en Advies (BOA)

HOOP, LEF EN TROTS - Hoofdlijnenakkoord 2024 – 2028 van PVV, VVD, NSC en BBB

Nederland is een prachtig land.

Een land om trots op te zijn.

Wij moeten hard werken om het vertrouwen van Nederlanders te verdienen.

Iedere dag opnieuw.

Want vertrouwen is niet vanzelfsprekend.

Politiek en bestuur hebben ondanks goede bedoelingen de afgelopen jaren steken laten vallen, door de zorgen van mensen niet altijd serieus te nemen.

Wij slaan een nieuwe weg in.

Met een programkabinet waarin PVV, VVD, NSC en BBB mensen houvast en steun bieden.

Een kabinet dat lef toont en trots uitstraalt. Een kabinet dat hoop geeft.

Of het nou gaat om bestaanszekerheid, zorg of geld in de portemonnee, of het beschikbaar zijn van voldoende woningen, onze ambitie is groot.

We willen ook de veel te hoge instroom van asielzoekers en immigranten keren.

We willen dat boeren, tuinders en vissers weer een toekomst hebben.

We zien een overheid die een baken van betrouwbaarheid is voor alle Nederlanders.

Mensen die rechtszekerheid en goed bestuur verdienen. Met veiligheid voor hun gezin in de eigen buurt.

Daarom zetten PVV, VVD, NSC en BBB in dit akkoord deze concrete stappen:

- Lastenverlichting vanaf 2025, gericht op de hardwerkende Nederlanders, jong en oud, zoals de middeninkomens, ondernemers. En ook voor mensen in de knel en hun bestaanszekerheid.
- Het strengste toelatingsregime voor asiel en het omvangrijkste pakket voor grip op migratie ooit.
- Een grote impuls in woningbouw, infrastructuur, bereikbaarheid en energietransitie.
- Meer dan halveren van het eigen risico in de zorg tot het niveau van 165 euro in 2027 en investeren in de ouderenzorg.
- Baas in eigen bedrijf in landbouw en visserij; een impuls voor een toekomst van deze sectoren en voor voedselzekerheid voor ons allemaal.
- Meer zeggenschap van burgers door een ander kiesstelsel en versterking van grondrechten door een constitutioneel hof.
- Nederlanders veilig houden door een stevige aanpak van criminaliteit en terreur.

We leven in tijden van grote spanningen, zoals de Russische inval in Oekraïne. De wereldeconomie staat onder druk. Er zijn nieuwe, ernstige bedreigingen voor de veiligheid van onze samenleving en de stabiliteit van de democratische rechtsorde vanuit verschillende statelijke en niet-statelijke actoren.

Deze bedreigingen zijn er niet alleen op afstand, maar ze nemen toe en komen ook snel dichtbij. Dit vraagt nu het tijdig treffen van adequate voorbereidingen, alertheid en versterking van weerbaarheid in brede zin, ook van burgers en bedrijven.

Het nieuwe kabinet gaat werk maken van een regeerprogramma op basis van dit hoofdlijnenakkoord met de volgende 10 hoofdpunten:

1. Bestaanszekerheid en koopkracht
2. Grip op asiel en migratie
3. Wonen en volkshuisvesting, infrastructuur, openbaar vervoer en luchtvaart; elke regio telt
4. Een goede toekomst voor landbouw en visserij, voor voedselzekerheid, voor natuur
5. Energie, leveringszekerheid en klimaatadaptatie
6. Toegankelijke publieke voorzieningen; zorg en onderwijs
7. Goed bestuur en een sterke rechtsstaat
8. Nationale veiligheid
9. Internationale veiligheid
10. Solide overheidsfinanciën, economie en vestigingsklimaat

Het waarborgen van de democratische rechtsstaat en stabiele overheidsfinanciën vormen onmisbare randvoorwaarden. Het kabinet verwerkt dit hoofdlijnenakkoord in een regeerprogramma.

1. Bestaanszekerheid en koopkracht

Nederland is één van de meest welvarende landen in de wereld. Onze economie is sterker uit de crises gekomen en er waren nog nooit zoveel banen. Onze sterke economie draait op alle Nederlanders die elke dag hard werken of ondernemen en zo bijdragen aan onze welvaart.

Toch zijn veel Nederlanders juist bezorgd geworden over hun toekomst. Ze zijn onzeker over hun dagelijks bestaan en hun levensonderhoud, maar ook over de kosten van basisbehoeften (voedsel, wonen, energie) en de zekerheid daarvan op middellange termijn. Het gaat om de hoogte van het inkomen, om de inkomenszekerheid maar ook om de toegankelijkheid en beschikbaarheid van wonen (bijvoorbeeld voor starters), zorg en onderwijs. Deze zorgen leven niet alleen bij mensen met een lager inkomen, maar ook bij de middeninkomens.

Daar komt bij dat inkomensondersteunende regelingen van de landelijke en gemeentelijke overheid, zoals de toeslagen, te ingewikkeld zijn of tegen elkaar inwerken. Vooral voor mensen die kwetsbaar zijn is dit geheel moeilijk te doorgronden.

Er zijn nu maatregelen nodig die mensen direct merken in de portemonnee, waardoor ze meer loon naar werken krijgen. Maatregelen die gericht zijn op zekerheid en meedoen op de arbeidsmarkt, die niet verder nivelleren en tegelijkertijd (kinder-)armoede in Nederland voorkomen. Het nieuwe kabinet streeft er dan ook naar om de (kinder-)armoedecijfers niet uit te laten komen boven het referentiejaar 2024. Daarnaast zijn er maatregelen nodig die inhouden dat meer werken ook betekent dat mensen erop vooruitgaan, met specifieke aandacht voor werkenden met een middeninkomen.

Maatregelen voor wonen, onderwijs en ondernemerschap komen verderop aan de orde. Voor inkomen, koopkracht en zorg gaat het om:

- Meer loon naar werken door een lastenverlichting op arbeid en verlaging van de marginale druk voor burgers, bijvoorbeeld via het introduceren van een extra schijf in de Inkomstenbelasting.
- Een knelpuntenaanpak voor specifieke groepen onder het bestaansminimum, onder wie werkende armen.
- Meer dan halveren van het eigen risico in de zorg tot het niveau van 165 euro in 2027.
- Zekerheid op de arbeidsmarkt wordt gestimuleerd, bijvoorbeeld voor echte zelfstandigen (zzp'ers) in het zelfstandigenbeleid en door regulering van de uitzendsector. Daarnaast streven we naar meer vaste contracten voor werknemers. Daartoe wordt de wetsbehandeling van de Wet verduidelijking beoordeling arbeidsrelaties en rechtsvermoeden (VBAR) en de Wet toelating terbeschikkingstelling van arbeidskrachten (WTTA) voortgezet.
- De verbetering van (gemeentelijke) schuldhulpverlening wordt doorgezet, met focus op aanpak van de problematiek bij de bron.
- De stelselherziening kinderopvang (bijna gratis voor werkende ouders en overheveling naar instellingen) wordt doorgezet.
- Stapsgewijs wordt gewerkt aan verbeteringen in de sociale zekerheid, fiscale regelingen en de toeslagen, zodat werken meer loont. Wetgeving wordt voorbereid voor een hervorming van het toeslagen- en belastingstelsel.

2. Grip op asiel en migratie

Nederland is een van de dichtst bevolkte landen in Europa met een fors toegenomen en aanhoudend stijgende (asiel-, arbeids-, kennis- en studie en gezins-) migratie, die hard drukt op wonen, zorg, onderwijs en financiële middelen, en op de sociale samenhang in ons land. Beperking van de omvang van en grip op alle soorten migratie naar Nederland, zo snel als mogelijk, is noodzakelijk, voor nu en voor de langere termijn. Er worden concrete stappen gezet naar het strengste toelatingsregime voor asiel en het omvangrijkste pakket voor grip op migratie ooit.

Het hele asiel- en migratiestelsel wordt hervormd, de instroom gericht en maximaal teruggedrongen met een breed pakket maatregelen zodat een oplossing wordt geboden voor de huidige acute situatie, met plek voor wie hier echt mag blijven en draagvlak te behouden.

Ten eerste wordt de uitzonderingsbepaling van de Vreemdelingenwet 2000 (op grond van de artikelen 110 en 111) zo spoedig mogelijk geactiveerd. In de daartoe benodigde algemene maatregel van bestuur, dragend gemotiveerd, worden die bepalingen van de Vreemdelingenwet 2000 buiten werking gesteld die in de weg staan om de acute noodsituatie, voor de asielinstroom in het algemeen en de asielopvang in Ter Apel en de overige asielcentra in het bijzonder, direct aan te pakken, dan wel die bepalingen te vervangen met het oog op het bereiken van dit doel.

Ten tweede komt er direct een tijdelijke Asielcrisiswet met crisismaatregelen om de acute asielinstroom en -opvangcrisis voor de komende tijd te bestrijden, onder meer door intrekking van de Spreidingswet. Op grond van deze Asielcrisiswet zullen de daarin opgenomen bevoegdheden ingezet worden om voor de duur van maximaal twee jaar:

- Registratie af te dwingen en de behandeling van asielaanvragen op te schorten ('asielbeslisstop'), het recht op opvang zal gedurende de opschorting gedifferentieerd worden beperkt en sterk worden versoerd.
- Mensen zonder een geldige verblijfstitel zo veel mogelijk, ook gedwongen, uitzetten.
- Van de Huisvestingswet af te wijken door een verbod in te stellen op het geven van voorrang bij de toewijzing van sociale huurwoningen aan statushouders op grond van het feit dat zij statushouders zijn.

In deze Asielcrisiswet worden waar mogelijk eerste stappen voor structurele maatregelen al getroffen, zoals versterking van grenscontroles en -bewaking, waaronder aanscherping van mobiel toezicht veiligheid (mtv), mede in relatie tot grenstoezicht op basis van de Schengengrenscodes. De nationale asielketen wordt versterkt door deze onder eenduidige regie van de eerstverantwoordelijke bewindspersoon te brengen.

Ten derde zal een opt-out clause voor het Europees asiel- en migratiebeleid zo snel mogelijk bij de Europese Commissie worden ingediend. Met gelijkgezinde en met omringende landen wordt intensief samengewerkt om in tijden van een gezamenlijke crisis door instroom adequaat op te kunnen treden ('mini-Schengen'), in aanvulling op het structureel intensiveren van mobiel toezicht veiligheid.

Ten vierde moet Nederland, om de asielinstroom te beperken, structureel tot de categorie lidstaten met de strengste toelatingsregels van Europa behoren. Daarom:

- Verscherping toelatingsprocedure (aanpassing bewijslastverdeling, geen beloning voor opzettelijk identiteit niet aantonen, aanpassing en handhaving criteria veilig land en handhaving Dublin-verordening, uitlezen mobiele telefoons, beperking rechtsbijstand).
- Structureel intensiveren in mobiel toezicht veiligheid, grenscontroles en grensbewaking. Irreguliere migranten aangetroffen bij deze controles aan de landsgrenzen direct terugsturen naar Duitsland en België, onder meer bij het ontbreken van een geldig identiteitsbewijs.
- Het landenbeleid wordt fors aangepast. Nederland is op dit moment te aantrekkelijk voor asielzoekers; de inwilligingspercentages moeten van boven naar onder het Europees gemiddelde, onder meer door bewijslastomkering, zodat het niet aan de IND is om te bewijzen dat iemand geen recht heeft om hier te verblijven.
- Invoering tweestatusstelsel met inbegrip van de instroom-reducerende beperkingen, waaronder:
 - o geen automatische gezinshereniging van subsidiair beschermden, en
 - o forse beperking na-reizigers, inclusief beperking tot het zogenaamde kerngezin met kinderen tot 18 jaar en langere termijnen voordat zulks überhaupt mogelijk is.
- Er komt voor asiel beroep bij één rechterlijke instantie zonder hoger beroep.
- Asielvergunning voor onbepaalde tijd wordt afgeschaft, die voor tijdelijk verblijf aangepast.
- Opvang kansarme asielzoekers op aparte locaties met een zo veel mogelijk versoerd en deels gesloten regime; de rijksbijdrage aan de Landelijke Vreemdelingenvoorziening wordt beëindigd.
- De rechtsbijstand bij asielaanvragen wordt zo veel mogelijk beperkt en bij herhaalde asielaanvragen maximaal versoerd.

- Procedures worden verkort en versoerd, bijvoorbeeld door het verkorten van de beroepstermijn en beperking van de mogelijkheid tot herhaalde aanvragen. Dwangsommen wegens termijnoverschrijding worden afgeschaft of beperkt.
- Harder optreden tegen overlastgevers.
- Criminaliteit onder en van asielzoekers hard aanpakken, onder andere door: het direct aanpakken van daders, onder meer door uitplaatsing uit de opvanglocatie, het eerder stopzetten van de asielprocedure en het eerder vervallen verklaren van verblijfstitel, door het uitbreiden van de ongewenstverklaring en door verdere aanscherping van de 'glijdende schaal' zodat criminele vreemdelingen sneller kunnen worden uitgezet. In aanmeld- en opvanglocaties wordt strikt en streng opgetreden tegen geweld en overlast door asielzoekers, met name jegens vrouwelijke asielzoekers en asielzoekers met een LHBTIQ+ en/of christelijke achtergrond.
- Het na definitieve afwijzing of verlies van een verblijfstitel niet-meewerken aan uitzetting wordt strafbaar.
- De inzet op terugkeer wordt aangescherpt door onder andere uitzetting van asielzoekers die eerder in een andere EU-lidstaat zijn afgewezen, uitbreiding van vreemdelingenbewaring en -detentie en van de ongewenstverklaring en beperking gemeentelijke opvang (financiering) tot het meest basale. Het begrip veilig land wordt verruimd tot veilige delen van landen op basis van ambtsberichten; ambtsberichten worden in beginsel niet openbaar gemaakt.
- Het EU-migratiepact met aangescherpte asielregels en toelatingsprocedures wordt, na vaststelling, zo snel mogelijk uitgevoerd, onder meer door bij herverdeling van asielzoekers te kiezen voor afkopen in plaats van opvangen.
- Tegelijkertijd zet Nederland in op verdergaande aanscherpingen in de EU-regelgeving, onder andere op screening van kansarme asielzoekers en toewerken naar strikte procedures aan de buitengrenzen van de EU en akkoorden over terugkeer met derde landen. Nederland werkt met andere EU-lidstaten aan het opvangen in niet-EU-landen van migranten die de EU proberen te bereiken.
- Mensenhandel, mensensmokkel en alle illegale immigratieroutes worden aangepakt, nationaal en Europees.
- De eigen bijdrage aan opvang door ontheemden uit Oekraïne wordt verhoogd.
- Maximale inzet op opvang in de regio en op migratiedeals daartoe.
- Er zal een modernisering van het VN-Vluchtelingenverdrag bepleit worden tegen de achtergrond van het voorgaande en samenwerking met hierin gelijkgestemde lidstaten wordt gezocht om dit te bereiken bij de VN. Er wordt ingezet op aanpassing van de EU-regelgeving en -verdragen waar nodig.

Ten vijfde worden maatregelen getroffen om omvang en samenstelling van de overige migratie te beheersen. Het is hard nodig grip te krijgen op arbeidsmigratie. Arbeidsmigratie is nodig voor onze economie en ondernemers, maar het is nodig kritisch te blijven op wie wij nodig hebben en wie ons nodig heeft. Er komt een afwegingskader voor de vestiging van nieuwe bedrijven, in relatie tot de benodigde arbeidsmigranten, ruimte en energie.

Om arbeidsmigratie tegen lage lonen en onder slechte arbeidsomstandigheden te beperken worden maatregelen getroffen:

- De aanbevelingen van het Aanjaagteam bescherming arbeidsmigranten ('rapport Roemer') worden uitgevoerd.
- Malafide uitzendconstructies worden hard aangepakt. De uitzendbranche en wervingsbureaus worden gereguleerd door een toelatingsstelsel (WTTA).
- Arbeidsmigranten van buiten de EU, met uitzondering van kennismigranten, worden tewerkstellingsvergunningplichtig. De Nederlandse Arbeidsinspectie (NLA) gaat, ook op deze groep, extra handhaven.
- Werkgevers van arbeidsmigranten (niet Nederlandse ingezetenen) worden verantwoordelijk voor overlast en kosten van arbeidsmigranten zonder reguliere huisvesting (shortstay en midstay). Zij moeten daarvoor afspraken maken met gemeenten waarin hun werknemers short- en midstay worden gehuisvest. Bevordert wordt dat medeoverheden meer ruimte laten voor huisvesting op het eigen terrein van de werkgever.
- Bij langdurig verblijf krijgen werkgevers ook een verantwoordelijkheid voor het leren van de Nederlandse taal door deze werknemers.
- **Bezien wordt of en zo ja, welke fiscale voordelen onder de extraterritoriale kostenregeling (ETK-regeling) worden versoberd.**
- Nederland zet met betrekking tot arbeidsmigratie in op inperking van het vrije verkeer van personen binnen de EU indien en voor zover uitbreiding van de EU aan de orde wordt gesteld.

Kennis- en studiemigratie is van belang voor de Nederlandse economie, maar de omvang moet in verhouding staan tot wat gemeenten, onderwijs, zorg en wonen kunnen dragen. Daarom:

- De kwalificatie-eisen van de kennismigrantenregeling worden aangescherpt en verhoogd.
- Beperking van studiemigratie in het hoger onderwijs in de bachelorfase, met uitzondering van studies waar arbeidsmarkttekorten zijn, rekening houdend met lokale omstandigheden (hoe groter de problemen, hoe meer beperkingen).
- Studiemigratie wordt selectiever door meer opleidingen in het Nederlands, een numerus fixus voor buitenlandse studenten, beperking tot het verkrijgen van een basisbeurs en verhoging van het collegegeld voor niet-EU-studenten.
- Nederland mag niet naïef zijn over statelijke actoren die mensen hier naartoe sturen of hier aansturen voor spionage. Er worden maatregelen genomen om onze kennis te beschermen.

Een extra en verplichtende inzet op inburgering en integratie. Uitgangspunt is dat je één van ons bent als je meedoet en de Nederlandse waarden onderschrijft.

- Inburgering omvat kennis over de Holocaust en de slachtoffers daarvan.
- De standaardtermijn voor naturalisatie wordt verlengd naar 10 jaar, ongeacht verblijf bepaalde of onbepaalde tijd.
- Buitenlanders die onze nationaliteit willen aannemen doen, waar dat mogelijk is, afstand van hun andere nationaliteit.
- De taaleis voor naturalisatie wordt in beginsel voor iedereen verhoogd naar B1.
- Aanpakken van buitenlandse ongewenste beïnvloeding, zoals bijvoorbeeld via weekendscholen.
- Er komt regulering van versterkte gebedsoproepen.

- Schadelijke praktijken zoals huwelijksdwang en vrouwelijke genitale verminking worden aangepakt.

3. Wonen en volkshuisvesting, infrastructuur, openbaar vervoer en luchtvaart; elke regio telt

3.1 Aanpak wooncrisis

Volkshuisvesting is een grondwettelijke taak van de overheid: het historische woningtekort belemmert de bestaanszekerheid van vooral jongeren ernstig. Het terugdringen hiervan is een topprioriteit.

Het realiseren van voldoende woningen staat onder druk door de dubbele vergrijzing, gemiddeld kleinere huishoudens, migratie, krapte op de arbeidsmarkt, stijgende bouw- en grondprijzen, renteontwikkelingen, ingewikkelde en lange bouwprocedures, gebrek aan en inefficiënt gebruik van beschikbare ruimte en fiscale regelingen die averechts werken. Er worden geen extra, nationale duurzaamheidsregels voor bouwen opgelegd.

Er komt een coördinerend minister, die regie voert op de ruimtelijke ordening en op waar hoeveel woningen gebouwd moeten worden. Daarbij wordt rekening gehouden met woningen voor aandachtsgroepen (jongeren, ouderen, kleinere huishoudens, dak- en thuislozen).

Er wordt zo snel mogelijk een Woontop georganiseerd, waarbij rijksoverheid, pensioenfondsen, woningcorporaties, sociale partners, gemeenten en provincies afdwingbare afspraken maken om woningbouw structureel te verhogen. Als politiek doel is de afspraak om structureel 100.000 woningen per jaar erbij te bouwen, die geschikt zijn voor de demografische en ruimtelijke ontwikkelingen de komende jaren. Aanvullend moet een doorbraak geforceerd worden door de volgende maatregelen:

- Er wordt bevorderd dat de woningbouwcorporaties ook in de (lage) middenhuur een grotere rol kunnen spelen, door in de EU in te zetten op wijziging van de relevante regels.
- De bestaande woningvoorraad wordt beter benut door herbestemming van bestaande gebouwen te verruimen en waar wenselijk juridisch te verankeren (herbestemming kantoor- en bedrijfspanden, optopping en/of splitsing van woningen, 'familie-wonen', woningdelen, gedogen dat recreatiewoningen permanent bewoond mogen worden).
- De bouw van nieuwe woningen wordt versneld door de volgende maatregelen:
 - o Het zorgen dat er meer grond beschikbaar is ('straatje erbij', binnenstedelijk en buitenstedelijk); in nieuw te bestemmen gebieden gaat woningbouw, in geval van concurrentie om grond, boven windmolens. Er wordt toekomstbestendig gebouwd en rekening gehouden met water, bodem, landschap en stedenbouwkundige kwaliteit.
 - o Het aanvullend op bestaande woningbouwlocaties en (lopende) woondeals aanwijzen van nieuwe gebieden voor grootschalige woningbouw, bij voorkeur rond bestaande infrastructuur. Er komt daartoe zo spoedig mogelijk een voorstel, onder meer gebaseerd op het programma NOVEX.
 - o Meer beschikbare en betaalbare bouwgrond, lagere kosten en meer autonomie voor medeoverheden door een belasting op ongebouwde grond met een woonfunctie. De mogelijkheden voor een gemaximeerde planbatenheffing of vergelijkbaar systeem bij woningbouw worden benut. Met gemeenten wordt afgesproken dat de opbrengsten

hiervan volledig ten gunste komen voor bereikbaarheid van de wijk en het bouwen van betaalbare huur- en koopwoningen.

- Het versnellen van procedures: beperken beroepsmogelijkheden (lijn wetsvoorstel Regie op de volkshuisvesting), aangevuld met wegwerken andere struikelblokken (beschikbaarheid locaties, grond en financiële en fiscale prikkels, beperken regels die bouwen in het buitengebied, bijvoorbeeld op het eigen erf, onnodig belemmeren, aanpak van knelpunten rond capaciteit en kennis). Naast klankbordgroepen voor omwonenden worden ook klankbordgroepen voor woningzoekenden ingesteld.
- Het wegnemen van juridische en financiële belemmeringen voor een nieuwe derde sector: coöperatief wonen.
- Betaalbaar:
 - Van nieuwbouw moet minimaal 30% gemiddeld – dus met gebiedsgerichte differentiatie – sociale huur zijn; het wetsvoorstel Versterking regie volkshuisvesting wordt aangepast om gemeenten hier meer lokale ruimte te geven. Twee derde van de nieuw te bouwen woningen moet betaalbaar zijn voor middeninkomens.
 - Het huurbeleid van sociale verhuurders zal de betaalbaarheid moeten blijven versterken en tegelijkertijd de noodzakelijke investeringen in nieuwbouw, verduurzaming en leefbare wijken mogelijk moeten maken.
 - De jaarlijkse sociale huurontwikkeling volgt tot 2026 de bestaande afspraak met de woningbouwcorporaties, te weten de CAO ontwikkeling -0,5%. Vanaf 2026 wordt de consumentenprijsindex (cpi) +0% gevolgd. Met een bestendige huurtoeslag blijft zo voor huurders met de laagste inkomens de bestaanszekerheid op peil.
 - Er worden maatregelen genomen om private huur, middenhuur en vrije huur aantrekkelijker te maken.
 - Het bouwen van (private) huurwoningen wordt gestimuleerd door het verminderen van de regeldruk en waar mogelijk de belastingdruk. Hiervoor wordt de woonimpuls deels ingezet.
 - Er komen bindende afspraken met woningbouwcorporaties, ook over middenhuur.
- Koopwoningen:
 - Geen wijziging van de fiscale positie van de eigen woning, om onzekerheid op de woningmarkt tegen te gaan.
 - De stijging van de gemeentelijke woonlasten (OZB) wordt gemaximeerd via afspraken met gemeentes.
 - Bij (lokale) programmering van koopwoningen rekening houden met voldoende woningen voor ouderen, om de doorstroom te bevorderen.
 - Onderzocht wordt of en onder welke strikte voorwaarden het recht van huurders van sociale huurwoningen (niet zijnde scheefwoners) op koop van hun huurwoning kan worden vorm gegeven (sociale koop).
 - Er wordt niet getornd aan de hypotheekrenteaf trek; het eigenwoningforfait blijft onveranderd.

3.2 Infrastructuur, Openbaar vervoer en luchtvaart

Voor woningbouw, infrastructuur en de bereikbaarheid staat de gebiedsgerichte benadering voorop; elke regio telt. Om de bereikbaarheid in heel Nederland, ook op lange termijn, op orde te houden en verder te verbeteren, is actie nodig.

- Er is de komende jaren een grote onderhoudsopgave. Doel is instandhouding van de minimaal benodigde basiskwaliteit van de bestaande weg-, waterweg- en OV-infrastructuur.
- Aanvullend – bij voldoende personeel, vergunningsruimte en middelen – worden de 17 gepauzeerde projecten opgepakt (bijv. A1/A30 (Barneveld Oost), A67 (Leenderheide - Geldrop), Volkerak- en Kreekraksluizen, vaarweg IJsselmeer – Meppel). Prioritaire knelpunten in het OV en op het water zijn de Nedersaksenlijn (Groningen - Almelo/Enschede), de OV-verbinding Amsterdam-Haarlemmermeer en de bevaarbaarheid van de IJssel.
- Bij spoorverbindingen wordt per regio gezien wat nodig is, waarbij niet alleen focus ligt op de grote steden. In de grensregio's is een goede aansluiting van spoorverbindingen met het buurland essentieel.
- Verduurzaming van het wagenpark blijft gestimuleerd worden. De elektrische rijder gaat eerlijk bijdragen, om de opbrengsten op de lange termijn houdbaar te houden.
- De maximumsnelheid op de snelweg wordt – daar waar dat kan - verhoogd naar 130 kilometer per uur.
- De aanleg van de Lelylijn wordt voortgezet, waarbij met de aanleg wordt gestart in Groningen indien dit uitvoeringstechnisch mogelijk is. Internationaal spoorvervoer wordt bevorderd door barrières voor nieuwe toetreders weg te nemen. Er komt een voorstel voor grensoverschrijdend spoorvervoer inclusief de aansluiting van vijf treinstations op internationale hsl-lijnen (bv. Hengelo, Venlo, Heerlen, Groningen en Zwolle).
- De bereikbaarheid van het landelijk gebied wordt verbeterd door het busvervoer tussen dorpskernen op het platteland te versterken.
- In overleg met vervoerders en andere overheden worden maatregelen genomen om de veiligheid in het OV te verbeteren. Te denken valt aan de inzet van meer boa's in trein en bus die ook daadwerkelijk op kunnen en mogen treden (bv. door uitbreiding van identificatiemogelijkheden voor boa's) en het invoeren van bodycams voor hoofdconducteurs; dit laatste alleen op basis van vrijwilligheid.
- De komende jaren moet voor wat betreft de luchtvaart de inzet gericht zijn op het op orde brengen van de rechtsbescherming van omwonenden (geluidhinder), met behoud van de netwerkqualiteit van Schiphol. Zo is op langere termijn doorgroei mogelijk met stillere en schonere vliegtuigen.

4. Een goede toekomst voor land- en tuinbouw en visserij, voor voedselzekerheid, voor natuur

Trots, lef en hoop en het kunnen verdienen van een goede boterham zijn de kern van het land- en tuinbouw-, visserij- en natuurbeleid. Onze boeren, tuinders en vissers moeten gekoesterd worden, omdat ze belangrijk zijn voor onze voedselvoorziening en het Nederlandse cultuurlandschap, en onlosmakelijk onderdeel zijn van onze Nederlandse cultuur. Daarbij wordt hoogwaardige landbouwgrond beschermd. Er wordt niet gestuurd op gedwongen krimp van de veestapel, maar op instandhouding van belangrijke natuur.

- Toekomstperspectief en extra aandacht voor jonge boeren, zodat zij bedrijven kunnen overnemen of starten.
- In Europa wordt met lef alles op alles gezet om Europese richtlijnen zo aan te passen dat ze werkbaar zijn en het verdienmodel ondersteunen. Er wordt ingezet op:

- Een nieuwe, regio-specifieke derogatie van de Nitraatrichtlijn (gebaseerd op gemeten waterkwaliteit zoals in andere landen).
- De derogatievrije zones (overgangsgebieden) rondom Natura-2000 gebieden worden beperkt tot alleen stikstofgevoelige natuurgebieden.
- De bufferstroken worden verkleind van 250 naar 100 meter.
- De maximale hoeveelheid stikstof uit dierlijke mest van 170 kg/ha wordt uit de Nitraatrichtlijn geschrapt.
- Herijking van de Natura2000-gebieden, gericht op een hoofdstructuur van robuuste natuurgebieden (geen 'snippernatuur').
- Geen nieuwe nationale koppen op Europees beleid, bestaande koppen worden zo maximaal mogelijk geschrapt.
- We willen niet importeren wat we in Nederland niet mogen produceren.
- Bij het afsluiten van internationale handelsverdragen staat het gelijke speelveld voorop.
- Wet- en regelgeving worden aan de voorkant scherper juridisch getoetst om rechtszaken achteraf te voorkomen.

Landbouw en tuinbouw

- Boeren en tuinders werken al eeuwen met de bodem, dieren, omgeving en natuur. Zij zijn de professionals. De vakkennis van de boeren en tuinders staat daarom centraal: we gaan van middel- naar doelsturing. De boer staat hierbij aan het roer.
- Daarvoor worden voor natuur, waterkwaliteit, klimaat en luchtverontreiniging waar mogelijk bedrijfsspecifieke emissiedoelen geformuleerd. Er wordt zo snel mogelijk, juridisch houdbaar, een 'afrekenbare stoffenbalans' ontwikkeld zodat boeren weten waar ze aan toe zijn, zelf kunnen sturen op doelen en deze integraal gehaald worden. Om snelheid te maken wordt begonnen met onderdelen die snel uitvoerbaar zijn waarbij doelen, indien nodig, gebied- en bedrijfsspecifiek zijn.
- De mestcrisis krijgt urgente aandacht, opdat geen sprake is van een generieke korting.
- Volgens de Nitraatrichtlijn moeten lidstaten minimaal elke vier jaar de aanwijzing van kwetsbare gebieden herzien. Nederland heeft het hele land als kwetsbaar bestempeld, dit kan dus worden herzien. Nederland gaat in Brussel aantonen dat bepaalde gebieden niet langer kwetsbaar zijn, dit kan per direct. In plaats van de aanwijzing van heel Nederland als kwetsbaar gebied komt dan een aanwijzing per gebied. Dit is belangrijk omdat de norm van 170 kilo stikstof per hectare uit dierlijke mest alleen geldt in kwetsbare gebieden. Dit resulteert per direct in meer plaatsingsruimte voor mest. De stikstof- en fosfaatnormen in oppervlaktewater worden in lijn gebracht met ons omringende landen: België en Duitsland. Hiermee brengen we het areaal nutriëntenverontreinigde gebieden terug.
- Alles wordt op alles gezet om de afbouw van de huidige derogatie terug te draaien en met de EU tot betere en wel werkbare normen en afspraken te komen. In de tussentijd wordt bezien welke noodmaatregelen er nodig zijn om de mestcrisis op te lossen.
- Samenwerking tussen akkerbouwers en veebedrijven wordt gestimuleerd. Verschillen in mestbeleid voor grasland en akkerland worden waar mogelijk opgeheven. Bijvoorbeeld: het uitrijden van vaste mest op bouwland met een staand gewas zoals wintertarwe in het voorjaar toestaan zonder inwerkplicht (dat de mest niet in de grond gewerkt hoeft te worden). Grasland heeft deze inwerkplicht niet. Gelijk beleid zou ook meer mesttoepassingsruimte betekenen.

- Er wordt niet gestuurd op gedwongen krimp van de veestapel en er komt geen gedwongen onteigening.
- Innovatie wordt breed opgevat, dus inclusief voer en management. Innovatie krijgt de ruimte die het verdient, procedures worden aangepast en innovatiemiddelen zo ingericht dat nieuwe vindingen snel juridisch houdbaar toegepast kunnen worden en doelen worden gehaald.
- Er komt een apart innovatieprogramma voor robotisering gericht op het besparen van arbeidskrachten.
- Maatregelen voor een goede boterham:
 - o Agrarisch natuurbeheer en ecosysteemdiensten worden beloond met langjarige marktconforme financiële zekerheid.
 - o Nieuwe verdienmodellen worden ontwikkeld en de voedselketen, inclusief industrie en banken, draagt bij aan het verdienmodel.
 - o De rode diesel komt terug voor boeren, tuinders en loonwerkers.
- Waar het gebruik van modellen onontkoombaar is, worden ze mede gebaseerd op meten en weten, en op basis van werkelijke waarnemingen in de praktijk. Het model Aerius calculator wordt ten behoeve van de vergunningverlening vervangen, zodra er een juridisch houdbaar alternatief is. Wij werken hier hard aan.
- Er komt, ook ten behoeve van de vergunningverlening, zo spoedig mogelijk een nieuw stelsel voor de beoordeling van emissiearme stallen en stalsystemen, zoveel mogelijk gebaseerd op bedrijfsmetingen.
- Er wordt geregeld overlegd met land- en tuinbouwbouworganisaties en de visserij, en het beleid wordt gebaseerd op wat in de praktijk werkt.
- Er wordt perspectief geboden, waarbij het verdienmodel verbetert en rekening wordt gehouden met het 'trappetje van Remkes' (innoveren, extensiveren, verplaatsen en stoppen). Een ruimhartige vrijwillige en langdurige stoppersregeling vindt fiscaal vriendelijk plaats.
- Eventuele uitkoop wordt gericht op verouderde bedrijven met de minst gunstige omstandigheden voor klimaat en/of milieu en dierenwelzijn. Boeren die gebruik maken van de Landelijke beëindigingsregeling veehouderijlocaties (LBV en LBV+) krijgen uitstel van de sloopverplichting totdat de mestmarkt weer stabiel is.
- De rijksoverheid pakt de regie op de vergunningverlening voor mestverwerking. In samenwerking met provincies en gemeenten worden de problemen rond vergunningverlening voortvarend opgelost.

Dierwaardigheid

- Er worden concrete stappen gezet naar een toekomstbestendige, nog meer dierwaardige veehouderij.
- Daartoe wordt per diersoort vastgelegd waar stallen aan moeten voldoen op lange termijn. Dit geeft veehouders een realistisch tijdpad om stallen, in een natuurlijk afschrijvingsritme, aan te passen. De overheid maakt het mogelijk te starten met concrete pilots.
- Bij de uitwerking is aandacht voor de investeringen, die dit van veehouders vergt en welk deel zij via een goed verdienmodel kunnen terugverdienen. Indien dit onvoldoende kan, wordt bezien op welke manier de overheid hier een bijdrage in kan leveren of wordt het beleid aangepast.

- Aanvullend wordt gezien hoe het vervoer van dieren over lange afstanden beëindigd moet worden, als dit niet volgens de geldende, Europese dierenwelzijnseisen kan, en niet kan worden gehandhaafd.

Natuurherstelbeleid

- De Nederlandse natuur en ons, door boeren en tuinders gecreëerde en onderhouden, cultuurlandschap is prachtig. Daar waar nodig werken we gebiedsgericht aan instandhouding. We versterken onze directe leefomgeving en zorgen voor landbouwinclusieve natuur.
- In het natuurbeleid wordt de daadwerkelijk gemeten staat van de natuur leidend. De kritische depositiewaarde gaat uit de wet en wordt vervangen door een juridisch houdbaar alternatief.
- De nationale databank Flora en Fauna wordt zo snel mogelijk kosteloos en ongelimiteerd voor publieke doeleinden opengesteld.
- De stikstofaanpak wordt gebaseerd op bedrijfsspecifieke emissiedoelen, gebaseerd op de gebiedsgerichte aanpak.
- Stikstofreductie vindt plaats daar waar dat aantoonbaar nodig is voor de instandhouding van de natuur en andere drukfactoren worden ook aangepakt. Stikstofreductie is nodig zodat er stikstofruimte ontstaat en extern salderen in elke provincie mogelijk wordt.
- Er komt een juridisch houdbare, wetenschappelijk verantwoorde rekenkundige ondergrens, dan wel drempelwaarde, van minimaal 1 mol/ha/jaar. Op basis hiervan, of met beschikbare stikstofruimte via extern salderen, worden 'PAS-melders' met voorrang gelegaliseerd. Dit alles wordt juridisch geborgd.

Visserij

- We zijn trots op onze Nederlandse vissers, die al eeuwenlang hun bijdrage leveren aan de voedselzekerheid. We gaan er weer voor zorgen dat vissers en de visserijsector daar omheen een goede boterham kunnen verdienen. Het voortbestaan van de Nederlandse visserij is cruciaal voor Nederland. Daarom wordt de visserijsector maximaal ondersteund bij het krijgen van een toekomstbestendige vloot. Vissers horen bij de Nederlandse cultuur en er wordt alles aan gedaan om voor de vissers te vechten. Ook in Brussel. Vissers worden ondersteund bij innovaties, veiligheid en het ontwikkelen van duurzame vistechnieken.
- In Europa wordt door Nederland alles op alles gezet om de pulsvisserij weer toe te staan.
- Er komt snel een betere toegang tot de Noordzee en andere visgronden met voldoende ruimte voor de visserij.
- Bodemvisserij en garnalenvisserij hebben het zwaar. Samen met deze groepen vissers wordt actief gezocht naar grote gebieden die we als 'visakkers' gaan bestempelen en waar de bodemvisserij en garnalenvissers voorrang krijgen.

Het ministerie van LNV gaat het ministerie van Landbouw, Visserij, Voedselzekerheid en Natuur (LVVN) heten.

5. Energietransitie, leveringszekerheid en klimaatadaptatie

Voor energie en leveringszekerheid is Nederland nu te afhankelijk van onbetrouwbare landen. De energietransitie moet gericht zijn op het verminderen van bestaande en het voorkomen van nieuwe afhankelijkheid. Daarbij is het cruciaal dat dit niet ten koste gaat van mensen met een kleine beurs en kleine bedrijven, zoals de bakker op de hoek en het klusbedrijf. Een deel van de nu beschikbare middelen voor de energietransitie zal specifiek voor deze mensen worden ingezet. Om goed voorbereid te zijn op de toekomst wordt stevig ingezet op klimaatadaptatie.

Stabiel beleid is belangrijk: burgers en bedrijven moeten weten waar ze aan toe zijn. Het klimaatbeleid moet draagbaar, haalbaar en uitvoerbaar zijn; handelingsperspectief voor burgers en bedrijven is cruciaal. We houden ons aan de bestaande afspraken; alleen als we de doelen niet halen, maken we alternatief beleid. Er komen geen nieuwe nationale koppen op Europees beleid.

Energietransitie

Er wordt ingezet op meer energieonafhankelijkheid en eigen duurzame energieproductie.

Met de juiste maatregelen wordt groene groei bevorderd en schadelijke uitstoot verminderd. Door te investeren in duurzame energiebronnen en innovatie, creëert Nederland een gunstig klimaat voor ondernemerschap. Dit leidt niet alleen tot een schonere omgeving, maar ook tot economische groei en nieuwe zakelijke kansen. Er wordt ingezet op de volgende elementen:

- De financiële middelen voor klimaat worden voor een deel gebruikt om mensen met een laag of middeninkomen en ondernemers te helpen in de energietransitie. Te denken valt aan:
 - o Het helpen van mensen en kleine ondernemers bij het verduurzamen van hun woningen en bedrijfspanden. Dit zorgt voor een lagere energierekening. Er wordt specifiek aandacht besteed aan mensen die als gevolg van aansluiting op een warmtenet geconfronteerd worden met een veel hogere energierekening.
 - o Er komen geen verplichte labelsprongen voor koopwoningen en de verplichting om vanaf 2026, bij het vervangen van de verwarmingsketel, een warmtepomp te moeten installeren, wordt geschrapt.
 - o De aanschaf van elektrische voertuigen blijft ondersteund worden, waarbij ook oog gehouden wordt voor de 'fossiele rijders' en een eerlijke verdeling van de kosten tussen beide groepen. De subsidies stoppen allemaal per 2025, de MRB gewichtscorrectie (fiscaal) blijft bestaan. Bezien wordt op welke manier het instellen van zero-emissiezones kan worden uitgesteld, onder andere om uitzonderingen voor bijvoorbeeld ondernemers landelijk te kunnen regelen (standaardiseren). De instelling van zero-emissiezones blijft een gemeentelijk besluit.
- Daarnaast wordt het Klimaatfonds gebruikt voor investeringen in innovaties en technologie zoals 'CCS' en groene waterstof. Indien nodig kan blauwe waterstof worden ingezet als tussenstap. Er wordt zo snel mogelijk gestopt met het subsidiëren van bio-energie gecombineerd met CO₂-opvang en opslag (BECCS) en biomassacentrales, conform het eerder afgesproken afbouwpad.
- De aangekondigde verhoogde CO₂-heffing wordt teruggedraaid.
- De maatwerkafspraken zijn van belang om onze industrie competitief en rendabel te houden, daarom worden deze doorgezet. Er wordt gezien of de maatwerkafspraken kan worden uitgebreid voor bijvoorbeeld nieuwe of regionale bedrijven en technologieën, die een bijdrage kunnen leveren aan de transitie.

- De kerncentrale in Borssele blijft open; de bouw van twee kerncentrales wordt doorgezet. Daarnaast komen er twee extra kerncentrales, waarbij ook de mogelijkheden voor meerdere kleine centrales worden betrokken. Een goede ruimtelijke inpassing van de centrales is cruciaal, ook voor het draagvlak. De overheid draagt met publiek-private samenwerking en kennisontwikkeling bij aan de bouw.
- Het oplossen van netcongestie krijgt voorrang, waarbij de regie bij het kabinet ligt, onder andere als het gaat om (her-)prioritering van wie wanneer op het net wordt aangesloten.
- De leveringszekerheid wordt veiliggesteld. Er worden langetermijncontracten afgesloten voor gas en er worden reserves aangelegd voor gas en kritieke grondstoffen. Geen Gronings gas meer, gaswinning op de Noordzee wordt opgeschaald. Windmolens komen zoveel mogelijk op zee, in plaats van op land, waarbij eerst gekeken wordt naar ruimte voor de visserij. Hier wordt een zorgvuldige balans gezocht.
- Geen nieuwe nationale koppen op Europese regelgeving. Afbouw van fossiele subsidies voor de energievoorziening vindt plaats in Europees verband.
- Bij de grondstoffentransitie, staat het verminderen van de afhankelijkheid van andere landen centraal. Waar mogelijk worden materialen hergebruikt.

Adaptatie/ aanpassen aan klimaatverandering

Nederland moet zich verder aanpassen aan de klimaatverandering.

- De adaptatie-aanpak wordt geactualiseerd, met in ieder geval aandacht voor:
 - o de gevolgen van verdroging voor onder andere de voedselproductie en funderingsschade aan gebouwen en infrastructuur en
 - o de beschikbaarheid van zoetwater (ook i.r.t. verzilting).
- Rivieren zijn van groot belang voor Nederland, voor goederenvervoer per binnenvaart, maar ook voor de zoetwaterbeschikbaarheid, waterberging, natuur en recreatie. Het programma Ruimte voor de Rivier wordt geactualiseerd, rivieren blijven bevaarbaar en krijgen meer ruimte.
- Het Hoogwaterbeschermingsprogramma wordt herijkt om te borgen dat onze dijken ook in de toekomst voldoende en tijdig bescherming bieden.

6. Toegankelijke publieke voorzieningen; zorg en onderwijs

Zorg

Gezondheidszorg is van onschatbare waarde. De mensen die in de zorg werken en zich dagelijks inzetten voor de patiënten verdienen respect. Zij bieden de patiënten een beschermde omgeving. Dat is ook van belang voor onze ouderen die onze welvaart en samenleving hebben opgebouwd en zorg verdienen als het daarop aankomt.

- Door vergrijzing van de bevolking, krapte op de arbeidsmarkt en stijgende kosten is toegang tot de zorg lang niet voor iedereen en niet overal in ons land vanzelfsprekend. Een aantal maatregelen wordt genomen om dit te verbeteren:
- Meer dan halveren van het eigen risico in de zorg tot het niveau van 165 euro in 2027, wat zorgmijding beperkt en voor langdurig en chronisch zieken drempels wegneemt.
- Versterking, ook door verbetering van de onderlinge samenwerking, van de positie van de eerstelijnszorg, waaronder de huisarts, wijkverpleging en van mantelzorgers,

- Een veilig, decentraal vormgegeven elektronisch patiëntendossier, ook voor uitwisseling van gegevens binnen de zorg, met inachtneming van privacy en gegevensbeveiliging.
- De voorwaarden van de zorgpolis, inclusief contractering, moeten glashelder zijn bij het afsluiten van de polis. De Nederlandse Zorgautoriteit ziet toe op de begrijpelijkheid van de polisvoorwaarden.

Verder wordt voor nu en voor de langere termijn ingezet op:

- Het aanpakken van de personeelskrapte in de zorg heeft grote prioriteit. Daarom wordt het aantrekkelijker gemaakt om in de zorg te werken, door middel van meer autonomie, loopbaanperspectief, goede arbeidsvoorwaarden en beperking van regeldruk en van administratieve lasten, bijvoorbeeld door meer innovaties. Gestimuleerd wordt dat personeel in loondienst eerste keuze krijgt bij roosterindeling.
- Agressie en geweld tegen zorgverleners en fraude in de zorg wordt aangepakt.
- Een hoofdlijnenakkoord, gericht op beheersbaarheid van zorguitgaven en de kwaliteit van de zorg; goede regionale afspraken tussen ziekenhuizen over bereikbaarheid bij acute zorg in de buurt en van streekziekenhuizen; de insteek wordt dat streekziekenhuizen behouden blijven. Er wordt onderzoek gedaan naar alternatieve bekostigingsvormen van de spoedzorg, anders dan het huidige stelsel van marktwerking.
- Preventie meer centraal, inclusief sport en bewegen, om de gezondheid te verbeteren, gezondheidsverschillen te verkleinen en de zorgvraag te beheersen.
- Doorlichting cure en care op bewezen niet-effectiviteit, noodzakelijkheid en voorkomen van onnodige zorgvraag, en overbehandeling en aanbieders die misbruik maken van het stelsel.
- We organiseren de zorg zo dat die in de keten op de best mogelijke plek plaatsvindt. Tijdige afstemming tussen zorgwetten in de uitvoering levert hieraan een bijdrage.
- Er wordt geïnvesteerd in betere ouderenzorg voor bijvoorbeeld zorg-/verpleegplekken voor ouderen.
- Uitvoering van de hervormingsagenda jeugd en het doorvoeren, conform advies Algemene Rekenkamer en Afdeling advisering Raad van State, van hervormingen in de structuur van taken, bevoegdheden en indicatiestelling om de prestaties van de jeugdzorg te verbeteren. Er komt een nieuwe aanpak van de gesloten jeugdzorg, waarbij de inzet is om de gesloten jeugdzorg versneld af te bouwen. Het aantal uithuisplaatsingen wordt verminderd en de rechten van kinderen en ouders verbeterd.
- Er komt een nieuwe, samenhangende aanpak van het beleid inzake vaccinaties, in het bijzonder ook voor de bescherming van kinderen.
- Om de samenwerking tussen alle zorg- en hulpverleners in de laatste levensfase te borgen, wordt bezien hoe in de verschillende zorgwetten het recht op palliatieve en terminale zorg kan worden geborgd.

Het maatschappelijke en politieke debat over het begin en einde van het leven vraagt zorgvuldigheid, zowel ten aanzien van de omgang met (onderzoek naar) embryo's, abortus en euthanasie. Dit debat wordt onder meer gevoerd met inbreng van zorgverleners, ethici en onderzoekers. De wettelijke kaders blijven ongewijzigd, behoudens onvoorziene en belangwekkende ontwikkelingen en de voortgezette behandeling van twee aanhangige initiatiefvoorstellen.

Onderwijs

In het onderwijs, van oudsher ook een grondrecht en een grondwettelijke opdracht aan de overheid, is het basisoniveau van veel leerlingen niet op orde, vooral door gebrek aan lees- en rekenvaardigheid. Een Herstelplan Kwaliteit Onderwijs is urgent noodzakelijk om het tij te keren. Elementen van een herstelplan zijn:

- Het stoppen met de wildgroei aan subsidies; deze omzetten in solide structurele financiering, met een norm voor de hoeveelheid onderwijsgeld voor het primaire proces, het maximaliseren van overhead en met zeggenschap van schoolleiders en betrokkenheid van leraren bij de besteding van middelen.
- De huidige curriculumherziening wordt doorgezet. De kerndoelen worden herzien; het aantal wordt fors verminderd en er wordt focus aangebracht. De basisvaardigheden, lezen, schrijven en rekenen, krijgen absolute prioriteit. Doelen over relationele en seksuele voorlichting zijn neutraal en beter toegesneden op de leeftijd van leerlingen, in het bijzonder in het basisonderwijs.
- Bevorderen van meer zijinstroom, meer voltijds werken, meer mannen voor de klas door in de pabo losse opleidingen voor het jonge en oude kind te introduceren, meer zeggenschap geven aan de leerkracht en regeldruk en administratielast fors verlagen.
- Onderwijsmethodes moeten bewezen effectief en verder politiek neutraal zijn.
- De methodes om te toetsen moeten beter.
- We hebben aandacht voor passend en speciaal onderwijs.
- Voorschoolse opvang en voerschoolse educatie kan belangrijk zijn. Aanvullend wordt bevorderd dat onderwijsaanbod, in stad en platteland, binnen een redelijke reistijd bereikbaar is. Daartoe moeten binnen de onderwijsbegroting middelen worden herschikt.
- In het basisonderwijs is er met het oog op de vervolgoopleidingen aandacht voor zowel het praktisch onderwijs, onder meer het mbo, als het theoretisch onderwijs. In het mbo wordt meer aandacht gegeven aan de aansluiting op de arbeidsmarkt.
- Het bindend studieadvies wordt niet versoepeld en selectie aan de poort blijft onverminderd mogelijk.
- Voor de bekostiging van het hoger onderwijs stappen we deels over naar capaciteitsbekostiging om met krimpende studentenaantallen opleidingen, die voor de arbeidsmarkt of de regio belangrijk zijn, overeind te houden. De studiebeurs wordt behouden en studenten die hebben gestudeerd onder het sociaal leenstelsel krijgen een extra eenmalige tegemoetkoming.
- Het bevorderen van de Nederlandse taalvaardigheid wordt weer een kerntaak van kennisinstellingen in het Hoger Onderwijs. De 'verengelsing' wordt teruggedrongen, met strategische uitzonderingen voor opleidingen voor tekortberoepen.

Het grondrecht van de vrijheid van onderwijs moet worden beschermd. Er mag geen ruimte zijn voor het overdragen van antidemocratische en anti-rechtstatelijke opvattingen door leraren of in lesmateriaal. De Inspectie van het Onderwijs houdt daartoe in het funderend onderwijs en in het mbo-toezicht op de wettelijke burgerschapsopdracht. De burgerschapsopdracht wordt aangescherpt om radicalisering te voorkomen. Bestuurders worden sneller ontslagen als de burgerschapsopdracht niet wordt uitgevoerd. Artikel 23 van de Grondwet blijft ongewijzigd, maar binnen de juridische kaders van artikel 23 worden de mogelijke stappen gezet om onwenselijke en excessieve elementen als

antidemocratisch en anti-rechtstatelijk onderwijs verder in te perken. Het toezicht op informeel en formeel onderwijs wordt wettelijk geregeld zodat signalen van haat en geweld gevolgen krijgen.

7. Goed bestuur en een sterke rechtsstaat

Terwijl van de overheidsorganisaties de afgelopen jaren heel veel is gevraagd en door hen veel goeds is en wordt gedaan, is het vertrouwen van burgers in politiek en overheid ernstig geschaad. 'Toeslagen' en 'Groningen' zijn, helaas, daarvan het meest in het oog springende oorzaak en verklaring, maar niet de enige. Herstel is nodig en urgent. "Het kan weer gebeuren", dat wil zeggen: burgers die door de overheid onrecht wordt aangedaan, zo concluderen de recente parlementaire enquêtes. De overheid moet uitgaan van vertrouwen jegens de burgers. En gebruik blijven maken van de hardwerkende, deskundige professionals met hart voor de publieke zaak in al onze overheidsorganisaties. Er is een agenda nodig voor goed bestuur en een sterke rechtsstaat.

Dit hoofdlijnenakkoord, het regeerprogramma en initiatieven van de vier fracties bewegen zich binnen de grenzen van de grondwet, de grondrechten, de democratie en de rechtsstaat, zoals verwoord in het eindverslag van informateur Plasterk van 12 februari 2024. De instituties die de rechtsstaat mede dragen, in het bijzonder rechtspraak, media en wetenschap, worden versterkt. Goed bestuur vergt ook stabiliteit en betrouwbaarheid.

Er komt op basis daarvan een agenda voor vernieuwing van de democratie, de rechtsstaat, het bestuur en de controle daarop. Doel is het versterken van het belang van de Grondwet en van grondrechten, van 'checks and balances' in ons democratisch bestel, van rechtsstatelijke instituties en rechtsbeginselen. Deze agenda omvat daarom de volgende maatregelen:

- Een wetsvoorstel tot invoering van een nieuw kiesstelsel voor de Tweede Kamer ter versterking van de regionale band tussen kiezers en gekozenen wordt dit jaar ingediend, gericht op tijdige inwerkingtreding voor de volgende verkiezingen.
- Een grondwetsherzieningsvoorstel tot het schrappen van het toetsingsverbod in artikel 120 wordt ingediend. De klassieke bepalingen van de Grondwet worden toetsbaar.
- Een grondwetsherzieningsvoorstel tot invoering van een grondwettelijk (constitutioneel) hof dat wetten toetst aan de Grondwet wordt ingediend, vergezeld van een voorstel inzake de beoogde invulling van deze toetsing.
- De Afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State wordt verzelfstandigd.
- Een vaste Tweede Kamercommissie grondrechten en constitutionele toetsing en zal worden ingevuld. Versterking van constitutionele advisering/toetsing voorafgaande aan voorstellen tot beleid en wetgeving en van (goedkeuring van) internationale en EU-verdragen en van implementatie van EU-regelgeving, worden door de Afdeling advisering van de Raad van State en door die - permanent te maken - commissie uitgewerkt.
- De behandeling van het initiatiefgrondwetsvoorstel correctief referendum in tweede lezing wordt voortgezet.
- De aanstellingswijze van de burgemeester blijft ongewijzigd.
- De wijze van totstandkoming, parlementaire goedkeuring en uitvoering van verdragen wordt herijkt met een sterkere rol van het parlement en expliciete toetsing aan artikel 91, derde lid, van de Grondwet.

- Er komt een Europawet, met inbegrip van een regeling van informatievoorziening en procedures bij voorbereiding en totstandkoming van Europese wetgeving.
- Een Kamerlid krijgt een versterkte procedure om informatie af te dwingen conform artikel 68 van de Grondwet, waarbij de uitzonderingsgrond "het belang van de Staat" toetsbaar wordt (uitgewerkt en belegd) bij de commissie grondrechten en constitutionele toetsing van de Tweede Kamer.
- Er wordt onderzocht of en hoe nadere vereisten gesteld kunnen worden aan de representativiteit van belangenorganisaties met een ideëel doel op grond van art. 3.305a Burgerlijk Wetboek.
- De Tweede Kamer krijgt meer ondersteuning (wetgeving, analyse en onderzoek).
- De onafhankelijkheid van de Kiesraad wordt verstevigd en het mandaat uitgebreid tot een Kiesautoriteit.
- Er komt een recht op vergissen. Een enkele fout kan niet langer een burger diep in de problemen duwen. Aanmanings- en incassokosten van de overheid gaan fors omlaag.
- De bereikbaarheid van overheidsorganisaties voor burgers moet omhoog, onder meer door daadwerkelijke verruiming van de mogelijkheden, tijden en locaties voor contacten in persoon, meer tijdig en adequaat telefonisch contact en grotere beschikbaarheid van hulp bij digitaal contact. Bestaande niet-digitale communicatie door de overheid met burgers wordt gehandhaafd.
- De bescherming van klokkenluiders wordt versterkt.
- Er komt een wetenschappelijke standaard voor het gebruik van modellen en algoritmes. Beide moeten openbaar en navolgbaar zijn. De bijsluiter maakt duidelijk waarvoor ze wel en waarvoor ze niet bedoeld zijn en gebruikt kunnen worden.
- Gebruik van AI (artificiële intelligentie) door de overheid biedt voordelen maar wordt ook aan voorwaarden gebonden zodat veiligheid, privacy en rechtsbescherming geborgd zijn. De overheid, waarbij de kennis van digitalisering moet worden versterkt, en de maatschappij worden weerbaar gemaakt tegen desinformatie en 'deepfakes'.
- De Wet open overheid, de uitvoering hiervan en de hiermee gemoeide kosten, worden geëvalueerd.
- Er komt een wettelijke regeling voor en van de onafhankelijke inspecties, toezichthouders en autoriteiten, inclusief hun wijze van handhaving (wet op de rijksinspecties en autoriteiten).
- De rijksdienst zet aantoonbaar meer in op vakmanschap, kennis, uitvoering en burgerperspectief; werving voor en roulatie bij de algemene bestuursdienst worden in deze context hervormd.
- De kennisinfrastructuur en de benutting daarvan in beleid en begrotingen wordt verbeterd, in het bijzonder voor de (middel-)lange termijn en voor demografische ontwikkelingen.
- De groei van het aantal ambtenaren en de inzet van consultants bij (kern-)departementen van de afgelopen jaren wordt meer dan teruggedraaid, waarbij uitvoerende diensten worden ontzien. Deze taakstelling wordt gekoppeld aan het verminderen van regels en administratieve lasten voor de samenleving en de uitvoering.
- De overheidsarchieven worden op orde gebracht. Daartoe wordt de Archiefwet gemoderniseerd.

- Er komt een voorstel met een overzicht dat vermeldt welke aanbevelingen uit de rapporten van de parlementaire enquêtes, 'Greco' en de Venetië-commissie aan deze agenda toegevoegd worden.

Goed bestuur voor de burger betekent ook: rijk, gemeenten, provincies en waterschappen moeten in staat worden gesteld om adequaat en zelfstandig als democratisch gelegitimeerde overheidsorganen te functioneren. Nederland is een gedecentraliseerde eenheidsstaat. De medeoverheden worden vroegtijdig betrokken bij voorbereiding van beleid en van wetgeving; de wetgever hakt uiteindelijk de knopen door. Grote opgaven zoals wonen, bestaanszekerheid en de energietransitie moeten in gezamenlijkheid worden opgepakt. Verder betekent goed bestuur ook het nakomen van afspraken en een stabiel en voorspelbaar overheidsbeleid, ook voor het vestigingsklimaat.

Er wordt geïnvesteerd in structurele samenwerking met de regio. De bestaande regiodeals worden in overleg met het bedrijfsleven, kennisinstellingen en decentrale overheden uitgebouwd tot strategische investeringsagenda's met afspraken over wonen, bereikbaarheid, onderwijs en economie. Belangrijke gezamenlijke programma's zoals het 'Nationaal Programma Leefbaarheid en Veiligheid' en 'Elke Regio Telt', worden doorgezet. Nederland beschouwt het Caribisch deel van het Koninkrijk als waardevol.

In een rechtsstaat is betrouwbare informatievoorziening van wezenlijk belang. De Nederlandse Publieke Omroep (NPO) wordt hervormd zodat de journalistiek – inclusief het veelzijdig aanbod – kwalitatief hoogwaardig vormgegeven en gewaarborgd wordt. Toekomstbestendigheid en transparantie van kosten staan daarbij voorop. Het besluitvormingsproces wordt gestroomlijnd. De NPO moet inzetten op digitalisering en het bereiken van het jongere publiek.

Om te voorkomen dat het (online) aanbod van nieuws nog verder verschaalt en/of in buitenlandse handen valt, zal de Autoriteit Consument en Markt meer instrumenten in handen krijgen. Zo zal bekeken worden of bij de toepassing van de Mededingingswet ook de waarborg van de kwalitatieve pluriformiteit van het Nederlandse media-aanbod in de beoordelingscriteria betrokken kan worden.

Tot slot: er zijn nog steeds hardheden in beleid, wetgeving en uitvoering die burgers te hard raken. De afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State, de Raad voor de Rechtspraak, de beide Kamers en de (kinder-) Ombudsman leveren jaarlijks – of zo vaak als zij nodig achten – een lijst hiervan aan bij de minister van Binnenlandse Zaken. De minister van BZK krijgt opdracht om als coördinerend bewindspersoon, in samenwerking met andere ministeries, de hardheden aan te pakken en hierover publiekelijk te rapporteren. De inzet van rechtsbeginselen wordt meer onderkend en benut en grondrechten worden direct toetsbaar gemaakt via het constitutionele hof.

8. Nationale veiligheid

Politieagenten, boa's, brandweermensen, de inlichtingen- en veiligheidsdiensten, de mensen van de DKDB, de rechterlijke macht en zoveel anderen: zij staan altijd voor Nederland klaar om iedereen vrij en veilig te houden. Wij zijn iedereen die ons veilig houdt veel dank verschuldigd en we zullen alle hoeders van onze democratische rechtsstaat steunen en achter hen gaan staan, zodat zij veilig en met voldoende mensen en middelen hun essentiële werk kunnen blijven doen. Maar er is nog veel werk te doen om Nederland voor iedereen veilig te houden. Onze vrijheden en veiligheid staan onder druk.

Onze democratische rechtsstaat wordt bedreigd door islamitisch terrorisme en direct ondermijnd door de georganiseerde misdaad. Verder staat onze veiligheid onder druk door mensenhandel, bedreigingen, terrorisme, cybercriminaliteit, personen met verward gedrag, maatschappelijke polarisatie en onvrede. Veiligheid en een weerbare samenleving zijn topprioriteiten. Dat vereist scherp optreden tegen allen die vrijheid en veiligheid bedreigen. De nationale veiligheid moet worden beschermd. De zware, georganiseerde misdaad moet krachtig worden bestreden. Gezag en respect in de openbare ruimte moeten worden hersteld. Daarnaast vergt preventie in het algemeen en voorkomen van recidive, in het bijzonder door first offenders, meer inzet. Voor effectief veiligheidsbeleid vormen preventie en repressie twee kanten van dezelfde medaille.

Daarom deze prioriteiten.

- De aanpak van de georganiseerde criminaliteit wordt versterkt, van preventie tot bewaken en van beveiligen tot de aanpak in detentie. Er wordt meer ingezet op confiscatie van vermogen, daarbij wordt de Europese aanpak overgenomen. De anti-witwasaanpak wordt geïntensiveerd. Het streven is erop gericht de informatiedeling, inclusief waarborgen voor de privacybescherming, te verbeteren, met oog voor de positie van het overgrote deel van alle burgers die niks kwaads willen doen, maar wel worden geconfronteerd met langdurige verzoeken als ze een bankrekening willen openen, een onderneming starten of een huis willen kopen. De patseraanpak wordt toegevoegd aan het preventiebeleid. De kroongetuigeregeling wordt uitgebreid. De aanpak voortgezet crimineel handelen in en vanuit detentie wordt versterkt naar Italiaans model en de samenwerking met andere landen wordt geïntensiveerd.
- De aanpak van uithalers en logistieke knooppunten bij criminaliteit, zoals havens wordt uitgebreid.
- Er blijft ingezet worden op maatregelen en interventies die jongeren effectief uit de (zware) criminaliteit houden.
- De mogelijkheid voor werken onder nummer voor de politie, officieren van justitie en rechters-commissarissen wordt uitgebreid.
- Er komt zichtbare aanwezigheid en meer politie en politieposten in wijken, in buurten, in de regio; de recherche wordt versterkt. Het streven is dat zoveel mogelijk wijkagenten meer tijd echt in hun wijk kunnen doorbrengen.
- Versterking van teams als "Roze in Blauw" en het Joodse politienetwerk bij de politie.
- De afgelopen jaren is er een groei van het aantal bedreigingen bij politici en hoeders van de rechtsstaat. Daarom wordt ingezet op uitbreiding van het team bedreigde politici en wordt "Bewaken en beveiligen" een generaal dossier.
- Het opsporend en handhavend personeel in de veiligheidsketen, inclusief politie en boa's, is neutraal, zonder religieuze symbolen gekleed.
- Keihard optreden tegen grensoverschrijdend gedrag en tegen intimidatie ten opzichte van eenieder, en tegen alle vormen van straatterreur. Aanhouden, berechten, straffen, met inbegrip van mogelijke detentie, en mogelijke gevolgen voor een verblijfstitel nagaan: alle middelen op gepaste wijze inzetten.
- Er komen meer mogelijkheden om ouders verantwoordelijk te houden voor schade die kinderen aanrichten.
- De bestrijding van antisemitisme wordt versterkt.
- Het optreden tegen eengerelateerd geweld wordt versterkt.

- Het jeugdstrafrecht voor 14 tot en met 16-jarigen wordt aangescherpt, onder andere door het verhogen van maximale straffen. Wanneer bij ernstige misdrijven het adolescentenstrafrecht bij meerderjarigen wordt toegepast, moet dat uitgebreider worden gemotiveerd.
- Het aantal misdrijven dat verjaart wordt verminderd en bij fysiek geweld tegen hulpverleners wordt een taakstrafverbod ingevoerd. De uitvoering van opgelegde straffen verjaart wettelijk niet. De straffen voor zware misdrijven, waaronder terroristische misdrijven en ernstige gewelds- en zedendelicten worden verzwaard.
- Het blijft verboden drugs te bezitten, verkopen of produceren.
- Bescherming van de nationale veiligheid en bestrijding van radicalisering en terrorisme zijn in handen van de veiligheidsdiensten en de NCTV. De bevoegdheden van de diensten in verband met de digitale ontwikkelingen worden in de wetgeving aangepast; de WIV wordt zo snel mogelijk geactualiseerd. Er komt onderzoek naar een veiligheidsorganisatie met taken en bevoegdheden als het DGSI in Frankrijk.
- De definitie van deelname aan een terroristische organisatie wordt verruimd, de strafmaat voor terroristische activiteiten wordt verhoogd naar twintig jaar. Onderzocht wordt of en hoe het Nederlanderschap kan worden afgenomen van veroordeelde terroristen. Verder wordt onderzocht of de ontneming van het Nederlanderschap wettelijk verder kan worden uitgebreid naar alle categorieën delicten waarvoor het Europees Verdrag inzake Nationaliteit dit toelaat.
- Er komt onderzoek naar een uitbreiding van de wettelijke categorieën veroordeelden van wie het Nederlanderschap kan worden afgenomen. Daartoe wordt onder andere onderzocht of aan het Europees Verdrag inzake Nationaliteit zowel terrorisme als zware criminaliteitsdelicten kunnen worden toegevoegd als grond voor denaturalisatie.
- Er wordt gewerkt aan een slim verbod op ongewenste buitenlandse financiering van Nederlandse verenigingen, stichtingen, kerkgenootschappen of informele organisaties. De behandeling van de wet transparantie maatschappelijke organisaties wordt voortgezet. De rechtspersonen die gelieerd zijn aan terroristische organisaties, die in andere EU-landen verboden zijn, worden hier ook verboden. Het openlijk steun betuigen aan terroristische organisaties wordt verboden. Aanzetten tot geweld, het verheerlijken van terroristische daden en het openlijk steun betuigen aan terroristische organisaties wordt een apart strafdelict met een forse maximumstraf.
- De aanpak van digitale dreigingen door statelijke actoren en cybercriminelen wordt versterkt; intensieve samenwerking tussen overheid, veiligheidsdiensten, wetenschap en bedrijfsleven wordt bevorderd. Maximumstraffen voor cybercriminaliteit worden verhoogd. De bevoegdheden en middelen van de veiligheidsdiensten worden uitgebreid voor het tegengaan van economische spionage. Elektronica, zoals scanapparatuur, wordt afgebouwd in strategisch belangrijke sectoren en diensten vanuit landen met verhoogde spionagerisico's. Spionage wordt strenger bestraft.
- Om te zorgen dat de politie ruimte heeft voor deze prioriteiten en kerntaken, worden werkzaamheden, onder meer met betrekking tot personen met verward gedrag en administratieve verrichtingen in de asielketen, overgeheveld naar andere, ter zake deskundige organisaties.

- Versterking van rechten van slachtoffers door een zwaarwegende stem in gratieprocedures, verbetering van het stelsel van compensatie van geleden schade en een zelfstandig gebiedsverbod.
- Ingezet wordt op voldoende, passende voorzieningen voor slachtoffers, waaronder herstelrecht.
- Het behandelen van geschillen, conflicten en veelvoorkomende criminaliteit via wijkrechtspraak wordt gestimuleerd.
- De rechtspleging wordt sneller en effectiever door regie op de digitalisering door de Raad voor de Rechtspraak. Er komen meer prestatieafspraken in de strafrechtketen. Detentie wordt versoepeld en moet effectief zijn.
- De inzet van de strafbeschikking wordt onderzocht.
- De politie wordt te vaak geconfronteerd met het gebruik van zwaar illegaal vuurwerk. Steeds vaker wordt dit illegale vuurwerk gebruikt om plofkraak of explosies te veroorzaken, of om hulpverleners te belagen. F4-vuurwerk wordt daarom onder de wet Wapens en munitie gebracht, waarbij wordt bezien hoe professionele vuurwerkshows deze categorie door verlening van een vergunning kunnen blijven gebruiken.
- Er wordt bij 'cold cases' ingezet op het gebruik van genealogische DNA-databanken.
- Er wordt scherper onderscheid gemaakt tussen (vreedzaam) demonstreren en ordeverstoringen. Wanordelijkheden, bedreigingen tegen anderen en openbaar geweld worden niet getolereerd. OM, lokaal gezag en nationale politie zullen worden aangespoord om kordaat op te treden waar demonstranten over de grenzen van het strafrecht heengaan. Notoire relschoppers worden hard aangepakt en gestraft.
- Om voetbalhooligans harder aan te pakken, bijvoorbeeld naar Engels model, worden extra maatregelen getroffen. Er wordt vaker een (digitale) meldplicht voor personen met een stadionverbod opgelegd en er wordt een vergunning verleend per (risicovolle) wedstrijd. Daarnaast komt er een verbod op gezichtsbedekkende kleding in voetbalstadions.
- Met behulp van digitale apparatuur zoals ANPR-camera's kan de politie criminelen sneller opsporen. Daarom wordt in grensregio's bezien of de digitale apparatuur toereikend is.
- De aanpak van kindermisbruik wordt geïntensiveerd.
- Voor het versterken van veiligheid worden structureel middelen gereserveerd voor het op orde brengen van de capaciteit in de gehele strafrechtketen waarbij de financiering minder gebaseerd is op output en producten, en meer is gericht op het effectief samenwerken en presteren in de strafrechtketen.
- Politieagenten worden intern volledig gesteund in hun taken, ook door de korpsleiding.
- Politieagenten moeten te veel aandacht schenken aan personen met verward gedrag. Personen met verward of onbegrepen gedrag moeten sneller de hulp en de zorg krijgen die ze nodig hebben, daarom wordt intensievere samenwerking tussen de politie en de ggz gestimuleerd. Relevante informatie moet waar nodig snel kunnen worden uitgewisseld.
- Corruptie wordt hard bestreden. Er komt onder andere een rijksbrede aanpak om corruptie te bestrijden, waarbij het vergroten van de weerbaarheid en de meldingsbereidheid van medewerkers, evenals het verkleinen van risico's door (toegang tot) ICT-systemen, belangrijke speerpunten zijn.
- De minimumleeftijd voor prostitutie wordt verhoogd naar 21 jaar.
- De maximale strafmaat voor openlijke geweldpleging gaat met een derde omhoog.

Persoonlijke vrijheden worden versterkt. Er worden maatregelen genomen tegen geweld gericht tegen LHBTIQ+-ers. Om (kwetsbare) jongeren te beschermen die worden gedwongen om hun seksuele gerichtheid te onderdrukken, wordt een effectieve aanpak geïntroduceerd. Er wordt daadkrachtig opgetreden tegen degenen die zich schuldig maken aan discriminatie, racisme, antisemitisme en moslimhaat, zowel op straat als online.

9. Internationale veiligheid

Voor onze internationale veiligheid staat politieke en militaire samenwerking met de NAVO voorop. Nederland blijft een constructieve partner in de EU. Met andere landen wordt in de EU ingezet op meer strategische zelfstandigheid en samenwerking bij transport, productie en industrie op het terrein van defensie. Nederland blijft Oekraïne politiek, militair, financieel en moreel steunen tegen de Russische agressie. Nederland blijft deelnemen aan vergroting van de NAVO-capaciteit op het grondgebied van NAVO-lidstaten en aan internationale missies.

Nederland blijft er, met de andere getroffen landen, alles aan doen om waarheidsvinding, gerechtigheid en rekenschap te bewerkstelligen voor de aanslag op de MH17, onder meer door zich er voor in te blijven zetten dat de daders en andere verantwoordelijken hun straf en aansprakelijkheid niet ontlopen.

De uitgaven aan Defensie, waarvan de taken grondwettelijk zijn verankerd, worden in lijn gebracht met de NAVO-norm van tenminste 2% bbp en wettelijk vastgelegd. De verbetering en modernisering van arbeidsvoorwaarden en veteranenzorg bij Defensie zullen worden voortgezet. Het versterken van de digitale slagkracht van onze inlichtingendiensten en van de cyberveiligheid bij defensie heeft prioriteit.

Nederland zet zich in voor de defensie-industrie in eigen land en in de Europese Unie.

Verhogen van de maatschappelijke weerbaarheid is van essentieel belang. Dit stelt eisen aan voorlichting en communicatie door de overheid, samenwerking met burgers en bedrijven, met andere overheden en maatschappelijke partners. Het vrijwillig dienjaar (dienrecht) bij Defensie wordt voortgezet en waar mogelijk opgeschaald.

Het streven is een samenleving die beter voorbereid is op verstoringen. Veiligheid en weerbaarheid vereisen dat Nederland strategische voorraden aanhoudt van essentiële zaken zoals medicijnen, in het bijzonder de voedselzekerheid op orde heeft en vitale infrastructuur, waaronder watervoorraad en energie, zeker stelt. Daartoe worden de aanbevelingen van de Algemene Rekenkamer uit 2022 opgevolgd.

Het handels- en industriebeleid, ook in EU-kader, draagt bij aan vermindering van strategische afhankelijkheden, bijvoorbeeld ten aanzien van China op het gebied van kritieke grondstoffen. Er wordt voor het behoud van onze welvaart ingezet op handelsverdragen waarbij gelijke en redelijke standaarden van belang zijn.

Bij buitenlandse handel en ontwikkelingssamenwerking draagt Nederland bij aan de voedselzekerheid in en watermanagement van andere landen, ook ten behoeve van hun stabiliteit, en aan migratiebeleid (inclusief opvang in de regio van migranten).

Nederland steunt het bestaansrecht en de veiligheid van de staat Israël. Met inachtneming van de oplossingen voor het Israëlisch-Palestijnse conflict en de diplomatieke belangen, wordt onderzocht wanneer verplaatsing van de ambassade naar Jeruzalem op een daartoe geschikt moment kan plaatsvinden. Nederland neemt het initiatief tot oprichting van een internationaal tribunaal voor de berechting van misdrijven (waaronder genocide) door IS (Da'esh). Armenië wordt gesteund in Europees verband.

Bedreigingen tegen politieke ambtsdragers door of vanuit andere landen die niet meewerken aan opsporing, vervolging of berechting hiervan, worden niet geaccepteerd en hierop wordt geacteerd.

Het is cruciaal dat we onze nationale soevereiniteit behouden. Nederland staat zeer kritisch tegenover verdere uitbreiding van de Europese Unie. Er worden geen concessies gedaan aan de Kopenhagen-criteria voor het lidmaatschap van de EU.

10. Solide overheidsfinanciën, economie en vestigingsklimaat

10.1 Economie en vestigingsklimaat

Een gezonde economie en florerende bedrijven zijn noodzakelijk voor de welvaart in Nederland. Zonder een stabiele economie en een krachtig MKB zijn er geen banen en is er geen geld voor publieke voorzieningen. Ondernemers zijn nodig om te investeren en zijn van grote waarde voor onze samenleving.

Een stabiele Nederlandse economie en gezonde bedrijven kunnen niet zonder een goed vestigingsklimaat. Nederland moet behoren tot de top 5 van de landen met een goede concurrentiepositie. Bedrijven moeten zich in Nederland willen vestigen en willen blijven. Het verdienvermogen van Nederland moet voorop staan. Nederland moet een land blijven waar bedrijvigheid ontkiemt, bloeit en groeit. En Nederlandse bedrijven, groot en klein en ook de agrarische sector moeten kunnen blijven exporteren. Onze Nederlandse industrie is van groot belang voor ons verdienvermogen. Het is van belang dat we onze fabrieken behouden. Er is een grote toekomst voor bedrijven die schoon zijn, en toegevoegde waarde leveren voor Nederland. Hierbij is een visie op de ruimtelijke en economische structuur van Nederland belangrijk. Tegelijkertijd is er ook direct actie nodig; nu is er te veel knellende regelgeving die in de weg zit. En bij dit alles wordt samen opgetrokken met ondernemers en werkgevers, met werknemers en hun vakbonden. Daartoe het volgende:

- Verbetering van het vestigingsklimaat staat voorop. Hierbij wordt ook gekeken naar fiscale maatregelen. Recente lastenverzwaringen voor ondernemers, verhoging van de energiebelasting en vermogen die zijn aangekondigd sinds Prinsjesdag worden deels teruggedraaid.
- Regeldruk wordt tegengegaan door het adviescollege toetsing regeldruk en de uitvoeringsinstanties van meet af aan te betrekken bij het bedenken van beleid en wetgeving.
- Bedrijven worden geholpen bij de energietransitie en met het oplossen van netcongestie (zie hoofdstuk energietransitie).
- De beschikbaarheid van talent, versterking van de kenniseconomie, innovatie, en (digitale) infrastructuur krijgen prioriteit.

- De kosten voor energie (zowel voor bedrijven als consumenten) mogen niet significant uit de pas lopen met de buurlanden. Bezien wordt welke maatregelen nodig zijn om bedrijven en consumenten te ondersteunen.
- Geen nieuwe nationale koppen op Europees beleid; daar waar mogelijk bestaande koppen, die zorgen voor extra regeldruk, schrappen.
- In wetgeving en beleid moet rekening gehouden worden met de gevolgen voor kleine ondernemers, bijvoorbeeld wat betreft kosten en risico's, zodat het in dienst nemen van mensen mogelijk blijft.
- InvestNL wordt verstevigd als belangrijk vehikel voor investeringen in innovatie en in de potentie van onze economie.

10.2 Solide overheidsfinanciën

Solide financieel-economisch beleid is van belang om schulden niet oneindig door te schuiven naar toekomstige generaties en belastingen niet telkens te moeten verhogen.

Om de rust en stabiliteit in het begrotingsbeleid terug te brengen, worden de begrotingsregels zoals beschreven in de 17e Studiegroep Begrotingsruimte (bijlage 11) gevolgd, met een enkele uitzondering zoals hieronder omschreven.

Om almaar stijgende rekeningen te voorkomen wordt gestuurd op een meerjarig EMU-saldo gedurende de kabinetsperiode van maximaal 2,8% BBP. De schuld blijft onder de 60%. De Europese begrotingsnormen zoals vastgelegd in de Wet Houdbare Overheidsfinanciën (wet Hof) en het Stabiliteit- en Groeipact worden gerespecteerd. Er ligt een gedekt maatregelenpakket en er worden maatregelen genomen om het huidige tekort terug te brengen tot het afgesproken doel. Indien afgesproken ombuigingen aan de uitgavenkant in de praktijk niet gerealiseerd worden of minder opleveren dan in dit akkoord opgenomen, zal vervangende dekking gevonden worden in het (deels) niet-indexeren van uitgaven voor de stijging van de lonen en prijzen. Bij dreigende overschrijding (op basis van het Centraal Economisch Plan van het Centraal Planbureau (CPB) van de 3%-norm in het daaropvolgende jaar zullen er additionele maatregelen genomen worden, waarbij ten eerste naar uitgavenvermindering wordt gekeken.

Conform de wet Hof wordt een trendmatig begrotingsbeleid gevoerd, waaronder scheiding van inkomsten en uitgaven, een vooraf vastgesteld uitgavenkader en inkomstenkader en één hoofdbesluitvormingsmoment in het voorjaar dat gehandhaafd wordt door de minister van Financiën. Automatische stabilisatie wordt aan de uitgavenkant behaald door alleen conjunctuurgevoelige uitgaven en autonome ontwikkelingen (waaronder de WW, bijstand en rente) buiten het kader te plaatsen. De inkomsten bewegen mee met de economie. Tegenvallers worden conform de regels budgetdiscipline in eerste instantie opgevangen binnen de eigen begroting. Meevallers kunnen worden ingezet ten behoeve van tegenvallers of saldoverbetering. Met uitzondering van meevallers in de Zorgverzekeringswet, deze worden automatisch ingezet voor lastenverlichting via een verlaging van de premies¹. Voorts hanteert het kabinet een meevallerformule ingeval het feitelijke EMU-saldo langjarig beter is dan een saldo van – 1,5% BBP. Eventuele besluitvorming hierover vindt jaarlijks in het voorjaar plaats. Voor nieuwe uitgaven dient elders binnen de rijksbegroting te worden omgebogen. De uitgaven aan militaire en humanitaire

¹ Bij een tegenvaller in de zorg geldt het omgekeerde en dient de tegenvaller wel ingepast te worden binnen het uitgavenkader.

steun aan Oekraïne en de binnenlandse opvang van vluchtelingen uit Oekraïne in Nederland vallen niet onder het uitgavenkader. De opvangkosten van eerstejaars asielvluchtelingen wordt tot een maximum van 10 procent toegerekend aan het ODA-budget vanaf 2027. Voor het overige worden de asieluitgaven een generaal dossier. Daarnaast worden ook de uitgaven voor Bewaken en Beveiligen op de begroting van J&V een generaal dossier.

Aan de lastenkant wordt er vastgehouden aan de beleidsmatige lastenontwikkeling zoals nu voorzien, beleidsmatige afwijkingen daarvan dienen gecompenseerd te worden. Niet beleidsmatige ontwikkelingen in de inkomsten lopen mee in het saldo (d.w.z. er vindt automatische stabilisatie plaats). Het financieel beleid en de budgettaire effecten in het regeerprogramma zullen bij het eerstvolgende ramingsmoment worden doorgerekend door het CPB.

In de budgettaire bijlage zijn de effecten van het hoofdlijnenakkoord op de overheidsfinanciën terug te vinden. Voor het overige nemen partijen het basispad van de begroting over. Voor de budgettaire verwerking van het akkoord zijn alle bedragen in de tabellen uit de bijlagen leidend.

Analyse hoofdlijnenakkoord – ASA – 16 mei 2024

1. Bestaanszekerheid en koopkracht

2. Grip op asiel en migratie

3. Wonen en volkshuisvesting, infrastructuur, openbaar vervoer en luchtvaart; elke regio telt

[IenW] Er komt een coördinerend minister, die regie voert op de **ruimtelijke ordening** en op waar hoeveel woningen gebouwd moeten worden.

3.1 Aanpak wooncrisis [DGMO]

- De bouw van nieuwe woningen wordt versneld door de volgende maatregelen:
 - o Het zorgen dat er meer grond beschikbaar is (**'straatje erbij', binnenstedelijk en buitenstedelijk**); in nieuw te bestemmen gebieden gaat woningbouw, in geval van concurrentie om grond, boven windmolens. Er **wordt toekomstbestendig gebouwd en rekening gehouden met water, bodem**, landschap en stedenbouwkundige kwaliteit.
 - o Het aanvullend op bestaande woningbouwlocaties en (lopende) woondeals aanwijzen van nieuwe gebieden voor grootschalige woningbouw, **bij voorkeur rond bestaande infrastructuur**. Er komt daartoe zo spoedig mogelijk een voorstel, onder meer gebaseerd op het **programma NOVEX**.
 - o Meer beschikbare en betaalbare bouwgrond, lagere kosten en meer autonomie voor medeoverheden door een belasting op ongebouwde grond met een woonfunctie. De mogelijkheden voor een gemaximeerde planbatenheffing of vergelijkbaar systeem bij woningbouw worden benut. **Met gemeenten wordt afgesproken dat de opbrengsten hiervan volledig ten gunste komen voor bereikbaarheid van de wijk** en het bouwen van betaalbare huur- en koopwoningen.
- Betaalbaar (DGMI)
 - o Het huurbeleid van sociale verhuurders zal de betaalbaarheid moeten blijven versterken en tegelijkertijd de noodzakelijke investeringen in nieuwbouw, **verduurzaming en leefbare wijken** mogelijk moeten maken.

3.2 Infrastructuur, Openbaar vervoer en luchtvaart

- [DGMO] Voor woningbouw, infrastructuur en de bereikbaarheid staat de gebiedsgerichte benadering voorop; elke regio telt. Om de **bereikbaarheid** in heel Nederland, ook op lange termijn, op orde te houden en verder te verbeteren, is actie nodig.
- [RWS, ProRail] Er is de komende jaren een grote **onderhoudsopgave**. Doel is instandhouding van de minimaal benodigde basiskwaliteit van de bestaande weg-, waterweg- en OV-infrastructuur.
- [DGMO / MIRT] Aanvullend – bij voldoende personeel, vergunningsruimte en middelen – worden de **17 gepauzeerde projecten** opgepakt (bijv. A1/A30 (Barneveld Oost), A67 (Leenderheide -Geldrop), Volkerak- en Kreekraksluizen, vaarweg IJsselmeer – Meppel). Prioritaire knelpunten in het OV en op het water zijn de Nedersaksenlijn (Groningen - Almelo/Enschede), de OV-verbinding Amsterdam-Haarlemmermeer en de bevaarbaarheid van de IJssel.
- [DGMO/OVS] Bij spoorverbindingen wordt per regio gezien wat nodig is, waarbij niet alleen focus ligt op de grote steden. In de **grensregio's** is een goede aansluiting van spoorverbindingen met het buurland essentieel.
- [DuMo] **Verduurzaming** van het **wagenpark** blijft gestimuleerd worden. De elektrische rijder gaat eerlijk bijdragen, om de opbrengsten op de lange termijn houdbaar te houden.
- [VWS en RWS] De **maximumsnelheid** op de snelweg wordt – daar waar dat kan - verhoogd naar 130 kilometer per uur.

- [DGMO] De aanleg van de **Lelylijn** wordt voortgezet, waarbij met de aanleg wordt gestart in Groningen indien dit uitvoeringstechnisch mogelijk is. Internationaal spoorvervoer wordt bevorderd door barrières voor nieuwe toetreders weg te nemen. Er komt een voorstel voor grensoverschrijdend spoorvervoer inclusief de aansluiting van vijf treinstations op internationale hsl-lijnen (bv. Hengelo, Venlo, Heerlen, Groningen en Zwolle).
- [DGMO] De bereikbaarheid van het landelijk gebied wordt verbeterd door het **busvervoer** tussen dorpskernen op het platteland te versterken.
- [DGMO] In overleg met vervoerders en andere overheden worden maatregelen genomen om de **veiligheid** in het OV te verbeteren. Te denken valt aan de inzet van meer boa's in trein en bus die ook daadwerkelijk op kunnen en mogen treden (bv. door uitbreiding van identificatiemogelijkheden voor boa's) en het invoeren van bodycams voor hoofdconducteurs; dit laatste alleen op basis van vrijwilligheid.

Luchtvaart

- [DGLM] De komende jaren moet voor wat betreft de **luchtvaart** de inzet gericht zijn op het op orde brengen van de rechtsbescherming van **omwonenden (geluidhinder)**, met behoud van de netwerkqualiteit van Schiphol. Zo is op langere termijn doorgroei mogelijk met stillere en schonere vliegtuigen.

4. Een goede toekomst voor land- en tuinbouw en visserij, voor voedselzekerheid, voor natuur

Het ministerie van LNV gaat het ministerie van Landbouw, Visserij, Voedselzekerheid en Natuur (LVVN) heten.

- [DGMI/DGWB] In Europa wordt met lef alles op alles gezet om Europese richtlijnen zo aan te passen dat ze werkbaar zijn en het verdienmodel ondersteunen. Er wordt ingezet op:
 - Een nieuwe, regio-specifieke derogatie van de **Nitraatrichtlijn** (gebaseerd op gemeten **waterkwaliteit** zoals in andere landen).
 - De derogatievrije zones (overgangsgebieden) rondom Natura-2000 gebieden worden beperkt tot alleen stikstofgevoelige natuurgebieden.
 - De bufferstroken worden verkleind van 250 naar 100 meter.
 - De maximale hoeveelheid stikstof uit dierlijke mest van 170 kg/ha wordt uit de Nitraatrichtlijn geschrapt.
 - Herijking van de Natura2000-gebieden, gericht op een hoofdstructuur van robuuste natuurgebieden (geen 'snippernatuur').
- Geen nieuwe nationale koppen op Europees beleid, bestaande koppen worden zo maximaal mogelijk geschrapt.
- [DGMI, DGWB, ILT] Wet- en regelgeving worden aan de voorkant scherper juridisch getoetst om rechtszaken achteraf te voorkomen.

Landbouw en tuinbouw

- (DGMI, DGWB) Boeren en tuinders werken al eeuwen met de **bodem**, dieren, **omgeving en natuur**. Zij zijn de professionals. De vakkennis van de boeren en tuinders staat daarom centraal: we gaan van middel- naar doelsturing. De boer staat hierbij aan het roer.
- (DGMI, DGWB) Daarvoor worden voor natuur, **waterkwaliteit**, klimaat en **luchtverontreiniging** waar mogelijk bedrijfsspecifieke emissiedoelen geformuleerd. Er wordt zo snel mogelijk, juridisch houdbaar, een '**afrekenbare stoffenbalans**' ontwikkeld zodat boeren weten waar ze aan toe zijn, zelf kunnen sturen op doelen en deze integraal gehaald worden. Om snelheid te maken wordt begonnen met onderdelen die snel uitvoerbaar zijn waarbij doelen, indien nodig, gebied- en bedrijfsspecifiek zijn.
- (DGMI, DGWB) De mestcrisis krijgt urgente aandacht, opdat geen sprake is van een generieke korting.

- (DGMI, DGWB) Volgens de Nitraatrichtlijn moeten lidstaten minimaal elke vier jaar de aanwijzing van kwetsbare gebieden herzien. Nederland heeft het hele land als kwetsbaar bestempeld, dit kan dus worden herzien. Nederland gaat in Brussel aantonen dat bepaalde gebieden niet langer kwetsbaar zijn, dit kan per direct. In plaats van de aanwijzing van heel Nederland als kwetsbaar gebied komt dan een aanwijzing per gebied. Dit is belangrijk omdat de norm van 170 kilo stikstof per hectare uit dierlijke mest alleen geldt in kwetsbare gebieden. Dit resulteert per direct in meer plaatsingsruimte voor mest. De **stikstof- en fosfaatnormen in oppervlaktewater** worden in lijn gebracht met ons omringende landen: België en Duitsland. Hiermee brengen we het areaal nutriëntenverontreinigde gebieden terug.
- (DGMI, DGWB) Alles wordt op alles gezet om de afbouw van de huidige derogatie terug te draaien en met de EU tot betere en wel werkbare normen en afspraken te komen. In de tussentijd wordt gezien welke noodmaatregelen er nodig zijn om de mestcrisis op te lossen.
- (DGMI, DGWB) Samenwerking tussen akkerbouwers en veebedrijven wordt gestimuleerd. Verschillen in mestbeleid voor grasland en akkerland worden waar mogelijk opgeheven. Bijvoorbeeld: het uitrijden van vaste mest op bouwland met een staand gewas zoals wintertarwe in het voorjaar toestaan zonder inwerkplicht (dat de mest niet in de grond gewerkt hoeft te worden). Grasland heeft deze inwerkplicht niet. Gelijk beleid zou ook meer mesttoepassingsruimte betekenen.
 - (DGMI) Er wordt niet gestuurd op gedwongen krimp van de veestapel en er komt geen gedwongen onteigening.
 - [DGWB] Agrarisch natuurbeheer en ecosysteemdiensten worden beloofd met langjarige marktconforme financiële zekerheid.
- (DGMI, ILT?) Waar het gebruik van modellen onontkoombaar is, worden ze mede gebaseerd op meten en weten, en op basis van werkelijke waarnemingen in de praktijk. Het model Aerius calculator wordt ten behoeve van de vergunningverlening vervangen, zodra er een juridisch houdbaar alternatief is. Wij werken hier hard aan.
- (DGMI, ILT) Er komt, ook ten behoeve van de vergunningverlening, zo spoedig mogelijk een nieuw stelsel voor de beoordeling van **emissiearme stallen en stalsystemen**, zoveel mogelijk gebaseerd op bedrijfsmetingen.
- (DGMI) Eventuele uitkoop wordt gericht op verouderde bedrijven met de minst gunstige omstandigheden voor klimaat en/of **milieu** en dierenwelzijn. Boeren die gebruik maken van de Landelijke beëindigingsregeling veehouderijlocaties (LBV en LBV+) krijgen uitstel van de sloopverplichting totdat de mestmarkt weer stabiel is.
- (DGMI, ILT?) De rijksoverheid pakt de regie op de **vergunningverlening voor mestverwerking**. In samenwerking met provincies en gemeenten worden de problemen rond vergunningverlening voortvarend opgelost.

Dierwaardigheid (DGMI)

- Er worden concrete stappen gezet naar een toekomstbestendige, nog meer dierwaardige veehouderij.
- Daartoe wordt per diersoort vastgelegd waar **stallen** aan moeten voldoen op lange termijn. Dit geeft veehouders een realistisch tijdpad om stallen, in een natuurlijk afschrijvingsritme, aan te passen. De overheid maakt het mogelijk te starten met concrete pilots.

(DGMI, DGWB) Natuurherstelbeleid

- De Nederlandse natuur en ons, door boeren en tuinders gecreëerde en onderhouden, cultuurlandschap is prachtig. Daar waar nodig werken we gebiedsgericht aan instandhouding. We versterken onze directe **leefomgeving** en zorgen voor landbouwinclusieve natuur.
- In het natuurbeleid wordt de daadwerkelijk gemeten staat van de natuur leidend. De **kritische depositiewaarde** gaat uit de wet en wordt vervangen door een juridisch houdbaar alternatief.

- De nationale databank Flora en Fauna wordt zo snel mogelijk kosteloos en ongelimiteerd voor publieke doeleinden opengesteld.
- De stikstofaanpak wordt gebaseerd op bedrijfsspecifieke emissiedoelen, gebaseerd op de gebiedsgerichte aanpak.
- Stikstofreductie vindt plaats daar waar dat aantoonbaar nodig is voor de instandhouding van de natuur en andere drukfactoren worden ook aangepakt. Stikstofreductie is nodig zodat er stikstofruimte ontstaat en extern salderen in elke provincie mogelijk wordt.
- Er komt een juridisch houdbare, wetenschappelijk verantwoorde rekenkundige ondergrens, dan wel drempelwaarde, van minimaal 1 mol/ha/jaar. Op basis hiervan, of met beschikbare stikstofruimte via extern salderen, worden 'PAS-melders' met voorrang gelegaliseerd. Dit alles wordt juridisch geborgd.
- Visserij – IenW verantwoordelijk voor RO op Noordzee

5 Energietransitie, leveringszekerheid en klimaatadaptatie

- [DGWB] Om goed voorbereid te zijn op de toekomst wordt stevig ingezet op klimaatadaptatie.

De financiële middelen voor klimaat worden voor een deel gebruikt om mensen met een laag of middeninkomen en ondernemers te helpen in de energietransitie. Te denken valt aan:

- [DuMo] De aanschaf van **elektrische voertuigen** blijft ondersteund worden, waarbij ook oog gehouden wordt voor de 'fossiele rijders' en een eerlijke verdeling van de kosten tussen beide groepen. De **subsidies stoppen** allemaal per 2025, **de MRB gewichtscorrectie (fiscaal) blijft** bestaan. Bezien wordt op welke manier het instellen van **zero-emissiezones** kan worden uitgesteld, onder andere om uitzonderingen voor bijvoorbeeld ondernemers landelijk te kunnen regelen (standaardiseren). De instelling van zero-emissiezones blijft een gemeentelijk besluit.
- [DGMI] De **maatwerkafspraken** zijn van belang om onze industrie competitief en rendabel te houden, daarom worden deze doorgezet. Er wordt bezien of de maatwerk aanpak kan worden uitgebreid voor bijvoorbeeld nieuwe of regionale bedrijven en technologieën, die een bijdrage kunnen leveren aan de transitie.
- [DGMI, ANVS] **De kerncentrale in Borssele blijft open; de bouw van twee kerncentrales wordt doorgezet.** Daarnaast komen er **twee extra kerncentrales**, waarbij ook de mogelijkheden voor meerdere kleine centrales worden betrokken. Een goede ruimtelijke inpassing van de centrales is cruciaal, ook voor het draagvlak. De overheid draagt met publiek-private samenwerking en kennisontwikkeling bij aan de bouw.
- [RO Noordzee] De leveringszekerheid wordt veiliggesteld. Er worden langetermijncontracten afgesloten voor gas en er worden reserves aangelegd voor gas en kritieke grondstoffen. Geen Gronings gas meer, **gaswinning op de Noordzee** wordt opgeschaald. **Windmolens komen zoveel mogelijk op zee**, in plaats van op land, waarbij eerst gekeken wordt naar ruimte voor de visserij. Hier wordt een zorgvuldige balans gezocht.
- [DGMI, CE] Bij de **grondstoffentransitie**, staat het verminderen van de afhankelijkheid van andere landen centraal. Waar mogelijk worden materialen hergebruikt.

Klimaatadaptatie

- [DGWB] Nederland moet zich verder aanpassen aan de klimaatverandering.
- [DGWB] De **adaptatie-aanpak** wordt geactualiseerd, met in ieder geval aandacht voor: de gevolgen van **verdroging** voor onder andere de voedselproductie en funderingsschade aan gebouwen en infrastructuur en de **beschikbaarheid van zoetwater** (ook i.r.t. verzilting).
- [DGWB, DGLM] Rivieren zijn van groot belang voor Nederland, voor **goederenvervoer per binnenvaart**, maar ook voor de **zoetwaterbeschikbaarheid, waterberging, natuur en recreatie**. Het programma **Ruimte voor de Rivier** wordt geactualiseerd (*opmerking ASA: bestaat niet meer*), rivieren blijven bevaarbaar en krijgen meer ruimte.

- [DGWB] Het **Hoogwaterbeschermingsprogramma** wordt herijkt om te borgen dat onze dijken ook in de toekomst voldoende en tijdig bescherming bieden.

6. Toegankelijke publieke voorzieningen; zorg en onderwijs

- [Gezonde leefomgeving] Preventie meer centraal, inclusief sport en bewegen, om de gezondheid te verbeteren, gezondheidsverschillen te verkleinen en de zorgvraag te beheersen.

7. Goed bestuur en een sterke rechtsstaat

- [Milieu, water, klimaat] De wijze van totstandkoming, parlementaire goedkeuring en uitvoering van verdragen wordt herijkt met een sterkere rol van het parlement en expliciete toetsing aan artikel 91, derde lid, van de Grondwet.
- [DGMI] Er komt een Europawet, met inbegrip van een regeling van informatievoorziening en procedures bij voorbereiding en totstandkoming van Europese wetgeving.
- [Participatie] Er wordt onderzocht of en hoe nadere vereisten gesteld kunnen worden aan de representativiteit van belangenorganisaties met een ideëel doel op grond van art. 3.305a Burgerlijk Wetboek
- [HBJZ] De Wet open overheid, de uitvoering hiervan en de hiermee gemoeide kosten, worden geëvalueerd.
- [modellen: IMA, etc] Er komt een wetenschappelijke **standaard voor het gebruik van modellen** en algoritmes. Beide moeten openbaar en navolgbaar zijn. De bijsluiter maakt duidelijk waarvoor ze wel en waarvoor ze niet bedoeld zijn en gebruikt kunnen worden.
- [o.a. ILT] Er komt een wettelijke regeling voor en van de **onafhankelijke inspecties, toezichthouders en autoriteiten**, inclusief hun wijze van handhaving (wet op de rijksinspecties en autoriteiten).
- [ABD]De rijksdienst zet aantoonbaar meer in op vakmanschap, kennis, uitvoering en burgerperspectief; werving voor en roulatie bij de algemene bestuursdienst worden in deze context hervormd.
- [Kennis]De kennisinfrastructuur en de benutting daarvan in beleid en begrotingen wordt verbeterd, in het bijzonder voor de (middel-)lange termijn en voor demografische ontwikkelingen.
- [P&O] **De groei van het aantal ambtenaren en de inzet van consultants bij (kern-)departementen van de afgelopen jaren wordt meer dan teruggedraaid, waarbij uitvoerende diensten worden ontzien.** Deze taakstelling wordt gekoppeld aan het verminderen van regels en administratieve lasten voor de samenleving en de uitvoering.
- [Archief] De overheidsarchieven worden op orde gebracht. Daartoe wordt de Archiefwet gemoderniseerd.
- [Interbestuurlijke samenwerking] Goed bestuur voor de burger betekent ook: rijk, gemeenten, provincies en waterschappen moeten in staat worden gesteld om adequaat en zelfstandig als democratisch gelegitimeerde overheidsorganen te functioneren. Nederland is een gedecentraliseerde eenheidsstaat. De medeoverheden worden vroegtijdig betrokken bij voorbereiding van beleid en van wetgeving; de wetgever hakt uiteindelijk de knopen door. Grote opgaven zoals wonen, bestaanszekerheid en de energietransitie moeten in gezamenlijkheid worden opgepakt. Verder betekent goed bestuur ook het nakomen van afspraken en een stabiel en voorspelbaar overheidsbeleid, ook voor het vestigingsklimaat.
- [Regionale samenwerking] Er wordt geïnvesteerd in structurele samenwerking met de regio. De bestaande regiodeals worden in overleg met het bedrijfsleven, kennisinstellingen en decentrale overheden uitgebouwd tot strategische investeringsagenda's met afspraken over wonen, bereikbaarheid, onderwijs en economie. Belangrijke gezamenlijke programma's zoals het **'Nationaal Programma Leefbaarheid en Veiligheid'** en **'Elke Regio Telt'**, worden doorgezet. Nederland beschouwt het Caribisch deel van het Koninkrijk als waardevol.

8. Nationale veiligheid

- [DGMI] De politie wordt te vaak geconfronteerd met het gebruik van zwaar illegaal **vuurwerk**. Steeds vaker wordt dit illegale vuurwerk gebruikt om plofkraken of explosies te veroorzaken, of om hulpverleners te belagen. F4-vuurwerk wordt daarom onder de wet Wapens en munitie gebracht, waarbij wordt bezien hoe professionele vuurwerkshows deze categorie door verlening van een vergunning kunnen blijven gebruiken.
- [DGLM] De aanpak van uithalers en **logistieke knooppunten** bij criminaliteit, zoals **havens** wordt uitgebreid.

9. Internationale veiligheid

- [DGMO en DGLM] Het streven is een samenleving die beter voorbereid is op verstoringen. **Veiligheid en weerbaarheid** vereisen dat Nederland strategische voorraden aanhoudt van essentiële zaken zoals medicijnen, in het bijzonder de voedselzekerheid op orde heeft en vitale infrastructuur, waaronder **watervoorraad** en energie, zeker stelt. Daartoe worden de aanbevelingen van de Algemene Rekenkamer uit 2022 opgevolgd.
- [DGMI, CE] Het handels- en industriebeleid, ook in EU-kader, draagt bij aan vermindering van **strategische afhankelijkheden**, bijvoorbeeld ten aanzien van China op het gebied **van kritieke grondstoffen**. Er wordt voor het behoud van onze welvaart ingezet op handelsverdragen waarbij gelijke en redelijke standaarden van belang zijn. Bij buitenlandse handel en ontwikkelingssamenwerking draagt Nederland bij aan de voedselzekerheid in en **watermanagement** van andere landen, ook ten behoeve van hun stabiliteit, en aan migratiebeleid (inclusief opvang in de regio van migranten).

10. Solide overheidsfinanciën, economie en vestigingsklimaat

- [o.a. ILT] Regeldruk wordt tegengegaan door het adviescollege toetsing regeldruk en de uitvoeringsinstanties van meet af aan te betrekken bij het bedenken van beleid en wetgeving.
- [IenW] Geen nieuwe nationale koppen op Europees beleid; daar waar mogelijk bestaande koppen, die zorgen voor extra regeldruk, schrappen.
- [IenW] Om almaar stijgende rekeningen te voorkomen wordt gestuurd op een meerjarig EMU-saldo gedurende de kabinetsperiode van maximaal 2,8% BBP. De schuld blijft onder de 60%.
- [IenW/FEZ] Voor nieuwe uitgaven dient elders binnen de rijksbegroting te worden omgebogen.

Ministerie van Infrastructuur
en Waterstaat

EERSTE ANALYSE HOOFDLIJNEN AKKOORD

WAT IS DE IMPACT OP DE DRIEHOEK?

DIRECTIE EIGENAARSADVISING

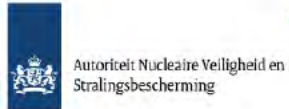
INHOUDSOPGAVE

- Account specifieke aandachtspunten
- Maatregelen met impact op de organisaties
- Anders werken als overheid
- Bijlage:
 - Hoofdpunten akkoord
 - Punten die werkgeversrol raken
 - Punten met aandacht voor de werking van de overheid
 - Punten met aandacht voor digitale overheid

ACCOUNTSPECIFIEK*

- Mogelijk uitstel zero-emissiezones raakt RDW i.v.m. inrichting centraal loket ontheffingen i.v.m. geplande inwerkingtreding zero-emissiezones per 1-1-2025 en daarnaast wordt nog melding gemaakt van de uitbreiding van de identificatiemogelijkheden voor boa's en dit raakt RDW i.v.m. openstelling rijbewijsregister voor boa's.

- Cybersecurity + groei naar 4 kerncentrales + wettelijke regeling inspecties + veiligheid en weerbaarheid (zekerstelling vitale infrastructuur o.a. energie) + elke regio telt (i.v.m. locatie nieuwe kerncentrales).

- Klimaat wordt niet genoemd (dit is wel waar KNMI op inzet) + veiligheid en weerbaarheid (i.v.m. diensten KNMI zoals weerwaarschuwingssystematiek).

- Er komt een focus op de rechtsbescherming van omwonenden van Schiphol, maar met behoud van de netwerkkwaliteit van Schiphol. De vliegtaks wordt verhoogd. Over de opening van Lelystad wordt niet gesproken.

- LVNL, RWS en ProRail: weerbaarheid en vitale infrastructuur genoemd, met specifieke aandacht voor medicijnen, voedselzekerheid en energie, maar naar verwachting ook veel aandacht voor mobiliteit, zowel civiel als militair.

ACCOUNTSPECIFIEK*

- Actualisering Ruimte voor Rivier en herijking HWBP is mogelijke taakuitbreiding.
- Nationaal groeifonds fase 4 en 5 vervallen. RWS zette hier mogelijk op in Planbatenheffing voor bereikbaarheid wijk: mogelijke rol rijkswegennet hierin.
- Ontzien uitvoerende diensten bij taakstelling en minder administratieve lasten voor uitvoering: mogelijke link met sturingsrelatie kerndepartement-RWS.
- Onderdelen rijksdienst die bezig zijn voor NAVO doelstellingen etc. uitgezonderd van taakstelling: deel werk RWS valt hier mogelijk onder (infra).
- Naast 2,5 miljard voor infra t.b.v. woningbouw, ook 5 miljard voor ontwikkelen woningbouwlocaties. Hierbij is waarschijnlijk ook een infra component.
- Noodzaak van instandhouding (BKN) wordt bevestigd, mogelijk ruimte voor extra middelen vanuit woningbouwopgave en infrastructuur (2,5 mld.). Opvallend dat ZBO-vorming niet wordt benoemd.
- Mogelijk gevolgen voor uitvoering advies Roemer (van Rijles naar Rijonderwijs) n.a.v. zinsnede dat rekening gehouden moet worden met gevolgen voor kleine ondernemers (kosten en risico's).

Rijkswaterstaat
Ministerie van Infrastructuur en Waterstaat

ProRail

ibki
EXAMINERING EN
CERTIFICERING VOOR DE
MOBILITEITSBRANCHE

* Eerste, snelle analyse

IMPACT OP ORGANISATIES

- **Minder externe inhuur:** Conform Roemer norm de uitgaven omlaag voor kerndepartementen en uitvoeringsorganisaties (<10% van personele uitgaven aan inhuur). Dit is op het eerste oog een opgave voor de meeste driehoeken.
- **Apparaatsuitgaven verminderen met 22% voor kerndepartement:** Groei van aantal ambtenaren bij (kern)departementen wordt meer dan teruggedraaid, waarbij uitvoerende diensten worden ontzien. Dit heeft mogelijk impact op de capaciteit van beleid en stafdiensten en daarmee de werking van de driehoek.
- **Verscherping eisen (kennis)arbeidsmigranten:** heeft impact op werven personeel (bijv. IT) en ook mogelijk voor aannemers (bij RWS/ProRail). Daarnaast wordt ook het leren van de Nederlandse taal bij langdurig verblijf verantwoordelijkheid van de werkgever (mogelijk LVNL).
- **Diverse extra eisen werkgever:** aantal zaken zoals compensatie transitievergoeding, verhogen AWF premie en stimuleren zekerheid op arbeidsmarkt (zoals meer vaste contracten) zal kostenverhogend aspect hebben.